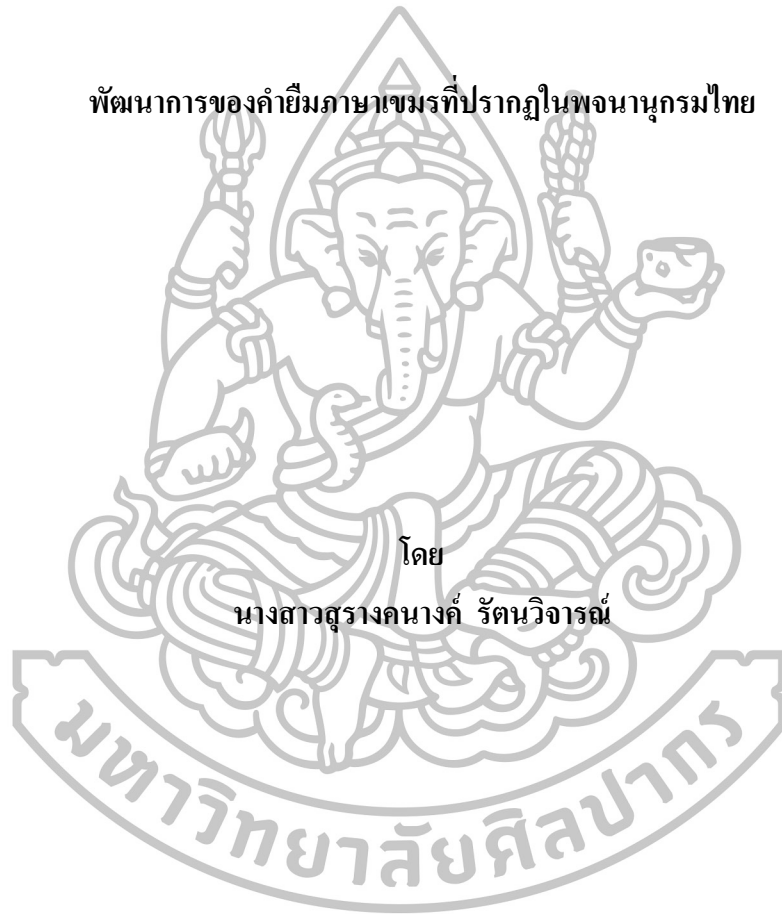

พัฒนาการของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย

โดย
นางสาวสุรางคนางค์ รัตนวิจารณ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

พัฒนาการของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE DEVELOPMENT OF KHMER LOAN WORD IN THAI DICTIONARIES

By
Miss Surangkhanang Rattanawijan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

Master of Arts Program in Thai

Department of Thai

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2015

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ พัฒนาการของคำยืม
ภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย ” เสนอโดย นางสาวสุรางคนางค์ รัตนวิจารณ์ เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารทศนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุบล เทศทอง

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ)

...../...../.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วัลยา ช่างขวัญยืน)

...../...../.....

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ)

...../...../.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุบล เทศทอง)

...../...../.....

๕๔๒๐๒๒๑๓ : สาขาวิชาภาษาไทย

คำสำคัญ : คำยืม/เขมร/พจนานุกรมไทย

ผู้ทรงคุณวุฒิ รับผิดชอบ : พัฒนาการของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย.
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.ดร.อุบล เทศทอง. ๔๔๕ หน้า.

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย โดยศึกษาพัฒนาการด้านจำนวนศัพท์ พัฒนาการด้านกลุ่มความหมาย และพัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงความหมายของพจนานุกรมไทยในสมัยต่างๆ จากคำตั้งในพจนานุกรมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๘๕ – ๒๕๕๔ จำนวน ๕ เล่ม โดยแบ่งเป็น ๓ สมัย

ผลการศึกษาพบว่าคำยืมภาษาเขมรมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆตามยุคสมัย และพบมากที่สุด ใน สมัยที่ ๓ เมื่อตัดคำที่ซ้ำกันระหว่างสมัยออกแล้วพบว่าคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยมีทั้งหมด ๘๑๕ คำ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น ๑๕ กลุ่มความหมาย ได้แก่ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับคำเรียกบุคคล กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาชีพ สถานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการแต่งกาย กลุ่มความหมายเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาหารและการปรุงอาหาร กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสุขภาพ และความเจ็บป่วย กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างและที่อยู่อาศัย กลุ่มความหมายเกี่ยวกับจำนวน ลำดับ และปริมาณ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม กลุ่มความหมายเกี่ยวกับพืช กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสัตว์ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กลุ่มความหมายเกี่ยวกับภาษาและศิลปะ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับวันและเวลา และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับตำแหน่งที่อยู่และทิศทาง โดยพบว่าคำยืมในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการมีจำนวนมากที่สุด สำหรับพัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงความหมาย พบคำที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายถึง ๓๐๕ คำ หรือ ประมาณร้อยละ ๓๗.๒๔ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้าง ออกเป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงความหมายที่พบมากที่สุด

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา ๒๕๕๘

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....

54202213 : MAJOR : THAI

KEY WORD : KHMER/LOANWORD/THAI/DICTIONARIES

SURANGKHANANG RATTANAWIJAN : THE DEVELOPMENT OF KHMER
LOAN WORD IN THAI DICTIONARIES. THESIS ADVISOR : ASST. PROF. UBOL TEDTONG ,
Ph.D. 449 pp.

This thesis aims to research on the development of Khmer loanwords in Thai dictionaries and the development of their quantity, semantic aspects, and the semantic changes of Khmer loanwords in Thai dictionaries in the various periods. Consequently, the headwords from nine Thai dictionaries published from 1846 to 2011, which can be divided into three periods, are studied.

The results of the research indicate that the quantity of Khmer loanword is continuously increased in each period, especially in the third period. However, when ignoring the words repeatedly shown in more than one period, 819 Khmer loanwords are found in Thai dictionaries. By considering their semantic aspects, these loanwords are divided into 19 groups : 1.loanwords about actions and manners 2.loanwords about characteristics 3. loanwords about address terms 4. loanwords about occupations, statuses and job positions 5. loanwords about dressing 6. loanwords about human organs 7. loanwords about foods and cookery 8. loanwords about health and sickness 9. loanwords about stuffs and implements 10. loanwords about buildings and dwellings 11. loanwords about number, order and quantity 12. loanwords about believes, customs and rites 13. loanwords about plants 14. loanwords about animals 15. loanwords about nature 16. loanwords about politics and administration 17. loanwords about languages and arts 18. loanwords about date and time and 19. loanwords about positions and directions. The largest group is the group of Khmer loanwords about actions and manners. In terms of the development of semantic aspects, 305 loanwords or 37.24% of total Khmer loanwords have some semantic changes, and the extended semantic change is mostly found.

Department of Thai

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature

Academic Year 2015

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุบล เทศทอง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้เป็น “ครู” ที่ให้วิชาความรู้ ความเมตตา และเข้าใจศิษย์ ผู้ “ไม่รู้” ในเรื่องต่างๆมากมาย ให้คำปรึกษาในวันที่ศิษย์อ่อนแอ มองเห็นว่าศิษย์ยังหลงเหลือ ความหวังซ่อนอยู่ลึกในหัวใจ และคอยเตือนไม่ให้ศิษย์คนนี้ปล่อยมือจากเชือกชีวิตที่กำลัง ปีนป่าย เป็นเหมือน “แม่” ที่ช่วยจุดศิษย์ให้ขึ้นมาจากหลุมที่มีดมนไว้ชีวิต ให้คืนรณหาใจอีกครึ่ง และผู้ต้องจนมีวันนี้ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ด้วยความรักและเคารพจากใจจริง

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ ประธานคณะกรรมการ ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่มอบคำแนะนำ และชี้แนะแนวทางเพื่อปรับปรุงให้การศึกษาในครั้งนี้ มีความสมบูรณ์มากขึ้นและสำเร็จด้วยดี รองศาสตราจารย์สุวัฒนา เกี่ยมประวัตติ ที่ให้ความรู้และ มอบคำแนะนำมากมายในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการคิด และระเบียบวิธีวิจัย และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิลา ช่างขวัญยืน ที่ให้ความรู้และข้อเสนอแนะที่ ทำให้การศึกษานี้รัดกุมและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมทั้งสนับสนุนและสร้างความมั่นใจให้ศิษย์ ในการเลือกศึกษาด้านภาษาเขมรจนประสบความสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์

กราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ทุกคน ที่ให้ความรัก ความรู้ แม้ศิษย์จะเป็นนักศึกษาที่เติบโตในระดับปริญญาตรีมาจาก มหาวิทยาลัยอื่น แต่อาจารย์ทุกท่านก็ได้ความเมตตาไม่ต่างกับนักศึกษาที่เติบโตมาอย่างยาวนาน ทำให้ศิษย์รู้สึกอบอุ่น และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวภาษาไทยแห่งนี้ และกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.อารีญา หุตินทะ ที่ให้กำลังใจ เข้าใจ และกรุณาให้ความช่วยเหลือศิษย์ในวันที่ลุ่มปวย ในช่วง course work

ในฐานะนิสิตเก่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชา ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทุกท่าน ที่อบรมสั่งสอน ให้ความรัก ความรู้ ประสบการณ์มากมาย หล่อหลอมให้ดอกแก้วในบ้านสี่ขาข้าวรั้วสีเขียวดอกนี้เป็นดอกแก้วที่มีความอดทนต่อแดดลมฝน กราบขอบพระคุณอาจารย์สกลสุภา ทองน้อย อาจารย์ผู้สอนวิชา ภาษาเขมรทั้ง ๓ รายวิชา ที่มอบวิชาความรู้ ทำให้ศิษย์ได้ “เรียนรู้” “เข้าใจ” และ “รัก” ภาษาเขมร ศิษย์ยังคงระลึกถึงอาจารย์เสมอตลอดมา และกราบขอบพระคุณอาจารย์ธันวพร นาคอิม สำหรับ คำปรึกษา และการให้ความมั่นใจในการเลือกทำวิทยานิพนธ์ด้านภาษาเขมร อาจารย์ยังเป็นกำลังใจ เป็นแรงบันดาลใจให้กับศิษย์ในการต่อสู้กับการศึกษาในระดับปริญญาโทตลอดมา และขอบคุณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่ทำให้รู้ว่าชีวิตที่มีเลือดสีเขียวไหลเวียนนั้นจำเป็นต้องแข็งแกร่งเช่นไร

ด้วยรักและภาคภูมิใจในความเป็นเกษตรศาสตร์ จึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ยังคงเหลือตัวตนในใจ
แม้ในวันที่เหมือนไม่เหลืออะไรที่เป็นตัวเอง

กราบขอบพระคุณ พ่อและแม่ สำหรับทุกอย่างในชีวิต ความรัก ความอดทน ความเข้าใจ
ที่มีให้กับลูกมาตลอดจนถึงวันนี้ ขอบพระคุณที่ทำให้ “มี” สิ่งต่างๆ ในหัวใจมากพอที่จะ “ต่อสู้” กับ
ช่วงเวลาอันหนักหน่วงที่ผ่านมาจนถึงวันนี้ ลูกรักพ่อและแม่ที่สุด

กราบขอบพระคุณอาจารย์ฟองจันทร์ หอยสังข์ ผู้สนับสนุนให้ศิษย์มุ่งมั่นเดินทางเข้าสู่
เส้นทางของ “ภาษาไทย” เต็มตัว กราบขอบพระคุณอาจารย์รัชนิ พิณเสนาะ ผู้เป็นกำลังใจให้เสมอ
กราบขอบพระคุณ คุณครูปิยะภรณ์ อินทะสุวรรณ ที่เคี่ยวกรำให้ความรู้แก่ศิษย์ตั้งแรกเริ่ม ทำให้ศิษย์
ประทับใจในศิลปวัฒนธรรมเขมรและรู้สึก “รัก” ภาษาเขมรมากขึ้นจนกล้าคิดต่อยอดความรู้ด้านนี้
เป็นวิทยานิพนธ์ กราบขอบพระคุณครูและอาจารย์ทุกท่านในชีวิตที่ได้อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้
แม้ไม่อาจเอ่ยชื่อได้ครบถ้วน ณ ที่นี้ แต่ศิษย์ยังคงระลึกถึงพระคุณด้วยความเคารพรักเสมอมา
รวมทั้งขอบคุณ “พี่วาสนา” อดีตพี่เลี้ยงผู้เป็นเหมือนพี่สาวแท้ๆ ในชีวิตจริงที่ทำให้กำลังใจน้องเสมอ

ขอบคุณเพื่อนปริญญาโทรุ่นปี ๕๔ ที่อยู่เคียงข้างกันเสมอ ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมผจญภัย
ร่วมความทรงจำมากมายและไม่เคยทอดทิ้งกัน ขอบคุณที่พวกเราได้เจอกันและอยู่ด้วยกัน ขอบคุณ
ที่ทำให้เพื่อนที่มาจากต่างสถาบันคนนี้ไม่เคยรู้สึกเคืองกว้าง ความเอื้อเฟื้อที่ทุกคนหยิบยื่นให้ตั้งแต่
วันแรกที่พบหน้ากัน ตลอดจนความช่วยเหลือระหว่างเรียน และความห่วงกังวลเรื่องสุขภาพ รวมทั้ง
การเป็นกำลังในช่วงเวลาที่ทรมาณที่สุด จะเป็นความทรงจำที่ประทับอยู่ในใจเพื่อนคนนี้เสมอ
ตลอดไป ขอขอบคุณทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้เราเดินทางมาพบทุกคนที่นี้ ณ ทับแก้ว

ขอบคุณพี่ๆ และน้องๆ ปริญญาโท ที่คอยช่วยสนับสนุน พุดคุย ไล่ถาม และเป็นกำลังใจให้
กันตลอดมา ขอบคุณ “พี่ศิรินทร์” ที่ทำให้น้องคนนี้มีแรงก้าวผ่านหลายๆ คำกั้นที่น่ากลัวมาได้
ขอบคุณสิ่งใดก็ตามที่ทำให้ได้มีโอกาสมารู้จักพี่ๆ น้องๆ ทุกคน

ขอบคุณเพื่อนๆ “ภาษาไทย ๑๓” พี่รหัส พี่สายรหัส และพี่น้องภาควิชาภาษาไทย คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทุกคน เพื่อนๆ ชมรมนาฏศิลป์ไทย รวมทั้งเพื่อนเก่า
ทุกคน ที่ห่วงใยและมอบกำลังใจให้กันเสมอมา ขอบคุณ “เม” วรรณุช การสามารถ “เพื่อน” ที่เป็น
ความหมายสมบูรณ์ของคำว่า “เพื่อน” ขอบคุณที่อยู่ตรงนี้ ขอบคุณที่เคียงข้างเสมอไม่เคยไปไหน
ขอบคุณที่ทุกๆ วินาทีที่ลี้ลับลงไป ยังคงเห็นเพื่อนยืนอยู่ข้างๆ เสมอ ขอบคุณที่สุด ขอขอบคุณจริงๆ

สุดท้าย หากวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะมากหรือน้อยเพียงใด
ผู้ศึกษาขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณครอบครัว ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
๑ บทนำ.....	๑
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
สมมติฐานของการวิจัย.....	๕
ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	๖
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๗
วิธีดำเนินการวิจัย.....	๗
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๑๐
๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการยืมคำภาษาเขมรและการเปลี่ยนแปลงของภาษา.....	๑๑
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพจนานุกรมไทย.....	๑๗
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๒๕
๓ พัฒนาการด้านจำนวนคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทย.....	๓๑
พัฒนาการด้านจำนวนของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย.....	๓๑
พัฒนาการด้านจำนวนโดยจำแนกตามกลุ่มความหมาย ของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย	๔๑

บทที่	หน้า
๔	พัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมร
	ที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย..... ๑๔๐
	คำที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย..... ๑๔๑
	การเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นในสมัยเดียว..... ๑๔๑
	การเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๒..... ๑๔๑
	การเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๓..... ๒๐๐
	การเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นสองสมัย..... ๓๑๕
	คำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย..... ๓๕๓
๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... ๔๓๕
	สรุปการศึกษา..... ๔๓๕
	อภิปรายผลการศึกษา..... ๔๔๐
	ข้อเสนอแนะ..... ๔๔๔
	รายการอ้างอิง..... ๔๔๘
	ประวัติผู้วิจัย..... ๔๔๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศต่างๆ มีการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมให้กัน และกันมาเป็นเวลายาวนาน ประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมต่างๆ จากประเทศเพื่อนบ้านไม่น้อย โดยเฉพาะประเทศที่มีภูมิประเทศติดต่อกัน เพราะสังคมมนุษย์เมื่อมีการติดต่อกัน ย่อมมีการสังสรรค์กันในทางวัฒนธรรม มีภาษาและขนบธรรมเนียม^๑ สิ่ง que แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่กันและกัน ที่สำคัญประการหนึ่งคือวัฒนธรรมทางภาษา โดยเห็นได้ชัดเจนที่สุดในด้านการนำคำจากภาษาอื่นเข้ามาใช้ในภาษาไทย หรือการยืมคำ ซึ่งคำในภาษาไทยจำนวนมากที่มีที่มาจากภาษาอื่น คำในภาษาอื่นเหล่านั้นเรียกว่า “คำยืม” ทั้งภาษาบาลีสันสกฤต ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาเขมร ภาษามอญ ภาษามลายู เป็นต้น คำยืมภาษาต่างประเทศเหล่านี้เกิดจากการที่คำไทยดั้งเดิมนั้น ไม่เพียงพอต่อการใช้สื่อความหมาย จึงจำเป็นต้องมีการนำคำภาษาอื่นเข้ามาใช้เพิ่มเติม การนำคำภาษาอื่นเข้ามาใช้ในภาษาของตอนนี้ เป็นวิธีการที่ทำให้ภาษาเจริญขึ้น^๒

ในภาษาไทยมีคำยืมภาษาเขมรอยู่มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาษาอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากเขมรหรือราชอาณาจักรกัมพูชามีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทย และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมายาวนานตั้งแต่ชนชาติไทยย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในดินแดนประเทศไทย ปัจจุบันจนถึงสมัยที่ไทยตั้งเป็นประเทศเอกราชแล้ว

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาหรือเขมรในอดีตนั้น ส่วนมากเป็นการทำศึกสงคราม การต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจการปกครอง ตั้งแต่สมัยก่อนที่จะมีชนชาติไทยปัจจุบัน ดินแดนประเทศไทยมีชนชาติอื่นตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว คือพวกชนชาติมอญ-เขมร ที่คนไทยเรียกว่า กล่อม ซึ่งหมายถึงพวกขอม รวมทั้งพวกละว้าหรือมัตถก เมื่อไทยอพยพลงมาตั้งถิ่นฐาน จึงจำเป็นต้องสู้รบเพื่อแย่งชิงดินแดน เมื่อตั้งถิ่นฐานชนชาติไทยได้ ย่อมมีการผสมปะปน

^๑ กาญจนา นาคสกุล, “คำสันนิษฐานในภาษาไทยที่มีมูลรากเป็นคำภาษาเขมร” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๑-๒๕๐๒), ๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, ๑.

ของวัฒนธรรมจากพวกขอมแต่เดิม และยังคงมีความสัมพันธ์กันเรื่อยมา หลักฐานที่แสดงให้เห็น ทรบว่า ไทยมีความสัมพันธ์กับเขมรมานาน คือจารึกต่างๆ สมัยก่อนสุโขทัย ที่พบว่าใช้อักษร ขอมโบราณในการจดบันทึก เมื่อมีการประดิษฐ์ลายสือไทขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหง การจดจาร จารึกจึงเปลี่ยนมาใช้ภาษาไทย แต่ในจารึกภาษาไทยที่เก่าแก่ที่สุดคือจารึกหลักที่หนึ่งของ พ่อขุนรามคำแหงนั้น พบว่ายังมีคำยืมภาษาเขมรปรากฏอยู่ นอกจากนั้นในจารึกที่พบในเวลา ต่อมาก็มีคำยืมภาษาเขมรปรากฏอยู่ด้วย แสดงให้เห็นว่าไทยยืมคำภาษาเขมรมาใช้จนเป็นที่ยอมรับ เป็นเวลานานมาแล้ว

ตัวอย่างคำยืมภาษาเขมรในจารึกสมัยสุโขทัย

จารึกพ่อขุนรามคำแหง	เช่น	คำแหง เบก บำเรอ จกอบ ตรพวง (ตระพัง) โย ขคาร ทเล (ทะเล) เกรง ขพุง
จารึกวัดศรีชุม	เช่น	ผดจ ผซ์ (ผชม) ถเมร (ถเมิร) ไปรส สงยม (เสี้ยม) ควาน (ควาญ)
จารึกนครชุม	เช่น	เสวย กรยา (กระยา) ดงวาย เสดจ (เสด็จ) ปราบ

ความสัมพันธ์ระหว่างสองชนชาติทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมในหลายๆ ด้าน อาทิ รูปแบบการเมืองการปกครอง ไทยได้รับเอาคติการปกครองจากเขมร ทำให้การปกครองแบบ พ่อปกครองลูกในสมัยสุโขทัย เปลี่ยนไปเป็นการปกครองแบบทวารวดี คือพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นสมมติเทพ ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจึงเป็นสมบัติของ ชนชั้นสูง รวมถึงวัฒนธรรมทางภาษาที่มีการเรียนรู้และสืบทอดกันมาในชนชั้นปกครอง วรรณคดีในสมัยอยุธยา นั้น ส่วนมากแต่งโดยกวีที่เป็นชนชั้นสูง คือเหล่าขุนนางนักปราชญ์ ราชบัณฑิตและพระราชาวงศ์ รวมไปถึงองค์พระมหากษัตริย์เองก็ทรงเป็นกวี ความรู้ทางภาษาของ ผู้ที่เป็นกวีในสมัยนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงภาษาไทย แต่จำเป็นต้องมีความรู้แตกฉานครอบคลุม ทั้งภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาขอมหรือภาษาเขมรด้วย ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา หลายเรื่องมีคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาเขมรปรากฏอยู่มากมาย

ตัวอย่างคำยืมภาษาเขมรในวรรณคดีสมัยอยุธยา

มหาชาติคำหลวง	เช่น	กรดยด (กระเดียด) กันดาล กันมยง (กันเมียง) ฦงาย เชรา ชะโมร บาย เมอล (เมล) เพรง ระแทะ
สมุทรโฆษคำฉันท์	เช่น	เสวย ขจร พระสาม แข ไพร จรี ฉทิ้ง แสบก ชรเรือด ไผโคร เสด็จ ระลอก เลวง

คำสรวลโคลงฉันท์	เช่น ขदान จ่างาย สรเหนาะ ช่างื่อ ถนำ ทนทึง (ทันทึง) โคง ชรลุด ชรอก ฉนงง (ฉนง)
คฤศ์สังเวทกล่อมช้าง	เช่น กุโงก ไพร ฉทึง พนม ความญ ขจร กำแหง สำราญ ยล โรม เหิร อัญขม
นันทโศปนนทศูตรคำหลวง	เช่น นุ เนา ซา กำนุง พิโคร กระหอม แผลสง บังหวน รลุง เจญ ชราบ จังเอียด พันลือ ตรจอก

จากตัวอย่างข้างต้น ยืนยันได้ว่า ภาษาไทยยืมคำภาษาเขมรมาใช้ตั้งแต่สมัยก่อนกรุงสุโขทัย เป็นราชธานี และใช้กันอย่างแพร่หลายเป็นเวลายาวนานมาจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้มีคำยืมภาษาเขมร เป็นจำนวนมากปนอยู่ในภาษาไทย จนคำเขมรจำนวนมากกลมกลืนกลายเป็นคำไทยไปในที่สุด ทั้งการใช้ในชีวิตประจำวัน ในการแต่งวรรณคดี และที่รวบรวมไว้ในพจนานุกรม

พจนานุกรมเป็นหนังสือรวบรวมคำที่มีใช้ในภาษาไทย โดยมากจัดเรียงลำดับตามตัวอักษร ให้ความรู้เรื่องอักขรวิธี บอกเสียงอ่านและนิยามความหมาย ตลอดจนบอกประวัติที่มาของคำ เท่าที่จำเป็น^๓ พจนานุกรมไทยในยุคแรกนั้น จัดทำโดยชาวต่างชาติ อาทิ พจนานุกรมไทย-ไทย ของ เจ.กัสแวล และ เจ.เอช.แซนด์เลอร์ เป็นพจนานุกรมไทย-ไทยที่เก่าที่สุด ซึ่งยังมีต้นฉบับหลงเหลืออยู่ให้เห็น สัพพะ พะจะนะ พาสาท พจนานุกรม ๓ ภาษาของสังฆราชปาเลอกัว อัคราภิธานศรับท์ ของ หมอบรัดเลย์ ซึ่งจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ข้อแรกคือ เพื่อเป็นประโยชน์ ต่อมิชชันนารีที่ต้องการเรียนรู้ภาษาไทย และวัตถุประสงค์ข้อที่สองคือเพื่อวางมาตรฐาน การใช้ภาษาไทยให้แก่คนไทย เป็นต้น

ยุคต่อมา เมื่อมีการวางรากฐานการศึกษาในประเทศไทย จึงมีพจนานุกรมไทยที่จัดทำโดยหน่วยงานราชการขึ้น เช่น พจนานุกรมไทย-ไทย เล่มแรกที่จัดทำโดยคนไทย คือ พจนานุกรมลุ่มดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ ๑๐๐ พิมพ์โดยโรงพิมพ์ศึกษาพิมพ์การ ในปี ร.ศ.๑๐๐ (พ.ศ.๒๔๓๔) ศัพท์ส่วนใหญ่เป็นคำที่ปรากฏในหนังสือประเภทวรรณคดี เป็นศัพท์ชั้นสูงที่รู้จักและใช้กันในวงวิชาการสมัยนั้น และมักเป็นคำยืมจากภาษาต่างประเทศ^๔ พจนานุกรมเป็นคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ของกรมศึกษาธิการ จัดพิมพ์เมื่อ

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), จ.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, วรรณนาการของพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์, ๒๕๕๕), ๒๓.

ร.ศ.๑๒๐ (พ.ศ.๒๔๔๔) เป็นพจนานุกรมที่ปรับปรุงแก้ไขจากพจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ.๑๑๐ เป็นต้น

จนเมื่อราชบัณฑิตยสถานก่อตั้งขึ้น จึงได้มีการจัดทำพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓ ขึ้นเป็นเล่มแรก และได้มีการชำระพจนานุกรมให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น จนได้มีการจัดทำพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ตามลำดับ

ผู้ศึกษาพบว่า ตั้งแต่พจนานุกรมไทย-ไทย ของ เจ.คัสเวล และ เจ.เอช.แซนด์เลอร์ นั้น ได้มีการเก็บคำยืมภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำยืมภาษาเขมรไว้แล้วเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นพจนานุกรมที่จัดทำโดยชาวต่างชาติ และยังคงปรากฏคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมเล่มต่อๆ มาทุกเล่ม จึงเป็นที่น่าสนใจว่า การเก็บคำยืมภาษาเขมรไว้ในพจนานุกรมแต่ละสมัย มีพัฒนาการอย่างไร มีการเพิ่มหรือลดจำนวนคำยืมภาษาเขมรหรือไม่ และคำยืมภาษาเขมรเหล่านี้ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ทั้งในเรื่องอักขรวิธีและความหมาย

ที่ผ่านมา มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของคำยืมในพจนานุกรมมาบ้างแล้ว อาทิ ไทรงาม ประมวลศิลป์ชัย (๒๕๓๒) ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมภาษาของคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ สุภวรรณ มองเพชร (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบคำยืมที่ปรากฏในอักษราภิธานศัพท์ของหมอบรัดเลย์ พ.ศ.๒๔๑๖ กับคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ สุกัญญา โสภี ใจกล้า (๒๕๔๕) ศึกษาเรื่องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำภาษาบาลี-สันสกฤต ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๒ สิริภัทร พรหมราช (๒๕๕๑) ศึกษาเรื่องพัฒนาการของคำยืมภาษาอังกฤษที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๔๕๓, พ.ศ.๒๕๔๒ และ พ.ศ.๒๕๕๒ จูติรัตน์ รัชศาสตร์ (๒๕๕๑) ศึกษาเรื่องคำศัพท์ภาษาตะวันตกในพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาเขมรในภาษาไทย อาทิ ประสงค์ ทองประ (๒๕๔๖) ศึกษาเรื่องการศึกษาคำที่มีความสอดคล้องกัน ในภาษาไทยและภาษาเขมร บัญญัติ สาลี (๒๕๕๓) ศึกษาเรื่องคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย : กรณีศึกษามหาชาติคำหลวง เปรมินทร์ คาระวี (๒๕๓๕) ศึกษาเรื่องคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นต้น

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคำยืมในพจนานุกรมและคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยข้างต้น พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยเรื่องใดที่ศึกษาพัฒนาการของคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยตั้งแต่ยุคแรกเริ่ม ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทย เพื่อจะ

ได้ทราบลักษณะพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยในพจนานุกรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านจำนวนศัพท์ของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏใน พจนานุกรมไทยสมัยต่างๆ

๒.๒ เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านกลุ่มความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏใน พจนานุกรมไทยสมัยต่างๆ

๒.๓ เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมร ที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยสมัยต่างๆ

๓. สมมติฐานของการวิจัย

๓.๑ คำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยปรากฏในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการเป็น ส่วนใหญ่

๓.๒ คำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกเป็น ส่วนใหญ่

๔. ขอบเขตของการวิจัย

๔.๑ คำยืมภาษาเขมรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เก็บรวบรวมจากพจนานุกรม ๕ เล่ม ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ พจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ. คัสเวล และ เจ. เอช. แซนเลอร์ พ.ศ. ๒๓๘๘

๔.๑.๒ สัพพะ พะจะนะ พาสาไทย พ.ศ. ๒๓๘๗

๔.๑.๓ อักษรภิธานศรับท์ ฉบับ หมอบรัดเลย์ พ.ศ. ๒๔๑๖

๔.๑.๔ พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๕)

๔.๑.๕ พจนานุกรมแปลคำศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้อง ตัวสกค ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๕)

๔.๑.๖ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓

๔.๑.๗ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕

๔.๑.๘ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

๔.๑.๘ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔

๔.๒ ศึกษาคำยืมภาษาเขมร เฉพาะที่เป็นคำตั้ง ซึ่งระบุที่มาของคำไว้อย่างชัดเจน ด้วยอักษรย่อ ข. = เขมร และ ข.ผ. = เขมรแผลง เท่านั้น

๕. ข้อตกลงเบื้องต้น

๕.๑ การแสดงชื่อพจนานุกรมไทย ผู้วิจัยจะใช้คำย่อในเครื่องหมายวงเล็บ ดังนี้

แชนเลอร์	(กัศเวล)	หมายถึง	พจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ.กัศเวล และ เจ.เอช
	(สัพพะ)	หมายถึง	สัพพะ พจนานุกรม พจนานุกรมภาษาไทย พ.ศ. ๒๓๕๓
	(อักษรฯ)	หมายถึง	อักษรธานินทร์ ฉบับ หมอบรัดเลย์ พ.ศ. ๒๔๑๖
	(ร.ศ. ๑๑๐)	หมายถึง	พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐
	(ร.ศ. ๑๒๐)	หมายถึง	พจนานุกรมเป็นคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำ ใช้ให้ ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐
	(ราชฯ ๒๔๕๓)	หมายถึง	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓
	(ราชฯ ๒๕๒๕)	หมายถึง	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕
	(ราชฯ ๒๕๔๒)	หมายถึง	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒
	(ราชฯ ๒๕๕๔)	หมายถึง	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔

๕.๒ ผู้วิจัยใช้อักษรย่อในการแสดงหมวดคำ ดังนี้

น.	หมายถึง	คำนาม
ก.	หมายถึง	คำกริยา
ว.	หมายถึง	คำวิเศษณ์
ค.	หมายถึง	คำคุณศัพท์
ข.	หมายถึง	คำยืมภาษาเขมรที่มีการระบุไว้ในพจนานุกรม
ข.ผ.	หมายถึง	คำยืมภาษาเขมรแผลงที่มีการระบุไว้ในพจนานุกรม

๕.๓ พจนานุกรมแต่ละฉบับในแต่ละสมัยนั้น การสะกดคำไม่เหมือนกัน ผู้วิจัยจะคงการสะกดการันต์ตามต้นฉบับ

๕.๔ คำบางคำที่มีความหมายหลายกลุ่มความหมาย ในการวิเคราะห์กลุ่มความหมาย จะละกลุ่มความหมายที่ไม่เกี่ยวข้องไว้ด้วยเครื่องหมายจุดในวงเล็บ (...)

๖. นิยามศัพท์เฉพาะ

๖.๑ คำยืมภาษาเขมร หมายถึง คำศัพท์ภาษาเขมรที่คนไทยรับเข้ามาใช้ในภาษาไทย ส่วนมากเป็นการยืมตามรูป โดยยึดหลักการเทียบรูปคำเป็นสำคัญ

๖.๒ คำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรม หมายถึง คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏเป็นคำตั้งในพจนานุกรมไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๕๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๔ รวม ๕ เล่ม ดังรายละเอียดที่ปรากฏในข้อ ๔.๑ ในหัวข้อขอบเขตการวิจัย

๖.๓ คำตั้ง หมายถึง คำแรกในแต่ละรายการคำในพจนานุกรม โดยอาจเป็นได้ทั้งคำเดี่ยวและคำประสม

๖.๔ ลูกคำ หมายถึง คำที่มีคำแรกเป็นคำเดียวกับคำตั้ง และมีความหมายเกี่ยวข้องกับคำตั้งนั้น

๗. วิธีดำเนินการวิจัย

๗.๑ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการยืมภาษา การเปลี่ยนแปลงภาษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการยืมคำภาษาเขมรในภาษาไทย งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงคำในพจนานุกรม

๗.๒ การคัดเลือกข้อมูล ผู้ศึกษาเลือกเก็บข้อมูลคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย จากพจนานุกรมสมัยต่างๆ รวม ๕ เล่ม ดังที่ปรากฏในหัวข้อ ๔.๑ ขอบเขตของการวิจัย โดยแบ่งพจนานุกรมทั้งหมดออกเป็น ๓ สมัย ตามลักษณะการจัดทำพจนานุกรม คือ

สมัยที่ ๑ พจนานุกรมที่จัดทำขึ้นโดยชาวต่างชาติ จำนวน ๑ เล่ม คือ

๑. พจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ.คัสเวล และ เจ.เอช แซนเดอร์ พ.ศ. ๒๓๘๕ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๔

๒. สัพพะ พะจะนะ พาสาไทย พ.ศ. ๒๓๕๗ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๒

๓. อักษราภิธานศรับท์ ฉบับ หมอบรัดเลย์ พ.ศ. ๒๔๑๖ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔

สมัยที่ ๒ พจนานุกรมที่จัดทำขึ้นโดยกรมศึกษาธิการ ในสมัยที่ไทยเริ่มวางรากฐานระบบการศึกษา จำนวน ๒ เล่ม คือ

๑. พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๕) ฉบับถ่ายสำเนาจากต้นฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๓๕

๒. พจนานุกรมแปลคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๑

สมัยที่ ๑ พจนานุกรมที่จัดทำขึ้นโดยราชบัณฑิตยสถานในปัจจุบัน จำนวน ๔ เล่ม คือ

๑. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓
๒. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕
๓. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒
๔. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔

๑.๓ การเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยที่ปรากฏในพจนานุกรม ทั้ง ๕ เล่มดังกล่าว โดยมีวิธีการคัดเลือกข้อมูลคำ ๑ ลักษณะ คือ

๑. คัดเลือกคำที่มีการระบุที่มาของคำว่าเป็นภาษาเขมรโดยอักษรย่อ ข. คือ คำเขมร หรือ ข.ผ. คือ คำเขมรแผลง

๒. การคัดเลือกคำยืมภาษาเขมรจากพจนานุกรมในช่วงที่ ๑ ซึ่งไม่มีการระบุที่มาของคำ จะใช้วิธีการนำคำจากพจนานุกรมเล่มอื่นในช่วงที่ ๒-๓ ที่มีการระบุที่มาของคำมาเทียบ ถ้าคำในพจนานุกรมช่วงที่ ๑ ตรงกับคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมในช่วงที่ ๒-๓ ถือว่าคำนั้นเป็นคำยืมภาษาเขมร โดยเทียบด้านรูปศัพท์และความหมาย ตัวอย่างเช่น คำว่า “จมูก”

จะมูก นั่นคือสิ่งที่หายใจเข้าออกแห่งคนแลสัตว์นั้น สิ่งนั้นแล เรียกว่าจะมูก (คัสเวด, หน้า ๒๓๓)

จะหมูก Nose. (สัพพะฯ, หน้า ๗๕)

จมูก คืออาการเนื้อที่หน้าสูงขึ้น, มีรูสองรูสำหรับหายใจเข้า, หายใจออกนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๔๐)

จมูก [จะหมูก] น. อวัยวะส่วนหนึ่งที่ยื่นออกมา อยู่เหนือปาก มีรู ๒ รู สำหรับดมกลิ่นและหายใจเข้าหายใจออก, (ปาก) ตมูก ก็ว่า, ราชศัพท์ว่า พระนาสิก พระนาสา โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่ยื่นออกมาคล้ายจมูก, เรียกที่สิ่งที่เจาะเป็นรู ๒ รูเพื่อร้อยเชือก เป็นต้น เช่น จมูกชุง. (ข. จรมะ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๐๐)

พจนานุกรมสมัยที่ ๑ ทั้งสามเล่ม ปรากฏคำว่า จมูก เป็นคำตั้ง แต่ไม่ได้ระบุที่มาของคำว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร แต่เมื่อนำไปเทียบกับคำว่า จมูก ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งระบุที่มาชัดเจน (ข.จรมะ) พบว่ามีความหมายและรูปเขียนสอดคล้องกัน โดยอักษรราชธานศรียังมีรูปเขียนตรงกันกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แต่พจนานุกรมไทยฉบับเจคัสเวดฯ และสัพพะ พะจะนะ พาสาไทย มีรูปเขียนต่างออกไปเล็กน้อย แต่ยังเห็นได้ว่าเป็นคำเดียวกัน

๓. คำบางคำแม้จะระบุที่มาของคำไว้ว่าเป็นภาษาเขมร (ข.) หรือภาษาเขมรแผลง (ข.ผ.) แต่ปัจจุบันมีหลักฐานยืนยันและเป็นที่ยอมรับแล้วว่าไม่ใช่คำยืมภาษาเขมร จะไม่นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ เช่น คำว่า องค์ และ กระเขม ในพจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ.คัสเวล และ เจ.เอช แชนเลอร์ คำว่า กะเขม ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓ ซึ่งปัจจุบันยอมรับว่าเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต รวมทั้งคำที่มีการระบุที่มาว่าเป็นคำยืมภาษาอื่น แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร จะถือว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร เช่น คำว่า พะกา ในพจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ.คัสเวล และ เจ.เอช แชนเลอร์ ระบุว่า เป็นคำยืมจากภาษาบาลี แต่ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร

๔. เนื่องจากภาษาเขมรจัดอยู่ในภาษาตระกูลออสโตร-เอเชียติก (Austro - Asiatic languages) สาขามอญ-เขมร คำยืมภาษาเขมรบางคำอาจตรงกับคำยืมภาษามอญ แต่ในการศึกษาครั้งนี้ยึดการระบุที่มาของคำตามที่ปรากฏในพจนานุกรม ดังนั้นจึงถือว่าคำเหล่านั้นจัดเป็นคำยืมภาษาเขมร

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยนั้น ผู้ศึกษานำข้อมูลคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมในแต่ละช่วงมาวิเคราะห์เปรียบเทียบในด้านพัฒนาการจำนวนคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย ทั้งการเพิ่มศัพท์ การสูญศัพท์ ด้านพัฒนาการของกลุ่มความหมาย โดยแบ่งเป็น ๑๕ กลุ่มความหมาย ได้แก่ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับคำเรียกบุคคล กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาชีพสถานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการแต่งกาย กลุ่มความหมายเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาหารและการปรุงอาหาร กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วย กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างและที่อยู่อาศัย กลุ่มความหมายเกี่ยวกับจำนวน ลำดับ และปริมาณ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม กลุ่มความหมายเกี่ยวกับพืช กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสัตว์ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กลุ่มความหมายเกี่ยวกับภาษาและศิลปะ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับวันและเวลา และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับตำแหน่งที่อยู่และทิศทาง รวมไปถึงด้านการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย ทั้งความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย้ายที่ แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะไม่วิเคราะห์พัฒนาการด้านอักษรวิธี เนื่องจากความแตกต่างของอักษรวิธีของคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมที่พบนั้นเป็นเพียงความคลั่งในการเขียนสะกดคำในสมัยก่อนที่ระบบการศึกษาไทยยังไม่พัฒนาดังเช่นในปัจจุบัน การเขียนสะกดคำเป็นไปตามเสียงที่ผู้เขียนได้ยิน คำบางคำจึงอาจมีหลายรูปที่มีอักษรวิธีแตกต่างกันไป โดยเฉพาะพจนานุกรมในช่วงที่ ๑ ซึ่งชาวต่างชาติเป็นผู้จัดทำ เนื่องจากไม่ใช่เจ้าของภาษา

อักษรวิธีต่างๆ จึงค่อนข้างขาดความแม่นยำ ต่อมาเมื่อการศึกษาไทยพัฒนาเป็นระบบ การเรียนการสอนภาษาไทยมีหลักเกณฑ์แน่นอน อักษรวิธีในสมัยหลังจนถึงปัจจุบันจึงมีความแน่นอน

๗.๕ สรุปผล อภิปรายผลการวิจัย และนำเสนอผลงาน

๗.๖ นำเสนอผลงานในรูปแบบวิทยานิพนธ์

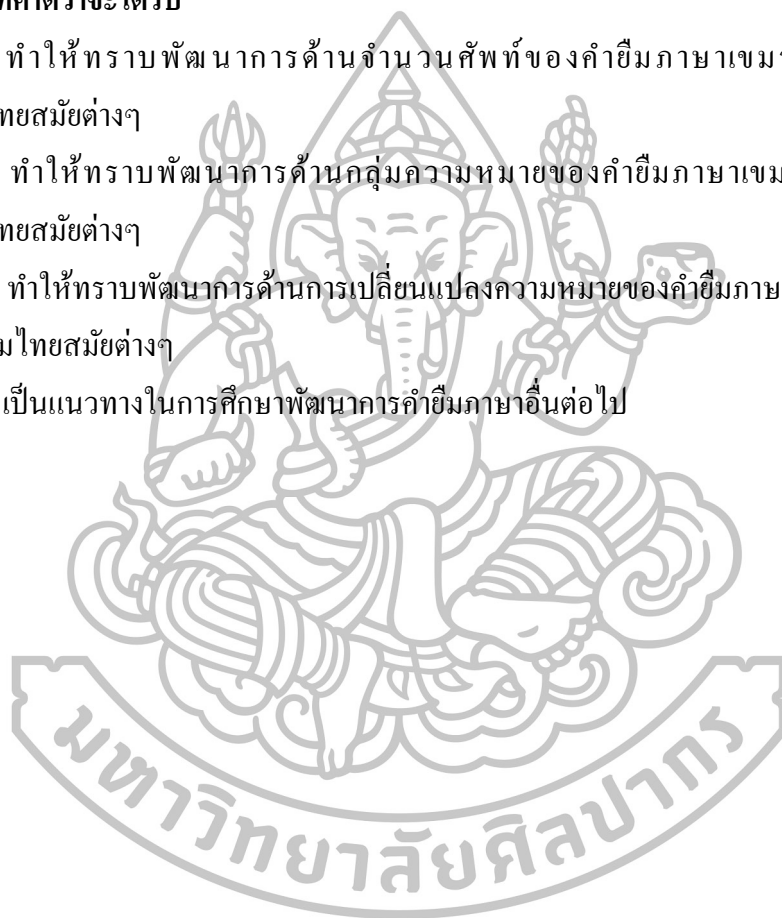
๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๘.๑ ทำให้ทราบพัฒนาการด้านจำนวนศัพท์ของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยสมัยต่างๆ

๘.๒ ทำให้ทราบพัฒนาการด้านกลุ่มความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยสมัยต่างๆ

๘.๓ ทำให้ทราบพัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยสมัยต่างๆ

๘.๔ เป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาการคำยืมภาษาอื่นต่อไป

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาพัฒนาการคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยนั้น จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเขมร การยืมคำในภาษาเขมร และข้อมูลเกี่ยวกับพจนานุกรมไทย ในบทนี้ผู้ศึกษาจึงนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจำแนกเป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการยืมคำภาษาเขมรและการเปลี่ยนแปลงของภาษา ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพจนานุกรมไทย และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการยืมคำภาษาเขมรและการเปลี่ยนแปลงของภาษา

คำยืมในภาษาต่างๆ เกิดจาก “การสัมผัสภาษา” (Language contact) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่เกิดขึ้นในสังคมที่ประกอบด้วยผู้รู้หลายภาษา เรียกว่า สังคมหลายภาษา (Multilingual society) คนในสังคมใช้ชีวิตร่วมกัน มีวัฒนธรรมและใช้ภาษาร่วมกัน ในอดีตการรวมกลุ่มของผู้คนที่ใช้ภาษาต่างกันอาจมีสาเหตุมาจากการอพยพ การติดต่อค้าขาย หรือความใกล้ชิดของภูมิประเทศ เช่น ชายแดนประเทศไทย-กัมพูชา ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นจึงเป็นผู้รู้สองภาษา (Bilingual) พูดได้ทั้งภาษาเขมรและภาษาไทย ซึ่งตามประวัติศาสตร์ ประเทศไทยหรือราชอาณาจักรไทย ไม่เพียงแต่มีอาณาเขตติดต่อกับเขมรหรือราชอาณาจักรกัมพูชาเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กันทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานเท่าที่ปรากฏหลักฐานคือตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย

บริเวณที่ตั้งของประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน ในอดีตเคยเป็นอาณาจักรฟูนัน อาณาจักรเก่าแก่ของชนชาติขอมซึ่งมีอารยธรรมอินเดียเป็นพื้นฐาน เนื่องจากพัฒนามาจากเมืองท่าที่ติดต่อกับชายฝั่งอินเดีย ต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ จึงเกิดอาณาจักรเจนละ ซึ่งเดิมเคยเป็นเพียงส่วนหนึ่งของอาณาจักรฟูนัน แต่ตั้งตัวเป็นอิสระและขยายอำนาจเข้ายึดผนวกอาณาจักรฟูนัน ส่วนบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลางของไทย ก็มีอาณาจักรเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ นั่นคืออาณาจักรทวารวดี รวมถึงอาณาจักรศรีวิชัยที่อยู่บริเวณทางตอนใต้ของประเทศไทยและหมู่เกาะต่างๆ ของมลายูและชวา เมื่ออาณาจักรทวารวดีเริ่มเสื่อมอำนาจลง กลุ่มชนชาติไทยก็เริ่มตั้งถิ่นฐานขึ้นทางตอนเหนือ แล้วจึงเริ่มขยายพื้นที่ลงมาทางใต้ และเกิดเป็นอาณาจักรสุโขทัย ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ กระทั่ง พ.ศ. ๑๗๖๔ อาณาจักรเจนละอ่อนกำลังลง คนไทยที่กำลังสั่งสมความเจริญรุ่งเรืองและพัฒนาแว่นแคว้นจากทางตอนเหนือ

ก็สามารถปลดแอกเมืองสุโขทัยจากอำนาจของขอมสบาดโขลญลำพงได้ ใน พ.ศ. ๑๘๐๐ โดยมี พ่อขุนบางกลางหาว และพ่อขุนผาเมือง ซึ่งเป็นเจ้าเมืองภาคเป็นผู้นำ โดยพ่อขุนผาเมืองได้ยกเมือง สุโขทัยให้กับพ่อขุนบางกลางหาว พร้อมทั้งสถาปนาพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นกษัตริย์ เถลิงพระ นามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์”

จากประวัติศาสตร์อาณาจักรขอม โบราณข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางการเมือง และการสงครามระหว่างสุโขทัยหรือชนชาติไทยกับขอมโบราณ ความสัมพันธ์ระหว่างสองชนชาติ ดังกล่าวเป็นลักษณะของการเกิดสภาวะหลายภาษาหรือสังคมหลายภาษา ทำให้สุโขทัยมีพื้นฐาน วัฒนธรรมขอม โบราณ ซึ่งมีอิทธิพลและอำนาจมาก่อน จนเมื่อสุโขทัยได้พัฒนาบ้านเมือง เจริญรุ่งเรืองขึ้น พ่อขุนรามคำแหงก็ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้น เรียกว่า “ลายสือไท” ทำให้ชน ชาติไทยมีตัวอักษรใช้ป็นของตัวเอง ลายสือไทนี้ มีส่วนคล้ายกับอักษรขอม จึงมีผู้สันนิษฐานว่า พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์ลายสือไทโดยดัดแปลงจากตัวอักษรขอมโบราณ และจากข้อความ ที่เขียนด้วยลายสือไทบนศิลาจารึกหลักที่หนึ่ง พบว่ามีคำภาษาเขมรปนอยู่มากพอสมควร อาทิ โอบ พัน คำแหง ทเล บำเรอ เบก ปราบ ลุด คนน เป็นต้น ยิ่งเป็นการสนับสนุนให้เห็นว่า สังคมในสมัยสุโขทัยหรือก่อนสุโขทัยนั้นเป็นสังคมหลายภาษา และเกิดการสัมผัสภาษาระหว่าง ภาษาไทยและภาษาเขมรมาในสภาวะหลายภาษามาเป็นเวลานาน เมื่อเกิดการสัมผัสภาษา ภาษาที่สัมผัสกันในตัวผู้รู้สองภาษาจะมีอิทธิพลต่อกัน คือแต่ละภาษาจะค่อยๆ เริ่มมีการ เปลี่ยนแปลง เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากภาษาหนึ่ง ซึ่งผลของการสัมผัสภาษานั้น อาจปรากฏ ในลักษณะ “การยืมภาษา” (Language borrowing) ทำให้มีการนำคำภาษาเขมรมาใช้ปะปน ในภาษาไทยกระทั่งปรากฏอยู่ในศิลาจารึก ซึ่งเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรชิ้นแรก

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ได้อธิบายความหมายเกี่ยวกับการยืมภาษาเอาไว้ว่า

การยืมภาษา หมายถึง การที่ภาษาหนึ่งรับเอาลักษณะใดก็ตามจากอีกภาษาหนึ่งเข้ามา ใช้จนกลายเป็นลักษณะของตนเอง ลักษณะทางภาษาที่ยืม ได้มีทุกอย่างตั้งแต่ เสียง พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ทำนองเสียง เสียงเน้นหนัก คำทุกประเภท โดยเฉพาะคำหลัก เช่น นาม กริยา และลักษณะทางไวยากรณ์ เช่น การแสดงพหูพจน์ การก และหน่วยสร้างต่างๆ เช่น ประโยค กรรมวาจก เป็นต้น^๑

หลักฐานแสดงการยืมภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาเขมรไม่ได้ปรากฏอยู่เฉพาะใน หลักฐานจากสมัยสุโขทัยเท่านั้น จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาหลังจากผนวก

^๑ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ภาษาในสังคมไทย ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), ๘๘.

สุโขทัยเข้าเป็นอาณาจักรเดียวกันได้แล้ว ไทยยังคงมีความสัมพันธ์ทางการศึกษาสงครามกับเขมรหลายครั้ง ในช่วงที่กรุงศรีอยุธยาเรืองอำนาจ ไทยสามารถยึดเขมรไว้ภายใต้การปกครองได้ แต่แล้วเขมรก็กลับไปเป็นอิสระได้อีก ยังคงมีการสู้รบกันเรื่อยมา โดยเฉพาะในช่วงที่กรุงศรีอยุธยาอ่อนแอจากการพ่ายแพ้ต่อพม่า เขมรได้ฉวยโอกาสเข้ารุกรานไทยหลายครั้ง การทำศึกสงครามระหว่างกันนี้ ทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกันมากมาย หลักฐานเกี่ยวกับความหลากหลายทางภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาเขมรก็ปรากฏเพิ่มขึ้นเรื่อยมาในสมัยอยุธยา โดยเฉพาะในวรรณคดีต่างๆ พบคำภาษาเขมรปะปนอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์^๒ ได้เสนอสมมติฐานว่า ในสมัยอยุธยาตอนต้น สังคมไทยเป็นสังคมทวิภาษา คือประชาชนใช้ภาษาสองภาษาร่วมกัน ได้แก่ ภาษาไทยและภาษาเขมร แต่ต่อมาเกิดปรากฏการณ์การย้ายภาษา คือประชาชนที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาแม่เปลี่ยนไปใช้ภาษาไทยเพียงภาษาเดียว ซึ่งสมมติฐานนี้ก็สอดคล้องกับหลักฐานการใช้คำภาษาเขมรจำนวนมากในวรรณคดีสมัยอยุธยา

อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงแต่คำยืมภาษาเขมรซึ่งสันนิษฐานว่า เกิดจากความใกล้ชิดระหว่างสองชนชาติตามประวัติศาสตร์ข้างต้นเท่านั้น ภาษาไทยยังมีคำยืมจากการยืมภาษาต่างประเทศมากมาย ทั้งภาษาบาลีสันสกฤต ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาชวา ภาษามอญ ฯลฯ เนื่องจากประเทศไทยมีการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ มานาน ทั้งในด้านการค้าขาย การทำสงคราม การเมืองการปกครอง และการรับวัฒนธรรม

ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไทยย่อมได้รับอิทธิพลจากภาษาอื่นๆ ด้วย เนื่องจากอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน และมีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกันมายาวนาน ผลจากการสัมผัสภาษาจนทำให้เกิดการยืมภาษาจึงปรากฏให้เห็นในรูปของคำยืมต่างๆ จำนวนไม่น้อย ภาษาเขมรเป็นภาษาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีคำยืมในภาษาไทยมากที่สุด แม้จะเป็นภาษาต่างตระกูลกันก็ตาม กล่าวคือ ภาษาไทยเป็นภาษาคำโดดหรือคำพยางค์เดียว จัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท ส่วนภาษาเขมรเป็นภาษาคำติดต่อ ตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขา มอญ-เขมร แต่ทั้งสองภาษามีโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่คล้ายกันมาก การเรียงประโยคเป็น ประธาน+กริยา+กรรม เหมือนกัน และแม้ว่าภาษาไทยจะเป็นภาษาคำโดดแต่ก็มีวิธีการสร้างคำสองพยางค์ขึ้นไปด้วยการประสมคำ การยืมภาษาที่เกิดจากอิทธิพลของภาษาคำติดต่อจึงสามารถเกิดขึ้นได้

การยืมคำจากภาษาอื่นโดยทั่วไป ส่วนมากเป็นการยืมตามเสียง และใช้ตัวอักษรไทยสะกดตามเสียงนั้น แต่การยืมคำในภาษาเขมรเป็นการยืมตามรูป ใช้อักษรไทยเขียนตามรูปเขียนของคำเดิมในภาษาเขมรแบบตัวอักษรต่อตัวอักษร เนื่องจากระบบตัวอักษรไทยและเขมรมีความ

^๒ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, “ไทย+เขมร → ไทยกลุ่มน้ำเจ้าพระยา,” วารสารศิลปศาสตร์ ๑, ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๔), ๓-๒๓.

คล้ายคลึงกัน แต่ระบบเสียงแตกต่างกัน ภาษาเขมรมีเสียงพยัญชนะและสระที่มากกว่าภาษาไทย การยืมคำตามรูปจึงเป็นวิธีที่สะดวกกว่า และแม้ว่าภาษาไทยจะเป็นภาษาคำโดดหรือภาษาคำพยางค์เดียว แต่ภาษาไทยก็มีคำประสมที่เกิดจากการรวมกันของคำพยางค์เดียวจำนวนมาก การที่ภาษาไทยมีวิธีการประสมคำเช่นนี้ จึงเป็นการง่ายที่จะรับเอาคำสองพยางค์ของเขมรเข้ามาใช้^๓ แต่แม้จะถอดรูปการเขียนสะกดคำมาจากภาษาเขมร ก็ยังมีบางคำที่เสียงในภาษาไทยไม่เอื้อให้ออกเสียงอย่างคำดั้งเดิมในภาษาเขมร จึงต้องออกเสียงตามอักษรวิธีไทย จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของคำที่ยืมมาบ้าง

อุไรศรี วรสระริน^๔ กล่าวว่า หากจำแนกคำยืมภาษาเขมรตามการใช้ในภาษาไทย จะสามารถจัดได้เป็น ๓ ประเภท คือคำยืมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน คำยืมที่ใช้ในงานวรรณกรรม และคำยืมที่ใช้ในคำราชาศัพท์ ซึ่งทั้งสามประเภทนั้นครอบคลุมขอบเขตความหมายหลากหลายมาก โดยเฉพาะคำยืมที่ใช้ในชีวิตประจำวันนั้นยังคงมีอยู่ในภาษาไทยปัจจุบันและกลมกลืนกับภาษาไทยจนผู้ใช้ไม่คิดว่าคำที่ใช้นั้นมาจากภาษาอื่น ไม่ใช่ภาษาไทยแท้ๆ ในขณะที่คำยืมในงานวรรณกรรมนั้น แม้จะมีคำครอบคลุมหลายกลุ่มความหมายไม่ต่างกับคำยืมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน แต่คำบางส่วนไม่ปรากฏใช้ในปัจจุบันแล้ว ส่วนคำยืมที่ใช้ในราชาศัพท์ สันนิษฐานว่ามาพร้อมกับการรับเอาวัฒนธรรมการปกครองแบบทวารวดีตามความเชื่อที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพที่ไทยได้รับมาจากเขมรในยุคพระนคร มาใช้ในสมัยอยุธยาแทนการปกครองแบบพ่อปกครองลูกซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่เข้ามาแต่ตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยมีทั้งการนำคำเขมรที่ใช้เป็นราชาศัพท์อยู่แล้วมาใช้เป็นราชาศัพท์ในภาษาไทย และการนำคำสามัญในภาษาเขมรมาประกอบกับคำว่า “พระ” หรือ “ทรง” เพื่อใช้เป็นคำราชาศัพท์ในภาษาไทย

จากข้อมูลการยืมภาษาเขมรข้างต้น แสดงให้เห็นถึงระยะเวลาและประวัติศาสตร์อันยาวนานของการยืมภาษาเขมรมาใช้ในภาษาไทย และด้วยระยะเวลาดังกล่าว ทำให้คำยืมภาษาเขมรที่นำมาใช้ในภาษามีการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงภาษา

การเปลี่ยนแปลงภาษา เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับสิ่งต่างๆ ที่ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์^๕ อธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของภาษาโดยทั่วไปว่า มีสาเหตุสำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากตัวภาษาเอง และการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากตัวภาษาเอง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดตาม

^๓ อุไรศรี วรสระริน, ร่องรอยภาษาเขมรในภาษาไทย (นครปฐม : เมตตาถือปี่ปรี้น, ๒๕๕๓).

^๔ เรื่องเดียวกัน.

^๕ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ภาษาในสังคมไทย ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), ๑๐๔-๑๐๕.

ธรรมชาติและเวลา ภาษาทุกภาษาในโลกจะเปลี่ยนแปลงเสมอเมื่อกาลเวลาผ่านไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงของภาษาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกนั้นอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ ซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคม เช่น การอพยพย้ายถิ่นเนื่องจากสงคราม โรคระบาด ความอดอยาก

อุไรศรี วรสระริน^๖ กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละภาษานั้น มีทั้งการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก (External change) และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน (Internal change) การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกลไกและกระบวนการยืม ส่วนการเปลี่ยนแปลงจากภายใน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกลไกและกระบวนการอื่นๆ ที่มีใช้อิทธิพลภาษาต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกหรือการเปลี่ยนแปลงจากภายใน อาจจำแนกได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง ประกอบด้วย

การสูญเสียง กล่าวคือเสียงบางเสียงสูญไปจากภาษา อาจเป็นเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระก็ได้ และเป็นเสียงที่อยู่ในตำแหน่งต้นคำ กลางคำ หรือท้ายคำก็ได้

การเพิ่มเสียง ตรงข้ามกับการสูญเสียง การเพิ่มเสียงคือการที่มีเสียงเพิ่มขึ้นจากที่มีมาแต่เดิม โดยเสียงที่เพิ่มมาอาจเป็นเสียงพยัญชนะหรือสระก็ได้ และปรากฏอยู่ต้นคำ กลางคำ หรือท้ายคำก็ได้ แต่การเพิ่มเสียงเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเสียงที่เกิดขึ้นได้ยากกว่าการสูญเสียง

การเปลี่ยนเสียง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อาจมาจากหลายสาเหตุ เช่น เพื่อชดเชยเสียงที่สูญไป หรือเพื่อให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม และสามารถเกิดขึ้นได้กับเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระ เช่นเดียวกับการสูญเสียงและการเพิ่มเสียง

๒. การเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์ ประกอบด้วย

การสูญศัพท์ คือการที่คำหรือสำนวนสูญไปจากภาษานั้น อาจมีสาเหตุมาจากความคิดบางประการสูญไปจากสังคม คำที่ใช้สื่อถึงความคิดนั้นหรือสิ่งนั้นก็สูญไปด้วย หรือคำที่สูญไปเป็นคำต้องห้ามในสังคม จึงไม่มีผู้นามาใช้จนสูญไปตามกาลเวลา หรืออาจเป็นเพราะมีคำที่มีความหมายซ้ำซ้อนกันเกิดขึ้น คำที่เป็นที่นิยมน้อยกว่าก็จะสูญไป เป็นต้น หรือการสูญศัพท์ อาจหมายถึงการสูญไปจากภาษากรุงเทพฯ หรือภาษาราชการ แต่อาจยังพบว่ามีใช้อยู่ในภาษาถิ่น หรือใช้ในรูปแบบอื่นก็เป็นได้

การเพิ่มศัพท์ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดจากการสร้างศัพท์หรือยืมศัพท์เพื่อใช้เรียกความคิดใหม่หรือสิ่งใหม่ หรือสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ เช่น คำสแลง แต่

^๖ อุไรศรี วรสระริน, ร่องรอยภาษาเขมรในภาษาไทย (นครปฐม : เมตตาอ้อมปีปรีน, ๒๕๕๓), ๑๒-๕๕.

กลับเป็นที่นิยมจนกลายเป็นคำสามัญ รวมไปถึงการนำคำที่มีอยู่แล้วในภาษามาใช้ใน รูปแบบใหม่ เช่น การใช้ในเชิงเปรียบเทียบ หรือนำคำเดิมที่มีอยู่มารวมกันเป็นคำประสม หรือคำซ้อน เกิดเป็นคำใหม่ขึ้นมา

๓. การเปลี่ยนแปลงด้านไวยากรณ์ ประกอบด้วย

การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของคำ คือ คำนั้นเปลี่ยนจากหน้าที่หนึ่งไปเป็นอีกหน้าที่หนึ่ง หรือหน้าที่ที่เคยมีอยู่ลดน้อยลงไปหรือเพิ่มมากกว่าเดิม

การเปลี่ยนระเบียบของถ้อยคำ คือ การเปลี่ยนแปลงของคำในบางภาษาที่มีระเบียบการบ่งบอก เพศ พจน์ บุรุษ โดยระเบียบเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไป

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง คือ การเปลี่ยนลำดับของคำ เช่น การสลับตำแหน่งของคำประสมหรือคำซ้อน การเปลี่ยนวิธีแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อคำมีความสัมพันธ์กันในประโยค หรือการเปลี่ยนกฎเกณฑ์ในภาษา ทำให้วิธีการใช้คำบางคำเปลี่ยนไป เช่น ตำแหน่งของคำเมื่อใช้ในประโยค ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้โครงสร้างของวลีหรือประโยคจะเปลี่ยนตามไปด้วย

๔. การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ประกอบด้วย

ความหมายแคบเข้า คือ คำที่เคยมีความกว้าง แต่เปลี่ยนไปมีความหมายเฉพาะเจาะจงขึ้น หรือหมายถึงคำซึ่งในสมัยหนึ่งเคยมีหลายความหมาย แต่ต่อมาเปลี่ยนไปมีความหมายน้อยลง รวมถึงคำที่เคยมีความหมายในบริบทกว้าง แต่ต่อมามีความหมายในบริบทที่แคบลงกว่าเดิม

ความหมายกว้างออก คือ คำที่เคยมีความหมายเจาะจง แต่เปลี่ยนไปมีความหมายกว้าง หรือคำที่มีจำนวนความหมายเพิ่มมากขึ้น รวมถึงคำที่เคยมีความหมายในบริบทแคบ แต่ต่อมามีความหมายในบริบทที่กว้างขึ้นกว่าเดิม ซึ่งคำที่มีความหมายกว้างออกจำนวนมากเกิดจากการนำไปใช้ในความหมายเชิงเปรียบเทียบในลักษณะต่างๆ

ความหมายย้ายที่ คือ คำที่แต่เดิมเคยใช้ในความหมายหนึ่ง แต่ต่อมาเปลี่ยนไปมีความหมายอย่างอื่น หรือการเปลี่ยนไปเป็นความหมายตรงข้าม

การเปลี่ยนแปลงภาษาเป็นธรรมชาติของภาษาที่เกิดขึ้นได้ตามระยะเวลา โดยเฉพาะเมื่อเกิดการยืมภาษาหนึ่งเข้ามาใช้ในภาษาหนึ่งเป็นระยะเวลานาน ทั้งภาษาเดิมและภาษาที่ยืมเข้ามาเกี่ยวข้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลาและการใช้งาน การยืมภาษาเขมรมาใช้ในภาษาไทยก็เช่นเดียวกัน

๒. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพจนานุกรมไทย

พจนานุกรม หมายถึง หนังสือว่าด้วยถ้อยคำในภาษาใดภาษาหนึ่ง เรียงตามลำดับตัวอักษร โดยทั่วไป จะบอกความหมายและที่มาของคำเป็นต้นด้วย^๑ คำว่า พจนานุกรม มาจากคำว่า พจน แปลว่า คำพูด, ถ้อยคำ สันนิษฐานกับคำว่า **อนุกรม** ที่แปลว่า ลำดับ ระเบียบ ชั้น คำว่าพจนานุกรม ตรงกับ ศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Dictionary

พจนานุกรม ถือว่าเป็นหนังสือที่สำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะสำหรับประเทศที่มีภาษาเป็นของตนเอง คำนำของพจนานุกรมล้นเกล้ารัชกาลที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๒๕ เมื่อพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ได้ระบุเอาไว้ว่า

พจนานุกรมเป็นหนังสือรวบรวมคำที่มีอยู่ในภาษา โดยมากจัดเรียงลำดับตามตัวอักษร ให้ความรู้เรื่องอักขรวิธี บอกเสียงอ่าน และนิยามความหมาย ตลอดจนบอกประวัติของคำเท่าที่จำเป็น นอกจากนี้ หนังสือพจนานุกรมยังเป็นเครื่องมือให้เห็นว่าชาติผู้เป็นเจ้าของพจนานุกรมนั้น มีวัฒนธรรมอยู่ในระดับไหน สูงต่ำเพียงไร เพราะฉะนั้นหนังสือพจนานุกรมจึงนับได้ว่าเป็นหนังสืออ้างอิงที่สำคัญและจำเป็น^๒

โดยทั่วไป พจนานุกรมจะประกอบด้วยข้อมูลหลักๆ ๓ ส่วน ได้แก่ คำตั้ง แม่คำ ศัพท์ตั้ง หรือ ศัพท์หลัก ซึ่งเป็นแบบแผนของการสะกดคำ

บทนิยามศัพท์ ประกอบด้วย การออกเสียง หน้าที่ทางไวยากรณ์หรือชนิดของคำ ความหมาย การใช้หรือขอบเขตของการใช้คำ ความเป็นมาของคำ การแบ่งพยางค์ในคำ การสร้างคำใหม่จากรากศัพท์ คำพ้องความหมาย และอาจมีภาพประกอบด้วยในบางคำ

ลูกคำ ลูกศัพท์ หรือ ศัพท์รอง พร้อมบทนิยามศัพท์ ลักษณะเช่นเดียวกับบทนิยามศัพท์ของคำตั้งหรือศัพท์หลัก

การจัดทำพจนานุกรมของไทยอาจจัดแบ่งยุคสมัยตามผู้จัดทำพจนานุกรมได้เป็น ๓ สมัย กล่าวคือ ในสมัยแรกนั้น จัดทำโดยชาวต่างชาติที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนา โดยมากทำเป็นหนังสือรวบรวมคำศัพท์ภาษาไทยที่แปลความหมายเป็นภาษาของชาวต่างชาติที่เป็นผู้จัดทำ มีจุดประสงค์

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, *วิวัฒนาการของพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๕๕), ๑.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒* (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), จ.

หลักเพื่อให้คนในชาติเดียวกันมีความเข้าใจภาษาไทยมากขึ้น เพื่อประโยชน์ในการเข้ามาติดต่อสื่อสารกับคนไทย

พจนานุกรมไทยในสมัยแรกๆที่จัดทำโดยชาวต่างชาติ ได้แก่

พจนานุกรมไทย ของ หลุยส์ ลาโน (พ.ศ. ๒๒๐๗-๒๒๓๕)

พจนานุกรมไทยของ เจ. เทเลอร์ โจนส์ (พ.ศ. ๒๓๘๕)

พจนานุกรมไทย-ไทย ของ เจ. คัสเวล และ เจ. เอช. แชนเลอร์ (พ.ศ. ๒๓๘๕)

พจนานุกรมละติน-ไทย ของ ซอง บัปติสท์ ปาเลกัว (พ.ศ. ๒๓๘๓)

ศัพท์ พะจะนะ พาสาทิ ของ ซอง บัปติสท์ ปาเลกัว (พ.ศ. ๒๓๘๓)

พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ของ ยอร์ช แมกฟาแลนด์ (พ.ศ. ๒๔๐๘)

อักษรภิธานศัพท์ ของ หมอบรัดเลย์ (พ.ศ. ๒๔๑๖)

ลিপิกรมาชน ภาษาไทย-อังกฤษ ของ อี. บี. มิเชล (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ศัพท์ภาษาไทย ของ บาทหลวงซอง-หลุยส์ เวย์ (พ.ศ. ๒๔๓๕)

สมัยต่อมา เมื่อประเทศไทยมีการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น และเริ่มมีการจัดการการศึกษา วางรากฐานการศึกษาเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น การจัดทำพจนานุกรมจึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานราชการ เช่น กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการเป็นผู้จัดทำ โดยมีบรรดานักปราชญ์หรือข้าราชการผู้มีความรู้ความสามารถทางภาษามาช่วยกันพิจารณาจัดทำ

พจนานุกรมที่จัดทำขึ้น โดยหน่วยงานราชการในสมัยแรก ได้แก่

พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือ ไทย ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

พจนานุกรมแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔)

พจนานุกรมสำหรับโรงเรียน (พ.ศ. ๒๔๖๓)

พจนานุกรม กรมตำรา กระทรวงธรรมการ (พ.ศ. ๒๔๗๐)

พจนานุกรมสำหรับนักเรียน กรมตำรา กระทรวงธรรมการ (พ.ศ. ๒๔๗๒)

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลได้ยกเลิกราชบัณฑิตยสถานและจัดตั้งหน่วยงานราชการขึ้น ๒ หน่วยงาน คือ กรมศิลปากร และราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ได้มีมติให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยราชบัณฑิตยสถานให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ถือเป็นวันสถาปนาราชบัณฑิตยสถาน ราชบัณฑิตยสถานจึงเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการทำพจนานุกรมมาตลอดจนถึงปัจจุบัน โดย

ความร่วมมือของนักปราชญ์ ราชบัณฑิต และนักวิชาการสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ชำระพจนานุกรม
ขึ้นมาใหม่ เรียกว่า พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปัจจุบันได้จัดทำออกมาแล้วทั้งหมด ๔ เล่ม

พจนานุกรมที่จัดทำโดยราชบัณฑิตยสถาน ได้แก่

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔

พจนานุกรมทั้งหมดที่จัดทำขึ้นในแต่ละสมัยมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะเนื้อหา
และการจัดทำ แต่เนื่องจากในสมัยที่ชาวต่างชาติเป็นผู้จัดทำพจนานุกรมและสมัยแรกที่หน่วยงาน
ราชการเป็นผู้จัดทำนั้นมีพจนานุกรมหลายเล่ม ในการศึกษาพัฒนาการของคำยืมที่ปรากฏใน
พจนานุกรมไทยนี้ จึงเลือกศึกษาข้อมูลจากพจนานุกรมสำคัญที่เป็นที่รู้จักและนิยมเชื่อถือกัน
ในสมัยนั้นๆ รวมกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานทั้งหมด ๔ เล่ม รวมเป็นจำนวน
พจนานุกรมที่ศึกษาทั้งหมด ๕ เล่ม ดังต่อไปนี้

๑. พจนานุกรมไทย-ไทย ของ เจ.คัสเวล และ เจ.เอช.แซนเดอร์ (พ.ศ. ๒๓๘๕)

พจนานุกรมไทย-ไทย ของ เจ.คัสเวล และ เจ.เอช.แซนเดอร์ จัดทำขึ้นตรงกับสมัยรัชกาล
ที่ ๓ เป็นพจนานุกรมไทย-ไทย เล่มแรก และเป็นพจนานุกรมที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ยังปรากฏหลักฐาน
หลงเหลืออยู่ พจนานุกรมเล่มนี้จัดเก็บคำศัพท์ทั่วไป การเรียงลำดับคำศัพท์ ไม่ได้เรียงตามตัว
อักษรไทย (ก-ฮ) ไม่มีการเรียงลำดับสระหรือพยัญชนะท้าย คำทุกคำจะเป็นคำตั้งหรือศัพท์หลัก
ไม่มีลูกคำหรือศัพท์รอง การนิยามศัพท์จะเริ่มต้นด้วยคำว่า “นั่น” หรือ “นั่นคือ” และมีเครื่องหมาย
“ะ” เรียกว่า “ละสุด” ซึ่งเป็นเครื่องหมายบอกการสิ้นสุดข้อความ กำกับไว้ท้ายบทนิยามศัพท์ บางคำ
มีการยกตัวอย่างวลีหรือประโยคประกอบบทนิยามศัพท์ และระบุที่มาของคำยืมภาษาบาลีไว้ท้ายบท
นิยามว่า “ตามบาลี”

พจนานุกรมเล่มนี้คาดว่า เจ.คัสเวล น่าจะเป็นผู้ควบคุมดูแลให้คนไทยทำในช่วงแรก แล้ว
ต่อมา เจ.เอช.แซนเดอร์ จึงได้ช่วยคัดลอกเพิ่มเติมคำศัพท์ให้มากขึ้น จากข้อความที่ปรากฏในเล่ม
พจนานุกรมเป็นภาษาอังกฤษว่า

“ A Dictionay of the Siamese Language Prepared by Native Assistant under the
Supervision of Rev. J. Caswell Copied and enlarged by J”H”Chandler Bangkok, Siam”

๒. สัท พะจะนะ พาสาไท ของ ชอง บัปติสท์ ปาเลกัว (พ.ศ. ๒๓๕๓)

สัท พะจะนะ พาสาไท เป็นพจนานุกรมที่รู้จักแพร่หลาย รูปเล่มมีขนาดใหญ่ เป็นพจนานุกรม ๓ ภาษา คำตั้งหรือศัพท์หลักเป็นภาษาไทย เขียนด้วยตัวอักษรไทย แต่บทนิยาม ศัพท์มีการเขียนบอกเสียงอ่านเป็นอักษรโรมัน และให้ความหมายในภาษาละติน ฝรั่งเศส และอังกฤษ ตามลำดับ โดยไม่มีการบอกหน้าที่ทางไวยากรณ์ แต่ถ้าเป็นวลี สำนวน หรือคำประสม จะแยกคำให้เห็นโดยเว้นช่องว่าง เช่น น้ำ อาบ, อาบ น้ำ ฯลฯ ถ้าเป็นคำหลายพยางค์ ทุกพยางค์ จะอยู่ติดกัน เช่น โฆษณา อะดิเรก ฯลฯ และเรียงลำดับตามอักษรโรมัน A-Z โดยใช้การออกเสียง เป็นเกณฑ์ ซึ่งค่อนข้างลำบากสำหรับคนไทยที่ต้องการใช้พจนานุกรม แต่ไม่มีการระบุที่มาของ คำยืม อาจกล่าวได้ว่าปาเลกัวเป็นนักภาษาศาสตร์คนแรกที่วิเคราะห์ระบบเสียงของภาษาไทยและถอดเสียงภาษาไทยโดยใช้อักษรโรมันอย่างมีระบบ

๓. อักษรภิกษานศรียะ ของ หมอบรัดเลย์ (พ.ศ. ๒๔๑๖)

อักษรภิกษานศรียะ เป็นพจนานุกรมที่จัดทำโดยหมอบรัดเลย์ (แดน บีช บรัดเลย์) มิชชันนารี ชาวอเมริกัน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อมิชชันนารีที่ต้องการเรียนรู้ภาษาไทย และเพื่อวางมาตรฐานการใช้ภาษาไทยให้แก่คนไทย เนื่องจากหมอบรัดเลย์ มีความเห็นว่า พจนานุกรม ที่มีศัพท์หลักเป็นภาษาไทย และมีบทนิยามศัพท์เป็นภาษาไทย (พจนานุกรมภาษาเดียว) ดีกว่าพจนานุกรมไทยที่บทนิยามศัพท์เป็นภาษาอังกฤษ^๙

การเรียงลำดับคำของอักษรภิกษานศรียะ เรียงตามอักษรไทย (ก-ฮ) รวมทั้งเรียงลำดับสระ และตัวสะกดตามประสม ก กา แต่ไม่มีการระบุที่มาของคำยืม บทนิยามศัพท์ของอักษรภิกษานศรียะ ให้ความหมายของคำเพียงอย่างเดียว แม้จะเป็นพจนานุกรมที่จัดทำโดยชาวต่างชาติ แต่ไม่มีการอธิบายวิธีออกเสียง ไม่ระบุหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำ รวมทั้งไม่มีตัวอย่างการใช้คำนั้นๆ อธิบายเพิ่มเติมเลย

๔. พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ เป็นพจนานุกรมไทย-ไทย เล่มแรกที่จัดทำโดยคนไทย พิมพ์ครั้งแรกจำนวน ๕๐๐ เล่ม จัดทำโดยกรมศึกษาธิการ พิมพ์โดย โรงพิมพ์ศึกษาพิมพ์การ หน้า “แจ้งความ” ของหนังสือได้ระบุไว้ว่า “ลงมือทำแต่ในปีออก ฤศก จุลศักราช ๑๒๔๖ ตรงกับ ร.ศ.๑๐๓ (ก่อนการศึกษาได้ตั้งขึ้นเปนกรมหนึ่ง)”

^๙ ราชบัณฑิตยสถาน, วรรณการของพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๕๕), ๒๐.

คำศัพท์ส่วนใหญ่ในพจนานุกรมเล่มนี้เป็นศัพท์ชั้นสูงที่ใช้ในวรรณคดีหรือในวงวิชาการ ในสมัยนั้น และเป็นคำยืมภาษาต่างประเทศจำนวนมาก อาจมีสาเหตุเพราะคณะผู้จัดทำเป็นเจ้านาย พระเถระ และข้าราชการผู้มีความรู้ในการแต่งวรรณคดี วิธีการเก็บรวบรวมคำนั้น ทำโดยเลือก หนังสือต่างๆ ที่มีศัพท์ที่ “ควรจะเก็บ” มาเรียบเรียงเป็นลำดับให้เป็นระเบียบ ตามที่ได้อธิบายไว้ในหน้า “แจ้งความ” ว่า

“วิธีที่ทำนั้น ได้เลือกหนังสือต่างๆ ซึ่งมีศัพท์ควรจะเก็บมาเรียบเรียงจ่ายให้แก่เปรียญ ผู้สามารถจะเลือกแปลได้ถูกต้อง ต้องรับไปเป็นเรื่องราว ให้ไปเก็บแลแปลศัพท์ในเรื่องนั้นๆ มา พระเถระพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการบางท่านซึ่งมีความยินดีอุสาหะรับช่วยทำการนี้ ก็มีจะได้แจ้งรายพระนามรายชื่อไว้ข้างท้าย เมื่อเลือกศัพท์แลแปลเสร็จแล้ว จึงรวบรวมมา เรียบเรียงเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน สอบทานอีกชั้นหนึ่งแล้วจึงลงพิมพ์ แต่ถึงกระนั้นคงจะยังวิปลาดสกลเคลื่อนบ้าง โดยธรรมดาของของที่ทำใหม่”

พจนานุกรมเล่มนี้เรียงลำดับคำตามอักษร ก-ฮ และมีการระบุที่มาของคำทั้งคำไทยและคำยืม เรียกว่า “คำบอกที่มาของศัพท์” โดยใช้อักษร ๒๒ แบบได้แก่

ท.	ภาษาไทย	ท.ผ.	ไทยแผลง
ม.	ภาษามคร	ม.ผ.	มครแผลง
ส.	ภาษาสังสกฤต	ส.ผ.	สังสกฤตแผลง
ด.	ภาษาเตลง (มอญ)	ด.ผ.	เตลงแผลง
ข.	ภาษาเขมร	ข.ผ.	เขมรแผลง
ห.	ภาษาหริภุญไชย (ลาว)	ห.ผ.	หริภุญไชยแผลง
ช.	ภาษาชวา	ช.ผ.	ชวาแผลง
บ.	ภาษาเบงกอลี	บ.ผ.	เบงกอลีแผลง
ป.	ภาษาโปราณ	ป.ผ.	โปราณแผลง
จ.	ภาษาจีน	จ.ผ.	จีนแผลง
ญ.	ภาษาญวน	ญ.ผ.	ญวนแผลง

๕. พจนานุกรมเป็นคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสกด ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔)

พจนานุกรมเป็นคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสกด ร.ศ. ๑๒๐ เป็นพจนานุกรมที่ปรับปรุงแก้ไขจากพจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ ซึ่งมีส่วนขาดตกบกพร่องบ้าง ในพจนานุกรมเล่มปรับปรุงใหม่นี้มีการปรับเปลี่ยน

รูปแบบการพิมพ์เพื่อให้แต่ละหน้าบรรจุคำได้มากขึ้น และมีคำศัพท์เพิ่มเติมประมาณ ๒๐๐ คำ จากเล่มเดิมที่มี ๑๖,๑๔๖ คำ การเรียงลำดับคำ ยังคงเรียงตามอักษร ก-ฮ แต่หมวดอักษร ข จะรวมอยู่กับหมวดอักษร ฆ เช่นเดียวกับหมวดอักษร ค จะรวมอยู่ในหมวดอักษร ก โดยมีคำอธิบาย อยู่ในวงเล็บใต้ตัวอักษรก่อนเริ่มลำดับคำในหมวด กล่าวคือ หมวด ข, ฆ อธิบายว่า “อักษร ข, ฆ, สองตัวนี้ ภาษาไทยใช้เป็นสำเนียงเดียวกัน, เว้นแต่ภาษามคธ แลสังสกฤตใช้ตัวนี้ ข” และหมวด ค, ฅ “อักษร ค, ฅ, สองตัวนี้ ภาษาไทยใช้เป็นสำเนียงเดียวกัน, เว้นแต่ภาษามคธ แลสังสกฤตใช้ตัวนี้ ค”

นอกจากนี้ ยังมีการอธิบายวิธีการใช้พจนานุกรมระบุไว้ในหน้าแจ้งความว่าหากต้องการหาคำหลายพยางค์ จะต้องหาต่อจากคำพยางค์เดียวที่แยกไว้ รวมถึงอธิบายเครื่องหมายที่ปรากฏในบทนิยามศัพท์เพิ่มเติม ดังนี้

“อนึ่งที่มีผู้เห็นว่ามีคำพยางค์เดียวเสียมากนั้นก็จริง แต่เป็นเพราะแยกคำไว้เท่านั้น ผู้ต้องการคำหลายพยางค์ ก็ต้องหาคำต่อไปเข้าสนิทกันเอาก็ได้ เช่นคำว่า “สวน หลวง” ก็ต้องพลิกดูที่ “สวน” และที่ “หลวง” ก็คงสนิทกันเป็นสองพยางค์ได้ หรือคำอื่นๆ หลายพยางค์ก็ต้องหาต่อไปตามต้องการ (รูปมือ) อนึ่งเครื่องหมายรูปนี้ – ทำยบรรทัดก็บอกว่ายังมีอีก เมื่อเห็นเครื่องหมายรูปนี้ [ก็บอกว่าคำนี้ต่อมาจากบรรทัดที่ขีด – รูปนี้นั้น ผู้ใช้หนังสือต้องมีวิจารณ์มากสักหน่อย”

สำหรับอักษรย่อแสดงที่มาของคำ ยังคงใช้อักษรย่อชุดเดียวกับพจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐

๖. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นพจนานุกรมเล่มแรกที่จัดทำโดยราชบัณฑิตยสถาน โดยการจัดตั้งคณะกรรมการชำระปทานุกรม ฉบับ พ.ศ. ๒๔๓๐ ซึ่งจัดทำโดยกรมตำรา กระทรวงธรรมการ และได้เปลี่ยนชื่อเรียกจาก ปทานุกรม เป็น พจนานุกรม เมื่อชำระปทานุกรมเล่มดังกล่าวแล้วเสร็จ จึงพิมพ์เป็นรูปเล่มขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ใช้ชื่อว่า “พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน จะเก็บคำจากหนังสือต่างๆ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ทั้งคำศัพท์ที่ใช้ในวรรณคดี คำภาษาถิ่นต่างๆ ไปที่เป็นที่รู้จัก ศัพท์กฎหมาย ศัพท์วิทยาศาสตร์ ศัพท์บัญญัติในแต่ละสาขาวิชา รวมทั้งภาษาปากและถ้อยคำสำนวนต่างๆ การเรียงลำดับคำนั้น เรียงตามอักษร ก-ฮ รวมทั้งเรียงตัวสระ และตัวสะกด มีการบอกเสียงอ่านสำหรับบางคำที่อาจมีปัญหาในการออกเสียง รวมทั้งบอกชนิดของคำ ส่วนการให้บทนิยามความหมาย สำหรับคำที่มีความหมายหลายนัย จะเริ่มให้ความหมายหลักหรือความหมายเด่นไว้ก่อน

สำหรับคำยืม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ระบุที่มาของคำโดยการใช้อักษรย่อ ดังต่อไปนี้

ข.	เขมร	จ.	จีน
ช.	ชวา	ญ.	ญวน
ด.	ตะเลง	บ.	เบงกอลี
ป.	ปาลี (บาลี)	ฝ.	ฝรั่งเศส
ส.	สันสกฤต	อ.	อังกฤษ
ฮ.	ฮินดู		

๗. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕

ในสมัยนายกรัฐมนตรีธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้มีนโยบายด้านการศึกษา โดยจะให้ประชาชน เรียนรู้และสำนึกว่าภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ ทุกคนจึงต้องใช้ให้ถูกต้องและทัดเทียมกัน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ประกอบกับที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓ ตีพิมพ์ออกมาใช้เป็นเวลาานถึง ๒๗ ปีแล้ว ราชบัณฑิตยสถานจึงได้ดำเนินการปรับปรุง พจนานุกรมใหม่อีกครั้ง และแล้วเสร็จทันงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี โดยใช้ชื่อว่า พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕

พจนานุกรมฉบับนี้มีการพัฒนารูปแบบการพิมพ์ให้เป็นระเบียบสวยงาม รวมทั้งมีการเพิ่มเติมสารบัญชื่อบอกหมวดอักษรชัดเจน ทำให้สามารถค้นหาคำศัพท์ได้ง่ายขึ้น สำหรับการ จัดเรียงคำ การให้คำอ่าน และบอกชนิดของคำยังคงเป็นลักษณะเดียวกับพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓ แต่มีการเพิ่มเติมความชัดเจนหรือรายละเอียดความหมายของศัพท์ บางคำเพิ่มขึ้นบ้าง เช่น คำศัพท์ที่เป็นชื่อสัตว์หรือพืชพรรณ จะมีการใช้ชื่อทางวิทยาศาสตร์และ อธิบายลักษณะอย่างละเอียดมากขึ้น รวมทั้งได้เพิ่มเติมคำศัพท์ที่มีมากขึ้นให้สมควรตามยุคสมัย

สำหรับการระบุที่มาของคำยืม พจนานุกรมฉบับนี้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมอักษรย่อแสดง ที่มาของคำจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยใช้อักษรย่อ ดังนี้

ข.	เขมร	จ.	จีน	ช.	ชวา
ญ.	ญวน	ญ.	ญี่ปุ่น	ด.	ตะเลง
บ.	เบงกอลี	ป.	ปาลี (บาลี)	ฝ.	ฝรั่งเศส
ม.	มลายู	ล.	ละติน	ส.	สันสกฤต
อ.	อังกฤษ	ฮ.	ฮินดู		

๘. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

หลังจากมีการตีพิมพ์พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ไปแล้ว ๖ ครั้ง เป็นเวลากว่า ๑๕ ปี ที่ยังไม่ได้มีการชำระพจนานุกรมตลอดทั้งเล่ม มีแต่การแก้ไขเพิ่มเติม บางส่วนในระวางการตีพิมพ์แต่ละครั้งเท่านั้น ราชบัณฑิตยสถานจึงได้วางแผนงานว่าจะจัดทำ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานที่ได้ผ่านการแก้ไขชำระตลอดทั้งเล่ม โดยแต่งตั้งคณะกรรมการ และอนุกรรมการปรับปรุงต้นฉบับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ เพื่อจัดทำ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ จนได้ต้นฉบับแล้วเสร็จ และสามารถตีพิมพ์ เผยแพร่ได้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มีการเพิ่มคำศัพท์และแก้ไขคำเดิม ให้เหมาะสม โดยตรวจสอบว่าคำใหม่ที่เพิ่มไม่ขัดแย้งกับคำอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว มีการแยกแยะคำที่ลึกลับให้ชัดเจนขึ้น รวมทั้งแก้ไขเครื่องหมายวรรคตอนที่ใช้ในพจนานุกรมเดิม ให้สมบูรณ์ขึ้น อีกทั้งยังแก้ไขเพิ่มเติมตัวอย่างการใช้คำหรือรายละเอียดเพิ่มเติมของคำให้เข้าใจ ได้ชัดเจนและสอดคล้องกับความหมายของคำมากขึ้น แต่ยังคงใช้รูปแบบการเรียงลำดับคำ และการใช้อักษรย่อระบุชนิดและที่มาของคำตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕

๙. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ จัดทำขึ้นโดยการปรับปรุงแก้ไข คำศัพท์ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ และพิจารณาเพิ่มคำศัพท์ที่มีใช้ ทั่วไปและเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายแต่ยังไม่ได้เก็บไว้ในพจนานุกรม รวมทั้งเพิ่มเติมสำนวนไทย และเพิ่มเติมบทนิยามศัพท์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ที่สำคัญได้เพิ่มเติมคำศัพท์ ที่เกี่ยวกับโครงการในพระราชดำริต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาทิ แก่เลี้ยงดิน แก่เลี้ยง เป็นต้น เพื่อเป็นการเผยแพร่พระเกียรติคุณและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสที่ทรงมีพระชนมายุครบ ๘๔ พรรษา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔

การลำดับคำศัพท์และการให้คำอ่าน รวมทั้งการใช้อักษรย่อระบุชนิดและที่มาของคำ ยังคงเป็นลักษณะเดียวกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

๓. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแยกได้เป็น ๒ ประเภท คือ เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของคำยืมในพจนานุกรม และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาเขมรในภาษาไทย

๑. เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของคำยืมในพจนานุกรม

ไพโรงาม ประมวลศิลป์ชัย (๒๕๓๒) ศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมภาษาของคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจคำยืมจากภาษาต่างประเทศที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ เพื่อจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์คำยืมภาษาต่างประเทศที่ปรากฏตามแนวการแบ่งวัฒนธรรมภาษาของโวจิลินส์ (Voegelins) ซึ่งผลการวิจัยพบว่าแบ่งออกได้เป็น ๑๕ หมวดภาษา ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เขมร ตะเลง ชาวมลายู ญวน บาลี-สันสกฤต เบงกอลี ฝรั่งเศส ละติน สันสกฤต อังกฤษ และฮินดี ซึ่งคำยืมภาษาบาลีมีจำนวนมากที่สุด และคำยืมภาษาญวนและภาษาละตินมีจำนวนน้อยที่สุด เมื่อจำแนกตามลักษณะทางวัฒนธรรมภาษาของโวจิลินส์ (Voegelins) สรุปได้ว่า คำยืมในหมวดคำที่เกี่ยวกับธรรมชาติมีจำนวนมากที่สุด และคำยืมในหมวดคำเกี่ยวกับมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์มีจำนวนน้อยที่สุด โดยภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาญวน ภาษาตะเลง ภาษาฝรั่งเศส และภาษาฮินดีมีคำในหมวดความสัมพันธ์ของบุคคลมากที่สุด, ภาษาเขมร ภาษาชวา ภาษาเบงกอลี และภาษาอังกฤษมีคำในหมวดธรรมชาติมากที่สุด, ภาษามลายู ภาษาบาลี-สันสกฤต มีคำในหมวดมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์มากที่สุด ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤตและภาษาละตินมีคำในหมวดคำเกี่ยวกับสติปัญญา อารมณ์ ความรู้สึกและคุณค่ามากที่สุด

ศุภวรรณ มองเพชร (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง “การเปรียบเทียบคำยืมที่ปรากฏในอักขร-ภิธานศรับท์ของหมอบรัดเลย์ พ.ศ.๒๔๑๖ กับคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคำยืมที่ปรากฏในอักขรภิธานศรับท์ของหมอบรัดเลย์ พ.ศ.๒๔๑๖ กับคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ในด้านการสูญคำ การเพิ่มคำ การสะกดคำ รูปคำ และความหมายของคำยืม ผลการวิจัยพบว่าคำยืมที่ปรากฏในอักขรภิธานศรับท์ของหมอบรัดเลย์ พ.ศ.๒๔๑๖ กับคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ มีการเปลี่ยนแปลงดังนี้ การสูญคำมีคำยืมที่สูญไปจำนวน ๑๓ คำ การเพิ่มคำมีจำนวน ๔,๖๒๘ คำ เปลี่ยนแปลงการสะกดคำ ๔๐๔ คำ เปลี่ยนแปลงรูปคำ ๖๓๔ คำ เปลี่ยนแปลงความหมายของคำ ๓๐๘ คำ โดยเปลี่ยนแปลงความหมาย

แคบเข้า จำนวน ๕๘ คำ ความหมายกว้างออก จำนวน ๓๕๒ คำ และความหมายย้ายที่ จำนวน ๒๕๘ คำ การเปลี่ยนแปลงความหมายกว้างออกมีจำนวนมากที่สุด การเปลี่ยนแปลงความหมายแคบเข้ามีจำนวนน้อยที่สุด

ศุภัญญาโสภี ใจกล้า (๒๕๔๕) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำภาษาบาลี-สันสกฤต ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๒” มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของคำภาษาบาลี-สันสกฤตในด้านจำนวนคำและความหมาย ผลการวิจัยพบว่าคำภาษาบาลี-สันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ มีจำนวนทั้งสิ้น ๖,๔๖๐ คำ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ จำนวน ๖,๕๑๓ คำ เป็นคำที่เพิ่มขึ้น ๗๒ คำ คำที่สูญไป ๑๕ คำ ลักษณะการเพิ่มคำที่มากที่สุดคือการเพิ่มคำที่มีความหมายใหม่ ส่วนลักษณะการสูญศัพท์ที่มากที่สุดคือการสูญคำไปโดยสิ้นเชิง โดยหมวดคำที่พบมากที่สุดในคำภาษาบาลี-สันสกฤตที่เพิ่มขึ้นและสูญไปนี้คือหมวดคำเกี่ยวกับสติปัญญา อารมณ์ ความรู้สึกและคุณค่า ในด้านความหมาย คำภาษาบาลี-สันสกฤตที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย มีจำนวน ๒๑๗ คำ ประเภทของการเปลี่ยนแปลงความหมายที่พบมากที่สุดคือ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก และที่พบน้อยที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่

ศิริภัทร พรหมราช (๒๕๕๑) ศึกษาเรื่อง “พัฒนาการของคำยืมภาษาอังกฤษที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๔๙๓, พ.ศ.๒๕๔๒ และ พ.ศ.๒๕๕๒” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านจำนวนคำ การสร้างคำ การจำแนกคำศัพท์ บทนิยามศัพท์ของคำยืมภาษาอังกฤษที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานทั้ง ๓ ฉบับ ผลการศึกษาพบว่า คำยืมภาษาอังกฤษมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกครั้งที่ปรับปรุงพจนานุกรม โดยคำที่เพิ่มขึ้นมีลักษณะการสร้างศัพท์ ๓ วิธี คือ การทับศัพท์ การบัญญัติศัพท์และการแปลศัพท์ การจำแนกคำศัพท์พบว่า ช่วงพจนานุกรมฯ พ.ศ.๒๔๙๓-๒๕๒๕ คำในหมวดวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้นมากที่สุด ช่วงพจนานุกรมฯ พ.ศ.๒๕๒๕-๒๕๔๒ คำในหมวดเบ็ดเตล็ดเพิ่มขึ้นมากที่สุด และพัฒนาการด้านบทนิยามศัพท์พบว่า ช่วงพจนานุกรมฯ พ.ศ.๒๔๙๓-พ.ศ.๒๕๒๕ ลักษณะที่พบมากที่สุดคือความหมายคงเดิม ส่วนความหมายเปลี่ยนแปลง พบใน ๓ ลักษณะคือ ความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย้ายที่ ช่วงพจนานุกรมฯ พ.ศ.๒๕๒๕-พ.ศ.๒๕๔๒ ลักษณะที่พบมากที่สุด คือ ความหมายคงเดิม ส่วนความหมายเปลี่ยนแปลง พบใน ๒ ลักษณะคือ ความหมายแคบเข้าและความหมายกว้างออก

ฐิติรัตน์ รักษาศรี (๒๕๕๑) ศึกษาเรื่อง “คำศัพท์ภาษาตะวันตกในพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปริมาณคำศัพท์ภาษาตะวันตก ได้แก่ ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสที่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ อีกประเด็นหนึ่งคือ จัดหมวดหมู่ทางความหมายของคำศัพท์ภาษาตะวันตก และวิเคราะห์ลักษณะการยืมคำศัพท์ภาษาตะวันตก ผลการวิจัยพบว่ามีคำยืมภาษาตะวันตกทั้งสิ้น ๑,๐๐๗ คำ สามารถแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ใหญ่ได้ ๕ หมวดหมู่ คือ หมวดคำเกี่ยวกับธรรมชาติ หมวดคำเกี่ยวกับมนุษย์และพฤติกรรมมนุษย์ หมวดคำเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ของมนุษย์ หมวดคำเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับบุคคล และหมวดคำอื่นๆ โดยลักษณะการยืม คำศัพท์ภาษาตะวันตกนั้นสามารถแบ่งออกเป็น ๕ ลักษณะ คือ การทับศัพท์ การสร้างศัพท์ใหม่ จากคำไทยหรือบาลีสันสกฤต การใช้คำทับศัพท์ปนคำไทยหรือบาลีสันสกฤต การแปล และการย่อหรือการตัดคำ

๒. เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับภาษาเขมรในภาษาไทย

วัลยา วิมุกตะฉลพ (๒๕๑๔) เขียนบทความเรื่อง “คำเขมรในนันทนาการไทย” พบว่ามีการใช้ภาษาเขมรปะปนอยู่มาก บางตอนมีคำเขมรเรียงติดกันหลายคำแม้สามารถใช้คำไทย แทนได้โดยไม่เสียรสหรือเสียความ มีทั้งคำเขมรที่เป็นที่รู้จักหรือใช้อยู่ทั่วไปในภาษาไทย เช่น เดิม ไพร พนม เริง ประคอง ผกา รำพึง เน่า ฯลฯ รวมทั้งคำเขมรที่ยังไม่ได้รับเข้ามาใช้ซึ่งผู้อ่านจำเป็นต้องมีความรู้ภาษาเขมรด้วยจึงสามารถเข้าใจความหมายได้ เช่น กุ่มพศ ซึ่งมาจากคำว่า กัมพส แปลว่า ความสูง แผลงจาก ขุพส แปลว่า สูง, บังหวน มาจากคำว่า บงหุร แปลว่า ทำให้ไหล หรือพ่นออกมา, พันลือ มาจากคำว่า พนลือ แปลว่า แสง เป็นต้น

อุไรศรี วรสระริน (๒๕๒๗) ศึกษา “ร่องรอยภาษาเขมรในภาษาไทย” (Les éléments khmers dans la formation de la langue siamoise) โดยศึกษาการยืมคำและลักษณะทางภาษาจากภาษาเขมร มาใช้ในภาษาไทย ผลการศึกษาพบว่าลักษณะของคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยมี ๒ ลักษณะคือ คำยืม ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเสียง โดยจะคงรูปคำตามอักขรวิธีในภาษาเขมรสมัยที่ยืมคำนั้นๆ มา และ คำยืมที่มีการเปลี่ยนแปลงเสียง คือคำยืมที่รูปคำในภาษาไทยจะไม่สัมพันธ์กับรูปคำในภาษาเขมร นอกจากนี้ คำยืมที่พบยังสามารถจำแนกได้เป็น ๒ หมวดใหญ่ๆ คือ คำยืมที่ใช้ในชีวิตประจำวันและ ในวรรณกรรม และคำยืมราชาศัพท์ คำยืมที่ใช้ในชีวิตประจำวันและวรรณกรรมประกอบด้วย

คำศัพท์เกี่ยวกับชีวิต บุคคลและสังคม ความชำนาญด้านต่างๆ ธรรมชาติ สัตว์ และพฤกษศาสตร์ ส่วนคำยืมราชาศัพท์ ประทับด้วยคำศัพท์เกี่ยวกับชีวิต บุคคล และศัพท์เบ็ดเตล็ด

เปรมินทร์ คาระวี (๒๕๓๕) ศึกษาเรื่อง “คำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยถิ่นใต้” มีวัตถุประสงค์เพื่อจะรวบรวมคำที่รากศัพท์เป็นคำภาษาเขมรในภาษาไทยถิ่นใต้ เพื่อนำมาวิเคราะห์ลักษณะการยืม เปรียบเทียบเสียงและความหมายของคำยืมนั้นกับคำเขมรปัจจุบัน และคำเขมรโบราณ เปรียบเทียบลักษณะการยืมคำภาษาเขมรในภาษาไทยถิ่นใต้กับการยืมคำภาษาเขมรในภาษาไทยมาตรฐาน และเพื่อสันนิษฐานสมัยและวิธีการยืมคำเขมรเข้ามาในภาษาไทยถิ่นใต้ ผลการวิจัยพบว่า มีคำเขมรในภาษาไทยถิ่นใต้จำนวน ๑,๓๒๐ คำ โดยมี ๕๗๓ คำที่ตรงกับคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยมาตรฐาน และ ๗๔๔ คำ ปรากฏเฉพาะในภาษาไทยถิ่นใต้ และพบว่ามีลักษณะเสียงสัมผัส ๑๐ แบบ ภาษาไทยถิ่นใต้ยืมคำเขมรส่วนใหญ่มีการลดเสียงบางเสียง โดยเฉพาะเสียงพยัญชนะต้น แต่ภาษาไทยมาตรฐานยืมคำเขมรส่วนใหญ่มาทั้งคำ เสียงพยัญชนะต้น เสียงสระ และเสียงพยัญชนะท้ายของคำยืม อาจสัมผัสกับเสียงในภาษาเขมรได้หลายเสียง ซึ่งคล้ายคลึงกับเสียงในคำสัมผัสในภาษาเขมร โบราณมากกว่าภาษาเขมรปัจจุบัน จึงอาจนำเสียงบางเสียงในคำยืมเขมรภาษาไทยถิ่นใต้ มาเป็นเกณฑ์ในการสันนิษฐานสมัยของการยืมคำเขมรบางคำได้ แต่ไม่อาจใช้เกณฑ์ทางเสียงมาสันนิษฐานสมัยการยืมของคำยืมส่วนใหญ่ได้ ในด้านความหมาย พบว่าทั้งคำยืมคำเขมร โบราณ และคำเขมรปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีความหมายเหมือนกัน มีเพียงส่วนน้อยที่แสดงให้เห็นความต่างทางความหมาย ซึ่งแตกต่างกันอยู่ ๕ แบบ เมื่อพิจารณาแนวโน้มของวิธีการยืมปรากฏว่าคำยืมเหล่านี้ ส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าได้ยืมเข้ามาโดยรับตามลักษณะเสียงพูดที่ได้ยิน อีกส่วนได้รับเข้ามาทางตัวเขียน

นิตยา แก้วคัลณา (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง “การใช้คำเขมรในนันทศิลป์คำหลวง” พบว่าสามารถจำแนกการใช้คำเขมรในเรื่องนันทศิลป์คำหลวงได้ ๔ ลักษณะ ลักษณะที่หนึ่ง เป็นคำธรรมดาหรือคำสามัญที่ใช้ในภาษาไทยที่ใช้กันเป็นปกติและยังคงใช้กันอยู่ในภาษาไทยปัจจุบัน ลักษณะที่สอง เป็นคำราชาศัพท์ ลักษณะที่สาม เป็นคำเก่าในวรรณคดีแต่ไม่พบในพจนานุกรมไทย เป็นคำที่ไม่ได้นำมาใช้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน และลักษณะที่สี่ เป็นคำเก่าที่ปรากฏทั้งในวรรณคดีและพบในพจนานุกรมไทย นอกจากนั้นยังพบว่า คำยืมภาษาเขมรที่รับมาใช้ นั้น มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านรูป เสียง และความหมาย เพื่อให้สะดวกในการออกเสียงและเป็นไปตามลักษณะของภาษาไทย ด้านเสียง บางคำรับรูปเขียนของภาษาเขมรมาใช้ แต่ออกเสียงตามหลักการออกเสียงภาษาไทย บางคำรับคำเขมรมาเปลี่ยนแปลงรูปเขียน แล้วออกเสียงตามรูปเขียนใหม่

ดังกล่าว โดยในด้านรูปคำ มีทั้งการเปลี่ยนแปลงพยัญชนะและการเปลี่ยนแปลงรูปสระ ส่วนการเปลี่ยนแปลงความหมาย พบทั้งการใช้ความหมายเดิมหรือใกล้เคียงความหมายเดิม การเพิ่มความหมายใหม่ และการเลือกใช้เฉพาะบางความหมาย

ประสงค์ ทองประ (๒๕๔๖) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาคำที่มีความสอดคล้องกันในภาษาไทยและภาษาเขมร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำที่มีความสอดคล้องกันในภาษาไทยและภาษาเขมรในด้านเสียง คำ และความหมาย เพื่อจำแนกหมวดหมู่ด้วยวิธีการศึกษาเอกสารจากพจนานุกรมไทยและเขมรฉบับต่างๆ ผลการศึกษาปรากฏว่าคำในภาษาไทยและภาษาเขมรที่มีความสอดคล้องกันด้านเสียง คำ และความหมายของคำ มีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือคำที่มีความสอดคล้องกันเฉพาะเสียงกับความหมาย โดยความสอดคล้องด้านเสียงแบ่งออกเป็นความสอดคล้องด้านเสียงสระและเสียงพยัญชนะ ซึ่งทั้งสองด้านพบคำที่มีเสียงสอดคล้องกันทั้งหมดเป็นจำนวนมากกว่าคำที่มีเสียงสอดคล้องกันบางส่วน เช่นเดียวกับความสอดคล้องของรูปคำ ที่มีรูปคำที่สอดคล้องกันทั้งหมดมากกว่าคำที่มีรูปคำสอดคล้องกันเพียงบางส่วน นอกจากนี้ยังจำแนกหมวดหมู่ของคำตามลักษณะวัฒนธรรมทางภาษาของโวจิลินส์ (Vogelins) ได้เป็น ๔ หมวด โดยพบว่าเป็นคำในหมวดเกี่ยวกับมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์มากที่สุด รองลงมาคือหมวดคำเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคล คำเกี่ยวกับธรรมชาติ และหมวดคำเกี่ยวกับสติปัญญา อารมณ์ ความรู้สึก และคุณค่า ตามลำดับ

บัญญัติ สาลี (๒๕๕๓) ศึกษาเรื่อง “คำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย : กรณีศึกษามหาชาติคำหลวง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยในด้านรูปแบบและวิธีการยืมคำภาษาเขมรในภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงคำและความหมายคำเขมรในภาษาไทยและอิทธิพลที่เกิดจากการยืมคำเขมรมาใช้ในภาษาไทย โดยเลือกศึกษาจากมหาชาติคำหลวง จากการศึกษาพบว่าคำยืมภาษาเขมรที่พบในมหาชาติคำหลวง มีทั้งการใช้คำเขมรที่ปรากฏเฉพาะในสมัยอยุธยาและยังมีใช้มาตลอดจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่พบในการใช้คำเขมรเหล่านั้น คือการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ และการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย นอกจากนี้ยังมีการใช้คำยืมภาษาเขมรที่เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ เช่น การใช้วิธีการแผลงคำไทยทำแบบการแผลงคำในภาษาเขมร เพื่อรองรับเสียงเสนาะในวรรณศิลป์และมีการผสมคำระหว่างคำไทยและคำเขมร เพื่อเพิ่มให้เกิดความงดงามทางวรรณศิลป์ เป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะการใช้ภาษาและลักษณะการสร้างและเสพวรรณคดีมุขปาฐะในสมัยโบราณ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่างานวิจัยที่ผ่านมา เป็นการศึกษาคำยืมภาษาเขมรที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นต่างๆ โดยส่วนมากจะเป็นการศึกษาในด้านของเสียง หรือเปรียบเทียบการใช้คำภาษาเขมรของผู้ใช้ภาษาในถิ่นต่างๆ รวมไปถึงการศึกษาคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในวรรณคดี ในขณะที่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำยืมในพจนานุกรม เป็นการศึกษาคำยืมในภาษาอื่นๆ ยังไม่มีการศึกษาคำยืมภาษาเขมร ซึ่งงานวิจัยนี้จะศึกษาเกี่ยวกับคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยตั้งแต่ยุคแรกเริ่มเท่าที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในปัจจุบัน

บทที่ ๓

พัฒนาการด้านจำนวนคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทย

ในบทนี้ เป็นการวิเคราะห์พัฒนาการของคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยในด้านจำนวนของคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยแต่ละสมัย โดยในการศึกษาพัฒนาการของคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยนี้ ผู้ศึกษาได้จัดกลุ่มพจนานุกรมที่ใช้ศึกษาจำนวน ๕ เล่ม โดยแบ่งพจนานุกรมทั้งหมดออกเป็น ๓ สมัย ตามลักษณะการจัดทำพจนานุกรม คือ

สมัยที่ ๑ พจนานุกรมที่จัดทำขึ้นโดยชาวต่างชาติ จำนวน ๓ เล่ม คือ

๑. พจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ. คัสเวล และ เจ. เอช แซนเลอร์ พ.ศ. ๒๓๘
๒. สัพพะ พะจะนะ พาสาไทย พ.ศ. ๒๓๘๓
๓. อักษรภิธานศรีบท ฉบับ หมอบรัดเลย์ พ.ศ. ๒๔๑๖

สมัยที่ ๒ พจนานุกรมที่จัดทำขึ้นโดยกรมศึกษาธิการ ในสมัยที่ไทยเริ่มวางรากฐานระบบการศึกษา จำนวน ๒ เล่ม คือ

๑. พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๕)
๒. พจนานุกรมแปลคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๕)

สมัยที่ ๓ พจนานุกรมที่จัดทำขึ้นโดยราชบัณฑิตยสถานในปัจจุบัน จำนวน ๔ เล่ม คือ

๑. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๘๓
๒. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕
๓. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒
๔. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔

เมื่อนำคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดมาศึกษาพัฒนาการด้านจำนวนที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยต่างๆ และพัฒนาการด้านจำนวนเมื่อจำแนกตามกลุ่มความหมายแล้ว พบผลการศึกษาดังนี้

๑. พัฒนาการด้านจำนวนของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย

พัฒนาการด้านจำนวนของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย หมายถึง จำนวนของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมแต่ละสมัย

จากการศึกษาพบว่า คำยืมภาษาเขมรบางคำปรากฏใช้ได้หลายรูป และมีการปรากฏซ้ำกันหลายครั้งในพจนานุกรมบางเล่ม แม้ในการศึกษาครั้งนี้จะไม่ได้ศึกษาพัฒนาการด้านอักษรวิธีของคำยืมภาษาเขมร แต่ความถักถั่นของอักษรวิธีทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการนับจำนวน ผู้ศึกษาจึงนับจำนวนคำที่ปรากฏใช้หลายรูปตามเกณฑ์ต่อไปนี้

๑. คำที่มีคำตั้งคู่ ปรากฏครั้งเดียวในพจนานุกรมเล่มเดียวกัน และทั้งสองคำไม่ปรากฏในพจนานุกรมล้นฉบับราชบัณฑิตยสถาน นับเป็นคำเดียว เช่น

พจนานุกรมล้นฉบับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐

กันซิง, กระซิง ข.ผ. ตราชั่ง (หน้า ๓๔)

พจนานุกรมแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐

กันซิง, กระซิง ข.ผ. ตราชั่ง (หน้า ๒๔)

ในพจนานุกรมล้นฉบับราชบัณฑิตยสถาน ไม่ปรากฏคำว่ากันซิง หรือ กระซิง ที่เป็นคำเดียวกันกับคำที่พบในพจนานุกรมทั้งสองเล่มข้างต้น คำว่ากันซิงและกระซิง จึงนับเป็น ๑ คำ

๒. คำที่มีคำตั้งคู่ ปรากฏครั้งเดียวในพจนานุกรมเล่มเดียวกัน และในพจนานุกรมล้นฉบับราชบัณฑิตยสถานมีเพียงคำใดคำหนึ่งเป็นคำตั้งคำเดียว แม้จะไม่ได้ระบุว่าเป็นคำยืมจากภาษาเขมร นับเป็นหนึ่งคำ ส่วนอีกคำหนึ่งที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมล้นฉบับราชบัณฑิตยสถานนั้น ถือเป็นความถักถั่นในการเขียนของพจนานุกรมในสมัยที่อักษรวิธีไทยยังไม่เป็นระบบที่แน่นอน เช่น

พจนานุกรมล้นฉบับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐

คลาไคล, ฆลิฆลิ ข. เดินไป. (หน้า ๘๒)

พจนานุกรมแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐

คลาไคล, ฆลิฆลิ ข. เดินไป. (หน้า ๕๓)

ในพจนานุกรมล้นฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีคำว่า “คลาไคล” เพียงคำเดียว ดังนั้นคำว่าคลาไคล, ฆลิฆลิ ในพจนานุกรมทั้งสองเล่มดังกล่าว จึงนับเป็น ๑ คำ

๓. คำที่มีคำตั้งคู่ ปรากฏครั้งเดียวในพจนานุกรมเล่มเดียวกัน และทั้งสองคำต่างเป็นคำตั้งในพจนานุกรมล้นฉบับราชบัณฑิตยสถาน ทั้งที่มีความหมายต่างกันหรือความหมายเหมือนกัน และแม้ไม่ได้ระบุว่าเป็นคำยืมจากภาษาเขมร จะนับแยกกัน เช่น

พจนานุกรมล้นฉบับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐

ค่านวร, ควร ข.ผ. ถูก, ต้อง, สม (ผิจะค่านวรสารัมภ์ ถ้าจะทำสารัมภ์ให้ถูกต้อง). (หน้า ๗๕)

พจนานุกรมแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐

คำนวร, ควร ข.พ. ถูก, ต้อง, สม (ผิจะคำนวรสารัมภ์ ถ้าจะทำสารัมภ์ให้ถูกต้อง.). (หน้า ๕๕)

ในพจนานุกรมลัพท์ราชบัณฑิตยสถาน มีทั้งคำว่า คำนวร และ ควร ปรากฏเป็นคำตั้ง โดยมีความหมายเหมือนกัน คือ

ควร [ควน] ว. เหมาะ เช่น กินแต่พอควร; ชอบ, ถูกต้อง, เช่น เห็นควรแล้ว; เป็นคำช่วยกริยาในความคล้อยตาม เช่น ควรทำ, ควรกิน. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๔๐)

คำนวร [-นวน] (แบบ) ว. ควร, ถูกต้อง, เหมาะ, พอคิๆ, ชอบ, เช่น คิดคิๆคำนนวนวย คือชนูนังงยง (สมุทรโฆษ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๖๑)

ดังนั้น คำว่า ควร, คำนวร ในพจนานุกรมลัพท์ราชบัณฑิตยสถานที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ พจนานุกรมแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐ จึงนับแยกกันเป็น ๒ คำ

๔. คำที่มีความหมายเหมือนกัน แต่เขียนได้มากกว่า ๑ รูป และปรากฏเป็นคำตั้งหลายครั้ง ในพจนานุกรมลัพท์ราชบัณฑิตยสถาน ไม่กำหนดให้เป็นคนละคำกัน นับเป็นคำเดียว โดยถือเป็นความลักลั่นในการเขียนของพจนานุกรมในสมัยที่อักษรวิธีไทยยังไม่เป็นระบบที่แน่นอน เช่น

คำว่า “กระบือ” ในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ ปรากฏเป็นคำตั้งหลายครั้ง ในพจนานุกรมลัพท์ราชบัณฑิตยสถาน แต่มีอักษรวิธีต่างกัน คือ

อักษรวิธานศรับท์

กระบือ ข. ควาย. (หน้า ๒๑)

กระบือ ข. ควาย. (หน้า ๕๐)

พจนานุกรมลัพท์ราชบัณฑิตยสถานที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐

กระบือ ข. ควาย. (หน้า ๖)

กระบือ ข. ควาย. (หน้า ๒๕)

พจนานุกรมแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐

กระบือ ข. ควาย. (หน้า ๑๘)

กระบือ ข. ควาย. (หน้า ๔)

พจนานุกรมทั้ง ๓ เล่ม ปรากฏคำว่ากระบือเป็นคำตั้งเล่มละ ๒ ครั้ง โดยมีอักษรวิธีที่ต่างกัน แต่พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถาน กำหนดให้คำว่า กระบือ สะกดได้แบบเดียว และมีเพียงคำเดียวคือ “กระบือ” ดังนั้น คำว่ากระบือที่ปรากฏเป็นคำตั้งคนละคำกันในพจนานุกรม ๓ เล่มข้างต้น จึงนับรวมเป็น ๑ คำ

๕. คำที่มีความหมายเหมือนกัน แต่ปรากฏทั้งคำตั้งเดี่ยวและคำตั้งคู่ในพจนานุกรมเล่มเดียวกัน ถ้าพจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เป็นคำเดียวกัน นับเป็น ๑ คำ ถ้ากำหนดให้เป็นคนละคำ นับเป็น ๒ คำ เช่น

พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานฉบับราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เป็นคำเดียวกัน นับเป็น ๑ คำ

พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานฉบับราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เป็นคนละคำ นับเป็น ๒ คำ เช่น

พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานฉบับราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เป็นคำเดียวกัน นับเป็น ๑ คำ

พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานฉบับราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เป็นคนละคำ นับเป็น ๒ คำ เช่น

พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานฉบับราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เป็นคำเดียวกัน นับเป็น ๑ คำ

พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานฉบับราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เป็นคนละคำ นับเป็น ๒ คำ เช่น

พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานฉบับราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เป็นคำเดียวกัน นับเป็น ๑ คำ

พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานฉบับราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เป็นคนละคำ นับเป็น ๒ คำ เช่น

จากตัวอย่าง คำว่า “ตรีศ” ปรากฏทั้งในฐานะคำตั้งเดี่ยวและคำตั้งคู่ร่วมกับคำว่า คำหรัส ซึ่งทั้งคำว่าตรีศ และคำหรัส ต่างเป็นคำตั้งในพจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถาน ดังนี้

คำหรัส [-หรัส] (ราชา) ก. พุด (ใช้แก่เจ้านาย). น. คำพุดของพระพุทธรเจ้า ใช้ว่า พระพุทธรคำหรัส, คำพุดของเจ้านาย ใช้ว่า พระคำหรัส, คำพุดของพระมหากษัตริย์ ใช้ว่า พระราชคำหรัส. (แปลมาจาก ตรีศ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๓๔)

ตรีศ [ตรีศ] (ราชา) ก. พุด. ว. แจ้ง, สว่าง, ชัดเจน. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๕)

ดังนั้น “คำหรัส, ตรีศ” และ “ตรีศ” จึงนับแยกกันเป็น ๒ คำ คือ คำหรัส และ ตรีศ

๖. คำที่มีความหมายเหมือนกัน แต่เขียนได้มากกว่า ๑ รูป โดยปรากฏเป็นคำตั้งคนละคำในพจนานุกรมเล่มเดียวกัน แต่พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้เป็นคนละคำกัน นับเป็น ๒ คำ เช่น

พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ปรากฏคำว่า เถมิน และ ทเมิน ในความหมายเดียวกัน คือ

ถเมิน	[ถเมิน] น. พวก, ทหาร, เหล่า, พรานป่า. (เทียบ ข. เถมิร ว่า ผู้เดิน). (หน้า ๕๒๔)
เทมิน	[ทะ-] น. ทหาร, พรานป่า. (ข. เถมิรเชิง ว่า ทหารราบ; เถมิรไพร ว่า พรานป่า). (หน้า ๕๔๐)

จากตัวอย่าง ทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน แต่เป็นคำตั้งคนละคำกัน จึงต้องนับเป็น ๒ คำ

เมื่อใช้เกณฑ์ข้างต้นในการนับจำนวนคำยืมภาษาเขมรจำแนกจำนวนคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมทั้ง ๙ เล่มแล้ว ปรากฏว่า พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดจำนวน ๘๑๕ คำ แต่หากนับเฉพาะแต่ละสมัยโดยใช้เกณฑ์ข้างต้นตัดคำที่ซ้ำกันระหว่างพจนานุกรมแต่ละเล่มในสมัยเดียวกันออกแล้ว จะพบว่า มีคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๓๗๕ คำ ในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๔๗๒ คำ และในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๕๒๗ คำ และหากนับจำนวนของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมแต่ละเล่ม จะปรากฏจำนวนดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ จำนวนของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยแต่ละเล่ม

สมัย	พจนานุกรม	จำนวนคำยืมทั้งหมด
สมัยที่ ๑	พจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ. คีสเวล และ เจ. เอช แซนเลอร์ พ.ศ. ๒๓๘๕	๒๔๖
	สัพพะ พะจะนะ พาสาไทย พ.ศ. ๒๓๕๓	๓๐๓
	อักขรภิธานศรับท์ ฉบับ หมอบรัดเลย์ พ.ศ. ๒๔๑๖	๒๘๒
สมัยที่ ๒	พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐	๔๕๗
	พจนานุกรมแปลคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำ ใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐	๔๔๖
สมัยที่ ๓	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓	๓๘๕
	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕	๔๑๕
	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒	๔๖๐
	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔	๔๕๕
รวม		๓,๔๕๗

จากพจนานุกรมทั้งหมด ๕ เล่ม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ พบคำยืมภาษาเขมรมากที่สุด (๔๕๕ คำ) รองลงมาคือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (๔๖๐ คำ), พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ (๔๕๗ คำ), พจนานุกรมเป็นคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐ (๔๔๖ คำ), พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ (๔๑๕ คำ), พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓ (๓๘๕ คำ), สัพพะ พะจะนะ พาสาไทย (๓๐๓ คำ), อักษรภิธานศรียท์ ฉบับ หมอบรัดเลย์ (๒๘๒ คำ) และ พจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ. ศัสเวล และ เจ. เอช แชนเลอร์ (๒๔๖ คำ) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามช่วงสมัยที่แบ่งพจนานุกรมไว้ทั้ง ๓ สมัยดังกล่าว พบว่า ในสมัยที่ ๑ พจนานุกรมที่พบคำยืมภาษาเขมรปรากฏอยู่มากที่สุดคือ สัพพะ พะจะนะ พาสาไทย รองลงมาคืออักษรภิธานศรียท์ ฉบับ หมอบรัดเลย์ และ พจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ. ศัสเวล และ เจ. เอช แชนเลอร์ ตามลำดับ, สมัยที่ ๒ พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ มีจำนวนคำยืมภาษาเขมรปรากฏอยู่มากกว่า พจนานุกรมเป็นคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐ และในสมัยที่ ๓ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ พบคำยืมภาษาเขมรมากที่สุด รองลงมาคือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ และ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓ ตามลำดับ

จากการศึกษาพัฒนาการด้านจำนวนของคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยนั้น สามารถจำแนกผลการศึกษาได้เป็น ๒ ประเภทตามลักษณะการเพิ่มขึ้นและลดลงของคำศัพท์ ดังนี้

๑.๑ การเพิ่มศัพท์คำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมแต่ละสมัย

การเพิ่มศัพท์ หมายถึง จำนวนคำยืมภาษาเขมรที่เพิ่มขึ้นในพจนานุกรมที่จัดทำขึ้นภายหลังเมื่อเปรียบเทียบกับพจนานุกรมที่จัดทำขึ้นในสมัยก่อนหน้า ในการศึกษาเบื้องต้นพบ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑.๑.๑ คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๒ และ ๓

หมายถึง คำศัพท์ที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ แต่ปรากฏในพจนานุกรมบางเล่มหรือทุกเล่มในสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ พบ ๑๐๑ คำ เช่น

กะลา (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐), กระจา (ราชฯ ๒๔๙๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

สถาป (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒,
ราชฯ ๒๕๕๔)

แสดะ (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒,
ราชฯ ๒๕๕๔)

อันโทน (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐), อันโทล (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ
๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

๑.๑.๒ คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๒ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๓
หมายถึง คำศัพท์ที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมเล่มใดในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ แต่
ปรากฏในพจนานุกรมบางเล่มหรือทุกเล่มในสมัยที่ ๓ พบ ๑๕๓ คำ เช่น

กร้อ (ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

ขมอย (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

แคบ (ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

งัด (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

จราก (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕)

จำอั้น (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕)

ฉวาง (ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

เตียง (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

แค (ราชฯ ๒๔๕๓)

โคตรค (ราชฯ ๒๕๕๔)

บังอูร (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

ประแกก (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

พรมแคน (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

แพนิก (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

มวย (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

ยม (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

รันชนรันแซง (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

สนอบ (ราชฯ ๒๕๔๒)

อวล (ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

ฮาม (ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

๑.๑.๓ คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๒

หมายถึง คำศัพท์ที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ และ ๒ แต่ปรากฏในพจนานุกรมบางเล่มหรือทุกเล่มในสมัยที่ ๓ พบ ๑๕๐ คำ เช่น

โกโล (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

เขป็จ (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

เคี่ยม (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

เงิน (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

นิบอง (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

ตันเหมิม (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

ผลา (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

สรุกเกรา (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

อันสาย (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

๑.๒ การสูญเสียคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมแต่ละสมัย

การสูญเสียคำ หมายถึง จำนวนคำยืมภาษาเขมรที่ลดลงในพจนานุกรมที่จัดทำขึ้นภายหลังเมื่อเปรียบเทียบกับพจนานุกรมที่จัดทำขึ้นในสมัยก่อนหน้า ในการศึกษาเบื้องต้นพบ ๓ ลักษณะดังนี้

๑.๒.๑ คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๒ และ ๓

หมายถึง คำศัพท์ที่ปรากฏในพจนานุกรมบางเล่มหรือทุกเล่มในสมัยที่ ๑ แต่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมเล่มใดในสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ พบ ๔ คำ ได้แก่

กำสด (กัสเวล), กำสต (สัพะฯ)

คำกล (อักษราฯ)

ตวยพอง (กัสเวล)

เสวียง (สัพะฯ, อักษรา)

๑.๒.๒ คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๒ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๓

หมายถึง คำศัพท์ที่ปรากฏในพจนานุกรมบางเล่มหรือทุกเล่มในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ แต่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมเล่มใดในสมัยที่ ๓ พบ ๑๓๘ คำ เช่น

กรุง (คัสเวล, สัพะฯ, อักขรา, ร.ศ. ๑๑๐)

คร่ำคร่า (คัสเวล, อักขรา, ร.ศ. ๑๑๐)

เฉลา (อักขรา, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

เตร (คัสเวล, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

ถึก (คัสเวล, อักขรา, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

เบิก (คัสเวล, สัพะฯ, อักขรา, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

พะโอน (สัพะฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

ยน (คัสเวล) ยล (สัพะฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

วัง (คัสเวล, สัพะฯ, อักขรา, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

เหิน (สัพะฯ, อักขรา), เหิร (คัสเวล, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

๑.๒.๓ คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๓ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๒

หมายถึง คำศัพท์ที่ปรากฏในพจนานุกรมบางเล่มหรือทุกเล่มในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ แต่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมเล่มใดในสมัยที่ ๒ พบ ๑๕๐ คำ เช่น

กั้งหัน (อักขราฯ, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

โคก (คัสเวล, สัพะฯ, อักขรา, ราชฯ ๒๔๙๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

จังไร (คัสเวล, สัพะฯ, อักขรา, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

เดิน (คัสเวล, สัพะฯ, อักขรา, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

ตำหรับ (อักขรา) ตำรับ (ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

ใน (คัสเวล, สัพะฯ, อักขรา, ราชฯ ๒๔๙๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

บั้งเหตุ (คัสเวล, สัพะฯ, อักขรา, ราชฯ ๒๔๙๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

ลหาร (สัพะฯ, อักขรา) ละหาน (ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

สมปึก (สัพะฯ, อักขรา, ราชฯ ๒๔๙๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

อาสน (สัพะฯ, อักขรา, ราชฯ ๒๔๙๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

- ตรา ข. จดจำ, เลือกรวบรวม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)
๖. บัดบง ข. หายสูญ, พ้นหาย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๗๒)
- บัดบง ข. หายสูญ, พ้นหาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๘๘)
๗. เผดียง ข. นิมนต์, เชื้อเชิญ, เชิญพระ, อาราธนา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๒๐)
- เผดียง ข. นิมนต์, เชื้อเชิญ, เชิญพระ, อาราธนา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๖)
๘. แมก ข. แอบ, แฝง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๘๑)
- แมก ข. แอบ, แฝง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๘๖)
๙. ระเมียร ข. ดู. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๑๔)
- ระเมียร ข. ดู. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๑๔)
๑๐. เหิร ข. ลอย, บินเหาะ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๔๕)
- เหิร ข. ลอย, บิน, เหาะ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๑๔)

สมัยที่ ๓ พบ ๑๕๑ คำ เช่น

๑. กระเหลี่ยก [-เหลี่ยก] (โบ) ก. แลดู เช่น สุวณนเจตีสรมิกรลยกงาม
หนกกหนา (จารึกสยามหลัก ๒); เหลือบแล เช่น
ไก่อกระเหลี่ยกตาดู. (ลอ ๓๑๘). (ข. กุรเพก) (ราชฯ
๒๔๕๓, หน้า ๗๖)
- กระเหลี่ยก [-เหลี่ยก] (โบ) ก. แลดู เช่น สุวณนเจตีสรมิกรลยกงาม
หนกกหนา (จารึกสยามหลัก ๒); เหลือบแล เช่น ไก่อ
กระเหลี่ยกตาดู. (ลอ ๓๑๘). (ข. กุรเพก) (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๔๘)
- กระเหลี่ยก [-เหลี่ยก] (โบ) แลดู, เขียนเป็น กรลยก ก็มี เช่น สุวณน
เจตีสรมิกรลยกงามหนกกหนา. (จารึกหลักหลัก ๒)
เหลือบแล เช่น ครั่งเข้าไก่อขันเรียก ไก่อกระเหลี่ยกตาดู.
(ลอ) (ข. กุรเพก ว่า เหลือบดู). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า
๖๒)

๑.๓ คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยทั้ง ๓ สมัย

หมายถึง คำศัพท์ที่ปรากฏในพจนานุกรมบางเล่มหรือทุกเล่มทั้งในสมัยที่ ๑, สมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ พบ ๘๓ คำ เช่น

ขลา (อักษราฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

เขนย (กัศเวล, สัพะฯ, อักษราฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

ทูล (กัศเวล, อักษราฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

เนา (กัศเวล, สัพะฯ, อักษราฯ, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔), เนาเนา (ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐)

บังกม (กัศเวล, สัพะฯ, อักษราฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

บังกอด (สัพะฯ), บังกอจ (สัพะฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

เพลิ่ง (กัศเวล), เพลิ่ง (สัพะฯ, อักษราฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

สนม (สัพะฯ, อักษราฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

เสวย (กัศเวล, สัพะฯ, อักษราฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

อุลิต (สัพะฯ, ร.ศ. ๑๑๐, ร.ศ. ๑๒๐, ราชฯ ๒๔๕๓, ราชฯ ๒๕๒๕, ราชฯ ๒๕๔๒, ราชฯ ๒๕๕๔)

จากผลการศึกษาพัฒนาการด้านจำนวนคำในด้านการสุญศัพท์และเพิ่มศัพท์ข้างต้นสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๒ สรุปพัฒนาการด้านจำนวนในด้านการสุกศัพท์และเพิ่มศัพท์ของคำยืมภาษาเขมร
ที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย

การปรากฏของคำยืมภาษาเขมร	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
๑. คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๒ และ ๓	๑๐๑	๑๒.๓๓
๒. คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๒ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๓	๑๕๓	๒๓.๕๖
๓. คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๓ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๒	๑๕๐	๑๘.๓๒
๔. คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๒ และ ๓	๔	๐.๔๕
๕. คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๒ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๓	๑๓๘	๑๖.๘๕
๖. คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๓ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๒	๑๕๐	๑๘.๓๒
๗. คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย ทั้ง ๓ สมัย	๘๓	๑๐.๑๓
รวม	๘๑๕	๑๐๐

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่า คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๒ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๓ มีจำนวนมากที่สุดถึง ๑๕๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕๖ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด รองลงมาคือ คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๓ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๒ เท่ากับ คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๓ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๒ คือ ๑๕๐ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓๒ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๒ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๓๘ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๒ และ ๓ จำนวน ๑๐๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓๓ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยทั้ง ๓ สมัย จำนวน ๘๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๑๓ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด และ คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แต่ไม่

ปรากฏในสมัยที่ ๒ และ ๓ จำนวน ๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดตามลำดับ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า คำยืมภาษาเขมรที่พบเฉพาะในสมัยที่ ๓ มีจำนวนมากที่สุดถึง ๑๕๓ คำ ในขณะที่คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏเฉพาะในสมัยที่ ๑ มีจำนวนเพียง ๔ คำเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนรวมของคำยืมภาษาเขมรของพจนานุกรมในสมัยที่ ๓ ซึ่งมีจำนวนมากกว่าพจนานุกรมในสมัยอื่น โดยเฉพาะในพจนานุกรมลัทธิราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นพจนานุกรมเล่มล่าสุด มีจำนวนคำยืมที่ระบุชัดเจนว่ามีที่มาจากภาษาเขมรเพิ่มขึ้นจากพจนานุกรมเล่มอื่นอย่างเห็นได้ชัด แสดงให้เห็นถึงการพยายามปรับปรุงเนื้อหาของพจนานุกรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าในด้านความเป็นมาของคำต่างๆ ในภาษาไทยมีความชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้นจากสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ มาก

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพัฒนาการด้านจำนวนคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยพบว่า มีสาเหตุและข้อจำกัดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านจำนวนคำยืมในแต่ละสมัยดังต่อไปนี้

๑. การไม่ระบุว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร

การไม่ระบุว่าเป็นคำยืมมาจากภาษาเขมรนี้ ส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่พบในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ ซึ่งประกอบด้วยพจนานุกรมลัทธิราชบัณฑิตยสถานทั้ง ๔ เล่ม กล่าวคือ คำยืมภาษาเขมรจำนวนหนึ่งที่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ ระบุอักษรย่อแสดงที่มาว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร (ข.) หรือเขมรแผลง (ข.ผ.) แต่เมื่อราชบัณฑิตยสถานจัดทำพจนานุกรมขึ้นในสมัยที่ ๓ คำเหล่านั้นกลับไม่มีการระบุที่มาของคำว่ามีที่มาจากภาษาเขมร หรือกล่าวในอีกลักษณะหนึ่งคือ คำนั้นถูกทำให้กลมกลืนกลายเป็นคำไทยไปแล้ว เช่น คำว่า “เหิน”

เหิร	นั้นความว่าสูงขึ้น เหมือนคำพูดว่าคนนั้นเหาะเหินขึ้นไปบนอากาศ (คัสเวล, หน้า ๗๒๗)
เหิน	To go, to be carried by, to travel. (สัพพะฯ, หน้า ๑๖๗)
เหิน	คือเหินหาว, เช่นนกบินตรงขึ้นไปในอากาศ สูงตรงขึ้นไปนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๗๖๕)
เหิร	ข. ลอย, บิน, เหาะ (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๔๕)
เหิร	ข. ลอย, บิน, เหาะ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑๔)
เหิน	ก. บิน, บินขึ้นไปในระยะสูง, ร่อนไป, เหาะ. (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๗๓)

เหิน	ก. บิน, บินขึ้นไปในระยะสูง, ร่อนไป, ขึ้นเดินไปในอากาศ. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๖๔)
เหิน	ก. บินอยู่ในระยะสูง เช่น หงส์เหิน นกเขาเหิน, ร่อนอยู่ในระยะสูง เช่น นกนางแอ่นเหินลม. (ราชฯ ๒๕๔๕, หน้า ๑๓๐๕)
เหิน	ก. บินอยู่ในระยะสูง เช่น หงส์เหิน นกเขาเหิน, ร่อนอยู่ในระยะสูง เช่น นกนางแอ่นเหินลม. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๕๒)

คำว่าเหินในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ มีทั้งรูปเขียนที่คงตามภาษาเขมรเดิม คือ “เหิร” ซึ่งตรงกับคำว่า เบิร ในภาษาเขมร และรูปเขียนที่เปลี่ยนมาใช้ตัวสะกดตรงมาตรฐานภาษาไทย คือ เปลี่ยนจาก “ร” สะกด เป็น “เหิน” ซึ่งใช้ “น” สะกด ซึ่งมีเพียงสระ อะจะนะ พาสาไท และอักษรวิธานศรึบท์ในสมัยที่ ๑ เท่านั้นที่ใช้รูปเขียน “เหิน” แต่ในสมัยที่ ๓ ไม่พบคำว่า “เหิร” ในพจนานุกรมทั้ง ๔ เล่ม แต่พบคำว่า “เหิน” ปรากฏเป็นคำตั้ง และไม่ระบุอักษรย่อแสดงที่มาในฐานะคำยืม จึงถือเป็นคำที่สูญไปจากพจนานุกรม ในฐานะคำยืมภาษาเขมรที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ ตามขอบเขตของการวิจัย ที่ถือว่าคำยืมภาษาเขมรที่ศึกษาในครั้งนี้ ต้องเป็นคำตั้งที่ระบุที่มาว่าเป็นคำยืมภาษาเขมรด้วยอักษรย่อ ข. หรือ ข.พ. เท่านั้น^๑

การเปลี่ยนแปลงของคำยืมภาษาเขมรในลักษณะนี้เกิดขึ้นไม่น้อย แม้จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยกับภาษาเขมรที่กลมกลืนมากอย่างเห็นได้ชัด นอกจากการรับเอาคำในภาษาเขมรมาใช้แล้ว ยังบรรจุคำยืมดังกล่าวไว้ในพจนานุกรม และมีการปรับเปลี่ยนอักษรวิธีของคำที่ใช้จนกลืนไปกับภาษาไทย ให้มีอักษรวิธีตามหลักภาษาไทย อย่างไรก็ดี ลักษณะเช่นนี้ ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับที่มาของคำจากพจนานุกรมคลาดเคลื่อนไปมากขึ้น เนื่องจากไม่มีเค้าอักษรวิธีของภาษาเดิมแสดงให้เห็น

๒. การเปลี่ยนจากคำตั้งไปเป็นลูกคำ

คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ บางคำเป็นคำตั้งที่มีลักษณะเป็นคำประสม แต่เมื่อมีการจัดทำพจนานุกรมในสมัยที่ ๓ ราชบัณฑิตยสถาน ได้เก็บคำเหล่านั้นไว้ในฐานะลูกคำของคำตั้งซึ่งเป็นคำโดด เช่น คำว่า “สรุก”

สรุกกรา	ข. ชาวบ้านนอก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๑)
สรุกกรา	ข. ชาวบ้านนอก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๓)

^๑ ดู ๔. ขอบเขตของการวิจัย หน้า ๕

สรุก	[สรุก] น. เมือง (ข.). สรุกเกรา [เกรา] น. บ้านนอก. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๗๘)
สรุก	[สรุก] น. เมือง (ข.). สรุกเกรา [เกรา] น. บ้านนอก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๕๑)
สรุก	[สรุก] น. เมือง. (ข. สรุก). สรุกเกรา [- เกรา] น. บ้าน- นอก. (ข. สรุกเกรา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๗)
สรุก	[สรุก] น. เมือง. (ข. สรุก). สรุกเกรา [- เกรา] น. บ้าน- นอก. (ข. สรุกเกรา). (ราชฯ ๒๕๕๗, หน้า ๑๑๗๘)

จากตัวอย่าง คำว่า สรุกเกรา ที่ปรากฏเป็นคำตั้งในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ ทั้งสองเล่ม ถูกลดฐานะลงเป็นเพียงลูกคำของคำว่า สรุก ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จึงถือว่า คำว่า สรุกเกรา สูญไปจากพจนานุกรม ในฐานะคำยืมภาษาเขมรที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ ตามขอบเขตของการวิจัย ที่ถือว่าคำยืมภาษาเขมรที่ศึกษาในครั้งนี้ ต้องเป็นคำตั้งในพจนานุกรมเท่านั้น

๓. การไม่ถูกระบุไว้ในพจนานุกรม

การเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนสองลักษณะข้างต้น เป็นการสูญศัพท์ในฐานะคำยืมภาษาเขมรคือคำนั้นยังปรากฏอยู่ในพจนานุกรม แต่ไม่เป็นคำตั้งหรือไม่ถูกระบุที่มาว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร จึงไม่สามารถนับเป็นคำยืมภาษาเขมรได้ ตามขอบเขตของการวิจัย แต่มีคำยืมภาษาเขมรบางส่วนที่เคยปรากฏในสมัยหนึ่ง แต่ไม่ได้รับการบรรจุไว้ในพจนานุกรมในสมัยต่อมา หรือในสมัยเดียวกัน คำนั้นเคยปรากฏในพจนานุกรมเล่มก่อนหน้า แต่เมื่อมีการปรับปรุงพจนานุกรมใหม่กลับไม่บรรจุไว้ แม้จะเป็นในสมัยเดียวกันก็ตาม คำนั้นจึงหายไปจากพจนานุกรม ไม่ปรากฏทั้งในฐานะคำไทยหรือคำยืมภาษาอื่น รวมทั้งไม่ปรากฏเป็นลูกคำของคำตั้งคำใดเลยอีกด้วย การสูญศัพท์ในลักษณะนี้จึงเป็นการสูญของคำศัพท์โดยสมบูรณ์ เช่น

ตุยพอง	นั่นคือเป็นคำพูดภาษาหนึ่ง คือภาษาเขมร (คัสเวล, หน้า ๘๓๘)
--------	--

คำว่าตุยพอง ปรากฏเฉพาะในพจนานุกรมไทย-ไทยของเจ คัสเวล และ เจ เอช แซนเลอร์ เท่านั้น พจนานุกรมเล่มต่อมาไม่ปรากฏคำนี้อยู่อีกเลย

จำอั้น	ก. ทำให้สุก, ทำให้ระอุ เช่น จำอั้นอายุศ. (ข. จำอิน). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๕๓)
จำอั้น	ก. ทำให้สุก, ทำให้ระอุ เช่น จำอั้นอายุศ. (ข. จำอิน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๓๑)

คำว่าจ๋ออื่น ปรากฏในสมัยที่ ๓ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓ และ พ.ศ. ๒๕๒๕ เพียงสองเล่ม และไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ และ พ.ศ. ๒๕๕๗

๔. การปรากฏเป็นคำตั้งในลักษณะกลุ่มคำ

ขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้ ศึกษาคำยืมภาษาเขมร เฉพาะที่เป็นคำตั้ง ซึ่งระบุที่มาของคำไว้อย่างชัดเจน ด้วยอักษรย่อ ข. = เขมร และ ข.พ. = เขมรแผลง เท่านั้น ซึ่งคำตั้งหมายถึง คำแรกในแต่ละรายการคำในพจนานุกรม โดยอาจเป็นได้ทั้งคำเดี่ยว และคำประสม แต่ในพจนานุกรมสมัยแรกๆ มีคำบางคำที่ปรากฏเป็นคำตั้ง ในลักษณะที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของคำตั้ง คือประกอบด้วยคำอื่นเป็นคำตั้ง ไม่ได้เป็นคำตั้งด้วยคำๆ นั้นเองเหมือนที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยหลัง ทำให้ขาดคุณสมบัติของคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมที่จะนำมาศึกษาในครั้งนี้ อาทิ

คำว่า “กัน” ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ ดังนี้

กัน ๒	ก. โคนให้เสมอ ; ถือ, จับ (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๒๔)
กัน ๔	ก. โคนให้เป็นเขตเสมอ เช่น กันคิ้ว กันคอ กันหน้า. (ข. กาล). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๑)
กัน ๔	ก. โคนให้เป็นเขตเสมอ เช่น กันคิ้ว กันคอ กันหน้า. (ข. กาล). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๔)
กัน ๔	ก. โคนให้เป็นแนวเสมอกัน เช่น กันคิ้ว กันหน้า. (ข. กาล). (๒๕๕๔, หน้า ๑๐๔)

ในสมัยที่ ๓ คำว่า “กัน” ปรากฏเป็นคำตั้งคำเดียวชัดเจน แต่ในสมัยที่ ๑ ปรากฏคำว่า “กัน” ในความหมายเดียวกันนี้ ปรากฏเป็นคำตั้งโดยประสมกับคำอื่น คือ

กัน ไร	นั่นคือหญิงที่ตัดผม และมีรอยถอนทำเป็นวงรอบศีรษะนั้นเรียกว่า กันไรผม (คัสเวล, หน้า ๑๒๔)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า คำว่า “กัน” ในพจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ.คัสเวล และ เจ.เอช แชนเดอร์ พ.ศ. ๒๓๘๕ นั้น ไม่ได้เป็นคำตั้ง แต่เป็นส่วนประกอบของคำตั้ง “กันไร” จึงไม่สามารถนับเป็นคำยืมภาษาเขมรได้ตามขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้

๒. พัฒนาการด้านจำนวนโดยจำแนกตามกลุ่มความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย

พัฒนาการด้านจำนวนโดยจำแนกตามกลุ่มความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย หมายถึง จำนวนของคำยืมภาษาเขมรที่จำแนกตามกลุ่มความหมายต่างๆที่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมแต่ละสมัย

ในจำนวนคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๘๒๖ คำ พบว่ามีคำยืมภาษาเขมรบางส่วนที่มีมากกว่า ๑ ความหมาย และสามารถจัดเข้ากลุ่มความหมายได้มากกว่า ๑ กลุ่มความหมาย อีกทั้งในพจนานุกรมต่างสมัยกันยังให้ความหมายที่แตกต่างกันอีกด้วย เช่น

จำ	ท. กำหนด, หมายถึง, ผูก, ชั่ง, คุม, ถือ, ประพฤติ, เจริญ, หยุ่ (จำความได้, กำหนดความได้, จำคุก, ชั่งคุก, ชั่งคุก, จำศีล, ถือศีล, จำพรต, ประพฤติพรต, จำพรรษา, หยุ่การฝน. ข. คอย, รอ, ท่า. ท. ต้อง, พึ่ง. จำเทียบ, จำทง, จำเทียบ, จะเทียบ, จะเปรียบ. ต้อง เทียบ, ต้องเปรียบ. จำทูล, ต้องบอก. จำนำ, ต้องพาไป.). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๒)
----	--

จากตัวอย่างข้างต้น คำว่า “จำ” มีหลายความหมาย แต่ความหมายของคำว่าจำที่เป็นคำยืมภาษาเขมรคือความหมายที่มี ข. กำกับอยู่ ส่วนความหมายอื่นที่เหลือมีตัวอักษร ท. (คำไทย) เป็นความหมายของคำว่า “จำ” ในฐานะ คำไทย ไม่ใช่คำยืม ดังนั้นในกรณีนี้ ความหมายที่นำมาศึกษาในด้านกลุ่มความหมาย คือ “ข. คอย, รอ, ท่า.” เท่านั้น

นอกจากนั้น ยังมีคำยืมภาษาเขมรบางคำที่มีความหมายมากกว่า ๑ ความหมาย และเป็นความหมายต่างกลุ่มความหมายกัน เช่น

กระแส	น. น้ำหรือลมเป็นต้นที่ไหลหรือพัดเรื่อยเป็นแนวเป็นทางไปไม่ขาดสาย เช่น กระแสน้ำ กระแสลม, โดยปริยายหมายถึงอาการเช่นนั้น; เส้น, สาย, แนว, ทาง, เช่น กระแสความ กระแสความคิด; เส้นวัดที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็กเป็นต้น เรียกว่า เส้นกระแส. (เทียบ ข. แขส ว่า เชือก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๕)
-------	--

คำว่า “กระแส” ประกอบด้วยความหมายหลายกลุ่มความหมาย กล่าวคือ

“น้ำหรือลมเป็นต้นที่ไหลหรือพัดเรื่อยเป็นแนวเป็นทางไปไม่ขาดสาย เช่น กระแสน้ำ กระแสลม, โดยปริยายหมายถึงอาการเช่นนั้น” จัดอยู่ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ

“เส้น, สาย, แนว, ทาง, เช่น กระแสความ กระแสความคิด” จัดอยู่ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ

“เส้นวัดที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็กเป็นต้น เรียกว่า เส้นกระแส.” จัดอยู่ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้

ความหมายทั้งหมดไม่ได้มีอักษรย่อแยกกว่าเป็นความหมายที่มาจากภาษาต่างกัน แต่มีอักษรย่อ “ข.” กำกับอยู่ท้ายสุดหลังจากจบความหมาย ดังนั้นในกรณีนี้ คำว่า “กระแส” จึงจัดอยู่ในกลุ่มความหมายได้ทั้งหมด ๓ กลุ่มความหมาย คือ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้

จากลักษณะความหมายของคำยืมภาษาเขมรดังตัวอย่างข้างต้น ทำให้จำนวนรวมทั้งหมดของคำยืมภาษาเขมรเมื่อจำแนกตามกลุ่มความหมาย ไม่สอดคล้องกับจำนวนคำยืมภาษาเขมรที่จำแนกตามการปรากฏในพจนานุกรมแต่ละเล่มและแต่ละช่วงสมัย

จากการศึกษาข้อมูลคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทย พบว่าคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยนั้นสามารถจำแนกได้เป็น ๑๕ กลุ่มความหมาย ดังนี้

๑. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ การเคลื่อนไหว การกระทำต่างๆ อารมณ์ ความรู้สึก

สมัยที่ ๑ พบ ๑๖๑ คำ เช่น

๑. กะเดียด นั่นคือสิ่งที่มีกระจัด เป็นต้น ที่บุทคลวางลงที่ตรง
 บั้นเอวนั้น แล้วเอามือถือปากกระจัดไว้ นั้น เรียกว่า
 กะเดียด เหมือนหญิงกะเดียดกระจัดไปตลาดนั้น
 (คัสเวล, หน้า ๔๖)

กะเดียด ผู้หญิงไปตลาดหาไปไหนๆ, เอากระจัดหาๆ
 ใส่เข้าที่บั้นเอว, แล้วเดินไป, ว่ากระเดียด. (อักษรฯ,
 หน้า ๑๘)

กระเดียด อาการผู้หญิงไปตลาดหาไปไหนเอากระจัดหาๆ
 ใส่ที่บั้นเอวเดินไป. (อักษรฯ, หน้า ๔๗)

๒. ขนาบ นั่นคือเอาไม้แลสิ่งอื่นๆ ผูกมัดทั้งสองข้างนั้นเรียกว่า
 ขนาบ เหมือนคำพูดว่า เอาไม้ผูกขนาบทั้งสองข้าง
 (คัสเวล, หน้า ๖๐)

ขนาบ To sthrengthten by fastening both sides. (สัพพะฯ, หน้า
 ๒๓๕)

- ขนาบ การทำเหมือนพื้นเรือนไม่เสมอ, แล้วเอาไม้ผูกกดลงให้
เสมอกัน, อนึ่งทับฆ่าคืออยู่สองข้าง, ทับเราอยู่กลาง, ว่า
ทับขนาบ. (อักษรา, หน้า ๑๔)
๓. คำราม นั่นคือทำเสียงในคอให้หน้ากลัวเหมือนกับสัตว์ร้าย
มีเสือเป็นต้น อันคำรามแลหน้ากลัวนั้น เรียกว่า คำราม
(คัสเวล, หน้า ๑๘๘)
- คำราม To use threats ; threatening sounds of infuriated
animals. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๑๓)
- คำราม ความเหมือนหมาหยาแวนั้น โกรธกัน มันยอมทำเสียง
ดังๆ อย่างนั้น, เหมือนอย่างคำร็อง. (อักษรา, หน้า
๘๒)
๔. เฉลย นั่นคือเป็นคำแก้สงสัยนั้น เรียกว่าคำเฉลย (คัสเวล, หน้า
๒๓๘)
- เฉลย To answer. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๖๕)
- เฉลย คือคำจำเลยนั้น, เหมือนอย่างที่ต้องกล่าวแก้, คำที่เขา
โจทถามนั้น. (อักษรา, หน้า ๑๕๕)
๕. ข้ำเรา Rape committed on a young girl. (ศัพท์ฯ หน้า ๘๖๗)
- ข้ำเรา คือการที่ผู้ชายข่มขืนผู้หญิง ด้วยพลละการตนเอง, จนได้
สำเร็จด้วยความปรารถนานั้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๗๒)
๖. ถลุน นั่นคือฟันแลปั่นให้เป็นเกลียว นั้นเรียกว่าถลุน
เหมือนกับคนถลุนซึ่งเชือกนั้น (คัสเวล, ๑๘๕)
๗. ประจาน นั่นคือเอาความชั่วของคนอื่นเป็นต้น ที่ไม่ควรจะบอก
กล่าวแก่คนอื่นๆ ให้รู้ ก็เอามาบอกเล่าแก่ผู้อื่นให้รู้
ด้วยจะให้เขาอายนั้นเรียกว่าประจาน เหมือนคำพูดว่า
คนนั้นเอาความของเราไปเที่ยวพูดประจานแก่คน
ทั้งปวง (คัสเวล, หน้า ๕๔๑)
- ปจาน To defame, to load with abuse. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๐๘)
- ประจาน To affront, to dishonour a person, to abuse publicly.
(ศัพท์ฯ, หน้า ๖๑๔)

- ปะจมาน คือกล่าวคำถึงโทษชั่วที่คนอื่นทำให้คนทั้งปวงรู้, อย่างหนึ่งเป็นโทษหลวงท่านให้ร้องกล่าวโทษของตัวเอง, ให้คนทั้งปวงรู้นั้น. (อักษรา, หน้า ๓๘๔)
- ประจมาน คือกล่าวถึงความชั่วของผู้อื่นอ้ออึ้ง, ให้คนทั้งปวงรู้. อย่างหนึ่งเป็นโทษหลวง, ท่านให้ร้องกล่าวโทษตัวเอง ให้เขารู้นั้น. (อักษรา, หน้า ๔๐๘)
๘. ลู นั้นคือสำเร็จ เรียกว่าลู เหมือนคำพูดว่า การที่เราทำนั้น ลูสำเร็จเสร็จแล้ว อนึ่งว่าลูถึงที่ตนปรารถนาจะไปในั้น ก็ว่า (คัสเวล, ๖๖๐)
- ลู To attain, to obtain, to gain. (สัพพะฯ, หน้า ๔๑๗)
- ลู ถึง, คือถึงที่สุด, คนไปตามทางไกลๆไกล ภาวเพี้ยนเดิน ไปถึงที่หวังนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๖๑๒)
๙. สดับ นั้นคือฟังด้วยหู เรียกว่าสดับ (คัสเวล, หน้า ๒๘๘)
- สดับ To hear. (สัพพะฯ, หน้า ๖๘๗)
- สดับ อะธิบายว่าฟัง, คนได้ฟังสำเนียงเสียงอันใดๆด้วยโสตร นั้น, ว่าได้สะดับ. (อักษราฯ, หน้า ๖๘๘)
- สมัยที่ ๒ พบ ๑๓๑ คำ เช่น**
๑. ขึง ข. แค้น, เคือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗)
- คึง, ขึง ข. เคือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๓)
- ขึง ข. แค้น, เคือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑)
- คึง, ขึง ข. เคือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๑)
๒. แจรง ข. บาน, แยม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๖)
- แจรง ข. บาน, แยม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๖)
๓. เซลง ข. แต่ง, ผูก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๖๔)
- เซลง ข. แต่ง, ผูก, เพลง, เซลงกล. เพลงกล, ผูกกล. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๑๒)
๔. คัด ข. ปลุก, เตือน, ตื่น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๐)
- คัด ข. ปลุก, เตือน, ตื่น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๒)
๕. ตรา ข. จดจำ, เลือก, ตรวจ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๗)

- กระเหลี่ยก [-เหลี่ยก] ก. เหลือบแล เช่น ครั้นเข้าไปขันเรียก ไก่
กระเหลี่ยกตาตุ (ล่อ), เขียนเป็น การลยก ก็มี เช่น สุวรรณ
เจดีย์สมัยกรุงลพบุรี (จารึกสยามหลัก ๒).
(ข. กรุพา ว่า เหลือบดู). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๒)
๒. ครวัก, ครวี [กระวัก, กระวี] ก. กวัดแกว่ง. (ข. ครวาค, ครวี). (ราชฯ
๒๔๙๓, หน้า ๒๒๕)
- ครวัก, ครวี [กระวัก, กระวี] ก. กวัดแกว่ง. (ข. ครวาค, ครวี). (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๑๖๘)
- ครวัก, ครวี [กระวัก, กระวี] ก. กวัดแกว่ง. (ข. ครวาค, ครวี). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๒๑๙)
- ครวัก, ครวี [กระวัก, กระวี] ก. กวัดแกว่ง. (ข. ครวาค, ครวี). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๒๓๐)
๓. ฉุน ก. โกรธอย่างแรง (โบ. เขียนว่า ฉุรุ ก็มี). (ข. ฉุรุ). (ราชฯ
๒๔๙๓, หน้า ๓๑๖)
- ฉุน ว. แแรง, กัด้า, (ใช้แก่กลิ่นและรส) เช่น บุหรีฉุน เหล้าฉุน.
ก. รู้สึกโกรธขึ้นมาทันที. (ข. ฉุรุ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๒๕๑)
- ฉุน ว. แแรง, กัด้า, (ใช้แก่กลิ่นและรส) เช่น บุหรีฉุน เหล้าฉุน.
ก. รู้สึกชกโกรธขึ้นมาทันที. (ข. ฉุรุ). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๓๓๘)
- ฉุน ว. แแรง, กัด้า, (ใช้แก่กลิ่นและรส) เช่น บุหรีฉุน เหล้าฉุน.
ก. รู้สึกโกรธขึ้นมาทันที. (ข. ฉุรุ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๓๕๐)
๔. คัดพวม ก. ตื่นนอน. (ข. ฎาส์ ว่า ปลุกให้ตื่น, ผทำ ว่า บรรทม).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๒๘)
๕. เตรีดเตร [เตร็ดเตร่] ก. เทียวไปในบริเวณไม่ไกลนัก เช่น
ไปเตร็ดเตร่อยู่แถวตลาด. (ข. เตจร ว่า เดิน, ไป). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๕๑๑)

๖. เปร่อ [เปร่อ] ก. บำเรอ. (ข. เปรี ว่า ไซ้). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๐๕)
- เปร่อ [เปร่อ] ก. บำเรอ. (ข. เปรี ว่า ไซ้). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๕๕)
๗. ระเลิง ก. โคน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๖๓)
- ระเลิง ก. โคน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๘๖)
- ระเลิง ก. โคน. (ข. ร้เลิง). ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๓๖)
- ระเลิง ก. โคน. (ข. ร้เลิง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๘๒)
๘. วาย ๒ ก. ดี เช่น วายทรวง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๓๒)
- วาย ๒ ก. ดี เช่น วายทรวง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๒)
- วาย ๒ ก. ดี เช่น วายทรวง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๖๘)
- วาย ๒ ก. ดี เช่น วายทรวง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๑๓)
๙. แสรก ๒ [แสดก] ก. ร้อง เช่น แสรกเสียงกรูยเกรียว (คุษฎีตั้งเวย). (ข. แสดก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๗๒)
๑๐. อร ๓ ก. ทำให้ดีใจ ทำให้ปลาบปลื้มใจ เช่น ไครรู้แห่ง แพศยันคร บอจจอรใจกู (ม. คำหลวง ชูชก). (ข. อร ว่า ดีใจ, ปลาบปลื้ม.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๓๕)
- อร ๓ ก. ทำให้ดีใจ ทำให้ปลาบปลื้มใจ เช่น ไครรู้แห่ง แพศยันคร บอจจอรใจกู (ม. คำหลวง ชูชก). (ข. อร ว่า ดีใจ, ปลาบปลื้ม.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๗๗)

๒. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับการบอกลักษณะ รูปทรง รูปแบบ สี สัน คุณสมบัติ

สมัยที่ ๑ พบ ๗๓ คำ เช่น

๑. ะจี นั้นความว่าเขียว เหมือนคำพูดว่าแลดูเขียวชะจี (คัสเวล, หน้า ๗๘๖)
- ขจี Soft, tender. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๖๕)
- ขจี คือสีเขียวสด. (อักษรฯ, หน้า ๗๑)

๒. เวลา นั้นคือหาปัญญามิได้ เหมือนคนเป็นคนโง่ไม่มีสติ
ปัญญานั้น เรียกว่าคนเขลา เหมือนคำพูดว่าคนนั้นปัญญา
เขลานั้น (กัศเวส, หน้า ๑๘๑)
- เวลา Mad, stupid, half-witted. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๕๕)
- เวลา คือความโง่, ความไม่รู้, ฤกษ์หลงลืม, คือความที่รู้น้อย,
รู้ไม่ทันคนนั่นเอง. (อักษรฯ, หน้า ๘๗)
๓. โคร่ง นั้นความว่าใหญ่ เหมือนคำพูดว่า เสือโคร่ง แลอ้ายโคร่ง
(กัศเวส, หน้า ๑๕๓)
- โคร่ง Large, larger. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๑๕)
- โค้ง เป็นชื่อของใหญ่ทั้งปวง, คือคน. ฤกษ์ตว, ฤกษ์ของใดๆ
ที่เติบโตขึ้น. (อักษรฯ, หน้า ๕๕)
- โคร่ง คืออาการตั้งของทั้งปวงที่โตแล้วพอมด้วยนั้น, เหมือน
อย่างเขาเรียกเสือใหญ่ว่า, เสือโคร่ง เป็นต้น. (อักษรฯ,
หน้า ๑๐๕)
๔. ฉลาด นั้นคือเป็นคนที่มีปัญญามาก เรียกว่าคนฉลาด (กัศเวส,
หน้า ๒๓๘)
- ฉลาด คือความที่ไม่โง่, เหมือนคนที่มีปัญญามาก, รู้ทั่วใน
สรรพวิชาการทั้งปวง, เหมือนช่างนาระกา เป็นต้น.
(อักษรฯ, หน้า ๑๕๕)
๕. ตรู Much, many ; strongly. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓๗)
๖. เพ็ญ Full, perfect. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๔๕)
- เพ็ง Full. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๕๐)
๗. ไพเราะ นั้นความว่าเพราะเหมือนคำพูดว่าเสียงนั้นไพเราะนัก
(กัศเวสฯ, หน้า ๕๔๒)
- ไพเราะ Musical, melodious, sonorous, harmonious. (ศัพท์ฯ,
หน้า ๕๓๒)
- ไพเราะ Melodious, agreeable to hear. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๗๕)
- ไพเราะ Harmonious. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๖๘)

- ไพเราะห์ ว่าสเนาะห์ ว่าเพราะ, เหมือนอย่างเครื่องมะโหรี
 ฎาหีบเพลงนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๔๕๑)
- ไพเราะห้ คือสเนาะห์หู้, เหมือนเสียงคนที่ตีเปนนที่จับใจคนทั้งปวง,
 ว่าเสียงไพเราะห้. (อักขรฯ, หน้า ๔๗๒)
- ไพเราะเพราะ คือเพราะน่าฟังเหมือนเสียงหีบเพลงนั้น, ว่าเสียง
 ไพเราะเพราะสเนาะห์หู้. (อักขรฯ, หน้า ๔๗๒)
๘. ลออ Beautiful. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๘๕)
 ละออ คือสออาจหมดจดผ่องใส, เช่นคนรูปสรวายสออาจงามไม่
 มัวหมองว่า รูปละออ. (อักขรฯ, หน้า ๖๑๕)
๙. แวง To undermine. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๖๐)
 แวง โดยยาว, เปนคำพูดตามวิธีพวกรั้งวัดนา, จะเรียกเอา
 ค่านา, ส่งเป็นเงินหลวงนั้น, วัดโดยยาวเรียกว่าแวงนั้น.
 (อักขรฯ, หน้า ๖๗๑)
๑๐. เสนาะ Melodious, agreeable to hear. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๑๕)
 เสนาะ คือเพราะไพเราะห้, เช่น เสียงที่เพราะ มีเสียงขับร้องแล
 เสียงลำแดงธรรม เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๗๐๒)
- สมัยที่ ๒ พบ ๑๐๔ คำ เช่น
๑. กะแอ ข. อ่อน เล็ก เช่นคำว่าลูกกะแอ แต่ใช้ในลูกวัว
 ลูกควายโดยมาก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕)
 กะแอ ข. อ่อน, เล็ก, (ใช้ เช่นคำว่าลูกกะแอ แต่ใช้ในลูกวัว
 ลูกควายโดยมาก.) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๗)
๒. ขล้ง ข. แร้ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๘)
 กำล้ง, ขล้ง ข.ผ. แร้ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒)
 ขล้ง ข. แร้ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑)
 กำล้ง, ขล้ง ข.ผ. แร้ง, ใ้ได้อย่างใจ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)
๓. เขบ้จ ข. แหลม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๔)
 เขบ้จ ข. แหลม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๕)

๔. นม ข. กลิ่นหอม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๗)
 นม ม. กษณะ, ส. แผ่นดิน. ข. กลิ่นหอม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๐)
๕. เกลา ข. งาม, เกลา, กลม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๕)
 เกลา ข. งาม, เกลา, กลม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๙๙)
๖. ตระเอี๊ยะ ข. หวาน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๗)
 ตระเอี๊ยะ ข. หวาน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)
๗. ทม ข. ไห้ญี่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒๔)
 ทม ข. ไห้ญี่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖๐)
๘. ลออ ข. งาม, สวย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๓๔)
 ลออ ข. งาม, สวย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๓๐)
๙. แวง ข. ยาว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๖๗)
 แวง ข. ยาว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๕)
๑๐. สอ ข. ขาว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๖)
 สอ ข. ขาว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๔)

สมัยที่ ๓ พบ ๘๑ คำ เช่น

๑. เขดา [พะเดา] น. กำเดา, ความร้อน เช่น ชลเขดาเดือดดาลพอง (ม. คำหลวง ฤกษ์ตรีย์). (ข. เกุดา). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๒๐๘)
- เขดา [พะเดา] น. กำเดา, ความร้อน, เช่น ชลเขดาเดือดดาลพอง (ม. คำหลวง ฤกษ์ตรีย์). (ข. เกุดา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๑)
- เขดา [พะเดา] น. กำเดา, ความร้อน, เช่น ชลเขดาเดือดดาลพอง (ม. คำหลวง ฤกษ์ตรีย์). (ข. เกุดา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๙๖)
- เขดา [พะเดา] น. กำเดา, ความร้อน, เช่น ชลเขดาเดือดดาลพอง (ม. คำหลวง ฤกษ์ตรีย์). (ข. เกุดา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๐๕)

๒. โคร่ง ว. ใหญ่. (ข. โคร่ง ว่าสูงใหญ่เกินขนาด) (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๕๕)
 โคร่ง, โคร่งคร่าง [โคร่ง, -คร่าง] ว. ใหญ่โต, เรือร่า, ไม่กะทัดรัด. (ข. โคร่ง ว่า สูงใหญ่เกินขนาด). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๐๓)
๓. จังกวด ๒ (กลอน) ว. บ้า เช่น เฒ่าจังหวัดกามกวน. (ม. คำหลวง ชูชก). (ข. จังกวด). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๘๑)
 จังกวด ๒ (กลอน) ว. บ้า เช่น เฒ่าจังหวัดกามกวน. (ม. คำหลวง ชูชก). (ข. จังกวด). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒๒)
 จังกวด ๒ (กลอน) ว. บ้า เช่น เฒ่าจังหวัดกามกวน. (ม. คำหลวง ชูชก). (ข. จังกวด). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๓).
 จังกวด ๒ (กลอน) ว. บ้า เช่น เฒ่าจังหวัดกามกวน (ม. คำหลวง ชูชก). (ข. จังกวด). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๐)
๔. จังไร ว. เลวทราม, เป็นเสียด, ไม่เป็นมงคล, จัญไร ก็ว่า. (ข. จังไร). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๘)
 จังไร ว. เลวทราม, เป็นเสียด, ไม่เป็นมงคล, จัญไร ก็ว่า. (ข. จังไร). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๐)
๕. โดม ว. สูง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๗๕)
 โดม ว. สูง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๑๔)
 โดม ว. สูง. (ข. โดม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑๘)
 โดม ว. สูง. (ข. โดม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๔๘)
๖. ตระโมจ [ตระโหมจ] ว. ว้าเหว้, เปลี่ยวใจ, โดดเดี่ยว (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๘๖)
 ตระโมจ [ตระโหมจ] ว. ว้าเหว้, เปลี่ยวใจ, โดดเดี่ยว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒๒)
 ตระโมจ [ตระโหมจ] ว. ว้าเหว้, เปลี่ยวใจ, โดดเดี่ยว. (ข. สุธระโมจ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๒๗)

- ตระโมจ [ตระโหมค] ว. ว่างเหว, เปลี่ยวใจ, โดดเดี่ยว, เขียนเป็น
 ตระโมจ ก็มี เช่น ก็จะทำให้ให้เธออยู่ถึงใจ ตระอมตระโมจ
 พระองค์ในไพรพวงพวนเวศนั้น (ม. คำหลวง สักกรบรรพ).
 (ข. สุรโงจ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)
๗. ทงัน, ทงัน [ทงัน] (กลอน) ว. ตระหง่าน, กว้างใหญ่, สูงใหญ่.
 (ข. ชุมน ว่า นึก, มาก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๓๕)
๘. ประคาย ว. สามัญ, คำซ้ำ; ทัวไป. (ข. ศุคาส). (ราชฯ ๒๔๕๓,
 หน้า ๕๖๔-๕๖๕)
- ประคาย ว. สามัญ, คำซ้ำ; ทัวไป. (ข. ศุคาส). (ราชฯ ๒๕๒๕,
 หน้า ๕๐๓)
- ประคาย ว. ตกคำ เช่น โอ้ครั้งนึมิได้เห็นเช่นฉลอง เพราะตัวต้อง
 ตกประคายวาสนา (นิ. ภูเขาทอง). (ข. ศุคาส ว่า
 ผิดระเบียบ นอกกริตนอกรอย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า
 ๖๕๘)
- ประคาย ว. ตกคำ เช่น โอ้ครั้งนึมิได้เห็นเช่นฉลอง เพราะตัวต้อง
 ตกประคายวาสนา (นิ. ภูเขาทอง). (ข. ศุคาส ว่า
 ผิดระเบียบ นอกกริตนอกรอย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
 ๗๐๕)
๙. ลออ [ละ -] ว. งาม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๕๒)
 ลออ [ละ -] ว. งาม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๑๓)
 ลออ [ละ -] ว. งาม เช่น นวลลออ เอี่ยมลออ. (ข.). (ราชฯ
 ๒๕๔๒, หน้า ๕๕๖)
- ลออ [ละ -] ว. งาม เช่น นวลลออ เอี่ยมลออ. (ข.). (ราชฯ
 ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๔๓)
๑๐. สรเหนาะ, สระเหนาะ [สรเหนาะ] (กลอน) ว. เสนาะ, ไพเราะ ;
 ว่างใจ, เสราใจ, เช่น สรเหนาะนिरาษน้อง ลงเรือ.
 (โคลงกำสรวล), สระเหนาะน้ำคว่างคว้าง คิวเว. (โคลงกำสรวล). (ข.). สุรโณะ ว่า นึกสังเวช สงสาร
 ว่างใจ อาลัยถึง. (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๕)

สรเหนาะ, สระเหนาะ [สระเหฺนาะ] (กลอน) ว. เสนาะ, ไพเราะ ;
 ว่างเวงใจ, เศร้าใจ, เช่น สรเหนาะนิรายน้อง ลงเรือ
 (โคลงกำสรวล), สระเหนาะน้ำคว้งคว้าง คิวแคว
 (โคลงกำสรวล). (ข. สุรโณชะ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
 ๑๑๗๖)

๓. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับคำเรียกบุคคล ได้แก่คำขี้มภาษาเขมรที่เป็นสรรพนามบุรุษ
 ที่ ๑ สรรพนามบุรุษที่สอง สรรพนามบุรุษที่สาม คำเรียกญาติ และชื่อเรียกชนชาติต่างๆ

สมัยที่ ๑ พบ ๑๐ คำ ได้แก่

๑. ขอม คือเป็นชื่อพวกเขมรในแคว้นแก้วกัมพูชา. (...)
(อักษรฯ, หน้า ๘๕)
๒. เขมร นั้นคือเป็นชื่อแห่งคนที่อยู่ในทิศตะวันออกพวก ๑
(กัศเวลฯ, หน้า ๗๕)
เขมร Cambogia ; cambogese. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๑)
เขมร คือคนจำพวกหนึ่ง, เดิมเป็นชาวเมืองกัมพูชา. (อักษรฯ,
หน้า ๗๕)
๓. นึก (Vide นาย) Clever. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๕๘)
๔. พะโอน Younger sister. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๔๓)
๕. มคาย Mother (a camboge word). (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๑๖)
๖. เม Mother. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๓๓)
๗. เยิง I, we (speaking of the king) (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๐๔)
๘. เรียม นั้นความเหมือนข้าเหมือนเรา เป็นคำแต่งในหนังสือ
เป็นคำเกี่ยวหญิง (กัศเวลฯ, หน้า ๖๕๔)
เรียม เรา, คือเรา, เรียมเป็นคำชายหนุ่มเกี่ยวหญิงสาว, ว่าเรียม
รักเจ้า ฤฯที่รักเจ้านั้น. (อักษรฯ, หน้า ๖๐๓)
๙. เสียม (...) อนึ่งเป็นชื่อแห่งคนไทยเรียกว่าเสียม (กัศเวลฯ, หน้า
๓๒๘)
เสียม (...), อนึ่งเป็นคนไทย พวกภาษาอื่นเรียกว่าเสียมบ้าง.
(อักษรฯ, หน้า ๗๔๐)
๑๐. แอง Thou, you (camboge word). (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๓๑)

สมัยที่ ๒ พบ ๒๒ คำ เช่น

๑.	กุน	ข. ลูก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๑)
	กุน, กุส	ข. ลูก. (กุสขลา ลูกเสือ). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๖)
	กุน, กุส	ข. ลูก. (กุสขลา, ลูกเสือ.). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๖)
๒.	ขยม ขญม	ข. ข้ำ, ตู, เรา, นัน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๓)
	ขยม ขญม	ข. ข้ำ, ตู, เรา, นัน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๔)
๓.	เจ้า	ข. หลาน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๑๘)
	เจ้า	ข. หลาน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๑)
๔.	ฉิบอง	ข. พี่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๔)
	ฉิบอง	ข. พี่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๙๘)
๕.	นระบอง	ข. หัวปี, พี่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๓๕)
	นระบอง	ข. หัวปี, พี่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖๕)
๖.	พะโอน	ข. น้อง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๓๑)
	พะโอน	ข. น้อง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๔๕)
๗.	มะคาย	ข. แม่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๓๓)
	มะคาย	ข. แม่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๘๐)
๘.	สรุกเกรา	ข. ชาวบ้านนอก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๑)
	สรุกเกรา	ข. ชาวบ้านนอก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๓)
๙.	อัญขยม	ข. ข้ำพเจ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๓)
	อัญขยม	ข. ข้ำพเจ้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๕)
๑๐.	แอง	ข. เอง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๒)
	แอง	ข. เอง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๕)

สมัยที่ ๓ พบ ๑๕ คำ ได้แก่

๑.	กันเมียง	น. เด็ก เช่น อันกันเมียงทักแท้ (ม.คำหลวง ทศพร).
(ข. เกมม : เด็ก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๒๕)
	กันเมียง	น. เด็ก เช่น อันกันเมียงทักแท้ (ม.คำหลวง ทศพร).
(ข. เกมม = เด็ก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๒)

กัณเมียง น. เด็ก, โบราณเขียนเป็น กัณมยง เช่น แลเด็กหญิงถ้าว
 ชาววงก็ดี อันกัณมยงทักแท้ให้แต่งแ่งดูงาม
 (ม. คำหลวง ทศพร). (ข. กุมง = เด็ก). (ราชฯ ๒๕๔๒,
 หน้า ๑๐๕)

กัณเมียง น. เด็ก, โบราณเขียนเป็น กัณมยง เช่น แลเด็กหญิงถ้าว
 ชาววงก็ดี อันกัณมยงทักแท้ให้แต่งแ่งดูงาม
 (ม. คำหลวง ทศพร). (ข. เกมง ว่า เด็ก). (ราชฯ ๒๕๕๔,
 หน้า ๑๐๖)

๒. กุณ น. ลูก. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๕๖)

กุณ น. ลูก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๐๗)

กุณ น. ลูก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๗)

กุณ น. ลูก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๕)

๓. โคน ๑ น. ลูก. (ข. กุณ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗๑)

โคน ๑ น. ลูก. (ข. กุณ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๑)

โคน ๑ น. ลูก. (ข. กุณ). (ราชฯ ๒๕๒, หน้า ๑๕๕)

โคน ๑ น. ลูก. (ข. กุณ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๕๘)

๔. ขมอย [ขะมอย] น. หลาน, ลูกหลาน เช่น ขมอยเมื่อเพื่อ
 แผลกหย้า. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ข. กุมอย). (ราชฯ
 ๒๔๕๓, หน้า ๑๘๐)

ขมอย [ขะมอย] น. หลาน, ลูกหลาน, เช่น ขมอยเมื่อเพื่อ
 แผลกหย้า (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ข. กุมวย ว่า หลาน,
 ลูกของพี่หรือของน้อง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๘)

ขมอย [ขะมอย] น. หลาน, ลูกหลาน, เช่น ขมอยเมื่อเพื่อ
 แผลกหย้า ขุมชุมฉ่าฝ่าเหลือบฝูง (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).
 (ข. กุมวย ว่า หลาน, ลูกของพี่หรือของน้อง). (ราชฯ
 ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๕)

ขมอย [ขะมอย] น. หลาน, ลูกหลาน, เช่น ขมอยเมื่อเพื่อแผลก
 หย้า ขุมชุมฉ่าฝ่าเหลือบฝูง (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์).
 (ข. กุมวย ว่า หลาน, ลูกของพี่หรือของน้อง). (ราชฯ
 ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๐)

๕. ขยม [ชะหุยม] น. ข้ำ, ป่าว ส. ฉั้น. (ข. ขุณฺ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๘๑)
- ขยม [ชะหุยม] น. ข้ำ, ป่าว ส. ฉั้น. (ข. ขุณฺ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๕)
- ขยม [ชะหุยม] น. ขยม, ข้ำ, ป่าว. (โอบ) ส. ขยม, ฉั้น, เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑. (ข. ขุณฺ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๖)
- ขยม [ชะหุยม] น. ขยม, ข้ำ, ป่าว. (โอบ) ส. ขยม, ฉั้น, เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑. (ข. ขุณฺ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๑)
๖. โขยม [ชะโหฺยม] (โอบ) น. ขยม, ข้ำ, ป่าว (“ไว้โขยมวัดสามคร้ว” – พงศ. โยนก). (ข. ขุณฺ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๑๘)
- โขยม [ชะโหฺยม] (โอบ) น. ขยม, ข้ำ, ป่าว, เช่น ไว้โขยมวัดสามคร้ว (พงศ. โยนก). (ข. ขุณฺ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๖๐)
- โขยม [ชะโหฺยม] (โอบ) น. ขยม, ข้ำ, ป่าว, เช่น ไว้โขยมวัดสามคร้ว (พงศ. โยนก). (ข. ขุณฺ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๐๘)
- โขยม [ชะโหฺยม] (โอบ) น. ขยม, ข้ำ, ป่าว, เช่น ไว้โขยมวัดสามคร้ว (พงศ. โยนก). (ข. ขุณฺ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๑๘)
๗. ชีพุก น. พ่อ, ท่านพ่อ เช่น ชะรอยชีพุก (ม. คำหลวง ชูชก) (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๓๕)
๘. นัก ๑ น. นาย, ท่าน, ผู้ชำนาญ, ผู้ถนัด (สำหรับนำหน้าคำอื่นให้มีความหมายยิ่งเยี่ยมในทางนั้นๆ). (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๕๕)
- นัก ๑ น. ใช้ประกอบหน้าคำอื่นหมายความว่า ผู้ เช่น นักเรียน, ผู้ชอบ เช่น นักดื่ม นักท่องเที่ยว, ผู้ชำนาญ เช่น นักเทศน์

นักดนตรี นักคำนวณ นักสืบ, ผู้มีอาชีพในทางนั้น ๆ เช่น
นักกฎหมาย นักแสดง นักเขียน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕,
หน้า ๔๓๒)

นัก ๑ น. ใช้ประกอบหน้าคำอื่นหมายความว่า ผู้ เช่น นักเรียน,
ผู้ชอบ เช่น นักดื่ม นักท่องเที่ยว, ผู้ชำนาญ เช่น นักเทศน์
นักดนตรี นักคำนวณ นักสืบ, ผู้มีอาชีพในทางนั้น ๆ เช่น
นักกฎหมาย นักแสดง นักเขียน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๕๖๘)

นัก ๑ น. ใช้ประกอบหน้าคำอื่นหมายความว่า ผู้กระทำเป็น
ปรกติ เช่น นักเรียน นักดื่ม นักท่องเที่ยว, ผู้ชำนาญ เช่น
นักคำนวณ นักสืบ, ผู้มีอาชีพในทางนั้น ๆ เช่น
นักกฎหมาย นักแสดง นักเขียน. (ข. อุณก.). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๖๑๒)

๕. ผอูน [ผะอูน] น. น้องหญิง, โผอน กี่ว่า. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓,
หน้า ๖๒๐)

ผอูน [ผะอูน] น. น้องหญิง, โผอน กี่ว่า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕,
หน้า ๕๕๔)

ผอูน [ผะอูน] น. น้องหญิง, โผอน กี่ว่า. (ข. บอูน). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๗๒๕)

ผอูน [ผะอูน] น. น้องหญิง, โผอน กี่ว่า. (ข. บอูน). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๗๓๕)

๑๐. มคาย [มะ-] น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๕๒)

มคาย [มะ-] น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๒๓)

มคาย [มะ-] น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๓๑)

มคาย [มะ-] น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๓๗)

๑๑. เม น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๒๕)

เม น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๕๐)

เม น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๓๑)

เม น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๓๗)

๔. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาชีพ สถานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับอาชีพ สถานะ ตำแหน่งหน้าที่การงานของบุคคล และหน่วยงานต่างๆ

สมัยที่ ๑ พบ ๙ คำ ได้แก่

๑. กะชวง นั้นคือบุคคลเจลาะวิวาทหุบตีที่มั่งแกกันด้วยมีดแลไม้
เป็นต้น แลฟ้องหาว่ากล่าวกันตามอาชญาแพ่งแล
นครบาลแล้วก็ไปชำระตามตำแหน่งแพ่งแลนครบาลนั้น
เรียกว่าชำระความตามกะชวง (คัสเวล, หน้า ๔๐)

กะทรวง Laws, edicts. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๔๗)

กะทรวง ตามพระนักรงาน, หลาตามตำแหน่ง, ตามที่ตามถานนั้น.
(อักษรฯ, หน้า ๑๖)

กะทรวง การพะนักรงาน การตำแหน่ง. (อักษรฯ, หน้า ๔๖)

กะทรวง ตำแหน่ง, หลาตามที่, หลาตามพระนักรงาน. (อักษรฯ,
หน้า ๕๐)

๒. ขม้ง Clever archer. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๑)

๓. ขุน Grandee, the grandees. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๒๖)

๔. โขลน นั้นคือเป็นหญิงหนึ่งที่อยู่ในพระราชวังสำหรับจะได
กำกับหญิงชาย ที่จะเข้าออกไปมานั้น หญิงเหล่านั้นแล
เรียกว่าโขลน เหมือนคำพูดว่าพวกโขลนเขากำกับคน
เข้าไป (คัสเวล, หน้า ๑๕๓)

โขลน นั้นคือเป็นชื่อแห่งหญิงพวกหนึ่งที่สำหรับดูแลข้างในวัง
นั้นเรียกว่าโขลน (คัสเวล, หน้า ๘๐๐)

โขลน Ladies of the palace. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๕๘)

โขลน คือเป็นชื่อคนผู้หญิงสำหรับทำราชการภายในพระราชวัง,
ห้ามผู้คนเหมือนตำรวจผู้ชาย. (อักษรฯ, หน้า ๘๗)

๕. จำเลย นั้นคือคนที่เขาฟ้องหากว่าโทษนั้น เรียกว่าจำเลย
เหมือนคำพูดว่า เขาเป็นโจทเข้าเป็นจำเลย (คัสเวล, หน้า
๒๓๔)

จำเลย Accused. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๘)

จำเลย, เจลย เป็นชื่อคนที่กล่าวแก่ข้อความต่างๆ, เหมือนโทษ
ฟ้องหา, จำเลยให้การแก้กันนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๔๐)

๖. เชลย Booty carried off from the enemy. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๗๕)
 ชะเลย คือเป็นชื่อคนที่เขาตีทักจับได้มานั้น, เหมือนอย่างทาส
 ชะเลย เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๗๓)
๗. คำหรวง นั่นคือเป็นชื่อแห่งข้าราชการพวกหนึ่งที่มีรัศประคดคาด
 เاونั้น (กัศเวล, หน้า ๓๗๒)
 คำหรวง Satellites of the king, lictors. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๗๘)
 คำรวาง เป็นชื่อตำแหน่งพวกที่ถือหอก, ถือวายุเอวคาดรัดคด
 สำหรับนำเสด็จนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๓๓)
๘. สนม นั่นคือเป็นคนพวกหนึ่งที่กระษัตริย์ตั้งไว้ให้จัดแจง
 คนตายนั้นเรียกว่าพวกสนม อนึ่งคือหญิงที่เป็นรอง
 อัครมเหสีเป็นลำดับลงมานั้นก็เรียกว่าหญิงสนม
 (กัศเวล, หน้า ๒๕๑)
 สนม Ladies of the palace. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๑๕)
 สนม คือหญิงที่เป็นเมียน้อยขุนหลวงๆ ที่มีเมียเอกเป็นมเหสี,
 เมียน้อยๆ ร้องเรียกสนม. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๑)
๙. สมเด็จ นั่นคือเป็นคำเรียกซึ่งกระษัตริย์ เหมือนคำเรียกว่าสมเด็จ
 บุรุมกระษัตริย์เป็นคำฝ่ายกระษัตริย์ (กัศเวล, หน้า ๕๕๓)
 เ็จ Excellent ; excellence, height, majesty (title of the first
 bonze, of a grandee and of the king.) (ศัพท์ฯ, หน้า
 ๑๑๓)
 สมเด็จ Excellent, eminent. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๔๗)
 สมเด็จ Excellent, eminent. (อักษรฯ, หน้า ๗๔๗)

สมัยที่ ๒ พบ ๕ คำ ได้แก่

๑. ขมั่ง ข. พราณธนู. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๘)
 ขมั่ง ข. พราณธนู. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑)
๒. ขุน, ขน ข. นาย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๐)
 ขุน, ขน ข. นาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๒)
๓. ตรวง (ตำรวจ, ตรวง) ข.ผ. คนคูแถ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๗)
 ตรวง (ตำรวจ, ตรวง) ข.ผ. คนคูแถ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)

๔. ตำรวจ (ตำรวจ, ตรวจ) ข.ผ. คนดูแล. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๗)
 ตำรวจ (ตำรวจ, ตรวจ) ข.ผ. คนดูแล. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๘)
๕. ไผทโกรม ข. เจ้าแผ่นดิน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๕)
 ไผทโกรม ข. เจ้าแผ่นดิน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๖)
๖. สนม ข. นาง, นางใน, สาวใช้. (ร.ศ. ๑๑๐, ๕๒๗)
 สนม ข. นาง, นางใน, สาวใช้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๐)
๗. สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ข. เจ้าฟ้า, ที่สุด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๒๕)
 สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ข. เจ้าฟ้า, ยศสูงที่สุด. ท. ใช้ในยศท่านผู้ทรงคุณอย่างสูง (สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน, สมเด็จพระเจ้าฟ้า, สมเด็จพระนางเจ้า, กรมสมเด็จพระ, สมเด็จพระเจ้าพระยา, สมเด็จพระราชาคณะ.). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๕๘)
๘. สมัก ข. คนใช้, ขอเฝ้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๖)
๙. สมัน ข. คนใช้, ขอเฝ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๒๒)

สมัยที่ ๓ พบ ๑๑ คำ ได้แก่

๑. กรมนา [กรมมะ] น. เป็นกระทรวงเกษตรราชการ (ปัจจุบัน คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์). (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๐)
๒. กระทรวง [- ชวง] (กฏ) น. ราชการแผนกส่วนใหญ่มีหัวหน้าเป็น รัฐมนตรีว่าการ (กรสงว ; ไทยเหนือ ส่วน ว่า ข้าง, ฝ่าย ; ชวง ว่า สวมกอด, โอบอุ้ม). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๗)
- กระทรวง [- ชวง] (กฏ) น. ส่วนราชการเหนือทบวงกรมมีหัวหน้าเป็นรัฐมนตรีว่าการ. (ข. กรสงว; ไทยเหนือ ส่วน ว่า ข้าง, ฝ่าย; ชวง ว่า สวมกอด, โอบอุ้ม). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒)
- กระทรวง ๒ [- ชวง] (กฏ) น. ส่วนราชการหนึ่งในราชการบริหารส่วนกลาง ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเป็นหัวหน้า ; (โย) ส่วนราชการที่พอเทียบได้กับกรมหรือกระทรวงปัจจุบัน เช่น กระทรวงแพ่ง แลฝ่ายจำเลยนั้นเป็นกรมฝ่ายนอกให้ส่งไปแพ่งกระเสมพิจารณา ถ้ามีผู้ร้ายลัก

ช่างม้าผู้คน โคกระบือ ทรัพย์สิ่งใดๆ เปนกระทรวง
นครบาลได้ว่า (สามดวง) (ข. กรุสวง ; ไทยเหนือ ส่ว
ว่า ช้าง, ฝ่าย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑)

กระทรวง ๒ [- ชวง] (กฏ) น. ส่วนราชการสูงสุดของราชการบริหาร
ส่วนกลางมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงเป็นหัวหน้า ; (โบ) ส่วนราชการที่พอเทียบได้
กับกรมหรือกระทรวงในปัจจุบัน เช่น ถ้าเป็นกระทรวง
แพ่ง แลฝ่ายจำเลยนั้นเป็นกรม ฝ่ายนอกให้ส่งไปแพ่ง
กระเสมพิจารณา, ถ้ามีผู้ร้ายลักช่างม้าผู้คน โคกระบือ
ทรัพย์สิ่งใดๆ เปนกระทรวงนครบาลได้ว่า (สามดวง).
(เทียบ-ข. กรุสวง ; ไทยเหนือ ส่ว ว่า ช้าง, ฝ่าย). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๔๑)

๓. ขม้ง ๑ [ชะห่มัง] น. พรานธนู. (ขม้น). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า
๑๘๐)

ขม้ง ๑ [ชะห่มัง] น. พรานธนู. (ข. ขุมา่น). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๑๒๘)

ขม้ง ๑ [ชะห่มัง] น. พรานธนู. (ข. ขุมา่น). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า
๑๖๕)

ขม้ง ๑ [ชะห่มัง] น. พรานธนู. (ข. ขุมา่น). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๑๗๐)

๔. โขลน ๑ [โฆลน] (เลิก) น. ตำแหน่งผู้ควบคุมกำลังทางทหาร;
เจ้าหน้าที่ประจำศาสนสถาน, เขียนเป็น โขลญ ก็มี เช่น
มอบไว้ในความดูแลของโขลญพล (จารึกสยาม).
(ข. โฆลญ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๑๘)

๕. จำเลย น. (กฏ) บุคคลผู้ถูกฟ้องต่อศาลแล้ว; ผู้ถูกฟ้องความ.
(กลอน) ก. เฉลย, ตอบ. (ข. จ้มลีย ว่า ผู้ตอบ). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๓๑๐)

จำเลย น. (กฏ) บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลแล้ว; ผู้ถูกฟ้องความ.
(กลอน) ก. เฉลย, ตอบ. (ข. จ้มลีย ว่า ผู้ตอบ). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๓๒๒)

๖. เฉลย [ชะเลย] น. พวกข้าศึกที่จับมาได้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๔๓)
- เฉลย [ชะเลย] น. ผู้ที่ถูกข้าศึกจับตัวได้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๗๖)
- เฉลย [ชะเลย] น. ผู้ที่ถูกข้าศึกจับตัวได้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๗๐)
- เฉลย [ชะเลย] น. ผู้ที่ถูกฝ่ายตรงข้ามจับตัวได้, (ปาก) สิ่งที่ได้มาโดยไม่รู้เจ้าของหรือเจ้าของลืมทิ้งไว้ เช่น ไก่บ้านใครไม่รู้หลงมาอยู่บ้านเรา เลยยึดไว้เป็น ไก่เฉลย ฉันทันถึงเฉลยมาได้ใบหนึ่ง. (ข. เฉลย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๘๘)
๗. ตำรวจ [-หฺรวด] น. เจ้าหน้าที่รัฐ มีหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบสุขจับกุม และปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย เรียกชื่อตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ เช่น ตำรวจสันติบาล ตำรวจองปราบ ตำรวจดับเพลิง ตำรวจน้ำ ตำรวจรถไฟ ตำรวจป่าไม้. (ข. หฺรวด, ตมฺรวด). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๔๕)
- ตำรวจ [-หฺรวด] น. เจ้าหน้าที่รัฐ มีหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบสุขจับกุม และปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย เรียกชื่อตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ เช่น ตำรวจสันติบาล ตำรวจองปราบ ตำรวจดับเพลิง ตำรวจน้ำ ตำรวจรถไฟ ตำรวจป่าไม้. (ข. หฺรวด, ตมฺรวด). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๖๓)
- ตำรวจ [-หฺรวด] น. เจ้าหน้าที่ของรัฐ มีหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบสุข จับกุม และปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย เรียกชื่อตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ เช่น ตำรวจสันติบาล ตำรวจองปราบ ตำรวจดับเพลิง ตำรวจน้ำ ตำรวจรถไฟ ตำรวจป่าไม้. (ข. หฺรวด, ตมฺรวด). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)

๘. เถมิน [เถมิน] น. พวก, ทหาร, เหล่า, พรานป่า. (เทียบ
 ข. เถมिर ว่า ผู้เดิน). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๓๘)
- เถมิน [เถมิน] น. พวก, ทหาร, เหล่า, พรานป่า. (เทียบ
 ข. เถมिर ว่า ผู้เดิน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๗๔)
- เถมิน [เถมิน] น. พวก, ทหาร, เหล่า, พรานป่า. (เทียบ
 ข. เถมिर ว่า ผู้เดิน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๘๖)
- เถมิน [เถมิน] น. พวก, ทหาร, เหล่า, พรานป่า. (เทียบ
 ข. เถมिर ว่า ผู้เดิน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๔)
๙. ทเมิน [ทะ-] น. พวก, ทหาร, เหล่า, พรานป่า. (ข.). (ราชฯ
 ๒๔๕๓, หน้า ๔๔๒)
- ทเมิน [ทะ-] น. พวก, ทหาร, เหล่า, พรานป่า. (ข.). (ราชฯ
 ๒๕๒๕, หน้า ๓๗๕)
- ทเมิน [ทะ-] น. พวก, ทหาร, เหล่า, พรานป่า. (ข. เถมिर).
 (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๐๐)
- ทเมิน [ทะ-] น. ทหาร, พรานป่า. (ข. เถมिरเชิง ว่า ทหารราบ;
 เถมिरไพร ว่า พรานป่า). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๔๐)
๑๐. สนม ๑ [สะหฺนม] น. เจ้าจอมมารดาหรือเจ้าจอมอยู่งานซึ่งทรง
 พระเมตตายกย่องขึ้นเป็นชั้นสูง โดยได้รับพระราชทาน
 หีบหมากทองคำลงยาราชาวดี เรียกว่า พระสนม.
 (ข. สฺนํ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๕๕)
- สนม ๑ [สะหฺนม] น. เจ้าจอมมารดาหรือเจ้าจอมอยู่งานซึ่งทรง
 พระเมตตายกย่องขึ้นเป็นชั้นสูง โดยได้รับพระราชทาน
 หีบหมากทองคำลงยาราชาวดี เรียกว่า พระสนม.
 (ข. สฺนํ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๑)
๑๑. สนม ๒ [สะหฺนม] น. ข้าราชการในพระราชสำนักทำหน้าที่
 เกี่ยวกับพิธีศพทำสุกัศพหีบ จัดดอกไม้ ดูแลรักษา
 เครื่องนมัสการ โกศ หีบเป็นต้น เรียกว่า เจ้าพนักงาน
 สนมพลเรือน. (ข. สฺนํ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๕๕)

สนม ๒ [สะหุนม] น. ข้าราชการในราชสำนัก ทำหน้าที่เกี่ยวกับพิธีศพ ทำสุภำศพหีบ จัดดอกไม้ ภูแลรักษาเครื่องนมัสการ โกศ หีบ เป็นต้น, เจ้าพนักงานสนมพลเรือนก็เรียก. (ข. สุนฺ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๑)

๕. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการแต่งกาย ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับการแต่งกาย เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ

สมัยที่ ๑ พบ ๗ คำ ได้แก่

๑. กั้นเจียก False long ears of actors. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๗)
กั้นเจียก คือกะบังหน้าคนใส่ไว้ที่หน้าผากตลอดลงไปถึงหู ชายขวาเมื่อแต่งตัวเล่นละครอนันต์. (อักษรฯ, หน้า ๓๖)
๒. ทำมระง นั้นคือแหวนใส่มือ ดังที่ใช้ธรรมรลงอย่างนี้ เปนคำ
กรัษัตริ (คัสเวล, หน้า ๓๗๒)
ช้ำมรงค์ Ring of the king. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๕๔)
ทำมระงค์ แหวนหัว, แหวนเพชร, คือแหวนหัวทั้งปวงนั้น, เช่นแหวนเพชรอย่างดีของพระเจ้าแผ่นดิน. (อักษรฯ, หน้า ๒๘๕)
ช้ำมระงค์ เปนชื่อแหวนอย่างที่ดีทั้งปวงนั้น, เช่น ช้ำมระงค์ของพระมหากษัตริย์. (อักษรฯ, หน้า ๓๑๕)
ช้ำมระงค์ เปนคำหลวงเรียกแหวนของจ้าว เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๓๑๕)
๓. สนับ (...) หนึ่งคือสิ่งที่ผูกติดสำหรับตะกระตร้อหวายแห่งคนตะกระตร้อนั้นก็เรียกว่าสับตะกร้อ (คัสเวล, หน้า ๕๔๗)
สับ A tight coat. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๐๕)
๔. สนับเพลา Toghht trousers. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๐๕)
สับเพลา คือกางเกงชั้นใน, เช่นคนแต่งตัวจะเล่นลคอนเล่น โจน, เขาเอากางเกงใส่ชั้นในแล้วจึงนุ่งผ้าทับข้างนอกนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๑)

๕. สะบง นั่นคือผ้าที่ประกอบดินที่ประสงฆ์แลสามเณรนุ่งนั้น
 เรียกว่าผ้าสะบง (คัสเวล, หน้า ๕๔๗)
- สะบง A yellow dress of the talapoin. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๘๗)
- ระบง Vide สะบง. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๔๑)
- สะบง คือผ้านุ่งพระสงฆ์ที่เป็นผ้าครองอย่างหนึ่ง, เขาเย็บที่ริม
 รอบทั้งสี่ด้านกว้างสี่นิ้วเป็นสองชั้น. (อักษรฯ, หน้า
 ๗๐๒)
๖. สะไบ นั่นคือผ้าเล็กๆที่ห่มนั้นก็เรียกว่าผ้าสไบ (คัสเวล, หน้า
 ๒๕๑)
- สะไบ A women's tucker, scarf for women. (ศัพท์ฯ, หน้า
 ๖๘๖)
- สะไบ คือผ้าห่มกอสะกักเฉียงได้ ไม่ยาวไม่สั้น, พระภิกษุที่
 เครื่องโดยปฏิบัติมักห่มมักใช้. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๒)
๗. สมปัก Embroidered cloth. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๔๗)
- สมปัก ผ้าลายหรือผ้าบุมเป็นต้น, เขาทำเป็นผืนใหญ่สำหรับ
 ขุนนางนุ่งเข้าเฝ้าขุนหลวงนั้น, ว่าผ้าสมปัก. (อักษรฯ,
 หน้า ๗๓๖)

สมัยที่ ๒ พบ ๖ คำ ได้แก่

๑. กรอง ข. กำไล. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒)
- กรอง ข. กำไล. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓)
๒. ถนิม ข. เครื่องประดับ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑๐)
- ถนิม ข. เครื่องประดับ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๕)
๓. สนะ, สนับ ข. เสื้อ, เครื่องสอด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๕)
- สนะ, สนัย ข. เสื้อ, เครื่องสอดสวม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๗)
๔. สนับเพลา ข. กุงเกง. (ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๘)
- สนับ ข. กุงเกง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๕)
๕. สะบง ข. ผ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๕๐)
- สระบง, สบง ข. ผ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๐)

- สระบง ข. ผ้ำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๓)
- สระบง, สบง ข. ผ้ำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๗)
๖. สระใบ ข. ผ้ำ, ผ้ำบาง, ผ้ำห่ม, ผ้ำแถบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๕๐)
- สไบ ข. ผ้ำ, ผ้ำบาง, ผ้ำห่ม, ผ้ำแถบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๓)

สมัยที่ ๓ พบ ๑๐ คำ เช่น

๑. กรรเจียก [กัณ-] น. ดอกไม้ทัด เช่น กรรเจียกจอนแก้วแพรวพราว (อิเหนา) (...) [ข. ตูรเจียก ตรอเจียก = หู]. (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๖)
- กรรเจียก [กัณ-] น. ดอกไม้ทัด เช่น กรรเจียกจอนแก้วแพรวพราว (อิเหนา) (...) [ข. ตูรเจียก (ตรอเจียก) = หู]. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๑)
- กรรเจียก [กัณ-] น. เครื่องประดับหุมีรูปเป็นกระหนก เช่น กรรเจียกซ็อนจอนแก้วแพรวพราว (อิเหนา). (ข. ตูรเจียก ว่า หู). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๔)
- กรรเจียก [กัณ-] น. เครื่องประดับหุมีรูปเป็นกระหนก ใช้ประกอบกับพระมหามงกุฎ พระชฎา หรือรัดเกล้า เช่น กรรเจียกซ็อนจอนแก้วแพรวพราว (อิเหนา). (ข. ตูรเจียก ว่า หู). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔)
๒. กรอง ๓ [กรอง] (กลอน) น. กำไล โดยมากใช้ประกอบกับคำอื่นๆ เช่น กรองเชิง หมายถึง กำไลเท้า, กรองไค หมายถึง กำไลมือ, กรองศอ หมายถึง สร้อยคอ, สร้อยนวม เช่น กรองศอกซ็อนสลับ ทับองศา. (อิเหนา). (ข. กง(กรอง) ว่า กำไล, วงกลม). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๒-๒๓)
- กรอง ๓ [กรอง] (กลอน) น. กำไล, โดยมากใช้ประกอบกับคำอื่นๆ เช่น กรองเชิง = กำไลเท้า กรองไค = กำไลมือ กรองศอ = สร้อยคอ, สร้อยนวม เช่น กรองศอกซ็อนสลับทับ. (ข. กง หรือ กอง ว่า กำไล, วงกลม). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕)

- กรอง ๓ [กรอง] (กลอน) น. กำไล, โดยมากใช้ประกอบกับคำอื่นๆ เช่น กรองเชิง = กำไลเท้า กรองไค = กำไลมือ กรองคอ = สร้อยคอ, สร้อยนวม เช่น กรองคอซ้อน สลับทับ. (ข. กง หรือ กอง ว่า กำไล, วงกลม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕)
- กรอง ๓ [กรอง] (กลอน) น. กำไล, โดยมากใช้ประกอบกับคำอื่นๆ เช่น กรองเชิง = กำไลเท้า กรองไค = กำไลมือ กรองคอ = เครื่องประดับคอ, นวมคอ, เช่น กรองคอซ้อนสลับทับองศา (อิเหนา). [ข. กง (กอง) ว่า กำไล, วงกลม]. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๕)
๓. กั้นแสง ๒ น. ผ้า, ผ้าสไบ, โบราณเขียนเป็น กนนแสง ก็มี เช่น อันว่ายกผ้าสรลอนยอกรสรไสว ไกวกนนแสงเคลงยาบ (ม. คำหลวง นครกัณฑ์). (ข. กนุแสง ว่า ผ้าเช็ดปาก, ผ้าเช็ดมือ, ผ้าเช็ดหน้า). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๖)
๔. ชำมรงค์ [ทำมรงค์] (ราชา) น. แหวน. (เทียบ ข. ทัง). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๔๘๕)
- ชำมรงค์ [ทำมรงค์] (ราชา) น. แหวน. (เทียบ ข. ทัง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๑๘)
- ชำมรงค์ [ทำมรงค์] (ราชา) น. แหวน. (เทียบ ข. ทัง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๕๓)
๕. ถนิม [ถะหุณิม] น. เครื่องประดับ เช่น ถนิมพิมพากรณ์, ชารถนิมทองถ้องเถือก (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์), ใช้ สนิม ก็มี เช่น สร้อยสนิมพิมพากรณ์. (ข. ฐนิม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๔)
๖. สนอบ [สะหุนอบ] (โอบ) น. เสื้อที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้นุ่งห่มเฉพาะในพระราชพิธี โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือในเวลารับแขกเมือง เป็นต้น. (ข. สนบ ว่า ผ้าห่อศพ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๑๕)

๓. สนิม ๒ [สะหุnim] น. เครื่องประดับ, ถนิม กี่ว่า. (จ.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๓)
- สนิม ๒ [สะหุnim] น. เครื่องประดับ, ถนิม กี่ว่า. (จ.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๘๑)
- สนิม ๒ [สะหุnim] น. ถนิม, เครื่องประดับ ในคำว่า สนิม-พิมพากรณ์. (จ. ถนิม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๑)
- สนิม ๒ [สะหุnim] น. ถนิม, เครื่องประดับ ในคำว่า สนิม-พิมพากรณ์. (จ. ถนิม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๓)
๔. สบง [สะบง] น. ผ้าถุงของภิกษุสามเณร. (จ.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๓)
- สบง [สะบง] น. ผ้าถุงของภิกษุสามเณร. (จ.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๖๓)
- สบง [สะบง] น. ผ้าถุงของภิกษุสามเณร. (จ. สบง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๑)
- สบง [สะบง] น. ผ้าถุงของภิกษุสามเณร. (จ. สบง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๓)
๕. สไบ [สะ-] น. ผ้าแถบ, ผ้าห่มผู้หญิง. (จ.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๓)
- สไบ [สะ-] น. ผ้าแถบ, ผ้าห่มผู้หญิง. (จ.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๘๒)
- สไบ [สะ-] น. ผ้าแถบ, ผ้าคาดอกผู้หญิง. (จ. ไสฺบ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๒)
- สไบ [สะ-] น. ผ้าแถบ, ผ้าคาดอกผู้หญิง. (จ. ไสฺบ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๔)
๑๐. สมปัก น. ผ้าลายหรือผ้าปุมสมัยเก่าสำหรับขุนนางเป็นต้นนุ่ง, ผ้าเกี่ยวก็เรียก. (เทียบ ข. สํพต : ผ้าถุง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๗๐)
- สมปัก น. ผ้าลายหรือผ้าปุมสมัยเก่าสำหรับขุนนางเป็นต้นนุ่ง, ผ้าเกี่ยวก็เรียก. (เทียบ ข. สํพต : ผ้าถุง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๘๔)

- สมปัก น. ผ้าลายหรือผ้าปูมสมัยเก่าสำหรับขุนนางนุ่งหรือห่อ
คัมภีร์เป็นต้น, ผ้าเกี่ยว ก็เรียก. (เทียบ ข. สัพท ว่า ฟ้านุ่ง).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๖)
- สมปัก น. ผ้าลายหรือผ้าปูมสมัยเก่าสำหรับขุนนางนุ่งหรือห่อ
คัมภีร์เป็นต้น, ผ้าเกี่ยว ก็เรียก. (เทียบ ข. สัพท). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๘)

๖. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับ
ร่างกายและอวัยวะต่างๆของมนุษย์

สมัยที่ ๑ พบ ๘ คำ ได้แก่

๑. กะเกาะ (...). อีกประการหนึ่งสิ่งที่สำหรับใส่อาหารที่คนกินแล
สัตว์กินเข้าไปในท้องนั้น สิ่งนั้นก็เรียกว่ากะเกาะอาหาร
(คัสเวล, หน้า ๗๒)
- กะเกาะ นั่นคือสิ่งที่เป็นที่ใส่แห่งอาหารเก่าใหม่แห่งคนแลสัตว์
นั่น เรียกว่ากะเกาะ (...). (คัสเวล, หน้า ๗๘๒)
- กพะาะ Stomach ; bushel. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๔๑)
- กะเกาะ ของสำหรับรับอาหารใหม่ สันถานเหมือนอย่างถุง,
ย่อมมีอยู่ในท้องคนแลสัตว์ทั้งปวง. (อักษรฯ, หน้า
๒๔)
- กะเกาะ สิ่งสำหรับอาหารใหม่ ย่อมมีอยู่ในกายคนแลสัตว์
สันถานเหมือนถุง. (...) (อักษรฯ, หน้า ๕๒)
๒. ขนง คือว่าคิ้ว เป็นคำกระษัตร์ (คัสเวล, หน้า ๕๘)
- ขนง ว่าคิ้ว. (...) (อักษรฯ, หน้า ๗๓)
๓. กะหมอง นั่นคือกระดูกที่เป็นแผ่นบนศีรษะนั้น เรียกว่ากะหมองศีรษะ
(คัสเวลฯ, หน้า ๗๔)
- ขมอง นั่นคือกระดูกกระบาลศีรษะนั้นเรียกว่าขมองศีรษะ (คัสเวล,
หน้า ๗๘๓)
- กหมอง Top of the head, brain. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๔)
- ขมอง Brain. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๒)

	กะหมอง	สิ่งที่เป็นขนๆอยู่ในหัว, เป็นคำตลาด. (อักขรฯ, หน้า ๒๔)
	ขมอม	คือสิ่งที่อยู่ในหัวขนๆ สีขาวๆ, คือเยื่อในกระดูกนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๗๕)
๔.	จะมูก	นั่นคือสิ่งที่หายใจเข้าออกแห่งคนแลสัตว์นั้น สิ่งนั้นแลเรียกว่าจะมูก (คัสเวล, หน้า ๒๓๗)
	จะหมูก	Nose. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๕)
	จมูก	คืออาการเนื้อที่หน้าบนสูงขึ้น, มีรูสองรูสำหรับหายใจเข้า, หายใจออกนั้น. (อักขรฯ หน้า ๑๔๐)
๕.	จูไร	นั่นคือไรจุกนั้นเรียกว่าจูไร (คัสเวล, หน้า ๘๐)
	จูไร	Line depilated round the tuft of hair of children, and round the heads of women. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๐๓)
	จูไร	เป็นชื่อไรจุกที่หัวผู้หญิงไททั้งปวงนั้น, เหมือนอย่างหัวไรจุก เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๓๕)
๖.	เชิง	นั่นคือตีนเรียกว่าเชิง เหมือนคำพูดว่าวันนี้เข้าไปที่เชิงภูเขา (คัสเวล, หน้า ๒๕๐)
	เชิง	Foot, (...) (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๕๒)
	เชิง	(...) เท้า (...) (อักขรฯ, หน้า ๑๗๘)
๗.	ชวง	นั่นคืออก (คัสเวล, หน้า ๓๑๐)
	ทรวง	ความเล่านี่ ไปดูเอาที่อักษร ช นั้นเถิด (คัสเวล, หน้า ๘๕๐)
	ทรวง	Breast. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๕๔)
	ชวง	คืออกนั้น, เหมือนอย่างคำว่า อูระทรวง เป็นต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๕๓)
	ทรวง	อก, คืออะไยวะที่หว่างอกนั้น, เช่น พระมหากษัตริย์ทรงทราบเหตุผลเต็มพระทรวง. (อักขรฯ, หน้า ๓๑๔)
๘.	ปราง	นั่นคือแก้ม เป็นคำกระษัตริ์ (คัสเวล, หน้า ๕๕๑)
	ปราง	นั่นคือว่าแก้ม เป็นคำกระษัตริ์ (คัสเวล, หน้า ๘๗๒)
	ปราง	Cheeks. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๒๑)

สมัยที่ ๓ พบ ๑๖ คำ เช่น

๑. กรรเจียก [กัณ-] (...) น. หู เช่น กรรเจียกจรจำหลักลายซ้ายขวา (ตั้งขั้ทอง). (ข. ตูรเจียก (ตรอเจียก) = หู). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๖)
- กรรเจียก [กัณ-] (...) น. หู เช่น กรรเจียกจรจำหลักลายซ้ายขวา (ตั้งขั้ทอง). (ข. ตูรเจียก (ตรอเจียก) = หู). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๑)
- กรรเจียก [กัณ-] น. เครื่องประดับหุมิรูปเป็นกระหนก เช่น กรรเจียกซ้อนจอนแก้วแพรวพราว. (อิเหนา). (ข. ตูรเจียก ว่า หู). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๔)
- กรรเจียก [กัณ-] น. เครื่องประดับหุมิรูปเป็นกระหนก ใช้ประกอบ กับพระมหามงกุฎ พระชฎา หรือรัตเกล้า เช่น กรรเจียกซ้อนจอนแก้วแพรวพราว (อิเหนา). (ข. ตูรเจียก ว่า หู). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔)
๒. กระจอก ๒ (โบ) น. เล็บ เช่น กระจอกสอกายใหญ่หน้าเล็กลาน หลีอนแฮ. (ตำราช่างคำโคลง). (ข. กระจก : เล็บ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๖)
- กระจอก ๒ (โบ) น. เล็บ เช่น กระจอกสอกายใหญ่หน้าเล็กลาน หลีอนแฮ. (ตำราช่างคำโคลง). (ข. กระจก = เล็บ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๓)
- กระจอก ๒ (โบ) น. เล็บ เช่น กระจอกสอกายใหญ่หน้าเล็กลาน หลีอนแฮ. (ตำราช่างคำโคลง). (ข. กระจก ว่า เล็บ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๒)
- กระจอก ๒ (โบ) น. เล็บ เช่น กระจอกสอกายใหญ่หน้าเล็กลาน หลีอนแฮ. (ตำราช่างคำโคลง). (ข. กระจก ว่า เล็บ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๒)
๓. กระจพะ น. อวัยวะภายในของคนและสัตว์ รูปเป็นถู่ คือ กระจพะอาหาร กระจพะเบา (...) (เทียบ ข. กระจพะ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๑)

- กระเพาะ น. อวัยวะภายในของคนและสัตว์ รูปเป็นถุง คือ
กระเพาะอาหารและกระเพาะเบา (...) (เทียบ ข. กุระพะ).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๑)
- กระเพาะ น. อวัยวะภายในของคนและสัตว์ รูปเป็นถุง คือ
กระเพาะอาหารและกระเพาะปัสสาวะ. (ข. กุระพะ) (...)
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๒)
- กระเพาะ น. อวัยวะภายในของคนและสัตว์ ลักษณะคล้ายถุง
ได้แก่ กระเพาะอาหารและกระเพาะปัสสาวะ. (เทียบ
ข. กุระพะ) (...) (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒)
๔. ขมอง [จะห่มอง] (ปาก) น. สมอง เช่น ปวดขมอง. (ข. ขุมง ว่า
ไขในกระดูก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๘)
- ขมอง [จะห่มอง] (ปาก) น. สมอง เช่น ปวดขมอง. (ข. ขุมง ว่า
ไขในกระดูก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๔)
- ขมอง [จะห่มอง] (ปาก) น. สมอง เช่น ปวดขมอง. (ข. ขุมง ว่า
ไขในกระดูก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๐)
๕. ขลวน น. ตั้ว. (ข.). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๑๘๓)
- ขลวน [ขุลวน] น. ตั้ว. (ข. ขุลวน ว่า ตั้ว, ตน). (ราชฯ ๒๕๒๕,
หน้า ๑๓๑)
- ขลวน [ขุลวน] น. ตั้ว. (ข. ขุลวน ว่า ตั้ว, ตน). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๑๖๘)
- ขลวน [ขุลวน] น. ตั้ว. (ข. ขุลวน ว่า ตั้ว, ตน). (ราชฯ ๒๕๕๔,
หน้า ๑๓๓)
๖. จรมุก [จะระห่มุก] (กลอน) น. จมูก. (ข. จรมุะ). (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๒๑๕)
- จรมุก [จะระห่มุก] (กลอน) น. จมูก. (ข. จรมุะ). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๒๘๙)
- จรมุก [จะระห่มุก] (กลอน) น. จมูก. (ข. จรมุะ). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๓๐๑)
๗. จังเก น. สะเอน เช่น มีอนวดแนบจังเก แกะพลีว. (โคลง
พระยาตรัง). (ข. จงเกะ). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๒๘๒)

- จังกะ น. สะเอน เซ่น มือนวดแนบจังกะ แกะพลิว. (โคลง
พระยาตรัง). (ข. จงกะ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒๒)
- จังกะ น. สะเอน เซ่น มือนวดแนบจังกะ แกะพลิว. (โคลง
พระยาตรัง). (ข. จงกะ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๒๒)
- จังกะ น. สะเอน เซ่น มือนวดแนบจังกะ แกะพลิว. (โคลง
พระยาตรัง). (ข. จงกะ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๐)
๘. แด (กลอน) น. ใจ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๗๘)
๙. ไค น. มือ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๘๐)
- ไค น. มือ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๑๔)
- ไค น. มือ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑๘)
- ไค น. มือ เช่น ขอไคพวงภักตรคม ประนมม้นักขชูลีการ.
(ม. คำหลวง ฤกษ์ตรีย์). (ข. ใญ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๔๔๘)
๑๐. สก ๒ น. ผม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๑)
- สก ๒ น. ผม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๗๖)
- สก ๒ น. ผม. (ข. สก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๑๐)
- สก ๒ น. ผม. (ข. สก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๕๒)

๗. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาหารและการปรุงอาหาร ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มี
ความหมายเกี่ยวกับชื่อ ชนิด ส่วนประกอบของอาหาร เครื่องปรุง

สมัยที่ ๑ พบ ๔ คำ ได้แก่

๑. กระยา นั่นคือได้แก่เครื่องอาหารที่คนกินได้นั้น เรียกว่า
กระยาหาร (กัศวล, หน้า ๗๖)
- กะยา Food, nourishment. (สัพพะฯ, หน้า ๒๒๕)
- กระยา Aliments, food. (สัพพะฯ, หน้า ๓๕๒)
๒. ขนม นั่นคือสิ่งที่ทำด้วยแป้งก็ดี ทำให้หวานก็ดี มิได้หวานก็ดี
ก็เรียกว่าขนม (กัศวล, หน้า ๖๐)
- ขนม Cakes. (สัพพะฯ, หน้า ๒๗๘)

- ขนม คือเป็นชื่อแห่งของหวานทั้งปวงต่างๆ, ที่ไม่หวานก็มีบ้าง. (อักขรฯ, หน้า ๗๔)
๓. จังหัน Food of the bonzes. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๒)
 จังหัน (...) อนึ่งพวกพระสงฆ์เรียกเข้าสูทอย่างนั้นด้วย. (อักขรฯ, หน้า ๑๔๓)
๔. บาย Cooked rice. (camboge word). (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๘)

สมัยที่ ๒ พบ ๓ คำ ได้แก่

๑. ขนม, นม ข. ของหวาน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๓)
 ขนม, นม ข. ของหวาน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๔)
๒. จังหัน, จัญหัน ข. เข้าสูท. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๔)
 จังหัน, จัญหัน ข. เข้าสูท. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๕)
๓. บาย ข. เข้า. (บายศรี, เข้าขวัญ). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๗๐)
 บาย ข. เข้า. (บายศรี, เข้าขวัญ). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๓)

สมัยที่ ๓ พบ ๓ คำ ได้แก่

๑. จังหัน ๑ น. ข้าว, อาหาร, (ใช้แก่พระสงฆ์). (ข. จงฺหฺนํ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๘)
- จังหัน ๑ น. ข้าว, อาหาร, (ใช้แก่พระสงฆ์). (ข. จงฺหฺนํ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๐)
๒. เคาะ ๒ น. นม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๗๖)
 เคาะ ๒ น. นม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๑๑)
 เคาะ ๒ น. นม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑๕)
 เคาะ ๒ น. นม เช่น เคาะกะได ไคเลียม ลอดเคลิน. (น. นรินทร์). (ข. ฎฺเฑาะ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๔๓)
๓. บาย น. ข้าว. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๘)
 บาย น. ข้าว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๗๖)
 บาย น. ข้าว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๒๔)

บาย น. ข้าว เช่น จุ่งเอาอรนอวยแก่ผู้ม้กบาย นั้นนเทอญ
(ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๖๗๐)

๘. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วย ได้แก่คำขี้มภาษาเขมรที่มีความหมาย
เกี่ยวกับโรคภัย ยา และส่วนประกอบของยา

สมัยที่ ๑ พบ ๒ คำ ได้แก่

๑. กำเดา (...) อนึ่งเลือดที่ไหลออกจากจมูก เหตุด้วยร้อน,
หลุกกระทบสิ่งใดๆเข้า, ว่าเลือดกำเดา. (คัสเวล,
หน้า ๑๓)
๒. แผลง นั่นคือเป็นของไม่ชอบแก่โรค เรียกว่าของแผลง
(อักษรฯ, หน้า ๒๕๖)
- แผลง Hurful, prejudicial to health ; to hurt, to injure. (สัพพะฯ,
หน้า ๖๕๘)
- แผลง ของนานาจึงมีมาเป็นคราวๆ คนกินเข้าไปมือหนึ่งนั้น.
(อักษรฯ, หน้า ๗๐๖)

สมัยที่ ๒ พบ ๒ คำ ได้แก่

๑. กำเดา, เจดา ข.ผ. ร้อน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕)
- กำเดา, เจดา ข.ผ. ร้อน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔)
๒. ถนำ ข. ยา (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๘)
- ถนำ ข. ยา. ท. ชื่อดินชนิดหนึ่ง. เปนยา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า
๑๔๗)

สมัยที่ ๓ พบ ๕ คำ ได้แก่

๑. กำเดา น. (...) เลือดที่ออกทางจมูก. (ข. เกตุฯ ว่า ร้อน) ;
เรียกไข้ชนิดหนึ่งที่เกิดจากหวัดว่า ไข้กำเดา. (ราชฯ
๒๔๕๓, หน้า ๑๔๑)

- ก่าเดา น. เลือดที่ออกทางจมูก เรียกว่า เลือดก่าเดา. (ข. เกตุา ว่า ร้อน) ; แพทย์แผนโบราณเรียกไข้ชนิดหนึ่งที่เกิดจากหวัด ว่า ไข้ก่าเดา. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๔)
- ก่าเดา น. เลือดที่ออกจากทางจมูก เรียกว่า เลือดก่าเดา. (ข. เกตุา ว่า ร้อน) ; แพทย์แผนโบราณเรียกไข้ชนิดหนึ่งที่เกิดจากหวัดว่า ไข้ก่าเดา. (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๑)
- ก่าเดา น. เลือดที่ออกทางจมูก เรียกว่า เลือดก่าเดา. (ข. เกตุา ว่า ร้อน); แพทย์แผนโบราณเรียกไข้ชนิดหนึ่งที่เกิดจากหวัด ว่า ไข้ก่าเดา. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓)
๒. เขมา [ขะหุมา] น. ชื่อโกศชนิดหนึ่งใช้ทำยา. (ข. คำ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๑๐)
- เขมา [ขะหุมา] น. โกฐเขมา. (ข. เขมา = คำ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๓)
- เขมา [ขะหุมา] น. โกศเขมา. (ข. เขมา ว่า คำ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕๘)
- เขมา [ขะหุมา] น. โกฐเขมา. (ดู โกศเขมา ที่ โกศ). (ข. เขมา ว่า คำ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๐๗)
๓. ชำจื่อ (โบ) ก. คิดเป็นทุกข์, วิตก, ป่วย, เป็นไข้, โรค เช่น ตาชุ่มชื้นชำจื่อใจ (ม.คำหลวง ฉกษัตริย์). (ข. ชำจื่อ ว่า ความไข้ ออกจาก ชื่อ ว่า เจ็บ, ไข้). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๓๗)
- ชำจื่อ (โบ) ก. คิดเป็นทุกข์, วิตก, ป่วย, เป็นไข้, โรค เช่น ตาชุ่มชื้นชำจื่อใจ (ม.คำหลวง ฉกษัตริย์). (ข. ชำจื่อ ว่า ความไข้ ออกจาก ชื่อ ว่า เจ็บ, ไข้). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๗๐)
- ชำจื่อ (โบ) ก. คิดเป็นทุกข์, วิตก, ป่วย, เป็นไข้, โรค เช่น ตาชุ่มชื้นชำจื่อใจ (ม.คำหลวง ฉกษัตริย์). (ข. ชำจื่อ ว่า ความไข้ ออกจาก ; ฌี ว่า เจ็บ, ไข้). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๖๒)
- ชำจื่อ (โบ) ก. คิดเป็นทุกข์, วิตก, ป่วย, เป็นไข้, เป็นโรค, เช่น

คาหุมนั้นจาง้อใจ (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์). (ข. ชั่ง ว่า ความไข้, ออกจาก ; ฌี ว่า เจ็บ, ไข้). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๗๕)

๔. ตะกริว, ตะคิว น. อาการหดตัวของกล้ามเนื้อและค้างอยู่ ทำให้เกิดการเจ็บปวด. (ข. คกริว, บรกริว). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๗๕)

๕. ถนำ [ละหน้า] น. ว่าเป็นชื่อดินชนิดหนึ่งสีเหลืองอ่อน ใ้ทำยา ยา, ยา. ถนำทีก น. น้ำยา. (ข. ถนำ ว่า ยา). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๔๓๐-๔๓๑)

ถนำ [ละหน้า] น. ชื่อดินชนิดหนึ่ง สีเหลืองอ่อน ใ้ทำยาไทย, ยา. ถนำทีก น. น้ำยา. (ข. ถนำ ว่า ยา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๖๓)

ถนำ [ละหน้า] น. ชื่อดินชนิดหนึ่ง สีเหลืองอ่อน ใ้ทำยาไทย, ยา. ถนำทีก น. น้ำยา. (ข. ถนำ ว่า ยา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๘๕)

ถนำ [ละหน้า] น. ชื่อดินชนิดหนึ่ง สีเหลืองอ่อน ใ้ทำยาไทย, ยา. (ข. ถนำ ว่า ยา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๔)

๕. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับยานพาหนะ สิ่งของ อุปกรณ์ วัสดุ เครื่องมือ เครื่องใช้ อาวุธ เครื่องดนตรี ส่วนประกอบของอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ สิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้งาน

สมัยที่ ๑ พบ ๕๒ คำ เช่น

๑. กะโถน นั่นคือสิ่งทีบุทคลกระทำด้วยเงินแลทองแลดินสำหรับ บ้วนน้ำหมากน้ำลายแลรับน้ำบ้วนปากนั้น เรียกว่า กะโถน (คัสเวล, หน้า ๕๔)

กะโถน นั่นคือเป็นชื่อแห่งสิ่งหนึ่งทีทำด้วยดินแลเงินแลทอง ทำสำหรับบ้วนปากแลถ่มน้ำลายเป็นต้นนั้นเรียกว่า กะโถน เหมือนคำพูดว่าเราจะซื้อกะโถนสักใบหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๗๘๐)

กะโถน	ของทำด้วยทองคำบ้าง, ทองเหลืองบ้าง, ทองแดงบ้าง, เงินบ้าง, ตะกั่วบ้างดินบ้าง, เคลือบสีต่างๆสำหรับบัวนํ้าลาย เป็นต้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๕)
กะโถน	ภาชนะอย่างหนึ่งทำด้วยดินบ้าง, ทำด้วยตะกั่วบ้าง, ทำด้วยเงินบ้างทองเหลืองบ้าง, สำหรับบัวนํ้าลาย. (อักษราฯ, หน้า ๔๘)
๒. กะแพะ	นั่นคือเกียนที่เขาวิ่งวัวควายนั่น เรียกว่าเกียนกะแพะ (คัสเวล, หน้า ๕๖)
๓. เชน	นั่นคือเป็นเครื่องกันศาสตราวุธ ทำด้วยหนังอย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๑๒๕)
เชน	Shield made of skin. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๘๓)
เชน	คือเครื่องรบอย่างหนึ่งสำหรับป้องกันอาวุธ. (อักษราฯ, หน้า ๘๑)
๔. ฉมวก	นั่นคือเป็นชื่อแห่งอาวุธสำหรับแทงปลาอย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๒๓๓)
ฉมวก	Harpoon for piercing fishes. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓๓)
๕. ตะบัน	นั่นคือเป็นเครื่องที่คนแก่ชื่อย่มากกิน เรียกว่าตะบัน (คัสเวล, หน้า ๓๓๓)
ตะบัน	Metal tube for pounding areca ; to pound areca. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๖๕)
กะบัน	To pound areca in a tube ; the tube it self. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๑๒)
ตะบัน	(...) อนึ่งเป็นชื่อการไชเล็กหมาดเป็นต้นนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๒๓๓)
ตระบัน	กระบัน, เป็นชื่อของอย่างหนึ่ง, ทำด้วยทองเหลืองบ้าง เหล็กบ้าง, สำหรับคนแก่พวกไทตะบันหมากกิน. (อักษราฯ, หน้า ๒๖๔)
กะบัน	ทำด้วยเหล็กบ้าง ทองเหลืองบ้าง, กลมๆ ทำด้วยเท้า เป็นรูกลวงสำหรับกะบันหมาก. (อักษราฯ, หน้า ๒๒)

- กระบัง ของทำด้วยเหล็กบั้ง, ทองเหลืองบั้ง, รูปกลมๆ, โตะเท่า
ค้ำกาย, ข้างในกลวงเป็นรูปยาวคืบเศศ. (อักขรฯ, หน้า
๕๑)
๖. ปรั๊ก เป็นภาษาเขมร เรียกเงินว่าปรั๊ก, พวกเขมรเมืองกำภูชา
นั้น, เงินว่าปรั๊ก. (อักขรฯ, หน้า ๔๑๖)
๗. ยี่กู่ Mattress. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๕๕)
ยี่กู่ เป็นชื่อเครื่องลาดสำหรับเจ้า เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า
๕๓๔)
๘. ระแนง Laths that support the tiles. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๕๒)
ระแนง คือไม้ระแนงที่พาดไว้บนกลอนสำหรับมุงกระเบื้องนั้น,
ระแนงโรงธรรม เป็นต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๕๗๑)
๙. สัดจอง เรือเล็กๆที่เขาเอาใส่ไปในเรือกำปั่นฤๅสำเภาก็เป็นต้น,
เพื่อจะได้ใช้สรอยนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๗๒๐)
๑๐. สะเรก นั้นคือหวายที่เขาไขว้ให้เป็นสี่ขาสำหรับกะจาดหาวของ
นั้นเรียกว่าสะเรก (กัศเวด, หน้า ๒๕๕)
แสเรก คือของเขาทำเป็นสายสิ้มนม, สำหรับใส่ของ มีกระบุงฤๅ
กะจาด เป็นต้น แลหาวไป. (อักขรฯ, หน้า ๗๐๕)

สมัยที่ ๒ พบ ๓๒ คำ เช่น

๑. กำบิ๊ด ข. มีด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐)
กำบิ๊ด ข. มีด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕)
๒. ขนน, ขนล ข. หมอนอิง, ไบขนุน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๑)
ขนน, ขนล ข. หมอนอิง, ไบขนุน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓)
๓. จำลอง ข.ผ. อาน, สับคืบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๒)
จำลอง ข. อาน, สับคืบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๓)
๔. ฉนัง ข. หม้อ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๕)
ฉนัง ข. หม้อ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๕)
๕. ตู้ก ข. เรือ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๔)
ตู้ก ข. เรือ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๓)

๖. ปริก ข. เงิน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๐๕)
 ปริก ข. เงิน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๒๘)
๗. ระนค ข. คราด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๑๓)
 ระนค ข. คราด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๑๓)
๘. สนองไค ข. ไม้เกาหลัง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๖)
 สนองไค ข. ไม้เกาหลัง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๒)
๙. แสง ข. อาวุธ, ดาบ, มีด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๕)
 แสง ข. อาวุธ, ดาบ, มีด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๐)
๑๐. อังกัล ข. ไถ, เครื่องทำดินให้ร่วนอย่างหนึ่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๑)
 อังกัล ข. ไถ, เครื่องทำดินให้ร่วนอย่างหนึ่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๔)

สมัยที่ ๓ พบ ๗๕ คำ เช่น

๑. กล้อ ๒ (โบ) น. เครื่องสานยาชั้นชนิดหนึ่ง เช่น ชื่อว่ากล้อก็มีให้
 พร่องเลย (ม. คำหลวง ชูชก). (เทียบ ข.กรพ). (ราชฯ
 ๒๔๕๓, หน้า ๕๑)
 กล้อ ๒ (โบ) น. เครื่องสานยาชั้นชนิดหนึ่ง เช่น ชื่อว่ากล้อก็มีให้
 พร่องเลย (ม. คำหลวง ชูชก). (เทียบ ข.กรพ ว่า ไห).
 (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕)
 กล้อ ๒ น. เครื่องสานยาชั้นชนิดหนึ่งเช่น ก็ให้น้ำเต็มเต้า
 เข้าเต็มไห ไปเต็มหม้อ ชื่อว่ากล้อเก็บมิให้พร่องเลย
 (ม.คำหลวงชูชก). (ดู กร้อ). (ข.กรพ ว่า ไห). (ราชฯ
 ๒๕๔๒, หน้า ๑๕)
๒. กระเชียง น. เครื่องพยุน้ำให้เรือเคลื่อนไป รูปคล้ายแจวแต่ไม่มี
 หมวกแจว พาดกับหูกระเชียงบนหลักที่อยู่ข้างแควเรือ
 ข้างละอันคู่กัน ใช้น้ำยวด้ามให้พยุน้ำ, กรรเชียง ก็ว่า.
 (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๕)

๓. คันฉาย ๒ น. ไม้สำหรับสงฟางในเวลานวดข้าว, กระจดองหาย
ขอฉาย คอง คองฉายหรือ คองหาย ก็เรียก. (ข. ฉาย ว่า
สง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๘๒)
- คันฉาย ๒ น. ไม้สำหรับสงฟางในเวลานวดข้าว, กระจดองหาย
ขอฉาย คอง คองฉายหรือ คองหาย ก็เรียก. (ข. ฉาย ว่า
สง). (ราชฯ ๒๕๔๒, ๒๔๐)
- คันฉาย ๒ น. ไม้สำหรับสงฟางในเวลานวดข้าว, กระจดองหาย
ขอฉาย คอง หรือ คองหาย ก็เรียก. (ข. ฉาย ว่า สง).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๕๐)
๔. แคบ ๒ น. อานม้า เช่น สรรพแคบหมอนทองห้อยภูंपราย.
(ยวนพ่าย). (เทียบ ข. แคบ ว่า เบาะ, อานม้า). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๒๖๖)
- แคบ ๒ น. อานม้า เช่น สรรพแคบหมอนทองห้อยภูंपราย.
(ยวนพ่าย). (เทียบ ข. แคบ ว่า เบาะ, อานม้า). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๒๗๖)
๕. จังกูด น. หางเสือเรือ จะกูด, ตะกูด ก็เรียก. (ข. จังกูด). (ราชฯ
๒๔๕๓, หน้า ๒๘๑)
- จังกูด น. หางเสือเรือ จะกูด, ตะกูด ก็เรียก. (ข. จังกูด). (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๒๒๒)
- จังกูด น. เครื่องถือท้ายเรือ คล้ายหางเสือ ทำด้วยไม้เป็น
แผ่นใหญ่ รูปร่างคล้ายพาย มีด้ามยาว, จะกูด หรือ ตะกูด
ก็เรียก. (ข. จังกูด). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๘๘)
- จังกูด น. เครื่องถือท้ายเรือ คล้ายหางเสือ ทำด้วยไม้ เป็น
แผ่นใหญ่ รูปร่างคล้ายพาย มีด้ามยาว, จะกูด หรือ ตะกูด
ก็เรียก. (ข. จังกูด). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๐)
๖. แฉง น. กะบังค์สตราฐ เช่น คนถือหอกแฉงปลอกทอง.
(สุบิน). (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๑๘)
- แฉง น. กะบังค์สตราฐ เช่น คนถือหอกแฉงปลอกทอง.
(สุบิน). (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๓)

- แดง น. กระบี่สังข์ตราวรุช เช่น คนถือหอกแดงปลอกทอง.
(สุบิน). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๐)
- แดง น. กระบี่สังข์ตราวรุช เช่น คนถือหอกแดงปลอกทอง.
(สุบิน). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๓)
๗. คำรับ [-หรับ] น. คำราที่กำหนดไว้เป็นเฉพาะแต่ละเรื่องละคราย เช่น คำรับหอสมุดแห่งชาติ ; ใบสั่งยา (ใช้เฉพาะ แพทยศาสตร์). (ข. ฎุราบ, ตมราบ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๔๕)
- คำรับ [-หรับ] น. คำราที่กำหนดไว้เป็นเฉพาะแต่ละเรื่องละคราย เช่น คำรับหอสมุดแห่งชาติ ; ใบสั่งยา (ใช้เฉพาะ แพทยศาสตร์). (ข. ฎุราบ, ตมราบ). (ราชฯ ๒๕๔๒, ๔๖๓)
- คำรับ [-หรับ] น. คำราที่กำหนดไว้เป็นเฉพาะแต่ละเรื่องละคราย เช่น คำรับหอสมุดแห่งชาติ ; ใบสั่งยา (ใช้เฉพาะ แพทยศาสตร์). (ข. ฎุราบ, ตมราบ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)
๘. ปรีก ๑ [ปรีก] ว. เงิน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๖๓)
- ปรีก ๑ [ปรีก] ว. เงิน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๑๑)
- ปรีก ๑ [ปรีก] ว. เงิน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๖๘)
- ปรีก ๑ [ปรีก] ว. เงิน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๑๔)
๙. รนด [ระนด] น. คราด. (เทียบ ข. รนัส). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๕๔)
- รนด [ระนด] น. คราด. (เทียบ ข. รนัส). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๖๕)
- รนด [ระนด] น. คราด. (เทียบ ข. รุนาส). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๖๘)
- รนด [ระนด] น. คราด. (ข. รุนาส). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๙๗๐)
๑๐. ถ้ำแพง น. หอก. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๐๒)
- ถ้ำแพง น. หอก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๒๒)

กำแพง	น. หอก. (ข. กำแพง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๑๑)
กำแพง	น. หอก. (ข. กำแพง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๕๘)

๑๐. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างและที่อยู่อาศัย ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับสถานที่ อาคาร บ้านเรือน สิ่งก่อสร้างต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งส่วนต่างๆของสิ่งก่อสร้างเหล่านั้น

สมัยที่ ๑ พบ ๑๓ คำ ได้แก่

๑.	กะท่อม	(...) อีกประการหนึ่งที่อยู่อันนุทลกะทำเล็กๆ กระทำด้วยไม้ไผ่แลไม้แก่น กระทำไม่สู้ดีแต่พอเอาไสรเรียกว่ากะท่อมคลอยู่เหมือนคำพูดว่าเขาอยู่ในกะท่อมนั้น (คัสเวล, หน้า ๕๖)
	กะท่อม	เรือนเล็กๆสำหรับคนยากคนจนอยู่นั้น, เรียก กะท่อม, (...) (อักขรฯ, หน้า ๒๑)
	กระท่อม	(...) อนึ่งเรือนเตี้ยๆเล็กๆสำหรับคนจนเอาไสรย. (อักขรฯ, หน้า ๔๕)
๒.	กะพัง	นั่นคือประเทศที่เป็นศิลามีน้ำไหลออกมานั้น เรียกว่ากะพังสีลา เหมือนคำพูดว่าไปตักน้ำที่กะพังสีลานั้น (คัสเวล, หน้า ๗๘๕)
	กัพัง	Projection of earth or of rocks. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๔๑)
๓.	กำแพง	Wall, walls. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๔)
๔.	กำแพง	นั่นคือสิ่งทีก่อด้วยศิลาแลอิฐ ทำสำหรับกันอันตรายต่างๆนั้นเรียกว่ากำแพง (คัสเวล, หน้า ๗๗๔)
	กำแพง	Wall, walls. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๔)
	กำแพง	คือที่ล้อมก่อด้วยอิฐ เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๓)
๕.	คลัง	นั่นคือเรือนแลตึกที่เขาทำไว้สำหรับใส่ของต่างๆ มีเงินแลทองเป็นต้นนั้น ก็เรียกว่าคลังเงินคลังทอง เหมือนคำพูดว่าเงินทองในคลังนั้นมีถม (คัสเวล, หน้า ๑๘๔)
	คลัง	Treasure. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๕๕)
	คลัง	ตรู, คือเรือนเป็นที่สำหรับไว้พระราชทรัพย์ของหลวง, (...) (อักขรฯ, หน้า ๑๑๔)

๖. จะนวน Road through which the king is to pass. (ศัพท์, หน้า ๘๓)
- ฉนวน Road covered with mats on both sides by which the king will pass. (ศัพท์, หน้า ๘๘๑)
- ฉนวน เปนทางเดินสำหรับพระมหากษัตริย์, ฤๅเจ้าฝ่ายใน. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๘)
๗. ตรู นั้นคือประเทศที่ทำไว้ด้วยอดปุนเปนต้น ทำสำหรับใส่สิ่งของต่าง ๆ นั้นเรียกว่าตรู อนึ่งความเหมือนกับกรูเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๔๒๘)
- ตรู เปนชื่อที่อย่างหนึ่งสำหรับไว้ของ, เช่น ฉาง เปนต้น, อนึ่งเปนชื่อการตรูฝา. (อักษรฯ, หน้า ๒๖๒)
๘. ตพัง ตะพังสิลา Excavations of rock, spring gashing from rock. (ศัพท์, หน้า ๙๘๑)
- ตะพัง กะบัง, ทำนบ, ฝาย, คือทำนบที่เขาปิดกั้นน้ำตามลำห้วยไว้เช่น พวกชาวเหนือปิดน้ำ เปนต้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๓๓)
๙. ตำหนัก นั้นคือประเทษที่เป็นอยู่ของกระษัตริย์นั้นเรียกว่าตำหนัก (คัสเวล, หน้า ๓๙๐)
- ตำหนัก Pavillion. (ศัพท์, หน้า ๙๙๗)
- ตำหนัก เปนชื่อเรือนที่อยู่แห่งเจ้าทั้งปวงนั้น, เหมือนอย่างเรือนขุนนาง. (อักษรฯ, หน้า ๒๓๓)
๑๐. ถนน นั้นคือหนทางบกที่ก่ออิฐก็ดี มิได้ก่ออิฐก็ดี แต่จะทำสูง เปนทางไปนั้นก็เรียกว่าถนน (คัสเวล, หน้า ๓๙๖)
- ถนน Road, path. (ศัพท์, หน้า ๙๕๕)
- ขถนน Way, road. (ศัพท์, หน้า ๒๙๘)
- ถนน Road, part. (ศัพท์, หน้า ๙๖๖)
- ถนน หนทาง, สถมมารค วิถีทาง, คือหนทางเดินที่เขาปฏิฐูปูหิน เช่น ถนนหลวง. (อักษรฯ, หน้า ๒๙๐)
๑๑. ทำนบ นั้นคือกั้นคือปิด เหมือนกับคนกั้นปิดซึ่งห้วยหนองคลองเลกน้อย มิให้น้ำไหลเข้าออกได้นั้นก็เรียกว่าทำนบ

เหมือนคำพูดว่าปิดทำนบเสียอย่าให้น้ำออกได้ ปิดทำนบ
เสียอย่าให้น้ำเข้าไปได้ (คัสเวล, หน้า ๓๗๑)

ทำนบ Causeway, eminence. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๕๔)

ทำนบ กระบัง, ฝ่าย, การทอน้ำ, เป็นชื่อที่กระบังที่ปิดน้ำไว้
เช่นทำนบที่เขาปิดคลองขังน้ำไว้. (อักษรฯ, หน้า
๒๘๘)

๑๒. พะเนียด นั่นคือสิ่งที่ทำไว้สำหรับจับสัตว์ต่างๆนั้น เรียกว่า
พะเนียด มีพะเนียดข้างแลพะเนียดนก เป็นต้น (คัสเวล,
หน้า ๔๕๕)

พะเนียด Enclosure of walls for shutting up newly taken
elephants. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๔๑)

พะเนียด คือที่เขาทำคอกแล้ว, ใหญ่กว้างเส้นเสศ ยาวสักสามสิบ
วา, บั๊กล้อมด้วยไม้ซุงรอบ สำหรับจับช้างนั้น, อย่างหนึ่ง
ทำคล้ายกรงต่อนก. (อักษรฯ, หน้า ๔๕๒)

๑๓. วัง นั่นคือประเทศแม่น้ำที่เป็นที่อยู่ของกระษัตริ์นั้นเรียกว่า
วัง (...) (คัสเวล, หน้า ๓๐๖)

วัง Court, palace of the king or of the princes. (ศัพท์ฯ,
หน้า ๘๕๓)

วัง คือที่เป็นที่อยู่วิเศษแปลกกว่าที่อื่นๆ, เช่นที่บ้านเจ้าเขา
ล้อมด้วยกำแพงฤาษณ์คระดานนั้น. (...) (อักษรฯ,
หน้า ๖๓๐)

สมัยที่ ๒ พบ ๔ คำ ได้แก่

๑.	กำแพง	ข. ทำน้ำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐)
๒.	คลัง, ขคลัง	ข. เรือนที่เก็บของ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๔)
๓.	ฉนวน	ข. ที่กำบัง, ประตูข้างในออก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๓)
	ฉนวน	ข. ที่กำบัง, ประตูข้างในออก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๐)
๔.	วัง	ข. ที่อยู่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๖๓)
	วัง	ข. ที่อยู่. (ใช้ราชาศัพท์ว่าบ้านหลวงหรือเรือนหลวง).
(ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๔)

สมัยที่ ๓ พบ ๑๑ คำ ได้

๑. กระทบ น. เรือนเล็กๆ ทำพออยู่ได้ (เทียบ ขุทม, ขุทอม) (...)
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๘)
- กระทบ ๑ น. เรือนเล็กๆ ทำพออยู่ได้. (ข. ขุทม). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๓)
- กระทบ ๑ น. เรือนเล็กๆ ทำพออยู่ได้. (ข. ขุทม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑)
- กระทบ ๑ น. เรือนเล็กๆ ทำพออยู่ได้, กระทบ ก็เรียก. (เทียบ ข. ขุทม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๑)
๒. กำพง น. ทำน้ำ, ต้บต เช่น มีทงสมรรถพจนจรม่งมร
กำพงไพร (ม. คำหลวง มหาพน). (ข. กำพง ว่า ทำ ; มลายู
กัมพง ว่า ต้บต). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๔๒)
- กำพง น. ทำน้ำ, ต้บต เช่น มีทงสมรรถพจนจรม่งมร
กำพงไพร (ม. คำหลวง มหาพน). (ข. กำพง ว่า ทำ ; มลายู
กัมพง ว่า ต้บต). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕)
- กำพง น. ทำน้ำ, ต้บต, เช่น มีทงสมรรถพจนจร รม่งมร
กำพงไพร (ม. คำหลวงมหาพน). (ข. กำพง ว่า ทำน้ำ;
มลายู กัมพง ว่า ต้บต). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๒)
- กำพง น. ทำน้ำ, ต้บต, เช่น ทงสมรรถพจนจร รม่งมร
กำพงไพร (ม. คำหลวง มหาพน). (ข. กำพง ว่า ทำน้ำ;
ม. กัมพง ว่า หมูบ้าน, ต้บต, บ้านเรือน). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๑๒๔)
๓. กำแพง น. เครื่องกั้น เครื่องล้อม ที่ก่อด้วยอิฐ ดิน หรือหิน
เป็นต้น. (ข. กำแพง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕)
- กำแพง น. เครื่องกั้น เครื่องล้อม ที่ก่อด้วยอิฐ ดิน หรือหิน
เป็นต้น. (ข. กำแพง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓)
- กำแพง น. เครื่องกั้น เครื่องล้อม ที่ก่อด้วยอิฐ ดิน หรือหิน
เป็นต้น. (ข. กำแพง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๔)
๔. กระทบ น. แอ้ง, บ่อ, หนอง, ตะพัง กระทบ หรือ สะพัง
ก็ว่า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒๒)

- ตระพัง [ตระ-] น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, ตะพัง กระพัง หรือ สะพัง
 กี่ว่า. (เทียบ ข. ตูรพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ ๒๕๔๒,
 หน้า ๔๒๗)
- ตระพัง [ตระ-] น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, เช่น กลางเมืองสุโขทัยนี้มี
 น้ำตระพังโพยสี (จารึกหลักที่ ๑), ตะพัง กระพัง หรือ
 สะพัง กี่ว่า. (เทียบ ข. ตูรพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ
 ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)
๕. ตูร ๑ [ตูร] น. ที่ขังคนซึ่งขุดเป็นบ่อแห่งมีฝาปิด. (เทียบ
 ข. ทรวง ว่า ที่ขัง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๖๔)
๖. ตะพัง น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, กระพัง ตะพัง หรือ สะพัง ก็เรียก.
 (เทียบ ข. ตูรพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
 ๓๓๕)
- ตะพัง น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, กระพัง ตะพัง หรือ สะพัง ก็เรียก.
 (ข. ตูรพัง ว่า บ่อที่เกิดขึ้นเอง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า
 ๔๔๔)
- ตะพัง น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, กระพัง ตะพัง หรือ สะพัง ก็เรียก.
 (เทียบ ข. ตูรพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
 ๔๗๘)
๗. คำหนัก [ตระ-] น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, ตะพัง กระพัง หรือ สะพัง
 กี่ว่า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒๒)
- คำหนัก [ตระ-] น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, ตะพัง กระพัง หรือ สะพัง
 กี่ว่า. (เทียบ ข. ตูรพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ ๒๕๒๕,
 หน้า ๓๔๔)
- คำหนัก [ตระ-] น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, เช่น กลางเมืองสุโขทัยนี้มี
 น้ำตระพังโพยสี (จารึกหลักที่ ๑), ตะพัง กระพัง หรือ
 สะพัง กี่ว่า. (เทียบ ข. ตูรพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ
 ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)
๘. ถนน [ละหุนน] น. หนทางที่ทำขึ้น, ลักษณะนามว่า สาย,
 สนน กี่ว่า โบราณเขียนเป็น ถนน. (จารึกวัดป่ามะม่วง
 ๔/๑). (ข. ถนน). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๓๐)

- ถนน [ถนน] น. ถนนที่ทำขึ้น, ลักษณะนามว่า สาย, ถนน กี่ว่า, โบราณเขียนเป็น ถนน. (จารึกวัดป่ามะม่วง ๔/๑). (ข. ถนน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๖๑)
- ถนน [ถนน] น. ถนนที่ทำขึ้น, ลักษณะนามว่า สาย, ถนน กี่ว่า, โบราณเขียนเป็น ถนน. (จารึกวัดป่ามะม่วง); (กฎ) ทางเดินรถ ทางเท้า ขอบทาง ไหล่ทาง ทางข้าม ตาม กฎหมายว่าด้วยการจราจรทางบก ครอบคลุม ซอย สะพาน หรือ ถนนส่วนบุคคล ซึ่งเจ้าของยินยอมให้ประชาชน ใช้เป็นทางสัญจรได้. (ข. ถนน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๘๕)
- ถนน [ถนน] น. ทางที่ทำขึ้น ลักษณะนามว่า สาย, เส้น, ถนน กี่ว่า, โบราณเขียนเป็น ถนน. (จารึกวัดป่ามะม่วง); (กฎ) ทางเดินรถ ทางเท้า ขอบทาง ไหล่ทาง ทางข้าม ตาม กฎหมายว่าด้วยการจราจรทางบก ครอบคลุม ซอย สะพาน หรือ ถนนส่วนบุคคล ซึ่งเจ้าของยินยอมให้ประชาชนใช้ เป็นทางสัญจรได้. (ข. ถนน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๓)
๕. ทำนบ น. สิ่งก่อสร้างที่ปิดกั้นลำน้ำไม่ให้น้ำไหลผ่าน, ที่กั้นน้ำ เพื่อการชลประทาน. (ข. ท้นบ่ ว่า ที่กั้น, ทำนบ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๖๕)
๑๐. ปรุทาย น. ค่าย, ป้อม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๖๓)
- ปรุทาย น. ค่าย, ป้อม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๐๕)
- ปรุทาย น. ค่าย, ป้อม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๖๑)
- ปรุทาย น. ค่าย, ป้อม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๐๓)
๑๑. เพนียด [พะเนียด] น. กรงต่อนกเขา; ที่พักแรม; คอกสำหรับ จับช้าง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๖๓)
- เพนียด [พะเนียด] น. กรงต่อนกเขา; วงล้อมทำเป็นคอกสำหรับ คล้องช้าง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๐๐)
- เพนียด [พะเนียด] น. กรงต่อนกเขา; วงล้อมทำเป็นคอกสำหรับ คล้องช้าง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๕๘)

เพ็ญยศ [พะเนียด] น. กรงต่อนกเขา ; วงล้อมทำเป็นคอกสำหรับ
คดียิ่งช้าง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๔๕)

๑๑. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับจำนวน ลำดับ และปริมาณ ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่เกี่ยวข้อง
การชั่ง ตวง วัด จำนวน ลำดับ ปริมาณ หน่วยเงินตรา การคำนวณ และคำลักษณนาม

สมัยที่ ๑ พบ ๗ คำ ได้แก่

๑.	กรม	Division, cohort, troop, chief. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๖๑)
๒.	ขนาด	นั่นคือแบบแลอย่างแลส่วน เรียกว่าขนาด (คัสเวล,
หน้า ๖๕)
	กำหนด	Fixed measurement, manner. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๗)
	ขนาด	Mode, model, role, something determinate, form.
(ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๖)
	ขนาด	คือการเปนนที่กำหนดไว้ว่า, เท่านั้น, เท่านั้น, ฤอย่างนั้น,
อย่างนี้. (อักษรฯ, หน้า ๗๓)
๓.	ขวบ	นั่นคือเปนนคำเรียกว่าปี เหมือนพูดว่าเด็กคนนั้นมีอายุสม
ได้ก็ขวบ คือว่ามันได้ก็ปี (คัสเวล, หน้า ๑๔๑)
	ขวบ	Peroidal revolution, week, year. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๒๒)
	ขวบ	คือคำเปนนที่กำหนดปี, กำหนดเดือน, กำหนดวัน,
เหมือนคนเกิดมากอครบปีหนึ่งเปนน, ว่าได้ขวบหนึ่ง.
(อักษรฯ, หน้า ๘๔)
๔.	ครา	Time. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๐๕)
	ครา	คือกาลที่เปนครา, ฤครั้งนั้น, เหมือนอย่างคำว่า,
ครานั้นจึงโถมเจ้าหมื่นไวย เปนน. (อักษรฯ, หน้า
๑๐๗)
๕.	จำนวน	นั่นคือกำหนดเปนนหมวดเปนนหมู่ เรียกว่าจำนวน (คัสเวล,
หน้า ๒๓๒)
	จำนวน	Number agreed and determined upon : sum. – In a
number fixed upon. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๕)
	จำนวน	คือความที่เปนนเค้า, ฤเจ้าของ, ฤกระทรงนั้น, เหมือน
คนที่เป็นเจ้าตลาดใหญ่ เปนน. (อักษรฯ, หน้า ๑๓๕)

๖. เดิม นั่นความมาก่อน เหมือนกับจำเดิมแลเดิมที (กัศเวล, หน้า ๓๕๔)
- เดิม Beginning, commencement. (สัพพะฯ, หน้า ๑๒๑)
- เดิม ต้น, มูลเหตุ, เป็นชื่อความแรกฤตต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๒๒๔)
๗. คำลึง (...) อนึ่งคือเป็นเงินสี่บาท เรียกว่าเงินคำลึงหนึ่ง (กัศเวล, หน้า ๓๗๒)
- คำลึง Weight of four ticals, about twelve franks. (สัพพะฯ, หน้า ๗๗๓)
- คำลึง (...) อนึ่งเงินสี่บาทนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๒๓๓)
- สมัยที่ ๒ พบ ๑๒ คำ ได้แก่**
๑. กระแส, กระแส ข. ทาง, สาย, ขื่อ, เรือง, ข่าว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕)
- กระแส, กระแส ข. ทาง, สาย, ขื่อ, เรือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๖)
- กระแส, กระแส ข. สาย, สายน้ำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕)
- กันแส, กระแส ข. ผ. เขือก, สาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕)
๒. ขนาด ข. แบบ, หย่าง, ดวง, วัด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๕)
- ขนาด ข. แบบหย่าง, ดวง, วัด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๖)
๓. ขวบ ข. ประจวบ, ครบ, รอบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๗)
- ขวบ ข. ประจวบ, ครบ, รอบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๗)
๔. ขึ้น, ขึ้นน ข. ขวาง, กั้น, ขึ้น, ถัด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๐)
- ขึ้น, ขึ้นน ข. ขวาง, กั้น, ขึ้น, ถัด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๒)
๕. ครา, เครีย ข. กาล, เวลา, หน, ครั้ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๑)
- ครา, เครีย ข. กาล, เวลา, หน, ครั้ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๖)
๖. จำนวน, จำนวนร, จวร, จูร์ ข. ผ. หมวด, หมู่, แผนก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๑)
- จำนวน, จำนวนร, จวร, จูร์ ข. ผ. หมวด, หมู่, แผนก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๒)

๗. จำเหียง ข. ชีกหนึ่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๓)
 จำเหียง ข. ชีกหนึ่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๔)
๘. ชะไม ข. ทั้งคู่, ทั้งสอง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๔)
 ชะไม ข. ทั้งคู่, ทั้งสอง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๕)
๙. เดิม ท. แรก, ก่อน, ต้น, เค้า. (เดิมเฉอ, ข. รากไม้),
 (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๑)
๑๐. ทุก ข. คู่, สอง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒๖)
๑๑. สบไถง ข. ทุกวัน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๗)
 สบไถง ข. ทุกวัน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๘)
๑๒. ออก ข. พวก, หมู่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๘๐)
 ออก ข. พวก, หมู่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๔๑)

สมัยที่ ๓ พบ ๑๒ คำ ได้แก่

๑. กรม ๒ [กรม] (แบบ) น. ลำดับ เช่น จะเล่นโดยกรม
 (สมุทรโฆษ). (ส. ; ข. กุรุ (กรม) ; หมวด, หมู่, กอง,
 ครอบคร้ว เช่น มวยกุรุ หมายถึง ครอบคร้วหนึ่ง).
 (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๓)
- กรม ๒ [กรม] (แบบ) น. ลำดับ เช่น จะเล่นโดยกรม
 (สมุทรโฆษ). (ส. ; ข. กุรุ (กรม) ; หมวด, หมู่, กอง,
 ครอบคร้ว เช่น มวยกุรุ = ครอบคร้วหนึ่ง). (ราชฯ
 ๒๕๒๕, หน้า ๕)
- กรม ๒ [กรม] (แบบ) น. ลำดับ เช่น จะเล่นโดยกรม
 (สมุทรโฆษ). (ส. ; ข. กุรุ (กรม) ; หมวด, หมู่, กอง,
 ครอบคร้ว เช่น มวยกุรุ = ครอบคร้วหนึ่ง). (ราชฯ
 ๒๕๔๒, หน้า ๑๒)
- กรม ๒ [กรม] ก. (แบบ) น. ลำดับ เช่น จะเล่นโดยกรม
 (สมุทรโฆษ). (ส.; ข. กรม (กรม) ว่า หมวด หมู่ กอง ;
 ครอบคร้ว เช่น มวยกรม = ครอบคร้วหนึ่ง). (ราชฯ
 ๒๕๕๔, หน้า ๑๑ - ๑๒)

๒. กระเชอ น. อัตราดวงของโบราณมีพิกัดเท่ากับ ๕ ทะนาน และ ๕ กระเชอ เป็น ๑ สัด. (เทียบกับ ข. กณฺเฑอ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๕)
- กระเชอ (...) อัตราดวงของโบราณ มีพิกัดเท่ากับ ๕ ทะนาน, และ ๕ กระเชอ เป็น ๑ สัด, กันเชอ ก็เรียก. (ข. กณฺเฑอ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒)
- กระเชอ (...) อัตราดวงของโบราณ มีพิกัดเท่ากับ ๕ ทะนาน, และ ๕ กระเชอ เป็น ๑ สัด, กันเชอ ก็เรียก. (ข. กณฺเฑอ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๘)
- กระเชอ (...) อัตราดวงของโบราณ มีพิกัดเท่ากับ ๕ ทะนาน, และ ๕ กระเชอ เป็น ๑ สัด, กันเชอ ก็เรียก. (ข. กณฺเฑอ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๘)
๓. กระแส น. อาการไหลไป, สาย. เส้นวัดที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็ก เป็นต้น เรียกว่า เส้นกระแส. (เทียบ ข. แหฺส : เชือก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๒)
- กระแส น. น้ำหรือลมเป็นต้นที่ไหลหรือพัดเรื่อยเป็นแนวเป็นทางไปไม่ขาดสาย เช่น กระแสน้ำ กระแส, โดยปริยายหมายถึงอาการเช่นนั้น ; เส้น, สาย, แนว, ทาง, เช่น กระแสความ กระแสความคิด ; เส้นวัดที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็ก เป็นต้น เรียกว่าเส้นกระแส. (ข. แหฺส = เชือก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๖)
- กระแส น. น้ำหรือลมเป็นต้นที่ไหลหรือพัดเรื่อยเป็นแนวเป็นทางไปไม่ขาดสาย เช่น กระแสน้ำ กระแส, โดยปริยายหมายถึงอาการเช่นนั้น ; เส้น, สาย, แนว, ทาง, เช่น กระแสความ กระแสความคิด ; เส้นวัดที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็ก เป็นต้น เรียกว่าเส้นกระแส. (ข. แหฺส = เชือก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๕)
- กระแส น. น้ำหรือลมเป็นต้นที่ไหลหรือพัดเรื่อยเป็นแนวเป็นทางไปไม่ขาดสาย เช่น กระแสน้ำ กระแสลม, โดยปริยายหมายถึงอาการเช่นนั้น ; เส้น, สาย, แนว, ทาง, เช่น

- กระแสดความ กระแสดความคืด ; เส้นวัดที่คืดนทำด้วยหววย
หรือเหล็กเป็นคืดน เรียกว่า เส้นกระแสด. (เทียบ ข. แผลส ว่า
เชือก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๕)
๔. จังหะ น. ระยะเวลาที่สม่าเสมอ เช่น หัวใจคืดนเป็นจังหะ, ระยะเวลา
กำหนดไว้เป็นคืดน ๆ เช่น เพลงจังหะช้า จังหะเร็ว พุค
เป็นจังหะ, โดยปริยายหมายความว่าโอกาสอันคืดน
เช่น เจ้านายกำลังโกรธ ไม่มีจังหะจะเข้าพบ.
(ข. จงวาค). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๕)
- จังหะ น. ระยะเวลาที่สม่าเสมอ เช่น หัวใจคืดนเป็นจังหะ, ระยะเวลา
กำหนดไว้เป็นคืดน ๆ เช่น เพลงจังหะช้า จังหะเร็ว พุค
เป็นจังหะ, โดยปริยายหมายความว่าโอกาสอันคืดน
เช่น เจ้านายกำลังโกรธ ไม่มีจังหะจะเข้าพบ.
(ข. จงวาค). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๐)
๕. ฉนำ [ฉะหน้า] น. ปี. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๐๕)
ฉนำ [ฉะหน้า] น. ปี. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕ หน้า ๒๔๖)
ฉนำ [ฉะหน้า] น. ปี. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๒)
ฉนำ [ฉะหน้า] น. ปี. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๔)
๖. ฉวาง [ฉะหวาง] น. วิธีเลขชั้นสูงของโบราณอย่างหนึ่ง.
(ข. ฉวาง). (ม. คำหลวง มัทธิ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๓๓๔)
ฉวาง [ฉะหวาง] น. วิธีเลขชั้นสูงของโบราณอย่างหนึ่ง.
(ข. ฉวาง). (ม. คำหลวง มัทธิ). (ราชฯ ๒๕๕๔,
หน้า ๓๔๖)
๗. ชไม [ชะ-] ว. ทั้งคู่, ทั้งสอง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๒๓)
ชไม [ชะ-] ว. ทั้งคู่, ทั้งสอง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๒๕๓)
ชไม [ชะ-] ว. ทั้งคู่, ทั้ง ๒. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๕)
๘. เดิม น. แรก, ก่อน, คืดน. (ข. เดิม ว่า คืดน). (ราชฯ ๒๔๕๓,
หน้า ๓๓๓)

- เดิม ว. แรก เช่น แต่เดิม, เก่า เช่น บ้านเดิม พระราชวังเดิม, ก่อน เช่น เหมือนเดิม. (ข. ภูมิ ว่า ต้น). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๑๒)
- เดิม ว. แรก เช่น แต่เดิม, เก่า เช่น บ้านเดิม พระราชวังเดิม, ก่อน เช่น เหมือนเดิม. (ข. ภูมิ ว่า ต้น). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๑๕)
- เดิม ว. แรก, ก่อน, เก่าก่อน, เช่น แต่เดิม บ้านเดิม เหมือนเดิม. (ข. ภูมิ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๔๔)
๕. คำลึง ๒ น. มาตรฐานตามวิธีประเพณี มีจำนวน ๔ บาท ; ชื่อมาตรฐานตามวิธีประเพณี สำหรับกำหนดน้ำหนักเท่ากับเงินหนัก ๔ บาท หรือ ๖๐ กรัม. (ข. ภูมิ, ตมฺลึง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๔๕)
- คำลึง ๒ น. มาตรฐานตามวิธีประเพณี ๔ บาท เท่ากับ ๑ คำลึง, เขียนตามวิธีโบราณดังนี้ ๔ หมายถึง ๔ คำลึง; ชื่อมาตรฐานตามวิธีประเพณี สำหรับกำหนดน้ำหนักเท่ากับเงินหนัก ๔ บาท หรือ ๖๐ กรัม. (ข. ภูมิ, ตมฺลึง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๖๓)
- คำลึง ๒ น. มาตรฐานตามวิธีประเพณี ๔ บาท เท่ากับ ๑ คำลึง, เขียนตามวิธีโบราณดังนี้ ๔ หมายถึง ๔ คำลึง; ชื่อมาตรฐานตามวิธีประเพณี สำหรับกำหนดน้ำหนักเท่ากับเงินหนัก ๔ บาท หรือ ๖๐ กรัม. (ข. ภูมิ, ตมฺลึง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)
๑๐. แพนก (กลอน) น. หน้า. (ข. แพนก ว่า ตา). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๗๑)
- แพนก [พะแนก] (...) (โบ) แพนก. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๐๓)
- แพนก [พะแนก] (...) (โบ) แพนก. (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๐๓)
- แพนก [พะแนก] (...) (โบ) แพนก. (ข. แพนก ว่า ตา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๕๐)

๑๑. มวย ๓ ว. หนึ่ง, เดียว. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๕๘)
 มวย ๓ ว. หนึ่ง, เดียว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๒๘)
 มวย ๓ ว. หนึ่ง, เดียว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๓๗)
 มวย ๓ ว. หนึ่ง, เดียว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๘๓)
 ๑๒. แผล ๒ [พะแด] น. คำ, ใช้ในบทกลอน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๒๘)
 แผล ๒ [พะแด] น. คำ (ใช้ในบทกลอน). (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๒๘)
 แผล ๒ [พะแด] น. บท (ใช้ในกลอน) เช่น จบสิบสองก้านัน
 คุรุไม้หนึ่ง ๑๔ แผล. (ภาพย์จับไม้). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๔๔)
 แผล ๒ [พะแด] น. บท (ใช้ในกลอน) เช่น จบสิบสองก้านัน
 คุรุไม้หนึ่ง ๑๔ แผล (ภาพย์จับไม้). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๕๐)

๑๒. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ได้แก่คำยืมภาษาเขมร
 ที่เกี่ยวกับความเชื่อ ภูตผีปิศาจ ศาสนา ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ

สมัยที่ ๑ พบ ๒ คำ ได้แก่

๑. กโหมด Will of the wisp, phantoms. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๔)
 โขมด Will o'the wisp (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๒)
 ๒. ฉะมบ นั้นคือเป็นชื่อแห่งผีอย่างหนึ่ง อนึ่งคือเป็นชื่อแห่งไม้ที่
 เขาปักสำหรับขุดหลุมปลูกเรือนทั้งปวงอย่างหนึ่ง
 (กัศเวส, หน้า ๒๓๗)
 ฉะมบ เป็นชื่อคนมีผีกะสือ, ผีตะกละเข้าสิงอยู่ในตัว, มันขอม
 ยากกินสิ่งของที่โสกโครก เป็นต้น. (อักษราฯ, หน้า
 ๑๕๘)
 ฉะมบ คือไม้ที่เขาปักไว้หมายถึงขุดหลุมเสาปลูกเรือนนั้น.
 (อักษราฯ, หน้า ๑๗๓)

สมัยที่ ๒ พบ ๑ คำ ได้แก่

๑. โขมค ข. ผี. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๕)
 โขมค ข. ผี. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๖)

สมัยที่ ๓ พบ ๔ คำ เช่น

๑. โขมค [ขะโหมค] น. ผีชนิดหนึ่งมักเห็นเป็นดวงไฟในเวลา
 กลางคืน เมื่อเข้าไปใกล้ก็หายไป คือก๊าซชนิดหนึ่ง
 (Marsh gas) เกิดจากการผุเน่าของพืช ลุกเป็นไฟด้วย
 ตนเอง มีลักษณะแสงสีฟ้าอ่อนตลอดเวลา ตอนกลางวัน
 และไม่เห็นเพราะแสงแดดกลบ. (ข. โขมจ ว่า ผี). (ราชฯ
 ๒๔๕๓, หน้า ๒๑๘)
- โขมค [ขะโหมค] น. ชื่อผีชนิดหนึ่งในพวกผีกระสือ หรือ
 ผีโพง เห็นเป็นแสงเรืองวาวในเวลากลางคืน ทำให้หลง
 คิดว่ามีคนถือไฟหรือจุดไฟอยู่ข้างหน้า พอเข้าไปใกล้ก็
 หายไป ทางวิทยาศาสตร์อธิบายว่า ได้แก่ แก๊สมีเทน
 (methane) ที่เกิดจากการเน่าเปื่อยผุพังของสารอินทรีย์
 แล้วติดไฟในอากาศเป็นแสงวอบแวบในที่มืด. (ข. โขมจ
 ว่า ผี). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๖๐)
- โขมค [ขะโหมค] น. ชื่อผีชนิดหนึ่งในพวกผีกระสือ หรือ
 ผีโพง เห็นเป็นแสงเรืองวาวในเวลากลางคืน ทำให้หลง
 คิดว่ามีคนถือไฟหรือจุดไฟอยู่ข้างหน้า พอเข้าไปใกล้
 ก็หายไป ทางวิทยาศาสตร์อธิบายว่า ได้แก่ แก๊สมีเทน
 (methane) ที่เกิดจากการเน่าเปื่อยผุพังของสารอินทรีย์
 แล้วติดไฟในอากาศเป็นแสงวอบแวบในที่มืด. (ข. โขมจ
 ว่า ผี). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๐๘)
- โขมค [ขะโหมค] น. ชื่อผีชนิดหนึ่งในพวกผีกระสือหรือผีโพง
 เห็นเป็นแสงเรืองวาวในเวลากลางคืน ทำให้หลงคิด
 นี้ว่ามีคนถือไฟหรือจุดไฟอยู่ข้างหน้า พอเข้าไปใกล้
 ก็หายไป ทางวิทยาศาสตร์อธิบายว่า ได้แก่ แก๊สมีเทน
 (methane) ที่เกิดจากการเน่าเปื่อยผุพังของสารอินทรีย์

แล้วคิดไฟในอากาศ เป็นแสงวอบแวบในที่มืด. (ข.
โถมจ ว่า ผิ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๑๓)

๒. โขลกทวาร

น. ประตูป่า, ประตูป่าที่ทำตามตำราพราหมณ์ คือทำ
เป็นประตูสะดวโยไบไม้ให้ทหารผู้ไปทัพนั้นลอคไป
มีพราหมณ์คู่หนึ่งนั่งบนร้านสูงสองข้างประตูคอยประ
น้ำเทพมนตร์ เพื่อเป็นชัยมงคลแก่กองทัพที่ยกไป
(ข. โขลกทวาร ว่า เป็นประตูใหญ่ที่มีเสาปักสองข้าง
และมีไม้ขวางข้างบน). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๒๑๘)

โขลกทวาร

[โขลกทวาราน] น. ประตูป่า, ประตูป่าที่ทำตามตำรา
พราหมณ์ คือทำเป็นประตูสะดวโยไบไม้ให้ทหารผู้ไปทัพ
นั้นลอคไป มีพราหมณ์คู่หนึ่งนั่งบนร้านสูงสองข้าง
ประตูคอยประน้ำเทพมนตร์ เพื่อเป็นชัยมงคลแก่กองทัพ
ที่ยกไป. (ข. โขลกทวาร ว่า เป็นประตูใหญ่ที่มีเสาปัก
สองข้างและมีไม้ขวางข้างบน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๑๕๘)

โขลกทวาร

[โขลกทวาราน] น. ประตูป่า, ประตูป่าที่ทำตามตำรา
พราหมณ์ คือทำเป็นประตูสะดวโยไบไม้ให้ทหารผู้ไปทัพ
นั้นลอคไป มีพราหมณ์คู่หนึ่ง นั่งบนร้านสูง ๒ ข้าง
ประตูคอยประน้ำเทพมนตร์ เพื่อเป็นชัยมงคลแก่กองทัพ
ที่ยกไป. (ข. โขลกทวาร ว่า ประตูใหญ่ที่มีเสาปัก ๒ ข้าง
และมีไม้ขวางข้างบน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๐๕)

โขลกทวาร

[โขลกทวาราน] น. ประตูป่า, ประตูป่าที่ทำตามตำรา
พราหมณ์ คือทำเป็นประตูสะดวโยไบไม้ให้ทหารผู้ไปทัพ
นั้นลอคไป มีพราหมณ์คู่หนึ่งนั่งบนร้านสูง ๒ ข้างประตู
คอยประน้ำเทพมนตร์ เพื่อเป็นชัยมงคลแก่กองทัพที่ยก
เข้าไป เรียกว่า เบิกโขลกทวาร. (ข. โขลกทวาร ว่า ประตู
ใหญ่ที่มีเสาปัก ๒ ข้าง และมีไม้ขวางข้างบน). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๒๑๘)

๓. ฉมบ

[ฉมบ] น. ผีผู้หญิงที่ตายในป่า และสิงอยู่ในบริเวณ
ที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆแต่ไม่ทำอันตรายใคร ฉมบ หรือ

หมบ กี่ว่า. (ข. นุมบ ว่าหมอตะเย). (ราชฯ ๒๔๕๓,
หน้า ๓๑๐)

นมบ [นมบ] น. ศิผู้หญิงที่ตายในป่า และสิ่งอยู่ในบริเวณ
ที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆแต่ไม่ทำอันตรายใคร ชมบ หรือ
หมบ กี่ว่า. (ข. นุมบ ว่าหมอตะเย). (ราชฯ ๒๕๒๕,
หน้า ๓๑๐)

นมบ [นมบ] น. ศิผู้หญิงที่ตายในป่าและสิ่งอยู่ในบริเวณ
ที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร เช่น อนึ่ง
เป็นสัจว่าเป็นนมบจะกละกะสือแลมาฟองร้องเรียนแก่
มุขลูกขุนกิติ ๒๐. (สามดวง), ชมบ หรือ ทมบ กี่ว่า. (ข.
นมบ ว่า หมอต่าเย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๒)

นมบ ๑ [นมบ] น. ศิผู้หญิงที่ตายในป่าและสิ่งอยู่ในบริเวณ
ที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร เช่น อนึ่ง
เป็นสัจว่าเป็นนมบจะกละกะสือ แลมาฟองร้องเรียนแก่
มุขลูกขุนกิติ ๒๐ (สามดวง), ชมบ หรือ ทมบ กี่ว่า.
(เทียบ ข. นุมบ ว่า หมอต่าเย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๓๔๔)

๔. ทมบ [ทมบ] น. ศิผู้หญิงที่ตายในป่าและสิ่งอยู่ในบริเวณ
ที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร, นมบ
หรือ ชมบ กี่ว่า. (เทียบ ข. นุมบ ว่า หมอต่าเย). (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๓๑๕)

ทมบ [ทมบ] น. ศิผู้หญิงที่ตายในป่าและสิ่งอยู่ในบริเวณ
ที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร, นมบ
หรือ ชมบ กี่ว่า. (ข. นุมบ ว่าหมอต่าเย). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๕๐๐)

ทมบ [ทมบ] น. ศิผู้หญิงที่ตายในป่าและสิ่งอยู่ในบริเวณ
ที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร, นมบ
หรือ ชมบ กี่ว่า. (เทียบ ข. นุมบ ว่า หมอต่าเย). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๕๔๐)

๑๓. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับพืช ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับชื่อชนิด และส่วนต่างๆของพืช

สมัยที่ ๑ พบ ๑๒ คำ ได้แก่

๑. กักรก แก่นขนุนที่สำหรับต้มย้อมผ้าพระสงฆ์. (อักขรฯ, หน้า ๕๔)
๒. แขนง Shoots of trees. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๖)
 แขนง คือกิ่งเล็กๆ, ที่แตกออกจากต้นไม้, แลกิ่งไม้ลำไม้ทั้งปวง
 เหมือนอย่างแขนงไผ่นั่น. (อักขรฯ, หน้า ๗๓)
๓. คนทีสอ นั่นคือเป็นชื่อแห่งไม้อย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๑๑๕)
 คนที ต้นคนทีสอ Medicinal shrub whose flowers resemble
 those of the lilac. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๐๗)
 คนทีสอ เป็นชื่อไม้อย่างหนึ่ง, ต้นไม้สู้โตนัก, สำหรับใช้ทำยา,
 ที่หลังใบนั้นสีขาว, ใต้งาขากินดี. (อักขรฯ, หน้า ๕๕)
๔. คนทีเขมา เป็นชื่อไม้อย่างหนึ่ง, ต้นไม้สู้โตนัก, สำหรับใช้ทำยา,
 กลิ่นมันคล้ายกับคนทีสอ. (อักขรฯ, หน้า ๕๕)
๕. ชะเอม นั่นก็เป็นต้นอย่างหนึ่งเรียกว่าชะเอม (คัสเวล, หน้า ๘๑๑)
 ชอม Licorice. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๗๑)
 ฉอม เป็นชื่อเครือเถาอย่างหนึ่ง, ใต้งาในสีเหลือง รสหวาน,
 เขาเอามาแต่เมืองเขม ทำยาได้นั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๖๐)
๖. พะกา นั่นคือว่าเกสร ตามบาฬี (คัสเวล, หน้า ๘๗๕)
 พกา Flower, flowers, the pollen of flowers (camboge word).
 (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๓๖)
 พะกา กลีบ, เปนสับท, บันดาดอกไม้มีสิ่งๆที่เบนไปบางๆ อยู่ที่
 ริมเกสรนั้นเรียกว่ากลีบ. (อักขรฯ, หน้า ๔๑๒)
 พะกา แปลว่ากลีบ, ของที่เป็นอันเล็ก, อยู่ที่ดอกไม้นั้น เรียกว่า
 กลีบ. (อักขรฯ, หน้า ๔๕๑)

๗. สมอ นั่นคือเป็นชื่อแห่งต้นไม้อย่างหนึ่ง (...) (คัสเวล, หน้า ๒๕๔)
- สมอ A tree that bears gall-nuts. (สัพพะฯ, หน้า ๗๐๔)
- สมอ The the anchor of vessel or of a boat. (สัพพะฯ, หน้า ๗๐๔)
- สมอ เป็นชื่อต้นไม้อย่างหนึ่ง, เป็นไม้อย่างกลาง เกิดในป่า ผลมันรศม เขาทำยาได้. (...) (อักขรฯ, หน้า ๗๐๔)
๘. สระท้อน นั่นคือเป็นชื่อแห่งต้นไม้อย่างหนึ่ง (...) (คัสเวล, หน้า ๕๔๖)
๕. สะลา Areca and betel (cambogian word). (สัพพะฯ, หน้า ๖๕๗)
- สะลา ภาษาเขมรว่าหมากพลู. (อักขรฯ, หน้า ๗๐๖)
๑๐. ลำโรง นั่นคือเป็นชื่อแห่งไม้อย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๒๕๖)
- ลำโรง Name of tree. (สัพพะฯ, หน้า ๗๐๗)
- ลำโรง เป็นชื่อต้นไม้อย่างหนึ่ง, ใบมันแบนแฉกๆ ดอกมันเหม็นเหมือนอาม. (อักขรฯ, หน้า ๖๕๖)
๑๑. อุตะพิศม์ นั่นคือเป็นชื่อแห่งต้นไม้อย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๗๕๘)
- อุตพิศม์ Name of a venomous plant. (สัพพะฯ, หน้า ๘๔๖)
- อุตตะพิศ เป็นชื่อต้นไม้ก้อย่างหนึ่ง, มันขึ้นเองที่ดิน, เมื่อนำฝนเขากินกับเข้าได้. (อักขรฯ, หน้า ๘๐๖)
๑๒. อุติค Ribbed pumpkin. (สัพพะฯ, หน้า ๘๔๔)

สมัยที่ ๒ พบ ๑๕ คำ เช่น

๑. กำกูล ข. กุ่มน้ำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕)
- กำกูล ข. กุ่มน้ำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔)
๒. แขนง ข. กิ่งเล็ก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๘)
๓. คนทีสอ ข. ต้นไม้ที่ชื่อคนทีหย่างขาว ต้นไม้เครืออย่างหนึ่ง ที่หลังใบสีเขียวนวนใหญ่ข้างขวาเรียกว่าคนทีสอ แม่ครัวใช้ในแกงยาแลอย่าเข้าแต่เรียกเลื่อนๆไปว่า “โคนดินสอ.” (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๗)
- คนทีสอ ข. ต้นไม้ที่มีชื่อคนทีหย่างหนึ่งที่หลังใบสีเขียวนวนใหญ่ข้างขวา เรียกว่า คนทีสอ, แม่ครัวใช้ในแกงยาแล

- ยำเข้า, แต่เรียกเลื่อนๆว่า “โคนดินสอ.” (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๖๐)
๔. คนที่เขมา ข. ต้นไม้ที่ชื่อคนที่หย่างดำ ต้นไม้ย่อมๆหย่างหนึ่ง
ทำยาได้ กลิ่นคล้ายกับต้นคนที่สอ แต่เพราะใบไม้
เขียววนวนจึงว่าดำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๗)
- คนที่เขมา ข. ต้นไม้ที่ชื่อคนที่ หย่างดำ, ต้นไม้ย่อมๆ หย่างหนึ่ง
ทำยาได้ กลิ่นคล้ายกับต้นคนที่สอ แต่เพราะใบไม้
เขียววนวน จึงเรียกว่าดำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๖๐)
๕. เฉอ ข. ต้นไม้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๗๘)
- เฉอ ข. ต้นไม้. ด.เห็น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๓)
๖. ผกา ข. ดอกไม้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๗)
- ผกา, ผกา ข. ดอกไม้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๕)
- ผกา ข. ดอกไม้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๔)
- ผกา, ผกา ข. ดอกไม้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๕)
๗. ลำบอก ข. เปลือก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๘)
๘. สันล็ก ข. ใบตาล. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๕)
- สันล็ก ข. ใบตาล. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๔)
๙. ระตี ข. ไม้ไผ่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๑๕)
- ระตี ข. ไม้ไผ่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๑๕)
๑๐. เสมา ข. หญ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๐)
- เสมา ข. หญ้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๗)

สมัยที่ ๓ พบ ๒๖ คำ เช่น

๑. กระกั น. ต้นตะเคียน. (*Hopea odorata*). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๔)
- กระกั น. ต้นตะเคียน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๖)
- กระกั น. ต้นตะเคียน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๑)
- กระกั น. ต้นตะเคียน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๑)

๒. เถอ น. ต้นไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๓๕๖)
- เถอ น. ไม้, ต้นไม้. (ข. เฉลี่ย ว่า ไม้, เฉลี่ยเฉลี่ย ว่า ต้นไม้). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๙๒)
- เถอ น. ไม้, ต้นไม้. (ข. เฉลี่ย ว่า ไม้, เฉลี่ยเฉลี่ย ว่า ต้นไม้). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๘๙)
- เถอ น. ไม้, ต้นไม้. (ข. เฉลี่ย ว่า ไม้, เฉลี่ยเฉลี่ย ว่า ต้นไม้). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๑๐)
๓. คองคิง น. ชื่อไม้เถาชนิด *Gloriosa superba* L. ในวงศ์ Liliaceae ปลายใบม้วนลง หัวมีพิษ. (ข. กู้งกึ่ง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๙๙)
- คองคิง น. ชื่อไม้เถาชนิด *Gloriosa superba* L. ในวงศ์ Colchicaceae ปลายใบม้วนลง หัวมีพิษ. (ข. กู้งกึ่ง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๙๙)
- คองคิง น. ชื่อไม้เถาชนิด *Gloriosa superba* L. ในวงศ์ Colchicaceae ปลายใบม้วนลงเป็นมือเกาะ กลีบดอกเป็นคลื่น สีแดงและเหลือง หัวมีพิษ. (ข. กู้งกึ่ง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๒๖)
๔. ตระกวน [ตระ-] น. ผักบู่. (ข.). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๓๘๕)
- ตระกวน [ตระ-] น. ผักบู่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒๑)
- ตระกวน [ตระ-] น. ผักบู่. (ข. ตระกวน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๒๖)
- ตระกวน [ตระ-] น. ผักบู่ เช่น ตระกวนสนเสียดสร้อยก็มี. (ม. คำหลวง มหาพน). (ข. ตระกวน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๓)
๕. พะเยี [พะเยี] น. พวงดอกไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๖๓๘)
- พะเยี [พะเยี] น. พวงดอกไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๓๔)
- พะเยี [พะเยี] น. พวงดอกไม้. (ข. ฤฎี). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๕๘)

- พเยี่ย [พเยี่ย] น. พวงดอกไม้. (ข. ภูณีย์). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๐๖)
๖. พันลอก (...) น. ดอกไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๖๕๔)
- พันลอก (...) น. ดอกไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๘๙)
- พันลอก (...) น. ดอกไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๘๑)
- พันลอก (...) น. ดอกไม้. (ข.). (ราชฯ ๕๕๔, หน้า ๘๒๙)
๗. สลักเต้ [สลัก-] น. ใบชา. (ข. สลัดเต). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๘๙๙)
- สลักเต้ [สลัก-] น. ใบชา. (ข. สลัดเต). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๙๒)
- สลักเต้ [สลัก-] น. ใบชา. (ข. สลัดเต). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๘)
- สลักเต้ [สลัก-] น. ใบชา. (ข. สลัดเต). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๘๐)
๘. สวาย [สหาย] น. ต้นมะม่วง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๘๘๓)
- สวาย [สหาย] น. ต้นมะม่วง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๙๕)
- สวาย [สหาย] น. ต้นมะม่วง. (ข. สุวาย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๔๔)
- สวาย [สหาย] น. ต้นมะม่วง. (ข. สุวาย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๘๖)
๙. อุดพิศ [อุดตะ-] น. พรรณไม้ขนาดเล็ก มีดอกบานเวลาเย็น กลิ่นเหม็นคล้ายอาจม. (ข. อจุม + พิช). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๑๐๓๖)
- อุดพิศ [อุดตะ-] น. ชื่อพรรณไม้ขนาดเล็ก (*Typhonium roxburghii*) ในวงศ์ Araceae มีดอกบานเวลาเย็น กลิ่นเหม็นคล้ายอาจม. (ข. อจุม + พิช). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๙๑๒)

- อุตพิศ [อุตตะ-] น. ชื่อไม้ล้มลุกมีหัวชนิด *Typhonium trilobatum* schott ในวงศ์ Araceae ดอกบานเวลาเย็น กลิ่นเหม็นเหมือนอุจจาระ. (ข. อางม + พิช). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๘๒)
- อุตพิศ [อุตตะ-] น. ชื่อไม้ล้มลุกมีหัวชนิด *Typhonium trilobatum* (L.) Schott ในวงศ์ Araceae ดอกบานเวลาเย็น กลิ่นเหม็นเหมือนอุจจาระ. (ข. อางม + พิช). (ราชฯ, หน้า ๑๓๘๒)
๑๐. อุตติ น. แดงโม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๐๔๒)
- อุตติ น. แดงโม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๓๓)
- อุตติ น. แดงโม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๘๕)
- อุตติ น. แดงโม. (ข. โอวพิก). (ราชฯ ๒๕๖๔, หน้า ๑๔๒๕)

๑๔. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสัตว์ ได้แก่คำข้อมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับชื่อ ชนิด และส่วนต่างๆของสัตว์

สมัยที่ ๑ พบ ๑๖ คำ เช่น

๑. กระ นั้นคือเป็นชื่อของอย่างหนึ่ง (กัศเวล, หน้า ๑๖๒)
- กระ Marbled shell of a sea-turtle. (กัพะฯ, หน้า ๓๔๕)
- กระ สัตว์อย่างหนึ่งตัวเหมือนเต่า เขาเอากระดองทำเครื่องใช้สอยต่างๆ, ศีเหล็กมลายคำเหลือต่างๆ. (อักขราฯ, หน้า ๔๕)
๒. กะบือ นั้นคือควาย (กัศเวล, หน้า ๑๘)
- กบือ Buffalo. (กัพะฯ, หน้า ๒๑๕)
- กะบือ เป็นชื่อควายแต่เป็นภาษาเขมร. (อักขราฯ, หน้า ๒๑)
- กระบือ (...) หนึ่งเป็นชื่อควาย. (อักขราฯ, หน้า ๕๐)
๓. ขนาย นั้นคือเป็นงาแห่งช้างตัวเมีย เรียกว่าขนาย (กัศเวล, หน้า ๖๑)
- ขนาย Teeth of the female elephant. (กัพะฯ, หน้า ๒๑๕)
- ขนาย คืองาที่ออกจากปากช้างตัวเมีย. (อักขราฯ, หน้า ๑๕)

๔. ขมวน Kind of insect that eats fish. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๓)
 ขมวน คือตัวสัตว์เล็กๆ มันเกิดอยู่ในเนื้อปลาที่สุรา เป็นต้น.
 (อักษรฯ, หน้า ๙๕)
๕. ขลา คำเขมรว่าเสื่อ. (อักษรฯ, หน้า ๘๗)
๖. ขาง Eggs liad by flies on meat. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๗)
๗. มะมุง Cock – roach. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๒๕)
๘. รุย (รุยโรม) A kind of small fly. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๗๕)
๙. สวา Monkey. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๒๖)
 สวา, วานร คือลิงอยู่ในไพรพงนั้น, สวาเป็นคำเขมร วานรเป็น
 คำมคธ ทั้งสองบทแปลว่าลิง. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๗)

สมัยที่ ๒ พบ ๓๗ คำ เช่น

๑. กะเปาะ ข. แพะ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๗)
 กะเปาะ ข. แพะ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕)
๒. กุโงก ข. นกยูง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔)
 กุโงก ข. นกยูง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑๒)
 กุโงก ข. นกยูง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๑)
 ทะโงก, กุโงก ข. นกยูง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๐)
๓. ขลา ข. เสื่อ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗)
 ขลา ข. เสื่อ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐)
๔. จราว ข. สัตว์ชนิดหนึ่งหุ่ยกทะเล. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๓๔)
 จราว ข. สัตว์ชนิดหนึ่งหุ่ยกทะเล, กล้ายเต่า. (ร.ศ. ๑๒๐,
 หน้า ๕๑)
๕. จะแก ข. สุนัข. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๐๗)
 จะแก ข. สุนัข. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๗๔)
๖. ชะมา ข. แมว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๔)
 ชะมา ข. แมว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๕)
๗. มะมาก ข. แมลงหิว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๗๔)
 มะมาก ข. แมลงหิว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๘๑)

๘. สلاب ข. ปีก, ขน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๔๓)
 สلاب ข. ปีก, ขน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๘)
๙. แสะ ข. ม้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๕)
 แสะ ข. ม้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๓)
๑๐. อ้นสาย ข. กระต่าย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗๔)
 อ้นสาย ข. กระต่าย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๖)

สมัยที่ ๓ พบ ๓๗ คำ เช่น

๑. กระโงก (กลอน) น. นกยูง. (เทียบ ข. โกงก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๖)
 กระโงก (กลอน) น. นกยูง, กุโงก ก็ว่า. (ข. โกงก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๗)
 กระโงก (กลอน) น. นกยูง, กุโงก ก็ว่า. (ข. โกงก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๑)
 กระโงก (กลอน) น. นกยูง, กุโงก ก็ว่า. (ข. โกงก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๒)
๒. กั้นลง, กั้นตอง ๑ น. แมลงภู่ เช่น กั้นลงกั้นตองคั้งคั้ง. (ม.คำหลวง จุลพน). (ข. กนฺลง) (...) (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๒๖)
 กั้นลง, กั้นตอง ๑ น. แมลงภู่ เช่น กั้นลงกั้นตองคั้งคั้ง. (ม.คำหลวง จุลพน). (ข. กนฺลง) (...) (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๒)
 กั้นลง, กั้นตอง ๑ น. แมลงภู่ เช่น กั้นลงกั้นตองคั้งคั้ง. (ม.คำหลวง จุลพน). (ข. กนฺลง ; ของที่เหลื่อ, มูลฝอย ; การกบฏ, การบุกรุก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๕)
 กั้นลง, กั้นตอง ๑ (แบบ) น. แมลงภู่ เช่น กั้นลงกั้นตองคั้งคั้ง. (ม. คำหลวง จุลพน). (ข. กนฺลง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๖)

๓. ขตอย [ขะ-] น. แมงป่อง. (ข. ขุททาย). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗๖)
- ขตอย [ขะ-] น. แมงป่อง. (ข. ขุททาย). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๒๕)
- ขตอย [ขะ-] น. แมงป่อง. (ข. ขุททาย). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๖๐)
- ขตอย [ขะ-] น. แมงป่อง. (ข. ขุททาย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๔)
๔. จรุ๊ก [จะหฺรุ๊ก] (แบบ) น. หมู (จินตคามณี). (ข. ชุรุ๊ก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๗๕)
- จรุ๊ก [จะหฺรุ๊ก] (แบบ) น. หมู (จินตคามณี). (ข. ชุรุ๊ก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๑๗)
- จรุ๊ก [จะหฺรุ๊ก] (แบบ) น. หมู. (จินตคามณี). (ข. ชุรุ๊ก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๑)
- จรุ๊ก [จะหฺรุ๊ก] (แบบ) น. หมู. (จินตคามณี). (ข. ชุรุ๊ก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๐๔)
๕. ตรี๑ [ตรี] น. ปลา. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๘๘)
- ตรี๑ [ตรี] น. ปลา. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒๓)
- ตรี๑ [ตรี] น. ปลา. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๒๕)
- ตรี๑ [ตรี] น. ปลา. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๖๐)
๖. พลุ๊ก๑ [พฺลุ๊ก] น. งาช้าง. (ข. ภูลุ๊ก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๔๕)
- พลุ๊ก๑ [พฺลุ๊ก] น. งาช้าง. (ข. ภูลุ๊ก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๘๓)
- พลุ๊ก๑ [พฺลุ๊ก] น. งาช้าง. (ข. ภูลุ๊ก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๗๓)
- พลุ๊ก๑ [พฺลุ๊ก] น. งาช้าง. (ข. ภูลุ๊ก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๒๑)
๗. ระมาด น. แรค. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๖๑)
- ระมาด น. แรค. (ข. รมาต). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๘๕)
- ระมาด น. แรค. (ข. รมาต). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๘๑)
- ระมาด น. แรค. (ข. รมาต). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๙๘๑)

๘. ลมอด [ละ-] น. แมลงหวี่. (ข. มมาจ ว่า ตัวชีฟ้าขาว). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๘๕)
- ลมอด [ละ-] น. แมลงหวี่. (ข. มมาจ ว่า ตัวชีฟ้าขาว). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๑๐)
- ลมอด [ละ-] น. แมลงหวี่. (ข. มมาจ ว่า ตัวชีฟ้าขาว). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๕๐)
- ลมอด [ละ-] น. แมลงหวี่. (ข. มมาจ ว่า ตัวชีฟ้าขาว). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๓๗)
๙. สุจะ น. รัน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๑๗)
- สุจะ น. รัน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๒๖)
- สุจะ น. รัน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๐๒)
- สุจะ น. รัน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๔๒)
๑๐. แลสะ น. ม้า. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๒)
- แลสะ น. ม้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๕)
- แลสะ น. ม้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓๒)
- แลสะ น. ม้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๗๒)

๑๕. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับ
ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ฤดูกาล ปรัชญาการันท์ทางธรรมชาติ
สมัยที่ ๑ พบ ๑๓ คำ ได้แก่

๑. กรวด นั้นคือเป็นชื่อแห่งดอกไม้จูดอย่างหนึ่ง หนึ่งคือเป็น
ลูกหินเล็กๆ ก็เรียกว่ากรวด หนึ่งคือเป็นความว่าสูง
เหมือนคำพูดว่ามันสูงกรวดนั้ก (คัสเวล, หน้า ๑๗๐)
๒. กะแส นั้นคือเป็นทางที่น้ำไหลเชี่ยวนั้น ก็เรียกว่ากะแส
(คัสเวล, หน้า ๓๕)
- กะแสร ทางความหฤสาयน้ำไหล. (อักษรฯ, หน้า ๒๗)
- กระแสร้ ทางความ, หฤทางน้ำไหล, หฤสาयน้ำ. (อักษรฯ, หน้า ๕๓)
๓. เกาะ นั้นคือเป็นชื่อแห่งแผ่นดินที่งอกขึ้นกลางแม่น้ำแลกลาง
ชล นั้นเรียกว่าเกาะ (คัสเวล, หน้า ๑๕๕)

- เกาะ Island. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๔๒)
- เกาะ ทวีป, แผ่นดินใหญ่เขาอยู่กลางน้ำ. (อักษรฯ, หน้า ๔๔)
๔. แขน นั่นคือดวงจันทร์ เป็นคำต่างภาษา (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๐)
- แขน Orbit of the moon, moon (malay word). (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๘๕)
- แขน ว่าดวงจันทร์. (อักษรฯ, หน้า ๗๐)
๕. โลก นั่นคือที่ดอนแลที่สูงเรียกว่าที่เป็น โลก เหมือนคำพูดว่า ที่ตรงนั้นเป็นโลกขึ้นมาแล้ว (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๕)
- โลก เป็นชื่อที่ดอน, ภูเขาที่สูง, คือคนขนเอาดินมาถมขึ้น, ให้เป็นเนินสูงนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๕๔)
๖. เฌียน เป็นชื่อขอบสระ, ภูเขาฝั่งสระเป็นต้นนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๘)
๗. ปริง Fields of rice that can be cultivated during the dry season. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๒๑)
- ปริง คือเข้าปริงแลหัวหอมปริง, เข้านาปริงแลหัวหอมปริง, คือเข้าปลูกไร่แทนกาฬว่าปลูกผิระดู. (อักษรฯ, หน้า ๔๖๖)
๘. พะนม นั่นคือราวป่าก็ว่า จอมดอกไม้ก็ว่า ประนมมือก็ว่า เหมือนคำพูดว่า พะนมวัน แลพนมดอกไม้ แลพนมมือไหว้ (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๘๐)
- พะนม Hill, mountain. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๔๓)
- พะนม แปลว่าป่าๆมีมากนัก, เพราะอาเทศอักษร ทำตาม คำกิริมูลนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๔๕๒)
๙. พยุห์ นั่นคือลมพัดมากลั่นกมกนักร แลพัดมายังสิ่งทั้งปวง ให้อย่อยยับก็ดีมิได้ย่อยยับก็ดี เรียกว่าลมพยุห์ (อักษรฯ, หน้า ๕๐๑)
๑๐. เพลิง นั่นคือไฟ (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๖๔)
- เพลิง Fire, flame. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๖๕)
- เพลิง ไฟ, คือไฟ, เป็นคำภาษาเขมรเรียกเพลิง, คำไทว่าไฟ, คำสับทว่าอักษิ. (อักษรฯ, หน้า ๔๘๓)

๑๑. ภูมิ นั่นก็ว่าที่ว่าแผ่นดินเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๕๓๔)
ภูมิ พื้น, คือพื้น, บันดาของที่เป็นพื้นข้างบนข้างล่างอยู่แห่ง
 ใดๆ เรียกภูมิ. (อักขรฯ, หน้า ๔๕๖)
๑๒. ระลอก นั่นคือคลื่นเล็กๆนั้นเรียกว่าระลอก เหมือนคำพูดว่า
 แม่น้ำนี้เป็นระลอกนัก ยังข้ามไม่ได้ (คัสเวล, หน้า ๖๔๑)
ละลอก นั่นคือคลื่นแต่ทว่าเล็กกว่าคลื่น เรียกว่าละลอก เหมือน
 ว่าวันนี้เป็นละลอกนัก (คัสเวล, หน้า ๖๖๖)
ลลอก Waves. (สัพพะฯ, หน้า ๓๗๗)
ระลอก Wave. (สัพพะฯ, หน้า ๖๔๗)
ระลอก คือคลื่นที่ซัดมาเบื้องบนเป็นฟองฟูนั้น, เรียกว่าระลอก
 เพราะแรกขาวเป็นฟองนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๕๗๓)
ละลอก คือลูกคลื่นที่แตกเป็นฟองต่างๆ (...) (อักขรฯ, หน้า
 ๖๑๘)
๑๓. ถหาร Marsh. (สัพพะฯ, หน้า ๓๗๒)
ละหาน ลำมาบ, ลำห้วย, คือลำธารที่ในป่าในดง, บางทีเรียกว่า
 ลำห้วย มีอยู่ที่แดนป่าไม้ระหงนั้น. (สัพพะฯ, หน้า ๖๑๘)
- สมัยที่ ๒ พบ ๒๖ คำ เช่น
๑. ขยน, ขยอล ข. ลม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๑)
 ขยน, ขยอล ข. ลม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓)
๒. แข ข. เดือน, จันทร์ (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๖)
 แข ข. เดือน, จันทร์. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕)
๓. จันดอง ข. ลำธาร. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๘)
 จันดอง ข. ลำธาร. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๗)
๔. จำหาย ข. หมอก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๓)
 จำหาย ข. หมอก, ท. ลืมเสียด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๔)
๕. ชระทิง ข. แม่น้ำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๖๑)
 ชระทิง ข. แม่น้ำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๑๐)
๖. ถะมอ ข. หิน, ภูเขา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๗)
 ถะมอ ข. หิน, ภูเขา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๖)

๓. แถง ข. เดือน, ดวงจันทร์. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๘)
 แถง ข. เดือน, ดวงจันทร์. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๓)
๘. ผลู ข. ทาง (ผลูแบก ทางแยก ผลูบก ทางเลียว).
 (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๕)
 ผลู ข. ทาง (ผลูแบก, ทางแยก, ผลูบก, ทางเลียว).
 (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๖)
๕. เผลียง ข. ฝ่น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๒๐)
 เผลียง ข. ฝ่น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๓)
๑๐. โสหนวง ข. หุบเขา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๒๐)
 โสหนวง ข. หุบเขา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๕)
- สมัยที่ ๓ พบ ๔๓ คำ เช่น
๑. เกียน น. อ่าว, ทะเล เช่น เกาะเกียน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๖๕)
 เกียน น. อ่าว, ทะเล เช่น เกาะเกียน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๑๔)
 เกียน น. อ่าว, ทะเล, เช่น เกาะเกียน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๔๓)
 เกียน น. อ่าว, ทะเล, เช่น เกาะเกียน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๔๕)
๒. เฉเนียน [เฉเนียน] น. ฝิ่งน้ำ. (ข. เฉนร ว่า ชายฝิ่ง) (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๑๖)
 เฉเนียน [เฉเนียน] น. ฝิ่งน้ำ. (ข. เฉนร ว่า ชายฝิ่ง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๑)
 เฉเนียน [เฉเนียน] น. ฝิ่งน้ำ. (ข. เฉนร ว่า ชายฝิ่ง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๘)
 เฉเนียน [เฉเนียน] น. ฝิ่งน้ำ. (ข. เฉนร ว่า ชายฝิ่ง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๐)

๓. เซรา [เซรา] (กลอน) น. ซอกผา, ห้วย. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๔๓)
- เซรา [เซรา] (กลอน) น. ซอกผา, ห้วย. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๗๖)
- เซรา [เซรา] (กลอน) น. ซอกผา, ห้วย. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๖๕)
- เซรา [เซรา] (กลอน) น. ซอกผา, ห้วย. (ข. เซรา ว่า ลึก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๘๗)
๔. โคม ๑ น. แนวน, แถว, สายน้ำ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๗๕)
- โคม ๑ น. แนวน, แถว, สายน้ำ. (ข. ฎง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๑๔)
- โคม ๑ น. แนวน, แถว, สายน้ำ. (ข. ฎง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑๘)
- โคม ๑ น. แนวน, แถว, สายน้ำ. (ข. ฎง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๔๘)
๕. ตลุค [ตะหลุก] (ถิ่น) น. ปลักควาย, แอ่งน้ำตามลำห้วยที่ขาดเป็นช่วง ๆ ในหน้าแล้ง. (ข. ฤค). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๓๓)
- ตลุค [ตะหลุก] น. ปลักควาย, แอ่งน้ำตามลำห้วยที่ขาดเป็นช่วง ๆ ในหน้าแล้ง. (ข. ฤค ว่า หลุม, บ่อ, ปลักควาย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๖๖)
๖. ไถง [เถะไหญ่] น. ตะวัน, วัน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๔๐)
- ไถง [เถะไหญ่] น. ตะวัน; วัน. (ข. ไถง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๗๗)
- ไถง [เถะไหญ่] น. ตะวัน; วัน. (ข. ไถง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๕๘)
- ไถง [เถะไหญ่] น. ตะวัน; วัน. (ข. ไถง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๓๘)

๗. ประสาม น. แสงเงินแสงทอง, รุ่งสว่าง. (ข. พุทธาม). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๗๓)
- ประสาม น. แสงเงินแสงทอง, รุ่งสว่าง. (ข. พุทธาม). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๑๑)
- ประสาม น. แสงเงินแสงทอง, รุ่งสว่าง. (ข. พุทธาม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๖๘)
- ประสาม น. แสงเงินแสงทอง, รุ่งสว่าง. (ข. พุทธาม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๑๔)
๘. ไผท [ผะไท] น. แผ่นดิน. (ข. ไผท). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๒๕)
- ไผท [ผะไท] น. แผ่นดิน. (ข. ไผท). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๖๔)
- ไผท [ผะไท] น. แผ่นดิน. (ข. ไผท). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๔๕)
- ไผท [ผะไท] น. แผ่นดิน. (ข. ไผท). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๕๒)
๙. สมอ ๑ [สะหุมอ] น. หิน. (ข. ถมอ) (...). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๗๑)
- สมอ ๑ [สะหุมอ] น. หิน. (ข. ถมอ) (...). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๘๕)
- สมอ ๑ [สะหุมอ] น. หิน. (ข. ถมอ) (...). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๘)
- สมอ ๑ [สะหุมอ] น. หิน. (ข. ถมอ) (...). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๕)
๑๐. สาบ ๒ น. ห้วงน้ำใหญ่คล้ายบึงแต่โตกว่า เรียกว่า ทะเลสาบ. (ข. สาบ ; จืด). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๙๐๒)
- สาบ ๒ น. เรียกห้วงน้ำใหญ่คล้ายบึงแต่โตกว่า ว่า ทะเลสาบ. (ข. สาบ ว่า จืด). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๑๒)

- สาบ ๔ น. เรียกห้วงน้ำใหญ่คล้ายบึง แต่โตกว่า ว่า ทะเลสาบ.
(ข. สาบ ว่า จืด). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๕)
- สาบ ๔ น. เรียกห้วงน้ำใหญ่คล้ายบึง แต่โตกว่า ว่า ทะเลสาบ.
(ข. สาบ ว่า จืด). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๑๕)

๑๖. กลุ่มความหมายเกี่ยวการเมืองการปกครอง ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมาย
เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง การแบ่งส่วนการปกครอง

สมัยที่ ๑ พบ ๒ คำ ได้แก่

๑. กรุง นั้นคือเป็นชื่อแห่งเมือง (คัสเวล, หน้า ๑๖๖)
กรุง Capital town of the kingdom. (สัพพะฯ, หน้า ๓๖๔)
กรุง เมืองหลวง, หฤเมืองใหญ่, มีกำแพง. (อักขรฯ, หน้า ๕๕)
๒. แขวง นั้นคือเป็นส่วนเป็นแดนเรียกว่าแขวง เหมือนคำพูดว่า
บ้านนี้อยู่แขวงเมืองนั้น อนึ่งคือเป็นชื่อแห่งคนที่สำหรับ
ได้ว่าเขตแดนจำพวกหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๒๐๔)
แขวง Province, prefecture. (สัพพะฯ, หน้า ๓๒๒)
แขวง คือความที่กำหนดเขตแดนเพียงนั้นเพียงนี้. อนึ่งคนที่
เป็นผู้ใหญ่บ้าน, สำหรับได้ชำระความชาวบ้าน.
(อักขรฯ, หน้า ๘๘)

สมัยที่ ๒ พบ ๓ คำ ได้แก่

๑. กรุง (ข.) เมือง, เป็นใหญ่, แผ่นดิน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๒)
๒. แขวง, คแขวง ข. ตำบล, แคน, ส่วน, ฝ่าย, ข้าง, แอบ.
(ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๘)
แขวง, คแขวง ข. ตำบล, แคน, ส่วน, ฝ่าย, ข้าง, แอบ.
(ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑)
๓. สุรุก ข. เมือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๑)
สุรุก ข. เมือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๓)

สมัยที่ ๓ พบ ๒ คำ ได้แก่

๑.	กุม	น. บ้าน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๘๕)
	กุม	น. บ้าน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๘๕)
	กุม	น. บ้าน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๒๕)
	กุม	น. บ้าน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๖๒)
๒.	สุรุก	[สุรุก] น. เมือง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๗๘)
	สุรุก	[สุรุก] น. เมือง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๕๑)
	สุรุก	[สุรุก] น. เมือง. (ข. สุรุก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๗)
	สุรุก	[สุรุก] น. เมือง. (ข. สุรุก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๗๘)

๑๗. กลุ่มความหมายเกี่ยวภาษาและศิลปะ ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับ
ภาษา ตัวอักษร คำพูด บทประพันธ์ ศิลปะ ลวดลาย เป็นต้น

สมัยที่ ๑ พบ ๔ คำ ได้แก่

๑.	กะหนก	Sculpture or paintings for the decoration of houses, temples and palaces. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๕)
	ขนก	Ornaments of painting or sculpture. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๘)
	กระหนก	เป็นชื่อลายเขียนอย่างหนึ่ง เขามักเขียนเป็นลายรดน้ำ ปิดทองไว้ที่ตู้บั้ง. (อักษรฯ, หน้า ๕๐)
๒.	ขอม	นั่นคือเป็นชื่อแห่งหนึ่งชื่ออย่างหนึ่ง หนึ่งเป็นชื่อแห่งเมืองอย่างหนึ่ง อยู่ในประเทศเมืองเขมร เรียกว่าเมืองขอม (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๔๘)
	ขอม	The camboge nation. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๐๔)
	ขอม	คือเป็นชื่อพวกเขมรในแคว้นแก้วกัมพูชา. หนึ่งคือหนังสือขอม, เป็นชื่อหนังสือเขมรนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๘๕)
๓.	ชะบัง	นั่นคือเป็นชื่อแห่งบทแห่งหนึ่งชื่ออย่างหนึ่ง (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๗)
	ชะบัง	Certain rhythm of verses. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๖๑)

- ฉะบัง เป็นชื่อบทย่างหนึ่ง, มีอยู่ในหนังสือสวด, เหมือนหนังสือปถมกกา เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๘)
๔. ยุบล นั้นคือเรื่องความที่กล่าวไว้ (กัศเวล, หน้า ๖๑๒)
- ยุบล New, story, accident, event, thing. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๐๕)
- ยุบล คือข้อคดีเรื่องความ, คนเอาเนื้อความมาเล่าให้ฟังอย่างโรยอย่างหนึ่ง. (อักษรฯ, หน้า ๕๑๔)

สมัยที่ ๒ พบ ๓ คำ ได้แก่

๑. ขนก, กนก ข. ลาย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๔)
- ขนก, กนก ข. ลาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๕)
๒. ขอม ข. คู่มือเขมร. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๓)
๓. โอง ข. คำพูด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗๒)
- โอง ข. คำพูด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๕)

สมัยที่ ๓ พบ ๕ คำ ได้แก่

๑. ฉบัง [ฉะ-] น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่งบทละ ๑๖ คำ. (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๐๕)
- ฉบัง [ฉะ-] น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่งบทละ ๑๖ คำ. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๔๖)
- ฉบัง [ฉะ-] น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่ง บทละ ๑๖ คำ แบ่งเป็น ๓ วรรค วรรคที่ ๑ และ ๓ มี ๖ คำ วรรคที่ ๒ มี ๔ คำ เช่น ไร่ปากไร่วากยวาทิ ไร่วงศ์กระวี ไร่เกียรติ์และไรรามกร (สามัคคีเภท). (ข. จุบัง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๒)
- ฉบัง [ฉะ-] น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่ง บทละ ๑๖ คำ แบ่งเป็น ๓ วรรค วรรคที่ ๑ และ ๓ มี ๖ คำ วรรคที่ ๒ มี ๔ คำ เช่น ไร่ปากไร่วากยวาทิ ไร่วงศ์กระวี ไร่เกียรติ์และไรรามกร (สามัคคีเภท). (ข. จุบัง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๔)

๒. ฉบ่า [ฉะ-] น. ฉบั้ง, ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่งบทละ ๑๖ คำ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๐๕)
- ฉบ่า [ฉะ-] น. ฉบั้ง, ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่งบทละ ๑๖ คำ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๐๕)
๓. ชร ๑ [ซอน] น. ลวดลาย, ลายประกอบบริม, ระบาย เช่น ขนน เณยชร. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๒๓)
- ชร ๑ [ซอน] น. ลวดลาย, ลายประกอบบริม, ระบาย, เช่น ขนน เณยชร. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๓)
- ชร ๑ [ซอน] น. ลวดลาย, ลายประกอบบริม, ระบาย, เช่น ขนน เณยชร. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๕)
- ชร ๑ [ซอน] น. ลวดลาย, ลายประกอบเชิงผ้า, ระบาย, เช่น ขนนเณยชร. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๘)
๔. ชระ ๑ [ชะระ] น. ลวดลาย, ลายประกอบเชิงผ้า, ระบาย, เช่น ให้ล็กเสบกภาพอันชระ (สมุทรโหมย). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๙)
๕. ยูปล น. ข้อความ, เรื่องราว. (ข. โยบล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๕๘)

๑๘. กลุ่มความหมายเกี่ยววันและเวลา ได้แก่คำยืมภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับวัน เดือน ปี เวลา คำบอกเวลา

สมัยที่ ๑ พบ ๒ คำ ได้แก่

๑. ฉลุ นั้นคือเป็นชื่อแห่งปีๆหนึ่ง (กัศเวล, หน้า ๒๓๘)
- ฉลุ Ox. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๗๕)
- ฉลุ คือชื่อปีที่สองนั้น, เหมือนเขาถามกันว่า, เจ้าปีไร, เราปีฉลุ เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๕๕)
๒. ชวด The year of the rat (the first of the Siamese cycle). (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๕๔)
- ชวด ไม่ได้, มิได้, เป็นชื่อปีที่หนึ่งนั้น, (...) (อักขรฯ, หน้า ๑๘๐)

สมัยที่ ๒ พบ ๘ คำ ได้แก่

๑. ขาน, ขาล ป. ข, (ปีขาล, ปีเสือ.). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓)
๒. แข ข. เดือน, จันทร์. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๖)
- แข ข. เดือน, จันทร์. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕)
๓. จำงาย, ฉงาย ข.ผ. กลางวัน, สาย, บ่าย, เกินเวลา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๐)
- จำงาย, ฉงาย ข.ผ. กลางวัน, สาย, บ่าย, เกินเวลา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๒)
๔. ควงนุ ข. บัดนั้น, เมื่อนั้น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๖)
- ควงเนาะ ข. บัดนั้น, เมื่อนั้น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๖)
- ควงนุ, ควงเนาะ ข. บัดนั้น, เมื่อนั้น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๕)
๕. ละปะนัซ ข. กาล, คราว, เวลา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๒๘)
๖. ละมา ข. กาล, คราว, เวลา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๒๘)
๗. ล้างาด ข. เย็น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๓๕)
- ล้างาด ข. เย็น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๓๓)
๘. สะแอก ข. พรั่งนี้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๕๕)
- สะแอก ข. พรั่งนี้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๖)

สมัยที่ ๓ พบ ๑๒ คำ ได้แก่

๑. ขาล [ขาน] น. ชื่อปีที่ ๓ ของรอบปีนักษัตร มีเสื่อเป็น เครื่องหมาย ; เสื่อ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๘๔)
- ขาล [ขาน] น. ชื่อปีที่ ๓ ของรอบปีนักษัตร มีเสื่อเป็น เครื่องหมาย ; เสื่อ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๕๐)
๒. จำงาย (โอบ) น. สาย, บ่าย, ว. ห่าง, ไกล. (ข. จำงาย). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๕๐)
- จำงาย (โอบ) น. สาย, บ่าย, ว. ห่าง, ไกล. (ข. จำงาย). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒๕)
- จำงาย (โอบ) น. สาย, บ่าย, เช่น ลูกไม้บ่ทันงาย จำงายราชอดขึ้น (ม. คำหลวงมัทรี). ว. ห่าง, ไกล, เช่น หากให้เจ้าตุ

- ฉิบหาย จ้างายพรากพระบุรี ท่านนี้. (ม. คำหลวง ชูชก).
(ข. จ้างาย ว่า ระยะเวลา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๐๗)
- จ้างาย (โบ) น. สาย, บ่าย, เช่น ลูกไม้บ่ทันงาย จ้างายราชอดเย็น.
(ม. คำหลวง มัทรี). ว. ห่าง, ไกล, เช่น หากให้เจ้าตุ
ฉิบหาย จ้างายพรากพระบุรี ท่านนี้ (ม. คำหลวง ชูชก).
(ข. จ้างาย ว่า ระยะเวลา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๕)
๓. นฤ [นะหฺฤ] น. ชื่อปีที่ ๒ ของรอบปีนักษัตร มีวัวเป็น
เครื่องหมาย. (ข. นฤว). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๓)
- นฤ [นะหฺฤ] น. ชื่อปีที่ ๒ ของรอบปีนักษัตร มีวัวเป็น
เครื่องหมาย. (ข. นฤว). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๖)
๔. ชวด ๑ น. ชื่อปีที่ ๑ ของรอบปีนักษัตร มีหนูเป็นเครื่องหมาย.
(ข. ชุต). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๘)
- ชวด ๑ น. ชื่อปีที่ ๑ ของรอบปีนักษัตร มีหนูเป็นเครื่องหมาย.
(ข. ชุต). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๖๑)
๕. ไถง [เถะหฺง] น. ตะวัน ; วัน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า
๔๔๐)
- ไถง [เถะหฺง] น. ตะวัน ; วัน. (ข. ไถง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๓๗๗)
- ไถง [เถะหฺง] น. ตะวัน ; วัน. (ข. ไถง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า
๔๕๘)
- ไถง [เถะหฺง] น. ตะวัน ; วัน. (ข. ไถง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๕๓๘)
๖. ประฮาม น. แสงเงินแสงทอง, รุ่งสว่าง. (ข. พุรฮาม). (ราชฯ
๒๔๕๓, หน้า ๕๗๓)
- ประฮาม น. แสงเงินแสงทอง, รุ่งสว่าง. (ข. พุรฮาม). (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๕๑๑)
- ประฮาม น. แสงเงินแสงทอง, รุ่งสว่าง. (ข. พุรฮาม). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๖๖๘)
- ประฮาม น. แสงเงินแสงทอง, รุ่งสว่าง. (ข. พุรฮาม). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๗๑๔)

๗. พระหาม, พระฮาม (กลอน) น. เวลาเช้ามีด. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๔๓)
- พระหาม, พระฮาม (กลอน) น. เวลาเช้ามีด. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๗๘)
- พระหาม, พระฮาม (กลอน) น. เวลาเช้ามีด. (ข. พุรหาม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๖๕)
- พระหาม, พระฮาม (กลอน) น. เวลาเช้ามีด. (ข. พุรหาม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๑๓)
๘. ละงาด น. เย็น, เวลาเย็น บางทีใช้ ลางาด. (ข. ลงาด). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๕๓)
- ละงาด น. เย็น, เวลาเย็น, ใช้ว่า ลางาด ล้างาด หรือ ล้างาด ก็มี. (ข. ลุงาจ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๑๔)
- ละงาด น. เย็น, เวลาเย็น, ใช้ว่า ลางาด ล้างาด หรือ ล้างาด ก็มี. (ข. ลงาจ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๕๗)
- ละงาด น. เย็น, เวลาเย็น, ใช้ว่า ลางาด ล้างาด หรือ ล้างาด ก็มี. (ข. ลุงาจ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๔๔)
๙. ล้างาด น. เย็น. (เทียบ ข. ลงาจ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๐๑)
- ล้างาด น. เย็น, เวลาเย็น, ใช้ว่า ละงาด ลางาด หรือ ล้างาด ก็มี. (ข. ลุงาจ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๐๕๗)
- ล้างาด น. เย็น, เวลาเย็น, ใช้ว่า ละงาด ลางาด หรือ ล้างาด ก็มี. (ข. ลงาจ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๑๑)
- ล้างาด น. เย็น, เวลาเย็น, ใช้ว่า ละงาด ลางาด หรือ ล้างาด ก็มี. (ข. ลุงาจ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๕๗)
๑๐. แสอก [สะแอก] น. เวลาพຼ່ງนี้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๒)
- แสอก [สะแอก] น. เวลาพຼ່ງนี้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๕)
- แสอก [สะแอก] น. เวลาพຼ່ງนี้. (ข. แสอก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓๒)

- แสบอก [สะแอก] น. เวลาพຽ່ງนี้. (ข. แสบอก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๗๒)
๑๑. หาม ๒ ว. รຽ່ງ, สว้าง, ฮาม กั๊ว. (ข. พุรหาม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๕๒)
- หาม ๒ ว. รຽ່ງ, สว้าง, ฮาม กั๊ว. (ข. พุรหาม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๓๔)
๑๒. ฮาม ว. รຽ່ງ, สว้าง, หาม กั๊ว. (ข. พุรหาม). (ราชฯ ๒๕๔๒ หน้า ๑๔๐๕)
- ฮาม ว. รຽ່ງ, สว้าง, หาม กั๊ว. (ข. พุรหาม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔๔๕)

๑๕. กลุ่มความหมายเกี่ยวตำแหน่งที่อยู่และทิศทาง ได้แก่คำขี้มภาษาเขมรที่มีความหมายเกี่ยวกับการบอกทิศทาง ตำแหน่งที่อยู่ และคำบุพบท

สมัยที่ ๑ พบ ๓ คำ ได้แก่

๑. เฉวียง To turn, to whirl. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๘๔)
๒. ใน นั้นคือไม่อยู่ข้างนอก เหมือนคำพูดว่าคนนั้นอยู่ในบ้าน นั้น (กั๊สเวด, หน้า ๔๓๕)
- ใน In, within, into, interior. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๕๗)
- ใน คือมิใช่ขนอกนั้น, เช่นคำว่าชาวใน ฝ่ายใน, ข้างใน, ภายใน. (อักขรฯ, หน้า ๓๒๑)
๓. เสวียง Vicar of the bonzes' king. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๒๘)
- เสวียง คือฝ่ายซ้าย, เช่นท่านตั้งพระสงฆ์ให้เป็นสังฆราชองค์หนึ่ง, แล้วตั้งพระสงฆ์อีกสององค์เป็นฝ่ายซ้ายฝ่ายขวา, แต่ฝ่ายซ้ายภาษาเขมรว่าเสวียงนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๗๐๘)

สมัยที่ ๒ พบ ๓ คำ ได้แก่

๑. เฉวียง ข. ซ้าย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๖)
- เฉวียง (เฉวียง, เฉียง) ท.ผ. ทแยง, ข. ซ้าย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๕)
๒. เฉียง (เฉวียง, เฉียง) ท.ผ. ทแยง, ข. ซ้าย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๕)

๓. สคำ ข. ขวา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๕)
 สะคำ ข. ขวา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๕๐)
 สคำ ข. ขวา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๗)
 สะคำ ข. ขวา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๒)

สมัยที่ ๓ พบ ๖ คำ ได้แก่

๑. ก้นดาล [-दान] น. กลาง เช่นในก้นดาลทั่วทงหลาย.
 (ม. คำหลวง ทศพร). (ข. กณฺฐาล). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๒๕)
- ก้นดาล [-दान] น. กลาง เช่นในก้นดาลทั่วทงหลาย.
 (ม. คำหลวง ทศพร). (ข. กณฺฐาล). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๒)
- ก้นดาล [-दान] น. กลาง, ท่างกลาง, เช่น ในก้นดาลทั่วทงหลาย
 ผู้ก่อน นั้นน. (ม. คำหลวง ทศพร). (ข. กณฺฐาล). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๕)
- ก้นดาล [-दान] น. กลาง, ท่างกลาง, เช่นในก้นดาลทั่วทง
 หลายผู้ก่อนนั้นน (ม. คำหลวง ทศพร). (ข. กณฺฐาล).
 (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๕)
๒. กำลูง (แบบ) บ. ใน, ที่ เช่น ประคิษฐ์กำลูงใน. (กล่อมข้างของ
 เก้า). (ข. กัจจุง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๔๕)
- กำลูง (แบบ) บ. ใน, ที่ เช่น ประคิษฐ์กำลูงใน (กล่อมข้างของ
 เก้า). (ข. กัจจุง). (ราชฯ ๒๕๒๕ หน้า ๕๗)
๓. เฉวียง [ฉะเหวียง] ก. ซ้าย, เอียง, ตะแคง, ทแยง. (ข. เฉวง).
 (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๑๗)
- เฉวียง [ฉะเหวียง] น. ซ้าย ; เอียง, ตะแคง, ทแยง. (ข. เฉวง).
 (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๑)
- เฉวียง [ฉะเหวียง] น. ซ้าย ; เอียง, ตะแคง, ทแยง. (ข. เฉวง).
 (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๕)
- เฉวียง [ฉะเหวียง] น. ซ้าย ; เอียง, ตะแคง, ทแยง. (ข. เฉวง).
 (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๑)

๔. ใน บ. ตรงกันข้ามกับนอก. (ข. ใน ว่า แห่ง, ของ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๑๘)
- ใน บ. ตรงกันข้ามกับ นอก, ไม่ใช่ นอก, เช่น ในบ้าน
ในเมือง ; แห่ง, ของ, เช่น พระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ข. ใน ว่า
แห่ง, ของ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๕๐)
- ใน บ. ตรงกันข้ามกับ นอก, ไม่ใช่ นอก, เช่น ในบ้าน
ในเมือง; แห่ง, ของ, เช่น พระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ข. ใน ว่า
แห่ง, ของ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๐๐)
- ใน ๒ บ. แห่ง, ของ, เช่น สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้า-
เพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระราชธิดาใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ข. ใน ว่า
แห่ง, ของ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๔๖)
๕. เลอ บ. เหนือ, ข้างบน, ฟ้น. ว. ยิ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า
๘๑๔)
- เลอ บ. เหนือ, ข้างบน, ฟ้น. ว. ยิ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๗๓๔)
- เลอ บ. เหนือ, ข้างบน, ฟ้น. ว. ยิ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า
๑๐๓๔)
- เลอ บ. เหนือ, ข้างบน, ฟ้น. ว. ยิ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๑๐๘๐)
๖. สด้า [สระ] ว. ขวา. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๓)
- สด้า [สระ] ว. ขวา. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๗๘)
- สด้า [สระ] ว. ขวา. (ข. สุฎฐา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๑๔)
- สด้า [สระ] ว. ขวา. (ข. สุฎฐา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๕๖)

ผลการศึกษาพัฒนาการด้านจำนวนโดยจำแนกตามกลุ่มความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่
ปรากฏในพจนานุกรมไทย สามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓ สรุปพัฒนาการด้านจำนวนโดยจำแนกตามกลุ่มความหมายของคำยืมภาษาเขมร
ที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย

กลุ่มความหมาย	สมัยที่ ๑ (%)	สมัยที่ ๒ (%)	สมัยที่ ๓ (%)	รวม (%)
๑. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ	๑๖๓ (๑๑.๒๕)	๑๓๑ (๑๑.๘๔)	๑๕๑ (๑๓.๒๒)	๕๒๕ (๓๖.๓๖)
๒. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ	๓๓ (๕.๐๖)	๑๐๔ (๓.๒)	๘๑ (๕.๖๑)	๒๑๘ (๑๓.๘๓)
๓. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับคำเรียกบุคคล	๑๐ (๐.๖๕)	๒๒ (๑.๕๒)	๑๕ (๑.๐๔)	๔๗ (๓.๒๕)
๔. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาชีพ สถานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน	๕ (๐.๖๒)	๕ (๐.๖๒)	๑๑ (๐.๗๖)	๒๑ (๒.๐๑)
๕. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการแต่งกาย	๓ (๐.๔๘)	๖ (๐.๔๒)	๑๐ (๐.๖๕)	๑๙ (๑.๕๕)
๖. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับร่างกาย มนุษย์	๘ (๐.๕๕)	๑๒ (๐.๘๓)	๑๖ (๑.๑๑)	๓๖ (๒.๔๕)
๗. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาหารและ การปรุงอาหาร	๔ (๐.๒๘)	๓ (๐.๒๑)	๓ (๐.๒๑)	๑๐ (๐.๖๕)
๘. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสุขภาพและ ความเจ็บป่วย	๒ (๐.๑๔)	๒ (๐.๑๔)	๕ (๐.๓๕)	๙ (๐.๖๒)
๙. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของและ เครื่องมือเครื่องใช้	๕๒ (๓.๖)	๓๒ (๒.๒๒)	๓๕ (๕.๑๕)	๑๑๙ (๑๑.๐๑)
๑๐. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้าง และที่อยู่อาศัย	๑๓ (๐.๙)	๔ (๐.๒๘)	๑๑ (๐.๗๖)	๒๘ (๑.๙๔)
๑๑. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับจำนวน ลำดับ และปริมาณ	๓ (๐.๔๘)	๑๒ (๐.๘๓)	๑๒ (๐.๘๓)	๒๗ (๒.๑๕)

ตารางที่ ๓ สรุปพัฒนาการด้านจำนวน โดยจำแนกตามกลุ่มความหมายของคำยืมภาษาเขมร
ที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย (ต่อ)

กลุ่มความหมาย	สมัยที่ ๑ (%)	สมัยที่ ๒ (%)	สมัยที่ ๓ (%)	รวม (%)
๑๒. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม	๒ (๐.๑๔)	๑ (๐.๐๓)	๔ (๐.๒๘)	๗ (๐.๔๘)
๑๓. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับพืช	๑๒ (๐.๘๓)	๑๕ (๑.๓๒)	๒๖ (๑.๘)	๕๓ (๓.๙๕)
๑๔. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสัตว์	๑๖ (๑.๑๑)	๓๗ (๒.๕๖)	๓๗ (๒.๕๖)	๙๐ (๖.๒๓)
๑๕. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ	๑๓ (๐.๙)	๒๖ (๑.๘)	๔๓ (๒.๙๘)	๘๒ (๕.๖๘)
๑๖. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง	๒ (๐.๑๔)	๓ (๐.๒๑)	๒ (๐.๑๔)	๗ (๐.๔๘)
๑๗. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับภาษาและ ศิลปะ	๔ (๐.๒๘)	๓ (๐.๒๑)	๕ (๐.๓๕)	๑๒ (๐.๘๓)
๑๘. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับวันและเวลา	๒ (๐.๑๔)	๘ (๐.๕๕)	๑๒ (๐.๘๓)	๒๒ (๑.๕๒)
๑๙. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับตำแหน่งที่อยู่ และทิศทาง	๓ (๐.๒๑)	๓ (๐.๒๑)	๖ (๐.๔๒)	๑๒ (๐.๘๓)
รวม	๔๐๒ (๒๗.๘๔)	๔๗๗ (๓๓.๐๓)	๕๖๕ (๓๙.๑๓)	๑,๔๔๔ (๑๐๐)

จากผลการศึกษา จะเห็นว่าพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย ปรากฏคำยืมภาษาเขมรครบทั้ง ๑๙
กลุ่มความหมาย โดยพจนานุกรมสมัยที่ ๑ พบคำยืมภาษาเขมรในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยา
อาการมากที่สุด คือ ๑๖๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๒๙ รองลงมาคือกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ
พบ ๗๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๖, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้ จำนวน
๕๒ คำ คิดเป็น ร้อยละ ๓.๖, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสัตว์ จำนวน ๑๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๑, กลุ่ม
ความหมายเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างและที่อยู่อาศัยและกลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ พบเท่ากันคือ

๑๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๕, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับพืช จำนวน ๑๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๒, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับคำเรียกบุคคล จำนวน ๑๐ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๕, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาชีพ สถานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน จำนวน ๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๒, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ จำนวน ๘ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๕๕, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการแต่งกายและกลุ่มความหมายเกี่ยวกับจำนวน ลำดับ และปริมาณ พบเท่ากันคือ ๗ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๘, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาหารและการปรุงอาหารและกลุ่มความหมายเกี่ยวกับภาษาและศิลปะ พบเท่ากันคือ ๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๘, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับตำแหน่งที่อยู่และทิศทาง จำนวน ๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๑ และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วย, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับวันและเวลา พบเท่ากันจำนวน ๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๔ ตามลำดับ

พจนานุกรมสมัยที่ ๒ พบคำยืมภาษาเขมรในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการมากที่สุด จำนวน ๑๗๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘๔ รองลงมาคือกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ พบจำนวน ๑๐๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๗.๒, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสัตว์ ๓๗ คำ คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๖, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้ จำนวน ๓๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๒.๒๒, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ จำนวน ๒๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๘, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับคำเรียกบุคคล จำนวน ๒๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๒, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับพืช จำนวน ๑๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๓๒, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับจำนวน ลำดับ และปริมาณ พบเท่ากันคือ ๑๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๓, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาชีพ สถานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน จำนวน ๕ คำ ๐.๖๒, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับวันและเวลา จำนวน ๘ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๕๕, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการแต่งกาย จำนวน ๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๒, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างและที่อยู่อาศัย จำนวน ๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๘, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาหารและการปรุงอาหาร, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับภาษาและศิลปะและกลุ่มความหมายเกี่ยวกับตำแหน่งที่อยู่และทิศทาง พบเท่ากันคือ ๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๑, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วย จำนวน ๒ คำ คิดร้อยละ ๐.๑๔ และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม จำนวน ๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๐๗ ตามลำดับ

พจนานุกรมสมัยที่ ๓ พบคำยืมภาษาเขมรในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการมากที่สุด คือ ๑๕๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๒๒ รองลงมาคือกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ พบ ๘๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๑, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้ จำนวน ๗๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๕.๑๕, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ จำนวน ๔๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๔,

กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสัตว์ จำนวน ๓๗ คำ คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๖, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับพืช จำนวน ๒๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๘, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ จำนวน ๑๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๑, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับคำเรียกบุคคล จำนวน ๑๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๔, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับจำนวน ลำดับ และปริมาณและกลุ่มความหมายเกี่ยวกับวันและเวลา พบเท่ากันคือ ๑๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๒, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาชีพ สถานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างและที่อยู่อาศัย พบเท่ากันคือ ๑๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๖, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการแต่งกาย จำนวน ๑๐ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๘, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับตำแหน่งที่อยู่และทิศทาง จำนวน ๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๒, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วยและกลุ่มความหมายเกี่ยวกับภาษาและศิลปะ จำนวน ๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๓๕, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม จำนวน ๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๘, กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาหารและการปรุงอาหาร จำนวน ๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๑ และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง จำนวน ๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๔ ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่ามีคำบางคำไม่สามารถจัดเข้ากลุ่มความหมายใดๆได้ เนื่องจากการนิยามความหมายที่ไม่ชัดเจน ได้แก่

ดูยพอง

ดูยพอง

นั่นคือเป็นคำพหูพจน์หนึ่ง คือภาษาเขมร

(คัสเวล๑, หน้า ๘๓๘)

สร้อย

สร้อย

ข. ร้าน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๒๘)

สร้อย

ข. ร้าน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๑)

คำว่า “ดูยพอง” ซึ่งปรากฏในพจนานุกรมไทย-ไทย ของเจ คัสเวล และ เจ เอช แซนเลอร์ ไม่มีการนิยามความหมาย บอกแต่เพียงที่มาของคำว่าเป็นคำเขมร ส่วนคำว่า “สร้อย” ในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ ทั้งสองเล่ม นิยามความหมายว่า ร้าน ซึ่งไม่สามารถระบุได้แน่นอนว่าเป็นคำว่าร้านที่หมายถึงสัตว์จำพวกหอนชนิดหนึ่ง หรือเป็นคำกริยาที่หมายถึงอาการอยากหรือใคร่ จึงไม่สามารถจัดไว้ในกลุ่มความหมายใดได้

เมื่อพิจารณาคำยืมภาษาเขมรตามกลุ่มความหมายทั้ง ๑๕ กลุ่มความหมายตามผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า เกือบทุกกลุ่มความหมายเป็นกลุ่มความหมายที่ประกอบด้วยคำยืมที่เป็นคำนามทั้งสิ้น มีเพียง ๔ กลุ่มความหมายเท่านั้นที่พบคำยืมที่เป็นคำชนิดอื่น คือ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกริยาอาการ ประกอบด้วยคำยืมเป็นคำกริยาทั้งหมด กลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ ประกอบด้วย

คำยืมที่เป็นคำวิเศษณ์หรือคำคุณศัพท์ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับคำเรียกบุคคล ประกอบด้วยคำยืมที่เป็นคำนามและคำสรรพนาม และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับตำแหน่งที่อยู่และทิศทาง ประกอบด้วยคำยืมที่เป็นคำบุพบท

คุณฉวีพร ชานีโรคสานต์^๒ กล่าวว่า จากการสำรวจของนักภาษา ที่พบว่าชนิดของคำยืมที่ยืมกันมากที่สุดคือ คำนาม (ประมาณ ๗๕% ของคำยืมทั้งหมด) อันดับรองลงคือ คำกริยา ส่วนคำที่ยิมน้อยที่สุดคือ คำสรรพนาม เนื่องจากการยืมคำโดยทั่วไป เป็นผลจากความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ ระหว่างชนชาติและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมระหว่างกัน เมื่อรับเอาสิ่งใหม่ๆ ที่รับเข้ามาตามการรับวัฒนธรรมต่างๆ และทำให้จำเป็นต้องรับชื่อเรียกของสิ่งเหล่านั้นเข้ามาใช้ในภาษาด้วย เช่น การรับเอาวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ จากชาติตะวันตก ทำให้ไทยมีคำยืมภาษาอังกฤษที่เป็นชื่อเรียกของสิ่งเหล่านั้นมากมาย อาทิ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เนกไท เป็นต้น แต่ผลการศึกษาคำยืมภาษาเขมรในครั้งนี้พบว่า การยืมคำภาษาเขมรมีลักษณะที่ต่างออกไป

จากผลการศึกษาข้างต้น พบว่า กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ ซึ่งประกอบด้วยคำยืมที่เป็นคำกริยาทั้งหมดนั้น เป็นกลุ่มความหมายที่พบคำยืมภาษาเขมรจำนวนมากที่สุดในพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย กลุ่มความหมายที่พบคำยืมภาษาเขมรเป็นจำนวนรองลงมา คือกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ ซึ่งมีจำนวนคำยืมมากเป็นอันดับสองในพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัยเช่นเดียวกัน ส่วนกลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นกลุ่มความหมายที่พบคำยืมภาษาเขมรมากเป็นอันดับ ๓ ในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ ส่วนในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ นั้น กลุ่มความหมายที่พบคำยืมภาษาเขมรมากเป็นอันดับ ๓ ได้แก่ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับสัตว์ และเมื่อนำคำยืมในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ รวมกับคำยืมกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ ซึ่งเป็นคำยืมที่ประกอบไปด้วยคำแสดงคุณลักษณะต่างๆ และเป็นกลุ่มความหมายที่มีจำนวนคำยืมมากที่สุดเป็นอันดับสอง คำยืมในสองกลุ่มความหมายดังกล่าวจะมีจำนวนรวมกันถึงร้อยละ ๕๔.๒๓ คือมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนคำยืมที่พบทั้งหมด และปรากฏผลเช่นเดียวกันนี้ในพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย ในขณะที่จำนวนคำยืมส่วนที่เหลือในกลุ่มความหมายอื่นๆ เป็น คำนาม คำสรรพนาม และคำบุพบทรวมกัน โดยคำยืมที่นอกเหนือจากกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการและกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ ส่วนมากเป็นคำนามสำหรับใช้เรียกสิ่งชื่อต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสัตว์ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับพืช และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มความหมายที่พบคำยืมภาษาเขมรเป็นจำนวนมาก

^๒ คุณฉวีพร ชานีโรคสานต์. ภาษาศาสตร์เชิงประวัติและภาษาไทยเปรียบเทียบ (ม.ป.ท., ๒๕๖๖), ๖๒.

ในระดับรองลงมาจากกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการและกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ แต่มีจำนวนต่างกันไม่มากนัก

การจำแนกคำยืมภาษาเขมรตามกลุ่มความหมายได้มากถึง ๑๕ กลุ่มความหมายและความหลากหลายของกลุ่มความหมายที่มีการยืมคำจากภาษาเขมรมาใช้ดังที่ปรากฏในผลการศึกษา แสดงให้เห็นความกลมกลืนของการใช้ภาษาเขมรในภาษาไทย โดยเฉพาะจำนวนของคำยืมภาษาเขมรในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการและกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ แสดงให้เห็นว่า ภาษาไทยกับภาษาเขมรมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก ทำให้ปรากฏคำยืมภาษาเขมร เป็นคำกริยาและคำที่บอกลักษณะของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะคำกริยาทั่วไปที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น คำว่า “เดิน” ซึ่งตรงกับคำไทยว่า “ย่าง” แต่ปัจจุบันคำว่าย่าง กลายเป็นคำที่อยู่ในฐานะภาษาไทยถิ่นอีสาน ในขณะที่คำว่าเดิน ซึ่งเป็นคำยืมภาษาเขมร ได้รับความนิยมนมากกว่าและใช้ในภาษาไทยมาตรฐาน หรือคำว่า “เฉลย” ถิ่นนำมาใช้ในภาษาไทยร่วมกับคำไทยที่มีความหมายเดียวกันคือคำว่า “ตอบ” หรือ “คำตอบ” เป็นต้น จะเห็นได้ว่าคำเหล่านี้ไม่ใช่คำสำหรับเรียกสิ่งใหม่ที่รับเข้ามาจากชาติอื่นที่จำเป็นต้องรับคำเรียกสิ่งนั้นๆ เข้ามาใช้ในภาษาไทยด้วย แต่เป็นคำพื้นฐานทั่วไปที่มีคำในภาษาไทยดั้งเดิมใช้อยู่ก่อนแล้ว

ไม่เพียงแต่คำกริยา แต่รวมถึงคำนามที่เป็นคำสามัญ เช่น อวัยวะ คำเรียกญาติ จำนวนนับ สิ่งต่างๆ ที่มีตามธรรมชาติ ส่วนมากล้วนเป็นสิ่งที่มีคำไทยใช้อยู่แล้ว แต่ก็ยังนำคำจากภาษาเขมรมาใช้ โดยเฉพาะคำเรียกชื่ออวัยวะ ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ ซึ่งตามธรรมชาติทั่วไปของภาษาคควรเป็นคำในภาษาแม่ ยังมีการนำคำภาษาเขมรมาใช้เรียกแทน เช่น คำว่า จมูก ซึ่งมาจากคำว่า จุมะ (ច្រមុះ) ในขณะที่ภาษาไทยมีคำว่า “ดั้ง” หรือ “คั้ง” ที่หมายถึงจมูก แต่อยู่ในฐานะภาษาถิ่น ส่วนคำว่า “คั้ง” ที่ใช้ในภาษากรุงเทพฯ ไม่ได้หมายถึงจมูก แต่หมายถึง “สันจมูก” นอกจากนี้ยังปรากฏคำกริยาและคำนามจำนวนหนึ่งที่น่ามาใช้เป็นคำราชาศัพท์ ตามวัฒนธรรมการปกครองแบบทวารวดีที่ไทยได้รับอิทธิพลมาจากเขมร ทั้งการยืมคำภาษาเขมรมาใช้เป็นคำราชาศัพท์โดยตรง เช่น คำว่า “ตรัส” ที่ใช้เป็นคำราชาศัพท์ หมายถึง พูด หรือการนำคำยืมภาษาเขมรมาประกอบเข้ากับคำว่า “พระ” ก่อนนำไปใช้เป็นคำนามราชาศัพท์ เช่น คำว่า “ธำมรงค์” ที่ใช้เป็นคำราชาศัพท์ว่า “พระธำมรงค์” เมื่อต้องการหมายถึง แหวนของกษัตริย์ หรือ คำว่า “ขนง” ใช้เป็นคำราชาศัพท์ว่า “พระขนง” เมื่อหมายถึง คิ้วของกษัตริย์ ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ พบคำยืมภาษาเขมรที่เป็นคำบุพบทในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับตำแหน่งที่อยู่และทิศทาง หรือคำบอกสถานที่ และคำแสดงความเป็นเจ้าของต่างๆ ซึ่งเป็นคำอีกประเภทหนึ่งที่โดยปกติจะเป็นคำในภาษาดั้งเดิม เช่น คำว่า “โดย” “ใน” ทั้งสองคำเป็นคำไวยกรณ์ที่ใช้ในภาษาไทยโดยไม่มีที่สังเกตว่าเป็นคำยืม และเป็นคำที่ไม่มีคำไทยอื่นใช้แทนได้ในความหมายเดียวกัน โดยเฉพาะคำว่า “ใน”

เนื่องจากคำเขมรสามารถเติมหน่วยคำเพื่อแผลงจากคำพยางค์เดียวเป็นคำสองพยางค์แล้ว ทำให้ความหมายเปลี่ยนไปจากต้นคำเดิมบ้าง การยืมคำเขมรที่มีลักษณะดังกล่าวมาใช้ในภาษาไทย จึงเกิดขึ้นได้ทั้งการยืมเฉพาะคำเดิมหรือคำแผลง และการยืมทั้งสองรูปมาใช้ในความหมายเดียวกัน โดยเฉพาะในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ รวมทั้งกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะด้วย จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คำยืมในกลุ่มความหมายทั้งสองมีจำนวนมากว่ากลุ่มความหมายอื่นๆ เช่น คำว่า “แสดง” และ “สำแดง” ซึ่งต่างมีความหมายเกี่ยวกับอาการที่ทำให้รู้ ทำให้เห็นให้เข้าใจ, คำว่า “กรอ” และ “การอ” ซึ่งมีความหมายตรงกันว่า เชื้อใจ เป็นต้น แต่ในกรณีของคำยืมในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ การยืมคำในลักษณะนี้ บางคำมีจุดประสงค์เพื่อนำคำใดคำหนึ่งไปใช้เป็นคำราชาศัพท์ เช่น คำว่า “เดิน” และ “ดำเนิน” ซึ่งตรงกับคำว่า ย่าง ในภาษาไทยถิ่นอีสาน หมายถึงอาการที่ยกเท้าก้าวไปข้างหน้าเพื่อเคลื่อนที่ เมื่อยืมคำทั้งสองคำมาใช้ในภาษาไทยนั้น คำว่า “เดิน” ซึ่งเป็นต้นคำเดิมในภาษาเขมร จะใช้เป็นคำกริยาทั่วไป ขณะที่รูปคำแผลงคือ “ดำเนิน” นั้น จะนำมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ในความหมายว่า เดิน โดยนำไปประกอบกับคำว่า “ทรงพระ” เป็น “ทรงพระดำเนิน” เป็นต้น

ในการศึกษานี้ยังพบว่ามีคำบางคำที่ไม่สามารถจำแนกตามกลุ่มความหมายทั้ง ๑๕ กลุ่มได้ เนื่องจากมีลักษณะเป็นคำไวยากรณ์ ไม่สามารถระบุความหมายที่เจาะจงเฉพาะตัวได้ ต้องใช้ประกอบในระบบประโยคจึงจะมีความหมายชัดเจน โดยพบคำที่มีลักษณะดังกล่าว ๒ คำเท่านั้น ได้แก่คำว่า “มาท” และคำว่า “หรือ”

มาท

มาท Although, but if. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๓๑)

มาท ข. ถ้ำ, ถึง, แม้น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๕๕)

มาท ข. ถ้ำ, ถึง, แม้น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕๕)

หรือ

รือ นั้นความเหมือนกับเช่นไรอย่างไรเหมือนกัน
(กัศเวล, หน้า ๖๕๘)

หรี Or, else. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๘๑)

หฤ Is it that? A final interrogatives particle.
(ศัพท์ฯ, หน้า ๖๘๑)

หรือ

สัน. เป็นคำประกอบกับประโยคคำถาม เช่น ไปหรือ,
เป็นคำบอกความให้กำหนดเอา เช่น ดำหรือแดง เป็นต้น.
(ข. ฤๅ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๔๕)

จะเห็นว่าทั้งสองคำเป็นคำสันธาน ซึ่งตามธรรมชาติของภาษาจะต้องเป็นคำดั้งเดิม เช่นเดียวกับคำสามัญและคำบุพบท ซึ่งคำในกลุ่มความหมายเหล่านี้ไม่ปรากฏในคำยืมภาษาอื่นๆ อีกทั้งในภาษาไทยยังใช้คำยืมดังกล่าวอย่างกลมกลืนไปกับภาษาไทย จนพจนานุกรมในสมัยที่ ๓ ไม่ระบุที่มาของบางคำว่ามีมาจากภาษาเขมรอีกต่อไป แสดงให้เห็นถึงความความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่ไทยและเขมรมีร่วมกันมาเป็นเวลานานและแตกต่างกับความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติอื่น

บทที่ ๔

พัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย

พัฒนาการด้านความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยมากกว่า ๑ สมัย โดยเปรียบเทียบความหมายที่ปรากฏในแต่ละสมัย จำแนกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ คำที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย และคำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย สำหรับคำที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย สามารถแบ่งการเปลี่ยนแปลงออกไปเป็น ๓ ลักษณะใหญ่ๆตามช่วงสมัยของพจนานุกรม ได้แก่

๑. การเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ ประกอบด้วยคำยืมที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ และคำยืมที่ปรากฏทั้งสามสมัยแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงความหมายเกิดขึ้นในช่วงสมัยที่ ๒ เพียงครั้งเดียว
๒. การเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ ประกอบด้วยคำยืมที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓, คำยืมที่ปรากฏในสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ และคำยืมที่ปรากฏทั้งสามสมัยแล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายเกิดขึ้นในช่วงสมัยที่ ๓ เพียงครั้งเดียว
๓. การเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นสองสมัย ประกอบด้วยคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัยแล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายครั้งแรกในช่วงสมัยที่ ๒ และเกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายอีกครั้งในช่วงสมัยที่ ๓

สำหรับคำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย หมายถึงคำที่มีความหมายคงเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะปรากฏในสมัยใด ทั้ง ๓ สามสมัย

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ เป็นพจนานุกรมที่จัดทำขึ้นในระหว่างที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์การใช้ภาษาที่เป็นระบบเท่ากับพจนานุกรมในสมัยที่ ๓ ซึ่งราชบัณฑิตยสถานเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดทำพจนานุกรม ทำให้อักษรวิธีที่ปรากฏในพจนานุกรมในสองสมัยแรกมีความคลั่งคลอน คลาดเคลื่อน ในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ ทั้งสามเล่มนั้น คำยืมภาษาเขมรบางคำมีอักษรวิธีต่างกัน ทั้งที่เป็นคำเดียวกัน โดยเฉพาะในพจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ คัสเวลล์ และศัพท์พะพะจะนะ พาสาไท ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของผู้จัดทำพจนานุกรมซึ่งเป็นชาวต่างชาติ ในการแยกคำเพื่อนำมาพิจารณาการเปลี่ยนแปลงความหมาย จึงอ้างอิงตามเกณฑ์การนับจำนวนคำในบทที่ ๓ และในกรณี

ก. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าในสมัยที่ ๒ พบทั้งหมด ๒๑ คำ ได้แก่

กระจาย

กระจาย	นั่นคือกะเด็นไปแพร่ไปเป็นอันมาก (คัสเวล, หน้า ๓๘)
กจ่าย	To disperse. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๑๕)
กระจาย	ของที่แตกเรียวยาวออกไปนั้น. อนึ่งฝูงสัตว์, หลุมคนเป็นหมู่กักรอยู่แล้วกระจายออกไปจากกัน. (อักขรฯ, หน้า ๑๕)
กระจาย	เข้าของที่สุ่มไว้แล้วเกลี่ยแผ่ออกไป, หลุมพมที่เกล้าไว้ขยายแผ่ออกไป. (อักขรฯ, หน้า ๔๖)
กระจาย, ขจ่าย	ข.พ. เร็ยราย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๓)
กระจาย, กระจาย, ขจ่าย	ข.พ. เร็ยราย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑)
กระจาย, ขจ่าย	ข.พ. เร็ยราย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๗)
ขจ่าย, ขจ่าย	ข. เร็ยราย, หก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระจาย หรือ กระจาย ว่าหมายถึงลักษณะที่กระเด็นแพร่ออกไปเป็นจำนวนมากหรือลักษณะการแตกขยายแผ่ออกไป เช่น ฝูงสัตว์ที่แตกออกจากกัน พมที่เกล้าไว้สยายออก หรือข้าวของที่สุ่มไว้แตกขยายออกจากกองเดิม เป็นต้น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเป็นเพียงความหมายว่า เร็ยราย หรือ หก ซึ่งเป็นลักษณะของการตกลงหรือแตกกระเด็นของสิ่งของเท่านั้น ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงการแตกกระจายของฝูงสัตว์หรือพมที่สยายออกจากมวยที่เกล้าไว้ด้วยความหมายในสมัยที่ ๑

กำสรวล

กำสรว	To laugh, to rejoice. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๕)
กำสรวน	ว่าโศกเศร้า, เปนคำสูง. (อักขรฯ, หน้า ๑๔)
กำสรวญ, กำสรวล	ข. เศร้า (กำ เปนอุปสรรค, ลงในความว่าไม่มี คือไม่มี ความหัวเราะๆ ไม่ได้). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒)
กำสรวญ, กำสรวล	ข. เศร้า (กำ เปนอุปสรรค, ลงในความว่าไม่มี, คือไม่มี ความหัวเราะๆ ไม่ได้). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 กำสรวร หรือ กำสรวน ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ หัวเราะ, ยินดีปรีดา
 ความหมายที่สองคือ โศกเศร้า แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลง
 ความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลง เหลือเพียงความหมายว่า
 เศร้าเท่านั้น

เกย

เกย

นั่นคือเป็นชื่อแห่งสิ่งที่เขาทำด้วยไม้แลเห็นทำสำหรับ
 พระมหากษัตริย์จะได้ขึ้นข้างลงข้างนั้น ก็เรียกว่าเกย
 อีกประการหนึ่งคือติดอยู่เหมือนกับสำเภาแลกำปั่นแล่น
 ไปติดหินอยู่ ก็เรียกว่าแล่นไปเกยหินอยู่ อนึ่งเหมือนลาก
 เรือขึ้นบนตะลิ่งก็เรียกว่าลากเรือขึ้นเกยตะลิ่ง เหมือน
 คำพูดว่าเกยขึ้นข้าง สำเภาเกยหิน เรือเกยตะลิ่ง (คัสเวล,
 หน้า ๑๔๘)

เกย

To be put high and dry ; ladder for mounting on an
 elephant. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๔๘)

เกย

ของที่เขาทำไว้สำหรับพระยศจักรขึ้นข้างขึ้นม้าขึ้นรถ,
 อนึ่งคนเขนเรือเลยขึ้นบนแห่ง. (อักษรฯ, หน้า ๔๒)

เกย, เกอย

ข. หยุต, ค้าง, ติด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๓)

เกย, เกอย

ข. หยุต, ค้าง, ติด. ท. เลือกขึ้นไปค้างอยู่, เลือกขึ้นไป
 ติดอยู่ (สิ่งที่รองก้าวขึ้นแล, ก้าวลงอย่างบันได, สำหรับ
 พระเจ้าแผ่นดิน, ผู้อื่นถ้าได้พระบรมราชานุญาตจึงจะขึ้น
 ได้.) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 เกย หรือเกอย ว่าหมายถึงสิ่งที่มีไว้สำหรับให้เจ้านายขึ้นลงข้างทรง และหมายถึง
 ลักษณะหรืออาการที่ค้างอยู่ ติดอยู่ เช่นเรือเกยหาดอยู่ เป็นต้น แต่พจนานุกรมสมัย
 ที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือความหมายที่ระบุมาจาก
 ภาษาเขมรนั้น มีเพียงความหมายว่า หยุต ค้าง ติด เท่านั้น เนื่องจากความหมายที่
 เป็นเครื่องช่วยสำหรับการขึ้นลงข้างนั้น ถูกระบุว่าเป็นความหมายในภาษาไทย

ขวบ

ขวบ นั้นคือเป็นคำเรียกว่าปี เหมือนพูดว่าเด็กคนนั้นมีอายุศักราช
ได้ก็ขวบ คือว่ามันได้ก็ปี (คัสเวล, หน้า ๑๔๑)

ขวบ Peroidal revolution, week, year. (สัพพะฯ, หน้า ๓๒๒)

ขวบ คือคำเป็นที่กำหนดปี, กำหนดเดือน, กำหนดวัน,
เหมือนคนเกิดมาครบปีหนึ่งเป็นต้น, ว่าได้ขวบหนึ่ง.
(อักขรฯ, หน้า ๘๔)

ขวบ ข. ประจวบ, ครบ, รอบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๗)

ขวบ ข. ประจวบ, ครบ, รอบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
ขวบ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ปี เป็นคำที่ใช้เรียกแทนคำว่าปี
ความหมายที่สองคือการครบรอบเวลาหนึ่ง เช่นครบปี ครบเดือน แต่พจนานุกรม
สมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลง เหลือ
เพียงความหมายว่า ประจวบ, ครบ, รอบ ซึ่งเป็นความหมายที่สองในสมัยแรก

ขอม

ขอม นั้นคือเป็นชื่อแห่งหนึ่งชื่ออย่างหนึ่ง หนึ่งเป็นชื่อแห่ง
เมืองอย่างหนึ่ง อยู่ในประเทศเมืองเขมร เรียกว่าเมือง
ขอม (คัสเวล, หน้า ๑๔๘)

ขอม The camboge nation. (สัพพะฯ, หน้า ๓๐๔)

ขอม คือเป็นชื่อพวกเขมรในแคว้นแก้วกัมพูชา. หนึ่งคือ
หนังสือขอม, เป็นชื่อหนังสือเขมรนั้น. (อักขรฯ, หน้า
๘๕)

ขอม ข. ดุทีเขมร (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
ขอม ว่าเป็นคำเรียกชื่ออักษรชนิดหนึ่ง คืออักษรขอมหรือหนังสือขอม รวมทั้ง
หมายถึงประเทศกัมพูชา และชาวกัมพูชา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ ให้
ความหมายที่คำว่า เขมร ซึ่งมีความหมายว่า คนพวกหนึ่งเป็นชาวเมืองกำพูชา จึง
ถือว่าคำว่า ขอม มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลง
เหลือเพียงความหมายที่ใช้เป็นคำเรียกชาวกัมพูชาเท่านั้น

ชนะน

ชนะน	นั่นคือม่อแลไหใส่ของต่างๆนั้นเรียกว่าชนะน เหมือนคำพูดว่า น้ำในชนะนหมดแล้วฤ (คัสเวล, หน้า ๕๕)
คะนน	Large saucepan. (สัพพะฯ, หน้า ๒๗๕)
ชนะน	Pot for cooking, jug and other like yessels. (สัพพะฯ, หน้า ๒๗๘)
คะนน	เป็นชื่อม่อสำหรับต้กน้ำ, ทำด้วยดินโตประมาณเท่าบาตรพระสงฆ์, หนึ่งคือม่อกละออมนั่นเอง. (อักขรฯ, หน้า ๕๓)
ชนะน	คือม่อโตๆ ประมาณเท่าบาตร, สำหรับใช้ต้กน้ำแลต้มอยา. (อักขรฯ, หน้า ๗๓)
คะนน	ข. ม่อสำหรับใส่น้ำ (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๗๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ชนะน หรือ คะนน ว่าหมายถึงหม้อหรือไหสำหรับใส่ของต่างๆ เช่นใส่น้ำ รวมทั้งเป็นหม้อสำหรับประกอบอาหาร และยังหมายถึงอุปกรณ์สำหรับต้กน้ำจำพวกเหยือก หรือหม้อดิน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงหม้อสำหรับใส่น้ำเท่านั้น ไม่ได้บอกว่าเป็นภาชนะสำหรับใส่ของอื่นใดได้อีก

คลัง

คลัง	นั่นคือเรือนแลตึกที่เขาทำไว้สำหรับใส่ของต่างๆ มีเงินแลทองเป็นต้นนั้น ก็เรียกว่าคลังเงินคลังทอง เหมือนคำพูดว่าเงินทองในคลังนั้นมีถม (คัสเวล, หน้า ๑๘๔)
คลัง	Treasure. (สัพพะฯ, หน้า ๒๕๕)
คลัง	ตรู, คือเรือนเป็นที่สำหรับไว้พระราชทรัพย์ของหลวง, หนึ่งสัตว์ที่เขาเอาเชือกใส่กระบอกแล้ว, ผูกติดอยู่กับหลังนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๑๔)
คลัง, ขคลัง	ข. เรือนที่เก็บของ (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า คลั่ง ว่า หมายถึง เรือนหรือตึกที่สร้างไว้สำหรับเก็บสิ่งของหรือเงินทอง หรือ ที่สำหรับเก็บทรัพย์สินของหลวง อีกความหมายหนึ่งคือ สัตว์ที่เอาเชือก ไล่กระบอกแล้วผูกติดกับหลัง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า เรือนที่เก็บของ เท่านั้น

จํารูญ

จํารูญ

นั้นความก็เหมือนกับจําหรัด (คัสเวล, หน้า ๘๑๒)

จํารูณ

Vide จําหรัด (สัพพะฯ, หน้า ๘๐)

จํารูน

คืออาคารที่รุ่งเรือง, ฤๅแสงสว่าง, เหมือนอย่างสว่างด้วย แสงแก้ว, ฤๅแสงโคม เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๓๕)

จํารูญ, จรูญ

ข.พ. รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๑)

จํารูญ, จรูญ

ข.พ. รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า จํารูญ ว่าหมายถึงรุ่งเรือง หรือแสงสว่าง เช่นแสงจากโคม หรือสว่างด้วยแสงแก้ว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลด ความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่ารุ่งเรืองเท่านั้น ไม่ได้หมายถึงแสงสว่างแต่ อยางใด

ตำบลด

ตำบณ

นั่นคือบ้าน เหมือนคำพูดว่าตำบณนั้นบ้านนั้น (คัสเวล, หน้า ๓๗๑)

ตำบลด

Place. (สัพพะฯ, หน้า ๗๗๓)

ตำบลด

คือที่นั้น เหมือนอย่างเขาถามกันว่า, ตำบลดบ้านอยู่ที่ไหน. (อักขรฯ, หน้า ๒๓๓)

ตำบลด

ข. ที่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๗)

ตำบลด

ข. ที่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ตำบล หรือ ตำบล ว่าหมายถึง บ้าน บ้านในที่นี้คือชุมชนหรือหมู่บ้าน และหมายถึง ที่ ซึ่งในที่นี้หมายถึงสถานที่ใดๆก็ตาม ไม่ได้จำเพาะบริบทการใช้ แต่พจนานุกรม สมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือ เพียงความหมายว่า ที่ เท่านั้น ไม่ได้หมายถึงบ้านแต่อย่างใด

ถวาย

ถวาย	นั่นคือให้ เป็นคำกริยา (คัสเวล, หน้า ๓๘๕)
ถวาย	To offer. (สัพพะฯ, หน้า ๘๐๓)
ถวาย	บูชา, ให้, พระราชทาน, คือการให้แก่คนมีศีล, ถ้าให้แก่คนมีบุญนั้น, เช่น ของถวายพระสงฆ์ เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๗๒)
ถวาย	ข. คูที่ตั้งถวาย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑๐)
ตั้งถวาย ถวาย	ข.พ. ให้ (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๘)
ถวาย	ข. คูที่ตั้งถวาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๕)
ตั้งถวาย, ถวาย	ข.พ. ให้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ถวาย ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ให้ ส่วนความหมายที่สอง คือ บูชา หรือ การมอบของแก่ผู้มีศีล แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า ให้ ซึ่งเป็นความหมายโดยทั่วไป ไม่ได้มีความหมายว่า บูชา เช่นในสมัยที่หนึ่ง

ประทับ

ประทับ	นั่นคือยับยั้งอยู่ เรียกว่าประทับอยู่ เหมือนคำพูดว่า วานนี้เสด็จประทับอยู่ไหน (คัสเวล, หน้า ๔๕๘)
ประทับ	นั่นคือยับยั้งเอาไว้ตรอยอยู่เรียกว่าประทับอยู่ เป็นคำกริยา อื่นก็คือติตรา เรียกว่าประทับตรา (คัสเวล, หน้า ๕๔๓)
กะทับ	Vide ประทับ (สัพพะฯ, หน้า ๒๔๕)
ปทับ	Station ; to stay in a place. (สัพพะฯ, หน้า ๕๒๒)

ประทับ	To stop, to encamp. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๒๕)
ปะทับ	คือแอบเข้า, เช่นเรือพระที่นั่งเจ้า, จอดแอบเข้าว่าปะทับ, อย่างหนึ่งเขาตีตราลงที่ใบหนังสือ, ก็ว่า ปะทับตราลง. (อักขรฯ, หน้า ๓๘๖)
ประทับ	คือแอบเข้าเหมือนเรือพระที่นั่งเจ้าจอดเข้า, ว่าประทับเข้า. อย่างหนึ่งเขาตีตราลงที่ใบหนังสือ ก็ว่า ประทับตรา. (อักขรฯ, หน้า ๔๑๒)
ประทับ	ข. หยุด. ท.(ประทับตรา กตตรา ตีตรา) (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๕๓)
ปะทับ, ประทับ	ข. จอด, หยุดอยู่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๕๒)
ปะทับ, ประทับ	ข. จอด, หยุดอยู่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๐๖)
ประทับ	ข. หยุด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๑๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ปะทับ หรือ ประทับ ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกคือ ยับยั้งอยู่, หยุดอาศัยอยู่ ความหมายที่สองคือ แอบเข้า, จอดแอบเข้า ส่วนความหมายที่สามคือ การตีตรา หรือประทับตรา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแถบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า จอด และ หยุดอยู่ เท่านั้น ซึ่งเป็นความหมายที่สอดคล้องกับความหมายที่หนึ่งและสองในพจนานุกรมสมัยที่ ๑

มาศ

มาศ	ทอง นั่นคือเป็นชื่อแห่งของอย่างหนึ่ง (กัศเวล, หน้า ๕๕๕)
มาศ	Gold, month. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๓๑)
มาศ	Sulphur. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๓๑)
มาศ	ดินทอง, คือกำมะถัน, กำมะถันมีสองอย่าง, แดงอย่างหนึ่ง เหลืองอย่างหนึ่ง, เขาประสมดินประสีวทำดินยิงปืนบ้าง. (อักขรฯ, หน้า ๕๑๘)
มาศ	ข. ทอง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๕๖)
มาศ	ข. ทอง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๐๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า มาศ ไว้ ๒ ความหมายคือ ทอง และ กำมะถัน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า ทอง เท่านั้น

ดู

ดู นั้นคือสำเร็จ เรียกว่าดู เหมือนคำพูดว่า การที่เราทำนั้นดูสำเร็จเสร็จแล้ว อนึ่งว่าดูถึงที่ตนปรารถนาจะไปนั้นก็ว่า (คัสเวล, หน้า ๖๖๐)

ดู To attain, to obtain, to gain. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๑๗)

ดู ถึง, คือถึงที่สุด, คนไปตามทางใกล้ๆไกล ภาวเพี้ยนเดินไปถึงที่หวังนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๖๑๒)

ดู ข. ถึง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๓๖)

ดู ข. ถึง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๓๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ดู ว่าหมายถึง สำเร็จ ถึง ถึงเป้าหมาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า ถึง เท่านั้น ไม่มีความหมายว่าสำเร็จแต่อย่างใด

สนับ

สนับ นั้นคือสิ่งที่หุ้มปิดกำบัง เหมือนกับสิ่งที่บังเกิดอยู่เหนือหลังนั้นในหนองน้ำเป็นต้นนั้นก็เรียกว่าสนับ อนึ่งคือสิ่งที่ผูกติดสำหรับตะกระตร้อหาวยแห่งคนตะกระตร้อนั้นก็เรียกว่าสะนับตะกร้อ (คัสเวล, หน้า ๕๔๗)

สนับ A tight coat. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๐๕)

สนับ คือใบลานเขาซ้อนเข้ากำใบสับใบสำหรับรองใบลานงานหนังสือนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๑)

สนะ, สนับ ข. เสื้อ, เครื่องสอด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๕)

สนะ, สนับ ข. เสื้อ, เครื่องสอดสวม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สนับ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ สิ่งที่หุ้มปิดกำบัง ความหมายที่สองคือ เสื้อหรือเครื่องสวมที่พอดีหรือแนบสนิท ความหมายที่สามคือ ไบลานที่ใช้ซ้อนกันสำหรับรองไบลานที่จะจารหนังสือ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า เสื้อ, เครื่องสอดสวม เท่านั้น

สมเด็จ

- สมเด็จ นั่นคือเป็นคำเรียกซึ่งกระษัตริ์ เหมือนคำเรียกว่าสมเด็จ
 บรมกระษัตริ์เป็นคำฝ่ายกระษัตริ์. (คัสเวล, หน้า ๕๕๓)
- สมเด็จ Excellent, eminent. (สัพพะฯ, หน้า ๗๔๗)
- สมเด็จ คือสมมุติเป็นคำสูงทรง, ตาม โลกย์โวหาร, สยามภาษาว่า
 ประเสริฐนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๗๓๖)
- สมเด็จ ข. เจ้าฟ้า, ที่สุด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๒๕)
- สมเด็จ ข. เจ้าฟ้า, ยศสูงที่สุด. ท. ใช้ในยศท่านผู้ทรงคุณอย่างสูง
 (สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน, สมเด็จเจ้าฟ้า, สมเด็จพระนาง
 เจ้า, กรมสมเด็จ, สมเด็จเจ้าพระยา, สมเด็จพระราช
 คณะ). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สมเด็จ ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกคือ กษัตริย์ ความหมายที่สองคือ ที่สุด ส่วนความหมายที่สาม คือ โคดเค้น หรือ ประสบความสำเร็จ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า เจ้าฟ้า (หรือกษัตริย์) และ ที่สุด หรือยศที่สุด ซึ่งตรงกับความหมายที่หนึ่งและความหมายที่สองในสมัยแรก โดยไม่ปรากฏความหมายที่สาม

สลับ

- สลับ นั่นคือซ้อนกันคั่นกัน เรียกว่าสลับกัณฑ์ (คัสเวล, หน้า
 ๒๕๗)
- สลับ Placed upon, multiple. (สัพพะฯ, หน้า ๖๕๗)

สลับ คือซั๊บซ็อน, เช่นเขาจัดแจงทำเครื่องศพ, ทำดอกไม้
ประดับเป็นศรีต่างๆซ็อนกันทีละศรีๆนั้น. (อักษรฯ,
หน้า ๓๐๓)

สลับ ข. ชั้น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๕)

สลับ ข. ชั้น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
สลับ ไว้ว่าซ็อน ซั๊บซ็อน คือคั่นกัน เป็นลักษณะหรืออาการที่น่าขงวางซ็อนกัน
คั่นกัน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า
โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า ชั้น, ชั้น เท่านั้น ซึ่งเป็นความหมาย
ที่บอกถึงลักษณะที่ซ็อนกันเป็นชั้นเป็นชั้นเท่านั้น ไม่ได้มีความหมายครอบคลุม
ถึงอาการที่ทำให้สิ่งใดให้ซ็อนกันเป็นชั้นดังในสมัยที่ ๑

สวย

สวย นั้นความพุดกันว่าเหมือนคำพุดว่าคนนั้นแต่งตัวสวยนัก
อนึ่งคือไม่เปียก เหมือนคำพุดว่า เขานี้หุงสวยนักเรากิน
ไม่ได้ (กัศเวล, หน้า ๓๓๑)

สรวย ข. งาม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๒๘)

สรวย ข. งาม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
สวย ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายที่หนึ่งหมายถึงลักษณะงาม เช่นแต่งตัวสวย
และความหมายที่สองหมายถึงลักษณะที่ไม่เปียก เช่นข้าวสวย หุงข้าวได้สวย
แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลด
ความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า งาม เท่านั้น ไม่ได้มีความหมายเกี่ยวกับ
ลักษณะไม่เปียกหรือการ หุงข้าวแต่อย่างใด

สำอาง

สำอาง นั้นคือตกแต่งกายให้สะอาดนั้น ก็เรียกว่าแต่งกายให้
สำอาง (กัศเวล, หน้า ๒๘๖)

สำอาง Clean, well dressed, neat. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๐๒)

สำออง คือความสะอาดสะอาด, เช่น คนไม่สกกระปรก, เป็นคน
 อู๋ย่าห้อาบน้ำชำระกาย เป็นต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า
 ๖๕๗)

สำออง ข. แต่งตัว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๕)

สำออง ข. แต่งตัว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 สำออง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง การแต่งกายสะอาดสะอาด การ
 แต่งกายที่ดี ส่วนความหมายที่สองหมายถึง ความสะอาด แต่พจนานุกรมสมัย
 ที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียง
 ความหมายว่า แต่งตัว

สิงคลี

สิงคลี นั้นคือเป็นชื่อแห่งลมอย่างหนึ่งที่กระทำยังชีวิตร์แห่งคน
 ให้ตามนั้น เรียกว่าลมกาละสิงคลี (คัสเวล, หน้า ๕๕๑)

สิงคลี คือการที่คนวิ่ง วุ่นวายอื้ออิ่งนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๗๑๖)

สิงคลี ข. วุ่นวาย อื้ออิ่ง แซก แซง (กาลสิงคลี กาลแทรก สิงคลี
 ข. ไปจากที่อยู่ ไปแอบแซกอยู่ คลี ไป เดิน กลิ้ง หมุน
 วนรอบ). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๔)

สิงคลี ข. วุ่นวาย อื้ออิ่ง แซก แซง (กาลสิงคลี กาลแทรก สิงคลี
 ข. ไปจากที่อยู่ ไปแอบแซกอยู่ คลี ไป เดิน กลิ้ง หมุน
 วนรอบ). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
 คำว่า สิงคลี ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกระบุว่าเป็นชื่อลมชนิดหนึ่ง ส่วน
 ความหมายที่สองหมายถึงลักษณะที่คนวิ่งกัน วุ่นวายอื้ออิ่ง แต่พจนานุกรมสมัย
 ที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียง
 ความหมายว่า วุ่นวาย อื้ออิ่ง แซก แซง ซึ่งเป็นความหมายในลักษณะเดียวกับ
 ความหมายที่สองในสมัยที่หนึ่ง โดยไม่ได้มีความหมายเกี่ยวกับลมชนิดใดทั้งสิ้น

แสง สยอน

แสงสยอง นั้นความเหมือนสยองแล้วเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๕๔๘)

แสง To stand erect (speaking of the hair of the head and body) (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๕๒)

สยอน คือคนสยอนใจ, เช่นคนเห่นคนที่เขาเอาไปจะฆ่า เมื่อเขาเงือดาบขึ้นจะตัดหัวนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๕)

แสง คือขนชันขึ้นเช่นแปรงหมู, คือขนเส้นใหญ่ๆที่คอหมูเมื่อมันจะสู้กัน, มันชูชันขึ้น, ว่าแสง. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๐๕)

แสง, สยอน ข. กลัว, เกรง, คร้าม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๖)

แสง, แลสยอน ข. กลัว, เกรง, คร้าม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าแสง, สยอน ไว้ ๒ ความหมาย ควบคู่กันคือ สยอง ส่วนความหมายที่สองหมายถึงลักษณะขนหรือผมที่ตั้งชันขึ้น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า กลัว เกรง คร้าม ซึ่งเป็นความหมายในลักษณะเดียวกับความหมายแรกในสมัยที่หนึ่ง โดยไม่ได้มีความหมายเกี่ยวกับอาการที่ขนตั้งชันแต่อย่างใด

เห็น

เหิร นั้นความว่าสูงชัน เหมือนคำพูดว่าคนนั้นเหาะเหินขึ้น
ไปบนอากาศ (คัสเวล, หน้า ๗๒๗)

เหิน To go, to be carried by, to travel. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๖๗)

เหิน คือเหินหวา, เช่นนกบินตรงขึ้นไปในอากาศ สูงตรงขึ้นไปนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๗๖๕)

เหิร ข. ลอย, บิน, เหาะ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๔๕)

เหิร ข. ลอย, บิน, เหาะ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าเหิร หรือ เหิน ไว้ ๒ ความหมาย ควบคู่กันคือ สูงชัน หรืออาการเหาะเหิน หรือ เหินหวาอย่างนก ส่วนความหมายที่สองหมายถึงการไป การเดินทาง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลด

ความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า ลอย บิน เหาะ โดยตรง ไม่ได้มีความหมายกว้างๆว่าเป็นการเดินทางอย่างไรในสมัยแรก

ข. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีการเปลี่ยนความหมายแบบแคบเข้าไปในสมัยที่ ๒ เพียงครั้งเดียว แล้วคงความหมายเดิมต่อไปในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๗ คำ ได้แก่

ขจร

ขะจอร์ นั่นคือเป็นคำลือมาแลอิงมา เหมือนกับการมะโหระสอ
เป็นต้นนั้น (กัศเวล, หน้า ๓๗)

ขจร To be dispersed in the air, to be scatterd in the air, to be
dissipated. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๖๕)

ขะจอร์ คือข่าวที่เขาเล่าๆกันฟังเพื่องตลอดไป. (อักษรฯ, หน้า
๗๓)

คะจระ คือข่าวแลเรื่องความสิ่งใดๆ, ที่เขาพูดจาเล่าๆต่อๆไป
นั้น. (อักษรฯ, หน้า ๕๒)

กัจจระ, ขจร ข.ผ. ฟุ้ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕)

ขะจระ ขจร ข. ฟุ้ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓)

ขจร ข. ฟุ้งไป. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๖)

กัจจระ, ขจร ข.ผ. ฟุ้ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔)

ขะจระ, ขจร ข. ฟุ้ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗)

ขจร ข. ฟุ้งไป. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐)

ขจร [ขะจอน] ก. ฟุ้งไป. (ข. ขจร ว่า ฟุ้งไป แปลงเป็น กัจจระ
ก็ได้ ; ป. ขจร ว่า ผู้ไปในอากาศ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า
๑๗๖)

ขจร [ขะจอน] ก. ฟุ้งไป. (ข. ขจร ว่า ฟุ้งไป แปลงเป็นกัจจระ
ก็ได้ ; ส. ข ว่า อากาศ + จระ ว่าไป). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๑๒๕)

ขจร ๑ [ขะจอน] ก. ฟุ้งไป, (ข. ขจร ว่า ฟุ้งไป แปลงเป็น กัจจระ
ก็ได้ ; ป., ส., ข. = อากาศ + จระ = ไป). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๑๖๐)

ขจร ๑ [ขะจน] ก. ฟุ้งไป. (ข. ขจร ว่า ฟุ้งไป แผลงเป็นคำจร
ก็ได้ ; ป., ส. ข ว่า อากาศ + จร ว่าไป). (ราชฯ ๒๕๕๔,
หน้า ๑๖๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
ขจร ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง ลักษณะที่ฟุ้งออกไป ความหมาย
สองหมายถึงเรื่องเล่าลือ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย
แบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า ฟุ้งไป และยังคง
ความหมายนี้ต่อไปในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

ทราบ

ชาบ นั้นคือชิมทั่วไป อนึ่งคือรู้ เหมือนคำพูดว่าน้ำมันชาบไป
แลความนั้นเข้าชาบแล้ว (กัศเวล, หน้า ๓๒๒)

ทราบ นั้นความก็เหมือนกับชาบ (กัศเวล, หน้า ๓๒๒)

ทราบ ความเล่านี้ ไปดูเอาที่อักษร ช นั้นเถิด (กัศเวล, หน้า
๘๕๐)

ชาบ ู้, แจ้ง, คือเป็นชื่ออาการที่เป็ยกชานไปนั้น, เหมือนอย่าง
ฟ้าฤกระดาดเป็ยกน้ำ เป็นต้น. อนึ่งคือรู้นั้นด้วย.
(อักษราฯ, หน้า ๑๕๖)

ทราบ ชิม, ู้, คือความรู้ทั่วต่างๆ, อาการที่ชิมอาบไปไม่ค้างอยู่
ได้นั้น, เช่นน้ำตกลงบนทราย. (อักษราฯ, หน้า ๓๑๔)

ทราบ, เทரிய ข. ู้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒๕)

ทราบ, เทரிய ข. ู้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖๔)

ทราบ [ชาบ] ก. ู้ (ใช้ในความสุภาพ) เช่น ทราบข่าว ได้รับ
ทราบแล้ว เรียนมาเพื่อทราบ. (ข. ชุราบ). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๕๔๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
ชาบ หรือ ทราบ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรก หมายถึง ชิม เช่นน้ำชิม
ความหมายที่สองหมายถึง ู้ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า ู้
และยังคงความหมายนี้ต่อไปในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

ผกา

พะกา	นั่นคือว่าเกสร ตามบาฬี (กัศเวล, หน้า ๘๗๕)
พกา	Flower, flowers, the pollen of flowers (camboge word) (สัพะฯ, หน้า ๕๓๖)
พะกา	กลีบ, เปนสับท, บันดาดอกไม่มีสิ่งทีเบนโบบางๆ อยู่ทีริมเกสรนั่นเรียกว่ากลีบ. (อักษราฯ, หน้า ๔๗๒)
พะกา	แปลว่ากลีบ, ของทีเปนอันเล็ก, อยู่ทีดอกไม้นั้น เรียกว่ากลีบ. (อักษราฯ, หน้า ๔๕๑)
พะกา	ข. ดอกไม้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๗)
ผกา, พะกา	ข. ดอกไม้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๕)
พะกา	ข. ดอกไม้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๔)
ผกา, พะกา	ข. ดอกไม้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๕)
ผกา	น. ดอกไม้. (ข. พุกา). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๖๖)
ผกา	น. ดอกไม้. (ข. พุกา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕๑)
ผกา	น. ดอกไม้. (ข. พุกา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๒๔)
ผกา	น. ดอกไม้. (ข. พุกา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๗๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ผกา ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง เกสร ความหมายที่สองหมายถึง ดอกไม้ ความหมายที่สามหมายถึง กลีบดอกไม้ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า ดอกไม้ และยังคงความหมายนี้ไว้ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

พนม

พะนม	นั่นคือราวป่าก็ว่า จอมดอกไม้ก็ว่า ประนมมือก็ว่า เหมือนคำพูดว่า พนมวัน แลพนมดอกไม้ แลพนมมือไหว้ (กัศเวล, หน้า ๘๘๐)
พนม	Hill, mountain. (สัพะฯ, หน้า ๕๔๓)
พนม	To join. - <i>พนมมือไหว้</i> To join the hands for saluting. (สัพะฯ, หน้า ๕๔๒)

พนม	แปลว่าป่าๆมีมากนัก, เพราะอาเทศอักษร ทำตามคำภีร์ มูลนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๔๕๒)
พนม	ข. พุษา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๕๒)
พนม	ข. ภูเขา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๖๓)
พนม	น. ภูเขา (ข.); พุ่ม, กระจุกพุ่มมือ. (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๓๕)
พนม	น. ภูเขา. (ข.); ลักษณะของสิ่งที่เป็นพุ่มยอดแหลมอย่าง ดอกบัวตูม. ก. ทำให้มีรูปเช่นนั้น เช่น พนมมือ. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๖๔)
พนม	น. ภูเขา. (ข.); ลักษณะของสิ่งที่เป็นพุ่มยอดแหลมอย่าง ดอกบัวตูม. ก. ทำให้มีรูปอย่างดอกบัวตูม เช่น พนมมือ. (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๕๕)
พนม	น. ภูเขา. (ข.); ลักษณะของสิ่งที่เป็นพุ่มยอดแหลมอย่าง ดอกบัวตูม. ก. ทำให้มีรูปอย่างดอกบัวตูม เช่น พนมมือ. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๐๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า พนม ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง ป่า ความหมายที่สอง
หมายถึงลักษณะที่เป็นทรงพุ่มขึ้นมา เช่น พนมมือ พนมดอกไม้ ความหมาย
ที่สามหมายถึง ภูเขา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย
แบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า ภูเขา และยังคง
ความหมายนี้ไว้ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

เพ็ญ

เพญ	Full, perfect. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๔๕)
เพ็ง, เพ็ญ	ข. เต็ม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๔๕)
เพ็ง, เพ็ญ	ข. เต็ม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕๖)
เพ็ญ	ว. เต็ม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๖๗)
เพ็ญ	ว. เต็ม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๐๐)
เพ็ญ	ว. เต็ม. (ข. เพญ). (ราชฯ ๒๕๔๒)
เพ็ญ	ว. เต็ม. (ข. เพญ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๔๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 เฝี้ยไไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง เต็ม ความหมายที่สองหมายถึง
 สมบูรณ์ หรือ สมบูรณ์แบบ (perfect) แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลง
 ความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า เต็ม และ
 ยังคงความหมายนี้ไว้ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

รุษ

รุษ	(<i>รุษโรม</i>) A kind of small fly. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๗๙)
รุษโรม	ข. แมลงวัน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๒๖)
รุษโรม	ข. แมลงวัน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๒๓)
รุษ	น. แมลงวัน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๗๗๘)
รุษ	น. แมลงวัน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๙๙)
รุษ	น. แมลงวัน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๙๖๑)
รุษ	น. แมลงวัน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๐๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
 คำว่า รุษ ว่าหมายถึง แมลงตัวเล็กๆชนิดหนึ่ง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการ
 เปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือระบุชัดเจนว่าหมายถึง แมลงวัน
 และยังคงความหมายนี้ไว้ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

ล่อ

ล่อ	Beautiful. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๘๕)
ล่อ	คือสอจหมดจคคองใส, เช่นคนรูปสรวยสอจงาม ไม้มัวหมองว่า รูปล่อ. (อักษรฯ, หน้า ๖๑๙)
ล่อ	ข. งาม, สวย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๓๔)
ล่อ	ข. งาม, สวย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๓๐)
ล่อ	ว. งาม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๗๙๒)
ล่อ	ว. งาม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๑๓)
ล่อ	[ละ -] ว. งาม เช่น นวลล่อ เอี่ยมล่อ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๙๙๖)

ล่อ [ละ -] ว. งาม เช่น นวลล่อ เอี่ยมล่อ. (ข.). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๑๐๔๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ล่อ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง สวย ความหมายที่สองหมายถึง สะอาดหมดจด แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ แคนเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า งาม, สวย ซึ่งเป็น ความหมายนัยเดียวกัน และยังคงความหมายว่า งาม นี้ไว้ในพจนานุกรมสมัย ที่ ๓

๑.๑.๑.๒ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกที่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๒ ประกอบด้วย คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมาย ในสมัยที่ ๒ และคำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีการเปลี่ยนความหมายในสมัยที่ ๒ เพียงครั้งเดียว แล้วคงความหมายเดิมต่อไปในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๔๘ คำ ดังนี้

ก. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมาย แบบกว้างออกในสมัยที่ ๒ พบทั้งหมด ๔๕ คำ ได้แก่

กะแอ

แอ Stutterer. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๒๘)

กาแอ เด็กอ่อนๆ เรียกลูกกาแอ, ลูกจ้าว, ลูกควาย, ลูกแพะ, ลูกแกะ, เล็กๆ ภาววิ้งได้ เป็นต้น จนสองขวบสามขวบ นั้น. (อักษรฯ, หน้า ๓)

กะแอ ลูกควายเล็กๆ ฤๅทารกที่เพิ่งคลอดใหม่นั้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๘)

กะแอ ข. อ่อน, เล็ก, (ใช้ เช่น คำว่า ลูกกะแอ แต่ใช้ในลูกวัว ลูกควายโดยมาก) (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๐๑)

กะแอ ข. อ่อน, เล็ก, (ใช้ เช่น คำว่า ลูกกะแอ แต่ใช้ในลูกวัว ลูกควายโดยมาก.) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าแอ กาแอ หรือ กะแอ ว่าหมายถึง เด็ก หรือลูกสัตว์เล็กๆที่เพิ่งคลอดหรืออยู่ในช่วงวัยที่ ภาววิ้งได้ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก

คำแหง

คำแหง	นั่นคือกล้ำहारเห็นหารเหี่ยมหาร (คัสเวล, หน้า ๓๔)
คำแหง	Bold, daring, robust. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๑)
คำแหง	ว่าแขงแรง, กล้ำहार (อักษรฯ, หน้า ๑๔)
คำแหง, แข็ง, กำแหง	ข.ผ. คูที่กำแหง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๗๕)
(กำแหง, คำแหง, แขง	ท.ผ. แข็งแรง, เก่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒)
คำแหง, คำแหง, แข็ง	ข.ผ. คูที่กำแหง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๖)
(กำแหง, แขง	ป. แข็งแรง, เก่งกาจ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า คำแหง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ แข็งแรง ความหมายที่สองคือ หัวหาญ กล้ำหาญ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จากคำตั้ง คำแหง, แข็ง, กำแหง ระบุให้ดูความหมายจากคำว่า คำแหง ซึ่งพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้าง ออก คือนอกจากจะมีความหมายว่า แข็งแรง กล้ำหาญ แล้ว ยังหมายถึง เก่งกาจ อีกด้วย

แกร, แกล

แกร	นั่นคือเป็นเครื่องเป่าอย่างหนึ่ง แทรก็ว่า ^๑ หนึ่งคือน้ำต่าง เรียกว่าพระแกร เป็นคำกระษัตริ์ (คัสเวล, หน้า ๑๖๐)
แกล	นั่นคือหน้าต่าง เป็นคำกระษัตริ์ แทรก็ว่า (คัสเวล, ๑๗๕)
แกล	Window of the palace. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๓๕)
แกร	Window of palace. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๕๗)
แกล	สิ่งที่ชื่อน้ำต่างพระมหาปราสาท, หล้าที่พระมหามนเทียร, ว่าพระแกล เป็นคำสูง. (อักษรฯ, หน้า ๖๐)
แกล, แกร	ข. น้ำต่าง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๕)
แกล, แกร	ข. น้ำต่าง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๑)

^๑ คำว่า “แกล” ในความหมายว่าเครื่องเป่านี้ แท้จริงแล้วเป็นความหมายของคำว่า “แตร” ซึ่งเป็นคำไทย แต่ปรากฏอยู่ร่วมกับคำว่า “แกร” เนื่องจากความเข้าใจผิดของผู้จัดทำพจนานุกรมชาวต่างชาติ จึงไม่นำมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่า “แกล” ในที่นี้

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า แกร หรือ แกล โดยระบุว่าเป็นหน้าต่างของปราสาทราชมณเฑียร แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยยังคงมีความหมายว่า หน้าต่าง แต่ไม่เฉพาะเจาะจงว่าจะต้องเป็นหน้าต่างของวัง เป็นเพียง “หน้าต่าง” ในความหมายทั่วไป

ขนด

- ขนด นั้นคือกำหางแฉวงหางแห่งสัตว์เรียกว่าขนดหาง เหมือนคำพูดว่าขนดนั้นรัดซึ่งเนื้อด้วยขนดหางของมัน (กัศเวล, หน้า ๕๕)
- ขนด Spiral tail. (สัพพะฯ, หน้า ๒๗๕)
- ขนด คือที่โคนหางสัตว์ทั้งปวง, เหมือนอย่างขนดหางงู เป็นต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๗๓)
- ขด คือสิ่งของใดๆที่โค้งเข้าเป็นวงกลมๆ. (อักขรฯ, หน้า ๘๐)
- ขนด, ขด ท.พ. ขด, ล้อม, รอบ, หาง, (ขนด, ข. หางงู, พับไปมา.) (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๕)
- ขนด, ขด ท.พ. ขด, ล้อม, รอบ, หาง, (ขนด, ข. หางงู, พับไปมา.) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขนด หรือ ขด ไว้ว่าหมายถึง วงหางของสัตว์ หรือสิ่งของใดๆที่อยู่ในลักษณะที่โค้งเข้าเป็นวงกลมๆ (คล้ายกับวงหางสัตว์นั้น) แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่า ขด, ล้อม, รอบ, หาง

ขนม

- ขนม นั้นคือสิ่งที่ทำด้วยแป้งก็ดี ทำให้หวานก็ดี มิได้หวานก็ดี ก็เรียกว่าขนม (กัศเวล, หน้า ๖๐)
- ขนม Cakes. (สัพพะฯ, หน้า ๒๗๘)
- ขนม คือเป็นชื่อแห่งของหวานทั้งปวงต่างๆ, ที่ไม่หวานก็มีบ้าง. (อักขรฯ, หน้า ๗๔)

ขนม, นม ข. ของหวาน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๓)

ขนม, นม ข. ของหวาน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขนม ว่าหมายถึง ของหวาน จะมีรสหวานหรือไม่หวานก็ได้ และในพจนานุกรมของเจ คัสเวลฯ ยังระบุว่าทำด้วยแป้งอีกด้วย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยยังคงความหมายว่าของหวาน แต่ไม่ได้ระบุวัตถุดิบ วิธีการทำ หรือรสชาติ แต่เป็นเพียง “ของหวาน” ในความหมายกว้างๆทั่วไป

ขนาด

ขนาด นั่นคือแบบแลอย่างแลส่วน เรียกว่าขนาด (คัสเวล, หน้า ๖๕)

กหนด Fixed measurement, manner. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๗)

ขนาด Mode, model, role, something determinate, form. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๖)

ขนาด คือการเป็นที่กำหนดไว้ว่า, เท่านั้น, เท่านั้น, ฤอย่างนั้น, อย่างนี้. (อักษรฯ, หน้า ๗๑)

ขนาด ข. แบบ, หย่าง, ดวง, วัด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๕)

ขนาด ข. แบบหย่าง, ดวง, วัด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าขนาด ว่า แบบ รูปแบบ อย่าง หรือส่วน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยยังคงความหมายว่า แบบ และ อย่าง เอาไว้ และได้เพิ่มความหมายอีกสองความหมายคือ ดวง และ วัด

ขนาด

ขนาด นั่นคือเอาไม้แลสิ่งอื่นๆ ผูกมัดทั้งสองข้างนั้นเรียกว่าขนาด เหมือนคำพูดว่า เอาไม้ผูกขนาดทั้งสองข้าง (คัสเวล, หน้า ๖๐)

ขนาบ To sthrenghten by fastening both sides. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๕)

ขนาบ การทำเหมือนพื้นเรือไม่เสมอ, แล้วเอาไม้ผูกกดลงให้เสมอกัน, อนึ่งทับฆ่าศึกอยู่สองข้าง, ทับเราอยู่กลาง, ว่าทับขนาบ. (อักษรฯ, หน้า ๗๔)

ขนาบ ขเนียบ ข. ประทับ, ทับ, คาม, ไทว่าดี, รคม, สำทับ, ข้าง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๗)

ขนาบ, ขเนียบ ข. ประทับ, ทับ, คาม, ไทว่าดี, รคม, สำทับ, ข้าง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขนาบ ว่าหมายถึงลักษณะที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งโคนประกบจากสิ่งอื่นทั้งสองด้าน เช่น ทับขนาบ หมายถึง โคนกองทัพอื่นประกบทั้งสองด้าน เอาไม้ผูกขนาบ คือ เอาไม้ผูกประกบทั้งสองด้าน เป็นต้น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยยังคงความหมายที่เกี่ยวกับการประกบเอาไว้ แต่นิยามความหมายในบริบทที่หลากหลายมากขึ้น คือหมายถึง ประทับ, ทับ, คาม, ไทว่าดี, รคม, สำทับ, ข้าง

ขบวน กะบวน

กบวน Manner, order, custom ; coquetry. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๑๕)

ขบวน, กะบวน ข.พ. แบบ, อย่าง, ตำรา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๔)

ขบวน, กะบวน ข.พ. แบบ, อย่าง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขบวน หรือ กบวน ว่า แบบ รูปแบบ ขนบ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยยังคงความหมายที่เกี่ยวกับรูปแบบเอาไว้ คือ แบบ , อย่าง และเพิ่มความหมายใหม่หนึ่งความหมาย คือ ตำรา

ขมวด

ขมวด To gather together. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๓)

ขมวด คือผูกยอดหญ้าหญ้าเข้ากล้าเป็นต้น, คือผูกกระบิดเข้าไว้เป็นหมวดนั่นเอง. (อักษรฯ, หน้า ๗๕)

ขมวด ขมวจ ข. ผูก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๖)

ขมวด, ขมวด ข. ผูก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขมวด ว่าผูกกระบิดเข้าไว้ด้วยกัน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายกว้างๆว่า ผูก โดยไม่ได้ระบุลักษณะของการผูกว่าต้องผูกอย่างไร

ขโมย

ขโมย นั่นคือคนที่ลักสิ่งของต่างๆมิให้เจ้าของรู้นั้นเรียกว่า ขะโมย (คัสเวล, หน้า ๗๖)

ขโมย คือคนลักเอาซึ่งทรัพย์สิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้นั้น. (อักขรฯ, หน้า ๗๖)

ขโมย ขะมวย ข. ลัก, น้อ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๔)

ขโมย, ขมวย ข. ลัก, น้อ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขโมย ว่าหมายถึงคนที่ลักเอาสิ่งของของผู้อื่น ไปเป็นของตน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนิยามความหมายไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ลัก หมายถึงการนำสิ่งของของผู้อื่นไปเป็นของตน ซึ่งเป็นความหมายคล้ายกับความหมายในสมัยแรก แต่ในสมัยที่ ๒ ให้ความหมายเป็นกริยา เป็นลักษณะของการกระทำอย่างหนึ่ง แต่ในสมัยแรกหมายถึงคนที่กระทำกริยาอย่างนั้น ส่วนความหมายที่สองเป็นความหมายใหม่ที่เพิ่มเข้ามา คือ น้อ ซึ่งหมายถึง การคดโกง

ขวย

ขวย To serch for with the greatest care. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๑๕)

ขวย ข. หมั่น, แสวง, เพียร. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๔)

ขวย ข. หมั่น, แสวง, เพียร. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าขวย ว่าหมายถึงการค้นหาด้วยความตั้งใจใฝ่ใจ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนิยามความหมายไว้ ๓

ความหมาย ความหมายแรกคือ หมั่น ความหมายที่สองเป็นความหมายที่เกี่ยวกับการค้นหา สอดคล้องกับความหมายในสมัยแรก คือความหมายว่า แสวง ความหมายที่สามคือ เพียร

ขาง

ขาง Eggs liad by flies on meat. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๗)

ขาง ข. ไข่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่า พจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขาง ว่าหมายถึง ไข่ของแมลงบนเนื้อสัตว์ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่า ไข่ แต่ไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นไข่ของแมลงบนเนื้อสัตว์

ขึง

ขึง To get into a passion, to be indignant. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๒๕)

ขึง ข. แค้น, เคือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗)

ขึง ขึง ข. เคือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๗)

ขึง ข. แค้น, เคือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑)

ขึง, ขึง ข. เคือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขึง หรือ คึง ว่าหมายถึง อาการที่โกรธ ทำหน้าบึ้งแล้วบ่นไปต่างๆ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากมีความหมายว่า เคือง ซึ่งสอดคล้องกับความหมายในสมัยแรกแล้ว ยังมีความหมายว่า แค้น เพิ่มขึ้นอีกความหมายหนึ่ง

เขน

เขน นั่นคือเป็นเครื่องกันศาสตราวุธ ทำด้วยหนังอย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๑๒๕)

เขน Sheild made of skin. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๘๗)

เขน คือเครื่องรบอย่างหนึ่งสำหรับป้องกันอาวุธ. (อักษรฯ, หน้า ๘๓)

เขน, เขล ข. โล้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๐)

เขน, แชล ข. โล้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เขน ว่าหมายถึง เครื่องป้องกันอาวุธหรือโล่ที่ทำจากหนัง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือยังคงมีความหมายว่า โล้ แต่ไม่เฉพาะเจาะจงว่าต้องทำจากวัสดุใด เป็นความหมายกว้างๆว่า โล้ เท่านั้น

เขมม

เขมม นั้นคือเหมือนบุทคลพันสิ่งใดๆให้เกลียวมันถี่แลแขงนั้น เรียกว่าเขมม (กัศเวล, หน้า ๗๔)

เขมม Stretched, tight ; to twist very tightly. (สัพฯ, หน้า ๒๗๒)

เขมม To tighten a rope, to twist it, to stretch it. (สัพฯ, หน้า ๒๗๒)

กะเขมม คนพันเชือก, หฤพันด้าย ทำให้บิดเป็นเกลียวเข้าตึงหนัก, นั้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๕)

เขมมิง การพันเชือก, ฤปาน, ฤด้าย, เปนต้น, กวดให้บิดเป็นเกลียวแขง. (อักษรฯ, หน้า ๗๕)

เขมม, เขมม ข. เกร็ง, ตึง, แน่น, แขง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๘)

เขมม, เขมม ข. เกร็ง, ตึง, แน่น, แขง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เขมม ว่าหมายถึงการผูกให้เป็นเกลียวแน่น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือหมายถึง เกร็ง, ตึง, แน่น, แขง ซึ่งยังมีเค้าความเดิมเกี่ยวกับลักษณะ “แน่น” ที่สอดคล้องกับความหมายในสมัยแรกที่ว่า ผูกให้เป็นเกลียวแน่น

แขวง

แขวง นั้นคือเป็นส่วนเป็นแดนเรียกว่าแขวง เหมือนคำพูดว่า บ้านนี้อยู่แขวงเมืองนั้น อนึ่งคือเป็นชื่อแห่งคนที่สำหรับ ได้ว่าเขตแดนจำพวกหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๒๐๔)

แขวง Province, prefecture. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๒๒)

แขวง คือความที่กำหนดเขตแดนเพียงนั้นเพียงนี้. อนึ่งคนที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน, สำหรับได้ชำระความชาวบ้าน.

(อักษรฯ, หน้า ๘๘)

แขวง, คแขวง ข. ตำบล, แคน, ส่วน, ฝ่าย, ข้าง, แอบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๘)

แขวง, คแขวง ข. ตำบล, แคน, ส่วน, ฝ่าย, ข้าง, แอบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า แขวง ว่า หมายถึงพื้นที่ที่แบ่งเป็นเขตแดนไว้ หมายถึงจังหวัด หรืออำเภอ รวมทั้งหมายถึงคนที่มีตำแหน่งดูแลเขตนั้นๆ หรือหมายถึงเป็นผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ชำระความให้ชาวบ้าน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ ยังคงเค้าความหมายเกี่ยวกับการแบ่งดินแดนเป็นสัดส่วน คือ หมายถึง ตำบล, แคน นอกจากนี้ยังมีความหมายเพิ่มเติมจากสมัยที่หนึ่งว่า ส่วน, ฝ่าย, ข้าง, แอบ อีกด้วย

แขวะ

แขวะ นั้นคือเจาะเข้าไป เหมือนเจาะสิ่งต่างๆ มีขนุนเป็นต้น เรียกว่าแขวะ เหมือนคำพูดว่าแขวะออกดูหญา เหนือ มันดีหญาไม่ดี (คัสเวล, หน้า ๒๐๓)

ขะแขวะ นั้นความเหมือนกับแขวะเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๓๘๘)

แขวะ To hollow out. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๒๒)

แขวะ การที่คนสลักหนังเป็นรูปต่างๆ, ขุดเอาเนื้อหนังข้างใน นั้นออกเสีย, เอาแต่เส้นไว้, นั้นเป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๓๓)

- แขวะ การที่เอาเม็ดแขวะควักออกเสียเป็นช่องๆ. (อักขรฯ, หน้า ๘๕)
- แขวะ เจาะ คือการที่เอาเม็ดควาสีว, เจาะคว้านแขวะออกไปนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๒๒)
- แขวะ ข. เจาะ, รวง, ทะลวง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าแขวะ ว่า หมายถึงลักษณะการเจาะแล้วควักออกมา แขวงควักออก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ ยังคงเค้าความหมายเกี่ยวกับการเจาะ การควัก แต่ได้เพิ่มเติมความหมายให้กว้างขึ้นจากเดิม คือหมายถึง เจาะ รวง ทะลวง

คลา

- คลา นั่นคือไป เรียกว่าคลาไคล (คัสเวล, หน้า ๑๗๕)
- คลา To go way, to withdraw. (สัพพะฯ, หน้า ๒๕๓)
- คลา ข. ไป, เดิน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๒)
- คลา ข. ไป, เดิน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า คลา ว่า หมายถึงไป เดินทางไป แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง ไป แล้ว ยังหมายถึง เดิน อีกด้วย

คำราม

- คำราม นั่นคือทำเสียงในคอให้หน้ากล้วเหมือนกับสัตว์ร้าย มีเสียงเป็นต้น อันคำรามแลหน้ากล้วนั้นเรียกว่า คำราม (คัสเวล, หน้า ๓๓)
- คำราม To use threats ; threatening sounds of infuriated animals. (สัพพะฯ, หน้า ๒๗๓)
- คำราม ความเหมือนหมาเห่าแคว้นนั้น โกรธกัน มันข่มขู่ทำเสียงดังฮือๆ อย่างนั้น, เหมือนอย่างคำรนร้อง. (อักขรฯ, หน้า ๘๒)

คำราม, คาม ข.พ. ชู่, กระทบ, (คูกคาม, ชู่คำราม). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๗๕)

คำราม, คาม ข.พ. ชู่, กระทบ, (คูกคาม, ชู่คำราม). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า คำราม ว่า หมายถึง อาการที่สัตว์เช่นเสือ สุนัข แมว เคঁนเสียงเปล่งเสียงร้องในลำคอให้ดูน่ากลัว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่า, กระทบ, (คูกคาม, ชู่คำราม). ซึ่งยังคงเกี่ยวกับการส่งเสียงลักษณะเดียวกับความหมายในสมัยที่ ๑ แต่ไม่ระบุเจาะจงว่าเป็นเสียงของสัตว์

โคลง

โคลง นั้นคือเอียงไปมาเหมือนกับเรือเอียงไปมานั้นก็เรียกว่าเรือโคลงไปมาอนึ่งคือเป็นชื่อแห่งหนังสือที่เขาแต่งอย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๑๘๗)

โคลง To stagger. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๕๘)

โคลง กลอก, อาการคือสิ่งทั้งปวงที่เอียงไปเอียงมา, เหมือนอย่างเรือที่โคลงไปโคลงมา เป็นต้นนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๑๕)

โคลง, โฆลง ข. โยก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๗)

โคลง ท. โฆลง, ข. โยก, คลอน, ไหว, สั่น, กลอก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า โคลง ว่า หมายถึง อาการที่เอียงไปมา กลอก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่า โยก, คลอน, ไหว, สั่น, กลอก ซึ่งยังคงเกี่ยวกับลักษณะการเอียงไปมาเช่นเดียวกับความหมายในสมัยที่ ๑ แต่มีความหมายที่แตกต่างออกไป คือ “สั่น” เพิ่มขึ้นอีกความหมายหนึ่ง

จรัล

- จระจรร นั่นคือเที่ยวไป ตามบาฬี (คัสเวล, หน้า ๒๓๗)
- จรร คืออาการที่เที่ยวไป, เหมือนอย่างคนไปเที่ยวเล่นนั้น.
(อักขรฯ, หน้า ๑๕๖)
- จรัล ข. ไป เดิน เที่ยว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๓๑)
- จรัล ข. ไป, เดิน, เที่ยว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า จรัล (จระจรร หรือ จรร) ว่า หมายถึง เที่ยวไป แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่า ไป, เดิน, เที่ยว ซึ่งยังคงเกี่ยวกับการเดินทางเที่ยวไป เช่นเดียวกับความหมายในสมัยที่ ๑ แต่มีความหมายที่แตกต่างออกไป คือ “เดิน” เพิ่มขึ้นอีกความหมายหนึ่ง

จรุง

- จรุง Joyous. (สัพพะฯ, หน้า ๘๖)
- จรุง, จุง ข.พ. ปรุง, ปน, อบ, ชั่น, นำมา, เจริญ, เฟลิน, รื่น,
บันเทิง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๖)
- จรุง, จุง ข.พ. ปรุง, ปน, อบ, ชั่น, นำมา, เจริญ, เฟลิน, รื่น,
บันเทิง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า จรุง ว่ามีความหมายเกี่ยวกับความปิติ เบิกบาน ยินดี (Joyous.) แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากจะมีความหมายว่า เจริญ เฟลิน รื่น บันเทิง ซึ่งเป็นความหมายที่สอดคล้องกับความหมายในสมัยที่ ๑ แล้ว ยังหมายถึง ปรุง ปน อบ ชั่น นำมา อีกด้วย

จำเริญ

- จำเริญ นั่นคือโตขึ้นใหญ่ขึ้นทุกวันทุกเวลานั้นก็เรียกว่า
จำเริญขึ้น เหมือนคำพูดว่า มันค่อยจำเริญขึ้นแล้ว
(คัสเวล, หน้า ๒๓๔)
- จำเริญ To persevere, to remain ; blessing.– Farewell! many
long years to you! (สัพพะฯ, หน้า ๘๐)

- จำเริญ คืออาการที่สิ่งของทั้งปวงที่บริบูรณ์มากขึ้น, ฤทธิขึ้น, เหมือนคนมีอายุศรมมากขึ้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๔๐)
- จำเริญ, เจริญ ข.พ. ดี, เกิน, โด, ใหญ่, มาก, งาม, งอก, สบายผ่องแผ้ว, ยิ่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๒)
- จำเริญ, เจริญ ข.พ. ดี, เกิน, โด, ใหญ่, มาก, งาม, งอก, สบายผ่องแผ้ว, ยิ่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าจำเริญ ว่าหมายถึง การเติบโตขึ้น การเพิ่มขึ้น หรือความสมบูรณ์ขึ้น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากความหมายที่เกี่ยวกับการเติบโตหรือเพิ่มขึ้นแล้ว ยังหมายถึง ดี งาม และความสบายผ่องแผ้วอีกด้วย

จู่ไร

- จู่ไร นั่นคือไรจุกนั้นเรียกว่าจู่ไร (คัสเวล, หน้า ๘๑๐)
- จู่ไร Line depilated round the tuft of hair of children, and round the heads of women. – Idem. (สัพพะฯ, หน้า ๑๐๓)
- จู่ไร เป็นชื่อไรจุกที่หัวผู้หญิงไททั้งปวงนั้น, เหมือนอย่างหัวไรจุก เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๑๕)
- จู่ไร ข. จุก, ไรจุก, ไรผม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๑๕)
- จู่ไร ข. จุก, ไรจุก, ไรผม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๗๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าจู่ไร ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ไรจุก ความหมายที่สองคือ ไรผมของผู้หญิง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากจะมีความหมายว่า ไรจุก และ ไรผมแล้ว ยังมีความหมายว่า จุกเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งความหมาย นอกจากนั้น ความหมายว่า ไรผม ยังมีการเปลี่ยนแปลงจากความหมายในสมัยที่ ๑ ที่ระบุว่าหมายถึง ไรผมของผู้หญิง แต่ในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายว่า ไรผม โดยไม่ได้ระบุว่าต้องเป็น ไรผมของเพศใด

เจริญ

เจริญ	Vide จำเริญ (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๖)
เจริญ	คือใหญ่ขึ้น, มากขึ้น, ทวีขึ้น, เหมือนอย่างอาการที่เจริญ ไวใหญ่ขึ้นนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๔๐)
เจริญ	ข. คูที่จำเริญ (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๗)
จำเริญ, เจริญ	ข.ผ. ดี, เกิน, โต, ใหญ่, มาก, งาม, งอก, สบายพ่องแผ้ว, ยิ่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๒)
เจริญ	ข. คูที่จำเริญ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๖)
จำเริญ, เจริญ	ข.ผ. ดี, เกิน, โต, ใหญ่, มาก, งาม, งอก, สบายพ่องแผ้ว, ยิ่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า เจริญ ว่าหมายถึง จำเริญ คือการเติบโตขึ้น การเพิ่มขึ้น หรือความสมบูรณ์ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดย นอกจากความหมายที่เกี่ยวกับการเติบโตหรือเพิ่มขึ้นแล้ว ยังหมายถึง ดี งาม และความสบายพ่องแผ้วอีกด้วย

ฉกาจ

ฉกาจ	Ferocious, cruel. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๔๘)
ฉะกาจ	คือความที่ใจร้าย, หยาบช้า, เหมือนอย่างพวกโจร, และนายเพ็ชมาตุ เป็นต้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๕๗)
ฉกาจ	ข. ฉุ, ร้าย, กล้า, แข็ง, เก่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๗)
ฉกาจ	ข. ฉุ, ร้าย, กล้า, แข็ง, เก่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า ฉกาจ ว่าหมายถึง ุร้าย โหดร้าย หยาบช้า แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยยังมีความหมายว่า ฉุ, ร้าย และยังหมายถึง กล้า, แข็ง, เก่ง อีกด้วย

ฉนวน

จะหนวน Road through which the king is to pass. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓)

ฉนวน Road covered with mats on both sides by which the king will pass. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๘๑)

ฉนวน เป็นทางเดินสำหรับพระมหากษัตริย์, ฤๅเจ้าฝ่ายใน. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๘)

ฉนวน ข. ที่กำบัง, ประตูข้างในออก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๗)

ฉนวน ข. ที่กำบัง, ประตู, ข้างใน ออก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉนวน ว่าหมายถึง ทางเดินที่มีเสื่อบังทั้งสองด้านสำหรับพระมหากษัตริย์เดิน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่า ประตูข้างในออก (ข้างใน หมายถึง ฝ่ายใน) ที่เป็นความหมายตามความหมายในสมัยแรก เพียงแต่ความหมายที่เจาะจงกว้างขึ้น คือหมายถึง ฝ่ายใน ไม่ได้หมายถึงพระมหากษัตริย์เท่านั้น นอกจากนี้ยังมีความหมายว่า ที่กำบัง ซึ่งเป็นความหมายที่ใหม่ที่ยังคงมีเค้าความเชื่อมโยงกับทางเดินดังกล่าว คือลักษณะทางเดินสำหรับกษัตริย์หรือฝ่ายในนั้นต้องมีม่านหรือเสื่อปิดบังทั้งสองข้าง แต่ขยายความออกเหลือเพียงความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นที่กำบัง ไม่ใช่ทางเดินที่มีที่กำบัง

ฉลา

ฉลา เป็นชื่อองามนั้น, เหมือนเขากล่าวสรรเสริญถึงหญิงงามว่า, โฉมฉลา เขว่ยอดเสนาหา เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๘)

ฉลา ข. งาม, ฉลา, กลม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๕)

ฉลา ข. งาม, ฉลา, กลม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๙๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉลา ว่าหมายถึง งาม แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ นิยามความหมายกว้างออก โดยนอกจากความหมายว่า งาม แล้ว ยังหมายถึง กลม ฉลา อีกด้วย

ชะ

ชะ ชำระล้าง, คืออาการที่ชำระหรือล้างนั้น. เหมือนอย่างคน
เจ็บล้างบาดแผลด้วยน้ำชะ เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า
๑๗๒)

ชำระ, ชระ = ชะ ข.พ. ล้าง ทำให้หมดสิ่งชั่ว (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๖๑)

ชำระ, ชระ = ชะ ข.พ. ล้าง, ทำให้หมด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๑๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
ชะ ว่าหมายถึง ชำระล้าง เช่นล้างแผล แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการ
เปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยยังคงมีความหมายว่า ล้าง แล้ว ยังมี
ความหมายว่า ทำให้หมดสิ่งชั่ว อีกด้วย โดยความหมายว่าล้างที่สอดคล้องกับ
สมัยแรกนั้นยังเป็นการให้ความหมายกว้างๆว่าล้าง ไม่ได้ระบุว่าเป็นการล้าง
ทำความสะอาดอย่างการล้างด้วยน้ำ

ถึก

ถึก นั่นคือเป็นชื่อแห่งวัวอย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๓๘๗)

ถึก เป็นชื่อสัตว์สี่เท้าตัวผู้หนุ่มที่อ้วนกินั้น, เช่น เขาเรียกว่า
โคถึก. (อักขรฯ, หน้า ๒๗๗)

ถึก ข. เปลี่ยว, หนุ่ม. (ร.ศ. ๑๑๐, ๒๑๐)

ถึก ข. เปลี่ยว, หนุ่ม. ท. เนื้อ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า ถึก ว่าหมายถึง วัวประเภทหนึ่ง หรือสัตว์สี่เท้าตัวผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มรูปร่าง
อ้วนพี แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก
โดยมีความหมายว่า เปลี่ยว หนุ่ม แต่ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นวัวหรือสัตว์
ประเภทใด

บรรลู่

บรรลู่ นั่นคือถึก เหมือนกับคำพูดว่าบันลู่ถึงบ้านนั้นเมืองนั้น
(คัสเวล, หน้า ๔๗๑)

บันลู่ To reach. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๖)

บรรลู่	To attain, to obtain, to gain, to arrive after a long voyage. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๐๗)
บรรลู่	ถึง, คือมาถึงๆ ไปถึง, คนไปทางเรือๆ ทางบก, ถ้าถึงเข้าที่หวังนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๓๖๓)
บรรลู่	คือถึง, เหมือนคนไปตามทางไกลๆ ไกล, ถึงเข้าเมื่อใดว่าบรรลู่. (อักษรฯ, หน้า ๓๖๘)
บรรลู่	ข. ถึง, ได้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๕)
บรรลู่	ข. ถึง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๓)
บรรลู่	ข. ถึง, ได้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า บรรลู่ หรือ บรรลู่ ว่าหมายถึง ถึง เช่น เดินทาง ไปถึง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ กว้างออก โดยนอกจากความหมายว่า ถึงแล้วยังหมายถึง ได้ อีกด้วย

บำเรอ

บำเรอ	นั้นความว่าปรนนิบัติมาก คือมิให้ขัดข้องด้วยเข้าปลาอาหาร เป็นต้น เรียกว่าบำเรอ (กัศเวส, หน้า ๔๒๘)
บำเรอ	To warm, to support. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๐)
บะเรอ	Vide บำเรอ. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๑)
บำเรอห์	คือให้ข้าวของอุดหนุน, เหมือนหญิงชอบใจรักชาย, มีของกิน เป็นต้น, ให้กับชายว่าบำเรอห์ชาย, อนึ่งผู้อื่นก็ดี ถ้าให้สิ่งของอุดหนุนกันด้วยความรัก, เช่นนั้นว่าบำเรอห์. (อักษรฯ, หน้า ๓๕๕)
บำเรอ, เปรอ	ข.พ. คูแล, ใช้สรอย, เฝ้าแหน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๑)
บำเรอ, เปรอ	ข.พ. คูแล, ใช้สรอย, เฝ้าแหน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า บำเรอ ว่าหมายถึง คูแล หรือปรนนิบัติ ให้ข้าวของด้วยความแต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากความหมายว่า คูแล แล้ว ยังหมายถึง ใช้สรอย (ใช้สอย) อีกด้วย

เผด็จ

เผด็จ	นั่นความก็เหมือนกับปะเด็จงกันปะเด็จง (กัศเวล, หน้า ๔๕๖)
เผด็จ	นั่นคือนิมนก็ว่าคืออาราธนาที่ว่า เปนคำว่าด้วยพระสงฆ์ (กัศเวล, หน้า ๔๕๖)
เผด็จ	To invite thr bonze. (สัพะ๑, หน้า ๕๓๑)
เผด็จ	คือความบอกนิมนต์, คนเปนสัปรุชจะเลียงพระสงฆ์ ให้มาจันแลไปบอกนิมนต์ว่า ท่านเผด็จ. (อักขรา๑, หน้า ๔๓๒)
พะเด็จง	คือความที่ไปพูดนิมนต์พระสงฆ์ว่าให้ไปสวด เปนต้น. (อักขรา๑, หน้า ๔๕๒)
เผด็จ	ข. นิมนต์, เชื้อเชิญ, เชิญพระ, อาราธนา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๒๐)
เผด็จ	ข. นิมนต์, เชื้อเชิญ, เชิญพระ, อาราธนา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เผด็จ (เผด็จ หรือ พะเด็จง) ว่าหมายถึง อาราธนา นิมนต์ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากความหมายว่า อาราธนา นิมนต์ ซึ่งเป็นความหมายที่แสดงการใช้เฉพาะเจาะจงกับพระสงฆ์แล้วยังหมายถึง เชื้อเชิญ ในความหมายทั่วไปอีกด้วย

พะโอน

พะโอน	Younger sister. (สัพะ๑, หน้า ๕๔๓)
พะโอน	ข. น้อง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๓๑)
พะโอน	ข. น้อง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๔๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า พะโอน ว่าหมายถึง น้องสาว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่าน้อง แต่ไม่ระบุว่าเป็นน้องสาวหรือน้องชาย

ยี่งู

ยี่งู

Mattress. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๕๕)

ยี่งู

เป็นชื่อเครื่องลาดสำหรับเจ้า เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๕๓๔)

ยี่งู

ข. ที่นอน, ที่ปู. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๕๘)

ยี่งู

ข. ที่นอน, ที่ปู. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๐๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ยี่งู ว่าหมายถึง พูก หรือเป็นชื่อเรียกเครื่องปูลาดของกษัตริย์ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่า พูก ที่นอน หรือเครื่องปูลาดโดยทั่วไป ไม่ระบุว่าเป็นของกษัตริย์

วัง

วัง

นั่นคือประเภทที่เป็นที่อยู่ของกษัตริย์นั้นเรียกว่าวัง
อนึ่งประเภทแม่น้ำที่เป็นห้วงกกลงไปนั้นก็เรียกว่า
แม่น้ำทุกเป็นวังลงไป^๒ (ศิเสว, หน้า ๗๐๖)

วัง

Court, palace of the king or of the princes.
(ศัพท์ฯ, หน้า ๘๕๓)

วัง

คือที่เป็นที่อยู่วิเศษแปลกกว่าที่อื่นๆ, เช่นที่บ้านเจ้า
เขาล้อมด้วยกำแพงถาระเนียดกระดานนั้น. อย่างหนึ่ง
เช่นที่ลำแม่น้ำที่เอ็งเว้งกจรเข้มีคอยู่นั้น^๓. (อักษรฯ,
หน้า ๖๗๐)

วัง

ข. ที่หยุด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๖๗)

วัง

ข. ที่อยู่. (ใช้ราชาศัพท์ว่าบ้านหลวงหรือเรือนหลวง).
(ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า วัง ว่าหมายถึง ที่อยู่ของกษัตริย์และราชวงศ์ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการ

^๒ คำว่า “วัง” ในความหมายว่า เวียงน้ำ เป็นคำไทย ไม่ใช่คำเดียวกับคำว่า “วัง” ในความหมายว่า ที่อยู่ของเจ้านาย จึงจะไม่นำความหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมาย

^๓ ดูเชิงอรรถก่อนหน้า

เปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือมีความหมายว่าที่อยู่ โดยไม่เจาะจงว่า เป็นที่อยู่ของกษัตริย์และราชวงศ์

สนับเพลา

- สนับเพลา Togh trousers. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๐๕)
- สนับเพลา คือกางเกงชั้นใน, เช่นคนแต่งตัวจะเล่นลคอนเล่นโยน, เขาอกางเกงใส่ชั้นในแล้วจึงนุ่งผ้าทับข้างนอกนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๓๐๑)
- สนับเพลา ข. กูงเกง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๘)
- สนับเพลา ข. กูงเกง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๕)
- จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สนับเพลา ว่าหมายถึง กางเกงชั้นใน หรือกางเกงที่ใส่ชั้นในก่อนนุ่งผ้าทับในการ แสดงโยน-ละคร แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ กว้างออก โดยมีความหมายว่า กางเกง แต่ไม่ได้ระบุลักษณะเฉพาะหรือการใช้งาน

สวาท

- สวาท คือที่กายสัตว์ มีโคเป็นต้น, อยู่ที่ใต้ระวางชายโครงกับ หัวตะคากนั้น, เรียกสวาท. (อักษรฯ, หน้า ๓๐๘)
- สวาท ข. ส่วนกายแห่งหนึ่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๕)
- สวาท ข. ส่วนกายแห่งหนึ่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๕)
- จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สวาท ว่าหมายถึง อวัยวะส่วนหนึ่งบนร่างกายสัตว์ เช่น วัว อยู่ระหว่างชายโครง กับหัวตะคาก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ กว้างออก โดยมีความหมายว่า ส่วนกายแห่งหนึ่ง ไม่ได้ระบุว่าเป็นบริเวณร่างกาย ส่วนใด และไม่จำกัดว่าเป็นส่วนของร่างกายคนหรือสัตว์

สำแดง

- สำแดง นั่นคือกระทำให้ปรากฏแลกล่าวให้ปรากฏ เรียกว่า สำแดง (ศัสดล, หน้า ๒๘๕)
- สำแดง To slow, to manifest. (ศัสดล, หน้า ๓๐๒)

สำแดง คือชี้แจงให้เขาเห็นเหตุผลอันใดอันหนึ่งด้วยกายแลวจา
เป็นต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๖๕๕)

สำแดง, แสดง ข.พ. ตั๋ว ท.พ. ชี้แจง บอก ให้รู้ ให้เห็น (ร.ศ. ๑๑๐,
หน้า ๕๐๗)

สำแดง, แสดง ข.พ. ชี้แจง, บอก, ให้รู้, ให้เห็น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
สำแดง ว่า การกระทำหรือการแสดงออกเพื่อให้ได้ทราบ หรือการชี้แจง แต่
พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมี
ความหมายว่า ชี้แจง, บอก, ให้รู้, ให้เห็น เป็นความหมายที่พบในสมัยแรก
นอกจากนั้นยังมีความหมายว่า ตัว เพิ่มเข้ามาในสมัยที่ ๒ ด้วย

เสด็จ

เสด็จ นั่นคือไปก็ดีมาก็ดี ก็เรียกว่าเสด็จ เป็นคำกระษัตริย์
(กัศเวส, หน้า ๒๘๕)

เสด็จ King, prince ; to walk (speaking of the king) (ศัพท์ฯ,
หน้า ๑๑๓)

เสด็จ To go, to walk (speaking of the king and the princes) ;
king, prince. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๘๘)

เสด็จ คือ ไปแลมา, เช่นเจ้าเป็นต้นจะไป, เขาว่าเจ้าเสด็จไป,
เจ้ามาเขาว่าเจ้าเสด็จมา, ว่าเป็นคำสูงตามเกียรติยศ.
(อักขรฯ, หน้า ๖๕๕)

เสด็จ ข. ไป เดิน เจ้า เจ้าใหญ่ เลิศ สูงยิ่ง (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า
๕๓๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
เสด็จ สะเด็จ และเสด็จ ไว้หลายความหมาย ได้แก่ ไป มา กษัตริย์ เจ้าชาย แต่
พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมี
ความหมายว่า ไป เดิน เจ้า เจ้าใหญ่ เลิศ สูงยิ่ง ซึ่ง “ไป เดิน เจ้า เจ้าใหญ่” เป็น
ความหมายที่พบในสมัยแรก ส่วน เลิศ สูงยิ่ง เป็นความหมายที่เพิ่มเข้ามาใน
สมัยที่ ๒

แสง

- แสง Arms (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๓๒)
 แสง ข. อาวุธ, ดาบ, มีด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๕)
 แสง ข. อาวุธ, ดาบ, มีด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า แสง ไว้ว่า อาวุธ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ กว้างออก โดยนอกจากจะมีความหมายว่า อาวุธ แล้ว ยังหมายถึง ดาบ และ มีด อีกด้วย

อำ

- อำ To be silent about any thing. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๒)
 อำ คืออำปิดไว้เสีย, เช่นคนมีความลับ ไม่ปรารถนาจะให้ ผู้ใคร่ สงบความเสียนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๒)
 อำ ข. พราง, ปิด, บัง, ทับ, ครอบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๖๕)
 อำ ข. พราง, ปิด, บัง, ทับ, ครอบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า อำ ว่าหมายถึง การปิดบังสิ่งต่างๆ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง อาการปิดบังอำพรางแล้ว ยัง หมายถึง ทับ ครอบ อีกด้วย

อำชวน

- อำชวน To give false evidence. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๒)
 อำชวน To be inundated with pleasure, to rejoice. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๓)
 อำชวน คืออำความไว้ไม่บอกความอันใดๆนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๓)
 อำชวน ข. ปิด, พราง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๖๐)
 อำชวน ข. ปิด, พราง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๓)

- ขมั่ง ๑ [ขะหุ้มัง] น. พรานธนู. (ข. ขุมาณ์). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๘)
- ขมั่ง ๑ [ขะหุ้มัง] น. พรานธนู. (ข. ขุมาณ์). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๕)
- ขมั่ง ๑ [ขะหุ้มัง] น. พรานธนู. (ข. ขุมาณ์). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขมั่ง ว่าหมายถึง นักแม่นธนูหรือพรานธนูที่เก่งหรือฉลาด แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ นิยามความหมายกว้างออกจากเดิม คือหมายถึง พรานธนู โดยไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าต้องเก่งหรือฉลาด และยังคงความหมายนี้ต่อไปในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

บาย

- บาย Cooked rice (camboge word) (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๘)
- บาย ข. เข้า. (บายศรี, เข้าขวัญ) (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๗๐)
- บาย ข. เข้า. (บายศรี, เข้าขวัญ) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๗)
- บาย น. ข้าว. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๘)
- บาย น. ข้าว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๗๖)
- บาย น. ข้าว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๒๔)
- บาย น. ข้าว เช่น จุ่งเอาอรนอวยแก่ผู้มักบาย นั้นนเทอญ (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๗๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า บาย ว่าหมายถึง ข้าวสวยหรือข้าวสุก คือเป็นข้าวที่หุงแล้ว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ นิยามความหมายกว้างออกจากเดิม คือหมายถึง ข้าว โดยไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นข้าวที่หุงแล้ว และยังคงความหมายนี้ต่อไปในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

๑.๑.๑.๓ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ที่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๒ ประกอบด้วย คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๒ และคำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๒ เพียงครั้งเดียว แล้วคงความหมายเดิมต่อไปในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๓๒ คำ ดังนี้

ก. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ในสมัยที่ ๒ พบทั้งหมด ๒๘ คำ ได้แก่

กง

กง นั้นคือไม้ที่คดค้อมเหมือนกันระนูนนั้น เรียกว่าไม้กง อีกประการหนึ่งเหมือนไม้ที่มีสันถานเหมือนกันระนูนที่หญิงคิดฟ้ายนั้น เรียกว่าไม้กงคิดฟาย (คัสเวล, หน้า ๘๖)

กง To bend ; bent. (สัพพะฯ, หน้า ๑๔๖)

กง ทำด้วยไม้รูปร่างงอนๆ สำหรับติดลงที่ท้องเรือ, หกๆ ที่จักรเวียนจักรรถบ้าง, ว่า กงจักร. (อักษราฯ, หน้า ๒๕)

กง ข. เกาะ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑)

กง ข. เกาะ, วงรอบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ไม้ที่โค้งงอ เช่น ไม้กงคิดฟาย หรือ ไม้ที่ใช้ติดใต้ท้องเรือ ความหมายที่สองคือ โค้งงอ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม เป็นหมายถึง เกาะ, วงรอบ

กระหาย

กระหาย นั้นคือได้แก่บุพทลกินบ่อยๆนั้นเรียกว่ากระหายน้ำ เหมือนคำพูดว่าวันนี้ข้ากระหายน้ำนัก (คัสเวล, หน้า ๘๕)

กระหาย To be thirsty. – *Idem.* (สัพพะฯ, หน้า ๒๒๒)

กระหาย Vide กระหาย (สัพพะฯ, หน้า ๑๕๑)

กระหาย, ระหาย คนหฤสั่ววให้้อยากน้ำเปนกำลังกินบ่อยๆ. (อักษราฯ, หน้า ๒๘)

กระหาย อาการคนหฤสั่ววที่ร้อนรนหยากน้ำบ่อยๆ เปนกำลังนั้น, ว่ากระหายน้ำนัก. (อักษราฯ, หน้า ๕๔)

กระหาย ข. ร้อนใจ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระหาย ว่าหมายถึงอาการอยากดื่มน้ำหรือดื่มน้ำบ่อยๆ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็น หมายถึงอาการร้อนใจ

เกาะ

เกาะ นั่นคือเป็นชื่อแห่งแผ่นดินที่งอกขึ้นกลางแม่น้ำแลกลางทะเล นั่นเรียกว่าเกาะ (กัศเวล, หน้า ๑๕๕)

เกาะ Island. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๔๒)

เกาะ ทวีป, แผ่นดินใหญ่อยู่กลางน้ำ. (อักษรฯ, หน้า ๔๔)

เกาะ ข. กง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘)

เกาะ ข. กง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เกาะ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ แผ่นดินที่อยู่กลางน้ำ ความหมายที่สองคือ ทวีป แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม เป็นหมายถึง กง

ขมวน

ขมวน Kind of insect that eats fish. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๓)

ขมวน คือตัวสัตว์เล็กๆ มันเกิดอยู่ในเนื้อปลาที่ผุรา เปนต้น.
(อักษรฯ, หน้า ๗๕)

ขมวน, ขมวร ข. คูที่ ขะบวน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๑)

ขมวน, ขมวร ข. หนอน, กินไม้ได้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขมวน ว่าหมายถึงสัตว์เล็กๆที่เกิดบนเนื้อปลาที่เน่าเสียแล้ว แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็น หมายถึง หนอน กินไม้ได้

ขลัง

ขลัง นั้นคือวิชาที่นับถือแลทำตัวเป็นทุกสิ่งนั้น ก็เรียกว่าคือ วิชาขลังนัก เหมือนคำพูดว่าคนนั้นวิชาเขาขลังนัก (คัสเวล, หน้า ๑๘๔)

ขลัง Precious, universal. (ศัพท์, หน้า ๒๕๕)

กำลัง, ขลัง ข.พ. แรง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒)

ขลัง ข. แรง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๘)

กำลัง, ขลัง ข.พ. แรง, ได้อย่างใจ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)

ขลัง ข. แรง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า ขลัง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือวิชาที่นับถือและทำตัวเป็นทุกสิ่ง ความหมายที่สองคือ ล้ำค่า อย่างยิ่ง หรือ กว้างขวาง ทั่วไป แต่พจนานุกรมในสมัย ที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไป เป็นหมายถึง แรง ได้อย่างใจ

ขลาด

ขลาด นั้นคือคนกลัว เรียกว่าคนขลาด เหมือนคำพูดว่าคน นั้นเป็นคนตีขลาดนัก (คัสเวล, หน้า ๑๕๐)

ขลาด ความที่คน, ฤๅสัวใจไม่กล้า, มักกลัวเหตุต่างๆ, คือคนที่ มักครั่นคร้ามนั่นเอง. (อักษรฯ หน้า ๘๗)

ขลาด ขลาด ข. กลัว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๖)

ขลาด, ขลาด ข. กลัว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขลาด ว่าหมายถึง คนที่กลัว หรือมักกลัวสิ่งต่างๆอยู่เสมอ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม คือไม่ได้หมายถึงคนที่กลัว แต่หมายถึง กลัว คืออาการกลัวหรือความหวาดกลัว

ขึ้น, คั้น

คั้น

นั่นคือสิ่งที่กระทำด้วยสิลาด้วยอิฐด้วยไม้ทำเป็นชั้นๆ สำหรับขึ้นได้นั้น เรียกว่าคั้น เหมือนคำเรียกว่าคั้นกะได อีกประการหนึ่ง เหมือนเขียนหนังสือแลเอาสิ่งใด สิ่งหนึ่งคั้นหมายไว้ให้รู้ ก็เรียกว่าคั้นไว้ (คัสเวล, หน้า ๑๒๑)

ขึ้น, ขึ้นน

ข. ขวาง, คั้น, ขึ้น, ลำดับ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๐)

ขึ้น, ขึ้นน

ข. ขวาง, คั้น, ขึ้น, ลำดับ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า คั้น ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง บันได ความหมายที่สอง หมายถึง คั้นไว้ ขวางไว้ เช่น คั้นหนังสือ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการ เปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำยีที่ โดยมีความหมาย ขวาง, คั้น เช่นเดียวกับความหมายในสมัยที่ ๑ แต่ความหมายแรกที่หมายถึง สิ่งที่ทำเป็นชั้นๆ สำหรับขึ้นได้ ซึ่งหมายถึงบันไดนั้น ไม่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยนี้ แต่เปลี่ยนไปเป็นความหมายใหม่ คือ ขึ้น และ ลำดับ จึงถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบย่ำยีที่

เขม่า

กะเขม่า

นั่นคือสิ่งที่ปนควันขึ้น ไปจับดำนั้นเรียกว่ากะเขม่า เหมือนกับควันไฟขึ้น ไปจับอยู่บนหลังคาคร่ำดำนั้น ก็ เรียกว่ากะเขม่าไฟ เหมือนคำพูดว่าหลังคานี้ กะเขม่าไฟ มั่นติดนัก อีกประการหนึ่งเหมือนสิ่งที่เงินพาเข้ามาขาย เป็นผงดำๆนั้นก็เรียกว่ากะเขม่าเงิน (คัสเวล, หน้า ๑๓๑)

กเขม่า

Lamp-black. (สัพพะฯ, หน้า ๒๓๐)

กะเขม่า

ของสีดำที่เกิดด้วยควันได้ควันเทียนหตุกวันตะเกียงนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๒๔)

กระเขม่า

ของสีดำทำด้วยควันได้ควันเทียนหตุกวันตะเกียง เป็นต้น. (อักษราฯ, หน้า ๕๒)

เขม่า

คือสิ่งของที่มีสีดำ, เหมือนอย่างควันได้, แลควันเทียน, ที่เขาชูดเอามาใช้ทาสิ่งของให้ดำ. (อักษรา, หน้า ๑๕)

เขม่า เขมา ข.พ. คำ, ม้ว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗)

เขม่า, เขมา ข.พ. คำ, ม้ว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เขม่า ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ คราบที่เกิดจากควันไฟ ความหมายที่สองคือผงสีดำที่ซึ่จากเมองจีน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม คือหมายถึง คำ, ม้ว

เขยีน

ขเขยีน To be prominent. (ฟัน ขเขยีน – Tooth sticking out of one's mouth) (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๖๕)

เขยีน คืออาการที่ฟันคนตั้งอยู่ไม่ปรกติ มันยื่นออกมา นั่น. (อักษรฯ, หน้า ๗๖)

เขยีน เขยิญ ข. คัด, ห่าง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๑)

เขยีน, เขยิญ ข. คัด, ห่าง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขเขยีน หรือ เขยีน ว่าหมายถึงลักษณะของฟันที่ยื่นออกมา มากกว่าปกติ แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง คัด, ห่าง

แข็ง

แข็ง นั่นคือสิ่งที่ได้เป็นอ่อนๆ นั้นเรียกว่าแข็ง อีกประการหนึ่ง เหมือนเตกๆ พุดจว่ากล่าวด้วยคำหยาบๆ นั้นเรียกว่า เตกนี้แข็งนัก (คัสเวล, หน้า ๑๐๐)

คำแห่ง, แข็ง, กำแห่ง ข.พ. คูที่กำแห่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๗๕)

คำแห่ง, กำแห่ง, แข็ง ข.พ. คูที่กำแห่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า แข็ง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ อ่อน ความหมายที่สองคือ ลักษณะการพุดจ่าก้าวร้าวหรือแข็งกระด้าง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม คือหมายถึง แข็งแรง เก่งกาจ

คร่ำ

คร่ำ นั้นคือสิ่งที่เขาทำเป็นลวดลายในเหล็กแลเงินแลทอง
 ปิดทาในลายนั้น เรียกว่าคร่ำ ถ้าเป็นป็นก็เรียกว่าป็นคร่ำ
 ถ้าเป็นมิดก็เรียกว่ามิดคร่ำ อนึ่งคือ กร่อนเข้า ไปเหมือน
 ไม้เก่า ตากแดดตากฝนแลมันกร่อนไป ก็เรียกว่าไม้
 มันคร่ำไป อนึ่งคือร้องไห้ร่ำไรนั่นก็เรียกว่าร้องไห้คร่ำ -
 ครวน (คัสเวล, หน้า ๑๖๒)

คร่ำ What blackens, dark, deteriorated. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๑๐)

คร่ำ To inlay steel with gold. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๑๐)

คร่ำ คืออาคารช่างอย่างหนึ่ง, เหมือนคนเอาเงินบั้ง,
 ทองบั้ง, ตอกลงไปที่มิดบั้ง, ของอื่นบั้ง, ให้ติด
 เป็นรูปต่างๆนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๐๘)

คร่ำ ข. เก้า, เคย, ทำให้สนิท. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 คร่ำ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง การฝีมือช่างอย่างหนึ่ง เป็นการทำ
 ลวดลายตกแต่งเครื่องทองเครื่องเงิน และสิ่งต่างๆ ความหมายที่สองหมายถึง เก้า
 เก้าจนกร่อน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่
 โดยความหมายว่า เก้า ยังคงอยู่ แต่ความหมายแรกที่หมายถึง การฝีมือของช่างเงิน
 ช่างทองนั้น ไม่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยนี้ แต่เปลี่ยนไปเป็นความหมายใหม่ คือ
 เคย และ ทำให้สนิท จึงถือเป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่

จัน โลง, จรร โลง

จัน โลง To sustain. – He is the support of the universe, or of
 mankind. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓)

จรร โลง ชระ โลง ข.ผ. จุง, พยุง, ไม่ให้เซ, ไม่ให้ล้มไป. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า
 ๑๓๐)

จรร โลง, ชระ โลง ข.ผ. จุง, พยุง, ไม่ให้เซ, ไม่ให้ล้มไป. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า
 ๘๘)

นั่นเอง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เฉพาะความหมายที่ระบุที่มาว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม คือหมายถึง คอย รอ ทำ ส่วนความหมายอื่นๆ นั้นระบุที่มาว่าเป็นคำไทย (ท.)

ฉมวย

ฉมวย ฉม้ง, คือการประสิทธิ์, ประสาท, ประจักษ์, เหมือนคน ตกเปิดได้ปลามาก เป็นต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๕๘)

ฉมวย ข. คล่อง, บ่อย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๘)

ฉมวย ข. คล่อง, บ่อย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉมวย ว่าหมายถึง ฉม้ง การประสิทธิ์ประสาท ประจักษ์ แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็น หมายถึง คล่อง บ่อย

ฉม้ง

ฉม้ง Skillful, dexterous. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๖๖)

ฉม้ง ฉมวย, เป็นชื่อการตักสิทธิ, ฤาเห่นประจักษ์, เหมือนคน จะทำการสิ่งใดๆ, ได้เห่นประจักษ์สำเร็จเร็วนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๕๕)

ฉม้ง ข. แม่น บ่อย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๕)

ฉม้ง ข. แม่น บ่อย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉม้ง ว่าหมายถึง ชำนาญ คล่องแคล่ว เชี่ยวชาญในการทำงาน แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง แม่น บ่อย

ช่วย

ช่วย คืออาการที่ลมพัดฉิวๆ, เหมือนอย่างลมพัดอ่อนนนั้น, เขามักพูดว่าลมช่วยอ่อนๆ เป็นต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๘๘)

ช่วย ข. ค่อยๆ, เบาๆ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๖๘)

ช่วย ข. ค่อยๆ, เบาๆ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๑๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉม้าง ว่าหมายถึง ลมที่พัดอ่อนๆ แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำยี โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง ค่อยๆ, เบาๆ

ดวง

ดวง นั้นความว่าวงกลม เหมือนคำพูดว่าดวงพระอาทิตย์ ดวงพระจันทร์ (คัสเวล, หน้า ๓๔๔)

ดวง Globe, round form. (สัพพะฯ, หน้า ๑๒๓)

ดวง เป็นชื่อสารพัดสิ่งของทั้งปวงที่เป็นวงกลมๆนั้น, เหมือนอย่าง ดวงดาว, ดวงเดือน, ดวงตา. (อักขรฯ, หน้า ๒๑๔)

ดวง ข. แก้ว (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๖)

ดวง ท. วง, กลม. ข. แก้ว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ดวง ว่าหมายถึงลักษณะที่เป็นทรงกลมหรือวงกลม แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เฉพาะความหมายที่ระบุที่มาว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำยี โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม คือหมายถึง แก้ว ส่วนความหมายอื่นที่ระบุที่มาว่าเป็นคำไทย (ท.)

คำกล

คำกล Artfully, wisely (camboge word). (สัพพะฯ, หน้า ๑๐๗)

คำกล ข. ตั่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๔)

คำกล ข. ตั่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า คำกล ว่าหมายถึงอาการอยากดื่มน้ำหรือดื่มน้ำบ่อยๆ แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำยีที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็น หมายถึงอาการร้อนใจ

คำเลิง

คำเลิง Delicious, voluptuous, agreeable (camboge word).

(ศัพท์ฯ, หน้า ๑๐๗)

คำเลิง

ข. ถี้, ขี้, รุ่งขี้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๕)

คำเลิง

ข. ถูง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๘)

คำเลิง

ข. ถือ, ก่งขี้, ขี้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า คำเลิง ว่าหมายถึงอร่อย, เป็นที่น่าพอใจ แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำยีที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง ถูง และ ถือ, ก่งขี้, ขี้

ตรา

ตรา

นั่นคือสิ่งที่ทำด้วยไม้แลงาแปดต้น ที่ตีประทับหนังสือแปดต้น ให้รู้เป็นสำคัญนั้นเรียกว่าตรา (คัสเวล, หน้า ๔๒๗)

ตรา

Seal, mark. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓๓)

ตรา

เป็นชื่อของตำรับให้รู้เป็นสำคัญแน่นั้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๖๒)

ตรา

ข. จดจำ, เลือก, ตรวจ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๗)

ตรา

ข. จดจำ, เลือกตรวจ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ตรา ว่าหมายถึงอุปกรณ์สำหรับทำเครื่องหมาย, ตราประทับ แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำยีที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง จดจำ เลือก ตรวจ

ทรง

- ชง, ทรง นั่นคือเป็นชื่อแห่งคนอย่างหนึ่ง คือคนที่ยังจำไว้ให้สิง
ในกายนั้นเรียกว่าคนทรง อนึ่งคือถือสิ่งต่างๆ เป็นคำ
กระษัตริ (คัสเวล, หน้า ๓๐๔)
- ทรง To have, to do ; who carries with himself, endowed
with (this word is applied to all the actions of the king.)
(ศัพท์ฯ, หน้า ๖๔๕)
- ชง ตั้ง, คือตั้งไว้ดำรงไว้ นั่น, เหมือนอย่างเขาเอาจิ้งห้นขึ้นตั้ง
แพ้วนกไว้ นั่น, เขาเอาจิ้งห้นชงไว้. (อักขรฯ, หน้า
๑๕๒)
- ทรง ดำรง, ตั้งไว้, จำไว้, คือการที่ดำรงไว้, ตั้งไว้ จำไว้ นั่น,
เช่น ทรงกรรแสง, ทรงครรภ, ทรงเครื่องนั้น. (อักขรฯ,
หน้า ๓๑๓)
- ทรง ข. ตั้ง, ชู, ค้ำ, แบก, ตัว, ร่าง, กาย, (ยังมีความอีก). (ร.ศ.
๑๑๐, หน้า ๑๗๕)
- ชง, ทรง ข. ตั้ง, ชู, ค้ำ, แบก, ตัว, ร่าง, กาย, (ยังมีความอีก). (ร.ศ.
๑๒๐, หน้า ๑๒๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
ทรง ไว้ ๔ ความหมาย ความหมายที่หนึ่งคือ คนที่ให้เจ้าเข้าสิงร่างกาย คือคนทรง
ความหมายที่สองคือ ถือ การถือสิ่งของต่างๆ ความหมายที่สามคือ มี หรือ ทำ
ความหมายที่สี่คือ การคง ดำรง ทรงตัวไว้ หมายถึงลักษณะการตั้ง ชู ดำรงไว้ คงไว้
แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยมี
ความหมายว่า ตั้ง, ชู, ค้ำ, แบก ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่สามในสมัยที่ ๑
แต่ความหมายอื่นๆเปลี่ยนไปเป็นความหมายใหม่ คือ ตัว, ร่าง, กาย จึงถือว่าเป็น
การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่

ล้นหลง

ล้นหลง Joyful ; cheerfulness of heart. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๘๓)

ล้นหลง ข. เจ็บนัก, เจ็บเหลือทน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๔๓)

ล้นหลง ข. เจ็บนัก, เจ็บเหลือทน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๓๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ล้นหลง ว่าหมายถึง ความสุข ความปิติใจ แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง เจ็บนัก, เจ็บเหลือทน

สนะ

สนะ Tailor. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๐๕)

สนะ เป็นชื่อคนจีนแลไทรรับเป็นพนักงานช่างเย็บผ้าในหลวง นั้น. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๐)

สนะ ข. หน้ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๕)

สนะ ข. หน้ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สนะ ว่าหมายถึง ช่างตัดเสื้อ ช่างเย็บผ้าหลวง แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง หน้ง

แสดง

แสดง นั่นคือเป็นของไม่ชอบแก่โรค เรียกว่าของแสดง (คัสเวล, หน้า ๒๕๖)

แสดง Hurful, prejudicial to health ; to hurt, to injure. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๕๘)

แสดง คือของผิดสำแดง, เช่นของนานๆตางมีมาปนคราวๆ คนกินเข้าไปมือนั้นนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๖)

แสดง ข. ร้าย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๗)

แสดง ข. ร้าย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า แสดง ว่าหมายถึง สิ่งที่ไม่ถูกต้องกับโรค ไม่ดีต่อสุขภาพ รวมทั้งมีความหมายว่าการ เจ็บป่วยหรืออาการบาดเจ็บ แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง ร้าย

อีกอ่าน

อีกอ่าน	นั้นความเหมือนกับปั่นป่วนเหมือนกัน (กัศเวล, หน้า ๗๕๒)
อีกอ่าน	Anxiety ; to sign, to groan. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘)
อ่าน	Trouble of mine, axiely. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๔๓)
อีกอ่าน	Uneasy ; axiely. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๔๓)
อีกอ่าน	ปั่นใจ ทูรนทูราย, คือการที่ใจไม่สบายด้วยจะอยู่ ฤาไปเป็นต้น คิดแล้วคิดอีกไม่ตกลงนั้น. (อักขราฯ, หน้า ๗๕๓)
อีกอ่าน	ข. สอื่น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗๕)
อีกอ่าน	ข. สอื่น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๔๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า อีกอ่าน ว่าหมายถึง ปั่นป่วน ทูรนทูราย ไม่ดีต่อสุขภาพ รวมทั้งมีความหมายว่า การเจ็บป่วยหรืออาการบาดเจ็บ แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง ร้าย

แอง

แอง	Thou, you (camboge word) (อักขราฯ, หน้า ๑๓๑)
แอง	ข. เอง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗๒)
แอง	ข. เอง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า แอง ว่า คุณ หรือ เธอ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ ซึ่งอ้างอิงจากความหมายของคำว่า เอง พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง ด้วยคน

ข. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีการเปลี่ยนความหมายแบบย่ำที่
ในสมัยที่ ๒ เพียงครั้งเดียว แล้วคงความหมายเดิมต่อไปในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๔ คำ ได้แก่

กระยา

กระยา	นั่นคือได้แก่เครื่องอาหารที่คนกินได้นั้น เรียกว่า กระยาหาร (กัศเวล, หน้า ๗๖)
กะยา	Food, nourishment. (สัพพะ, หน้า ๒๒๕)
กระยา	Aliments, food. (สัพพะ, หน้า ๓๕๒)
กระยา	ข. เครื่อง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๗)
กระยา	ข.พ. คู่มือกระยา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๕)
กะยา	ข. เครื่อง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๗)
กระยา	ข. เครื่อง, สิ่งซึ่งเป็นเครื่อง, กระยาसनาน, เครื่องอาบน้ำ, เครื่องสะพม, กระยาเสวย, เครื่องกิน, (ทุกวันใช้เรียกเข้า ที่พระเจ้าแผ่นดินเสวยแลเรียกสั้นๆว่าพระกระยา.) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕)
กรรยา	ข.พ. คู่มือกะยา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๘)
กะยา	ข. เครื่อง, (กยาสาท, กยาศราท, เครื่องปรุงรสสุทธาท, กะยาหาร, เครื่องกิน, กยาसनาน, เครื่องอาบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕)
กระยา	น. เครื่อง, สิ่งของ, เครื่องกิน, เช่น เทียนรูปแลประทีป ชวลา เครื่องโภชนกระยา สัตว์ประดับทุกพรรณ (คุษฎีสังเวศกล่อมช้างของเก่า ขุนเทพกระวีแต่ง. (ข. กรยา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
กระยา หรือ กะยา ว่าหมายถึง อาหาร แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการ
เปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม คือ
หมายถึง เครื่อง ซึ่งใช้ประกอบกับคำอื่นเพื่อระบุความหมาย เช่น กระยาसनาน
หมายถึงเครื่องอาบ, กระยาหาร หมายถึง เครื่องกิน เป็นต้น และคงความหมายนี้
ต่อไปในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

อัญชยม

อังกะยม	To bow, to salute (camboge word). (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๘)
อัญชยม	ข. ข้าพเจ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗๓)
อัญชยม	ข. ข้าพเจ้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๕)
อัญชยม	ส. ข้า, ข้าพเจ้า. (ข. อนุญาต : ขุยม ว่า ข้า). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๐๐๕)
อัญชยม	ส. ข้า, ข้าพเจ้า. (ข. อนุญาต : ขุยม ว่า ข้า). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๐๘)
อัญชยม	[อันชะหุยม] ส. ข้า, ข้าพเจ้า. (ข. อนุญาต : ขุยม ว่า ข้าพเจ้า). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๕๐)
อัญชยม	[อันชะหุยม] ส. ข้า, ข้าพเจ้า. (ข. อนุญาต : ขุยม ว่า ข้าพเจ้า). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๕๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า อังกะยม ว่าหมายถึง การคำนับ น้อมคำนับ หรือทักทาย แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ และ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมาย เปลี่ยนไปจากเดิม คือหมายถึง ข้าพเจ้า และคงความหมายนี้ต่อไปในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

อานก, อานัก

อานิด	To have compassion, to be indulgent. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๐)
อานัก	ข. คู่อานิก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๕๘)
อานิก	ข. เอ็นดู, รักใคร่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๕๘)
อานัก	ข. คู่อานิก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๒๔)
อานิก	ข. เอ็นดู, รักใคร่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๒๔)
อานก, อานิก	[-นก, -นิก] ก. เอ็นดู, รักใคร่. (ข. อาณิก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๐๒๒)
อานก, อานิก	[-นก, -นิก] ก. เอ็นดู, รักใคร่. (ข. อาณิก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๑๗)

อานก, อานิก [-นก, -นิก] ก. เอ็นดู, รักใคร่. (ข. อาฉิต). (ราชฯ ๑๕๔๒, หน้า ๑๓๖๔)

อานก, อานิก [-นก, -นิก] ก. เอ็นดู, รักใคร่. (ข. อาฉิต). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔๐๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า อานิด ว่าหมายถึง เมตตา ตามใจ สงสาร แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม คือ หมายถึง เอ็นดู, รักใคร่ และคงความหมายนี้ต่อไปในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

อุลิด

อุลิด Ribbed pumpkin. (สัพพะฯ, หน้า ๘๔๔)

อุลิด ข. แดงโม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๖๕)

อุลิด ข. แดงโม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๐)

อุลิด น. แดงโม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๐๔๒)

อุลิด น. แดงโม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๓๓)

อุลิด น. แดงโม. (ข. โอวพิก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๘๕)

อุลิด น. แดงโม. (ข. โอวพิก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔๒๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า อุลิด ว่าหมายถึง ฟักทองชนิดหนึ่ง แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม คือหมายถึง แดงโม และคงความหมายนี้ต่อไปในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

๑.๑.๒ การเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๓ ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓, คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ และคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย ดังนี้

๑.๑.๒.๑ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าที่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๓ ประกอบด้วย คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๓, คำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ และคำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีความหมาย

คงเดิมในสองสมัยแรก แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๓ เพียงครั้งเดียว พบทั้งหมด ๕๐ คำ ดังนี้

ก. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๓๘ คำ ได้แก่

กระเชียง

กระเชียง	นั่นคือไม้สิ่งหนึ่งที่คล้ายกับแจวแต่ที่ไม่มีมือ ไม้สั้นสำหรับคนนั่งตีไปเรียกว่าไม้กระเชียง (คัสเวล, หน้า ๓๗)
กเชียง	Long oars which one pulls backwards. (สัพพะฯ, หน้า ๒๕๖)
กระเชียง	ของทำด้วยไม้ มีด้ามไม้คล้ายแจว, สำหรับกัยตีลงในน้ำให้เรือแล่นไป. (อักษราฯ, หน้า ๑๖)
กระเชียง	ของคนทำด้วยไม้ รูปคล้ายกับแจว, สำหรับกัยลงในน้ำให้เรือแล่นไป. (อักษราฯ, หน้า ๔๖)
กระเชียง	น. เครื่องพยุ่น้ำให้เรือเคลื่อนไป รูปคล้ายแจวแต่ไม่มีหมวกแจว พาดกับหูกระเชียงบนหลักที่อยู่ข้างแคมเรือข้างละอันคู่กัน ใช้เหนี่ยวด้ามให้พยุ่น้ำ, กรรเชียง ก็ว่า. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระเชียง หรือ กเชียง ว่าหมายถึง อุปกรณ์สำหรับพยุ่น้ำให้เรือเคลื่อนที่มีลักษณะคล้ายแจว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยเพิ่มเติมรายละเอียดเฉพาะของกระเชียงให้ชัดเจนขึ้นว่าเป็นเครื่องพยุ่น้ำให้เรือเคลื่อนไป มีรูปคล้ายแจว แต่ไม่มีหมวกแจว และต้องพาดกับหูกระเชียงบนหลักที่อยู่ข้างแคมเรือทั้งสองข้างด้วย

กระทรวง

กะชวง	นั่นคือบุทคลเถลาะวิวาทหุบตีที่มแทงกันด้วยมีดแลไม้เปนต้น แลฟ้องหาว่ากล่าวกันตามอาชญาแพ่งแลนครบาล แล้วก็ไปชำระตามตำแหน่งแพ่งแลนครบาลนั้น เรียกว่าชำระความตามกะชวง (คัสเวล, หน้า ๔๐)
กะทรวง	Laws, edicts. (สัพพะฯ, หน้า ๒๔๗)

- กระทรวง ตามพระนิกงาน, หลาตามตำแหน่ง, ตามที่ตามถานนั้น.
(อักษรฯ, หน้า ๑๖)
- กระทรวง การพะนิกงาน การตำแหน่ง. (อักษรฯ, หน้า ๔๖)
- กระทรวง ตำแหน่ง, หลาตามที่, หลาตามพะนิกงาน. (อักษรฯ,
หน้า ๕๐)
- กระทรวง [- ชวง] น. ราชการแผนกส่วนใหญ่มืหัวหน้าเป็น
รัฐมนตรีว่าการ. (กรฺสวง ; ไทยเหนือ ส่วง ว่า ข้าง, ฝ่าย ;
ชวง ว่า สวมกอด, โอบอุ้ม). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๗)
- กระทรวง [- ชวง] น. ส่วนราชการเหนือทวงกรมมีหัวหน้าเป็น
รัฐมนตรีว่าการ. (ข. กรฺสวง ; ไทยเหนือ ส่วง ว่า ข้าง,
ฝ่าย ; ชวง ว่า สวมกอด, โอบอุ้ม). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๓๒)
- กระทรวง ๒ [- ชวง] (กฏ) น. ส่วนราชการหนึ่งในราชการบริหาร
ส่วนกลาง ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเป็นหัวหน้า ;
(โบ) ส่วนราชการที่พอเทียบได้กับกรมหรือกระทรวง
ปัจจุบัน เช่น กระทรวงแพ่ง แลฝ่ายจำเลยนั้นเป็นกรม
ฝ่ายนอกให้ส่งไปแพ่งกระเสมพิจารณา ถ้ามีผู้ร้ายลักซ้าง
ฆ่าผู้คน โค กระบือ ทรัพย์สินสิ่งใดๆ เปนกระทรวงนคร
บาล ได้ว่า (สามดวง). (ข. กรฺสวง ; ไทยเหนือ ส่วง ว่า
ข้าง, ฝ่าย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑)
- กระทรวง ๒ [- ชวง] (กฏ) น. ส่วนราชการสูงสุดของราชการบริหาร
ส่วนกลางมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงเป็นหัวหน้า ; (โบ) ส่วนราชการที่พอเทียบได้
กับกรมหรือกระทรวงในปัจจุบัน เช่น ถ้าเป็นกระทรวง
แพ่ง แลฝ่ายจำเลยนั้นเป็นกรม ฝ่ายนอกให้ส่งไปแพ่ง
กระเสมพิจารณา, ถ้ามีผู้ร้ายลักซ้างฆ่าผู้คน โคกระบือ
ทรัพย์สินสิ่งใดๆ เปนกระทรวงนครบาล ได้ว่า (สามดวง).
(เทียบ ข. กรฺสวง ; ไทยเหนือ ส่วง ว่า ข้าง, ฝ่าย). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๔๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กะชวง กะทรวง หรือกระทรวง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง กฎหมายหรือคำสั่ง ส่วนความหมายที่สองหมายถึงตำแหน่งหน้าที่ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายที่เกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ และได้เฉพาะเจาะจงลงไปว่า หมายถึงส่วนราชการในราชการบริหารส่วนกลางที่มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวง เป็นหัวหน้า

กระทะ

กระทะ

นั่นคือเกวียนที่เขาวัวควายนัน เรียกว่าเกวียนกระทะ (กัศเวล, หน้า ๕๖)

กระทะ

(ปาก) น. เกวียนสำหรับนั่งขนาดเล็กเพื่อไปได้เร็วๆ, กระทะ (ข. รตะ) (อักษรฯ, หน้า ๕๒)

กระทะ

(ปาก) น. เกวียนสำหรับนั่งขนาดเล็กชนิดหนึ่งเพื่อไปได้เร็ว, เกวียนเล็กที่ใช้เทียมด้วยโค, รตะ หรือ รันตะ ก็เรียก. (ข. รตะ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๕)

กระทะ

น. ยานชนิดลากขนาดเล็กมี ๒ ล้อ ใช้วัวเทียม ตัวเรือนราบไม่ยกสูงอย่างเรือนเกวียน มีทั้งชนิดโถงและประกอบหลังคา รตะ หรือ รันตะ ก็ว่า. (ข. รตะ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๔)

กระทะ

น. ยานชนิดลากขนาดเล็ก มี ๒ ล้อ ใช้วัวเทียม ตัวเรือนราบไม่ยกสูง มีทั้งชนิดโถงและประกอบหลังคา, รตะ หรือ รันตะ ก็เรียก. (ข. รตะ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระทะ กระทะ ว่าหมายถึงเกวียนที่เทียมวัวหรือควาย เป็นเกวียนขนาดเล็กแต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยเพิ่มเติมรายละเอียดเฉพาะของกระทะให้ชัดเจนขึ้นว่าเป็นยานชนิดลากขนาดเล็กมี ๒ ล้อ ใช้วัวเทียม ตัวเรือนราบไม่ยกสูง มีทั้งชนิดโถงและประกอบหลังคา

กระเพาะ

- กระเพาะ นั้นคือสิ่งที่เขาสานด้วยไม้ไผ่สำหรับใส่ดวงเข้าก็ดี สำหรับใส่สิ่งอื่นๆก็ดี ก็เรียกว่ากระเพาะดวงเข้า กระเพาะใส่ของ อีกประการหนึ่งสิ่งสำหรับใส่อาหารที่คนกินแลสัตว์กินเข้าไปในท้องนั้น สิ่งนั้นก็เรียกว่ากระเพาะอาหาร (คัสเวล, หน้า ๑๒)
- กระเพาะ นั้นคือสิ่งที่เป็นที่ใส่แห่งอาหารเก่าใหม่แห่งคนแลสัตว์นั้น เรียกว่ากระเพาะ หนึ่งคือสิ่งที่เขาสานด้วยไม้ไผ่เป็นต้นทำกลมๆสำหรับดวงเข้าแลดวงสิ่งต่างๆนั้น เรียกว่ากระเพาะดวงเข้า (คัสเวล, หน้า ๑๘๒)
- กระเพาะ Stomach ; bushel. (ศัพท์, หน้า ๒๕๑)
- กระเพาะ ของสำหรับรับอาหารใหม่ สันดานเหมือนอย่างถุง, ย่อมมีอยู่ในท้องคนแลสัตว์ทั้งปวง. (อักษรฯ, หน้า ๒๔)
- กระเพาะ สิ่งสำหรับอาหารใหม่ ย่อมมีอยู่ในกายคนแลสัตว์ สันดานเหมือนถุง. หนึ่งสิ่งที่ดวงเข้า. (อักษรฯ, หน้า ๕๒)
- กระเพาะ น. อวัยวะภายในของคนและสัตว์ รูปเป็นถุง คือกระเพาะอาหาร กระเพาะเบา, น. ภาชนะสานสำหรับดวงข้าว มีอัตราบรรจุ ๔ กระฝีก. (เทียบ ข. กุระพะ). (ราชฯ ๒๔๕๑, หน้า ๖๑)
- กระเพาะ น. อวัยวะภายในของคนและสัตว์ รูปเป็นถุง คือกระเพาะอาหารและกระเพาะเบา ; ภาชนะสานสำหรับดวงข้าว มีอัตราบรรจุ ๔ กระฝีก (เทียบข. กุระพะ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๑)
- กระเพาะ น. อวัยวะภายในของคนและสัตว์ รูปเป็นถุง คือกระเพาะอาหารและกระเพาะปัสสาวะ. (ข. กุระพะ ; ภาชนะสานสำหรับดวงข้าว มีอัตรา ๔ กระฝีก.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๒)

กระเพาะ น. อวัยวะภายในของคนและสัตว์ ลักษณะคล้ายถุง
ได้แก่ กระเพาะอาหารและกระเพาะปัสสาวะ. (เทียบ
ข. กรพะ) ; ภาชนะสานสำหรับตวงข้าว มีอัตราจุ ๔
กระฝีก. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
กระเพาะ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงอวัยวะชนิดหนึ่งภายใน
ร่างกายของคนและสัตว์ มีลักษณะคล้ายถุง ส่วนความหมายที่สองหมายถึง
ภาชนะสานชนิดหนึ่งที่ใช้ตวงข้าว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบแคบเข้า โดยยังคงความหมายทั้งสองความหมายไว้เช่นเดียว
กับในพจนานุกรมสมัยแรก แต่เพิ่มเติมรายละเอียดเฉพาะของกระเพาะใน
ความหมายที่เป็นภาชนะตวงข้าวให้ชัดเจนขึ้นว่าภาชนะนี้มีอัตราจุเท่ากับ
๔ กระฝีก

กราด

กราด นั่นคือสิ่งเขาทำด้วยไม้สำหรับกวาดที่ทิ้งปวงให้เดือน
นั่นเรียกว่ากราด (ลัทธิ, หน้า ๑๖๕)

กราด To drive in. (ศัพท์, หน้า ๓๕๖)

กราด Broom ; to sweep, to clean. (ศัพท์, หน้า ๓๕๖)

กราด ๑ [กราด] น. ไม้กวาดมีด้ามยาว. (ข. จุราศ). (ราชฯ ๒๕๕๓,
หน้า ๑๕)

กราด ๑ [กราด] น. ไม้กวาดที่ทำเป็นซี่ยาวๆ ห่างๆ มีด้ามยาว
สำหรับใช้กวาดที่ลานวัดเป็นต้น. (ข. จุราศ). (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๕๑)

กราด [กราด] น. ไม้กวาดที่ทำเป็นซี่ยาวๆ ห่างๆ มีด้ามยาว
สำหรับใช้กวาดที่ลานวัดเป็นต้น. (ข. จุราศ). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๖๖)

กราด ๑ [กราด] น. ไม้กวาดที่ทำเป็นซี่ยาวๆ ห่างๆ มีด้ามยาว
สำหรับใช้กวาดที่ลานวัดเป็นต้น. (ข. จุราศ). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๖๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กราด ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายที่หนึ่งคือไม้กวาดหรืออุปกรณ์สำหรับกวาด ทำด้วยไม้ ความหมายที่สองคือ กวาด ทำความสะอาด ความหมายที่สามคือ ผลักเข้าไปข้างใน รุนเข้าไป แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ แคมเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายที่ ๒ จากสมัยที่ ๑ คือหมายถึง ไม้กวาดที่ทำเป็นซี่ยาวๆ ห่างๆ มีด้ามยาว เท่านั้น

ขมอง

ขมอง

นั่นคือกระดูกกระบาลศีรษะนั้นเรียกว่าขมองศีรษะ (คัสเวล, หน้า ๓๘๓)

ขมอง

Brain. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๒)

ขมอง

คือสิ่งที่อยู่ในหัวชั้นๆ ซี่ยาวๆ, คือเยื่อในกระดูกนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๓๕)

ขมอง

[ขะหฺมอง] น. สมอง เช่น ปวดขมอง. (ข. ขุมง ว่า ไซในกระดูก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๘)

ขมอง

[ขะหฺมอง] (ปาก) น. สมอง เช่น ปวดขมอง. (ข. ขุมง ว่า ไซในกระดูก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๔)

ขมอง

[ขะหฺมอง] (ปาก) น. สมอง เช่น ปวดขมอง. (ข. ขุมง ว่า ไซในกระดูก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขมองว่า สมอง และกระดูกศีรษะ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคมเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่าสมอง

เขมาโกรย

โกรย

Name of a fish. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๖๐)

เขมาโกรย

น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งมีหลังดำ. (ข. ใช้ในความหมายว่า หลังดำ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๑๐)

เขมาโกรย

[ขะหฺมาโกรย] น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งมีหลังดำ. (ข. ใช้ในความหมายว่า หลังดำ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๓)

- เขมาโกรย [ขะเหมาโกรย] น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งมีหลังดำ. (ข. ใช้ในความว่า หลังดำ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕๘)
- เขมาโกรย [ขะเหมาโกรย] น. ชื่อปลาชนิดหนึ่งมีหลังดำ. (ข. ใช้ในความว่า หลังดำ). (พจน. ๒๔๕๓). (ราชฯ ๒๕๔, หน้า ๒๐๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า โกรย ว่าหมายถึงปลาชนิดหนึ่ง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยระบุรายละเอียดลักษณะชัดเจนว่าเป็นปลาชนิดหนึ่งที่มีหลังสีดำ

เจียม

- เจียม นั่นคือสิ่งที่เขากระทำด้วยขนสัตว์สำหรับปูนั่งอย่างหนึ่ง
อนึ่งคือเยื่อหุ้มเรียกว่าเจียมตัว (คัสเวล, หน้า ๒๖๕)
- เจียม Carpet. – To put down a carpet. (สัพพะฯ, หน้า ๕๐)
- เจียม Ta temper, to moderate, to take care ; prudence.
(สัพพะฯ, หน้า ๕๐)
- เจียม เป็นชื่อแห่งสัตว์ในพวกแกะ, อนึ่งเครื่องลาดสีแดงที่เขา
ทำด้วยขนแกะ, อนึ่งการที่ถ่อมใจลงนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๔)
- เจียม ๑ น. เครื่องลาดลักษณะเหมือนพรม ทำด้วยขนสัตว์ชนิด
หนึ่งในจำพวกกวาง มีอยู่ทางเหนือของประเทศจีน.
(เทียบ ข. เจียม ว่า แกะ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๐๕)
- เจียม ๑ น. เครื่องลาดลักษณะเหมือนพรม ทำด้วยขนสัตว์ชนิด
หนึ่งในจำพวกกวาง มีอยู่ทางเหนือของประเทศจีน.
(เทียบ ข. เจียม ว่า แกะ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๔๒)
- เจียม ๑ น. เครื่องลาดลักษณะเหมือนพรม ทำด้วยขนสัตว์ชนิด
หนึ่งในจำพวกกวาง มีอยู่ทางเหนือของประเทศจีน.
(เทียบ ข. เจียม ว่า แกะ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๒๖)

เจียม ๑ น. เครื่องลาดลักษณะเหมือนพรม ทำด้วยขนสัตว์ชนิด
หนึ่งในจำพวกกวาง มีอยู่ทางตอนเหนือของประเทศจีน.
(เทียบ ข. เจียม ว่า แกะ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๓๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า เจียม ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกคือ พรม หรือเครื่องปูลาดชนิดหนึ่ง
ส่วนความหมายที่สองคือ ความเยอหยิ่ง คือเจียมตัว และความหมายที่สามคือ สัตว์
จำพวกแกะ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า
โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายแรก คือ เครื่องปูลาดลักษณะเหมือน
พรม และอธิบายเพิ่มเติมว่าทำจากขนสัตว์จำพวกกวางชนิดหนึ่ง

ฉบับ

ฉบับ นั้นคือเป็นชื่อแห่งบทแห่งหนึ่งคืออย่างหนึ่ง (คัสเวล,
หน้า ๒๓๗)

ฉบับ Certain rhythm of verses. (สัพพะฯ, หน้า ๘๗๑)

ฉบับ บท ฉบับ Vide ฉบับ (สัพพะฯ, หน้า ๖๘๖)

ฉบับ เป็นชื่อบทอย่างหนึ่ง, มีอยู่ในหนังสือสวด, เหมือน
หนังสือปถมกกา เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๘)

ฉบับ [นะ-] น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่ง บทละ ๑๖ คำ. (ข.). (ราชฯ
๒๕๕๓, หน้า ๓๐๕)

ฉบับ [นะ-] น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่ง บทละ ๑๖ คำ. (ข.). (ราชฯ
๒๕๕๕, หน้า ๒๔๖)

ฉบับ [นะ-] น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่ง บทละ ๑๖ คำ แบ่งเป็น ๓
วรรค วรรคที่ ๑ และ ๓ มี ๖ คำ วรรคที่ ๒ มี ๔ คำ เช่น
ไว้ปากไว้วากยวาทิ ไว้วงศ์กระวี ไว้เกียรติ์และไว้นามกร
(สามัคคีเภท). (ข. จุบ้าง). (ราชฯ ๒๕๕๒, หน้า ๓๓๒)

ฉบับ [นะ-] น. ชื่อกาพย์ชนิดหนึ่ง บทละ ๑๖ คำ แบ่งเป็น ๓
วรรค วรรคที่ ๑ และ ๓ มี ๖ คำ วรรคที่ ๒ มี ๔ คำ เช่น
ไว้ปากไว้วากยวาทิ ไว้วงศ์กระวี ไว้เกียรติ์และไว้นามกร
(สามัคคีเภท). (ข. จุบ้าง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉะบ้ง หรือ ฉบ้ง ว่าเป็นชื่อคำประพันธ์ชนิดหนึ่ง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยมีการบรรยายละเอียดลักษณะของ คำประพันธ์ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าเป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์ บทละ ๑๖ คำ แบ่งเป็น ๓ วรรค วรรคที่ ๑ และ ๓ มี ๖ คำ วรรคที่ ๒ มี ๔ คำ

ฉมบ

ฉมบ นั้นคือเป็นชื่อแห่งผิอย่างหนึ่ง อนึ่งคือเป็นชื่อแห่งไม้ที่เขาปักสำหรับขุดหลุมปลูกเรือนทั้งปวงอย่างหนึ่ง (กัตเวล, หน้า ๒๓๓)

ฉมบ เป็นชื่อคนมีผีกะสือ, ผีตะกละเข้าสิงอยู่ในตัว, มันยอมยากกินสิ่งของที่โสก โครก เป็นต้น. (อักขราฯ, หน้า ๑๕๘)

ชมบ คือไม้ที่เขาปักไว้หมายถึงขุดหลุมเสาปลูกเรือนนั้น. (อักขราฯ, หน้า ๑๓๓)

ฉมบ [ฉะมบ] น. ผีผู้หญิงที่ตายในป่า และสิงอยู่ในบริเวณที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆแต่ไม่ทำอันตรายใคร ชมบ หรือ หมบ ก็ว่า. (ข. ฉมบ ว่าหมอดำเฒ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๑๐)

ฉมบ [ฉะมบ] น. ผีผู้หญิงที่ตายในป่า และสิงอยู่ในบริเวณที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆแต่ไม่ทำอันตรายใคร ชมบ หรือ หมบ ก็ว่า. (ข. ฉมบ ว่าหมอดำเฒ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๔๔)

ฉมบ [ฉะมบ] น. ผีผู้หญิงที่ตายในป่าและสิงอยู่ในบริเวณที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร เช่น อนึ่ง เป็นสัจว่าเปฉมบจะกละกะสือแลมาฟ้องร้องเรียนแก่ มุขลูกขุนก็ดี ๒๐. (สามดวง), ชมบ หรือ ทมบ ก็ว่า. (ข. ฉมบ ว่า หมอดำเฒ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๒)

ฉมบ ๑ [ฉะมบ] น. ผีผู้หญิงที่ตายในป่าและสิงอยู่ในบริเวณที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร เช่น อนึ่ง

เป็นสัจว่าเป็นฉมบจะกละกะสือ แลมาฟ็องร็องเรียนแก่
 มุขถูกขุนก็ดี ๒๐ (สามดวง), ชมบ หรือ ทมบ ก็ว่า.
 (เทียบ ข. ฉมบ ว่า หมอตำแย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
 ๓๔๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 ฉมบ, ชมบ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงผีชนิดหนึ่ง หรือคนที่
 ถูกผีปอบผีกระสือเข้าสิง ส่วนความหมายที่สองหมายถึงไม้ที่ปักไว้ในตำแหน่ง
 ที่จะขุดหลุมปลูกเสาเรือน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย
 แบบแคบเข้า โดยลดความหมายลง เหลือเพียงความหมายที่เกี่ยวกับผี ว่าเป็น
 ผีผู้หญิงที่ตายในป่าและสิงอยู่ในบริเวณที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตราย
 แก่ใคร

ฉมวก

ฉมวก นั้นคือเป็นชื่อแห่งอาวุธสำหรับแทงปลาอย่างหนึ่ง
 (กัตเวล, หน้า ๒๓๗)

ฉมวก Harpoon for piercing fishes. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓๗)

ฉมวก [ฉะหฺมวก] น. เครื่องมือแทงปลาเป็นต้น มีง่ามเป็น ๑, ๓
 หรือ ๕ ขา ที่ปลายขาทำเป็นเงี่ยง มีด้ามยาว. (ข. จุฬุก).
 (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๒)

ฉมวก [ฉะหฺมวก] น. เครื่องมือแทงปลาเป็นต้น มีง่ามเป็น ๑, ๓
 หรือ ๕ ขา ที่ปลายขาทำเป็นเงี่ยง มีด้ามยาว. (ข. จุฬุก).
 (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 ฉมวก ว่าเป็นอาวุธชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับแทงปลา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ
 เปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยระบุรายละเอียดลักษณะชัดเจน
 ว่าเป็นเครื่องมือแทงปลาที่มีง่ามเป็น ๑, ๓ หรือ ๕ ขา ที่มีปลายเป็นเงี่ยงและ
 มีด้ามยาว

นฤ

- นฤ นั้นคือเป็นชื่อแห่งปีๆหนึ่ง (กัศเวล, หน้า ๒๓๘)
- นฤ Ox. (สัพพะฯ, หน้า ๘๗๕)
- นฤ คือชื่อปีที่สองนั้น, เหมือนเขาถามกันว่า, เจ้าปีไร,
เราปีนฤ เป็นต้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๕๕)
- นฤ [นะหฺฤ] น. ชื่อปีที่ ๒ ของรอบปีนักษัตร มีวัวเป็น
เครื่องหมาย. (ข. นฤว). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๓)
- นฤ [นะหฺฤ] น. ชื่อปีที่ ๒ ของรอบปีนักษัตร มีวัวเป็น
เครื่องหมาย. (ข. นฤว). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
นฤ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงชื่อปีที่สองในปีนักษัตร เรียกว่า
ปีนฤ คือปีวัว ส่วนความหมายที่สองหมายถึงวัว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ
เปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลง เหลือเพียงความหมาย
ที่เกี่ยวกับปีนักษัตร ว่าเป็นปีที่ ที่ ๒ ของรอบปีนักษัตร มีวัวเป็นเครื่องหมาย.

ชงโลง, ชโลง

- ชโลง Watering-pot for watering fields. (สัพพะฯ, หน้า ๘๗๕)
- ชงโลง เป็นชื่อของสำหรับรดน้ำที่องนา, ทำด้วยไม้, รูปคล้าย
กับคอเรือหมุดตอกสองท่อนนั้น. (อักษราฯ, หน้า
๑๗๕)

- ชงโลง ๑ น. โพง, เครื่องรดน้ำรูปคล้ายเรือครึ่งท่อน มีด้ามถือ
ผูกแขวนเข้ากับขาหยัง แล้วจับด้ามให้พุน้ำเข้าออก
ตามต้องการ, โชงโลง ก็ว่า, (ถิ่น - อุดร) กะไซ้.
(ข. โชรัง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๒)
- ชงโลง ๑ น. โพง, เครื่องรดน้ำรูปคล้ายเรือครึ่งท่อน มีด้ามถือ
ผูกแขวนเข้ากับขาหยัง แล้วจับด้ามให้พุน้ำเข้าออก
ตามต้องการ, โชงโลง ก็ว่า, (ถิ่น - อีสาน) กะไซ้.
(ข. โชรัง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ชโลง หรือ ชงโลง ว่าเป็นเครื่องมือวิดน้ำจากท้องนาชนิดหนึ่ง ทำด้วยไม้และมีรูปร่างเหมือนคอเรือหมูที่ถูกตัดเป็นสองท่อน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยระบุรายละเอียดลักษณะชัดเจนว่า หมายถึง โพงหรือเครื่องวิดน้ำรูปคล้ายเรือครึ่งท่อน มีด้ามถือ ผูกแขวนเข้ากับขาห้อย แล้วจับด้ามให้พุน้ำเข้าออกตามต้องการ

ชวด

ชวด

The year of the rat (the first of the Siamese cycle).

(ศัพท์, หน้า ๘๕๔)

ชวด

ไม่ได้, มิได้, เป็นชื่อปีที่หนึ่งนั้น, อนึ่งสิ่งของที่ไม่มีนั้นว่า ชวด, เหมือนเขวว่าชวดกิน เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๘๐)

ชวด ๑

น. ชื่อปีที่ ๑ ของรอบปีนักษัตร มีหนูเป็นเครื่องหมาย.

(ข. ชุต). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๘)

ชวด ๑

น. ชื่อปีที่ ๑ ของรอบปีนักษัตร มีหนูเป็นเครื่องหมาย.

(ข. ชุต). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๖๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ชวด ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง ปีที่หนึ่งของปีนักษัตรเรียกว่าปีชวด คือปีหนู ความหมายที่สองหมายถึง ไม่ได้ และความหมายที่สามหมายถึง สิ่งของที่ไม่มี แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายแรก คือ ชื่อปีที่ ๑ ของรอบปีนักษัตร มีหนูเป็นเครื่องหมาย

ชะเอม

ชะเอม

นั่นก็เปนนั่นอย่างหนึ่งเรียกว่าชะเอม (ศัพท์, หน้า ๘๑๓)

ชอม

Liquorice. (ศัพท์, หน้า ๘๓๑)

- ฉเอม เป็นชื่อเครือเถาอย่างหนึ่ง, ใ้ในสีเหลือง รสหวาน, เขาเอามาแต่เมืองเทศ ทำยาได้นั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๖๐)
- ชะเอม๑ น. ไม้เถาชนิดหนึ่ง รสหวานใช้ทำยา. (ราชฯ ๒๔๔๓, หน้า ๓๓๐)
- ชะเอม น. (๑) ชื่อไม้เถาชนิด *Myriopteron extensum* (Wight) K. Schum. ในวงศ์ *Periplocaceae* เถามีรสหวาน ใช้ทำยา ผลมีคิริบโดยรอบ กินได้, ข้าวสาร ก็เรียก. (๒) ชื่อพรรณไม้ ๓ ชนิดในวงศ์ *Leguminosae* คือ ชะเอมไทย หรือ ชะเอมป่า (*Albiziamyriophylla* Benth.) เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง เถามีรสหวาน ใช้ทำยาได้, ชะเอมเทศ (*Glycyrrhizaglabra* L.) และ ชะเอมขาไก่ (*G. uralensis* Fish.) เป็นไม้พุ่มต่างประเทศ รากมีรสหวาน ชุ่มคอใช้ทำยาได้. (ข. เฉมิแอม ว่า ไม้หวาน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๖๓)
- ชะเอม น. (๑) ชื่อไม้เถาชนิด *Myriopteron extensum* (Wight) K. Schum. ในวงศ์ *Asclepiadaceae* เถามีรสหวาน ใช้ทำยา ผลมีคิริบโดยรอบ กินได้, ข้าวสาร ก็เรียก. (๒) ชื่อพรรณไม้ ๓ ชนิดในวงศ์ *Leguminosae* คือ ชะเอมไทย หรือ ชะเอมป่า (*Albiziamyriophylla* Benth.) เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง เถามีรสหวาน ใช้ทำยาได้, ชะเอมเทศ (*Glycyrrhizaglabra* L.) และ ชะเอมขาไก่ (*G. uralensis* Fish.) เป็นไม้พุ่มต่างประเทศ รากมีรสหวาน ชุ่มคอใช้ทำยาได้. (ข. เฉมิแอม ว่า ไม้หวาน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๕๓)
- ชะเอม น. (๑) ชื่อไม้เถาชนิด *Myriopteron extensum* (Wight) K. Schum. ในวงศ์ *Asclepiadaces* เถามีรสหวาน ใช้ทำยา ผลมีคิริบโดยรอบ กินได้, ข้าวสาร ก็เรียก. (๒) ชื่อพรรณไม้ ๓ ชนิด ในวงศ์ *Leguminosae* คือ ชะเอมไทย หรือชะเอมป่า (*Albizia myriophylla* Benth.) เป็นไม้เถา

เนื้อแข็ง เถามีรสหวาน ใ้ช้ทำยาได้, ชะเอมเทศ
(*Glycyrrhiza glabra* Fisch. Ex DC.) เป็นไม้พุ่ม
ต่างประเทศ รากมีรสหวานชุ่มคอ ใ้ช้ทำยาได้.

(ข. เต็มแถม ว่า ไม้หวาน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๖๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า ชะเอม ว่าหมายถึงพันธุ์ไม้หรือไม้เถาชนิดหนึ่ง ใ้ส้ในสีเหลือง รสหวาน
ใ้ช้ทำยา และมาจากต่างประเทศ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบแคบเข้า โดยยังคงความหมายเช่นเดิมคือเป็นไม้เถาชนิดหนึ่ง
ที่ใ้ช้ทำยา แต่ได้ระบุรายละเอียดเพิ่มเติมเจาะจงลงไปชัดเจนว่าไม้ชนิดนี้มี
๓ ชนิด พร้อมทั้งระบุ วงศ์ และชื่อทางวิทยาศาสตร์

เต็จ

เต็จ

นั่นคือการกระทำใ้ขาดออก เหมือนกับคนเต็จซึ่งใ้ไบไม้
แลดดอกใ้มนั้น (คัสเวล, หน้า ๓๔๖)

เต็ด

To pick, to cut with one's nails. (คัสเวล, หน้า ๑๑๓)

เต็ด

ขาด, ตัด, คือการที่ขาดออกจากกัน, ถูหยุกด้วยเล็บใ้
ขาดออกไปนั้น, เหมือนอย่างคนเต็ดดอกไม้. (อักษราช,
หน้า ๒๑๖)

เต็จ

ก.ขาด เช่น มุขเต็จ. (ข. คัจ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๗๕)

เต็จ

ก.ขาด เช่น มุขเต็จ. (ข. คัจ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๐๔)

เต็จ

ก.ขาด. (ข. ฎัจ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑๓)

เต็จ

ก.ขาด. (ข. ฎัจ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๔๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
เต็จ ในรูปเขียนว่า เต็จ หรือ เต็ด ว่าเป็นอาการที่ใ้สิ่งใ้ใดสิ่งหนึ่งขาดออก หรือ
เอาเล็บหยุกใ้ขาดออก คือการใ้ขาด รวมทั้งหมายถึง ขาด คือเป็นลักษณะ
ที่ขาดออก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า
เหลือเพียงความหมายว่า ขาด คืออาการที่ขาดออก โดยลดความหมายว่า การใ้
ขาดออกไป

ตะบัน

- ตะบัน นั้นคือเป็นเครื่องที่คนแก่ชื่อยุวมากิน เรียกว่าตะบัน (คัสเวล, หน้า ๓๗๗)
- ตะบัน Metal tube for pounding areca ; to pound areca. (ศัพท์, หน้า ๗๖๕)
- ตะบัน คืออาการที่ทิ่มตักคตบึงลงไป, อนึ่งเป็นชื่อการไขเหล็ก หมายคเป็นต้นนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๓๗)
- ตระบัน กระบัน, เป็นชื่อของอย่างหนึ่ง, ทำด้วยทองเหลืองบ้าง เหล็กบ้าง, สำหรับคนแก่พวกไทตะบันหมากิน. (อักษรฯ, หน้า ๒๖๔)
- ตะบัน ๑ น. เครื่องตำหมากของคนแก่ มีรูปคล้ายกระบอกลง โดยมากทำด้วยทองเหลือง. (เทียบ ข. ตบัต). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๑)
- ตะบัน น. เครื่องตำหมากของคนแก่ มีรูปคล้ายกระบอกลง โดยมากทำด้วยทองเหลือง มีลูกตะบันสำหรับตำ และมี ดากอุดกั้น. (ข. ตบัต). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒๕)
- ตะบัน น. เครื่องตำหมากของคนแก่ มีรูปคล้ายกระบอกลง โดยมากทำด้วยทองเหลือง มีลูกตะบันสำหรับตำ และมี ดากอุดกั้น. (ข. ตบัต). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๔๓)
- ตะบัน ๑ น. เครื่องตำหมากของคนแก่ มีรูปทรงคล้ายกระบอกลง โดยมากทำด้วยทองเหลือง มีลูกตะบันสำหรับตำ และมี ดากอุดกั้น. (เทียบ ข. ตบัต ว่า ครง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๗๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ตะบัน ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงอาการที่ตำลงไป ความหมาย ที่สองหมายถึงอุปกรณ์ที่ใช้ตำหมากของคนแก่ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ เปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือมีความหมายว่า เครื่องตำหมากของคนแก่ เพียงความหมายเดียวเท่านั้น ไม่ได้มีความหมายว่าการตำอย่างเช่นในสมัยที่ ๑

ตำรา

ตำรา นั้นคือหนังสือที่เขียนบอกซึ่งวิชาต่าง ๆ นั้นก็เรียกว่า
หนังสือตำรา (คัสเวล, หน้า ๓๗๒)

ตำรา Code of formulas. (สัพพะฯ, หน้า ๓๗๘)

ตำรา เป็นชื่อหนังสือที่เขียนเรื่องราวความรู้วิชาต่าง ๆ
เหมือนอย่างตำราหมอ ตำราโหร. (อักษรฯ, หน้า
๒๓๓)

ตำรา น. แบบแผนที่ว่าด้วยหลักวิชาต่าง ๆ, คำรับตำราก็ว่า.
(ข. ฎีรา, ตมฺรา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๔๕)

ตำรา น. แบบแผนที่ว่าด้วยหลักวิชาต่าง ๆ, คำรับตำราก็ว่า.
(ข. ฎีรา, ตมฺรา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๖๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า ตำรา ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง หนังสือเกี่ยวกับวิชา
ความรู้ต่าง ๆ ความหมายที่สอง หมายถึง หลักเกณฑ์หรือประมวลสูตร แต่
พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลด
ความหมายลงเหลือเพียงว่า แบบแผนที่ว่าด้วยหลักวิชาต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้อง
กับความหมายที่สองที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑

เตร็ดเตร่

เตร็ดเตร่ นั้นคือเที่ยวไปเรียกว่าเตร็ดเตร่ (คัสเวล, หน้า ๔๓๐)

เตร็ดเตร่ [เตร็ดเตร่] ก. เที่ยวไปในบริเวณไม่ไกลนัก เช่น
ไปเตร็ดเตร่อยู่แถวตลาด. (ข. เทรจ ว่า เดิน, ไป).

(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๑๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
เตร็ดเตร่ ว่า เที่ยวไป แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ
แคบเข้า โดยระบุระยะทางด้วยว่า หมายถึงเที่ยวไปในบริเวณไม่ไกลนัก

ถลุน

ถลุน นั้นคือฟันแลบ้นให้ปนเกลียวนั้นเรียกว่าถลุนเหมือนกับ
คนถลุนซึ่งเชือกนั้น (คัสเวล, หน้า ๓๘๒)

ถดุน [ถะหฺดุน] ก. เอาปอหรือป่านมาบิดให้เป็นเส้นเขม็งเพื่อ
 พันเข้าเป็นเกลียวเส้นเชือกใหญ่ (ข. ธุฎญ ว่า พันเชือก,
 ตีเกลียวเชือก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 ถดุน ว่าหมายถึงการพันหรือปั่นให้เป็นเกลียวเช่นถดุนเชือก แต่พจนานุกรมสมัย
 ที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยระบุรายละเอียดชัดเจน
 เจาะจงว่าเป็นการนำปอหรือป่านมาบิดให้เป็นเส้นเขม็ง ก่อนที่จะพันเข้าเป็นเกลียว
 เส้นเชือกใหญ่

ทโมน

ทโมน นั้นความว่าใหญ่ เหมือนคำพูดว่าลิงทะโมนมันไล่กัดข้า
 (กัศเวล, หน้า ๘๔๕)

ทโมน [ทะ-] ว. ใหญ่และมีกำลังมาก (มักใช้แก่สัตว์ตัวผู้ที่เป็น
 จำฝูง) เช่น ลิงทโมน. (ข. โฉมลง ว่า ตัวผู้). (ราชฯ
 ๒๕๕๔, หน้า ๕๔๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 ทโมน ว่า ใหญ่ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ
 แคบเข้า คือไม่ได้หมายถึงลักษณะใหญ่เท่านั้น แต่ต้องใหญ่และมีกำลังมากด้วย
 จึงจะเรียกว่า ทโมน

บน

บน นั้นคือใช้ข้างล่างก็ว่า คือสูงก็ว่าเหมือนคำพูดว่าข้าอยู่
 บนเรือน แลไม้แผ่นบนแลอยู่บนยอดไม้แลอยู่บนฟ้า
 บนสวรรค์^๔ อนึ่งเหมือนผู้ร้ายลักเข้าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งไป
 แลว่าแก่ผู้ใดผู้หนึ่งว่าช่วยสืบของให้เราที่เราจะให้เงิน

^๔ คำว่า “บน” ในความหมายว่า ไม่ใช่ล่าง ไม่ใช่คำเดียวกับคำว่า “บน” ที่หมายถึงการบนบาน จึงจะไม่นำความหมาย
 ดังกล่าวมามาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมาย ส่วนคำเขมรที่มีความหมายถึงด้านบน คือ ไม่ใช่ข้างล่างนั้น คือคำว่า
 เถี

แก่ท่านเท่านั้นเท่านั้น อย่างนี้ก็เรียกว่าบนเขา (คัสเวล, หน้า ๔๖๘)

บน ๒

ก. ขอร้องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยโดยให้คำมั่นว่าจะให้
สิ่งของตอบแทนหรือทำตามที่ได้สัญญาไว้เมื่อเป็น
ผลสำเร็จ, บนบาน กี่ว่า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๖๔๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า บน ว่าหมายถึง การร้องขอให้ใครทำหรือช่วยสิ่งใดให้โดยสัญญาว่าถ้าสำเร็จ
จะมีของแลกเปลี่ยน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ
แคบเข้า โดยยังคงความหมายเกี่ยวกับการร้องขอและแลกเปลี่ยน แต่ได้จำกัด
ความหมายแคบลงด้วยการร้อง “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ให้ช่วยโดยให้คำมั่นว่าจะ
ให้สิ่งของตอบแทนหรือทำตามที่ได้สัญญาไว้เมื่อเป็นผลสำเร็จ

ประจาน

ประจาน

นั่นคือเอาความชั่วของคนอื่นเป็นต้น ที่ไม่ควรจะบอก
กล่าวแก่คนอื่น ๆ ให้รู้ ก็เอามาบอกเล่าแก่ผู้อื่นให้รู้
ด้วยจะให้เขาอายนั้นเรียกว่าประจาน เหมือนคำพูดว่า
คนนั้นเอาความของเราไปเที่ยวพูดประจานแก่คน
ทั้งปวง (คัสเวล, หน้า ๕๔๓)

ปจัน

To defame, to load with abuse. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๐๘)

ประจาน

To affront, to dishonour a person, to abuse publicly.
(ศัพท์ฯ, หน้า ๖๑๔)

ปะจาน

คือกล่าวคำถึงโทษชั่วที่คนอื่นทำให้คนทั้งปวงรู้, อย่าง
หนึ่งเป็นโทษหลวงท่านให้ร้องกล่าวโทษของตัวเอง,
ให้คนทั้งปวงรู้นั้น. (อักษรฯ, หน้า ๓๘๔)

ประจาน

คือกล่าวถึงความชั่วของผู้อื่นอ้ออิง, ให้คนทั้งปวงรู้.
อย่างหนึ่งเป็นโทษหลวง, ท่านให้เรื่องกล่าวโทษตัวเอง
ให้เขารู้นั้น. (อักษรฯ, หน้า ๔๐๕)

ประจาน

ก. ประกาศความชั่ว. (ข. ผจาด ว่า ทำให้เจ็ดหลาย).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๖๒)

ประจัน ก. ประกาศเปิดเผยความชั่วให้รู้ทั่วกันด้วยวิธีต่างๆ เช่น พุดประจัน ตัดหัวเสียบประจัน พาดระเวนประจัน ทั่วเมือง. (ข. ผจาล ว่า ทำให้เจ็ดหลาย). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๐๐)

ประจัน ก. ประกาศเปิดเผยความชั่วให้รู้ทั่วกันด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น พุดประจัน ตัดหัวเสียบประจัน พาดระเวนประจัน ทั่วเมือง. (ข. ผจาล ว่า ทำให้เจ็ดหลาย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๕๕)

ประจัน ก. ประกาศเปิดเผยความชั่วให้รู้ทั่วกันด้วยวิธีต่างๆ เช่น พุดประจัน ตัดหัวเสียบประจัน พาดระเวนประจัน ทั่วเมือง. (ข. ผจาล ว่า ทำให้เจ็ดหลาย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๐๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ประจัน ว่า หมายถึงการนำเรื่องไม่ดีของผู้อื่นมาประกาศเพื่อทำให้ผู้นั้นเสื่อมเสีย ชื่อเดียว รวมทั้งหมายถึงโทษหลวงอย่างหนึ่ง ที่ให้ผู้กระทำความผิดร้องประกาศ ความผิดของตนให้ผู้อื่น ได้รู้ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบแคบเข้า เหลือเพียงหมายถึงการเปิดเผยความชั่วให้รู้ทั่วกัน

เปรียง

เปรียง นั่นก็เป็นชื่อแห่งของอย่างหนึ่ง (กัศเวล, หน้า ๕๕๓)

เปรียง Name of a creeping plant. (สัพพะฯ, หน้า ๖๓๑)

เปรียง [เปรียง] คือของที่เขาเอานมโคมาเจียวเข้าเป็นน้ำมันนั้น, เขาเรียกว่าเปรียง อย่างหนึ่งเป็นเถาอย่า, เขาเรียก เถาวันเปรียง. (อักขรฯ, หน้า ๔๑๗)

เปรียง ๑ [เปรียง] น. นมสัสมน้ำแล้วเจียวให้แตกมัน จัดเป็น โครสอย่างหนึ่งในจำนวน ๕ อย่าง. (ข. เปรียง แปลว่า น้ำมัน เช่น เปรียงงา ว่า น้ำมันงา ; ป. ตุกก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๓๔)

เปรียง ๒ [เปรียง] น. น้ำมัน โดยเฉพาะใช้สำหรับน้ำมัน ไขข้อ ของวัว. (ข. เปรัง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๑๐)

เปรียง ๒ [เปรียง] น. น้ำมัน โดยเฉพาะใช้สำหรับน้ำมันไขข้อ
ของวัว. (ข. เปรัง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๕๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า เปรียง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง น้ำมันที่เคี้ยวจาก
นมโค ส่วนความหมายที่สองหมายถึง เถาวัลย์ชนิดหนึ่ง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓
มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียง
ความหมายแรกว่าหมายถึงน้ำมัน โดยระบุว่า โดยเฉพาะใช้สำหรับน้ำมันไขข้อ
ของวัว และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ อธิบายว่า เป็นมัน
ของนมวัวที่นำมาเคี้ยว ซึ่งโดยรวมถือว่าสอดคล้องกับความหมายในพจนานุกรม
สมัยที่ ๑

ผจง

ผจง Beautiful, careful hand-writing. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๓๐)

พะจง คือบ้นจง, ว่าแก้งเขียนให้ดีให้งามนั้น. (อักษรฯ, หน้า
๔๕๒)

ผจง [ผะจง] น. ความตั้งใจ ก. ตั้งใจให้ดี, บรรจง. (ข. ผุจง).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๑๖)

ผจง [ผะจง] น. ความตั้งใจ ก. ตั้งใจให้ดี, บรรจง. (ข. ผุจง).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕๑)

ผจง [ผะจง] น. ความตั้งใจ. ก. ตั้งใจให้ดี, บรรจง, เช่น
ผจงแต่ง ผจงจัด. (ข. ผุจง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า
๗๒๕)

ผจง [ผะจง] น. ความตั้งใจ. ก. ตั้งใจให้ดี, บรรจง, เช่น
ผจงแต่ง ผจงจัด. (ข. ผุจง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๗๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า ผจง ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกคือ สวย ความหมายที่สองคือ
บ้นจง ซึ่งหมายถึงตั้งใจให้ดี อย่างลายมือที่เขียนอย่างตั้งใจ แต่พจนานุกรม
สมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าโดยลดความหมายลง
เหลือเพียงความหมายว่า ความตั้งใจ หรือตั้งใจให้ดี

ผสาน

ผสาน	To solder, to glue. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๔๔)
ผสาน	To join, to reunite, to accumulate. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๔๔)
ผสาน	[ผะ-] ก. ประสาน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๑๕)
ผสาน	[ผะ-] ก. ประสาน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕๔)
ผสาน	[ผะ-] ก. ประสาน. (ข. ผุสาร์ = บัดกรี). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๒๘)
ผสาน	[ผะ-] ก. ประสาน. (ข. ผุสาร์ ว่า บัดกรี). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๒๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ประสาน ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง ประสาน หรือการเชื่อมติด ความหมายที่สองหมายถึง รวม หรือ ร่วม แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า เหลือเพียงความหมายว่า ประสาน

เยิง

เยิง	I, we (speaking of the king). (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๐๔)
เยิง ๒	ส. เรา (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๔๘)
เยิง ๒	ส. เรา (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๗๔)
เยิง ๒	(ถิ่น-อีสาน) ส. เรา. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๑๕)
เยิง ๒	(ถิ่น-อีสาน) ส. เรา. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๖๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เยิง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ สรรพนามว่า ฉัน ความหมายที่สอง คือ สรรพนามว่า เรา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ แคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า เรา เท่านั้น

ระแทะ

ระแทะ	A cart for transporting rice. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๕๗)
ระแทะ	น. ยานชนิดลากขนาดเล็ก มี ๒ ล้อ ใช้วัวเทียม ตัวเรือนราบไม่ยกสูง มีทั้ง โกงและประกอบหลังคา, กระแทะ

หรือ รนแทะ กี่ว่า. (ข. รตะ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๑๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ระแทะ ว่าเป็นกรวียนสำหรับชนข้าว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยระบุลักษณะชัดเจนลงไปว่าเป็นยานชนิดลากขนาดเล็ก มี ๒ ล้อ ใช้วัวเทียม ตัวเรือนราบไม่ยกสูง มีทั้งโถงและประกอบหลังคา

ลือ

ฎา

It is rumoured ; to he made known by report. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๑๒)

ลือ

เล่า, อืออิง, คือคำคนพูดถึงเหตุใหญ่หลายคน, ความอันเดียวเขาเล่ากันต่อๆ ไปนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๖๑๒)

ลือ

น. กล่าวถึงอย่างแข็งแรงแ, บอกข่าวคราวเกินจริง, โจรกัน (โบราณใช้ ฎา). (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๐๖)

ลือ

ก. พูดกันทั่วไป แต่ยังไม่มื่อะไรยืนยันได้แน่นอน, (โบราณใช้ ฎา). (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๒๖)

ลือ

ก. พูดกันทั่วไป แต่ยังไม่มื่อะไรยืนยันได้แน่นอน เช่น เขาลือว่าจะเกิดเหตุที่ทำน้ำ, (โบราณใช้ ฎา). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๑๘)

ลือ

ก. พูดกันทั่วไป แต่ยังไม่มื่อะไรยืนยันได้แน่นอน เช่น เขาลือว่าจะเกิดเหตุที่ทำน้ำ, (โบราณใช้ ฎา). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๖๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ลือ หรือ ฎาไว้ ๒ ความหมาย เรื่องที่เป็นที่โจษขานเล่าถึงกัน ส่วนความหมายที่สองหมายถึงการเล่าข่าวที่ยังไม่ได้รับการยืนยันว่าเป็นความจริง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายแรกลงเหลือเพียงความหมายที่สอง คือการพูดกันทั่วไป แต่ยังไม่มื่อะไรยืนยันได้แน่นอน

สะคม

- สะคม Sorcery which kills or sets asleep. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๘๘)
- สะคมกั คือสกคแล้วจะโมยเอาของ, คนโจรมันทำการในเวลา กลางคืน, คนนอนมันทำให้เจ้าของทรัพย์หลับสนิทไม่ รู้สึกตัว แล้วมันเก็บเอาทรัพย์ไปนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๖๘๕)
- สะคม ก. ขโมยโดยวางยาให้หลับ. (อิเหนา). (ข. สัคม). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๘๖)
- สะคม ก. ขโมยโดยวางยาให้หลับ, ไซ้เข้าคู่กับ ปลิ้น เป็น ปลิ้นสะคม. (ข. สัคม). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๙๕๙)
- สะคม ว. ปลิ้นโดยใช้วิธีมยาให้เจ้าของทรัพย์หลับสนิทไม่ รู้สึกตัว, ไซ้เข้าคู่กับคำ ปลิ้น เป็น ปลิ้นสะคม. (ข. สณฺฑ์). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๕๐)
- สะคม ก. ปลิ้นโดยใช้วิธีมยาให้เจ้าของทรัพย์หลับสนิทไม่ รู้สึกตัว, ไซ้เข้าคู่กับคำ ปลิ้น เป็น ปลิ้นสะคม. (ข. สณฺฑ์). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๕๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า สะคม หรือ สะคมกั ว่าหมายถึงการโจรกรรมทรัพย์สิ้นในขณะเจ้าของ เสียชีวิต หรือถูกทำให้หลับสนิทไม่รู้สึกตัว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ เปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยหมายถึงการปลิ้นโดยการมยาให้ เจ้าของทรัพย์หลับสนิทไม่รู้สึกตัว เท่านั้น ไม่ได้รวมถึงการฆ่าเจ้าของทรัพย์ ตามความหมายในสมัยที่ ๑

สนม ๒

- สนม นั้นคือเป็นคนพวกหนึ่งที่กระษัตริย์ตั้งไว้ให้จัดแจง คนตายนั้นเรียกว่าพวกสนม อนึ่งคือหญิงที่เป็น รongอัครมะเหสีเป็นลำดับลงมานั้นก็เรียกว่าหญิงสนม (คัสเวล, หน้า ๒๕๑)
- สนม ๒ [สะหุนม] น. ข้าราชการในพระราชสำนักทำหน้าที่ เกี่ยวกับพิธีศพ ทำสุก่าศพหีบ จัดดอกไม้ ด้ดูแลรักษา

เครื่องนมัสการ โศศ หีบเป็นต้น เรียกว่า เจ้าพนักงาน
 สนมพลเรือน. (ข. สุนฺ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๕)
 สนม ๒ [สะหฺนม] น. ข้าราชการในราชสำนัก ทำหน้าที่เกี่ยวกับ
 พิธีศพ ทำสุก่าศพหีบ จัดดอกไม้ ดูแลรักษาเครื่อง
 นมัสการ โศศ หีบ เป็นต้น, เจ้าพนักงานสนมพลเรือน
 ก็เรียก. (ข. สุนฺ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 สนม ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ผู้ที่กษัตริย์ทรงมอบหมายให้ทำหน้าที่
 เกี่ยวกับคนตาย ความหมายที่สองคือ ภรรยาของกษัตริย์ แต่พจนานุกรมสมัย
 ที่ ๓ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยปรากฏเพียงความหมายว่า
 ข้าราชการในราชสำนัก ทำหน้าที่เกี่ยวกับพิธีศพ

สลา

สลา Areca and betel (cambogian word) (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๕๗)
 สลา ภาษาเขมรว่าหมากพลู. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๖)
 สลา [สะหฺลา] น. หมาก. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๗๕)
 สลา [สะหฺลา] น. หมาก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๕๒)
 สลา [สะหฺลา] น. หมาก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๕)
 สลา [สะหฺลา] น. หมาก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๕๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 สลา ว่า หมากพลู แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ
 แคบเข้า เหลือเพียงหมายถึง หมาก เท่านั้น

สาแหรก

สาแหรก Rattans for carrying a suspended berden. (ศัพท์ฯ, หน้า
 ๗๒๑)
 สาแหรก เปนชื่อของเช่นว่าแล้วนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๖๘๕)
 สาแหรก [- แหฺรก] น. ชื่อเครื่องหาบของต่างๆทำด้วยหวายเป็น
 ลีสาย ; เรียกผลที่มีลายเป็นเส้นๆตามยาว เช่น ชมพู่

- สาแหรก, แสรก ก็เรียก (เทียบ ข.สงฺแรก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๐๘)
- สาแหรก [- แหฺรก] น. ชื่อเครื่องหาบของต่างๆทำด้วยหวายเป็น ๔ สาย. (เทียบ ข.สงฺแรก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๑๘)
- สาแหรก [- แหฺรก] น. เครื่องใส่ของสำหรับหิ้วหรือหาบเป็นต้น ปรกติทำด้วยหวาย มี ๔ สาย ตอนบนทำเป็นหูสำหรับหิ้วหรือสอดไม้คาน ตอนล่างขัดกันเป็นสี่เหลี่ยมสำหรับวางกระจาด เป็นต้น. (เทียบ ข. สงฺแรก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๘๖)
- สาแหรก [- แหฺรก] น. เครื่องใส่ของสำหรับหิ้วหรือหาบเป็นต้น ปรกติทำด้วยหวาย มี ๔ สาย ตอนบนทำเป็นหูสำหรับหิ้วหรือสอดไม้คาน ตอนล่างขัดกันเป็นสี่เหลี่ยมสำหรับวางกระจาด เป็นต้น. (เทียบ ข. สงฺแรก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๒๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สาแหรก ว่าหมายถึงหวายที่ใช้เขว่นรับภาชนะบรรจุของ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยระบุลักษณะชัดเจนลงไปว่าเป็น เครื่องใส่ของสำหรับหิ้วหรือหาบเป็นต้น ปรกติทำด้วยหวาย มี ๔ สาย ตอนบนทำเป็นหูสำหรับหิ้วหรือสอดไม้คาน ตอนล่างขัดกันเป็นสี่เหลี่ยมสำหรับวางกระจาด

สำโรง

- สำโรง นั่นคือเป็นชื่อแห้งไม้อย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๒๘๖)
- สำโรง Name of tree. (สัพพะฯ, หน้า ๗๐๗)
- สำโรง เปนชื่อต้นไม้อย่างหนึ่ง, ใบมันเปนแฉกๆ ดอกมันเหม็นเหมือนอาจม. (อักขรฯ, หน้า ๖๕๖)
- สำโรง น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกเหม็นใช้เมล็ดในของผล ทำน้ำมัน เรียกว่า น้ำมันลูกไม้ (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๑๐)
- สำโรง น. (๑) ชื่อไม้ต้นชนิด *Sterculia foetida* L. ใน วงศ์ Sterculiaceae ดอกมีกลิ่นเหม็น เมล็ดให้น้ำมัน เรียกว่า

น้ำมันลูกไม้. (ข.). (๒) คู่มือตำรายา. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๒๐)

ตำรายา น. (๑) ชื่อไม้ต้นชนิด *Sterculia foetida* L. ในวงศ์ Sterculiaceae ดอกมีกลิ่นเหม็น เมล็ดให้น้ำมัน เรียกว่า น้ำมันลูกไม้. (ข.). (๒) คู่มือตำรายา. (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๘๕)

ตำรายา น. (๑) ชื่อไม้ต้นชนิด *Sterculia foetida* L. ในวงศ์ Sterculiaceae ดอกมีกลิ่นเหม็น เมล็ดให้น้ำมัน เรียกว่า น้ำมันลูกไม้. (ข.). (๒) คู่มือตำรายา. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๒๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ตำรายา ว่าเป็นต้นไม้นชนิดหนึ่ง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยระบุรายละเอียดของชนิดวงศ์ชัดเจนลงไปว่าเป็น ต้นไม้นชนิด *Sterculia foetida* L. ในวงศ์ Sterculiaceae ดอกมีกลิ่นเหม็น เมล็ดให้น้ำมัน เรียกว่า น้ำมันลูกไม้

แสรก

สะเรก นั้นคือหอยที่เขาไขว้ให้เป็นสี่ขาสำหรับกะจาดหอบของ นั้นเรียกว่าสะเรก (คัสเวล, หน้า ๒๕๕)

แสรก คือของเขาทำเป็นสายสี่มุม, สำหรับใส่ของ มีกระบุงถา กระจาดเป็นต้น แลหอบไป. (อักขรฯ, หน้า ๙๐๕)

แสรก [สะแหฺรก] น. ส่าแหฺรก. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๑)

แสรก [สะแหฺรก] น. ส่าแหฺรก. (ข. สงฺเรก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๕)

แสรก [สะแหฺรก] น. ส่าแหฺรก เช่น กรนนเข้าแสรกคานก็พลัด จากอังกฤษ. (ม. คำหลวง มัทรี). (ข. สงฺเรก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓๒)

แสรก ๑ [สะแหฺรก] น. สําแหฺรก เช่น กรนนเข้าแสรกคานก็พลัด
จากอํงษา. (ม. คําหลวง มัทธิ). (ข. สงฺแรก). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๑๒๗๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
สะแรก หรือ แสรก ว่าเป็นหวายที่สานเป็นสิมูมสำหรับหาบของ แต่พจนานุกรม
สมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยระบุชัดเจนว่าหมายถึง
สําแหฺรก ซึ่งคำว่าสําแหฺรกในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ นั้น ได้ให้รายละเอียดลักษณะ
ของสําแหฺรกไว้ว่าเป็นเครื่องใส่ของสำหรับหิ้วหรือหาบเป็นต้น ปกติทำด้วยหวาย
มี ๔ สาย ตอนบนทำเป็นหูสำหรับหิ้วหรือสอดไม้คาน ตอนล่างขัดกันเป็น
สี่เหลี่ยมสำหรับวางกระจาด ซึ่งเป็นความหมายที่เฉพาะเจาะจงมากกว่าความหมาย
ของคำว่าสะแรกหรือแสรกที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑

อํงคาส

อํงคาส Areaca and other things givem as present to
the bonzes ; to hold up a thing presented to the bonzes.
(สัพพะฯ, หน้า ๑๘)

อํงคาส คือเอาของหวานแจกให้พระสงฆ์เมื่อนั่งจันอยู่หลายรูป
นั้น. (อักษราฯ, หน้า ๘๐๐)

อํงคาส [- คาค] ก. ถวายอาหารพระ, เลี้ยงพระ. (ข.). (ราชฯ
๒๕๕๓, หน้า ๑๐๐๘)

อํงคาส [- คาค] ก. ถวายอาหารพระ, เลี้ยงพระ. (ข.). (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๘๕๐)

อํงคาส [- คาค] ก. ถวายอาหารพระ, เลี้ยงพระ. (ข.). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๑๓๔๘)

อํงคาส [- คาค] ก. ถวายอาหารพระ, เลี้ยงพระ. (ข.). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๑๓๕๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
อํงคาส ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงการมอบสิ่งของแก่พระสงฆ์
หรือการประเคน ความหมายที่สองหมายถึงการแจกของหวานแก่พระสงฆ์ แต่
พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลด

ความหมายแรกที่เกี่ยวข้องกับการประเคนในความหมายทั่วไปลง เหลือเพียงความหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเคนอาหาร ซึ่งในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ ให้ความหมายว่าเป็นการถวายของหวาน แต่ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ ให้ความหมายว่า ถวายอาหารพระ หรือ เลี้ยงพระ

อัญเชิญ

อัญเชิญ	นั้นความเหมือนกับเชื้อเชิญเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๑๕๓)
อันเชิญ	นั้นความเหมือนกับเชื้อเชิญเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๑๕๔)
อั้งเชิญ	To invite. (สัพพะฯ, หน้า ๑๕)
อันเชิญ	Vind อั้งเชิญ. (สัพพะฯ, หน้า ๒๐)
อัญเชิญ	ก. เชิญด้วยความเคารพนับถือ เช่น อัญเชิญพระพุทธรูปไปประดิษฐานในพระอุโบสถ. (ข. อัญเชิญ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๕๐)
อัญเชิญ	ก. เชิญด้วยความเคารพนับถือ เช่น อัญเชิญพระพุทธรูปไปประดิษฐานในพระอุโบสถ. (ข. อัญเชิญ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๕๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า อัญเชิญ ว่า หมายถึง เชิญ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า กล่าวคือในความหมายว่าเชิญนั้น ระบุลักษณะชัดเจนว่า หมายถึง การเชิญด้วยความเคารพนับถือ

อุตพิศ

อุตะพิศม์	นั่นคือเป็นชื่อแห่งต้นอย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๑๕๘)
อุตพิศม์	Name of a venomous plant. (สัพพะฯ, หน้า ๘๔๖)
อุคตะพิศ	เป็นชื่อต้นผักอย่างหนึ่ง, มันขึ้นเองที่ดิน, เมื่อนำฝนเขากินกับเข้าได้. (อักษรฯ, หน้า ๘๐๖)

- อุตพิต [อุตตะ-] น. พรรณไม้ขนาดเล็ก มีดอกบานเวลาเย็น กลิ่นเหม็นคล้ายอาจม (ข. อจุม + พิช). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๐๓๖)
- อุตพิต [อุตตะ-] น. ชื่อพรรณไม้ขนาดเล็ก (*Typhonium roxburghii*) ในวงศ์ Araceae มีดอกบานเวลาเย็น กลิ่นเหม็นคล้ายอาจม. (ข. อจุม + พิช). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๑๒)
- อุตพิต [อุตตะ-] น. ชื่อไม้ล้มลุกมีหัวชนิด *Typhonium trilobatum schott* ในวงศ์ Araceae ดอกบานเวลาเย็น กลิ่นเหม็นเหมือนอุจจาระ. (ข. อาจุม + พิช). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๘๒)
- อุตพิต [อุตตะ-] น. ชื่อไม้ล้มลุกมีหัวชนิด *Typhonium trilobatum* (L.) Schott ในวงศ์ Araceae ดอกบานเวลาเย็น กลิ่นเหม็นเหมือนอุจจาระ. (ข. อาจุม + พิช). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๘๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า อุตพิต (อุตตะพิศม์ อุตพิศม์ หรือ อุตตะพิศ) ว่าหมายถึงต้นไม้นชนิดหนึ่ง กินได้ แต่ความหมายในสัพพะ พะจะนะ ภาสชาติระบุว่าเป็นไม่มีพิษ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยยังคงมีความหมายถึงต้นไม้นชนิดหนึ่ง เป็นไม้ล้มลุก และระบุเฉพาะเจาะจงลงไปว่าเป็นชนิดใด วงศ์ใด รวมไปถึงอธิบายว่าดอกบานเวลาเย็น และมีกลิ่นเหม็นเหมือนอุจจาระ

ข. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๑๐ คำ ได้แก่

กำเพลิง

- กำเพลิง ข. ปืน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑)
- กำเพลิง ข. ปืน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕)
- กำเพลิง [- เพลิง] น. ปืนไฟ (ข. กำเพลิง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๔๓)

คำเพลิง [- เพลิง] น. ปืนไฟ. (ข. กำเพลิง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕)

คำเพลิง [- เพลิง] น. ปืนไฟ. (ข. กำเพลิง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓)

คำเพลิง [- เพลิง] น. ปืนไฟ. (ข. กำเพลิง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า คำเพลิง ว่า ปืน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ แคนเข้าโดยระบุลักษณะประเภทของปืนชนิด ว่า หมายถึง ปืนไฟ

จรี

จรี ข. กรี, หอก, แหล่น, กฤษ, หลาว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๔)

จรี ข. กรี, หอก, แหล่น, กฤษ, หลาว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๔)

จรี [จะ-] (กลอน) น. มีด, หอก, ดาบ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๗๕)

จรี [จะ-] (กลอน) น. มีด, หอก, ดาบ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๑๗)

จรี [จะ-] (กลอน) น. มีด, หอก, ดาบ, เช่น บัดออกกลางสนามสองราสองแขงขันหากี่กุมจรีแกว่งไกว. (สมุทรโฆษ). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า จรี ว่าหมายถึงอาวุธถึง ๕ ชนิด คือ กรี หอก แหล่น กฤษ หลาว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคนเข้า โดยลดความหมายลงเหลือ หมายถึงอาวุธเพียง ๓ ชนิด คือ มีด, หอก, ดาบ เท่านั้น

เซลง

เซลง ข. แต่ง, ผูก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๖๔)

เซลง ข. แต่ง, ผูก, เพลง, เซลงกล. เพลงกล, ผูกกล. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๑๒)

- เซลง [ชะเลง] (กลอน) ก. แต่ง, ประพันธ์. (ข.).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๔๓)
- เซลง [ชะเลง] (กลอน) ก. แต่ง, ประพันธ์. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๗๖)
- เซลง [ชะเลง] (กลอน) ก. แต่ง, ประพันธ์. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๗๐)
- เซลง [ชะเลง] (กลอน) ก. แต่ง, ประพันธ์. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๘๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า เซลง ว่า แต่ง ผูก เช่นแต่งกลอน ผูกกล แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือ ไม่มีความหมายว่า ผูก เหลือเพียงความหมายว่า แต่ง ประพันธ์ เท่านั้น

ดู

- ดู ข. ไป, ถึง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๔)
- ดู ข. ไป, ถึง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๖)
- ดู ๒ ก. เต้า, ไป. (ข. เทา). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๒๑)
- ดู ๒ ก. เต้า, ไป. (ข. เทา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๕๗)
- ดู ๒ ก. เต้า, ไป. (ข. ว่า เทา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๗๓)
- ดู ๒ ก. เต้า, ไป. (ข. เทา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๐๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า ดู ว่า ไป, ถึง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือเหลือเพียงความหมายเดียวกับคำว่า เต้า หมายถึง ไป

ถมอ

- ถมอ ข. หิน, ภูเขา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๗)
- ถมอ ข. หิน, ภูเขา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๖)
- ถมอ [ถะหุมอ, ถะมอ] น. หิน เช่น คาดคำถมอทะมั้น (ม. คำ หลวง จุลพน). (ข. ถุม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า ถมอ ว่า หิน, ภูเขา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ แคมเข้า คือ ไม่มีความหมายว่า ภูเขา เหลือเพียงความหมายว่า หิน เท่านั้น

บัตบง

บัตบง	ข. หายสูญ, พลันหาย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๗๒)
บัตบง	ข. หายสูญ, พลันหาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๘)
บัตบง	ก. สูญหาย. (ข. บัด ว่า หาย, บง ว่า เสียไป). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๒)
บัตบง	ก. สูญหาย. (ข. บัด ว่า หาย, บง ว่า เสียไป). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๗๐)
บัตบง	ก. สูญหาย. (ข. บาด ว่า หาย, บง ว่า เสียไป). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๑๖)
บัตบง	ก. สูญหาย. (ข. บาด ว่า หาย, บง ว่า เสียไป). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๖๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า บัตบง ว่า หายสูญ, พลันหาย คือหายไปทันทีทันใดนั้น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคมเข้า คือ ไม่มีความหมายว่า พลัน เหลือเพียงความหมายว่า สูญหาย เท่านั้น

เพี้ย

เพี้ย, เพี้ย	ข. พวง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๒๕)
เพี้ย, เพี้ย	ข. พวง, เกสร. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๔๔)
เพี้ย	[พะเยี้ย] น. พวงดอกไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๓๘)
เพี้ย	[พะเยี้ย] น. พวงดอกไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๗๔)
เพี้ย	[พะเยี้ย] น. พวงดอกไม้. (ข. ภูญี). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๕๘)

พเยี่ย [พเยี่ย] น. พวงดอกไม้. (ข. ภูณีย์). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๐๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า พเยี่ย หรือ เพี้ย ว่า พวง หรือ เกสร แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือ ไม่มีความหมายว่า เกสร เหลือเพียงความหมายว่า เกี่ยวกับลักษณะที่เป็นพวง โดยระบุจำเพาะลงไปว่าหมายถึง พวงดอกไม้ เท่านั้น

เมิล

เมิล ข. มอง, ดู. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕๔)

เมิล ก. ดู. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๗๒๖)

เมิล ก. ดู. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๕๒)

เมิล ก. ดู. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๗๔)

เมิล ก. ดู. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า เมิล ไว้ ๒ ความหมาย คือ มอง และ ดู แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือมีความหมายว่า ดู เพียงความหมายเดียวเท่านั้น

สลาบ

สลาบ ข. ปีก, ขน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๕๓)

สลาบ ข. ปีก, ขน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๕)

สลาบ [สะหลาบ] น. ปีกของนก, ขน (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๘๘๐)

สลาบ [สะหลาบ] น. ปีกของนก ; ขน (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๕๒)

สลาบ [สะหลาบ] น. ปีกของนก ; ขน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๕)

สลาบ [สะหลาบ] น. ปีกของนก ; ขน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๘๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า สลาบ ว่า ปีก หรือ ขน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือ ยังคงความหมายว่า ขน เช่นเดิม แต่ความหมายว่า ปีก นั้น ระบุจำเพาะว่าหมายถึง ปีกของนก เท่านั้น จึงถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า

สลิก

สลิก	ข. ไบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๑)
สะลิก	ข. ไบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๕๕)
สลิก	ข. ไบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๐๓)
สะลิก	ข. ไบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๖)
สลิก	[สะหฺลิก] น. ไบไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๘๐)
สลิก	[สะหฺลิก] น. ไบไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๕๒)
สลิก	[สะหฺลิก] น. ไบไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๔๐)
สลิก	[สะหฺลิก] น. ไบไม้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๘๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า สลิก ว่า ไบ โดยไม่ได้ให้รายละเอียดว่าหมายถึงไบไม้ หรือ สิ่งใดที่มีลักษณะเป็น ไบๆ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าคือ ระบุจำเพาะลงไปว่าหมายถึง ไบไม้ เท่านั้น

ค. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีความหมายคงเดิมในสองสมัยแรก แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๒ คำ ได้แก่

ทูล

ทูล	นั่นคือแบกก็ว่า คือบอกความแก่กระษัตริ์ที่ว่า เหมือนคำพูดว่าคนนั้นแบกทูลสิ่งใดมา แลทูลความแก่มหากระษัตริ์ (คัสเวล, หน้า ๔๑๑)
ทูล	To raise upon the head, to acquaint the king with a thing. (สัพพะฯ, หน้า ๘๒๓)

ทูล	วางไว้บนหัว, ตั้งไว้บนที่สูง, คือการที่วางไว้บนที่สูง เหนือคนทั้งปวงนั้น, เช่นคำว่าทูลหัวหรือทูลกระหม่อม. (อักษรฯ, หน้า ๓๐๓)
ทูล	บอกความ, แจ้งความ, คือความที่ยกเอาเรื่องราวต่างๆ บอกกล่าวนั้น, เช่น ทูลความต่างๆกับเจ้าต่างกรม. (อักษรฯ, หน้า ๓๐๓)
ทูล	ข. ยกขึ้น, เสนอ, บอก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒๔)
ทำนูล, ทูล	ข.พ. บอก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑๖)
ทูล	ข. ยกขึ้น, เสนอ, บอก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๕)
ทูล	ก. บอก, กล่าว, (ใช้สำหรับเจ้านาย). (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๐๗)
ทูล	ก. บอก, กล่าว, (ใช้แก่เจ้านาย). (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๐๗)
ทูล	ก. บอก, กล่าว, (ใช้แก่เจ้านาย). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๕๗)
ทูล	(ราชา) ก. บอก, กล่าว, (ใช้แก่เจ้านาย). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๗๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ นิยาม
ความหมายของคำว่า ทูล ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายที่หนึ่งคือ อากาที่แบก
หรือยกของขึ้น หรือยกขึ้นเหนือหัว หรือตั้งไว้บนหัวหรือตั้งไว้ที่สูงๆ ความหมาย
ที่สองคือ บอก กล่าว บอกความแก่เจ้านาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ
เปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าโดยลดความหมายลงเหลือเพียงหมายถึง
บอก กล่าว (ใช้กับเจ้านาย) เท่านั้น^๕

^๕ คำว่า “ทูล” ในความหมายว่า แบก ยก นั้น ยังคงปรากฏเป็นคำตั้งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แต่แยก
ออกมาจากคำว่า “ทูล” ที่หมายถึง บอก โดยเปลี่ยนรูปตัวสะกดไปเป็น “ทูน” และไม่ระบุว่ามิที่มาจากภาษาเขมร ซึ่งไม่ตรงตาม
เกณฑ์การศึกษาที่กำหนดไว้ จึงถือว่าคำว่า “ทูล” ในรูปตัวสะกดเดิม มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า

แสบก

สะแบก	Skin (a cambogian word) (ศัพท์, หน้า ๖๘๗)
สแบก	ข. หนังสือ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๑)
สแบก	ข. หนังสือ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๓)
แสบก	[สะแบก] น. หนังสือ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๑)
แสบก	[สะแบก] น. หนังสือ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๕)
แสบก	[สะแบก] น. หนังสือ เช่น ให้ฉลักแสบกภาพอันพระ เป็นบรรพบุรุษ นเรนทรราชบรรหาร. (สมุทรโฆษ). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓๑)
แสบก	[สะแบก] น. หนังสือ เช่น ให้ฉลักแสบกภาพอันพระ เป็นบรรพบุรุษ นเรนทรราชบรรหาร (สมุทรโฆษ). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า แสบก ว่าหมายถึง หนังสือ โดยไม่ได้ให้รายละเอียดว่าหมายถึงหนังสือของสิ่งใด สัตว์ หรือคน หรือทั้งหมด แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าคือ ระบุจำเพาะลงไปว่าหมายถึงหนังสือเท่านั้น

๑.๑.๒.๒ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกที่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๓ ประกอบด้วย คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๒, คำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ และคำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีความหมายคงเดิมในสองสมัยแรก แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๓ เพียงครั้งเดียว พบทั้งหมด ๘๗ คำ ดังนี้

ก. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๖๑ คำ ได้แก่

กรง

กรง	นั่นคือคอด เหมือนกับคนทางก็ดี ไม่ก็ดี แลมันไม่คอดไม่ ค้อมไปข้าง โนนข้างนี้ ก็เรียกว่าหนทางกรงแลไม่กรง
-----	--

ตรงก็ว่าตรงถูก^๖ หนึ่งคือเป็นชื่อแห่งสิ่งที่เขาทำด้วยไม้ สำหรับใส่ถ่านต่าง ๆ นั้น เรียกว่ากรงนก (คัสเวล, หน้า ๑๖๕)

- กรง [กรง] น. สิ่งที่เป็นขอบหรือที่ล้อมมีซี่ ตั้งอยู่กับที่หรือยกไปได้ ; ในบทกลอนใช้หมายความว่า เปด ก็มี เช่น ถนอมในพระกรงทอง. (เห่กล่อม). (เทียบมลาญ กุรง ; ข. ตูรง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕)
- กรง [กรง] น. สิ่งที่ทำเป็นซี่ๆ สำหรับขังนก เป็นต้น ตั้งอยู่กับที่หรือยกไปได้ ; ในบทกลอนใช้หมายความว่า เปด ก็มี เช่น ถนอมในพระกรงทอง. (เห่กล่อม). (เทียบมลาญ กุรง ; ข. ทูรง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕)
- กรง [กรง] น. สิ่งที่ทำเป็นซี่ๆ สำหรับขังนก เป็นต้น ตั้งอยู่กับที่หรือยกไปได้ ; ในบทกลอนใช้หมายความว่า เปด ก็มี เช่น ถนอมในพระกรงทอง. (เห่กล่อม). (เทียบมลาญ กุรง ; ข. ทูรง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑)
- กรง [กรง] น. สิ่งที่ทำเป็นซี่ๆ ล้อมรอบสำหรับขังนก เป็นต้น ตั้งอยู่กับที่หรือยกไปได้ ; ในบทกลอนใช้หมายความว่า เปด ก็มี เช่น ถนอมในพระกรงทอง. (เห่กล่อม). (เทียบมลาญ กุรง ; ข. ทูรง). (ราช ๒๕๕๔, หน้า ๑๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กรง ว่าหมายถึง สิ่งที่ทำด้วยไม้ ใช้สำหรับขังนก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยยังคงความหมายว่าเป็นเครื่องใช้สำหรับขังนก และได้ระบุนรายละเอียดลักษณะเพิ่มเติมว่ามีลักษณะเป็นซี่ๆ นอกจากนั้นยังระบุว่าอาจใช้ในบทกลอนในความหมายว่าเปดได้อีกด้วย

^๖ คำว่า “กรง” ในความหมายว่า ไม่คดงอนนี้ แท้จริงแล้วเป็นความหมายของคำว่า “ตรง” แต่ปรากฏอยู่ร่วมกับคำว่า “กรง” เนื่องจากความเข้าใจผิดของผู้จัดทำพจนานุกรมชาวต่างชาติ จึงไม่นำมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่า “กรง” ในที่นี้

กรรเชียง

- กะเชียง นั้นคือไม้สิ่งหนึ่งทีคล้ายกับแจวแต่ว่าไม่มีมือ ไม้ นั้น สำหรับคนนั่งตีไปเรียกว่าไม้กะเชียง (คัสเวล, หน้า ๓๗)
- กะเชียง ของทำด้วยไม้ มีค้ำมีใบคล้ายแจว, สำหรับก้วยตีลงในน้ำ ให้เรือแล่นไป. (อักขรฯ, หน้า ๑๖)
- กระเชียง ของคนทำด้วยไม้ รูปคล้ายกับแจว, สำหรับก้วยตีลงในน้ำ ให้เรือแล่นไป. (อักขรฯ, หน้า ๔๖)
- กรรเชียง [กัน-] น. เครื่องพยุ่น้ำให้เรือเคลื่อนไป รูปคล้ายแจว แต่ไม่มีหมวกแจว พาดกับหูกรรเชียงบนหลักที่อยู่ข้างแควเรือข้างละอันคู่กัน ใช้เหนี่ยวค้ำให้พยุ่น้ำ, ใช้ว่า กระเชียง ก็มี, ทำวายน้ำโดยนอนหงายแล้วใช้แขน ทั้ง ๒ พยุ่น้ำให้ตัวเคลื่อนไป, ตีกรรเชียง ก็ว่า. (ข.กรรชิง ว่า กรรเชียง, หันกลับ, หวนกลับ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กรรเชียง หรือ กระเชียง ว่าหมายถึง อุปกรณ์สำหรับพยุ่น้ำพาเรือให้เคลื่อนที่ไป มีรูปร่างคล้ายกับไม้พาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง อุปกรณ์พยุ่น้ำดังกล่าวแล้ว ยังเป็นเป็นชื่อ ทำวายน้ำประเภทหนึ่งที่ผู้วายนอนหงายแล้วใช้แขนทั้งสองข้างพยุ่น้ำไป

กระฉูด

- กฉูด To be cover with mud, to throw water or mud over a person ; spotted with mud. (สัพพะฯ, หน้า ๒๕๗)
- กระฉูด Vide กฉูด (สัพพะฯ, หน้า ๓๕๗)
- กะฉูด เนื้อความก็คล้ายกันกับกะฉืด, อย่างหนึ่งหล่อตัวอักษร ภูมิภาคเขาวัดไปตีบุกฟุ้งออกไปข้างนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๖)
- กะฉูด อาการที่น้ำในกระบอก, หลาน้ำในโคลนที่กดเข้าหาฤ เหยียบลงน้ำปริดขึ้นมา เปนต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๔๖)

กระชูด	ก. พุ่งออก, พุ่งออกไป ; เช่น น้ำกระชูด ; ไล่ไปโดยแรง เช่น ช้างกระชูดเท้า. (เทียบ ข. กณฺณสฺ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๒)
กระชูด	ก. พุ่งออก, พุ่งออกไป (ใช้แก่ของเหลว) เช่น น้ำกระชูด ; ไล่ไปโดยแรง เช่น ช้างกระชูดเท้า. (เทียบ ข. กณฺณสฺ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๐)
กระชูด	ก. พุ่งออกโดยแรง (ใช้แก่ของเหลว) เช่น น้ำกระชูด ; ไล่ไปโดยแรง เช่น ช้างกระชูดเท้า (ข. กณฺณสฺ ว่า ตะเคียน, ตะกูดิน, ตะไลดินให้ฝุ่นฟุ้ง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๖)
กระชูด	ก. พุ่งออกโดยแรง (ใช้แก่ของเหลว) เช่น น้ำกระชูด ; ไล่ไปโดยแรง เช่น ช้างกระชูดเท้า. (เทียบ ข. กณฺณสฺ ว่า ตะเคียน, ตะกูดิน, ตะไลดินให้ฝุ่นฟุ้ง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระชูด หรือ กะชูด ว่ามีความหมายคล้ายกับกะฉีด คือหมายถึง อากาศที่ดิน โคลน หรือของเหลว เช่น น้ำ พุ่งกระจายขึ้นมาโดยเร็ว โคลนกระจาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง อากาศ พุ่งกระจายดังกล่าวซึ่งในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ อธิบายว่า พุ่ง พุ่งออกโดยแรงแล้วยังหมายถึงอากาศไล่ไปโดยแรงอีกด้วย

กระเชอ	
กะเชอ	นั่นคือความเหมือนกับกระเชานั้น – (คัสเวล, หน้า ๓๘)
กะเชอ	Vide กะเซ้า (สัพพะฯ, หน้า ๒๕๓)
กะเชอ	รูปเหมือนกะบุง, มีหูมีสายเชือกสำหรับหาบหิ้วได้นั้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๖)
กระเชอ	ของสานด้วยไม้ไผ่ เช่น กะบุง มีหูร้อยเชือกสำหรับหาบหิ้วได้. (อักษราฯ, หน้า ๔๖)
กระเชอ	น. อัตราดวงของโบราณมีพิกัดเท่ากับ ๕ ทะนาน และ

๕ กระเชอ เป็น ๑ สัต (เทียบกับ ข. กณฺเฑอ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๕)

กระเชอ น. ภาชนะสานคล้ายกระจาดขนาดเล็ก แต่สูงกว่า ก้นสอบ ปากกว้าง ใช้กระเดียด ; อัตราดวงของโบราณ มีพิกัดเท่ากับ ๕ ทะนาน, และ ๕ กระเชอ เป็น ๑ สัต, กันเชอ ก็เรียก. (ข. กณฺเฑอ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒)

กระเชอ น. ภาชนะสานคล้ายกระจาดขนาดเล็ก แต่สูงกว่า ก้นสอบ ปากกว้าง ใช้กระเดียด ; อัตราดวงของโบราณ มีพิกัดเท่ากับ ๕ ทะนาน, และ ๕ กระเชอ เป็น ๑ สัต, กันเชอ ก็เรียก. (ข. กณฺเฑอ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๘)

กระเชอ น. ภาชนะสานคล้ายกระจาดขนาดเล็ก แต่สูงกว่า ก้นสอบ ปากกว้าง ใช้กระเดียด, กันเชอ ก็เรียก ; อัตราดวงของโบราณ มีพิกัดเท่ากับ ๕ ทะนาน, และ ๕ กระเชอ เป็น ๑ สัต, กันเชอ ก็เรียก. (ข. กณฺเฑอ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระเชอ หรือ กะเชอ ว่ามีความหมายเช่นเดียวกับ กระเช้า คือหมายถึง ภาชนะสานชนิดหนึ่ง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง ภาชนะดังกล่าวแล้ว ยังหมายถึงอัตราดวงของโบราณ ซึ่งใช้ กระเชอเป็นเครื่องตวงวัด มีพิกัดเท่ากับ ๕ ทะนาน, และ ๕ กระเชอ เป็น ๑ สัต

กระเดียด

กะเดียด นั้นคือสิ่งที่มีกระจาด เป็นคั่นที่บุทกลวางลงที่ตรงบั้น เอนนั้น แล้วเอามือถือปากกระจาดไว้ นั่น เรียกว่ากะเดียด เหมือนหญิงกะเดียดกระจาดไปตลาดนั้น (คัสเวล, หน้า ๔๖)

กะเดียด ผู้หญิงไปตลาดหาไปไหนๆ, เอากระจาดหญาๆ โละใส่เข้าที่บั้นเอน, แล้วเดินไป, ว่ากระเดียด. (อักษราฯ, หน้า ๑๘)

กระเดียด	อาการผู้ฉูงไปตลาดหญ้าไปไหนเอากระจาดหญ้ากะโล่ใส่ที่บนเอวเดิรไป. (อักขรฯ, หน้า ๔๗)
กระเดียด	ก. เอาเข้าข้างสะเอว ; ค่อนข้าง. (ข.กณเดียด). (ราชฯ, ๒๔๕๓, หน้า ๔๑)
กระเดียด	ก. เอาเข้าข้างสะเอว ; ค่อนข้าง เช่น กระเดียดเปรี้ยว กระเดียดหวาน. (ข.กณเดียด). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๘)
กระเดียด ๑	ก. เอาเข้าข้างสะเอว เช่น กระเดียดกระจาด. (ข. กณเดียด). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๕)
กระเดียด ๑	ก. เอาเข้าข้างสะเอว เช่น กระเดียดกระจาด. (ข. กณเดียด). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระเดียด หรือ กระเดียด ว่าหมายถึง การเอาภาชนะเข้าข้างสะเอว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง อาการเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งเข้าข้างสะเอวแล้ว ยังมีความหมายว่า ค่อนข้าง อีกด้วย

กระโดง

กะโดง นั้นคือสิ่งที่บังเกิดหลังปลา แผลมแลแขนงนั้นเรียกว่า กะโดงปลา อีกประการหนึ่งเสาสูงที่ปักในที่ท่ากลางลำเขาแลกำปั่นนั้นก็เรียกว่าเสากะโดง (คัสเวล, หน้า ๔๕)

โดง	Mast of ship. (สัพพะฯ, หน้า ๒๑)
กโดง	Backbone of fish. – <i>Idem.</i> (สัพพะฯ, หน้า ๒๒๐)
กะโดง	ของที่ตั้งอยู่บนหลังปลาทั้งปวงที่สูงขึ้นไปนั้น, หญ้าเสาที่ปักอยู่กลางเรือตะเภาแลกำปั่น, เปนต้น ว่า เสากะโดง. (อักขรฯ, หน้า ๑๗)
กระโดง	น. ใบเรือ เช่น เสากะโดง คือ เสาใบเรือ ; ส่วนที่อยู่บนหลังปลาบางชนิด เป็นแผ่นบางตั้งคล้ายใบเรือ ; กิ่งไม้ที่

- แตกออกตรงขึ้นไปจากกิ่งใหญ่ ; คลองเล็กที่อยู่ตามระหว่างที่สวน เรียกว่า ลำกระโดง. (ข. โกฎง : ไบเรือ) (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๒)
- กระโดง
น. ไบเรือ เช่น เสากะโดง คือ เสาไบเรือ ; ส่วนที่อยู่บนหลังปลาบางชนิด เช่น ปลากัด เป็นแผ่นบางตั้งคล้ายไบเรือ ; กิ่งไม้ที่แตกออกตรงขึ้นไปจากกิ่งใหญ่ ; คลองเล็กที่อยู่ตามระหว่างที่สวน เรียกว่า ลำกระโดง (ข. โกฎง = ไบเรือ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๗)
- กระโดง ๑
น. ไบเรือ เช่น เสากะโดง คือ เสาไบเรือ ; ส่วนที่อยู่บนหลังปลาบางชนิด เช่น ปลากัด ปลาฉลาม มีลักษณะเป็นแผ่นตั้งคล้ายไบเรือ. (ข. โกฎง ว่า ไบเรือ). (ราชฯ ๒๕๕๒, หน้า ๓๕)
- กระโดง ๑
น. ไบเรือ เช่น เสากะโดง คือ เสาไบเรือ ; ส่วนที่อยู่บนหลังปลาบาง เช่น ปลากัด ปลาฉลาม มีลักษณะเป็นแผ่นตั้งคล้ายไบเรือ. (ข. โกฎง ว่า ไบเรือ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระโดง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง อวัยวะส่วนหนึ่งของปลาตั้งอยู่บนหลัง ความหมายที่สองหมายถึง เสาสูงที่อยู่บนเรือ คือเสากะโดงเรือ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยความหมายที่กล่าวถึงสิ่งที่อยู่บนหลังปลายังคงอยู่เช่นเดิม และอธิบายเพิ่มเติมว่ามีลักษณะเป็นแผ่นตั้งคล้ายไบเรือ ส่วนความหมายว่าเสาสูงบนเรือได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นความหมายว่า ไบเรือ และเรียกเสาสำหรับไบเรื่อนั้นว่าเสากะโดง นอกจากนี้ยังมีความหมายว่า กิ่งไม้ที่แตกออกตรงขึ้นไปจากกิ่งใหญ่ หรือ คลองเล็กที่อยู่ตามระหว่างที่สวน เรียกว่า ลำกระโดง อีกด้วย

กระเวน

กระเวน	นั่นคือบุคคลที่เฝ้าไปคอยระวังดูซึ่งฆ่าศึกแลคอยดูซึ่งศัตรูที่จะทำร้ายนั้นนั้นเรียกว่ากองกระเวน (คัสเวล, หน้า ๘๗)
กเวน	To explore, to mount a guard. (ศัพท์, หน้า ๒๕๕)
กเวน	Public exposure of malefactors in chains. (ศัพท์, หน้า ๒๕๕)
กระเวน	Vide กระเวน (ศัพท์, หน้า ๒๕๕)
กระเวน	การคนเฝ้าตรวจตราระวังระไวเหตุในทางน้ำทางบก อนึ่งคนต้องโทษหลวงให้ภาไปร้องสำแดงโทษของตัว ให้เขารู้นั้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๗)
กระเวน	คนเฝ้ายามเฝ้าไปข้างโน้นข้างนี้, หฤคนที่เฝ้าตาม ทางน้ำ, ทางบก คอยระวังฆ่าศึก. (อักษรฯ, หน้า ๕๗)
กระเวน	(กลอน) ก. ตระเวน, เฝ้าไป. (เทียบ ข. กุรแวล ว่า คอยดู, กองตระเวน). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๖๘)
กระเวน	(กลอน) ก. ตระเวน, เฝ้าไป. (เทียบ ข. กุรแวล ว่า คอยดู, กองตระเวน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๔)
กระเวน	(กลอน) ก. ตระเวน, เฝ้าไป. (เทียบ ข. กุรแวล ว่า คอยดู, กองตระเวน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๖)
กระเวน ๑	(กลอน) ก. ตระเวน, ตะเวน หรือ ทะเวน ก็ว่า. (เทียบ ข. กุรแวล ว่า คอยดู, กองตระเวน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กเวน กระเวน หรือ กระเวน ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงตรวจตราไปตามบริเวณต่างๆเพื่อความปลอดภัย ความหมายที่สอง หมายถึงคนที่ต้องโทษให้ร้องป่าวประกาศโทษของตนให้ผู้อื่นรับรู้ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่า ตระเวน ซึ่งหมายถึงไปทั่ว ๆ รอบบริเวณ, เฝ้าตรวจตรา, พาไปทั่ว ๆ เพื่อประจานความผิด ซึ่งทั้งหมดตรงกับความหมายที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แล้ว ยังมีความหมายกว้างๆว่า เฝ้าไป อีกด้วย

กรั๊ก

- กรั๊ก แก่นขนุนที่สำหรับต้มย้อมผ้าพระสงฆ์. (กัศเวล, หน้า ๕๔)
- กรั๊ก [กรั๊ก] น. แก่นขนุนใช้ย้อมผ้า ; (โอบ) โรงกรั๊ก คือ โรงที่ต้มกรั๊กในวัด ตะเลง ว่า แก่นไม้. (ข. กราก ว่า แก่นขนุน) (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๔)
- กรั๊ก [กรั๊ก] น. แก่นขนุนใช้ย้อมผ้า นิยมใช้ย้อมสบงจีวร ; (โอบ) โรงกรั๊ก คือ โรงที่ต้มกรั๊กในวัด. ว. สีแดงคล้ำอย่างสีหมากแห้ง เรียกว่า สีกรั๊ก. (ต. ว่า แก่นไม้ ; ข. กราก ว่า แก่นขนุน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กรั๊ก หรือ กรัก ว่าหมายถึง แก่นขนุน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากยังคงมีความหมายว่าแก่นขนุนแล้ว ยังหมายถึงสีที่แดงคล้ำอย่างสีหมากแห้ง อีกด้วย

กรูย

- กรูย นั่นคือเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งปักหมายไว้ให้รู้ ก็เรียกว่าปักกรูยไว้เหมือนคำพูดว่าเราจะปักกรูยไว้ (กัศเวล, หน้า ๑๗๗)
- กรูย To mark by planting a little stick. (สัพพะฯ, หน้า ๑๖๔)
- กรูย การที่คนจะขุดคลอง, หลาดตัดทางจะตั้งบ้านตั้งเมืองเอาไม้หลักปักลงไว้เป็นสำคัญ. (อักษรฯ, หน้า ๕๕)
- กรูย ๑ [กรูย] น. หลักที่ปักไว้เป็นเครื่องหมาย. ก. ปักหลัก เช่นนั้น. (ข. ตูรย). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๕)
- กรูย [กรูย] น. หลักที่ปักไว้เป็นเครื่องหมาย เช่น ปักกรูย. ปักหลักหรือถางเป็นแนวไว้ เช่น กรูยทาง. (ข. ตูรย). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕)
- กรูย [กรูย] น. หลักที่ปักไว้เป็นเครื่องหมาย เช่น ปักกรูย. ปักหลักหรือถางเป็นแนวไว้ เช่น กรูยทาง. (ข. ตูรย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๑)

กรวย ๑ [กรวย] น. หลักที่ปักกรวยไว้เป็นเครื่องหมาย. ก. ใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ เช่น จอบ เสียม หรือแทรกเตอร์เปิดทางถางทางเพื่อเป็นแนวไว้, เป็นแนวไว้ เช่น กรวยทาง ; โดยปริยายหมายความว่าเปิดทางให้สะดวก.
(ข. ตรุย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่ากรวย ว่าหมายถึง การนำไม้หรือสิ่งอื่นไปเป็นเครื่องหมายไว้ให้รู้ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง อาคารที่นำสิ่งใดๆ ไปปักให้รู้เป็นสำคัญแล้ว ยังเป็นคำสำหรับเรียกสิ่งที้นำไปปักเป็นสำคัญนั้น และมีความหมายโดยปริยายว่า เปิดทางให้สะดวก

กั๊ก

กั๊ก คือตัวจิ้งที่หมุ่นไปเพราะลมนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๓๐)
กั๊ก น. สิ่งทีประกอบด้วยใบพัดหมุ่นได้ด้วยกำลังลม, จั๊กก็ว่า, โดยปริยายเรียกเครื่องหมุ่นบางชนิดมีรูปทำนองกั๊ก ทำให้เกิดกำลังงาน เช่น กั๊กน้ำ คือเครื่องหมุ่นด้วยกำลังน้ำ, กั๊กลม คือเครื่องหมุ่นด้วยกำลังลม, กั๊กไอน้ำ คือเครื่องหมุ่นด้วยกำลังไอน้ำ ; (วิทยา) ใช้เรียกเครื่องจักรที่หมุ่นอย่าง กั๊ก ; ชื่อดอกไม้ไฟชนิดที่จุดแล้วหมุ่นอย่างกั๊ก, ลักษณะนาม ว่าต้น. (ข. กุฬาร).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๒)

กั๊ก น. สิ่งทีประกอบด้วยใบพัดหมุ่นได้ด้วยกำลังลม, จั๊กก็ว่า, โดยปริยายเรียกเครื่องหมุ่นบางชนิดมีรูปทำนองกั๊ก ทำให้เกิดกำลังงาน เช่น กั๊กน้ำ คือเครื่องหมุ่นด้วยกำลังน้ำ, กั๊กลม คือเครื่องหมุ่นด้วยกำลังลม, กั๊กไอน้ำ คือเครื่องหมุ่นด้วยกำลังไอน้ำ ; (วิทยา) ใช้เรียกเครื่องจักรที่หมุ่นอย่างกั๊ก ; ชื่อดอกไม้ไฟชนิดที่จุดแล้วหมุ่นอย่างกั๊ก. ลักษณะนามว่า ต้น. (ข. กุฬาร).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กังหัน ว่าหมายถึง จักรที่หมุนไปเพราะลม (คือกังหันลมนั่นเอง) แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือมีความหมายสอดคล้องกับความหมายในสมัยที่หนึ่ง แต่ได้อธิบายลักษณะว่าเป็น สิ่งที่ประกอบด้วยใบพัดหมุนได้ด้วยกำลังลม นอกจากนี้ยังมีความหมายโดยปริยายหมายถึงเครื่องหมุนที่มีรูปร่างทำนองกังหันและทำให้เกิดพลังงาน เช่นกังหันลม กังหันน้ำ รวมทั้งเครื่องจักรที่หมุนอย่างกังหัน และดอกไม้ไฟที่จุดแล้วหมุนอย่างกังหันอีกด้วย

กำจัด

- กำจัด นั้นคือไล่เสียขับเสีย (คัสเวล, หน้า ๓๒)
- กำจัด To dissipate, to drive off. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๐)
- กำจัด ๒ ก. ขับไล่. (ข. ขจัด). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๔๐)
- กำจัด ๒ ก. ขับไล่, ปราย, ทำให้สิ้นไป. (ข. ขจัด ว่า พลัด, แยก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๓)
- กำจัด ๒ ก. ขับไล่, ปราย, ทำให้สิ้นไป. (ข. ขจัด ว่า พลัด, แยก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๐)
- กำจัด ๒ ก. ขับไล่, ปราย, ทำให้สิ้นไป. (ข. ขจัด ว่า พลัด, แยก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่ากำจัด ว่าหมายถึง ขับไล่ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากยังคงมีความหมายว่าขับไล่แล้ว ยังมีความหมายว่า ปราย และ ทำให้สิ้นไป อีกด้วย

ขนาน

- ขนาน Together, conjointly, in front. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๕)
- ขนาน ๒ [ชะหูนาน] ก. เรียงคู่กันไป เช่น เรือเล่นขนานกันไป วังขนาน, เรียกเรือที่ผูกหรือตึงติดเรียงคู่กันสำหรับข้ามฟาก ว่า เรือขนาน; เรียก, ตั้ง, เช่น ขนนานนาม ว่า ตั้งชื่อ. (กนิต) น. เรียกเส้นตรงคู่ใดๆ ซึ่งอยู่ห่างกัน เป็นระยะเท่ากันโดยตลอด ว่า เส้นขนาน. (ข. ขุนาน

ว่า เทียบ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๔)

ขนาน ๒ [จะหุนาน] ก. เรียงคู่กันไป เช่น เรือเล่นขนานกันไป
 วิ่งขนาน, เรียกเรือที่ผูกหรือตรึงติดเรียงคู่กันสำหรับ
 ข้ามฟาก ว่า เรือขนาน ; เรียก, ตั้ง, เช่น ขนนานนาม ว่า
 ตั้งชื่อ. (คณิต) น. เรียกเส้นตรงคู่ใดๆ ซึ่งอยู่ห่างกัน
 เป็นระยะเท่ากันโดยตลอด ว่า เส้นขนาน. (ข. ขุนาน
 ว่า เทียบ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๒)

ขนาน ๒ [จะหุนาน] ก. เรียงคู่กันไป เช่น เรือเล่นขนานกันไป
 วิ่งขนาน, เรียกเรือที่ผูกหรือตรึงติดเรียงคู่กันสำหรับ
 ข้ามฟาก ว่า เรือขนาน ; เรียก, ตั้ง, เช่น ขนนานนาม ว่า
 ตั้งชื่อ. (คณิต) น. เรียกเส้นตรงคู่ใดๆ ซึ่งอยู่ห่างกัน
 เป็นระยะเท่ากันโดยตลอด ว่า เส้นขนาน. (ข. ขุนาน
 ว่า เทียบ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
 คำว่า ขนาน ว่าหมายถึง ลักษณะที่ไปด้วยกัน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ
 เปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากยังคงมีความหมายว่า
 เรียงคู่กันไป ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่ปรากฏในสมัยแรกแล้ว ยังหมายถึง
 เรียก ตั้ง และยังเป็นศัพท์คณิตศาสตร์ที่ใช้เป็นชื่อเรียกเส้นตรงคู่ใดๆ ซึ่งอยู่
 ห่างกันเป็นระยะเท่ากันโดยตลอด อีกด้วย

โลก

โลก นั่นคือที่ดอนแลที่สูงเรียกว่าที่เป็น โลก เหมือนคำพูดว่า
 ที่ตรงนั้นเป็นโลกขึ้นมาแล้ว (คัสเวล, หน้า ๕๕)

โลก เป็นชื่อที่ดอน, ภูเขาที่สูง, คือคนขนเอาดินมาหนุนขึ้น, ให้
 เป็นเนินสูงนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๕๔)

โลก น. ที่ดินหนุนสูงขึ้น. (ข. โลก ว่าที่ไม่มีน้ำ, แห่ง). (ราชฯ
 ๒๔๕๓, หน้า ๒๕๘)

โลก ๑ น. ที่ดินที่หนุนสูงขึ้น. ว. ที่หนุนสูงขึ้น. (ข. โลก ว่าที่ไม่มี
 น้ำ, แห่ง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๐๑)

โลก ๑ น. ที่ดินที่นูนสูงขึ้นคล้ายเนิน แต่เตี้ยกว่า. ว. ที่นูนสูงขึ้น.
(ข. โลก ว่า ที่ไม่มีน้ำ, แห่ง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๖๘)

โลก ๑ น. ที่ดินที่นูนสูงขึ้นคล้ายเนิน แต่เตี้ยกว่า. ว. ที่นูนสูงขึ้น.
(ข. โลก ว่า ที่ไม่มีน้ำ, แห่ง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๖๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า โลก ว่าหมายถึงที่ดอน หรือพื้นดินที่ยกนูนสูงขึ้น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง ที่ดอน หรือพื้นดินที่ยกนูนสูงขึ้นแล้ว ยังหมายถึงลักษณะที่นูนสูงขึ้นอีกด้วย

จมูก

จะมูก นั่นคือสิ่งที่หายใจเข้าออกแห่งคนแลสัตว์นั้น สิ่งนั้นแล เรียกว่าจะมูก (คัสเวล, หน้า ๒๓๗)

จะหมูก Nose. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๕)

จมูก คืออาการเนื้องที่หน้านูนสูงขึ้น, มีรูสองรูสำหรับหายใจเข้า, หายใจออกนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๔๐)

จมูก [จะหุ่จก] น. อวัยวะส่วนหนึ่งที่ยื่นออกมา อยู่เหนือปาก มีรู ๒ รู สำหรับดมกลิ่นและหายใจเข้าหายใจออก, ตมูก ก็ว่า, ราชาศัพท์ว่าพระนาสิก, โดยปริยายเรียกสิ่งที่ยื่นออกมาคล้ายจมูก, เรียกสิ่งที่จะเป็นรู ๒ รูเพื่อร้อยเชือกเป็นต้น เช่น จมูกชุง. (ข.จรมุระ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๑๕)

จมูก [จะหุ่จก] น. อวัยวะส่วนหนึ่งที่ยื่นออกมา อยู่เหนือปาก มีรู ๒ รู สำหรับดมกลิ่นและหายใจเข้าหายใจออก, (ปาก) ตมูก ก็ว่า, ราชาศัพท์ว่าพระนาสิก, โดยปริยายเรียกสิ่งที่ยื่นออกมาคล้ายจมูก, เรียกสิ่งที่จะเป็นรู ๒ รูเพื่อร้อยเชือกเป็นต้น เช่น จมูกชุง. (ข.จรมุระ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๘๘)

จุมก [จะหุมก] น. อวัยวะส่วนหนึ่งที่ยื่นออกมา อยู่เหนือปาก มีรู ๒ รู สำหรับดมกลิ่นและหายใจเข้าหายใจออก, (ปาก) ตมก ก็ว่า, ราชศัพท์ว่า พระนาสิก พระนาสา โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่ยื่นออกมาคล้ายจุมก, เรียกที่สิ่งที่จะเป็นรู ๒ รูเพื่อร้อยเชือก เป็นต้น เช่น จุมกชุง. (ข. จุรมะ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๐๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า จุมก ว่าเป็นอวัยวะที่ใช้สำหรับหายใจ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง อวัยวะที่ใช้หายใจแล้ว ยังหมายรวมถึงสิ่งใดๆ ที่มีลักษณะยื่นออกมาคล้ายจุมก หรือสิ่งที่เจาะเป็นสองรูเพื่อร้อยเชือกได้ด้วย

จัด

จัด นั่นคือแก่นักหวานนักเปรี้ยวจัดนักเคมนักขมนักก็เรียกว่าแก่นจัดนักหวานจัดนักเปรี้ยวจัดนัก ขมจัดนัก (คัสเวล, หน้า ๒๕๑)

จัด Vehement, strong ; stretched ; ripe. – Ripe areca. – Very sour. – Violent wind. – Very sweet. (สัพพะฯ, หน้า ๘๖)

จัด กระเทียม, คือการที่จัดแรงสิ่งของไว้ตามควร^๓, อนึ่งผลไม้ทั้งปวงที่แก่เต็มทีนั้นว่าแก่จัด, ม่อจัดไฟ เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๔๕)

จัด ๑ ว. แก่, เข้ม เช่น แดงจัด ; เต็มที่ ; มาก ; กล้า, แรง เช่น แดงจัด, ปากจัด. (ข. จตุ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๘๒)

^๓ คำว่า “จัด” ในความหมายว่า เติรม ไม่ใช้คำเดียวกับคำว่า “จัด” ในความหมายว่าที่อยู่อาศัย จึงจะไม่นำความหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมาย ส่วนคำเขมรที่มีความหมายว่า เติรม นั้น คือคำว่า រៀបចំ

- จัด ๑ ว. ยิ่ง, เต็มที่, เกินปรกติมาก, มากหรือหนักไปในทางใดทางหนึ่ง, เช่น ระเบียบจัด ธรรมเนียมจัด หิวจัด ร้อนจัดหนาวจัด แดดจัด ; แก่เต็มที เช่น ผลไม้แก่จัด. (ข. จาส์). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒๓)
- จัด ๑ ว. ยิ่ง, เต็มที่, เกินปรกติมาก, มากหรือหนักไปในทางใดทางหนึ่ง, เช่น ระเบียบจัด ธรรมเนียมจัด หิวจัด ร้อนจัดหนาวจัด แดดจัด ; แก่เต็มทีเช่น ผลไม้แก่จัด. (ข. จาส์). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๘)
- จัด ๑ ว. ยิ่ง, เต็มที่, เกินปรกติมาก, มากหรือหนักไปในทางใดทางหนึ่ง, เช่น ระเบียบจัด ธรรมเนียมจัด หิวจัด ร้อนจัดหนาวจัด แดดจัด ; แก่เต็มที เช่น ผลไม้แก่จัด. (ข. จาส์). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า จัด ว่าหมายถึง ลักษณะที่มาก ยิ่ง เต็มที่ เช่น รสจัด เป็รยจัด แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก ก็ยังคงมีความหมายเกี่ยวกับลักษณะที่มากยิ่ง เต็มที่ และยังขยายขอบเขตไปถึงลักษณะที่เกินปรกติมาก, มากหรือหนักไปในทางใดทางหนึ่ง หรือแก่เต็มทีอีกด้วย

จาร

- จาร To write with an iron pencil. (สัพฯ, หน้า ๘๑)
- จาร ๒ ก. เขียนด้วยเหล็กแหลมบนใบลาน เป็นต้น (ข.) (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๕๐)
- จาร ๑ [จาร] ก. ใช้เหล็กแหลมเขียนลงบนใบลานเป็นต้นให้เป็นตัวหนังสือ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒๓)
- จาร ๑ [จาร] ก. ใช้เหล็กแหลมเขียนลงบนใบลานหรือศิลาเป็นต้นให้ เป็นตัวหนังสือ เช่น จีจารจารึกอันนี้ไว้ อีก โสธ (ศิลาจารึกเขาสุมณภูฏ) (จารึกสมัยสุโขทัย).
 น. เรียกเหล็กแหลมสำหรับเขียนลงบนใบลานหรือศิลาเป็นต้น ว่าเหล็กจาร. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๐๖)

จาร ๑ [จารน] ก. ใช้เหล็กแหลมเขียนลงบนใบลานหรือศิลา
เป็นต้นให้เป็นตัวหนังสือ เช่น จีจารจาริกอันนี้ไว้
อีกโศด (ศิลาจารึกเขาสุมณภู) (จารึกสมัยสุโขทัย).
น. เรียกเหล็กแหลมสำหรับเขียนลงบนใบลานหรือศิลา
เป็นต้น ว่า เหล็กจาร. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
จาร ว่าหมายถึง วิธีการเขียนด้วยดินสอที่เป็นเหล็ก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓
มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง ใช้เหล็กแหลม
เขียนลงบนใบลานหรือศิลาเป็นต้นให้เป็นตัวหนังสือแล้ว ยังหมายถึงเหล็กแหลม
ที่ใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับการเขียนวิธีดังกล่าวอีกด้วย

จำเลย

จำเลย นั่นคือคนที่เขาฟ้องกล่าวโทษนั้น เรียกว่าจำเลย
เหมือนคำพูดว่า เขาเป็น โจทก์เข้าเป็นจำเลย (คัสเวล,
หน้า ๒๓๔)

จำเลย Accused. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๘)

จำเลย, เฉลย เป็นชื่อคนผู้ที่กล่าวแก้ข้อความต่างๆ, เหมือน โจทก์
ฟ้องหา, จำเลยให้การแก้กัน. (อักษรฯ, หน้า ๑๔๐)

จำเลย น. (กฎ) บุคคลผู้ถูกฟ้องต่อศาลแล้ว ; ผู้ถูกฟ้องความ.
(กลอน) ก. เฉลย, ตอบ. (ข. จี้เลีย ว่า ผู้ตอบ). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๓๑๐)

จำเลย น. (กฎ) บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลแล้ว ; ผู้ถูกฟ้องความ.
(กลอน) ก. เฉลย, ตอบ. (ข. จี้เลีย ว่า ผู้ตอบ). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๓๒๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
จำเลย ว่าหมายถึง คนที่ถูกกล่าวหา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง บุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลหรือผู้ถูก
ฟ้องความ ยังหมายถึง เฉลย หรือ ตอบ อีกด้วย

เจิม

- เจิม To anoint the forehead, as kings used to have theirs anointed. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๐๐)
- เจิม เฉลิม, คือการที่เอาแป้งหอมน้ำมันหอม, เติมน้ำมันที่หน้าผากบ้าง, ที่อกบ้าง, เมื่อเขาทำวันนาค เป็นต้นนั้น.
(อักษราฯ, หน้า ๑๕๔)
- เจิม ก. เสริม, เพิ่ม, เช่น กระทงเจิม, เจิมปาก ; เอาแป้งหอม เติมน้ำมันเป็นจุดๆลงที่คนหรือสิ่งที่ต้องการให้มีความสำเร็จ.
น. คิ้ว. (อนันตวิภาค). (ข. จัญเจิม ว่า คิ้ว). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๐๔)
- เจิม ก. เอาแป้งหอมเติมน้ำมันเป็นจุดๆที่หน้าผากหรือสิ่งที่ต้องการให้มีสิริมงคล ; เสริม, เพิ่ม, เช่น กระทงเจิม เจิมปาก. น. คิ้ว. (อนันตวิภาค). (ข. จัญเจิม ว่า คิ้ว).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๐๔)
- เจิม ๒ น. คิ้ว. (อนันตวิภาค). (ข. จัญเจิม ว่า คิ้ว). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๒๖)
- เจิม ๒ น. คิ้ว. (อนันตวิภาค). (ข. จัญเจิม ว่า คิ้ว). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๓๘)
- จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เจิม ว่าหมายถึง การเอาแป้งหอมหรือน้ำมันหอมที่หน้าผาก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง การเอาแป้งหอมมาเติมน้ำมันความหมายในสมัยที่ ๑ แล้ว ยังมีความหมายว่า เสริมเพิ่ม และยังหมายถึง คิ้ว อีกด้วย

ฉบบ

- ฉบบ เป็นชื่อหนังสือปาณูชิ, ที่สำหรับจดหมายรายวัน, รายเดือน, เหมือนปาณูชิเสมียนรับฟ้องจดหมายไฉนนั้น.
(อักษราฯ, หน้า ๑๕๘)
- ฉบบ [ฉะ-] น. แบบ, เล่มหนังสือ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๐๕)

- ฉบบ [ฉะ-] น. แบบ, เล่มหนังสือ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๔๖)
- ฉบบ [ฉะ-] น. แบบ, เล่มหนังสือ, เรื่อง. (ข. จุฬาฯ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๒)
- ฉบบ [ฉะ-] น. แบบ, เล่มหนังสือ, เรื่อง. (ข. จุฬาฯ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉบบ ว่าหมายถึง หนังสือบัญชี แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนิยามความหมายไว้ ๒ ความหมาย คือ แบบ และ เล่มหนังสือ ซึ่งความหมายว่าเล่มหนังสือ เป็นความหมายที่ใกล้เคียงกับความหมายในสมัยที่ ๑ แต่ไม่ได้ระบุว่าหนังสือประเภทใดแน่

ฉลาด

- ฉลาด นั่นคือเป็นคนที่มีปัญญามาก เรียกว่าคนฉลาด (กัตเวล, หน้า ๒๓๘)
- ฉลาด คือความที่ไม่โง่, เหมือนคนที่มีปัญญามาก, รู้ทั่วในสรรพวิชาการทั้งปวง, เหมือนช่างนาระกา เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๕)
- ฉลาด ๑ [ฉะหฺลาด] ว. เฉียบแหลม, ไหวพริบดี, ปัญญาดี. (ข. ฉลาด, ฉลาด). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๓)
- ฉลาด ๑ [ฉะหฺลาด] ว. เฉียบแหลม, ไหวพริบดี, ปัญญาดี. (ข. ฉลาด, ฉลาด). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่า พจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉลาด ว่าหมายถึง มีปัญญามาก คือมีความรู้มากมาย ไม่โง่ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากจะมีความหมายว่า ปัญญาดี ซึ่งเป็นความหมายที่สอดคล้องกับความหมายในสมัยที่ ๑ แล้ว ยังมี ความหมายว่า เฉียบแหลมและไหวพริบดีอีกด้วย

ฉวัดเฉวียน

- ฉวัดเฉวียน นั้นความว่าเวียนไปมา เหมือนคำพูดว่าฉวัดเฉวียนเวียนไปมา (กัศเวล, หน้า ๘๑๕)
- ฉวัด เฉวียง To turn. (สัพพะฯ, หน้า ๘๘๔)
- ฉวัดเฉวียน คืออาการที่เวียนรอบไปมา, เหมือนสายฟ้าแลบเป็นต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๖๐)
- ฉวัดเฉวียน [ฉะหฺวัดฉะหฺเวียน] ก. อาการที่บินวนเวียนไปมาอย่างผาดโผนเช่น บินฉวัดเฉวียน, แล่นเร็วอย่างผาดโผนเช่น ขับรถฉวัดเฉวียน. ว. วนเวียน. (ข. ฉวาทฺ์เฉวียล). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๓)
- ฉวัดเฉวียน [ฉะหฺวัดฉะหฺเวียน] ก. อาการที่บินวนเวียนไปมาอย่างผาดโผน เช่น บินฉวัดเฉวียน, แล่นเร็วอย่างผาดโผนเช่น ขับรถฉวัดเฉวียน. ว. วนเวียน. (ข. ฉวาทฺ์เฉวียล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉวัดเฉวียน หรือ ฉวัดเฉวียง ว่าหมายถึง เวียนไปมา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากจะมีความหมายว่า บินวนเวียนไปมาผาดโผน ซึ่งคล้ายกับความหมายในสมัยที่หนึ่งแล้ว ยังหมายถึงอาการที่แล่นเร็วอย่างผาดโผนอีกด้วย

ฉุน

- ฉุน นั้นคือเป็นรสอย่างหนึ่งเหมือนกับรสแห่งยาบุนหฺรีที่ฉุนนั้น (กัศเวล, หน้า ๒๕๕)
- ฉุน คือความที่กลิ่น, แลรสทั้งปวงที่เผ็ดร้อนร้ายกาจกล้า, เหมือนยาบุนหฺรีที่ฉุน, ฤๅอัม โมนีเย เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๖๓)
- ฉุน ก. โกรธอย่างแรง (โบ. เขียนว่า ฉุรุ ก็มี). (ข. ฉุรุ). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๓๑๖)
- ฉุน ว. แรง, กล้า, (ใช้แก่กลิ่นและรส) เช่น บุนหฺรีฉุน เหล้าฉุน.
ก. รุสึก โกรธขึ้นมาทันที. (ข. ฉุรุ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๑)

ฉุน ว. แร้ง, กล้า, (ใช้แก่กลิ่นและรส) เช่น บุหรี่ฉุน เหล้าฉุน.
ก. รู้สึกชักโครกขึ้นมาทันที. (ข. ฉุน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๘)

ฉุน ว. แร้ง, กล้า, (ใช้แก่กลิ่นและรส) เช่น บุหรี่ฉุน เหล้าฉุน.
ก. รู้สึกโครกขึ้นมาทันที. (ข. ฉุน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉุน ว่าเป็นกลิ่นหรือรสที่เผ็ดร้อนหรือรุนแรง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึงกลิ่นและรสที่แรงแล้วยังหมายถึงอาการโครกอย่างแรงหรือโครกขึ้นมาทันทีอีกด้วย

เฉพา

เฉพา นัยความเหมือนกับจำเพาะ (คัสเวล, หน้า ๒๓๗)

จะเพาะ Vide จำเพาะ (สัพพะฯ, หน้า ๘๕)

ชเพาะ Precisely, solely, only, absolutely. (สัพพะฯ, หน้า ๘๘๒)

เฉพา คือจำเพาะนั้น, เหมือนเขาสั่งกันว่า, ของนี้อย่าให้คนอื่น, จำเพาะแก่คนนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๕๘)

เฉพา [เฉพา] ก. เจาะจง, เฟ่งตรง, ตรงตัว ว. เผลอ ; แต่ ; จำกัด, เท่านั้น, เท่านั้น. (ข. (ราชฯ ๒๕๓๓, หน้า ๓๑๖)

เฉพา [เฉพา] ว. โดยเจาะจง, เฟ่งตรง, ตรงตัว ; เผลอ ; แต่ ; จำกัด, เท่านั้น ; เท่านั้น. (ข. เฉพา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๑)

เฉพา [เฉพา] ว. โดยเจาะจง, เฟ่งตรง, ตรงตัว ; เผลอ ; แต่ ; จำกัด, เท่านั้น, เท่านั้น. (ข. เฉพา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๘)

เฉพา [เฉพา] ว. โดยเจาะจง, เฟ่งตรง, ตรงตัว ; เผลอ ; แต่ ; จำกัด, เท่านั้น, เท่านั้น. (ข. เฉพา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เฉพาะ ว่า พอดี หรือจำเพาะเจาะจง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือหมายถึง โดยเจาะจง, เฟื่องตรง, ตรงตัว, เผอิญ, แต่, จำกัด, เท่านั้น, เท่านั้น.

ชนาง

ชนาง Snare of plaited bamboos for catching fishes. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๗๘)

ชนาง [ชะ] น. เครื่องดักปลาและสัตว์ป่า เช่น บ้างวงข่าย ราชรอบปากชนาง (ไชยเชษฐ). (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๒๒)

ชนาง [ชะ] น. เครื่องดักปลาและสัตว์ป่า เช่น บ้างวงข่าย ราชรอบปากชนาง (ไชยเชษฐ). (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๖)

ชนาง [ชะ] น. เครื่องดักปลาและสัตว์ป่า เช่น บ้างวงข่าย ราชรอบปากชนาง. (ไชยเชษฐ). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๔)

ชนาง [ชะ] น. เครื่องมือใช้ซ่อนจับปลาในที่น้ำตื้น สานด้วยไม้ไผ่เป็นตาโปร่งๆ ปากผายกว้าง ก้นสอบแหลม. (ข. ฦนาง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ชนาง ว่าหมายถึง เครื่องจักสานที่ใช้สำหรับจับปลา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยได้ให้ความหมายว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้จับปลาและสัตว์ป่า ต่างจากสมัยที่หนึ่งที่นิยามความหมายว่าเป็นเครื่องมือจับปลา เท่านั้น

ชำเรา

ชำเรา Rape committed on a young girl. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๗๗)

ชำเรา คือการที่ผู้ชายข่มขืนผู้หญิง ด้วยพละการตนเอง, จนได้สำเร็จที่ความปรารถนานั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๗๒)

- ชำระ ๑ ก. ลีก, ลับ เช่น หน้าตาชำระ (สุบิน). (ข.).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๓๘)
- ชำระ ๑ ก. ลีก, ลับ เช่น หน้าตาชำระ (สุบิน). (ข.).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๗๐)
- ชำระ ๒ ก. ลีก, ลับ เช่น หน้าตาชำระ (สุบิน)ง (ข.).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๖๒)
- ชำระ ๑ ก. ลีก, ล้วงเข้าไป, เช่น ชายใดข่มขืนภริยาท่านถึงชำระ ให้ไหม้โดยประณมพิศมียทวิคุณ ถ้าข่มขืนมิได้ถึงชำระ ให้ไหม้โดยประณมพิศมีย (สามดวง พระโอยการลักษณ พัวเมีย); (กฎ) การกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำโดยการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำ กระทำกับ อวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่น หรือการ ใช้สิ่งอื่นใดกระทำกับอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่น. (ข. เซรา, ช้เรา, ว่า ที่ลีก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๗๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่าชำระ ว่าหมายถึงการข่มขืน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากมีความหมายว่าข่มขืนแล้ว ยังหมายถึง ลักษณะที่ ลีก, ลับ หรือ ล้วงเข้าไป อีกด้วย

ชุน

- ชุน นั่นคือเป็นไม้เลงาแลเขาที่เขาทำสำหรับถักถูงแลถักผ้า
นั่นก็เรียกว่าชุน เหมือนคำพูดว่าชำระจะแกะชุนถักถูงสัก
อันหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๒๕๕)
- ชุน เป็นชื่อเครื่องมือสำหรับถักถูง เป็นต้น, ทำด้วยงาช้างบ้าง
ทำด้วยไม้บ้าง. (อักษรฯ, หน้า ๑๘๓)
- ชุน ก. ถัก, ถักปะรอยผ้าให้เป็นเนื้อเดียวกัน น. เครื่องมือ
สำหรับถัก. (ข. ชูล) (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๔๑)

- ชุน ก. ซ่อมผ้าหรือแหเป็นต้นที่ขาดทะลุเป็นรูให้เป็นเนื้อเดียวกัน ด้วยการถักหรือด้วยวิธีอื่น ๆ. น. เครื่องมือสำหรับถัก. (ข. ชุล). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๗๔)
- ชุน ก. ซ่อมผ้าหรือแหเป็นต้นที่ขาดทะลุเป็นรูให้เป็นเนื้อเดียวกัน ด้วยการถักหรือด้วยวิธีอื่น ๆ. น. เครื่องมือสำหรับถัก. (ข. ชุล). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๖๓)
- ชุน ก. ซ่อมผ้าหรือแหเป็นต้นที่ขาดทะลุเป็นรูให้เป็นเนื้อเดียวกัน ด้วยการถักหรือด้วยวิธีอื่น ๆ. น. เครื่องมือสำหรับถักตาข่ายหรือแหเป็นต้น. (ข. ชุล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๘๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ชุน ว่าหมายถึงเครื่องมือที่ใช้สำหรับถักถุงหรือผ้า แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือหมายถึง การซ่อมผ้าหรือแหที่ขาดเป็นรูให้กลับเป็นเนื้อเดียวกันด้วยการถักหรือวิธีอื่นๆ รวมทั้งหมายถึงเครื่องมือสำหรับการถักผ้าหรือแหดังกล่าวด้วย

ชুম

- ชুম นั้นคือมีมาก เหมือนคำพูดถามกันว่ามะม่วงมีชুম อยู่หลายๆว่าไม่ชুম (คัสเวล, หน้า ๒๖๓)
- ชুম To Abound. (สัพพะฯ, หน้า ๘๕๕)
- ชুম ชุก, มีมาก, คือการที่สิ่งของมีมาก, เหมือนอย่างนำผลไม้ เป็นต้นนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๘๖)
- ชুম ก. มารวมกัน เช่น เติรียบตั้งง โชมโรมราชา ชุมทับ พลับพลา แลรั้งงยงฝั่งสระสนาน (สรรพสิทธิ);
ว. คายคั้น, มีมาก, เช่น ขโมยชুম ยุงชুম. (ข. ชุ).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๘๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า ชุม ว่าหมายถึง มีมาก คายคั้น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากความหมายว่ามีมาก คายคั้น แล้ว ยังหมายถึง มารวมกัน อีกด้วย

เชลย

- เชลย Booty carried off from the enemy. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๗๕)
- ชะเลย คือเป็นชื่อคนที่เขาตีทักจับได้มานั้น, เหมือนอย่างทาส
- ชะเลย เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๗๓)
- เชลย [ชะเลย] น. พวกข้าศึกที่จับมาได้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๔๓)
- เชลย [ชะเลย] น. ผู้ที่ถูกข้าศึกจับตัวได้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๗๖)
- เชลย [ชะเลย] น. ผู้ที่ถูกข้าศึกจับตัวได้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๗๐)
- เชลย [ชะเลย] น. ผู้ที่ถูกฝ่ายตรงข้ามจับตัวได้, (ปาก) สิ่งที่ได้มาโดยไม่รู้เจ้าของหรือเจ้าของลืมทิ้งไว้ เช่น ไม้บ้านใครไม่รู้หลงมาอยู่บ้านเรา เลยยึดไว้เป็นไม้เชลย ฉันทเก็บถึงเชลยมาได้ใบหนึ่ง. (ข. เฉลียว). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๘๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เชลย ว่าหมายถึง คนที่ถูกข้าศึกจับได้ในสงคราม แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากความหมายว่าผู้ที่ถูกข้าศึกจับตัวได้แล้ว ยังหมายถึง สิ่งที่ได้มาโดยไม่รู้เจ้าของหรือเจ้าของลืมทิ้งไว้ อีกด้วย

ตำรง

- ตำรง นั่นคือทรงกายขึ้นเรียกว่าตำรง (กัศเวฬ, หน้า ๓๗๒)
- ตำรง To make straight, to direct ; to stand. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๐๗)
- ตำรง To moderate, to govern. (กัศเวฬ, หน้า ๗๗๘)
- คำรง คือความที่ทรงไว้, รongไว้, จุนไว้, ค้ำไว้, เหมือนอย่าง คำรงราชสมบัติ เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๒๐๘)
- ตำรงค์ คือการที่ทรงอยู่ถูกต้องอยู่เสมอ นั่น เหมือนอย่างท่ามาหากินภอตำรงกายอยู่นั้น. (อักขรฯ, หน้า ๒๐๘)

- คำร้อง ก. ทรงไว้, ชูไว้, ทำให้คงอยู่, เช่น คำรณรงค์ตระกูล.
ว. ตรง, เทียง. (แปลงมาจาก ตรง). (ข. ฎ็ร่ง, ตมร่ง).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๐๔)
- คำร้อง ก. ทรงไว้, ชูไว้, ทำให้คงอยู่, เช่น คำรณรงค์ตระกูล.
ว. ตรง, เทียง. (แปลงมาจาก ตรง). (ข. ฎ็ร่ง, ตมร่ง).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๐๖)
- คำร้อง ก. ทรงไว้, ชูไว้, ทำให้คงอยู่, เช่น คำรณรงค์ตระกูล
คำรณรงค์, คงอยู่ เช่น ประเทศชาติจะดำรงอยู่ได้ด้วย
ความสามัคคี. ว. ตรง, เทียง, มั่นคง, เช่น ไผทของไทย
ทุกส่วน อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล. (แปลงมาจาก ตรง).
(ข. ฎ็ร่ง, ตมร่ง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๓๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
ดำรง ว่า ทรงไว้หรือค้ำไว้ เป็นลักษณะที่ตั้งตรง หรือคงอยู่ แต่พจนานุกรมสมัย
ที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากความหมายว่า
ทรงไว้ หรือ ชูไว้ แล้ว ยังหมายถึง ทำให้คงอยู่ รวมไปถึงความหมายว่า ตรง เทียง
มั่นคง อีกด้วย

ตระแบง

- ตะแบง นั้นคือเป็นชื่อแห่งผูกผ้าแลเชือกอย่างหนึ่ง เรียกว่าผูก
ตะแบงมาร (คัสเวด, หน้า ๓๗๗)
- ตะแบง กะแบง, คืออาการห่มผ้าอ้อมตัวแล้วเอาชายทั้งสองไต่
ไปผูกไว้เหนือบ่าที่ต้นคอนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๒๓๗)
- ตระแบง ๒ [ตระ-] ก. ผูกไขว้, ผูกบิด. (ข. ตระแบง ว่า ผูกไขว้ด้วยไม้
ชั้นชะเนาะ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๒๗)
- ตระแบง ๒ [ตระ-] ก. ผูกไขว้, ผูกบิด, เช่น ผ้าประเจียดประจงจับ
ช้อนสวมเคียรแสรังตระแบงบิดโพกพัน (ม. ร่ายยาว ชู
ชก). (ข. ตระแบง ว่า ผูกไขว้ด้วยไม้ชั้นชะเนาะ). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ตะแบง ว่าหมายถึง การผูกเชือกหรือผ้าแบบหนึ่ง โดยห่มผ้าอ้อมตัวแล้วเอาชายทั้งสองไขว้ไปผูกที่ต้นคอ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่า ผูกไขว้ ผูกบิด โดยไม่ได้ระบุว่าไขว้อย่างไร หรือไขว้ไปผูกที่ใดเช่นในสมัยแรก

ตะแบง

ตะแบง	นั่นคือเป็นชื่อแห่งผูกผ้าแลเชือกอย่างหนึ่ง เรียกว่าผูกตะแบงมาร (คัสเวล, หน้า ๓๗๗)
กแบง	To tie. (ยกตัวอย่าง ห่มผ้ากแบงมาน – To wrap one's clock about one account of the cold, to put on one's scarf as women do.) (สัพพะฯ, หน้า ๒๑๒)
ตะแบง ๑	ก. ผูกไขว้, ผูกบิด, เช่น ผ้าประเจียดประจงจีบซ้อนสวมเคียรสร้างตะแบงบิด โทกพัน (ม. ร่ายยาว ชูชก). (ข. ตรแบง ว่า ผูกไขว้, ผูกบิดอย่างขันชะเนาะ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๗๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ตะแบง ว่าหมายถึง การผูกเชือกหรือผ้าแบบหนึ่ง โดยห่มผ้าอ้อมตัวแล้วเอาชายทั้งสองไขว้ไปผูกที่ต้นคอ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายว่า ผูกไขว้ ผูกบิด โดยไม่ได้ระบุว่าไขว้อย่างไร หรือไขว้ไปผูกที่ใดเช่นในสมัยแรก

ตะแลงแกง

ตระแลงแกง	นั่นคือเป็นชื่อเรียกประเทศที่สำหรับฆ่าคน นั้นเรียกว่าตระแลงแกง (คัสเวล, หน้า ๔๒๘)
ตะแลงแกง	น. เครื่องหมายกากบาท เช่น หลิงนอกใจผัวจะไถ่โทษ โกงตะแลงแกง (สามดวง) ; ทางสี่แยก เช่น จิงล่งซางออกไปยณทางตะแลงแกง (พงศ. ประเสริฐ), ต่อมาเลื่อนไปหมายถึงที่สำหรับฆ่านักโทษในสมัยโบราณ.

(ข. คุรแลงแกง, คุรแพงแกง ว่า สี่แยก, อักษรที่มีฝั่งเป็น
รูปกากบาท). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๘๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
คุรแลงแกง ว่าเป็นที่สำหรับฆ่าคน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากความหมายว่าที่สำหรับฆ่าคน ซึ่งหมายถึง
นักโทษสมัยโบราณ แล้ว ยังหมายถึง เครื่องหมายกากบาท และ ทางสี่แยก อีกด้วย

คำรับ

คำหับ

คือคำรานั้น, เหมือนอย่างเขาพูดกันว่าคำหับคำรามีมามาก
เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๓๓)

คำรับ

[-หับ] น. คำราที่กำหนดไว้เป็นเฉพาะแต่ละเรื่องละคราย
เช่น คำรับหอสุมุดแห่งชาติ ; ไบสังยา (ใช้เฉพาะ
แพทยศาสตร์). (จ. ภูราប់, ตมูราប់). (ราชฯ ๒๕๒๕,
หน้า ๓๔๕)

คำรับ

[-หับ] น. คำราที่กำหนดไว้เป็นเฉพาะแต่ละเรื่องละคราย
เช่น คำรับหอสุมุดแห่งชาติ ; ไบสังยา (ใช้เฉพาะ
แพทยศาสตร์). (จ. ภูราប់, ตมูราប់). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๔๖๓)

คำรับ

[-หับ] น. คำราที่กำหนดไว้เป็นเฉพาะแต่ละเรื่องละคราย
เช่น คำรับหอสุมุดแห่งชาติ ; ไบสังยา (ใช้เฉพาะ
แพทยศาสตร์). (จ. ภูราប់, ตมูราប់). (ราชฯ ๒๕๕๔,
หน้า ๔๕๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
คำรับ หรือ คำหับ ว่าหมายถึง คำรา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบกว้างออก โดยความหมายว่า คำรา ยังคงอยู่ แต่อธิบายเฉพาะลงไป
ว่าเป็นคำราที่กำหนดไว้เป็นเฉพาะแต่ละเรื่อง และมีความหมายว่า ไบสังยา เพิ่มเข้า
มาอีกความหมายหนึ่ง

ตำหนัก

ตำหนัก	นั่นคือประเทษที่เป็นอยู่ของกระษัตริ์นั้นเรียกว่าตำหนัก (คัสเวล, หน้า ๓๗๐)
ตำหนัก	Pavillion. (สัพพะฯ, หน้า ๗๗๗)
ตำหนัก	เป็นชื่อเรือนที่อยู่แห่งเจ้าทั้งปวงนั้น, เหมือนอย่างเรือน ขุนนาง. (อักษราฯ, หน้า ๒๓๓)
ตำหนัก	น. เรือนของเจ้านาย, กุฎิของสมเด็จพระสังฆราช. (ข. ฎีกาฯ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๕๐)
ตำหนัก	น. เรือนของเจ้านาย, กุฎิของสมเด็จพระสังฆราช. (ข. ฎีกาฯ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๖๓)
ตำหนัก	น. ที่ประทับของเจ้านาย เช่น ตำหนักปลายเนิน หรือของ สมเด็จพระสังฆราช เช่น ตำหนักเพชร, ถ้าเป็นที่ประทับ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรียกว่า พระตำหนัก เช่น พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระตำหนักवासูกกรี. (ข. ฎีกาฯ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า ตำหนัก ว่าเป็นที่อยู่ของกษัตริ์หรือเจ้านาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ
เปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากความหมายว่าประทับหรือ
เรือนของเจ้านายแล้ว ยังหมายถึง กุฎิของสมเด็จพระสังฆราชอีกด้วย

ถนอม

ถนอม	นั่นคือรักษาไว้ให้ดีขึ้นเรียกว่าถนอม เหมือนคำพูดว่า ลูกข้าฯอย่าให้ถนอมไว้ (คัสเวล, หน้า ๓๗๖)
ถนอม	To entertain, to conserve, to take care of. (สัพพะฯ, หน้า ๗๕๕)
สนอม	To keep, to conserve, to take care of, to embrace. (สัพพะฯ, หน้า ๗๖๖)
ถนอม	สนอม, รักษาไว้ดี, สงวนไว้, คือการที่ค่อย ประคับประคองรักษาไว้ให้ดี, เช่นลูกอ่อนเล็กๆนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๒๗๐)

ทะหนอม สนอม, คอยระวัง, คอยรักษา, คือการที่คอยระวังรักษา
เป็นอันดีนั้น, เช่น แม่ถนอมลูกอ่อนอันเป็นที่รัก.

(อักขรฯ, หน้า ๒๕๐)

ถนอม [ทะหนอม] ก. คอยระวังประคับประคองไว้ให้ดี เช่น
ถนอมน้ำใจ, ใช้อย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เสียหรือหมด
เร็ว เช่น ถนอมของกินของใช้ ถนอมแรง, เก็บไว้อย่างดี
เช่น ถนอมเอาไว้ก่อน, สนอม ก็ว่า. (ข. ถนอม). (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๓๖๗)

ถนอม [ทะหนอม] ก. คอยระวังประคับประคองไว้ให้ดี เช่น
ถนอมน้ำใจ, ใช้อย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เสียหรือ
หมดเร็ว เช่น ถนอมของกินของใช้ ถนอมแรง, เก็บไว้
อย่างดี เช่น ถนอมเอาไว้ก่อน, สนอม ก็ว่า. (ข. ถนอม).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๘๕)

ถนอม [ทะหนอม] ก. คอยระวังประคับประคองไว้ให้ดี เช่น
ถนอมน้ำใจ, ใช้อย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เสียหรือ
หมดเร็ว เช่น ถนอมของกินของใช้ ถนอมแรง, เก็บไว้
อย่างดี เช่น ถนอมเอาไว้ก่อน, สนอม ก็ว่า. (ข. ถนอม).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
ถนอม ว่าหมายถึง การคอยระวังรักษาไว้เป็นอย่างดี แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ
เปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากยังคงมีความหมายว่าคอย
ระวังประคับประคองไว้ให้ดี ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่ปรากฏในสมัยแรก
แล้ว ยังหมายถึง ใช้อย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เสียหรือหมดเร็ว อีกด้วย

แทรก

แซก นั้นคือเบียดเข้าขัดเข้า เรียกว่าแซกเข้า (คัสเวล, หน้า
๓๐๓)

แทรก ความเหล่านี้ไปดูเอาที่อักษร ซ นั้นเถี่ย (คัสเวล, หน้า
๘๔๕)

แซก To penetrate, to insinuate. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๒๕)

- แทรก ชำแรก, เป็นชื่อเบียดเสียดแทรกเข้าไปนั้น, เช่น คนเบียดแทรกเข้าไปในพวกคนมาก. (อักขรฯ, หน้า ๓๑๓)
- แซก เสียด, คือการที่คนเขาจัดให้ยื่น, ถานั่งเป็นแถวกันอยู่แล้ว, มีคนอื่นเบียดเสียดเข้าไปยื่น, ถานั่งในระหว่างนั้นอีก. (อักขรฯ, หน้า ๑๕๒)
- แทรก ๑ [แซก] ก. เข้าไปอยู่ระหว่างสิ่งอื่นในลักษณะที่เบียดเสียดหรือสอดเป็นต้น เช่น แทรกตัว ; เจือเพียงนิดหน่อย เช่น แทรกยาคำ แทรกพิมเสน, เกิดขึ้นในระหว่าง เช่น มีโรคปอดบวมแทรก ; เดิมเข้าไปในระหว่าง เช่น แทรกเนื้อความ ; โดยปริยายหมายถึงกิริยาอาการที่คล้ายคลึงเช่นนั้น เช่น พุดแทรก. น. เรียกม้าหลวงหรือช้างหลวงพวกหนึ่ง ที่จัดให้เดินคั่นระหว่างกระบวนแห่หรือกองทัพแต่ละกระบวน ว่า ม้าแทรก ช้างแทรก. (ข. แชรก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๘๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า แทรก ว่าหมายถึงอาการที่เบียดเข้าไป เสียด แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึงอาการที่เข้าไปอยู่ระหว่างสิ่งอื่นในลักษณะที่เบียดเสียดหรือสอด ซึ่งเป็นความหมายเดียวกับในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ แล้ว ยังหมายถึงลักษณะการเจือเพียงนิดหน่อย เช่น แทรกยาคำ และหมายถึง เกิดขึ้นในระหว่าง เช่น มีโรคปอดบวมแทรก หรือ เดิมเข้าไปในระหว่าง เช่น แทรกเนื้อความ และยังมีความหมายโดยปริยายที่หมายถึงกิริยาอาการที่คล้ายคลึงเช่นนั้น เช่น พุดแทรก อีกด้วย

ใน

- ใน นั่นคือไม่อยู่ข้างนอก เหมือนคำพูดว่าคนนั้นอยู่ในบ้านนั้น (กัศเวล, หน้า ๔๓๕)
- ใน In, within, into, interior. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๕๗)
- ใน คือมิใช่ชอนั้น, เช่นคำว่าชาวใน ฝ่ายใน, ช้างใน, ภายใน. (อักขรฯ, หน้า ๓๒๑)

ใน บ. ตรงกันข้ามกับนอก. (ข. ใน ว่า แห่ง, ของ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๑๘)

ใน บ. ตรงกันข้ามกับ นอก, ไม่ใช่ นอก, เช่น ในบ้าน ในเมือง ; แห่ง, ของ, เช่น พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ข. ใน ว่า แห่ง, ของ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๕๐)

ใน บ. ตรงกันข้ามกับ นอก, ไม่ใช่ นอก, เช่น ในบ้าน ในเมือง ; แห่ง, ของ, เช่น พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ข. ใน ว่า แห่ง, ของ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๐๐)

ใน ๒ บ. แห่ง, ของ, เช่น สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระราชธิดาใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (ข. ใน ว่า แห่ง, ของ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๔๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า ใน ว่า หมายถึง ไม่ใช่ด้านนอก^๔ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากยังคงมีความหมายว่าตรงกันข้ามกับ นอก ไม่ใช่ นอกแล้ว ยังหมายถึง แห่ง ของ อีกด้วย

บังคับ

บังคับ นั่นคือสิ่งที่ว่า เหมือนคำพูดว่านายท่านบังคับไว้ให้ทำ อย่างนี้ (คัสเวล, หน้า ๔๖๒)

บังคับ To order, to command. (สัพพะฯ, หน้า ๔๔)

บังคับ คือสั่งกำชับ, คนมีวาสนาว่ากำชับสั่ง, ให้คนทำการตาม ขอบใจตัวเองได้. (อักษราฯ, หน้า ๓๕๕)

^๔ คำว่า “ใน” ในความหมายว่า ตรงข้ามกับนอก ตรงคำกับคำว่า 𑄎𑄓 ในภาษาเขมร ซึ่งไม่ใช่คำเดียวกับคำว่า “ใน” ที่หมายถึง แห่ง, ของ แต่การจัดทำพจนานุกรมไทยเพียงแค่ว่า “ใน” ที่มีความหมายต่างกันดังกล่าวออกเป็นคำตั้งต่างคำกัน ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นครั้งแรก จึงทำให้เมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงความหมายตาม ยุคสมัย ยังคงปรากฏลักษณะการเปลี่ยนแปลงความหมายดังกล่าว

บังคับ

น. (โบ) การว่ากล่าวปกครอง, อำนาจศาลสมัยมีสภาพนอกอาณาเขต, เช่น คนในบังคับอังกฤษ ; กฎเกณฑ์ของการประพันธ์ที่บัญญัติใช้ในฉันทลักษณ์ เช่น บังคับครุฑ หู บังคับเอกโท บังคับสัมผัส. ก. ใช้อำนาจสั่งให้ทำหรือให้ปฏิบัติหรือให้จำต้องทำ เช่น เขาถูกสถานการณ์บังคับ, ให้เป็นไปตามความประสงค์ เช่น บังคับเครื่องบินให้ขึ้นลง ; ทำให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์การใช้ภาษา เช่น บังคับให้ใช้เครื่องหมายอัฒประกาศเมื่ออ้างถึงคำพูดของผู้อื่น ภาษาไทยไม่บังคับการใช้เครื่องหมายหัพภาคเคร่งครัดนัก ; ทำตามสภาพที่ถูกกำหนดไว้ เช่น ทางนี้บังคับให้เลี้ยวซ้าย ประตูนี้อันบังคับให้ผลักเข้า. (ข. บงคอป). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๖๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า บังคับ ว่าหมายถึงคำสั่ง หรือคำสั่งของผู้มีอำนาจมากกว่าที่สามารถสั่งให้ผู้น้อยทำตามตนได้ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกคือหมายถึง การว่ากล่าวปกครอง การใช้อำนาจสั่งให้ทำหรือให้ปฏิบัติหรือให้จำต้องทำ ทำตามสภาพที่ถูกกำหนดไว้ รวมทั้งหมายถึงกฎเกณฑ์ของการประพันธ์ที่บัญญัติใช้ในฉันทลักษณ์อีกด้วย

บำเหน็จ

บำเหน็จ นั้นคือค่าจ้างที่ว่า คือรางวัล (คัสเวล, หน้า ๔๕๘)

บำเหน็จ คือคนจ้างช่างทองเขาทำเครื่องสำหรับแต่งตัว, มีแหวนเป็นต้น, ของแล้วให้เงินค่าจ้างเขา, ว่าให้บำเหน็จแก่ช่าง. (อักขรฯ, หน้า ๓๕๔)

บำเหน็จ

น. รางวัล, ค่าเหนื่อย, ค่าความชอบเป็นพิเศษ, เช่น ปูนบำเหน็จ, เงินตอบแทนที่ได้รับราชการหรือทำงานมาซึ่งจ่ายครั้งเดียวเมื่อออกจากงาน, (กฎ) เงินตอบแทนความชอบที่ได้รับราชการมาซึ่งจ่ายครั้งเดียว เมื่อออกจากราชการแล้ว. (ข. บุนนาค ว่า ฝีมื้อ, สิ้นน้ำใจ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๗๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่าบังคับ ว่าหมายถึงเงินค่าจ้างหรือเงินรางวัล แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ เปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากจะหมายถึง รางวัลหรือ ค่าเหนื่อย ค่าตอบแทนแล้ว ยังมีความหมายเฉพาะที่หมายถึงเงินตอบแทน ความชอบที่ได้รับราชการมาซึ่งจ่ายครั้งเดียว เมื่อออกจากราชการแล้วอีกด้วย

ประกาย

ประกาย

นั่นคือสิ่งที่ออกมาจากเหล็ก แลเห็นเหมือนกับช่อไฟ พะเนียง นั่นเรียกว่าประกาย เหมือนกับประกาย เหมือนกับประกายแห่งเหล็กไฟนั้น (กัศเวส, หน้า ๔๕๓)

ประกาย

Spark. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๑๓)

ประกาย

Spark of fire. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๑๘)

ประกาย

คือการที่คนตีเหล็กแดงซึกเหล็กแดงออกจากเตาแล้วเอา ค้อนตีลง, ที่มันแตกกระจายไป เรียกว่า ประกาย. (อักขรฯ, หน้า ๓๘๒)

ประกาย

เป็นช่อ, ช่อไฟแดงๆนั้น, เขาตีเหล็กไฟฤๅตีเหล็กที่มัน กระจายเป็นช่อแดงแตกออกนั้นว่า ประกาย. (อักขรฯ, หน้า ๔๐๘)

ประกาย

น. แสงที่กระเด็นกระจายออกไป ; แสงที่กระเด็น กระจายออกไปจากสิ่งที่ติดไฟ ; ดาว (แผลงมาจาก ผกาย). *ประกายพริก* น. ดาวพระศุกร์เมื่อขึ้นเวลาเช้ามีด, เมื่อขึ้นหัวค่ำเรียก ดาวประจำเมือง, ดาวรุ่ง. (ข. ผกาย ว่า ดาว + พริก ว่ารุ่ง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๖๐)

ประกาย

น. แสงที่เห็นกระเด็นกระจายออกจากวัตถุที่ลุกเป็นไฟ เช่น ประกายลุกไฟ, แสงที่เห็นกระเด็นกระจายออกจาก ของแข็งบางอย่างที่กระทบกันอย่างแรง เช่น ดาบ กระทบกันเป็นประกาย ตีเหล็กไฟเป็นประกาย, ความ แวววาวที่เหลื่อมเพชรเป็นดั่ง กระทบแสง, แสงแปลบ ปลาบอย่างแสงฟ้าแลบ, โดยปริยายหมายถึงแสงที่มี ลักษณะที่คล้ายคลึงเช่นนั้น เช่น ตาเป็นประกาย, แสง

สะท้อนจากสิ่งที่เป็นมันเป็นเงา เช่นประกายแสงจาก
กระเบื้องหลังคาโบสถ์. (แสดงมาจาก ผกาย). (ข. ผกาย
ว่า ดาว). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๘๘)

ประกาย

น. แสงที่เห็นกระเด็นกระจายออกจากวัตถุที่ลุกเป็นไฟ
เช่น ประกายลูกไฟ, แสงที่เห็นกระเด็นกระจายออกจาก
ของแข็งบางอย่างที่กระทบกันอย่างแรง เช่น ดาบ
กระทบกันเป็นประกาย ตีเหล็กไฟเป็นประกาย, ความ
แวววาวที่เปลี่ยมเพชรเป็นดั่ง กระทบแสง, แสงแปลบ
ปลาบอย่างแสงฟ้าแลบ, โดยปริยายหมายถึงแสงที่มี
ลักษณะที่คล้ายคลึงเช่นนั้น เช่นดาเป็นประกาย, แสง
สะท้อนจากสิ่งที่เป็นมันเป็นเงา เช่นประกายแสงจาก
กระเบื้องหลังคาโบสถ์. (แสดงมาจาก ผกาย). (ข. ผกาย
ว่า ดาว + พริก ว่า รุ่ง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๕๑)

ประกาย

น. แสงที่เห็นกระเด็นกระจายออกจากวัตถุที่ลุกเป็นไฟ
ประกายลูกไฟ, แสงที่เห็นกระเด็นกระจายออกจาก
ของแข็งบางอย่างที่กระทบกันอย่างแรง เช่น ดาบ
กระทบกันเป็นประกาย ตีเหล็กไฟเป็นประกาย, ความ
แวววาวที่เปลี่ยมเพชรเป็นดั่ง กระทบแสง, แสงแปลบ
ปลาบอย่างแสงฟ้าแลบ, โดยปริยายหมายถึงแสงที่มี
ลักษณะที่คล้ายคลึงเช่นนั้น เช่นดาเป็นประกาย, แสง
สะท้อนจากสิ่งที่เป็นมันเป็นเงา เช่นประกายแสงจาก
กระเบื้องหลังคาโบสถ์. (แสดงมาจาก ผกาย). (ข. ผกาย
ว่า ดาว + พริก ว่า รุ่ง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
ประกาย ว่าหมายถึงช่อไฟหรือสะเก็ดไฟที่เกิดขึ้นจากการกระทบกันของวัตถุ
เช่น การตีเหล็ก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ
กว้างออก คือนอกจากจะหมายถึงแสงหรือสะเก็ดไฟที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับ
ความหมายในสมัยที่ ๑ แล้ว ยังมีความหมายโดยปริยายรวมไปถึงแสงที่มีลักษณะ
คล้ายคลึงแสงดังกล่าวด้วยอีกด้วย เช่น ดาเป็นประกายหรือประกายแสงกระเบื้อง
หลังคาโบสถ์ นอกจากนี้ยังมีความหมายว่า ดาว อีกความหมายหนึ่งด้วย

เพชฌัญญา [พะเชิน] ก. ประเชิญ, ชนกัน, ปะทะกัน, ต่อกัน. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๖๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าเพชฌัญญา ว่าหมายถึง การประจันหน้ากับพยานแต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก ในความหมายว่าประจันหน้า ไม่ได้ระบุว่าเป็นการประจันหน้ากับใคร แต่มีความหมายโดยรวมถึงการประจันหน้าประเชิญ, ชนกัน, ปะทะกัน, ต่อกัน

พรวน

พรวน นั้นคือสิ่งที่ทำด้วยทองเหลืองเป็นต้น ทำกลมๆทำสำหรับผูกคอวัวควายเป็นต้นให้ดังนั้น เรียกว่าลูกพรวน (กัศเวส, หน้า ๕๕๕)

กพรวน Little bell. (สัพพะฯ, หน้า ๒๔๒)

พรวน Little bell. (สัพพะฯ, หน้า ๕๘๕)

พรวน กะดิ่งเล็ก, คือลูกพรวน, เขาทำด้วยทองเหลือง มีเม็ดทองเหลืองอยู่ใน สันดั่งกริ่งๆ. (อักษราฯ, หน้า ๔๗๘)

พรวน น. โลหะทำเป็นรูปกลมกลวงมีลูกกลิ้งอยู่ข้างในเพื่อให้เกิดเสียง ใช้ผูกคอสัตว์ เรียกว่า ลูกพรวน ; ต้นไม้ชนิดหนึ่งต้นเล็ก มีลูกคล้ายลูกพรวน ; ชื่อมะม่วงชนิดหนึ่ง ; กระจุก, กลุ่ม, พวง ; ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายปลานวลจันทร์ (ข.). ก. คู้ยดินให้เป็นกลุ่มล้อมต้นไม้ทำดินให้โปร่ง เรียกว่า พรวนดิน. (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๓๕)

พรวน ๓ [พรวน] น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิด (*Labeo pruol*) ในวงศ์ Cyprinidae รูปร่างคล้ายปลานวลจันทร์. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๖๘)

พรวน ๓ [พรวน] น. ชื่อปลาน้ำจืดชนิด *Labeo pruol* ในวงศ์ Cyprinidae รูปร่างคล้ายปลานวลจันทร์ ซึ่งอยู่ในวงศ์เดียวกัน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๖๐)

พรวน ๓

[พรวน] น. ชื่อเรียกปลานวลจันทร์น้ำจืดในภาษาไทยเขมร.
(ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๐๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า พรวน ว่าหมายถึง กระจิงเล็กๆชนิดหนึ่ง มีลูกปิดอยู่ภายใน สันมีเสียงคังกริ่งๆ แต่ พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากมีความหมายเช่นเดียวกับสมัยแรก คือ โลหะทำเป็นรูปกลมกลวงมีลูกกลิ้งอยู่ข้างใน เพื่อให้เกิดเสียงแล้ว ยังมีความหมายอื่นเพิ่มเข้ามาอีกหลายความหมาย คือ ต้นไม้ชนิดหนึ่งต้นเล็ก มีลูกคล้ายลูกพรวน, ต้นมะม่วงชนิดหนึ่ง, กระจุก, กลุ่ม, พวง และยังหมายถึงปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งที่มีรูปร่างคล้ายปลานวลจันทร์อีกด้วย^๕

เพนียด

เพนียด

นั่นคือสิ่งที่ทำไว้สำหรับจับสัตว์ต่าง ๆ นั้น เรียกว่าเพนียด
มีเพนียดข้างแลพะเนียดนก เป็นต้น (คัสเวล, หน้า ๔๕๕)

เพนียด

Enclosure of walls for shutting up newly taken
elephants. (สัพพะฯ, หน้า ๕๔๑)

เพนียด

คือที่เขาทำคอกแล้วใหญ่กว้างเส้นเสศ ยาวสักสามสิบวา,
ปักล้อมด้วยไม้ซุงรอบ สำหรับจับช้างนั้น, อย่างหนึ่งทำ
คล้ายกรงต่อนก. (อักษราฯ, หน้า ๔๕๒)

เพนียด

น. กรงต่อนกเขา ; ที่พักแรม ; คอกสำหรับจับช้าง (ข.).
(ราชฯ ๒๕๕๑, หน้า ๖๖๗)

เพนียด

[พะเนียด] น. กรงต่อนกเขา ; วงล้อมทำเป็นคอกสำหรับ
คล้องช้าง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๐๐)

^๕ ในสมัยที่ ๓ พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓ ให้ความหมายของคำว่าพรวนไว้ถึง ๖ ความหมาย แต่พจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, ๒๕๔๒ และ ๒๕๕๔ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการแยกคำตั้ง ทำให้คำว่า พรวนในความหมายต่างๆในพจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๔๕๓ แยกไปเป็นคำตั้งตามความหมายต่างๆดังกล่าว และคำที่ระบุที่มาว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร มีเพียงคำว่า “พรวน ๓” ซึ่งหมายถึงปลานวลจันทร์เท่านั้น แต่ในการศึกษานี้เป็นการศึกษาความหมายของคำที่จำแนกตามยุคสมัย จึงนับความหมายในสมัยเดียวกันรวมกันเป็นความหมายทั้งหมดของคำที่ศึกษาในสมัยนั้นๆ คำว่าพรวนในสมัยที่ ๓ จึงถือว่ามีความหมายอื่นเช่นที่ปรากฏในพจนานุกรมลब्บราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓

เพนียด [พะเนียด] น. กรงต่อนกเขา ; วงล้อมทำเป็นคอกสำหรับ
คื้องช้าง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๘๘)

เพนียด [พะเนียด] น. กรงต่อนกเขา ; วงล้อมทำเป็นคอกสำหรับ
คื้องช้าง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๔๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เพนียด ไว้ว่าหมายถึงสิ่งที่ไว้สำหรับจับสัตว์ ได้แก่ กรงต่อนกหรือนกเขา และคอกที่สร้างขึ้นสำหรับจับช้าง และได้ระบุลักษณะไว้ในอักษรวิธานศรับท์ว่า กว้างประมาณเส้นเศษ และยาวประมาณสามสิบวา ปักล้อมด้วยซุง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยมีความหมายเช่นเดียวกับสมัยแรก คือ กรงต่อนกเขาและวงล้อมทำเป็นคอกสำหรับคื้องช้าง แต่ไม่มีการระบุขนาดและวัสดุที่ใช้สร้างคอกล้อม นอกจากนี้ยังมีความหมายว่าที่พักแรม เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งความหมายด้วย

ระแนง

ระแนง Laths that support the tiles. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๕๒)

ระแนง คือ ไม้ระแนงที่พาดไว้บนกลอนสำหรับมุงกระเบื้องนั้น,
ระแนง โรงธรรม เป็นต้นนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๕๗๑)

ระแนง น. ไม้กลอนที่พาดไปตามยาวสำหรับรับกระเบื้อง
หลังคา. ก. เรียง, ร่อน เช่น เอาแป้งมาระแนงให้เป็นผง.
(ขุนช้างขุนแผน). (ข. แรง ว่า ร่อน). (ราชฯ ๒๕๓๓,
หน้า ๖๖๐)

ระแนง น. ไม้ที่พาดไปตามยาวสำหรับรับกระเบื้องหลังคา.
ก. เรียง ; ร่อน เช่น เอาแป้งมาระแนงให้เป็นผง. (ขุนช้าง
ขุนแผน). (ข. แรง ว่า ร่อน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๖๘๔)

ระแนง น. ไม้สี่เหลี่ยมขนาดยาว หน้า ๑" x ๑" ใช้ตีทับบนกลอน
หรือจันทันสำหรับมุงกระเบื้องหรือตีทับคร่าวเพื่อทำรั้ว
หรือทำแผงพรางแดดสำหรับเรือนกล้วยไม้. ก. เรียง ;
ร่อน เช่น เอาแป้งมาระแนงให้เป็นผง. (ขุนช้างขุนแผน).
(ข. แรง ว่า ร่อน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๓๓)

ระแนง น. ไม้สี่เหลี่ยมขนาดยาว หน้า ๑" x ๑" ใช้ตีทับบนกลอน หรือจันทัน สำหรับมุงกระเบื้อง หรือตีทับคร่าวเพื่อทำ รั้ว หรือทำแผงพรางแดดสำหรับเรือนกล้วยไม้. ก. เรียง ; ร่อน เช่น เอาแป้งมาระแนงให้เป็นผง (ขุนช้างขุนแผน). (ข. แร่ง ว่า ร่อน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๗๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ระแนง ว่าหมายถึง ไม้พาดไว้สำหรับมุงกระเบื้อง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึงไม้ที่ไว้สำหรับพาด ตามแนวยาวเพื่อมุงกระเบื้องแล้ว ยังหมายถึง เรียง หรือ ร่อน อีกด้วย

รัญจวน

รัญจวน นั้นคือคิดถึงครวญถึงเรียกว่ารัญจวนถึง เหมือนคำพูดว่า เรารัญจวนถึงคนนั้นนัก (กัศเวล, หน้า ๖๓๖)

รัญจวน ก. ป่วนใจ, สะเทือนใจด้วยความกระสันถึง. (เทียบ ข. รัชวล). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๗๖๖)

รัญจวน ก. ป่วนใจ, สะเทือนใจด้วยความกระสันถึง. (เทียบ ข. รัชวล). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๘๕)

รัญจวน ก. บั่นป่วนใจ เช่น กลิ่นหอมรัญจวนใจ, สะเทือนใจด้วยความกระสันถึง. (เทียบ ข. รัชวล). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๔๑)

รัญจวน ก. บั่นป่วนใจ เช่น กลิ่นหอมรัญจวนใจ, สะเทือนใจด้วยความกระสันถึง. (เทียบ ข. รัชวล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๘๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า รัญจวน ว่า คิดถึง หรือ ครวญถึง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึงอาการป่วนใจด้วยความคิดถึง กระสันถึง ซึ่งเป็นความหมายที่ตรงกับพจนานุกรมสมัยที่ ๑ แล้ว ยังหมายถึง อาการบั่นป่วนใจ ที่ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าเกิดจากความคิดถึงอีกด้วย เช่น กลิ่น หอมรัญจวนใจ

เรียม

- เรียม นั้นความเหมือนข้าเหมือนเรา เป็นคำแต่งในหนังสือ
เป็นคำเกี่ยวหญิง (คัสเวล, หน้า ๖๕๔)
- เรียม เรา, คือเรา, เรียมเป็นคำชายหนุ่มเกี่ยวหญิงสาว, ว่าเรียม
รักเจ้า ฤๅพี่รักเจ้านั้น. (อักษราฯ, หน้า ๖๐๓)
- เรียม สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง สำหรับผู้ชายพูดกับหญิงที่รัก.
[ข. (ราชา) ราม(เรียม) : พี่]. (ราชาฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๘๑)
- เรียม สรรพนามบุรุษที่ ๑ สำหรับผู้ชายพูดกับหญิงที่รัก.
[ข. (ราชา) ราม(เรียม) : พี่]. (ราชาฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๐๒)
- เรียม ส. คำใช้แทนตัวผู้พูด สำหรับผู้ชายพูดกับผู้หญิงที่รัก,
เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑. [ข. (ราชา) เรียม = พี่]. (ราชาฯ
๒๕๕๒, หน้า ๕๖๕)
- เรียม ส. คำใช้แทนตัวผู้พูด สำหรับผู้ชายพูดกับผู้หญิงที่รัก,
เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑. [ข. (ราชา) เรียม ว่า พี่]. (ราชาฯ
๒๕๕๔, หน้า ๑๐๑๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า เรียม ไว้ว่าเป็นคำแทนตัวเองที่ผู้ชายใช้เกี่ยวผู้หญิง แต่พจนานุกรม
สมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยยังคงหมายถึงคำ
สรรพนามแทนตัวผู้ชายที่ใช้พูดกับผู้หญิง แต่ไม่ได้ระบุเจาะจงว่าใช้ในการ
“เกี่ยวหญิง” เพียงแต่อธิบายว่า สำหรับผู้ชายพูดกับผู้หญิงที่รัก

ละหาน

- ลหาร Marsh. (สัพพะฯ, หน้า ๓๗๒)
- ละหาน ลำมาบ, ลำห้วย, คือลำธารที่ในป่าในดง, บางที่เรียกว่า
ลำห้วย มีอยู่ที่แดนป่าไม้ระหงนั้น. (อักษราฯ, หน้า
๖๑๘)
- ละหาน ๑ น. ห้วงน้ำ. (เทียบ ข. ว่า รหาล). (ราชาฯ ๒๕๔๒, หน้า
๑๐๐๐)

ละหान ๑ น. ห้วงน้ำ. (เทียบ ข. ว่า รหาล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๔๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ละหาน ว่า ลำห้วย หรือ บึงน้ำ ลำธารที่อยู่ในป่า แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือยังคงความหมายเกี่ยวกับแหล่งน้ำ แต่ไม่ได้จำกัดว่าเป็นแหล่งน้ำที่พบในป่า หรือหนอง บึง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีขนาดกว้างใหญ่พอประมาณ แต่ให้ความหมายไว้ว่า ห้วงน้ำ ซึ่งหมายถึง ทะเลหรือแม่น้ำตอนที่ยาวใหญ่ ซึ่งเป็นความหมายที่ไม่ได้ระบุลักษณะของแหล่งน้ำว่าเป็นลำธาร คลอง หรือบึง แต่เป็นความหมายกว้างๆว่าตอนหนึ่งของแหล่งน้ำที่ยาวใหญ่

เลอ

เลอ The most, at the highest degree. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๐๕)

เลอ บ. เหนือ, ข้างบน, ฟ้น. ว. ยิ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๑๔)

เลอ บ. เหนือ, ข้างบน, ฟ้น. ว. ยิ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๓๔)

เลอ บ. เหนือ, ข้างบน, ฟ้น. ว. ยิ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๓๔)

เลอ บ. เหนือ, ข้างบน, ฟ้น. ว. ยิ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๘๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เลอ ว่า ที่สุด หรือระดับที่สูงที่สุด แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือยังคงมีความหมายสอดคล้องกับพจนานุกรมสมัยที่ ๑ แต่ขยายบริบทของความหมายออกไปได้หลายลักษณะมากขึ้น คือหมายถึง เหนือ, ข้างบน, ฟ้น, ยิ่ง

สกัถ

สกัถ นั้นคือเป็นชื่อแห่งเหล็กที่เขาดอกแลตัดอย่างหนึ่ง
อนึ่งคือเหมือนคนกระทำให้น้ำมันลุกไหม้ออกนั้นก็
เรียกว่าสะกัถน้ำมัน (คัสเวล, หน้า ๒๘๗)

สกัถ To hinder, to offer opposition, to obstruct. (สัพพะฯ,
หน้า ๖๕๔)

สกัถ คือเหล็กมีปากเหมือนสิ่ว เขาเอาไม้ทำดับคาบเข้าสำหรับ
ตอกเหล็กตะไบ เป็นต้น, อย่างหนึ่งคนวิ่งออกรับ
ด้านทานคนฤๅสัตว์ที่วิ่งมานั้น. (อักขรฯ, หน้า ๖๕๗)

สกัถ ก. กั้น, ขวาง, เช่น สกัถหน้า, ตัดของแข็ง เช่น เหล็ก หิน
ให้เป็นร่องรอย หรือให้ขาดออกจากกัน, เรียกเหล็กที่ใช้
ตัดของแข็งนั้นว่า เหล็กสกัถ, เค้นแยกเอาออกมา เช่น
สกัถน้ำมัน, สกัถยาง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๑)

สกัถ ก. กั้น, ขวาง, เช่น สกัถหน้า, ตัดของแข็ง เช่น เหล็ก หิน
ให้เป็นร่องรอย หรือให้ขาดออกจากกัน, เรียกเหล็กที่ใช้
ตัดของแข็งนั้นว่า เหล็กสกัถ, เค้นแยกเอาออกมา เช่น
สกัถน้ำมัน, สกัถยาง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๗๖)

สกัถ ก. กั้น, ขวาง, เช่น สกัถหน้า ; ตัดหรือกะเทาะของแข็ง
เช่น เหล็ก หิน ให้เป็นร่อง รอย ทะลุ หรือให้ขาดจากกัน,
เรียกเหล็กที่ใช้ตัดหรือกะเทาะของแข็งเช่นนั้นว่า เหล็ก
สกัถ ; เค้นหรือแยกเอาออกมา เช่น สกัถน้ำมัน สกัถ
น้ำหอมจากดอกกุหลาบ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า
๑๑๑๐)

สกัถ ก. กั้น, ขวาง, เช่น สกัถหน้า ; ตัดหรือกะเทาะของแข็ง
เช่น เหล็ก หิน ให้เป็นร่อง รอย ทะลุ หรือให้ขาดออก
จากกัน, เรียกเหล็กที่ใช้ตัดหรือกะเทาะของแข็งเช่นนั้น
ว่า เหล็กสกัถ ; เค้นหรือแยกเอาออกมา เช่น สกัถน้ำมัน
สกัถน้ำหอมจากดอกกุหลาบ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๑๑๕๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สกด์ ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายที่หนึ่งหมายถึงเหล็กที่มีปลายเหมือนลิ่ว ใช้สำหรับตอกหรือตัด ความหมายที่สอง หมายถึงการทำให้ได้น้ำมันในลูกไม้ ออกมา และความหมายที่สามหมายถึง ชัดขวาง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก ก็นอกจากยังคงความหมายทั้ง ๓ ความหมายตามพจนานุกรมสมัยที่ ๑ แล้ว ยังมีความหมายว่า ตัดหรือกะเทาะของแข็ง เพิ่มขึ้นมาอีกความหมายหนึ่งด้วย

สกด์

- สกด์ นั้นคือฟังด้วยหู เรียกว่าสกด์ (คัสเวล, หน้า ๒๘๘)
- สกด์ To hear. (สัพพะฯ, หน้า ๖๘๓)
- สกด์ อะธิบายว่าฟัง, คนได้ฟังสำเนียงเสียงอันใดๆด้วยโสต
นั้น, ว่าได้สะคด์. (อักษราฯ, หน้า ๖๕๕)
- สกด์ [สะคด์] ก. ฟัง, เงี่ยหูฟัง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๓)
- สกด์ [สะคด์] ก. เงี่ยหูฟัง, ตั้งใจ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๗๘)
- สกด์ [สะคด์] ก. ตั้งใจฟัง เช่น สกด์พระธรรมเทศนา, มักใช้
เข้ากับคำ ตรีภพ เป็น สกด์ตรีภพ; (วรรณ) ได้ยิน
เช่น ถึงแม้ว่าจะสนธิทรา ก็ควาเมื่อสกด์ศัพท์เสียงพี.
(วิวาหพระสมุท). (ข. สฎาป). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๑๔)
- สกด์ [สะคด์] ก. ตั้งใจฟัง เช่น สกด์พระธรรมเทศนา, มักใช้
เข้ากับคำ ตรีภพ เป็น สกด์ตรีภพ; (วรรณ) ได้ยิน
เช่น ถึงแม้ว่าจะสนธิทรา ก็ควาเมื่อสกด์ศัพท์เสียงพี
(วิวาหพระสมุท). (ข. สฎาป). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๕๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สดับ ว่าหมายถึง ฟัง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ กว้างออก คือนอกจากมีความหมายว่า ฟัง แล้ว ยังมีความหมายที่สามารถ เฉพาะเจาะจงการฟังเพิ่มขึ้นด้วย คือความหมายว่า ตั้งใจฟัง หรือ เงี่ยหูฟัง

สนอง

- สนอง นั้นความก็เหมือนกล่าว เหมือนคำพูดว่าสารสนองมาถึง (กัศเวส, หน้า ๒๕๐)
- สนอง To answer, to favour some one. (สัพพะฯ, หน้า ๗๑๖)
- สนอง คือตอบแทนคุณ, คนเป็นลูกเป็นต้น, แลเป็นคนกตัญญู
ตอบแทนคุณพ่อแม่. (อักษราฯ, หน้า ๗๐๐)
- สนอง ก. ร้อง, ร้องรับ, แทน, ตอบแทน ; โต้ตอบ (ข.).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๖)
- สนอง [สะหฺนอง] ก. แทน ในคำว่า ตอบสนอง หรือ รับสนอง ;
โต้ตอบ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๘๐)
- สนอง [สะหฺนอง] ก. ทำตามที่ได้รับคำสั่งหรือคำขอร้อง
เป็นต้น เช่น สนองโครงการในพระราชดำริ สนอง
นโยบายของรัฐบาล ; โต้ตอบ เช่น กรรมาตามสนอง,
ตอบรับการเสนอ เช่น เสนอขายสนองซื้อ. (ข. สุนง).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๑๕)
- สนอง [สะหฺนอง] ก. ทำตามที่ได้รับคำสั่งหรือคำขอร้อง
เป็นต้น เช่น สนองโครงการในพระราชดำริ สนอง
นโยบายของรัฐบาล ; โต้ตอบ เช่น กรรมาตามสนอง,
ตอบรับการเสนอ เช่น เสนอขายสนองซื้อ. (ข. สุนง).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สสนอง ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง กล่าว ความหมายที่สองคือ ตอบ หรือ โต้ตอบ ส่วนความหมายที่สามคือ ตอบแทนคุณ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก กล่าวคือ ความหมายว่า กล่าว ไม่ปรากฏในสมัยนี้ แต่ความหมายว่า ตอบ หรือ โต้ตอบ ยังคงมีอยู่เช่นเดียวกับใน

สมัยที่ ๑ ส่วนความหมายว่า ตอบแทนบุญคุณนั้น ขยายออกเป็นความหมายที่กว้างขึ้นว่า ตอบแทน นอกจากนี้ยังมีความหมายว่า รong รong รับ และหมายถึงการทำตามที่ได้รับคำสั่งหรือคำขอร้องหรือตอบรับการเสนออีกด้วย

สบ

สบ To meet, to find. (ศัพท์, หน้า ๑๔๑)

สบ ปะกบ, คือภพปะกันแลภพจำเกาะภพดีกัน, คนไปตามทางภพภพกันเข้านั้น, อย่างหนึ่งเขาจะรู้จะใส่คำภพดีกันนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๓๒)

สบ น. ปาก, ก. พบ, ปะ, ถูก ; ประสมให้เข้ากัน, พอดีกัน เช่น เคี้ยวหมากสบ ; ตอนที่แม่น้ำมาประสมร่วมกัน
ว. ทุก, เสมอ, เช่น สบใจ ว่า ทุกวัน, สบสมัย ว่า ทุกสมัย (ข.). (ราชฯ หน้า ๘๖๗)

สบ ก. พบ เช่น สบโชค, ปะ เช่น สบเหมาะ, ถูก เช่น สบใจ.
น. บริเวณที่แม่น้ำตั้งแต่ ๒ สายขึ้นไปมาประจบรวมกัน.
ว. ทุกๆ, เสมอ, เช่น สบใจ ว่า ทุกวัน, สบสมัย ว่า ทุกสมัย. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๘๑)

สบ ก. พบ, ปะ, เช่น สบโชค สบตา สบเหมาะ พันบนสบ พันล่าง, ถูก, ต้อง เช่น สบใจ สบปาก สบอารมณ์.
น. บริเวณที่แม่น้ำตั้งแต่ ๒ สายขึ้นไปมาบรรจบกัน เช่น สามสบ คือบริเวณที่ แม่น้ำปีคีใหญ่ห้วยของกะเลีย และแม่น้ำรันตี รวม ๓ สาย มาสบกัน แล้วไหลลงสู่แม่น้ำแควน้อย. ว. ทุก ๆ, เสมอ, เช่น สบใจ ว่า ทุกวัน, สบสมัย ว่า ทุกสมัย. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๑)

สบ ก. พบ, ปะ, เช่น สบโชค สบตา สบเหมาะ พันบนสบ พันล่าง, ถูก, ต้อง, เช่น สบใจ สบปาก สบอารมณ์.
น. บริเวณที่แม่น้ำตั้งแต่ ๒ สายขึ้นไปมาบรรจบกัน เช่น สามสบ คือบริเวณที่ แม่น้ำปีคีใหญ่ห้วยของกาเลีย และแม่น้ำรันตี รวม ๓ สาย มาสบกัน แล้วไหลลงสู่แม่น้ำ

แควน้อย. ว. ทุก ๆ, เสมอ, เช่น สบไถง ว่า ทุกวัน, สบ
สมัย ว่า ทุกสมัย. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๖๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
สบ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายที่หนึ่งหมายถึง พบ และความหมายที่สอง
หมายถึง พอดี แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ
กว้างออก คือนอกจากมีความหมายว่า พบ ปะ เช่นเดียวกับในสมัยที่ ๑ แล้ว
ยังหมายถึง ถูก ต้อง รวมทั้งหมายถึงบริเวณที่แม่น้ำตั้งแต่ ๒ สายขึ้นไปมาบรรจบ
กัน และหมายถึง ทุกๆ หรือ เสมอ อีกด้วย

สรเหนาะ

เสนาะ Melodious, agreeable to hear. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๑๕)

เสนาะ คือเพราะไพเราะระรื่น, เช่น เสียงที่เพราะ มีเสียงขับร้องแล
เสียงลำแดงธรรม เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๒)

สรเหนาะ, สระเหนาะ [สุระเหนาะ] (กลอน) ว. เสนาะ, ไพเราะ ; ว่างใจ,
เศร้าใจ, เช่น สรเหนาะนिरายน้อง ลงเรือ (โคลง
กำสรวล), สระเหนาะน้ำคว้งคว้าง คิวแด. (โคลง
กำสรวล).

(ข. สุรโณะ ว่า นึกถึงเวช สงสาร ว่างใจ อาลัยถึง.).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๕)

สรเหนาะ, สระเหนาะ [สุระเหนาะ] (กลอน) ว. เสนาะ, ไพเราะ ; ว่างใจ,
เศร้าใจ, เช่น สรเหนาะนिरายน้อง ลงเรือ (โคลง
กำสรวล), สระเหนาะน้ำคว้งคว้าง คิวแด (โคลง
กำสรวล). (ข. สุรโณะ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๗๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
สรเหนาะ ว่าหมายถึง ไพเราะ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากมีความหมายว่า ไพเราะ แล้ว ยังหมายถึง
ว่างใจ เศร้าใจ อีกด้วย

สะกด

สะกด นั้นคือตามไปในเบื้องหลัง เหมือนคำพูดว่าสะกดรอยตามไป (คัสเวล, หน้า ๒๘๘)

สะกด To retain, to repress. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๕๖)

สะกด เช่น ะบับอักษรตั้งแต่กจนถึงแม่เกยนั้น, มีตัวอักษรสะกดต่างๆกัน มีตัวกอนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๖๕๗)

สะกด ก. กลั้นไว้, ข่ม, เช่น สะกดใจ, เอาพยัญชนะประสมเป็นตัวท้ายคำ เช่น ตัวสะกด ตามไปติดๆโดยไม่ให้รู้ตัว เช่น สะกดรอย, ทำให้หลับ เช่น สะกดทัพ. น. เรียกลูกประคำที่เป็นลูกคั่น ว่า ลูกสะกด. (เทียบ ข. สงกต). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๘๕)

สะกด ก. กลั้นใจ, ข่มไว้, เช่น สะกดใจ ; เขียนหรือบอกตัวอักษรที่ประกอบกันเป็นคำ, เรียกพยัญชนะที่บังคับตัวอักษรข้างหน้าให้เป็นมาตราต่างๆ เช่น แม่กน น สะกด แม่กค ค สะกด ; บังคับให้หลับโดยอำนาจจิต เป็นสื่อให้ผู้หลับกระทำตาม เรียกว่า สะกดจิต, บังคับให้หลับโดยอำนาจเวทมนตร์ เช่น สะกดทัพ, ตามไปติดๆโดยไม่ให้รู้ตัว เช่น สะกดรอย. น. เรียกลูกประคำที่เป็นลูกคั่นว่า ลูกสะกด. (เทียบ ข. สงกต). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๘๔)

สะกด ก. กลั้นใจ, ข่มไว้, เช่น สะกดใจ ; เขียนหรือบอกตัวอักษรที่ประกอบกันเป็นคำ, เรียกพยัญชนะที่บังคับตัวอักษรข้างหน้าให้เป็นมาตราต่างๆ เช่น แม่กน น สะกด แม่กค ค สะกด ; บังคับให้หลับโดยอำนาจจิต เป็นสื่อให้ผู้หลับกระทำตาม เรียกว่า สะกดจิต, บังคับให้หลับโดยอำนาจเวทมนตร์ เช่น สะกดทัพ, ตามไปติดๆโดยไม่ให้รู้ตัว เช่น สะกดรอย. น. เรียกลูกประคำที่เป็นลูกคั่นว่า ลูกสะกด. (เทียบ ข. สงกต). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๕๗)

สะกด ก. กลั่นไว้, ช่มไว้, เช่น เมื่อเกิดความไม่พอใจ ก็รู้จัก
สะกดอารมณ์ไว้บ้าง ; เขียนหรือบอกตัวอักษรที่
ประกอบกันเป็นคำ, เรียกพยัญชนะที่บังคับตัวอักษร
ข้างหน้าให้เป็นมาตราต่างๆ เช่น แม่กน น สะกด แม่กค
ค สะกด. น. เรียกลูกประจำที่เป็นลูกคั้น ว่า ลูกสะกด.
(เทียบ ข. สกกด). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๕๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
สะกด ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายที่หนึ่งหมายถึง ตามไปข้างหลัง ความหมาย
ที่สองหมายถึง กลั่น อดกลั่น และความหมายที่สามหมายถึงการประสมอักษร แต่
พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากมี
ความหมายว่า กลั่นไว้ ช่มไว้ รวมทั้งความหมายว่าเขียนหรือบอกตัวอักษรที่
ประกอบกันเป็นคำ และหมายถึงตาม ไปติดๆ โดยไม่ให้รู้ตัว ตามความหมาย
ทั้ง ๓ ความหมายในสมัยที่ ๑ แล้ว ยังมีความหมายว่า บังคับให้หลับโดยอำนาจจิต
เป็นสื่อให้ผู้หลับกระทำตาม หรือ บังคับให้หลับโดยอำนาจเวทมนตร์ และใช้เป็น
ชื่อเรียกเรียกลูกประจำที่เป็นลูกคั้นว่า ลูกสะกด อีกด้วย

สัจจง

สัจจง เรือเล็กๆที่เขาเอาใส่ไปในเรือกำปั่นฤๅสำเภำ เปนต้น,
เพื่อจะได้ใช้สอยนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๗๒๐)

สัจจง น. ทุ่น, แพ, เรือ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๘๕๔)

สัจจง น. ทุ่น, แพ, เรือ่น้อย, จัจจง กี่ว่า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕,
หน้า ๘๐๕)

สัจจง (โบ) น. ทุ่น, แพ, เรือ่น้อย, จัจจง กี่ว่า. (ข.). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๑๑๖๓)

สัจจง (โบ) น. ทุ่น, แพ, เรือลำเล็กสำหรับพ่วงไปท้ายเรือใหญ่
ใช้ติดต่อระหว่างเรือใหญ่กับฝั่ง, จัจจง กี่ว่า. (ข. สาด
ว่า ลอย, จง ว่า ผูก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๐๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
สัจจง ว่าเรือเล็กๆที่ใส่ไปในเรือกำปั่นหรือสำเภำสำหรับใช้สอย แต่พจนานุกรม

สมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ หมายถึง ทุ่น, แพ หรือ เรือลำเล็กสำหรับพ่วงไปท้ายเรือใหญ่ ใช้ติดต่อระหว่างเรือใหญ่กับฝั่ง

สำราญ

- สำราญ นั้นความก็เหมือนสำเร็จ (คัสเวล, หน้า ๒๘๖)
- สำราญ Tranquil, satisfied, happy. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๐๖)
- สำราญ คือสบายใจ มีความผาสุกสบาย, ไม่มีโทษอันใดแต่ไม่มีโรคในกาย เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๖๕๖)
- สำราญ ก. สบายกายใจ, เบาใจ, เย็นใจ. (ข. สรรค). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๕๑๐)
- สำราญ ก. สุขสบาย. (ข. สรรค). (ราชฯ ๒๕๕๕, หน้า ๘๑๕)
- สำราญ ก. สุขสบาย เช่น วันอาทิตย์จะนอนให้สำราญเลย.
ว. ที่ทำให้มีความสุขสบาย เช่น เรือสำราญ. (ข. สรรค). (ราชฯ ๒๕๕๒, หน้า ๑๑๘๕)
- สำราญ ก. สุขสบาย เช่น วันอาทิตย์จะนอนให้สำราญเลย.
ว. ที่ทำให้มีความสุขสบาย เช่น เรือสำราญ. (ข. สรรค). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๒๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สำราญ ว่า สุขสบาย หรือความสุขสบาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากมีความหมายว่า สุขสบายแล้ว ยังหมายถึง ที่ทำให้มีความสุขสบาย ซึ่งไม่ได้เป็นความรู้สึกหรือกิริยาอาการลักษณะของผู้กระทำ แต่หมายถึงสิ่งใดๆที่ทำให้เกิดความสุขสบายนั้น

เสนาะ

- เสนาะ คือเพราะไพเราะระห้, เช่น เสียงที่เพราะ มีเสียงขับร้องแลเสียงสำแดงธรรม เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๓๐๒)
- เสนาะ ๑ [สะเหฺนาะ] ว. นำฟัง, เพราะ, เช่น เพลงนี้ไพเราะเสนาะหู ; (กลอน) ว่างเวใจ, เสรีใจ, เช่น แดงปางบาราศห้อย โหยครวญ เสนาะเสน่ห์กำสรวล สั่งแก้ว.

(นิ. นรินทร์). (ข. สุรโณาะ ว่า นึกสังเวช สงสาร วังเวงใจ
 อาลัยถึง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๑๔)
 เสนาะ ๑ [สะเหฺนาะ] ว. นำพั้ง, เพราะ, เช่น เพลงนี้ไพเราะ
 เสนาะหู ; (กลอน) วังเวงใจ, เศร้าใจ, เช่น แดลงปาง
 บำราศห้องโทยครวญ เสนาะเสน่ห์ท่าสรวล สั่งแก้ว
 (นิ. นรินทร์). (ข. สุรโณาะ ว่า นึกสังเวช สงสาร วังเวงใจ
 อาลัยถึง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๕๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 เสนาะ ว่าหมายถึง ไพเราะ เพราะ คือนำพั้ง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ
 เปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากมีความหมายว่า นำพั้ง, เพราะ
 แล้ว ยังมีความหมายว่าวังเวงใจ, เศร้าใจ อีกด้วย

เสนียด

เสนียด นั้นคือสิ่งที่โลกย์ถือว่าเป็นสิ่งไม่ดี ที่จะโทษภัยนั้น
 เรียกว่าเสนียด (คัสเวล, หน้า ๒๕๐)
 เสนียด Evil, misfortune. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๑๕)
 เสนียด เป็นชื่อต้นไม้ข้อมาอย่างหนึ่ง, มันงอกปนกอ, เขาทำยา
 ได้ มีแต่ดอกไม่มีผล. (อักษรฯ, หน้า ๑๐๑)
 เสนียด น. ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้ ; จัญไร ; เรียกหรืออย่าง
 ละเอียดว่า หวีเสนียด. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๕๒๔)
 เสนียด ๓ [สะเหฺนียด] ว. จัญไร, อับมงคล. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒,
 หน้า ๘๓๓)
 เสนียด ๒ [สะเหฺนียด] น. เรียกหวีที่มีซี่ละเอียดทั้ง ๒ ข้าง ว่า
 หวีเสนียด. (ข. สุนิต). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๑๕)
 เสนียด ๒ [สะเหฺนียด] น. เรียกหวีที่มีซี่ละเอียดทั้ง ๒ ข้าง ว่า
 หวีเสนียด. (ข. สุนิต). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๕๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
 เสนียด ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรก คือ สิ่งที่ไม่ดี ความชั่วร้าย สิ่งที่เป็นโทษ
 ร้าย ความหมายที่สอง หมายถึงต้นไม้ชนิดหนึ่ง ที่ใช้ทำยาได้ แต่พจนานุกรมสมัย
 ที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากมีความหมาย

เช่นเดียวกับความหมายในสมัยที่ ๑ ทั้งสองความหมายคือหมายถึง จัญไร และ ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ใช้ทำยาได้แล้ว ยังมีหมายถึงชื่อของหวีที่มีซี่ละเอียดทั้ง ๒ ข้าง เรียกว่า หวีเสนียด อีกด้วย

อาสน

อาสน	Bond to acknowledge_a loan. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๕)
อาสน	คือความปราธนา, เช่นคำว่ามีอาสนมากู้เงินจากมีอาสนมาขายตัว เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๙๘๕)
อาสน ๒	[อาสน] ก. ปราธนา. (ปรัคเล) : ขัดสน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๑๐๒๗)
อาสน ๒	[อา-สน] ก. ปราธนา. (ปรัคเล) ; ขัดสน. (ข. อาสนุน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๒๑)
อาสน ๑	[อา-สน] ก. ปราธนา. (ปรัคเล) ; ขัดสน. (ข. อาสนุน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๗๐)
อาสน ๑	[อา-สน] ก. ปราธนา. (ปรัคเล) ; ขัดสน. (ข. อาสนุน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔๑๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า อาสน ว่าหมายถึง ความปราธนา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากมีความหมายว่า ปราธนา แล้ว ยังหมายถึง ขัดสน อีกด้วย

ข. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๒๔ คำ ได้แก่

กระบอก

กระบอก	ข. กลีบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๕)
กระบอก	ข. กลีบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๘)
กระบอก ๓	น. กลีบดอกไม้. (ข.ตุรบก). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๕๓)
กระบอก ๓	น. กลีบดอกไม้. (ข.ตุรบก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๖)
กระบอก	(กลอน) น. ดอกไม้ กลีบดอกไม้ เช่น กระบอกทิพย์ผกา กวนกาเมศ ภูเขา. (นิ.นรินทร์) กว่ากลีบกระบอกบง-กษ

เทศ เอาใจ. (เสื่อโค), ใ้ว่า ๓๕๔๒, หน้า ๔๖)
 ไทยใหญ่ หมอก ; ไทยขาว และ ไทยนุง บอก ; เขมร
 ตูรบก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๖)

กระบอก ๓

(กลอน) น. ดอกไม้, กลีบดอกไม้, เช่น กระบอกทิพย์
 ผกาควน กามศ กุเอย (นิ. นรินทร์), กวักลิ้นกระบอก
 บง- กชเทศเอาใจ (เสื่อโค), ใ้ว่า ๓๕๕๔, หน้า ๔๗). (เทียบ
 อะหม บุดอก ; ไทใหญ่ หมอก ; ไทขาวและไทนุง บอก ;
 ข. ตูรบก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ
 คำว่า กระบอก ว่าหมายถึง กลีบ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
 ความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึงดอกไม้แล้ว ยังหมายถึง กลีบ
 ดอกไม้อีกด้วย

กระออบ

กระออบ ข. หอม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๗)

กระออบ ข. หอม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๐)

กระออบ ว. ออบ, หอม. (ข. กุรออบ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๖)

กระออบ ว. มีกลิ่นหอม. (ข. กุรออบ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๕)

กระออบ ว. มีกลิ่นหอม. (ข. กุรออบ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๓)

กระออบ ว. มีกลิ่นหอม. (ข. กุรออบ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ
 คำว่า กระออบ ว่าหมายถึง หอม แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
 ความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง หอม หรือ มีกลิ่นหอม แล้ว
 ยังหมายถึง ออบ อีกด้วย

กำพง

กำพง ข. ทำน้ำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐)

กำพง น. ทำน้ำ, คำบด เช่น มีทองสมรรถพจนจรม้งมร

กำพงไพร (ม.คำหลวง มหาพน). (ข.กำพง ว่า ทำ ; มลายู
 กัมพง ว่า คำบด). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๔๒)

- กำพง น. ทำน้ำ, ต้ำบด เช่น มีทองสมรรถพนจรม้งมร กำพง
ไพธ (ม.คำหลวง มหาพน). (ข.กำพง ว่า ทำ ; มลายู กัมพง
ว่า ต้ำบด). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕)
- กำพง น. ทำน้ำ, ต้ำบด, เช่น มีทองสมรรถพนจรม้งมร
กำพงไพธ (ม. คำหลวงมหาพน). (ข. กำพง ว่า ทำน้ำ ;
มลายู กัมพง ว่า ต้ำบด). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๒)
- กำพง น. ทำน้ำ, ต้ำบด, เช่น มีทองสมรรถพนจรม้งมร
กำพงไพธ (ม. คำหลวง มหาพน). (ข. กำพง ว่า ทำน้ำ ;
ม. กัมปง ว่า หมูบ้าน, ต้ำบด, บ้านเรือน). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๑๒๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ
คำว่า กำพง ว่าหมายถึง ทำน้ำ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง ทำน้ำ แล้ว ยังหมายถึง ต้ำบด
อีกด้วย

กำเลา

- กำเลา, เขลา ข.ผ. โง่, อ่อน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒)
- กำเลา, เขลา ข.ผ. โง่, อ่อน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)
- กำเลา (แบบ) ว. โง่, อ่อน, ไม่รู้เท่าทัน, ไม่มีไหวพริบ.
(ข. กำเลา จาก เขลา). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๔๕)
- กำเลา (แบบ) ว. โง่, อ่อน, ไม่รู้เท่าทัน, ไม่มีไหวพริบ.
(ข. กำเลา จาก เขลา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๗)
- กำเลา (แบบ) ว. โง่, อ่อน, ไม่รู้เท่าทัน, ไม่มีไหวพริบ, เช่น
คุดคักแดนเด่นเห็นไฟ บมิไฟหนีไกล กำเลากำเลาะ
หวังเขญ (อนิรุทธ). (ข. กำเลา จาก เขลา). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๑๒๕)
- กำเลา (แบบ) ว. โง่, อ่อน, ไม่รู้เท่าทัน, ไม่มีไหวพริบ, เช่น
คุดคักแดนเด่นเห็นไฟ บมิไฟหนีไกล กำเลากำเลาะ
หวังเขญ (อนิรุทธ). (ข. กำเลา จาก เขลา). (ราชฯ ๒๕๕๔,
หน้า ๑๒๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า กำเลาะ ว่าหมายถึง โง่, อ่อน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง โง่, อ่อน แล้ว ยังหมายถึง ไม่รู้เท่าทัน, ไม่มีไหวพริบ อีกด้วย

กำเลาะ

กำเลาะ, เขลาะ	ข.พ. หนุ่ม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๒)
กำเลาะ, เขลาะ	ข.พ. หนุ่ม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๖)
กำเลาะ	(แบบ) ว. หนุ่ม, สาว. (ข.กำเลาะ ว่า หนุ่ม). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๔๕)
กำเลาะ	(แบบ) ว. หนุ่ม, สาว. (ข.กำโละ ว่า หนุ่ม). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๗)
กำเลาะ	(แบบ) ว. หนุ่ม, สาว, เช่น หากก๔กำเลาะลงกาม ไปกำเนิงความ แลโดยอำเภอลำพัง (สุชน). (ข. กำโละ ว่า หนุ่ม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า กำเลาะ ว่าหมายถึง หนุ่ม แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง หนุ่ม แล้ว ยังหมายถึง สาว อีกด้วย

ขจาย

กระจาย, ขจาย	ข.พ. เร็ยราย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๓)
ขจาย ขะจาย	ข. เร็ยราย หก (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓)
กระจาย, ขจาย	ข.พ. เร็ยราย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๗)
ขะจาย, ขจาย	ข. เร็ยราย, หก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗)
ขจาย	[ขะ-] ก. เร็ยราย, แผ่ไป, กระจาย, ทำลาย (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗๖)
ขจาย	[ขะ-] ก. กระจาย. (ข. ขุจาย). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๕)

- ขจาย [ขะ-] ก. กระจาย, มักใช้เข้าคู่กับคำ ขจร เป็น ขจรขจาย.
(ข. ขุจาย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๐)
- ขจาย [ขะ-] ก. กระจาย, มักใช้เข้าคู่กับคำ ขจร เป็น ขจรขจาย.
(ข. ขุจาย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า ขจาย ว่าหมายถึง เรี่ยราย, หก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง เรี่ยราย แล้ว ยังหมายถึง แผ่ไป, กระจาย, ทำลาย อีกด้วย

ขยม

- ขยม, ขญม ข. ข้ำ, ตู, เรา, ฉัน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๓)
- ขยม, ขญม ข. ข้ำ, ตู, เรา, ฉัน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๔)
- ขยม น. ข้ำ, บ่าว ส. ฉัน. (ข. ขุญ). (ราชฯ ๒๔๙๓, หน้า ๑๘๑)
- ขยม [จะหุยม] น. ข้ำ, บ่าว. ส. ฉัน. (ข. ขุญ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๕)
- ขยม [จะหุยม] น. ขยม, ข้ำ, บ่าว (โบ) ส. ขยม, ฉัน, เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑ (ข. ขุญ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๖)
- ขยม [จะหุยม] น. ขยม, ข้ำ, บ่าว. (โบ) ส. ขยม, ฉัน, เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑. (ข. ขุญ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า ขยม หรือ ขญม ว่าเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ หมายถึง ข้ำ ตู เรา ฉัน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยความหมายในสมัยที่ ๒ ว่า ฉัน ที่เป็นสรรพนามยังคงอยู่ นอกจากนั้นยังมีความหมายว่า ข้ำ หรือ บ่าว อีกด้วย

ขาล

- ขาน, ขาล ป. ข, (ปีขาล, ปีเสือ.). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓)
- ขาล [ขาน] น. ชื่อปีที่ ๓ ของรอบปีนักษัตร มีเสือเป็น
เครื่องหมาย ; เสือ (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๘๔)
- ขาล [ขาน] น. ชื่อปีที่ ๓ ของรอบปีนักษัตร มีเสือเป็น
เครื่องหมาย; เสือ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๕๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ
คำว่า ขาล ว่าหมายถึง ปีขาล ซึ่งเป็นปีที่ ๓ ของปีนักษัตร แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓
มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึงปีขาลซึ่งมี
สัญลักษณ์เป็นเสือแล้ว ยังมีความหมายโดยตรงว่า เสือ อีกด้วย

เขลาะ

- เขลาะ ข. หนุ่ม (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓)
- กำเลาะ, เขลาะ ข.พ. หนุ่ม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๖)
- เขลาะ ข. หนุ่ม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐)
- กำเลาะ, เขลาะ ข.พ. หนุ่ม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)
- เขลาะ ว. กำเลาะ, หนุ่ม, สาว. (ข. เขลาะ ว่า หนุ่ม). (ราชฯ
๒๕๔๓, หน้า ๒๑๑)
- เขลาะ [เขลาะ] ว. กำเลาะ, หนุ่ม, สาว. (ข. เขลาะ ว่า หนุ่ม).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๓)
- เขลาะ [เขลาะ] ว. กำเลาะ, หนุ่ม, สาว. (ข. เขลาะ ว่า หนุ่ม). (ราช
ฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕๕)
- เขลาะ [เขลาะ] ว. กำเลาะ, หนุ่ม, สาว. (ข. เขลาะ). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๒๐๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ
คำว่า เขลาะ ว่าหมายถึง หนุ่ม แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง หนุ่ม แล้ว ยังหมายถึง สาว
อีกด้วย

โขยม

ขยม, ขญม	ข. ข้า, ตู, เรา, นั้น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๑)
ขยม, ขญม	ข. ข้า, ตู, เรา, นั้น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๔)
โขยม	[จะโหฺยม] (โ) น. ขยม, ข้า, บ่าว (“ไว้โขยมวัดสาม คร้ว” – พงศ. โยนก). (ข. ขุญ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๑๘)
โขยม	[จะโหฺยม] (โ) น. ขยม, ข้า, บ่าว, เช่น ไว้โขยมวัด สามคร้ว. (พงศ. โยนก). (ข. ขุญ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๖๐)
โขยม	[จะโหฺยม] (โ) น. ขยม, ข้า, บ่าว, เช่น ไว้โขยมวัด สามคร้ว. (พงศ. โยนก). (ข. ขุญ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๐๘)
โขยม	[จะโหฺยม] (โ) น. ขยม, ข้า, บ่าว, เช่น ไว้โขยมวัด สามคร้ว (พงศ. โยนก). (ข. ขุญ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๑๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ
คำว่า โขยม ว่าเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ หมายถึง ข้า ตู เรา นั้น แต่พจนานุกรม
สมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยความหมายในสมัย
ที่ ๒ ยังคงอยู่ คือ ขยม ซึ่งหมายถึง นั้น เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑ นอกจากนั้น
ยังมีความหมายว่า ข้า หรือ บ่าว อีกด้วย

กม

กม	ข. ก้ม, คำนับ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐)
กม	ข. ก้ม, คำนับ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๖๒)
กม ๑	ก. ก้ม, คำนับ, ไหว้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๒๔)
กม ๑	ก. ก้ม, คำนับ, ไหว้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๖๗)
กม ๑	ก. ก้ม, คำนับ, ไหว้, ราชาศัพท์ใช้ว่า ทรงคม ใน ความหมายว่า ทรงไหว้. (กร่อนมาจาก บังคม). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๑๘)

คม ๑ ก. ไหว้, ราชศัพท์ว่า ทรงคม ในความหมายว่า ทรง
ไหว้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๒๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ
คำว่า คม ไหว้ ๒ ความหมาย คือ หมายถึง ก้ม และ คำนับ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓
มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง ก้ม และ
คำนับ แล้ว ยังหมายถึง ไหว้ อีกด้วย

จังกาย

จังกาย, ฉนาย ข.พ. กลางวัน, สาย, บ่าย, เกินเวลา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า
๑๒๐)

จังกาย, ฉนาย ข.พ. กลางวัน, สาย, บ่าย, เกินเวลา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า
๘๒)

จังกาย (โอบ) น. สาย, บ่าย, ว. ห่าง, ไกล. (ข. จังกาย). (ราชฯ
๒๕๕๓, หน้า ๒๕๐)

จังกาย (โอบ) น. สาย, บ่าย, ว. ห่าง, ไกล. (ข. จังกาย). (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๒๒๕)

จังกาย (โอบ) น. สาย, บ่าย, เช่น ลูกไม้บ่ทันงาย จังกายราชอดยีน.
(ม. คำหลวง มัทรี). ว. ห่าง, ไกล, เช่น หากให้เจ้าตุ
ฉิบหาย จังกายพรากพระบุรี ท่านนี้. (ม. คำหลวง ชุชก).
(ข. จังกาย ว่า ระยะเวลา). (ราชฯ ๒๕๕๒, หน้า ๓๐๗)

จังกาย (โอบ) น. สาย, บ่าย, เช่น ลูกไม้บ่ทันงาย จังกายราชอดยีน.
(ม. คำหลวง มัทรี). ว. ห่าง, ไกล, เช่น หากให้เจ้าตุ
ฉิบหาย จังกายพรากพระบุรี ท่านนี้ (ม. คำหลวง ชุชก).
(ข. จังกาย ว่า ระยะเวลา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า
จังกาย ไหว้ ๔ ความหมาย ความหมายแรกคือ กลางวัน ความหมายที่สองคือ
สาย ความหมายที่สามคือ บ่าย และความหมายที่สี่คือ เกินเวลา ซึ่งทั้ง ๔
ความหมายเกี่ยวข้องกับเรื่องเวลาที่ล่วงเลยไปแล้ว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มี
การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึงเวลา สาย, บ่าย
แล้ว ยังมีความหมายเกี่ยวกับระยะเวลา คือหมายถึง ห่าง, ไกล อีกด้วย

ฉับ

ฉะฉับ, ฉับ	ข. ชัด, สั้นทัด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๓)
ฉะฉับ, ฉับ	ข. ชัด, สั้นทัด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๗)
ฉับ	ข. ชัด, สั้นทัด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๒)
ฉับ	[ฉะ-] (กลอน) ว. ชัด, สั้นทัด, ทันทันทันใด เช่น เจ้าข้างจึ่ง รู้ฉับ. (ลอ ๖๐๗); เร่งยอมอนุญาต เขาวฉับ (สรรพ- สิทธิ์). (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๐๕)
ฉับ	[ฉะ-] (กลอน) ว. ชัด, สั้นทัด, ทันทันทันใด เช่น เจ้าข้างจึ่ง รู้ฉับ. (ลอ ๖๐๗); เร่งยอมอนุญาต เขาวฉับ (สรรพ- สิทธิ์). (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๔๖)
ฉับ	[ฉะ-] (กลอน) ว. ชัด, สั้นทัด, ทันทันทันใด, เช่น เจ้าข้าง จึ่งรู้ฉับ. (ลอ), เร่งยอมอนุญาตเขาวฉับ. (สรรพสิทธิ์). (ข. จุฬาสี). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๒)
ฉับ	[ฉะ-] (กลอน) ว. ชัด, สั้นทัด, ทันทันทันใด, เช่น เจ้าข้าง จึ่งรู้ฉับ. (ลอ), เร่งยอมอนุญาตเขาวฉับ (สรรพสิทธิ์). (ข. จุฬาสี). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ
คำว่า ฉับ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ชัด ความหมายที่สองคือ สั้นทัด
แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก
คือ นอกจากหมายถึง ชัด, สั้นทัด แล้ว ยังหมายถึง ทันทันทันใด อีกด้วย

เฉอ

เฉอ	ข. ต้นไม้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๗๘)
เฉอ	ข. ต้นไม้. ต.เห็น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๓)
เฉอ	น. ต้นไม้. (ข.). เฉอเอม น. ชะเอม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๕๖)
เฉอ	น. ไม้, ต้นไม้. (ข. เฉอ ว่า ไม้, เฉอเฉอ ว่า ต้นไม้). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๒)
เฉอ	น. ไม้, ต้นไม้. (ข. เฉอ ว่า ไม้, เฉอเฉอ ว่า ต้นไม้). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๘๕)

เมื่อ น. ไม้, ต้นไม้. (ข. เฉี ว่า ไม้, เฉิมเฉี ว่า ต้นไม้).

(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๑๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า เมื่อ ว่าต้นไม้ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ กว้างออก นอกจากหมายถึง ต้นไม้ แล้วยังมีความหมายว่า ไม้ อีกด้วย

ตระบอ ก

ตระบอ ก ข. กลีบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๗)

ตระบอ ก ข. กลีบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)

ตระบอ ก (กลอน) น. กระบอ ก ; กลีบ (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๓๘๖)

ตระบอ ก (กลอน) น. กระบอ ก ; กลีบ (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒๑)

ตระบอ ก [ตระ-] (กลอน) น. ดอกไม้, กลีบดอกไม้, เช่น ตระบอ ก บววศรีไสกลีบกลีบ. (คำสรวล). (ข. ตูรบก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๒๗)

ตระบอ ก [ตระ-] (กลอน) น. ดอกไม้, กลีบดอกไม้, เช่น ตระบอ ก บววศรีไส กลีบกลีบ. (คำสรวล). (ข. ตูรบก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า ตระบอ ก ว่าหมายถึง กลีบ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึงดอกไม้แล้ว ยังหมายถึง กลีบ ดอกไม้ อีกด้วย

ตั้งวาย

ตั้งวาย ถวาย ข.ผ. ให้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๘)

ตั้งวาย, ถวาย ข.ผ. ให้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๕)

ตั้งวาย (กลอน) (แผลงมาจาก ถวาย) ก. ให้, ถวาย น. ของถวาย. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๔๐๗)

- ตั้งวาย (กลอน ; แผลงมาจาก ถวาย) ก. ให้, ถวาย. น. ของถวาย.
(ข.) (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๓๕)
- ตั้งวาย (กลอน ; แผลงมาจาก ถวาย) ก. ให้, ถวาย. น. ของถวาย.
(ข.) (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๕๐)
- ตั้งวาย (กลอน ; แผลงมาจาก ถวาย) ก. ให้, ถวาย. น. ของถวาย
บางที่เขียนเป็น ดงวาย ก็มี เช่น แต่งกรยาดงวายของฝาก
หมาก(ป)ลามาไหว้ (จารึกนครชุม). (ข. ฎงวาย, ดงวาย ว่า
ของสำหรับถวายหรือของถวายแล้วเป็นคำราชาศัพท์).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๘๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า
ตั้งวาย ว่า ให้ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ
กว้างออก คือ นอกจากหมายถึง ให้ ซึ่งเป็นคำกริยาที่ใช้ในบริบททั่วไปแล้ว ยังมี
ความหมายว่า ถวาย ซึ่งมีความหมายว่าให้ที่ใช้ในบริบทของคำราชาศัพท์ และยัง
หมายถึง ของถวาย อีกความหมายหนึ่งด้วย

เตรียม

- เตรียม ข. เคียง, เรียง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๖)
- เตรียม ข. เคียง, เรียง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๕)
- เตรียม [เตรียม] ก. เทียบ เช่น เตรียมสมสุริย์ สถิต (สรรพสิทธิ์)
; จัดไว้เสร็จ, จัดไว้พร้อม, เช่น เตรียมตั้งต่อฉาน (ตะเลง-
พาย). (ข. เตรียม ว่า เป็นแถว). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๕๑๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ
คำว่า เตรียม ว่าหมายถึง เคียง หรือ เรียง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ
เปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง เทียบ ซึ่ง
มีความหมายโดยปริยายเช่นเดียวกับความหมายว่า เคียง เรียง ในสมัยที่ ๑
คือ อากาศเอามาให้ใกล้กัน หรือชิดกันแล้ว ยังหมายถึง จัดไว้เสร็จ, จัดไว้พร้อม
อีกด้วย

ถนำ

- ถนำ ข. ยา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๘)
- ถนำ ข. ยา. ท. ชื่อดินชนิดหนึ่ง. เปนยา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๓)
- ถนำ [ถะหน้า] น. ว่าเป็นชื่อดินชนิดหนึ่งสีเหลืองอ่อนใช้ทำยา, ยา. ถนำที่ก น. น้ำยา. (ข. ถนำ ว่า ยา). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๓๐-๔๓๑)
- ถนำ [ถะหน้า] น. ชื่อดินชนิดหนึ่ง สีเหลืองอ่อน ใช้ทำยาไทย, ยา. (ข. ถนำ ว่า ยา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๖๗)
- ถนำ [ถะหน้า] น. ชื่อดินชนิดหนึ่ง สีเหลืองอ่อน ใช้ทำยาไทย, ยา. (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๘๕)
- ถนำ [ถะหน้า] น. ชื่อดินชนิดหนึ่ง สีเหลืองอ่อน ใช้ทำยาไทย, ยา. (ข. ถนำ ว่า ยา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า ถนำ ว่า ยา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง ยา ยังหมายถึง ดินชนิดหนึ่งที่ใช้ทำยาได้อีกด้วย

ไถง

- ไถง ข. ดวงอาทิตย์, ตะวัน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๘)
- ไถง ข. ดวงอาทิตย์, ตะวัน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๓)
- ไถง [ถะไหง] น. ตะวัน, วัน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๔๐)
- ไถง [ถะไหง] น. ตะวัน ; วัน. (ข. ไถง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๗๗)
- ไถง [ถะไหง] น. ตะวัน ; วัน. (ข. ไถง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๘๘)
- ไถง [ถะไหง] น. ตะวัน ; วัน. (ข. ไถง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๓๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า ไถง ว่า ดวงอาทิตย์ หรือ ตะวัน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง ตะวัน แล้ว ยังหมายถึง วัน อีกด้วย

ทรรทิง

ทันทิง	ข. คอย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒๒)
ทันทิง	ข. คอย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๘)
ทรรทิง ๑	[ทัน-] ก. คอย. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๔๔)
ทรรทิง ๑	[ทัน-] ก. คอยท่า, ห่วงใย, ทรรทิง ก็ใช้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๘๐)
ทรรทิง ๑	[ทัน-] (กลอน) ก. คอยท่า, ห่วงใย, ทรรทิง ก็ใช้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๐๒)
ทรรทิง	[ทัน-] (กลอน) ก. คอยท่า, ห่วงใย ; บ่นถึง ; ทรรทิง ก็ใช้. (ข. ทนุทิง ว่า คอยท่า, รอคอย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๔๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า ทันทิง หรือ ทรรทิง ว่า คอย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง คอย หรือ คอยท่า แล้วยังหมายถึง ห่วงใย หรือ บ่นถึง อีกด้วย

ทำงน

ทำงน ทำวล	ข. หน้า, ห่วงใย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑๕)
ทำงน ทำวล	ป. ดำงน. ข. หน้า, ห่วงใย. ห่วงขวง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๖)
ทำงน	ก. ห่วงใย, ยุ่งใจ. น. ภาระ. (ข. ทงน ว่า หน้า). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๖๒)
ทำงน	ก. ห่วงใย, ยุ่งใจ. น. ภาระ. (ข. ทงน ว่า หน้า). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๕๕)

- ทำงาน (กลอน) ก. ห่วงใย, ยุ่งใจ. น. ภาระ. (ข. ทิ้งน ว่า หนัก).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๒๓)
- ทำงาน (กลอน) ก. ห่วงใย, ยุ่งใจ. น. ภาระ. (ข. ทิ้งน ว่า น้ำหนัก,
ความหนัก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๖๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า ทำงาน ไว้ว่า หนัก ห่วงใย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก นอกจากจะยังคงหมายถึง ห่วงใย แล้วยังมีความหมาย ว่า ยุ่งใจ และ ภาระ อีกด้วย

ทม

- ทม ข. ไหญ่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒๔)
- ทม ข. ไหญ่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖๐)
- ทม ว. ไหญ่, หลวง เช่น นครทม. (ข. ทม). (ราชฯ ๒๔๕๓,
หน้า ๔๗๕)
- ทม ว. ไหญ่, หลวง เช่น นครทม. (ข. ทม). (ราชฯ ๒๕๒๕,
หน้า ๔๑๕)
- ทม ว. ไหญ่, หลวง เช่น นครทม. (ข. ทม). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๕๕๒)
- ทม ว. ไหญ่, หลวง เช่น นครทม. (ข. ทม). (ราชฯ ๒๕๕๔,
หน้า ๕๕๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า ทม ว่าหมายถึง ไหญ่ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย แบบกว้างออก คือ นอกจากมีความหมายว่า ไหญ่ แล้ว ยังหมายถึง หลวง อีกด้วย

ระเมียร

- ระเมียร ข. ดู. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๑๔)
- ระเมียร ข. ดู. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๔)
- ระเมียร ก. ดู, น่าดู. (ข. รมีถ ว่า ดู). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๖๑)
- ระเมียร ก. ดู, น่าดู. (ข. รมีถ ว่า ดู). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๘๕)
- ระเมียร ก. ดู, น่าดู. (ข. รมีถ ว่า ดู). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๓๕)

ระเมียร ก. ดู, นำดู. (ข. รมีถ ว่า ดู). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๘๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า ระเมียร ว่าหมายถึง ดู แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย แบบกว้างออก คือ นอกจากหมายถึง ดู แล้ว ยังหมายถึง นำดู อีกด้วย

อันโทล

อันโทน ข. ท่องเที่ยว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗๔)

อันโทน ข. ท่องเที่ยว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๗๖)

อันโทล ก. ท่องเที่ยว. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๐๑๒)

อันโทล ก. ท่องเที่ยว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๑๑)

อันโทล [-โทน] ก. เวียนเกิดเวียนตาย, ท่องเที่ยวในสังสารวัฏ, เช่น หากเที่ยวในสงสารภพอัน โทลเกิดไปมาแล (จารึก วัดศรีชุม), นางก็อัน โทลไปมาในพิทธยาภพนี้ (ม. คำ หลวง ทศพร); ท่องเที่ยว เช่น อย่าดูถูกอัน โทลไพร จะ เยียโยแก่อกเจ้า (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์ กลบทเก่า). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๕๕)

อันโทล [-โทน] ก. เวียนเกิดเวียนตาย, ท่องเที่ยวในสังสารวัฏ, เช่น หากเที่ยวในสงสารภพอัน โทลเกิดไปมาแล (จารึก วัดศรีชุม), นางก็อัน โทลไปมาในพิทธยาภพนี้ (ม. คำ หลวง ทศพร); ท่องเที่ยว เช่น อย่าดูถูกอัน โทลไพร จะ เยียโยแก่อกเจ้า (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์ กลบทเก่า). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๕๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า อันโทน หรือ อันโทล ว่าหมายถึง ท่องเที่ยว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือ หมายถึง เวียนเกิดเวียนตาย, ท่องเที่ยวในสังสารวัฏ รวมทั้งความหมายว่า ท่องเที่ยว เช่นเดียวกับความหมาย ในสมัยที่ ๒ ด้วย

ค. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีความหมายคงเดิมในสองสมัยแรก แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๒ คำ ได้แก่

ตระกอง

ตระกอง	To embrace, to hold in one's embraces. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓๔)
ตระกอง	กระกอง, เป็นชื่ออาการที่ประคองกอดเซยเซม, เช่น ผัวหนุ่มเมียสาว เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๖๓)
ตระกอง	ข. กอด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๗)
ตระกอง	ข. กอด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)
ตระกอง	[ตระ-] ก. กอด. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๘๕)
ตระกอง	[ตระ-] ก. กอด, เกี่ยวพัน, กระกอง กี่ว่า. (ข. ตระกอง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒๑)
ตระกอง	[ตระ-] ก. กอด, เกี่ยวพัน, กระกอง กี่ว่า. (ข. ตระกอง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๒๖)
ตระกอง	[ตระ-] ก. กอด, เกี่ยวพัน, เช่น คุงมือไตรโลกยตระกอง เส็กเสี้ยนยากปอง จะปายจะป็นเปลื้องตน (อนิรุทธ์), กระกอง กี่ว่า. (ข. ตระกอง ว่า หอบ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า ตระกอง ไว้ว่า กอด แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากมีความหมายว่า กอด แล้วยังหมายถึง เกี่ยวพัน อีกด้วย

ทรวง

ชวง	นั่นคืออกกลางที่ชื่อว่าทรวง (กัศเวล, หน้า ๓๑๐)
ทรวง	ความเล่านี้ ไปดูเอาที่อักษร ช นั่นเถิด (กัศเวล, หน้า ๘๕๐)
ทรวง	Breast. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๕๔)

- ชวง คือออกนั้น, เหมือนอย่างคำว่า อูระทรวง เป็นต้นนั้น.
(อักขรฯ, หน้า ๑๕๓)
- ทรวง คืออะไวยวะที่หว่างอกนั้น, เช่น พระมหากษัตริย์
ทรวงทราบเหตุผลเต็มพระทรวง. (อักขรฯ, หน้า ๓๑๔)
- ทรวง ข. ออก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒๒)
- ชวง ข. ออก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๗๖)
- ทรวง ข. ออก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๖)
- ชวง, ทรวง ข. ออก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๐)
- ทรวง น. ออก. (ข. ทรวง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๔๕)
- ทรวง [ชวง] น. ออก, ใจ, มักใช้เข้ากับคำ ออก เป็น ทรวงอก,
โดยมากใช้ในบทกลอน, ที่ใช้เป็นสามัญก็มีบ้าง เช่น
เย็นทรวง. (ข. ทรวง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๘๐)
- ทรวง [ชวง] น. ออก, ใจ, มักใช้เข้ากับคำ ออก เป็น ทรวงอก,
โดยมากใช้ในบทกลอน, ที่ใช้เป็นสามัญก็มีบ้าง เช่น
เย็นทรวง. (ข. ทรวง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๐๒)
- ทรวง [ชวง] น. ออก, ใจ, มักใช้เข้ากับคำ ออก เป็น ทรวงอก.
(ข. ทรวง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๔๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่า พจนานุกรมในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ นิยาม
ความหมายของคำว่า ทรวง ไว้ว่า ออก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากมีความหมายว่า ออก แล้ว ยังหมายถึง
ใจ อีกด้วย

๑.๑.๒.๓ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ที่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๓
ประกอบด้วย คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมาย
ในสมัยที่ ๒, คำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ และคำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีความหมาย
คงเดิมในสองสมัยแรก แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๓ เพียงครั้งเดียว พบทั้งหมด
๒๑ คำ ดังนี้

ก. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๑๕ คำ ได้แก่

กรม

กรม	Division, cohort, troop, chief. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๖๑)
กรม ๒	(แบบ) น. ลำดับ เช่น จะเล่นโดยกรม (สมุทรโฆษ). [ส. ; ข. กฐ (กรม) ; หมวด, หมู่, กอง, ครอบคร้ว เช่น มวยกฐ หมายถึง ครอบคร้วหนึ่ง]. (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๓)
กรม ๒	[กรม] (แบบ) น. ลำดับ เช่น จะเล่นโดยกรม (สมุทรโฆษ). [ส. ; ข. กฐ (กรม) ; หมวด, หมู่, กอง, ครอบคร้ว เช่น มวยกฐ = ครอบคร้วหนึ่ง]. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕)
กรม ๒	น. ลำดับ เช่น จะเล่นโดยกรม [ส. ; ข กฐ หรือ กรม ว่า หมวด, หมู่, กอง ; ครอบคร้ว เช่น มวยกฐ = ครอบคร้วหนึ่ง]. (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒)
กรม ๒	[กรม] ก. (แบบ) น. ลำดับ เช่น จะเล่นโดยกรม (สมุทรโฆษ). [ส. ; ข. กฐ (กรม) ว่า หมวด, หมู่, กอง ; ครอบคร้ว เช่น มวยกฐ] (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑-๑๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กรม ว่า แผนก กอง กองทหาร หรือ หัวหน้า แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง ลำดับ

กระชับ

กระชับ	คือเอายางที่เหนียวๆทาเข้าเพื่อจะไม่ให้หลุดง่ายเร็วขึ้น. (คัสเวล, หน้า ๑๖)
กระชับ ๒	ก. แน่น, เนียน, แนบกันสนิท. (ข. ขุขัป). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๔)

กระชับ ๒ ก. แน่น, แนบแน่น, แนบกันสนิท, พอเหมาะ, แต่มีความหมายบอกว่า มีลักษณะที่ยิ่งขึ้นหรือที่เดียว เช่น กระชับแน่น กระชับตัว กระชับความ กระชับมือ. (ข. ขุขាប់). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒)

กระชับ ๒ ก. แน่น, แนบแน่น, แนบสนิทกัน, พอเหมาะ, แต่มีความหมายบอกว่า มีลักษณะที่ยิ่งขึ้นหรือที่เดียว เช่น กระชับแน่น กระชับตัว กระชับความ กระชับมือ. (ข. ขุขាប់). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๗)

กระชับ ๒ ก. แน่น, แนบแน่น, แนบกันสนิท, พอเหมาะ, แต่มีความหมายบอกว่า มีลักษณะที่ยิ่งขึ้นหรือที่เดียว เช่น กระชับแน่น กระชับตัว กระชับความ กระชับมือ. (ข. ขุขាប់). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระชับ ว่าหมายถึงการเอาขางเหนียวๆทาเพื่อให้ไม่หลุดง่าย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไปหมายถึง แน่น, แนบแน่น, แนบกันสนิท, พอเหมาะ และมีความหมายบอกว่า มีลักษณะที่ยิ่งขึ้นหรือที่เดียว อีกด้วย

กระพัง

กระพัง นั้นคือประเทศที่เป็นสีลามีน้ำไหลออกมานั้น เรียกว่า กระพังสีลา เหมือนคำพูดว่าไปตักน้ำที่กระพังสีลานั้น (กัศเวล, หน้า ๗๘๕)

กพัง Projection of earth or of rocks. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๔๑)

กระพัง ๑ น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, ตระพัง ตะพัง หรือ สะพัง ก็เรียก (เทียบ ข. ตระพัง : บ่อที่เกิดขึ้นเอง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๐)

กระพัง ๑ น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, ตระพัง ตะพัง สะพัง ก็เรียก. (เทียบ ข. ตระพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๐)

กระพัง น. แอ่ง, บ่อหนอง, ตระพัง ตะพัง หรือสะพังก็เรียก. (ข. ตระพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๑)

กระพัง ๑ น. แอ้ง, บ่อ, หนอง, ตระพัง ตะพัง หรือ สะพัง ก็เรียก.
(เทียบ ข. ตูรพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า กระพัง ว่าหมายถึง ที่ที่สร้างขึ้นด้วยหินและมีน้ำไหลออกมา แต่พจนานุกรม สมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง แอ้ง, บ่อ, หนอง

กั๊วล

กั๊วล นั้นคือชูระ เหมือนคำพูดว่าชูระกั๊วลอยู่ ยังไปไม่ได้
(คัสเวล, หน้า ๑๘๕)

กั๊วล Bussiness, important affair. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๘)

กั๊วล ชูระที่ขังต่าง ๆ ว่า กั๊วล. (อักษรฯ, หน้า ๓๐)

กั๊วล ก. เกี่ยวข้อง, ห่วงใย. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๑๒๒)

กั๊วล ก. ห่วงใย, มีใจพะวงอยู่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕)

กั๊วล ก. ห่วงใย, มีใจพะวงอยู่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๒)

กั๊วล ก. ห่วงใย, มีใจพะวงอยู่. (ข. กั๊วล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กั๊วล ว่า ชูระ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง เกี่ยวข้อง ห่วงใย หรือมีใจพะวงอยู่

โชน

โชน นั้นคือเป็นหญิงหนึ่งที่อยู่ในพระราชวังสำหรับจะได้
กำกับหญิงชาย ที่จะเข้าออกไปมานั้น หญิงเหล่านั้นแล
เรียกว่าโชน เหมือนคำพูดว่าพวกโชนเขากำกับคน
เข้าไป. (คัสเวลฯ ๒๕๕๓, หน้า ๑๕๓)

โชน นั้นคือเป็นชื่อแห่งหญิงพวกหนึ่งที่สำหรับดูแลข้างในวัง
นั้นเรียกว่าโชน. (คัสเวลฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๐๐)

โขน	Ladies of the palace. (ศัพท์, หน้า ๒๕๘)
โขน	คือเป็นชื่อคนผู้หญิงสำหรับทำราชการภายในพระราชวัง, ห้ามผู้คนเหมือนตำรวจผู้ชาย. (อักษรฯ, หน้า ๘๗)
โขน ๑	[โขน] (เล็ก) น. ตำแหน่งผู้ควบคุมกำลังทางทหาร ; เจ้าหน้าที่ประจำศาสนสถาน, เขียนเป็น โขณ ก็มี เช่น มอบไว้ในความดูแลของโขนพล (จารึกสยาม). (ข. โขน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๑๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า โขน ว่าหมายถึง ผู้หญิงที่ทำหน้าที่ดูแลการเข้าออกราชสำนักฝ่ายใน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง ตำแหน่งผู้ควบคุมกำลังทางทหาร, เจ้าหน้าที่ประจำศาสนสถาน

โขนทวาร

โขนทวาร	Female door-keepers of the palace. ^{๑๑} (ศัพท์, หน้า ๒๕๘)
โขนทวาร	น. ประตูป่า, ประตูป่าที่ทำตามตำราพราหมณ์ คือทำเป็นประตูสะดวด้วยใบไม้ให้ทหารผู้ไปทัพนั้นลอดไป มีพราหมณ์คู่หนึ่งนั่งบนร้านสูงสองข้างประตู คอยประน้ำเทพมนตร์ เพื่อเป็นชัยมงคลแก่กองทัพที่ยกไป. (ข. โขลงทวาร ว่า เป็นประตูใหญ่ที่มีเสาปักสองข้าง และมีไม้ขวางข้างบน). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๑๘)
โขนทวาร	[โขนทวาร] น. ประตูป่า, ประตูป่าที่ทำตามตำราพราหมณ์ คือทำเป็นประตูสะดวด้วยใบไม้ให้ทหารผู้ไปทัพ

^{๑๑} คำว่า “โขนทวาร” ในศัพท์ พจนานุกรม พจนานุกรม ให้ความหมายไว้ว่าเป็นผู้หญิงที่มีหน้าที่เฝ้าประตูวัง น่าจะเกิดจากความเข้าใจผิดของผู้จัดทำพจนานุกรมซึ่งเป็นชาวต่างชาติที่สับสนกับคำว่า “โขน” ซึ่งหมายถึงผู้หญิงที่ทำหน้าที่ควบคุมการเข้าออกของฝ่ายใน รวมกับคำว่า “ทวาร” ที่หมายถึงประตู จึงเข้าใจว่าหมายถึงโขนหรือผู้หญิงที่ทำหน้าที่เฝ้าประตูวัง จึงทำให้มีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่เมื่อเปรียบเทียบกับคำว่า “โขนทวาร” ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓

นั้นลอคไป มีพราหมณ์คู่หนึ่งนั่งบนร้านสูงสองข้าง
ประตुकอยประน้ำเทพมนตรี เพื่อเป็นชัยมงคลแก่
กองทัพที่ยกไป. (ข. โขลงทวาร ว่า เป็นประตูกใหญ่ที่มี
เสาปักสองข้างและมีไม้ขวางข้างบน). (ราชฯ ๒๕๒๕,
หน้า๑๕๘)

โกลนทวาร

[โกลนทวาร] น. ประตูกป่า, ประตูกป่าที่ทำตามตำรา
พราหมณ์ คือทำเป็นประตูกด้วยใบไม้ให้ทหารผู้ไปทัพ
นั้นลอคไป มีพราหมณ์คู่หนึ่งนั่งบนร้านสูง ๒ ข้างประตูก
คอยประน้ำเทพมนตรี เพื่อเป็นชัยมงคลแก่กองทัพที่
ยกไป. (ข. โขลงทวาร ว่า ประตูกใหญ่ที่มีเสาปัก ๒ ข้าง
และมีไม้ขวางข้างบน). (ราชฯ ๒๕๕๒, หน้า ๒๐๕)

โกลนทวาร

[โกลนทวาร] น. ประตูกป่า, ประตูกป่าที่ทำตามตำรา
พราหมณ์ คือทำเป็นประตูกด้วยใบไม้ให้ทหารผู้ไปทัพ
นั้นลอคไป มีพราหมณ์คู่หนึ่งนั่งบนร้านสูง ๒ ข้างประตูก
คอยประน้ำเทพมนตรี เพื่อเป็นชัยมงคลแก่กองทัพที่ยก
เข้าไป เรียกว่า เบิกโกลนทวาร. (ข. โขลงทวาร ว่า ประตูก
ใหญ่ที่มีเสาปัก ๒ ข้าง และมีไม้ขวางข้างบน). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๒๑๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
โกลนทวาร หรือ โกลนทวาร ว่าหมายถึง ผู้หญิงที่ทำหน้าที่เฝ้าประตูก แต่
พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ คือนิยาม
ความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง พิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ประกอบขึ้นเพื่อเป็นชัยมงคล
แก่กองทัพ

ฉบับ

ฉบับ

นั่นคือหนังสือทปนแบบปนอย่างที่ลอกแลเขียนนั้น
เรียกว่าฉบับ เหมือนคำพูดว่าหนังสือฉบับนี้เขาเขียน
คีนึก (คัสเวล, หน้า ๒๓๗)

ฉบับ

Pattern, example. (คัสพะฯ, หน้า ๘๗๐)

- ฉบับ เป็นชื่อแบบอย่างนั้น, เหมือนคนจะคัดเขียนหนังสือ, ต้องดูฉบับเดิมเป็นอย่างก่อนนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๘)
- ฉบับ น.แบบ, เล่มหนังสือ, เรื่อง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๓, หน้า ๓๐๕)
- ฉบับ [ฉะ-] น. หนังสือเรื่องเดียวกันซึ่งมีข้อความหรือสำนวนแตกต่างกัน เป็นต้น เช่น พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ต้นเดิมของหนังสือที่พิมพ์หรือเขียนเรียกว่า ต้นฉบับ ; ลักษณะนามเรียกหนังสือเล่มหรือหนังสือเป็นแผ่นที่ถือว่าเป็นหน่วยหนึ่งๆ เช่น จดหมาย ๓ ฉบับ สลากกินแบ่ง ๕ ฉบับ หนังสือสัญญา ๒ ฉบับ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๔๖)
- ฉบับ [ฉะ-] น. หนังสือเรื่องเดียวกันซึ่งมีข้อความหรือสำนวนแตกต่างกันเป็นต้นเช่น พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ต้นเดิมของหนังสือที่พิมพ์หรือเขียนเรียกว่า ต้นฉบับ ; ลักษณะนามเรียกหนังสือเล่มหรือหนังสือเป็นแผ่นที่ถือว่าเป็นหน่วยหนึ่ง ๆ เช่น จดหมาย ๓ ฉบับ สลากกินแบ่ง ๕ ฉบับ หนังสือสัญญา ๒ ฉบับ. (ข. จุบาย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๑๒)
- ฉบับ [ฉะ-] น. หนังสือเรื่องเดียวกันซึ่งมีข้อความหรือสำนวนแตกต่างกันเป็นต้น เช่น พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ต้นเดิมของหนังสือที่พิมพ์หรือเขียนเรียกว่า ต้นฉบับ ; ลักษณะนามเรียกหนังสือเล่มหรือหนังสือเป็นแผ่นที่ถือว่าเป็นหน่วยหนึ่งๆ เช่น จดหมาย ๓ ฉบับ สลากกินแบ่ง ๕ ฉบับ หนังสือสัญญา ๒ ฉบับ. (ข. จุบาย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ฉบับ ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายที่หนึ่งหมายถึง แบบ ต้นแบบ ความหมายที่สองหมายถึง เล่มหนังสือ ส่วนความหมายที่สามหมายถึง เรื่อง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไป

จากเดิม โดยมี ๓ ความหมายเช่นเดิม ความหมายแรกหมายถึง หนังสือเรื่องเดียวกันซึ่งมีข้อความหรือสำนวนแตกต่างกัน, ต้นเดิมของหนังสือที่พิมพ์หรือเขียน เรียกว่าต้นฉบับ ส่วนความหมายที่สอง คือลักษณะนามที่ใช้เรียกหนังสือเล่มหรือหนังสือเป็นแผ่นที่ถือว่าเป็นหน่วยหนึ่งๆ

ตฺร

ตฺร นั้นคือประเทศที่ทำไว้ด้วยอดิปนุเป็นต้น ทำสำหรับใส่สิ่งของต่างๆนั้นเรียกว่าตฺร อนึ่งความเหมือนกับกรูเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๔๒๘)

ตฺร เป็นชื่อที่อย่างหนึ่งสำหรับไว้ของ, เช่น ฉาง เป็นต้น, อนึ่งเป็นชื่อการตฺรผา. (อักขรฯ หน้า ๑๖๒)

ตฺร ๑ [ตฺร] น. ที่ขังคนซึ่งขุดเป็นบ่อแห่งมีฝาปิด. (เทียบ ข. ทฺรูงว่า ที่ขัง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๖๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ตฺร ว่าหมายถึง ที่ที่สร้างไว้สำหรับเก็บสิ่งต่างๆ หรือตรงกับคำว่า กรู แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง ที่สำหรับขังคน ซึ่งขุดเป็นบ่อแห่งแล้วมีฝาปิด

ตะพัง

ตะพัง กะบัง, ทำนบ, ฝาย, คือทำนบที่เขาปิดกั้นน้ำตามลำห้วยไว้ นั้น เช่น พวกชาวเหนือปิดน้ำ เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๒๓๓)

ตะพัง น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, กระจัง กระจัง หรือ สะพัง ก็เรียก. (เทียบ ข. ตฺรพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๓๕)

ตะพัง น. แอ่ง, บ่อ, หนอง, กระจัง กระจัง หรือ สะพัง ก็เรียก. (ข. ตฺรพัง ว่า บ่อที่เกิดขึ้นเอง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๔๔)

ตะพัง น. แอ้ง, บ่อ, หนอง, กระทบง กระทบง หรือ สะพัง ก็เรียก.
(เทียบ ข. ตูรพัง ว่า บ่อที่เกิดเอง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๔๗๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
ตะพัง ว่าหมายถึง ทำนบหรือฝาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบย้ายที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง แอ้ง, บ่อ, หนอง

บังเหตุ

บังเหตุ นั้นคือปิดบังเสียซึ่งเหตุก็ว่าคือให้ปนไปก็ว่าเหมือน
คำพูดว่าเหตุนั้นเข้าปิดบังเสียแลยังเหตุให้ปนไป
(กัศเวล, หน้า ๔๖๓)

บังเหตุ Accident, unexpected event. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๔)

บังเหตุ คือบังคานเหตุ, เหมือนการไม่ควรจะมีเหตุ, แลเหตุนั้น
มาเกิดขึ้นว่า บังเหตุ. (อักษรฯ, หน้า ๓๕๕)

บังเหตุ (โบ) ก. ประมาท เช่น บังเหตุดูถูก. (ข. บุรเทศ) ; ทำให้
เป็นเหตุ, บันดาลเหตุ, เช่น โบก็บังเหตุร้ายประจักษ์ตา.
(ขุนช้างขุนแผน). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๑)

บังเหตุ (โบ) ก. ประมาท เช่น บังเหตุดูถูก. (ข. บุรเทศ) ; ทำให้
เป็นเหตุ, บันดาลเหตุ, เช่น โบก็บังเหตุร้ายประจักษ์ตา.
(ขุนช้างขุนแผน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๖๓)

บังเหตุ (โบ) ก. ประมาท เช่น บังเหตุดูถูก. (ข. บุรเทศ) ; ทำให้
เป็นเหตุ, บันดาลเหตุ, เช่น โบก็บังเหตุร้ายประจักษ์ตา.
(ขุนช้างขุนแผน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๑๔)

บังเหตุ (โบ) ก. ประมาท เช่น บังเหตุดูถูก. (ข. บุรเทศ) ; ทำให้
เป็นเหตุ, บันดาลเหตุ, เช่น โบก็บังเหตุร้ายประจักษ์ตา
(ขุนช้างขุนแผน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๖๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
บังเหตุ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ปิดบังเหตุไว้ ความหมายที่สองคือ
ยังเหตุให้ปนไป หรือบันดาลเหตุ คือเหตุไม่ควรจะเกิดขึ้นแต่ก็เกิดขึ้น แต่
พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายย้ายที่ คือความหมายว่า

ทำให้เป็นเหตุ, บันดาลเหตุ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่สองในสมัยที่ ๑ ยังคงอยู่ แต่ความหมายแรกว่า ปิดบังเหตุ นั้นหายไป และได้นิยามความหมายใหม่ ว่า ประมาท

บำเพ็ญ

บำเพ็ญ คือทำส่วนบุญต่าง ๆ นั้น, เหมือนอย่างคนนั่งกรรมฐาน นั้น. (อักขรฯ, หน้า ๓๕๕)

บำเพ็ญ บริบูรณ์, คือคนกระทำทานแลรักษาศีลเป็นต้น, ว่า บำเพ็ญทานบำเพ็ญศีลนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๓๕๕)

บำเพ็ญ ก. ทำให้เต็มบริบูรณ์, เพิ่มพูน, (มักใช้ในเรื่องเกี่ยวกับ ศาสนา) เช่น บำเพ็ญบุญ บำเพ็ญบารมี ; ประพฤติ, ปฏิบัติ เช่น บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ บำเพ็ญพรต. (ข. บำเพ็ญ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๗๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า บำเพ็ญ ว่าหมายถึง การทำบุญ หรือการสร้างกุศลต่างๆ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง ทำให้เต็มบริบูรณ์, เพิ่มพูน โดยมักใช้ในเรื่องเกี่ยวกับศาสนา

กุม

กุม นั่นก็ว่าที่ว่าแผ่นดินเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๕๓๔)

กุม พื้น, คือพื้น, บันดาลของที่เป็นพื้นข้างบนข้างล่างอยู่แห่ง ใดๆ เรียกกุม. (อักขรฯ, หน้า ๔๕๖)

กุม น. บ้าน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๘๕)

กุม น. บ้าน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๑๕)

กุม น. บ้าน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๒๕)

กุม น. บ้าน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๗๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กุม ว่าหมายถึง แผ่นดิน หรือ พื้น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง บ้าน

สมอ

สมอ นั้นคือเป็นชื่อแห่งต้นไม้อย่างหนึ่ง อนึ่งคือเป็นไม้ที่เขา
ทอดทิ้งลงในน้ำให้ลำเถาอยู่คือนั้นก็เรียกว่าสมอ
(คัสเวล, หน้า ๒๕๔)

สมอ A tree that bears gall-nuts. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๐๔)

สมอ The the anchor of vessel or of a boat (ศัพท์ฯ, หน้า
๗๐๔)

สมอ เป็นชื่อต้นไม้อย่างหนึ่ง, เป็นไม้อย่างกลาง เกิดในป่า
ผลมันรสขม เขาทำยาได้. อย่างหนึ่งเป็นเครื่องเรือที่เขา
ทอดลงกับพื้นดินให้เรืออยู่นั้น. (อักขรฯ, หน้า ๗๐๔)

สมอ ๑ [สะหฺมอ] น. หิน. (ข. ถมอ) ; ของหนักที่ล้ามโซ่หรือ
เชือกอยู่กับเรือเมื่อจอดเรือทอดลงไปให้เกาะ
ดินเพื่อไม่ให้เรือเคลื่อนไปที่อื่น. (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า
๘๗๑)

สมอ ๑ [สะหฺมอ] น. หิน. (ข. ถมอ) ; ของหนักที่ล้ามโซ่หรือ
เชือกอยู่กับเรือเมื่อจอดเรือทอดลงไปให้เกาะดินเพื่อ
ไม่ให้เรือเคลื่อนไปที่อื่น. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๕๕)

สมอ ๑ [สะหฺมอ] น. หิน. (ข. ถม) ; ของหนักที่ล้ามโซ่หรือเชือก
อยู่กับเรือเวลาจอดเรือ ใช้ทอดลงไปในน้ำให้เกาะพื้น
เพื่อไม่ให้เรือเคลื่อนไปที่อื่น. (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า
๑๑๒๘)

สมอ ๑ [สะหฺมอ] น. หิน. (ข. ถมอ) ; ของหนักที่ล้ามโซ่หรือ
เชือกอยู่กับเรือ เวลาจอดใช้ทอดลงไปในน้ำให้เกาะพื้น
เพื่อไม่ให้เรือเคลื่อนไปที่อื่น. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า
๑๑๖๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
สมอ ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ความหมายที่
สองคือ สิ่งที่ทิ้งลงในน้ำเพื่อให้เรือจอดได้ คือสมอเรือ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓
มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือความหมายซึ่งสอดคล้องกับ
ความหมายที่สองในสมัยที่ ๑ ยังคงอยู่ คือหมายถึง ของหนักที่ล้ามโซ่หรือเชือก

อยู่กับเรือ เวลาจอดใช้ทอดลงไปใต้น้ำให้เกาะพื้นเพื่อไม่ให้เรือเคลื่อนไปที่อื่น แต่ความหมายแรกที่หมายถึงต้นไม้ชนิดหนึ่งนั้นหายไป และได้นิยามความหมายใหม่ว่าหมายถึง หิน

สังกัต

- สังกัต นั่นคือต้อนไว้ เหมือนกับคนต้อนซึ่งไก่มาให้ไปได้นั้นก็เรียกว่าสังกัต อนึ่งคือกำหนดให้เหมือนกับคนเปนว่าท่านแลท่านกำหนดให้ซึ่งเข้ากินเดือนหนึ่งเปนเข้าเท่านั้นเท่านั้น อย่างนี้ก็เรียกว่าเขาสังกัตให้เข้ากิน (คัสเวล, หน้า ๓๐๕ - ๓๐๖)
- สังกัต To distribute the daily food. (สังกัต, หน้า ๗๑๒)
- สังกัต ก. หมายถึง, ขึ้นอยู่, รวมอยู่. (ข. สกัต).
- (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๕๐)
- สังกัต ก. หมายถึง, ขึ้นอยู่, รวมอยู่. (ข. สกัต).
- (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๐๒)
- สังกัต ก. ขึ้นอยู่, รวมอยู่, เช่น กรมวิชาการสังกัต กระทรวงศึกษาธิการ. น. ส่วนราชการที่มีหน่วยงานย่อยๆ ขึ้นอยู่ เช่น กรมสามัญศึกษาอยู่ในสังกัตกระทรวงศึกษาธิการ, โดยปริยายหมายถึงที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เช่น เขาเป็นคนไม่มีสังกัต คือ เป็นคนที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หมายถึง คนเร่ร่อนพเนจร. (ข. สกัต). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๕๘)
- สังกัต ก. ขึ้นอยู่, รวมอยู่, เช่น กรมศิลปากรสังกัตกระทรวงวัฒนธรรม. น. ส่วนราชการที่มีหน่วยงานย่อยๆ ขึ้นอยู่ เช่น กรมการศาสนาอยู่ในสังกัตกระทรวงวัฒนธรรม, โดยปริยายหมายถึงที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เช่น เขาเป็นคนไม่มีสังกัต คือ เป็นคนที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หมายถึง คนเร่ร่อนพเนจร. (ข. สกัต). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๕๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สังกัด ว่าไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง ต้อน ส่วนความหมายที่สอง หมายถึงลักษณะที่คนเข้าไปเป็นบ่าวของมูลนายแล้วได้รับข้าวเป็นประจำ ทุกเดือน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง ขึ้นอยู่, รวมอยู่ และหมายถึงส่วนราชการที่มีหน่วยงานย่อยๆ ขึ้นอยู่

างขนาง

างขนาง

นั้นความเหมือนกับแทงเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๑๕๕)

างขนาง

To doubt, to suspect. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๘)

ขนาง

To doubt. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๑๕)

างขนาง

คืออาการที่ใจรำคาญ คิดว่าจะให้ฤาอย่าให้ดี จะกินดีฤา อย่ากินดี เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๘๐๐)

างขนาง

[-ชะหฺนาง] ก. อาย, ขวยเงิน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๖๐)

างขนาง

[-ชะหฺนาง] ก. อาย, ขวยเงิน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔๐๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า างขนาง ว่าหมายถึง ความสงสัย แคลงใจ (To doubt, to suspect.) แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง อาย หรือ ขวยเงิน

ข. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ในสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๕ คำ ได้แก่

กระลา

กะลา

ข. กอง, กลาง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘).

กะลา

ข. กอง, กลาง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘)

กะลา

ข. ท่วงที, กอง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕)

กะลา

ข. กอง, กลาง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๖)

- กระลา ๑ (โ) น. ท่วงที (อนันตวิภาค) ; ที่, กอง, เช่น กระลา บังคลคนพอง (ดุขฎีสังเวย). (เทียบ ข. กุรพา). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๕)
- กระลา ๑ (โ) น. ท่วงที (อนันตวิภาค) ; ที่, กอง, เช่น กระลา บังคลคนพอง (ดุขฎีสังเวย). (เทียบ ข. กุรพา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๓)
- กระลา ๑ (โ) น. ท่วงที (อนันตวิภาค) ; ที่, กอง, เช่น กระลา บังคลคนพอง (ดุขฎีสังเวย). (เทียบ ข. กุรพา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๘)
- กระลา ๑ (โ) น. ท่วงที (อนันตวิภาค) ; ที่, กอง, เช่น กระลา บังคลคนพอง (ดุขฎีสังเวย). (เทียบ ข. กุรพา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ คำว่า กระลา ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง กอง ความหมายที่สองคือ กลาง ส่วนความหมายที่สามคือ ท่วงที แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ กล่าวคือ ความหมายที่หนึ่งและสามว่า กอง และ ท่วงที ยังคงมีอยู่เช่นเดียวกับในสมัยที่ ๒ แต่ความหมายที่สองว่า กลางนั้นหายไป แล้วเปลี่ยนเป็นความหมายว่า “ที่” เข้ามาแทน จึงถือว่าเป็น การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่

กำรล

- กำรล (ข.พ.) ยี่ฟู. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑)
- กำรล [-รลน] (แบบ) น. เครื่องลาด เช่น นั่งในกำรลไฟโรจน. (ม.คำหลวง ทศพร). (ข.กำรล). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๔๔)
- กำรล [-รลน] (แบบ) น. เครื่องลาด เช่น นั่งในกำรลไฟโรจน. (ม. คำหลวง ทศพร). (ข. กำรล). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๖)
- กำรล [-รลน] น. เครื่องลาด เช่น นั่งในกำรลไฟโรจนใน นิโครธารามรังเรจนั้นน. (ม. คำหลวง ทศพร).

(ข. กัราล). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๔)

กัราล [-ราน] (แบบ) น. เครื่องลาด เช่น นั่งในกัราลไฟโรจน์
ในนิโคธารามรังเรจน์น (ม. คำหลวง ทศพร).

(ข. กัราล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า
กัราล หรือ กัรล ว่าหมายถึง ยี่ภู่ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบย่ำที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง เครื่องลาด

เขมา

เขมา, เขมา ข.พ. คำ, ม้ว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗)

เขมา, เขมา ข.พ. คำ, ม้ว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐)

เขมา ๒ [ชะเหมา] น. ชื่อโกศชนิดหนึ่งใช้ทำยา. (ข. คำ).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๑๐)

เขมา ๒ [ชะเหมา] น. โกลุเขมา. (ข. เขมา = คำ).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๓)

เขมา [ชะเหมา] น. โกลุเขมา. (ข. เขมา ว่า คำ).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕๘)

เขมา ๒ [ชะเหมา] น. โกลุเขมา. (ดู โกลุเขมา ที่ โกลุ).
(ข. เขมา ว่า คำ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๐๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของ
คำว่า เขมา ไว้ว่า คำ ม้ว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย
แบบย่ำที่ โดยนิยามความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม คือหมายถึง โกลุเขมา หรือ
โกลุเขมา ซึ่งเป็นพืชชนิดหนึ่งที่ใช้ทำยา

โคง

ชะโคง ข. สูง, (หรือจะเป็นกะโคง). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓)

ชะโคง ข. สูง (หรือจะเป็นกะโคง.). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗)

โคง [ชะโคง] น. กระโคง, ไบเรือ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า
๒๑๗)

- โคง [ชะโคง] น. กระโคง ; ไบเรือ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๗)
- โคง [ชะโคง] น. กระโคง, ไบเรือ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๐๘)
- โคง [ชะโคง] น. กระโคง, ไบเรือ. (ข. โกฎง ว่า ไบเรือ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๑๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า ชะโคง หรือโคง ว่าหมายถึง สูง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง กระโคง, ไบเรือ

จำเหียง

- จำเหียง ข. ชิกหนึ่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๓)
- จำเหียง ข. ชิกหนึ่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๔)

จำเหียง ก. โค้งอน เช่น งาเจียงจำเหียงแข. (ยวนพ่าย). (แปลงมาจากเถียง). (ข. จำเหียง ว่า ชิก, เลี้ยว). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๑๐)

จำเหียง ก. โค้งอน เช่น งาเจียงจำเหียงแข (ยวนพ่าย). (แปลงมาจากเถียง). (ข. จำเหียง ว่า ชิก, เลี้ยว). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๒๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ นิยามความหมายของคำว่า จำเหียง ว่าหมายถึง ชิกหนึ่ง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไป หมายถึง โค้งอน

ค. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีความหมายคงเดิมในสองสมัยแรก แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกในสมัยที่ ๓ พบเพียง ๑ คำ ได้แก่

ชำระ

ชำระ นั่นคือกระทำให้สะอาดคือกวาดแลล้างแลขนแลเท แลถูก็เรียกว่าชำระ เหมือนคำพูดว่าเอาของนี้ไปชำระ เสียให้สะอาด อนึ่งคือเหมือนคนพิภกษาความนั่นก็

เรียกว่าชำระความ เหมือนคำพูดว่าชำระชำระความอยู่
(กัศเวล, หน้า ๒๓๓)

ชำระ To clean, to wash. (สัพพะฯ, หน้า ๘๗๖)

ชำระ คือการที่กระทำให้ผ่อง, ทำให้บริสุทธิ์, ทำให้หมด
มลทิน, เหมือนอย่างคนล้างถ้วยแก้วให้สะอาด เป็นต้น.
(อักษราฯ, หน้า ๑๗๒)

ชำระ ชระ ชะ ข.พ. ล้าง, ทำให้หมดสิ่งชั่ว (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๖๑)

ชำระ, ชระ = ชะ ข.พ. ล้าง, ทำให้หมด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๑๐)

ชำระ ก. ชะล้างให้สะอาด เช่น ชำระร่างกาย ; สะสาง,
ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น, เช่น ชำระพระไตรปิฎก ชำระ
พจนานุกรม ; พิจารณาตัดสิน เช่น ชำระความ ; จ่าย เช่น
ชำระเงิน ชำระหนี้ ชำระค่าไฟฟ้า. (ข. ชระ ว่า ล้าง).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๗๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ นิยาม
ความหมายของคำว่า ชำระ ว่าหมายถึง การทำให้สะอาด แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓
นิยามความหมายกว้างออกจากเดิม คือนอกจากหมายถึง การทำให้สะอาด
หรือการชะล้างให้สะอาดแล้ว ยังมีความหมายว่า สะสาง ปรับปรุงแก้ไข และพิจารณา
ตัดสิน อีกด้วย

๑.๒ การเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นสองสมัย

หมายถึงคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย และมีการเปลี่ยนแปลง
ความหมาย ๒ ครั้ง คือเกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายระหว่างสมัยที่ ๑ กับสมัยที่ ๒ และระหว่าง
สมัยที่ ๒ กับ สมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๓๕ คำ ได้แก่

กรรเจียก

กัณเจียก False long ears of actors. (สัพพะฯ, หน้า ๒๓๓)

กัณเจียก คือกะบังหน้าคนใส่ไว้ที่หน้าผากตลอดลงไปถึงหูซ้าย
ขวาเมื่อแต่งตัวเล่นละครนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๓๖)

กรรเจียก ข.พ. หู. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๗)

กรรเจียก, กระเจียก ข.พ. หู. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๗)

กรรเจียก	[กั้น-] น. ดอกไม้ทัด เช่น กรรเจียกจอนแก้ว แพรวพราว (อิเหนา) น.หู เช่น กรรเจียกจรจำหลักลายช้ายขวา (สังข์ทอง). (ข. ตูรเจยก ตูรอเจียก) : หู). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๑๖)
กรรเจียก	[กั้น-] น. ดอกไม้ทัด เช่น กรรเจียกจอนแก้ว แพรวพราว (อิเหนา) น. หู เช่น กรรเจียกจรจำหลักลายช้ายขวา (สังข์ทอง). [ข. ตูรเจยก (ตฺรอเจียก) = หู]. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๑)
กรรเจียก	[กั้น-] น. เครื่องประดับหูมีรูปเป็นกระหนก เช่น กรรเจียกซ้อนจอนแก้วแพรวพราว (อินเหนา). (ข. ตูรเจียก ว่าหู). (ราชฯ ๒๕๕๒, หน้า ๑๔)
กรรเจียก	[กั้น-] น. เครื่องประดับหูมีรูปเป็นกระหนก ใช้ประกอบกับพระมหามงกุฎ พระชฎา หรือรัดเกล้า เช่น กรรเจียกซ้อนจอนแก้วแพรวพราว (อิเหนา). (ข. ตูรเจียก ว่า หู). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กั้นเจียก ว่าเป็นเครื่องประดับชนิดหนึ่งที่ใช้ในการแสดงละคร แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ คำว่า กรรเจียก เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง หู จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากคำว่า กรรเจียก จะหมายถึง หู เช่นเดียวกับในสมัยที่ ๒ แล้ว ยังหมายถึงเครื่องประดับบริเวณหูชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นความหมายเดียวกันกับที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ ก่อนจะหายไป ในสมัยที่ ๒

กระจอก

กะจอก	นั่นคือเป็นชื่อแห่งนกออย่างหนึ่ง เรียกว่านกกะจอก อีกประการหนึ่งเป็นชื่อแห่งม้าที่มีท้าวเดิรมิตีเดิรมิเสมอกัน นั้นเรียกว่า ม้าท้าวกะจอก. (กัศเวล, หน้า ๓๕)
กระจอก	คนฤๅษีตัวขาเลียขาเสียดิเร โขยกๆ, ว่า กระจอก. (กัศเวล, หน้า ๔๕)
ขะจอก, กระจอก	ข. ง่อย, เดีน, โขยก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗)

- กระจอก ๓ ว. (ขา) เขยก. (ข. ขุก : เขยก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๖)
- กระจอก ๓ ว. (ขา) เขยก. (ข. ขุก = เขยก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒)
- กระจอก ๓ ว. เขยก (ใช้แก่ขา) ; (ปาก) ไม่สำคัญ, เล็กน้อย, เช่น เรื่องกระจอก, ต่ำต้อย เช่น คนกระจอก. (ข. ขุก ว่า พิการ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๒)
- กระจอก ๓ ว. เขยก (ใช้แก่ขา). (ข. ขุก ว่า ขาพิการ) ; (ปาก) ไม่สำคัญ, เล็กน้อย, เช่น เรื่องกระจอก, ต่ำต้อย เช่น คนกระจอก. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระจอก, กระจอก ว่าเป็นชื่อของนกชนิดหนึ่ง และหมายถึงอาการของคนหรือสัตว์ ที่เดินขาเขยก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ แคนเข้า กล่าวคือไม่ปรากฏความหมายที่หมายถึงนกชนิดหนึ่ง คงเหลือแต่ ความหมายที่เกี่ยวกับอาการขาเขยก คือ งอ, เดิน, โขยก จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากคำว่า กระจอก จะหมายถึง อาการขาเขยกเช่นเดียวกับความหมายในสมัยที่สองแล้ว ยังมี ความหมายว่า ไม่สำคัญ, เล็กน้อย, เช่น เรื่องกระจอก, ต่ำต้อย เช่น คนกระจอก (ปรากฏเฉพาะในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒)

กระแส

- กระแส นั้นคือเส้นทางที่น้ำไหลเชียวนั้น ก็เรียกว่ากระแส (คัสเวล, หน้า ๓๕)
- กระแส Fact of the matter, circumstances, windings. (สัพพะฯ, หน้า ๒๔๖)
- กระแส Vide กระแส (สัพพะฯ, หน้า ๓๕๕)
- กระแสร ทางความหฤสาयน้ำไหล. (อักขรฯ, หน้า ๒๗)
- กระแสร ทางความ, หฤทางน้ำไหล, หฤสาयน้ำ. (อักขรฯ, หน้า ๕๓)
- กระแส, กระแสร ข. ทาง, สาย, ช่อ, เรือง, ข่าว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕)

กระแสด, กระแส	ข. ทาง, สาย, ข้อม, เรือง, ข่าว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕)
กระแสด, กระแส	ข. สาย, สายน้ำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕)
กั้นแสด, กระแสด	ข.พ. เชือก, สาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕)
กระแสด, กระแส	ข. ทาง, สาย, ข้อม, เรือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๖)
กั้นแสด, กระแสด	ข.พ. เชือก, สาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕)
กระแสด	น. อาการไหลไป, สาย. เส้นวัดที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็ก เป็นต้น เรียกว่า เส้นกระแสด. (เทียบ ข. แหฺส : เชือก). (ราชฯ ๒๔๕๑, หน้า ๑๒)
กระแสด	น. น้ำหรือลมเป็นต้นที่ไหลหรือพัดเรื่อยเป็นแนวเป็นทางไปไม่ขาดสาย เช่น กระแสน้ำ กระแส, โดยปริยายหมายถึงอาการเช่นนั้น ; เส้น, สาย, แนว, ทาง, เช่น กระแสความ กระแสความคิด ; เส้นวัดที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็ก เป็นต้น เรียกว่า เส้นกระแสด. (ข. แหฺส = เชือก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๖)
กระแสด	น. น้ำหรือลมเป็นต้นที่ไหลหรือพัดเรื่อยเป็นแนวเป็นทางไปไม่ขาดสาย เช่น กระแสน้ำ กระแส, โดยปริยายหมายถึงอาการเช่นนั้น ; เส้น, สาย, แนว, ทาง, เช่น กระแสความ กระแสความคิด ; เส้นวัดที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็ก เป็นต้น เรียกว่า เส้นกระแสด. (ข. แหฺส = เชือก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๕)
กระแสด	น. น้ำหรือลมเป็นต้นที่ไหลหรือพัดเรื่อยเป็นแนวเป็นทางไปไม่ขาดสาย เช่น กระแสน้ำ กระแสลม, โดยปริยายหมายถึงอาการเช่นนั้น ; เส้น, สาย, แนว, ทาง, เช่น กระแสความ กระแสความคิด ; เส้นวัดที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็ก เป็นต้น เรียกว่า เส้นกระแสด. (เทียบ ข. แหฺส ว่า เชือก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กระแสด ว่าหมายถึงลักษณะของลมหรือน้ำที่เคลื่อนมาเป็นสาย และรวมเรียกสิ่งใด ๆ ที่มีลักษณะเช่นเป็นสายเป็นทางเช่นเดียวกับลมหรือน้ำ เช่น กระแสความ กระแสข่าว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ

กว้างออก นอกจากจะหมายถึงลักษณะที่เป็นสายอย่างสายลมสายน้ำหรือ
กระแสความแล้ว ยังมีความหมายว่า เชือก อีกด้วย จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการ
เปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือยังคงมีความหมายว่าเป็นลักษณะน้ำ
หรือลมเป็นต้น ที่ไหลหรือพัดเรื่อยเป็นแนวเป็นทางไปไม่ขาดสาย และโดย
ปริยายหมายถึงอาการเช่นนั้นคือลักษณะที่เป็นเส้น, สาย, แนว เช่นเดียวกับ
ความหมายในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ แต่ความหมายว่า เชือก ที่ปรากฏในสมัย
ที่ ๒ นั้นไม่ปรากฏในสมัยนี้ แต่มีความหมายอื่นเข้ามาแทนคือหมายถึง เส้นวัด
ที่ดินทำด้วยหวายหรือเหล็กเป็นต้น เรียกว่า เส้นกระแส จึงถือว่ามีกรเปลี่ยนแปลง
ความหมายแบบย้ายที่

กราน

กราน

นั่นคือคำไว้ยันไว้ เหมือนกับเรือจะ โคนแลเอาถ้ำคำ
กรานไว้ไม่ให้เรือ โคนได้ (กัศเวส, หน้า ๑๗๑)

กราน

To prostrate one's self. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๕๔)

กราน

ข. หมอบ ก้ม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๖)

กราน

ข. หมอบ, ห้ม, ป. เต่าไฟ, หม้อไฟ, คบไฟ, ชูคไฟ.
(ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๖)

กราน ๒

[กราน] ก. ใช้เข้ากับคำอื่น หมายความว่า ทอดตัว หรือ
ล้มตัวราบ เช่น ก้มกราน หมอบกราน, หมายความว่า คำ,
ยัน, เช่น ยันกราน ยืนกราน. ในบทกลอนใช้โดยลำพัง
ก็มี เช่น ก็กรานในกลางรณภู (สมุทรโฆษ), พระรามตัด
ดินสินมือเสียด กรานคอปไปไหว้ที่นอกเมือง (มโนห์รา).
(ข. กราล ว่า ปุ,ลาด). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๐)

กราน ๒

[กราน] ก. ใช้เข้ากับคำอื่น หมายความว่า ทอดตัว หรือ
ล้มตัวราบ เช่น ก้มกราน หรือ หมอบกราน, หมายความว่า
คำ, ยัน, เช่น ยันกราน ยืนกราน, ในบทกลอนใช้โดย
ลำพังก็มี เช่น ก็กรานในกลางรณภู (สมุทรโฆษ),
พระรามตัดดินสินมือเสียด กรานคอปไปไหว้ที่นอกเมือง
(มโนห์รา). (ข. กราล ว่า ปุ,ลาด). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๕๑)

กราน ๒

[กราน] ก. ใช้เข้าคู่กับคำอื่น หมายความว่า ทอดตัว หรือ ล้มตัวลงราบ เช่น ก้มกราน หรือ หมอบกราน, หมายความว่า คำ, ยัน, เช่น ยันกราน ยืนกราน, ในบทกลอนใช้โดยลำพังก็มี เช่น ก็กรานในกลางรณภู (สมุทรโฆษ), พระรามตัดดินสิ้นมือเสียด กรานคอบไปไหวที่นอกเมือง (มโนห์รา), โบราณเขียนเป็น กราล ก็มี. (ข. กราล ว่า ปู, ลาด). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๖)

กราน ๒

[กราน] ก. ใช้เข้าคู่กับคำอื่น หมายความว่า ทอดตัว หรือ ล้มตัวลงราบ เช่น ก้มกราน หรือ หมอบกราน, หมายความว่า คำ, ยัน, เช่น ยันกราน ยืนกราน, ในบทกลอนใช้โดยลำพังก็มี เช่น ก็กรานในกลางรณภู (สมุทรโฆษ), พระรามตัดดินสิ้นมือเสียด กรานคอบไปไหวที่นอกเมือง (มโนห์รา), โบราณเขียนเป็น กราล ก็มี. (ข. กราล ว่า ปู, ลาด). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กราน ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงการล้มไว้หรือยันไว้ ความหมายที่สองคืออาการหมอบหรือหมอบกราบ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือไม่ปรากฏความหมายที่หมายถึงการล้มยัน คงปรากฏแต่ความหมายว่าหมอบ หรือก้ม จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือมี ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงอาการที่ทอดตัวหรือล้มตัวลงราบ และความหมายที่สองคือ คำ, ยัน ซึ่งเป็นความหมายในลักษณะเดียวกับความหมายในสมัยที่ ๒

กำเดา

กำเดา

คำเขมร ว่า ร้อน, อนึ่งเลือกที่ไหลออกจากจมูกเหตุด้วยร้อน, หลกกระทบสิ่งใดๆเข้า, ว่า เลือดกำเดา.
(อักษราฯ, หน้า ๑๓)

กำเดา, เขดา

ข.พ. ร้อน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕)

กำเดา, เขดา

ข.พ. ร้อน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔)

- กำเดา น. ความร้อน, เลือดที่ออกทางจมูก. (ข. เกตุว่า ร้อน) ; เรียกไขชุนิดหนึ่งที่เกิดจากหวัดว่า ไขกำเดา (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๔๑)
- กำเดา น. เลือดที่ออกทางจมูก เรียกว่า เลือดกำเดา. (ข. เกตุว่า ร้อน) ; แพทย์แผนโบราณเรียกไขชุนิดหนึ่งที่เกิดจากหวัดว่า ไขกำเดา. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๔)
- กำเดา น. เลือดที่ออกจากทางจมูก เรียกว่า เลือดกำเดา. (ข. เกตุว่า ร้อน) ; แพทย์แผนโบราณเรียกไขชุนิดหนึ่งที่เกิดจากหวัดว่า ไขกำเดา. (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๑)
- กำเดา น. เลือดที่ออกทางจมูก เรียกว่า เลือดกำเดา (ข. เกตุว่า ร้อน) ; แพทย์แผนโบราณเรียกไขชุนิดหนึ่งที่เกิดจากหวัดว่า ไขกำเดา. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า กำเดาไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ร้อน ส่วนความหมายที่สองหมายถึง เลือดที่ไหลออกมาทางจมูกเพราะอากาศร้อนหรือเกิดจากการกระทบ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า ไม่ปรากฏความหมายว่าเลือดที่ไหลออกมาทางจมูก คงปรากฏแต่ความหมายว่า ร้อน ความหมายเดียว จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือมีการนิยามความหมายเป็น ๒ ความหมาย ความหมายแรก กำเดา หมายถึง ความร้อน (ปรากฏเฉพาะในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓) เช่นเดียวกับความหมายในสมัยที่ ๒ และความหมายที่สอง หมายถึง เลือดที่ออกทางจมูก ซึ่งเป็นความหมายที่เคยปรากฏมาก่อนแล้วในสมัยที่ ๑

กำนล

- กัมนน ของค่านับเหมือนอย่างจะทำการงานมะโหรี, ปี่กาพย์ เป็นต้น, ต้องเอาเงินติดเทียบตั้งค่านับสสิ่งหนึ่งก่อน. (อักษรฯ, หน้า ๔๑)
- ค่านัล, ค่านล ข. ของที่เขาเอามาให้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๕)

ก่านล น. เครื่องเช่น, เครื่องบูชา, เครื่องค่านับ, (กฎ) เงินค่าค่านับครู. (ข.กัณล ว่า เครื่องค่านับ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๔๑)

ก่านล [-นน] น. เงินค่านับบูชาครูปีพาทย์ คือ พระประคนธรรพ หรือ พระนารท ซึ่งถือว่าเป็นครูเดิมของตน มีเทียนสำหรับจุดที่ตะโพนด้วย. (ข. กัณล ว่า เครื่องค่านับ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๔)

ก่านล [-นน] น. เงินค่าค่านับครู, เงินค่านับบูชาครูปีพาทย์ คือ พระประคนธรรพหรือพระนารท ซึ่งถือว่าเป็นครูเดิมของตน มีเทียนสำหรับจุดที่ตะโพนด้วย. (ข. กัณล ว่า เครื่องค่านับ, ค่าก่านล ; ไม่สำหรับหนุนอย่างไม้หมอน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๑)

ก่านล [-นน] น. เงินค่าค่านับครู, เงินค่านับบูชาครูปีพาทย์ คือ พระประคนธรรพ หรือ พระนารท ซึ่งถือว่าเป็นครูเดิมของตน มีเทียนสำหรับจุดที่ตะโพนด้วย. (ข. กัณล ว่า เครื่องค่านับ, ค่าก่านล ; ไม่สำหรับหนุนอย่างไม้หมอน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ก่านล ว่าของค่านับบูชาสำหรับวงปีพาทย์ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ คำว่าก่านล ซึ่งเขียนเป็น กัณน ค่านล หรือ ก่านล เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่คือนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง ของที่เขาเอามาให้ จากนั้นในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่อีกครั้ง โดยใช้อักษรวิธีและนิยามความหมายเช่นเดียวกับพจนานุกรมสมัยที่ ๑ คือหมายถึง เงินค่าค่านับครู, เงินค่านับบูชาครูปีพาทย์ คือ พระประคนธรรพ หรือ พระนารท

กำลัง

กำลัง นั่นคือร่างกายก็ว่า อานุภาพก็ว่า เหมือนคำพูดว่าคนนั้นกำลังกายมากนักแลกำลังอานุภาพเขามากนัก (คัสเวล, หน้า ๖๗๕)

กำลัง	Force, thriving state, vigor ; at the moment of ^{๑๑} . (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๒)
กำลัง	คนมีแรงมาก, หลุมมีผู้คนบ่าวไพร่มากนั้น หนึ่งคือขณะที่ รีบเร่งไปเป็นต้นนั้น ^{๑๒} . (อักษรฯ, หน้า ๑๔)
กำลัง, ขลัง	ข.พ. แรง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒)
กำลัง, ขลัง	ข.พ. แรง, ได้อย่างใจ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)
กำลัง ๑	น. แรง, สิ่งที่ทำให้เกิดอำนาจความเข้มแข็ง. (ข. กำลัง จาก ขลัง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า กำลัง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายที่หนึ่งคือ แรง แรงกาย ความหมายที่สอง
คือ คนมีแรงมากหรือมีผู้คนบ่าวไพร่มาก แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการ
เปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือยังคงความหมายว่า แรง เช่นเดียวกับในสมัย
ที่ ๑ แต่ความหมายที่สองในสมัยที่ ๑ ได้เปลี่ยนไปกลายเป็นอีกความหมายหนึ่งว่า
ได้อย่างใจ จึงถือเป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ จากนั้นใน
พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่อีกครั้ง โดยยังคง
ความหมายว่า แรง เช่นเดิม แต่ความหมายว่า ได้อย่างใจ เปลี่ยนไปเป็นความหมาย
ว่า สิ่งที่ทำให้เกิดอำนาจความเข้มแข็ง จึงถือเป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ
ย้ายที่

ขจัด

กะจัด	นั่นคือไล่เสียขับเสีย (กัสเวต, หน้า ๓๖)
กจัก	To spread, to scatter. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๑๕)
กจัด	To disperse, to dispel. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๑๖)
ชะจัด	To disperse, to dissipate. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๑๕)

^{๑๑} คำว่า “กำลัง” ในความหมายว่า ณ ขณะที่กำลังเกิดเหตุการณ์หรือทำสิ่งใดๆอยู่ หรือ at the moment of นั้น ไม่ใช่
คำเดียวกับคำว่า “กำลัง” ที่มีความหมายเกี่ยวกับแรง จึงจะไม่นำความหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลง
ความหมาย ส่วนคำเขมรที่มีความหมายว่า at the moment of คือคำว่า កំពុង

^{๑๒} ดูเชิงอรรถก่อนหน้า

กระจัด	Vide กระจัด (ศัพท์, หน้า ๓๕๑)
กะจัด	คือกำจัดเสีย. (อักขรฯ, หน้า ๗๓)
กะจัด	ข. กระจาย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓)
กะจัด	ข. คุ้มที่กระจาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗)
ขจัด	ก. ขับไล่, กระจัด, กำจัด. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗๖)
ขจัด	[ขะ-] ก. กำจัด. (ข. ขุจาด). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๕)
ขจัด	[ขะ-] ก. กำจัด เช่น ขจัดความสกปรก ; กระจัด, แยกย้ายออกไป (ข. ขุจาด ว่า พลัด แยก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๐)
ขจัด	[ขะ-] ก. กำจัด เช่น ขจัดความสกปรก ; กระจัด, แยกย้ายออกไป. (ข. ขุจาด ว่า พลัด, แยก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขจัด ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ไล่เสียขับเสีย ความหมายที่สองคือ กระจาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือเหลือเพียงความหมายว่า กระจาย ซึ่งหมายถึง กระจาย เท่านั้น จากนั้นในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยกลับไปมีความหมายตรงกับพจนานุกรมสมัยที่ ๑ คือนอกจากมีความหมายว่ากระจัด, แยกย้ายออกไป ซึ่งสอดคล้องกับความหมายว่า กระจาย ในสมัยที่ ๒ แล้ว ยังหมายถึง กำจัด หรือ ขับไล่ อีกด้วย

ขจี

ขะจี	นั่นความว่าเขียว เหมือนคำพูดว่าแลดูเขียวขะจี (ศัพท์, หน้า ๗๘๖)
ขจี	Soft, tender. (ศัพท์, หน้า ๒๖๕)
ขะจี	คือสีเขียวสด. (อักขรฯ, หน้า ๗๓)
ขะจี	ข. อ่อน เขียวอ่อน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓)
ขะจี	ข. ว่ายืม (ยืมของ). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓)
ขะจี	ข. อ่อน, เขียว อ่อน, ยืมของ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗)

- ขจี [ชะ-] ว. หนุ่ม, นุ่ม, งาม, น่ารัก, ใหม่, อ่อน ; เขียวสด.
(ข. ขจี ว่า อ่อน). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗๖)
- ขจี [ชะ-] ว. งามสดใส, ใช้ในคำว่า เขียวขจี. (ข. ขจี ว่า ดิบ,
อ่อน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๕)
- ขจี [ชะ-] ว. งามสดใส, ใช้ในคำว่า เขียวขจี. (ข. ขจี ว่า ดิบ,
อ่อน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๖๐)
- ขจี [ชะ-] ว. งามสดใส, ใช้ในคำว่า เขียวขจี. (ข. ขจี ว่า ดิบ,
อ่อน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขจี ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ เขียว ความหมายที่สองคือ อ่อน, นุ่ม แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก มีการนิยามความหมายของคำว่าขจีเพิ่มขึ้นเป็น ๓ ความหมาย นอกจากจะหมายถึง สีเขียว และอ่อนแล้ว ยังมีความหมายว่า ยิ้มของ อีกด้วย จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกอีกครั้ง คำว่าขจีจึงมีหลายความหมาย ได้แก่ หนุ่ม, นุ่ม, งาม, น่ารัก, ใหม่, อ่อน, เขียวสด (พบความหมายเหล่านี้ เฉพาะในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๕๓) และ งามสดใส โดยความหมายที่ปรากฏมาตั้งแต่สมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ คือความหมายว่า อ่อน แต่ความหมายว่า ยิ้มของ ได้สูญไปในสมัยนี้

ขนน

- ขนน Cushion to lean upon. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๘)
- ขนน, ขนล ข. หมอนอิง, ไบขนน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๑)
- ขนน, ขนล ข. หมอนอิง, ไบขนน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓)
- ขนน น. หมอนอิง. (ข.ขนล). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗๗)
- ขนน [ชะหุนน] น. หมอนอิง. (ข. ขนล ว่า หมอนอิง, ขอนที่ใช้
เป็นหมอน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๖)
- ขนน [ชะหุนน] น. หมอนอิง. (ข. ขนล ว่า หมอนอิง, ขอนที่ใช้
เป็นหมอน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๑)
- ขนน [ชะหุนน] น. หมอนอิง. (ข. ขนล ว่า หมอนอิง, ขอนที่ใช้
เป็นหมอน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขนน ว่า เบาะที่ใช้สำหรับพิง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก คือนิยามความหมายเพิ่มขึ้นเป็น ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงหมอนอิง ซึ่งตรงกับความหมายในสมัยที่ ๑ ที่นิยาม ความหมายไว้ว่าเบาะที่ใช้สำหรับพิง ส่วนความหมายที่สองหมายถึง ใบขนุน จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือไม่ปรากฏ ความหมายว่าใบขนุน คงเหลือแต่ความหมายว่า หมอนอิง เช่นเดียวกับความหมาย ในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒

ขนาย

ขนาย นั้นคือเป็นงาแห่งช้างตัวเมีย เรียกว่าขนาย (กัศเวล, หน้า ๖๑)

ขนาย Teeth of the female elephant. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๕)

ขนาย คืองาที่ออกจากปากช้างตัวเมีย. (อักขรฯ, หน้า ๗๕)

ขนาย ข. งา, งาช้างตัวเมีย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๓)

ขนาย ข. งา, งาช้างตัวเมีย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๔)

ขนาย [ชะหุนาย] น. งาช้างพัง. (ข. ขุนาย ว่า เขี้ยวหมู). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๘)

ขนาย [ชะหุนาย] น. งาช้างพัง. (ข. ขุนาย ว่า เขี้ยวหมู). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๒)

ขนาย [ชะหุนาย] น. งาช้างพัง. (ข. ขุนาย ว่า เขี้ยวหมู). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ขนาย ว่าหมายถึงงาของช้างตัวเมีย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก คือนิยามความหมายเพิ่มขึ้นเป็น ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงงา ส่วนความหมายที่สอง หมายถึง งาช้างตัวเมีย จะเห็น ได้ว่าในสมัยที่ ๒ นี้ คำว่าขนายสามารถหมายถึงงาช้างโดยทั่วไปก็ได้ หรือ เจาะจงเฉพาะงาช้างตัวเมียก็ได้ จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย แบบแคบเข้า คือคำว่าขนายมีความหมายว่า งาช้างพัง คืองาช้างตัวเมีย เพียง ความหมายเดียวเท่านั้น

เขลา

เขลา นั้นคือหาปัญญามิได้ เหมือนคนเป็นคนโง่ไม่มีสติ ปัญญา นั้น เรียกว่าคนเขลา เหมือนคำพูดว่าคนนั้นปัญญาเขลานั้น (คัสเวล, หน้า ๑๘๑)

เขลา Mad, stupid, half-witted. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๕๕)

เขลา คือความโง่, ความไม่รู้, ฤกษ์ก็หลงลืม, คือความที่รู้น้อย, รู้ไม่ทันคนนั่นเอง. (อักษรฯ, หน้า ๘๗)

เขลา ข. โง่, อ่อน, เด็ก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗)

กำเลา, เขลา ข.พ. โง่, อ่อน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒)

เขลา ข. โง่, อ่อน, เด็ก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐)

กำเลา, เขลา ข.พ. โง่, อ่อน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)

เขลา [เขลา] ว. กำเลา, โง่, อ่อน, ไม่รู้เท่าทัน, ไม่มีไหวพริบ, (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๑๑)

เขลา [เขลา] ว. ขาดไหวพริบ, รู้ไม่ถึง, รู้ไม่เท่าทัน, ไม่เฉียบแหลม, ไม่ฉลาด. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๓)

เขลา [เขลา] ว. ขาดไหวพริบ, รู้ไม่ถึง, รู้ไม่เท่าทัน, ไม่เฉียบแหลม, ไม่ฉลาด. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕๓)

เขลา [เขลา] ว. ขาดไหวพริบ, รู้ไม่ถึง, รู้ไม่เท่าทัน, ไม่เฉียบแหลม, ไม่ฉลาด. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๕, หน้า ๒๐๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เขลา ว่าโง่ โดยรวมถึงความไม่มีปัญญา รู้น้อย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนิยามความหมายเพิ่มขึ้นเป็น ๓ ความหมาย ความหมายแรกคือ โง่ ซึ่งเป็นความหมายเดียวกันกับความหมายโดยปริยายในสมัยที่ ๑ ส่วนความหมายที่สอง หมายถึง อ่อน และความหมายที่ ๓ หมายถึง เด็ก จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือไม่ปรากฏความหมายที่หมายถึง เด็ก คงเหลือแต่ความหมายว่า โง่, อ่อน, ไม่รู้เท่าทัน, ไม่มีไหวพริบ, ขาดไหวพริบ, รู้ไม่ถึง, รู้ไม่เท่าทัน, ไม่เฉียบแหลม, ไม่ฉลาด. ในที่นี้จะเห็นได้ว่า ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญายังคงปรากฏอยู่ในพจนานุกรมทุกสมัย และมีใจความหลักคงเดิมคือ โง่หรือด้อยปัญญา แม้จะมีการขยายขอบเขตของความหมายแตกต่างกันออกไปก็ตาม โดยเฉพาะในสมัย

ที่ ๓ นี้ แม้จะมีการนิยามความหมายไว้หลายความหมาย แต่โดยปริยายแล้วมีเพียงสองความหมายหลักคือ โง่ หรือด้อยปัญญา และ อ่อน เท่านั้น

โหมด

- ก โหมด Will of the wisp, phantoms. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๔)
- โหมด Will o'the wisp (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๖๒)
- โหมด คือที่ศีรษะข้างมันสูงขึ้นไปมุ่มอยู่สองข้างนั้น, อย่างหนึ่งเป็นที่ป่าแต่ทุ่งนา เรียกบางโหมด. (อักษรฯ, หน้า ๙๕)
- โหมด ข. ศ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๕)
- โหมด ข. ศ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๖)
- โหมด [ชะโหมด] น. ผีชนิดหนึ่งมักเห็นเป็นดวงไฟในเวลากลางคืน เมื่อเข้าไปใกล้ก็หายไป คือก๊าซชนิดหนึ่ง (Marsh gas) เกิดจากการผุเน่าของพืช ลุกเป็นไฟด้วยตนเอง มีลักษณะแสงสีฟ้าอ่อนตลอดเวลา ตอนกลางวันและไม่เห็นเพราะแสงแดดกลบ. (ข. โหมจ ว่า ผี). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๑๘)
- โหมด ๑ [ชะโหมด] น. ชื่อผีชนิดหนึ่งในพวกผีกระสือหรือผีโพงเห็นเป็นแสงเรืองวาวในเวลากลางคืน ทำให้หลงผิดว่ามีคนถือไฟหรือจุดไฟอยู่ข้างหน้า พอเข้าไปใกล้ก็หายไป ทางวิทยาศาสตร์อธิบายว่า ได้แก่ แก๊สมีเทน (methane) ที่เกิดจากการเน่าเปื่อยผุพังของสารอินทรีย์แล้วติดไฟในอากาศเป็นแสงวอบแวบในที่มืด. (ข. โหมจ ว่า ผี). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๖๐)
- โหมด ๑ [ชะโหมด] น. ชื่อผีชนิดหนึ่งในพวกผีกระสือหรือผีโพงเห็นเป็นแสงเรืองวาวในเวลากลางคืน ทำให้หลงผิดว่ามีคนถือไฟหรือจุดไฟอยู่ข้างหน้า พอเข้าไปใกล้ก็หายไป ทางวิทยาศาสตร์อธิบายว่า ได้แก่ แก๊สมีเทน (methane) ที่เกิดจากการเน่าเปื่อยผุพังของสารอินทรีย์แล้วติดไฟในอากาศเป็นแสงวอบแวบในที่มืด. (ข. โหมจ ว่า ผี). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๐๘)

โหมค ๑ [อะโหมค] น. ชื่อผิชนิดหนึ่งในพวกผีกระสือหรือผีโพง เห็นเป็นแสงเรืองวาวในเวลากลางคืน ทำให้หลงคิดว่ามีคนถือไฟหรือจุดไฟอยู่ข้างหน้า พอเข้าไปใกล้ก็หายไป ทางวิทยาศาสตร์อธิบายว่า ได้แก่ แก๊สมีเทน (methane) ที่เกิดจากการเน่าเปื่อยผุพังของสารอินทรีย์แล้วติดไฟ ในอากาศ เป็นแสงวอบแวบในที่มืด. (ข. โหมจ ว่า ผี). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๑๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า โหมค ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกคือ ผิชนิดหนึ่งที่มีลักษณะเหมือนลูกไฟ ลอยได้ ความหมายที่สองหมายถึงปุ่มสองข้างที่งอกขึ้นบนหัวช้าง ส่วนความหมายที่สามหมายถึง ที่เป็นป่าแต่ทุ่งนา แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบแคบเข้า คือเหลือเพียงความหมายว่า ผี เท่านั้น จากนั้นใน พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าอีกครั้ง โดยยังคง ความหมายว่าผี แต่ได้ระบุนรายละเอียดเจาะจงชัดเจนว่าหมายถึง ผิชนิดหนึ่งในพวก ผีกระสือ หรือ ผีโพง เห็นเป็นแสงเรืองวาวในเวลากลางคืน ทำให้หลงคิดว่ามีคนถือไฟหรือจุดไฟอยู่ข้างหน้า พอเข้าไปใกล้ก็หายไป นอกจากนี้ยังได้อธิบาย ตามหลักทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นปฏิกิริยาการติดไฟในอากาศของแก๊สมีเทนที่เกิด จากการเน่าเปื่อยผุพังของสารอินทรีย์

โคร่ง

โคร่ง นั้นความว่าใหญ่ เหมือนคำพูดว่า เสือโคร่ง แลอ้ายโคร่ง (กัศเวล, หน้า ๗๕๓)

โคร่ง Large, larger. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๑๕)

โค้ง เป็นชื่อของใหญ่ทั้งปวง, คือคน. ฤๅสัตว์, ฤๅสิ่งของใดๆ ที่เติบโตนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๕๕)

โคร่ง คืออาการสิ่งของทั้งปวงที่โตแล้วพอมด้วยนั้น, เหมือนอย่างเขาเรียกเสือใหญ่ว่า, เสือโคร่ง เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๐๕)

โค้ง ข. ทั้งสูงทั้งใหญ่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๓)

โค้ง ข. ทั้งสูงทั้งใหญ่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๘)

- โคร่ง ว. ใหญ่. (ข. โคร่ง ว่าสูงใหญ่เกินขนาด). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๕๕)
- โคร่ง, โคร่งคร่าง [โคร่ง, - คร่าง]; ใหญ่โต, เรอระ, ไม่กะทัดรัด.
(ข. โคร่ง ว่า สูงใหญ่เกินขนาด). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๐๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า โคร่ง ว่าหมายถึง ใหญ่ หรือใหญ่โตด้วยและพอมด้วย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า หมายถึง ทั้งสูงทั้งใหญ่ ซึ่งเป็น การนิยามความหมายให้เฉพาะเจาะจงมากขึ้นมากขึ้นว่าไม่ได้หมายถึงความใหญ่ เท่านั้น แต่ต้องทั้งสูงทั้งใหญ่ จึงจะเรียกว่าโคร่ง จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยขยายบริบทของความหมายที่ เกี่ยวข้องกับลักษณะที่ใหญ่โตออกไปมากขึ้น คำว่า โคร่ง ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จึงหมายถึง ใหญ่ ใหญ่โต เรอระ ไม่กะทัดรัด

จรดล

- จรดล คือเที่ยวไปถึง. (อักษราฯ, หน้า ๑๔๐)
- จรดล ท. เที่ยวไป เดิน (ดล ข. ถึง จรดล ไปถึง). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๓)
- จรดล ม. เที่ยวเดินไป, เดินไป, เดินดิน. (ดล, ข. ถึง. จรดล. ไปถึง.) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๐)
- จรดล (กลอน) ก. เที่ยวไปถึง. (ป.ดล : พื้น ; ข. ภูล : ถึง).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๗๒)
- จรดล [จอร์คน] (กลอน) ก. เที่ยวไปถึง. (ป.จร + ดล = พื้น ; ข. ภูล : ถึง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๑๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า จรดล ว่าหมายถึง เที่ยวไปถึง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากหมายถึงเที่ยวไป ซึ่งสอดคล้องกับ ความหมายในสมัยที่ ๑ แล้ว ยังหมายถึงการเดิน คือเที่ยวเดินไป เดินไป เดินดิน จากนั้นในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายเดียวกับสมัยที่ ๑ คือ เที่ยวไปถึงเท่านั้น

- เฉวียง [ฉะเหวียง] น. ซ้าย ; เอียง, ตะแคง, ทแยง. (ข. เฉวง).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๑)
- เฉวียง [ฉะเหวียง] น. ซ้าย ; เอียง, ตะแคง, ทแยง. (ข. เฉวง).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๕)
- เฉวียง [ฉะเหวียง] น. ซ้าย ; เอียง, ตะแคง, ทแยง. (ข. เฉวง).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เฉวียง ว่าหมายถึง การหัน หมุน การวน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบซ้ายที่ คือความหมายเปลี่ยน ไปเป็น หมายถึง ซ้าย จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากมีความหมายว่า ซ้าย แล้ว ยังหมายถึง เอียง ตะแคง ทแยง อีกด้วย

เชิง

- เชิง นั้นคือดินเรียกว่าเชิง เหมือนคำพูดว่าวันนี้เข้าไปที่เชิง
ภูเขา (กัศเวล, หน้า ๒๕๐)
- เชิง Foot, basis. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๕๒)
- เชิง ที่ตั้ง, เท้า, เป็นชื่อดินตั้งของทั้งปวง, ฤทธิมแห่งของทั้ง
ปวง, เหมือนอย่างเชิงปลากราย เป็นต้น. (อักษราฯ, หน้า
๑๗๘)
- เชิง ข. เท้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๑๒)
- เชิง ๑ น. ดินซึ่งเป็นฐานที่ตั้งของบางสิ่งบางอย่าง เช่น
เชิงสะพาน เชิงเขา เชิงกำแพง, ชายหรือปลายของ
บางสิ่งบางอย่างที่ยื่นออกมา เช่น เชิงตะพานน้ำ
เชิงปลากราย เชิงเลน เชิงกลอน, ริมหรือชาย-
ด้านล่างของผ้าที่มีลวดลาย เช่น เชิงผ้า เชิงผ้าจีน. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๘๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า เชิง ว่าหลายความหมาย คือหมายถึงเท้า ที่ตั้ง ดินหรือส่วนล่าง เช่นเชิงเขา หรือส่วนที่เป็นริมของสิ่งต่างๆ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบแคบเข้า เหลือเพียงความหมายว่า เท้า เพียงความหมายเดียว

จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยคำว่า เริง มีความหมายเปลี่ยนไป ไม่ได้มีหมายถึงเท้าหรือตีน แต่หมายถึง ตีนซึ่งเป็นฐานที่ตั้งของบางสิ่งบางอย่าง เช่น เริงสะพาน เริงเขา เริงกำแพง, ชายหรือปลายของบางสิ่งบางอย่างที่ยื่นออกมา เช่น เริงตะพานน้ำ เริงปลากราย เริงเลน เริงกลอน, ริมหรือชายด้านล่างของผ้าที่มีลวดลาย เช่น เริงผ้า เริงผ้าจีน

เดิน

- เดิน นั้นคือไม่หยุดไม่นิ่ง เรียกว่าเดิน เหมือนกับคนเดิน
แลเรือเดินแลนารกาเดิน เหมือนคำพูดว่าคนเดินไปโน่น
แลเรือเดินดี นารกาเดินเสมอ (กัศพล, หน้า ๓๕๒)
- เดิน To go, to walk, to go along. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๒๒)
- เดิน คำเนิน, แล่น, คืออาการที่ยกเท้าก้าวไปในหนทางนั้น,
เหมือนอย่างคนเดินไปตามทาง. (อักษรฯ, หน้า ๒๒๑)
- คำเนิน, เจริ ข.พ. ไป, ก้าวไป, ยกเท้าย่างไป. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๕)
- คำเนิน, เจริ ข.พ. ไป, ก้าวไป, ยกเท้าย่างไป. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๘)
- เดิน ก. ยกเท้าก้าวไป ; โดยปริยายหมายความว่า เคลื่อนไป
ด้วยกำลังต่างๆ เช่น นาฬิกาเดิน รถเดิน, ทำให้
เคลื่อนไหว เช่น เดินเครื่อง, ทำให้เคลื่อนไป เช่น เดิน
หมากรุก, คล่องไม่ติดขัด เช่น รับประทานอาหารเดิน
สมองเดินดี, นำไปส่ง เช่น เดินข่าว เดินหนังสือ เดิน
หมาย, ประกอบกิจการขนส่ง เช่น เดินรถเดินเรือ
เดินอากาศ. (ข. ฎีร์). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๑๑)
- เดิน ก. ยกเท้าก้าวไป ; โดยปริยายหมายความว่า เคลื่อนไป
ด้วยกำลังต่างๆ เช่น นาฬิกาเดิน รถเดิน, ทำให้
เคลื่อนไหว เช่น เดินเครื่อง, ทำให้เคลื่อนไป เช่น เดิน
หมากรุก, คล่องไม่ติดขัด เช่น รับประทานอาหารเดิน
สมองเดินดี, นำไปส่ง เช่น เดินข่าว เดินหนังสือ
เดินหมาย, ประกอบกิจการขนส่ง เช่น เดินรถเดินเรือ
เดินอากาศ. (ข. ฎีร์). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑๕)

เดิน

ก. ก้าวไปข้างหน้าหรือข้างหลังโดยสลับเท้าอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ร่างกายเคลื่อนที่ไป ; โดยปริยาย
หมายความว่า เคลื่อนไปด้วยกำลังต่างๆ เช่น นาฬิกาเดิน เครื่องจักรกำลังเดิน เลือกลมเดินสะดวก, ทำให้เริ่มทำงาน เช่น เดินเครื่องจักร, ทำให้เคลื่อนที่ เช่น เดินหมากรุก, ลุด่วงไป เช่น งานเดินไปได้ดี, นำไปส่ง เช่น เดินสาร เดินข่าว เดินหนังสือ เดินหมาย, ประกอบกิจการขนส่ง เช่น เดินรถ เดินเรือ เดินอากาศ ; หมดไป (ใช้แก่อาหาร) เช่น ในงานนี้ขนมจีนน้ำยาเดินดีต้องดักมาเติมบ่อยๆ. (จ. ฎีร). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๔๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าเดิน ในความหมายที่เกี่ยวกับการเคลื่อนที่ โดยจำแนกได้เป็น ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงอาการที่ก้าวเท้าเพื่อเคลื่อนที่ ความหมายที่สองเกี่ยวกับการเคลื่อนที่เช่นกันแต่ไม่ได้หมายถึงอาการเดินไปของคน แต่หมายถึง อาการที่ไม่หยุดนิ่ง เช่น นาฬิกาเดิน ส่วนความหมายที่สาม หมายถึง ไป แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยไม่ปรากฏความหมายที่หมายถึงการไม่หยุดนิ่ง คงเหลือแต่ความหมายว่าก้าวเท้าก้าวไป กับความหมายว่า ไป เพียง ๒ ความหมาย จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากจะหมายถึงกิริยาอาการที่ยกเท้าก้าวเพื่อเคลื่อนที่แล้ว ยังขยายบริบทของความหมายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนที่ออกไปมากขึ้นทำให้คำว่าเดิน มีความหมายเพิ่มขึ้นหลายความหมาย ได้แก่ หมายถึงการเคลื่อนที่ด้วยกำลังต่างๆ การทำให้เคลื่อนที่ การนำไปส่ง การทำให้เคลื่อนไหว การประกอบกิจการขนส่ง รวมทั้งยังหมายถึง หมดไป ซึ่งเป็นคำที่ใช้กับอาหารด้วย

โดย

โดย

นั้นความว่าคล้ายกันกับตาม เหมือนคำพูดว่าโดยลำดับกันตามลำดับกัน อนึ่งคือโดยสานกัว่า (ดัสเวล, หน้า ๓๕๕)

โดย

Near, along. (ดัสพะฯ, หน้า ๑๑๘)

โดย	คือตามนั่นเอง เปนคำเขมร, เหมือนอย่างคำเป็นต้นว่า โดยเสด็จ. (อักขรฯ, หน้า ๒๒๕)
โดย	ข. ตาม, เดิน, ไป. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๕)
โดย	ข. ตาม, เดิน, ไป. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๑)
โดย ๒	ก. ตาม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๗๕)
โดย ๒	บ. ด้วย, ตาม, เช่น โดยจริง โดยธรรม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๑๔)
โดย ๒	บ. ด้วย, ตาม, เช่น โดยจริง โดยธรรม. (ข. โฉย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑๘)
โดย ๒	บ. ด้วย, ตาม, เช่น โดยจริง โดยธรรม. (ข. โฉย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๔๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า โดย ไว้ว่า ตาม แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ กว้างออก โดยนอกจากมีความหมายว่า ตาม แล้ว ยังหมายถึง เดิน และ ไป อีกด้วย จากนั้นในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยเหลือเพียงความหมายว่า ด้วย และ ตาม เท่านั้น

ครู

ครู	Much, many ; strongly. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓๗)
ครู	ข. งาม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๘)
คำครู, ครู	ข. งาม, น่ารัก, มาก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๕)
ครู	ข. งาม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๕)
คำครู, ครู	ข.พ. งาม, น่ารัก, มาก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๘)
ครู ๑	[ครู] ว. งาม. (เทียบ ข. ครูว ว่า ถูก, ต้อง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๖๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ครู ว่าหมายถึง มาก, อย่างยิ่ง แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากหมายถึง มาก เช่นเดียวกับสมัยที่ ๑ แล้ว ยังหมายถึง งาม น่ารัก อีกด้วย จากนั้นในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง

ความหมายแบบแคบเข้า โดยลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่า งามเท่านั้น

ตำรวจ

ตำรวจ นั้นคือเป็นชื่อแห่งข้าราชการพวกหนึ่งที่มีรัศประคค
คาคเอนัน (คัสเวล, หน้า ๓๗๒)

ตำรวจ Satellites of the king, lictors. (สัพพะฯ, หน้า ๗๗๘)

ตำรวจ เป็นชื่อตำแหน่งพวกที่ถือหอก, ถือวายุเอวาคาตรัคค
สำหรับนำเสด็จนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๒๓๓)

ตำรวจ, ตรวจ ข.พ. คนดูแล. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๗)

ตำรวจ, ตรวจ ข.พ. คนดูแล. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)

ตำรวจ [-หฺรวจ] น. เจ้าหน้าที่รัฐ มีหน้าที่ตรวจตรารักษา
ความสงบสุขจับกุม และปราบปรามผู้กระทำผิด
กฎหมาย เรียกชื่อตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ เช่น
ตำรวจสันติบาล ตำรวจกองปราบ ตำรวจดับเพลิง
ตำรวจน้ำ ตำรวจรถไฟ ตำรวจป่าไม้. (ข. ภู่วต,
ตมรวต). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๔๕)

ตำรวจ [-หฺรวจ] น. เจ้าหน้าที่รัฐ มีหน้าที่ตรวจตรารักษา
ความสงบสุขจับกุม และปราบปรามผู้กระทำผิด
กฎหมาย เรียกชื่อตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ เช่น
ตำรวจสันติบาล ตำรวจกองปราบ ตำรวจดับเพลิง
ตำรวจน้ำ ตำรวจรถไฟ ตำรวจป่าไม้. (ข. ภู่วต,
ตมรวต). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๖๓)

ตำรวจ [-หฺรวจ] น. เจ้าหน้าที่ของรัฐ มีหน้าที่ตรวจตรารักษา
ความสงบสุข จับกุม และปราบปรามผู้กระทำผิด
กฎหมาย เรียกชื่อตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ เช่น
ตำรวจสันติบาล ตำรวจกองปราบ ตำรวจดับเพลิง
ตำรวจน้ำ ตำรวจรถไฟ ตำรวจป่าไม้. (ข. ภู่วต,
ตมรวต). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ตำรวจ ว่าหมายถึง ตำแหน่งหรือชื่อของข้าราชการจำพวกหนึ่ง โดยได้อธิบาย ลักษณะการแต่งกายว่ามีรัดประคดคาดเอว ทำหน้าที่ตามเสด็จ แต่พจนานุกรม สมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือหมายถึง คนดูแล ซึ่งถือว่ามีเค้าของความหมายเดิมในสมัยที่ ๑ ที่เป็นข้าราชการดูแลตามเสด็จ แต่ในสมัยนี้ไม่ปรากฏรายละเอียดใดๆ จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบแคบเข้า โดยในบริบทของความหมายในสมัยที่ ๒ คือ คนดูแล แต่ระบุรายละเอียดเพิ่มเติม ในสมัยที่ ๓ นี้ คำว่าตำรวจ จึงมีความหมายว่า เจ้าหน้าที่ ของรัฐ มีหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบสุข จับกุม และปราบปรามผู้กระทำความ ผิดกฎหมาย

เถกิง

ทเถกิง

Clean, shining. (ลัทธิฯ, หน้า ๗๕๐)

เถกิง, เถกอง

ข. สูงศักดิ์ สูง รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๘)

เถกิง, เถกอง

ข. สูงศักดิ์ สูง รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๗)

เถกิง

[เถกิง] ว. สูงศักดิ์, รุ่งเรือง, กึกก้อง, ลั่นลือ (ข.)

ใช้แผลงเป็น คำเถกิง ก็มี. (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๓๗)

เถกิง

[เถกิง] ว. สูงศักดิ์, รุ่งเรือง, กึกก้อง, ลือลั่น, ใช้แผลง เป็น คำเถกิง ก็มี. (ข. เถกิง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๗๔)

เถกิง

[เถกิง] ว. สูงศักดิ์, รุ่งเรือง, กึกก้อง, ลั่นลือ, ใช้แผลง

เป็น คำเถกิง ก็มี. (ข. เถกิง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๕๕)

เถกิง

[เถกิง] ว. สูงศักดิ์, รุ่งเรือง, กึกก้อง, ลือลั่น, ใช้แผลง

เป็น คำเถกิง ก็มี. (ข. เถกิง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๓๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เถกิง ว่าหมายถึง ลักษณะที่แจ่มกระจ่างสุกใส (Clean, shining) แต่พจนานุกรม สมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ คือความหมายเปลี่ยนไปเป็น หมายถึง สูงศักดิ์ สูง รุ่งเรือง จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย แบบกว้างออก คำว่า เถกิง มีถึง ๔ ความหมาย ความหมายที่หนึ่งและสองเป็น ความหมายที่ปรากฏในสมัยที่ ๒ คือ สูงศักดิ์ และ รุ่งเรือง ส่วนความหมายที่สาม คือ กึกก้อง และความหมายที่สี่ คือ ลือลั่น หรือ ลั่นลือ

ทำนอง

ทำนอง	Orders of the king. (สัพพะฯ, หน้า ๗๕๕)
ทำนอง, ทูล	ข.พ. บอกร (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๑๕)
ทำนอง	(แปลงมาจาก ทูล) ก. บอกร, กล่าว ; ยกขึ้นเทินหัว. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๖๓)
ทำนอง	ก. บอกร, กล่าว ; ยกขึ้นเทินหัว. (แปลงมาจาก ทูล). (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๐๐)
ทำนอง	ก. บอกร, กล่าว ; ยกขึ้นเทินหัว. (แปลงมาจาก ทูล). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๒๘)
ทำนอง	(กลอน) ก. บอกร, กล่าว, เช่น อันว่าพราหมณ์ทั้งหลายก็ ทำนายนโดยทำนอง (ม. คำหลวง มหาราช) ; ยกขึ้นเทินหัว. (แปลงมาจาก ทูล). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๖๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ทำนอง ว่าหมายถึง คำสั่งของกษัตริย์ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลง ความหมายแบบกว้างออก หมายถึง บอกร โดยไม่ได้เจาะจงว่าเป็นการบอกรของผู้ใด จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกอีกครั้ง คำว่า ทำนองจึงมีความหมายเพิ่มขึ้นเป็น ๓ ความหมาย ความหมายแรกคือ บอกร เช่นเดียวกับความหมายในสมัยที่ ๒ ความหมายที่สอง คือ กล่าว ส่วนความหมายที่สาม คือ ยกขึ้น

นัก

นัก	(Vide นาย) Clever. (สัพพะฯ, หน้า ๔๕๘)
นัก	ข. นาย, ท่าน, ผู้, (นักเทศ, ผู้เทศ, นักการ, ผู้ทำการ, คนการ, นักเลง, ผู้เล่น, ผู้แก่ง, นักบวช, พระ, ผู้บวช, นักสวด, ผู้สวด, นักปราช, ผู้ปราช, นักสิทธิ, ผู้สำเร็จ, นักโทษ, คนโทษ). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๔๕)
นัก	ข. นาย, ท่าน, ผู้, (นักเทศ, ผู้เทศ, นักการ, ผู้ทำการ, คนการ, นักเลง, ผู้เล่น, ผู้แก่ง, นักบวช, พระ, ผู้บวช,

นักแสดง, ผู้สาวด, นักปราช, ผู้ปราช, ผู้รู้, นักพรต, ผู้เจริญ
ธรรม, นักธรรม, ผู้รู้ธรรม, นักสิทธิ์, ผู้สำเร็จ, ครู, ฤาษี.

นักโทษ, คนโทษ.). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๘๐)

นัก ๑ น. นาย, ท่าน, ผู้ชำนาญ, ผู้ถนัด (สำหรับนำหน้าคำอื่นให้
มีความหมายยิ่งเยี่ยมในทางนั้นๆ). (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓,
หน้า ๔๕๕)

นัก ๑ น. ใช้ประกอบหน้าคำอื่นหมายความว่า ผู้เช่น นักเรียน,
ผู้ชอบ เช่น นักดื่ม นักท่องเที่ยว, ผู้ชำนาญ เช่น นักเทศน์
นักดนตรี นักคำนวณ นักสืบ, ผู้มีอาชีพในทางนั้น ๆ เช่น
นักกฎหมาย นักแสดง นักเขียน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕,
หน้า ๔๓๒)

นัก ๑ น. ใช้ประกอบหน้าคำอื่นหมายความว่า ผู้เช่น นักเรียน,
ผู้ชอบ เช่น นักดื่ม นักท่องเที่ยว, ผู้ชำนาญ เช่น นักเทศน์
นักดนตรี นักคำนวณ นักสืบ, ผู้มีอาชีพในทางนั้น ๆ เช่น
นักกฎหมาย นักแสดง นักเขียน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๕๖๘)

นัก ๑ น. ใช้ประกอบหน้าคำอื่นหมายความว่า ผู้กระทำเป็น
ปรกติ เช่น นักเรียน นักดื่ม นักท่องเที่ยว, ผู้ชำนาญ
เช่น นักคำนวณ นักสืบ, ผู้มีอาชีพในทางนั้นๆ เช่น
นักกฎหมาย นักแสดง นักเขียน. (ข. อุนก). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๖๑๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ
คำว่า นัก ไว้ว่า นาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย
แบบกว้างออก โดยนอกจากมีความหมายว่า นาย แล้ว ยังหมายถึง ท่าน และ ผู้
ซึ่งทุกความหมายทั้งในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ ต่างเป็นคำสำหรับนำหน้าคำอื่น
เพื่อแสดงความหมายว่าเป็นผู้กระทำสิ่งนั้นๆ จากนั้นในพจนานุกรมสมัยที่ ๓
มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกอีกครั้ง คือนอกจากมีความหมาย
ว่าเป็นผู้กระทำเช่นเดียวกับสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ แล้ว ยังหมายถึง ผู้ชำนาญ
หรือ ผู้มีอาชีพในทางนั้นๆ อีกด้วย

เนา

เนา	Allow me. (ศัพท์, หน้า ๔๖๔)
เนา	คือการที่หยุดอยู่นั้น, เช่นคำว่า, ราชাজักเนาเอโกฤาเนา ในนิเวศ. (อักษราฯ, หน้า ๓๒๒)
เนา เนาว์	ข. หยุด, พัก, หยุด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๔๒)
เนา, เนาว์	ข. หยุด, พัก, หยุด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๗๕)
เนา ๒	ก. อยู่. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๑๕)
เนา ๒	ก. อยู่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๕๔)
เนา ๒	ก. อยู่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๕๕)
เนา ๒	ก. อยู่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๔๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าเนา ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ให้ออก หรือ อนุญาต (Allow) ส่วนความหมายที่สองคือ หยุดอยู่ คือ หยุด หรือ อยู่ ตามตัวอย่างที่ว่า ราชাজักเนาเอโกฤาเนาในนิเวศ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยเหลือเพียงความหมายที่สองคล้อยกับความหมายที่สองของพจนานุกรมสมัยแรก คือหมายถึง อยู่ พัก หยุด จากนั้นในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าอีกครั้ง คือเหลือเพียงความหมายว่า อยู่ เพียงความหมายเดียว

เปรอ

เปรอ	ปรนเปรอ Vide ปรน (ศัพท์, หน้า ๖๓๓) (ปรน หมายถึง to give a part of something)
เปรอ	ข. คูที่ บำเรอ (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๐๒)
บำเรอ, เปรอ	ข.พ. คูแล, ไซ้สรอย, เฝ้าแหน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๑)
เปรอ	ข. คูที่บำเรอ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๒๒)
บำเรอ, เปรอ	ข.พ. คูแล, ไซ้สรอย, เฝ้าแหน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๐)
เปรอ	[เปรอ] ก. บำเรอ. (ข. เบรี ว่า ไซ้). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๐๕)
เปรอ	[เปรอ] ก. บำเรอ. (ข. เบรี ว่า ไซ้). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เปรอ ไว้ว่า ให้ส่วนหนึ่งของบางสิ่ง (to give a part of something) แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยความหมายเปลี่ยนไปเป็นหมายถึง ดูแล ใ้สอ่ย เฝ้าแหน จากนั้นในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า หมายถึง บำเรอ หมายถึง ประนินบัตินให้เป็นที่ชอบใจ ซึ่งเป็นความหมายที่สอดคล้องกับความหมายในสมัยที่ ๒ คือเกี่ยวกับการดูแลประนินบัติน แต่จำกัดว่าต้องเป็นการประนินบัตินที่ทำให้เป็นที่ชอบใจด้วย

โปรด

โปรด

นั้นความว่าช่วยเป็นคำกระษัตริ (คัสเวล, หน้า ๕๕๓)

โปรด

To grant, to be indulgent, to remit a debt, to aid, to pardon. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๓๓)

โปรด

คือความช่วยเหลือสงเคราะห์, พระเยซูผู้ทนทรมานจนถึงสิ้นชีวิตนั้นว่าจะโปรดคนให้พ้นโทษ. (อักษรฯ, หน้า ๔๑๓)

โปรด

ข. ชอบ, ยอม, เลี้ยง, ช่วย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๓)

โปรด

ข. ชอบ, ยอม, เลี้ยง, ช่วย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๐)

โปรด

ก. ชอบ, รัก, เอ็นดู, สงเคราะห์ ใช้สำหรับเจ้านาย ; แต่ใช้เป็นสามัญได้ทั่วไปในบางลักษณะหรือใช้ในที่แสดงความสุภาพ. (ข. โปรด). (ราชฯ ๒๔๕๓, ๖๑๔)

โปรด

[โปรด] ก. ถูกใจหรือพอใจมาก เช่น โปรดสิ่งสวยงาม, แสดงความเมตตากรุณาโดยปลดเปลื้องความเดือดร้อน เป็นต้น เช่น โปรดข้าพเจ้าสักครั้ง, ใช้ประกอบหน้ากริยา แสดงความขอร้องอย่างสุภาพ เช่น โปรดนั่งนิ่ง ๆ.
ว. ที่ถูกใจหรือพอใจมาก เช่น คนโปรด ของโปรด.
(ข. โปรด). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๔๑)

โปรด

[โปรด] ก. ถูกใจหรือพอใจมาก เช่น โปรดสิ่งสวยงาม, แสดงความเมตตากรุณาโดยปลดเปลื้องความเดือดร้อน เป็นต้น เช่น โปรดข้าพเจ้าสักครั้ง, ใช้ประกอบหน้ากริยา แสดงความขอร้องอย่างสุภาพ เช่น โปรดนั่งนิ่ง ๆ.

- ว. ที่ถูกใจหรือพอใจมาก เช่น คนโปรด ของโปรด.
(ข. โปรด). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๒๑)
- โปรด [โปรด] ก. ถูกใจหรือพอใจมาก เช่น โปรดถึงสวยงาม,
แสดงความเมตตากรุณาโดยปลดเปลื้องความเดือดร้อน
เป็นต้น เช่น โปรดข้าพเจ้าสักครั้ง, ใช้ประกอบหน้ากริยา
แสดงความขอร้องอย่างสุภาพ เช่น โปรดนั่งนิ่งๆ.
- ว. ที่ถูกใจหรือพอใจมาก เช่น คนโปรด ของโปรด.
(ข. โปรด). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๖๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า
โปรด ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ ช่วย สงเคราะห์ ความหมายที่สอง
คือ ขอม ให้ ยกให้ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบ
กว้างออก โดยยังคงความหมายจากสมัยที่ ๑ ทั้งสองความหมาย คือขอม และ ช่วย
และมีความหมายใหม่เพิ่มมาอีกสองความหมายคือ ชอบ และ เลี้ยง จากนั้นในสมัย
ที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยมีความหมายว่า ถูกใจหรือ
พอใจมาก หรือที่ถูกใจพอใจมาก ซึ่งสอดคล้องกับความหมายว่า ชอบ ในสมัยที่ ๑
และสมัยที่ ๒ และยังหมายถึงสงเคราะห์ หรือแสดงความเมตตากรุณาโดย
ปลดเปลื้องความเดือดร้อน ซึ่งสอดคล้องกับความหมายว่าช่วยหรือสงเคราะห์
ในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ แต่ในสมัยนี้ ไม่ปรากฏความหมายว่า เลี้ยง ตามที่
ปรากฏในสมัยที่ ๒ แต่มีการนิยามความหมายใหม่อีกความหมายหนึ่งว่าเป็น
คำที่ใช้ประกอบหน้ากริยาแล้วมีความหมายเป็นการแสดงความขอร้องอย่างสุภาพ
เข้ามาแทน จึงถือเป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่

ผจญ

- ผจญ นั้นคือเที่ยวตามกระทำอันตรายนั้นเรียกว่าผจญ
เหมือนกับมารที่ตามผจญสัตว์นั้น (คัสเวล, หน้า ๔๕๔)
- พะจน นั้นความเหมือนผจญเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๘๗๕)
- ผะจน ประจน, คือความต่อสู้, คนสองฝ่ายมีความโกรธกัน
ด้วยเหตุอันใดอันหนึ่งแต่ต่อสู้กันนั้นว่า ผะจน.
(อักขรฯ, หน้า ๔๓๒)

ประจัน, ประจัญ, ผจญ	ข. รบ, รวบกวน, ต่อสู้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๑๕)
ผจญ, ผจญ	ก. ผู้รบ, ใ้ชื่อว่า ประจัญ ประจัญ ก็มี. (ข. ผจญ ว่า ทำให้แพ้). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๑๖)
ผจญ, ผจญ	[ผะจัน, ผะจัน] ก. ต่อสู้, ประจัญ ประจัญ ก็มี. (ข. ผจญ ว่า ทำให้แพ้). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕๑)
ผจญ, ผจญ	[ผะจัน, ผะจัน] ก. พยายามต่อสู้, พยายามเอาชนะ, เช่น มารผจญ, ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชนะ เช่น ผจญความทุกข์ยาก ผจญอุปสรรค, ประจัญ หรือ ประจัญ ก็ว่า. (ข. ผจญ ว่า ทำให้แพ้). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๒๕)
ผจญ, ผจญ	[ผะจัน, ผะจัน] ก. พยายามต่อสู้, พยายามเอาชนะ, เช่น มารผจญ, ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชนะ เช่น ผจญความทุกข์ยาก ผจญอุปสรรค, ประจัญ หรือ ประจัญ ก็ว่า. (ข. ผจญ ว่า ทำให้แพ้). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๒๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า ผจญ ว่าหมายถึง การพยายามเที่ยวตามทำอันตรายผู้อื่น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยความหมายเปลี่ยนไปหมายถึง รบ รวบกวน หรือ ต่อสู้ จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากมีความหมายเช่นเดียวกับในสมัยที่ ๒ ว่า ต่อสู้ แล้ว ยังขยายขอบเขตรายละเอียดความหมายออกไปว่าหมายถึง พยายามต่อสู้ พยายามเอาชนะ ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาชนะ

แวง

แวง	To undermine. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๖๐)
แวง	โดยยาว, เปนคำพูดตามวิธีพวกวังวัดนา, จะเรียกเอา ค่านา, ส่งเปนเงินหลวงนั้น, วัดโดยยาวเรียกว่าแวงนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๖๗๓)
แวง	ข. ยาว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๖๗)
แวง	ข. ยาว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๕)
แวง ๑	ว. ยาว, แถว. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๔๘)
แวง ๑	ว. ยาว, แถว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๖๓)

แวง ๑ ว. ยาว, แถว ; เรียกเส้นล่องจิจูคว่า เส้นแวง. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๘๘)

แวง ๑ ว. ยาว, แถว ; เรียกเส้นล่องจิจูคว่า เส้นแวง. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๓๒)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า แวง ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกคือ บ่อนทำลาย (undermine) ส่วนความหมายที่สองหมายถึง ยาว แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า เหลือเพียงความหมายว่า ยาว เพียงความหมายเดียว จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากความหมายว่า ยาว แล้ว ยังหมายถึง แถว และยังเป็นชื่อเรียกของเส้นล่องจิจูอีกด้วย

สนม

สนม นั้นคือเป็นคนพวกหนึ่งที่กระษัตริย์ตั้งไว้ให้จัดแจงคนตายนั้นเรียกว่าพวกสนม หนึ่งคือหญิงที่เป็นรองอัคมะเหษีเป็นลำดับลงมานั้นก็เรียกว่าหญิงสนม
(คัสเวล, หน้า ๒๕๑)

สนม Ladies of the palace. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๑๕)

สนม คือหญิงที่เป็นเมียน้อยขุนหลวงๆที่มีเมียเอกเป็นมะเหษี, เมียน้อยๆร้องเรียกสนม. (อักษราฯ, หน้า ๗๐๑)

สนม ข. นาง, นางใน, สาวใช้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๒๗)

สนม ข. นาง, นางใน, สาวใช้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๐)

สนม ๑ [สะหฺนฺม] น. เจ้าจอมมารดาหรือเจ้าจอมอยู่งานซึ่งทรงพระเมตตายกย่องขึ้นเป็นชั้นสูง โดยได้รับพระราชทานหีบหมากทองคำลงยาราชาวดี เรียกว่า พระสนม.
(ข. สุนั). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๑๕)

สนม ๑ [สะหฺนฺม] น. เจ้าจอมมารดาหรือเจ้าจอมอยู่งานซึ่งทรงพระเมตตายกย่องขึ้นเป็นชั้นสูง โดยได้รับพระราชทานหีบหมากทองคำลงยาราชาวดี เรียกว่า พระสนม.
(ข. สุนั). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๑)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของ คำว่า สนม ไว้ ๑ ความหมาย ความหมายแรกคือ นางใน (Ladies of the palace.) ความหมายที่สองคือ ภรรยาของกษัตริย์ และความหมายที่สามหมายถึง ผู้ที่ กษัตริย์ทรงมอบหมายให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับคนตาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิด การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยปรากฏเพียงความหมายว่านางใน หรือสาวใช้เท่านั้น ไม่ปรากฏความหมายเกี่ยวกับผู้หญิงที่เป็นภรรยาของกษัตริย์ หรือพนักงานจัดการเกี่ยวกับคนตาย จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายย้ายที่ คือมีการนิยามความหมายเปลี่ยนไป จากสมัยที่ ๒ สนม หมายถึง นางใน หรือ สาวใช้ แต่ในสมัยที่ ๓ นี้ สนม หมายถึง ผู้หญิงที่เป็นภรรยาของ กษัตริย์และได้รับพระราชทานแต่งตั้ง

สบง

สบง

นั่นคือผ้าที่ประกอบดินที่ประสงฆ์แลสามเณรนั่นเอง
เรียกกว่าผ้าสบง (คัสเวล, หน้า ๕๔๗)

ระบง

Vide สบง (สัพพะฯ, หน้า ๖๔๑)

สบง

A yellow dress of the talapoin. (สัพพะฯ, หน้า ๖๘๗)

สบง

คือผ้านุ่งพระสงฆ์ที่เป็นผ้าครองอย่างหนึ่ง, เขาเขียนที่ริม
รอบทั้งสี่ด้านกว้างสั้นเป็นสองชั้น. (อักษราฯ, หน้า
๗๐๒)

สบง

ข. ผ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๕๐)

สระบง, สบง

ข. ผ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๐)

สบง

ข. ผ้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๓)

สระบง, สบง

ข. ผ้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๘)

สบง

[สระบง] น. ผ้าของภิกษุสามเณร. (ข.).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๗)

สบง

[สระบง] น. ผ้าของภิกษุสามเณร. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๖๗)

สบง

[สระบง] น. ผ้าของภิกษุสามเณร. (ข. สบง).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๑)

สบง [สบง] น. ผ้าถุงของภิกษุสามเณร. (ข. สบง).

(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สบง ว่าหมายถึง ผ้าถุงของพระสงฆ์ โดยสัพพะ พะจะนะ พาสาโท ระบุไว้ด้วยว่าเป็นผ้าสี่เหลี่ยม และอักษรภิกษานศัรบที่ไ้ระบุว่ายีบริมรอบทั้งสี่ด้าน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือมีความหมายว่า ผ้า เป็นความหมายอย่างกว้างๆ ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าเป็นผ้าถุงสำหรับพระสงฆ์เช่นในสมัยที่ ๑ จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยกลับมานิยามความหมายของคำว่า สบง เช่นเดียวกับความหมายในสมัยที่ ๑ คือ ผ้าถุงของพระภิกษุสามเณร

สไบ

สไบ นั้นคือผ้าเล็กๆที่ห่มนั้นก็เรียกว่าผ้าสไบ (คัสเวล, หน้า ๒๕๑)

สไบ A women's tucker, scarf for women. (สัพพะ, หน้า ๖๘๖)

สไบ คือผ้าห่มกอสระกักเฉียงได้ไม่ยาวไม่สั้น, พระภิกษุที่เคร่งโดยปฏิบัติมักห่มมักใช้. (อักษรฯ, หน้า ๓๐๒)

สไบ ข. ผ้า, ผ้าบาง, ผ้าห่ม, ผ้าแถบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๕๐)

สไบ ข. ผ้า, ผ้าบาง, ผ้าห่ม, ผ้าแถบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๓)

สไบ [สะ-] น. ผ้าแถบ, ผ้าห่มผู้หญิง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๓)

สไบ [สะ-] น. ผ้าแถบ, ผ้าห่มผู้หญิง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๘๒)

สไบ [สะ-] น. ผ้าแถบ, ผ้าคาดอกผู้หญิง. (ข. ไสฺย). (ราชฯ, ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๒)

สไบ [สะ-] น. ผ้าแถบ, ผ้าคาดอกผู้หญิง. (ข. ไสฺย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สไบ ว่าหมายถึง ผ้าที่ใช้สำหรับห่ม โดยสัพพะ พะจะนะ พาสาโท ระบุไว้ด้วยว่า

เป็นคำสำหรับผู้หญิง และอักษรภิกษานศรับที่ได้ระบุขนาดว่าไม่ยาวไม่สั้น พอห่มเฉียงบ่าได้ และเป็นคำสำหรับภิกษุที่เคร่งครัดได้ใช้ห่ม แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือมีความหมายว่า ผ้า ผ้าบาง ผ้าห่ม หรือผ้าแถบ แต่ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าเป็นผ้าห่มสำหรับผู้หญิงเช่นในสมัยที่ ๑ จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า โดยนิยามความหมายของคำว่า สไบ เฉพาะเจาะจงชัดเจนว่าหมายถึง ผ้าแถบ, ผ้าคาดอก ผู้หญิง

สรง

- สง นั้นคืออาบน้ำ เป็นคำกระษัตริ (คัสเวล, หน้า ๓๐๔)
- สรง Bath ; to bathe. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๕๐)
- สรง ข. อาบ, อาบน้ำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๖๖)
- สรง ข. อาบ, อาบน้ำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๒)
- สรง [สง] ก. อาบน้ำ, รดน้ำ ใช้สำหรับบรรพชิตและเจ้า. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๓๕)
- สรง [สง] ก. อาบน้ำ (ใช้แก่บรรพชิตและเจ้านาย). (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๘๘)
- สรง [สง] ก. อาบน้ำ (ใช้แก่บรรพชิตและเจ้านาย). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๓)
- สรง [สง] ก. อาบน้ำ, รดน้ำ, (ใช้แก่เจ้านายและพระภิกษุ สามเณร), ประ สรง เช่น สรงพระบรมอัฐิ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๓๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สรง ว่าหมายถึง การอาบหรืออาบน้ำ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยมีความหมายว่า อาบ ซึ่งอาจคล้ายกับความหมายว่าอาบน้ำในสมัยแรก แต่ในสมัยนี้ให้ความหมายเพียงว่า อาบ จึงไม่สามารถระบุได้ว่าหมายถึง อาบน้ำ นอกจากนี้ยังมีความหมายว่า อาบน้ำ อีกด้วย จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่อีกครั้ง โดยหมายถึง อาบน้ำ หรือรดน้ำ และหมายถึง ประ หรือ สรง อีกด้วย

สละท้อน

สละท้อน	นั่นคือเป็นชื่อแห่งต้นอย่างหนึ่ง อนึ่งความว่าไหว สละท้อนเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๕๔๖)
สละท้อน	To tremble. (ศัพท์หน้า ๗๒๔)
สละท้อน	คือย้อนกลับ, เช่น เขาตั้งก้อนดิน เป็นต้น, มันไปกะทบ อันใดเข้าแล้วกลับคืนออกมานั้น. (อักขรฯ, หน้า ๗๐๐)
สละท้อน	ข. อ่อน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๐)
สละท้อน	ข. อ่อน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๘)
สละท้อน	[สละ-] (กลอน) ว. สละท้อน ; อ่อน. (ข.). (ราชฯ, ๒๔๕๓, หน้า ๘๗๘)
สละท้อน	[สละ-] (กลอน) ว. สละท้อน ; อ่อน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๕๐)
สละท้อน	[สละท้อน] (กลอน) ว. สละท้อน ; อ่อน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๖)
สละท้อน	[สละ-] (กลอน) ว. สละท้อน ; อ่อน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๗๗)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สละท้อน หรือ สละท้อน ไว้ ๓ ความหมาย ความหมายแรกคือ ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ความหมายที่สองคือ ไหวสละท้อน ส่วนความหมายที่สามคือ ย้อนกลับ หรือ สละท้อนกลับ แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยความหมายเปลี่ยนไปจากเดิมเป็นหมายถึง อ่อน จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือคำว่าสละท้อนในสมัยที่ ๓ นี้ นิยามความหมายไว้สองความหมาย ความหมายแรกคือ สละท้อน ซึ่งตรงกับความหมายที่หนึ่งที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ คือการย้อนกลับ สละท้อนกลับ ส่วนความหมายที่สองคือ อ่อน ซึ่งเป็นความหมายที่ตรงกับความหมายที่ปรากฏในสมัยที่ ๒

สละกอ

สละกอ	Vigorous, flourishing. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๕๖)
สกอ, สละกอ	ข. หมู่, พวก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๕)
สละกอ, สกอ	ข. อยู่เป็นหมู่กัน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๐)

สะกอ, สะกอ	ข. หมู่, พวก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๖)
สระสะกอ, สกอ	ข. อยู่ปนหมู่กัน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๗)
สะกอ	ว. หมุ่ม ; รวมอยู่เป็นพวกๆกัน, บางที่ใช้ว่า ตะกอ. (ข. สระกอ ว่า รุ่งราวคราวเดียวกัน). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๘๕)
สะกอ	ว. หมุ่ม, รุ่ง, ตะกอ ก็ว่า ; รวมอยู่เป็นพวกๆ. (ข. สระกอ ว่า รุ่งราวคราวเดียวกัน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๕๗)
สะกอ	ว. ตะกอ, หมุ่ม, รุ่ง, ในคำว่า รุ่งสะกอ รวมอยู่เป็นพวกๆ. (ข. สระกอ ว่า รุ่งราวคราวเดียวกัน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๔๕)
สะกอ	ว. (โบ) เพิ่งจะรุ่นหมุ่มรุ่นสาว, ไซ้แก่คนหรือสัตว์ (ปรี๊ดเล) เช่น สาวสะกอ (ปาเลกัว), ไซ้ว่า ตะกอ ก็มี ; รวมอยู่เป็นพวกๆ. (ข. สระกอ ว่า รุ่งราวคราวเดียวกัน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๕๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สะกอ ว่าหมายถึง Vigorous, flourishing ซึ่งหมายถึงความแข็งแรง รุ่งเรือง กระปรี้กระเปร่า แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย่ำที่ คือนิยามความหมายเปลี่ยนไปเป็นมีความหมายว่า หมู่ พวก อยู่เป็นหมู่กัน จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คำนิยามความหมายของคำว่า สะกอ ไว้สองความหมาย ความหมายแรกคือช่วงวัยหมุ่มสาว หรือช่วงวัยที่เรียกว่า รุ่ง ส่วนความหมายที่สองคือ รวมอยู่เป็นพวกๆ ซึ่งเป็นความหมายที่ปรากฏมาแล้วในสมัยที่ ๒

สิง

สิง	นั่นคือเข้าอยู่ในกาย เหมือนกับปีศาจเข้าอยู่ในกายนั้นก็เรียกว่าปีศาจสิงอยู่ในกาย (คัสเวล, หน้า ๓๐๗)
สิง	To be in. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๓๘)
สิง	เป็นชื่อคนเช่นนั้นบ้าง, อย่างหนึ่งว่าสิงสู่, เช่น ที่ดินไม้ว่าเทวดาสิงอยู่. (อักขรฯ, หน้า ๗๑๖)
สิง	ข. หู่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๔)

สำเนียง, สิ่ง, สิ่ง	ข.ผ. หยู่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๗)
สิ่ง	ข. อยู่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๐)
สำเนียง, สิ่ง, สิ่ง	ข.ผ. อยู่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๕)
สิ่ง	ก. อยู่, เข้าอยู่ เช่น ฝี่สิ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๑๕)
สิ่ง	ก. อยู่, เข้าอยู่ เช่น ฝี่สิ่ง, สิ่ง กี่ว่า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๒๐)
สิ่ง ๑	ก. อยู่, เข้าแทรกอยู่ เช่น ฝี่สิ่ง, สิ่ง กี่ว่า, (ปาก) อยู่, มาอาศัยอยู่, เช่น เพื่อนๆของลูกมาสิ่งอยู่ที่บ้านหลายคน, สิ่งสู่ กี่ว่า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๕๑)
สิ่ง ๑	ก. อยู่, เข้าแทรกอยู่ เช่น ฝี่สิ่ง, สิ่ง กี่ว่า, (ปาก) อยู่, มาอาศัยอยู่, เช่น เพื่อนๆของลูกมาสิ่งอยู่ที่บ้านหลายคน, สิ่งสู่ กี่ว่า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า สิ่ง ว่า เข้าอยู่ในกาย หรือ เข้าอยู่ สิ่งสู่ (ไม่ได้ระบุว่าเข้าอยู่ในสิ่งใด) แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือหมายถึง อยู่ ซึ่งเป็นความหมายกว้างๆ ไม่ได้ระบุว่าอยู่ในสิ่งใดหรือลักษณะใด จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกอีกครั้ง คือหมายถึง อยู่ เข้าอยู่ หรือเข้าแทรกอยู่ ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตรายละเอียดเล็กๆน้อยๆของความหมายว่า อยู่ ให้มีที่ใช้ได้มากขึ้น

เสวย

เสวย	นั่นคือกิน เป็นคำกริยัตถ (คัสเวล, หน้า ๒๕๗)
เสวย	To eat (speaking of the king and princes) (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๒๘)
เสวย	คือเสวยฤๅกิน, เช่นทวดตาเป็นต้นอยู่ในสวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่งนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๘)
เสวย	ข. กิน, ครอบง, คู่, ทน, ครอบครอง, ได้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๒๕)
เสวย	ข. กิน, ครอบง, คู่, ทน, ครอบครองไว้, ได้รับ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๑)

เสวย	[สะเหฺวย] ก. 'ได้รับ, 'ได้ประสบ เช่น เสวยทุกข์ (ราชา) กิน, เสพ ; ครอง เช่น เสวยราชย์. (ข. โส่วย). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๒๕)
เสวย	[สะเหฺวย] (ราชา) ก. กิน, เสพ ; ครอง เช่น เสวยราชย์ ; 'ได้รับ, 'ได้ประสบ เช่น เสวยทุกข์, 'ได้รับประโยชน์ เช่น เสวยสิทธิ์. (ข. โส่วย). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๔)
เสวย ๑	[สะเหฺวย] (ราชา) ก. กิน, เสพ, เช่น เสวยพระกระยาหาร เสวยพระสุธารส ; ครอง เช่น เสวยราชย์. (ข. โส่วย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๑๓)
เสวย ๑	[สะเหฺวย] (ราชา) ก. กิน เช่น เสวยพระกระยาหาร เสวยพระสุธารส ; ครอง เช่น เสวยราชย์. (ข. โส่วย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๕๓)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า เสวย ว่าหมายถึง เสพ หรือ กิน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากมีความหมายแรกว่า เสพ หรือ กิน แล้ว ยังมีความหมายที่สองว่า ครอง หรือครอบครอง ความหมายที่สามว่า สู่ ความหมายที่สี่ว่า ทน และความหมายที่ห้าว่า 'ได้รับ อีกด้วย จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า คือ ความหมายที่สามและสี่ คือ สู่ และ ทน ไม่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยนี้ คงเหลือเพียงความหมายว่า กิน หรือ เสพ, ครอง, 'ได้รับ ซึ่งสามารถมีความหมายว่า 'ได้รับประโยชน์ 'ได้ด้วยในสมัยนี้ ความหมายเหล่านี้ตรงกับความหมายที่หนึ่ง ความหมายที่สอง และความหมายที่ห้าในพจนานุกรมสมัยที่ ๒

แสดง

สะแดง	นั่นคือสำแดง (กัศเวล, หน้า ๒๘๘)
สะแดง	Vide สำแดง (สัพพะฯ, หน้า ๖๘๕)
สะแดง	คือสำแดง, คนชี้แจงด้วยมือ ฤาพุงแนะนำด้วยวาจา, ให้ผู้อื่นรู้เห็นเหตุผลนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๖๕๕)
แสดง	ข. กล่าว, บอกร, เปิดเผย, ชี้แจง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๖)
แสดง สแดง	ข. ตัว, ตน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๖)

สำแดง แสดง	ข.ผ. ตัว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๗)
สำแดง, แสดง	ข.ผ. ชี้แจง, บอก, ให้ความรู้, ให้เห็น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๕)
แสดง	ข. กล่าว, บอก, เปิดเผย, ชี้แจง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๑)
แสดง, สแดง	ข. ตัว, คน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๑)
แสดง	ก. ชี้แจง, อธิบาย, บอกข้อความให้รู้, ทำให้ปรากฏขึ้น (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๑)
แสดง	[สะแดง] ก. ชี้แจง, อธิบาย, บอกข้อความให้รู้, ทำให้ ปรากฏออกมา ; เล่น เช่น แสดงละคร. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๘)
แสดง	[สะแดง] ก. ชี้แจง, อธิบาย, บอกข้อความให้รู้, เช่น แสดงธรรม แสดงปาฐกถา, ทำให้ปรากฏออกมา เช่น แสดงตัว แสดงหลักฐาน ; เล่น เช่น แสดงละคร แสดง ภาพยนตร์. (ข. แสฎง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓๐)
แสดง	[สะแดง] ก. ชี้แจง, อธิบาย, บอกข้อความให้รู้, เช่น แสดงธรรม แสดงปาฐกถา, ทำให้ปรากฏออกมา เช่น แสดงตัว แสดงหลักฐาน ; เล่น เช่น แสดงละคร แสดง ภาพยนตร์. (ข. แสฎง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓๐)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่า แสดง ว่าหมายถึง การทำให้ผู้อื่น ได้รู้ได้เห็น ทั้งด้วยวิธีการกล่าวให้รู้หรือกระทำ ให้เห็น แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึง ชี้แจง, บอก, กล่าว, ให้ความรู้ให้เห็น เปิดเผย ซึ่งโดยรวมคือ การทำให้รู้ให้เห็นเช่นเดียวกับความหมายในสมัยแรกแล้ว ยังหมายถึง ตัว คน อีกด้วย จากนั้นในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ โดยมีการเปลี่ยนแปลงความหมายเล็กน้อย กล่าวคือความหมายที่สอดคล้องกับความหมายในสมัยที่ ๒ ยังคงอยู่ คือความหมายว่า ชี้แจง, อธิบาย, บอกข้อความให้รู้, ทำให้ปรากฏขึ้น แต่ความหมายว่า ตัว คน ที่ปรากฏในสมัยที่ ๒ นั้น ไม่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ แต่กลับปรากฏความหมายใหม่มาแทนที่ คือความหมายว่า เล่น เช่น แสดงละคร หมายถึง เล่นละคร จึงถือว่าในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่

๒. คำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย

คำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย ในที่นี้หมายถึงคำที่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมมากกว่าหนึ่งสมัย แต่ยังคงมีความหมายคงเดิมเสมอในทุกสมัยที่ปรากฏ ดังนั้น ผลการศึกษาหัวข้อนี้ จึงไม่แสดงคำที่ปรากฏในพจนานุกรมเพียงสมัยเดียว พบทั้งหมด ๑๖๗ คำ ดังนี้

ก. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ พบทั้งหมด ๔๔ คำ ได้แก่

กรรแสง

กรรแสง

นั่นก็ว่าร้องไห้เหมือนกัน แต่เป็นคำกระษัตร์
(คัสเวล, หน้า ๗๕๗)

กรรแสง

คำเขมร, ภาษาไทว่า ร้องไห้. (อักษรฯ, หน้า ๔๔)

กรรแสง

ข. ร้องไห้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๘)

กั้นแสง, กระแสง

ข. ร้องไห้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๕)

กรรแสง

ข. ร้องไห้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๗)

กั้นแสง, กรรแสง

ข. ร้องไห้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕)

กั้นแสง, กรรแสง

ข. ร้องไห้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕)

ขุน

ขุน

Grandee, the grandees. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๒๖)

ขุน ขน

ข. นาย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๐)

ขุน, ขน

ข. นาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๒)

เขมร

เขมร

นั่นคือเป็นชื่อแห่งคนที่อยู่ในทิศตะวันออก (คัสเวล,
หน้า ๗๕)

เขมร

Cambogia ; cambogese. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๗๑)

เขมร

คือคนจำพวกหนึ่ง, เดิมเป็นชาวเมืองกัมพูชา. (อักษรฯ,
หน้า ๗๕)

เขมร

ข. คนพวกหนึ่งเป็นชาวเมืองกำพูช. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า
๖๒)

เขมร

ข. คนพวกหนึ่งเป็นชาวเมืองกัมพูช. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า
๔๓)

แขนง

- แขนง Shoots of trees. (สัพพะฯ, หน้า ๒๗๖)
- แขนง คือกิ่งเล็กๆ, ที่แตกออกจากต้นไม้, แลกิ่งไม้ถ้าไม้ทั้งปวง, เหมือนอย่างแขนงไผ่นั่น. (อักษราฯ, หน้า ๗๓)
- แขนง ข. กิ่งเล็ก (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๘)

กง

- กง นั้นคือสิ่งที่ไม่หักไม่ทำลายไม่ชูดไม่พังไม่สูญนั้น เรียกว่ามันกงแลเรียกว่ากงอยู่ (คัสเวล, หน้า ๕๖)
- กง คืออาการที่เป็นของยังยืน, ตั้งมันอยู่กับที่, มิได้ย้ายไปอย่างอื่น, ฤค้ำยังยืน, มิได้แปรปรวน. (อักษราฯ, หน้า ๕๔)
- กง ข. มัน, ทน, ยังยืน, ตั้งอยู่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๓)
- กง ข. มัน, ทน, ยังยืน, ตั้งอยู่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๗)

คนทีสอ

- คนทีสอ นั้นคือเป็นชื่อแห่งไม้อย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๑๑๕)
- คนที ต้นคนทีสอ Medicinal shrub whose flowers resemble those of the lilac. (สัพพะฯ, หน้า ๓๐๗)
- คนทีสอ เป็นชื่อไม้อย่างหนึ่ง, ต้นไม้สูโตนิค, สำหรับใช้ทำยา, ที่หลังใบนั้นสีขาว, ใสแคงยากินดี. (อักษราฯ, หน้า ๕๕)
- คนทีสอ ข. ต้นไม้ที่ชื่อคนทีหย่างขาว ต้นไม้เครื่องยาอย่างหนึ่งที่หลังใบสีเขียววนวนหยุ่ง่างขาวเรียกว่าคนทีสอ แม่ครัวใช้ในแคงยาแลย่ำเข้าแต่เรียกเลื่อนๆไปว่า “โคนดินสอ” (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๗)
- คนทีสอ ข. ต้นไม้ที่มีชื่อคนทีหย่างหนึ่งที่หลังใบสีเขียววนวนหยุ่ง่างขาว เรียกว่า คนทีสอ, แม่ครัวใช้ในแคงยาแลย่ำเข้า, แต่เรียกเลื่อนๆว่า “โคนดินสอ.” (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๖๐)

คนทีเขมา

คนทีเขมา เป็นชื่อไม้อย่างหนึ่ง, ต้นไม้สู้อัดแน่น, สำหรับใช้
ทำยา, กลิ่นมันคล้ายกับคนทีสอ. (คัสเวล, หน้า ๕๕)

คนทีเขมา ข. ต้นไม้ที่ชื่อคนทีหย่างคำ ต้นไม้ย่อมๆ หย่างหนึ่ง
ทำยาได้ กลิ่นคล้ายกับต้นคนทีสอ แต่เพราะใบ
ไม่เขียวฉ้วนจึงว่าคำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๗)

คนทีเขมา ข. ต้นไม้ที่ชื่อคนที หย่างคำ, ต้นไม้ย่อมๆ หย่างหนึ่ง
ทำยาได้ กลิ่นคล้ายกับต้นคนทีสอ แต่เพราะใบ
ไม่เขียวฉ้วนจึงเรียกว่าคำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๖๐)

ครา

ครา Time. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๐๕)

ครา คือกาลที่เป็นคราว, ฤกษ์นั้น, เหมือนอย่าง
คำว่า, ครานั้นจึงโหมเจ้าหมื่นไวย เป็นต้น.
(อักขรฯ, หน้า ๑๐๗)

ครา เกรีย ข. กาล, เวลา, หน, ครั้ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๑)

ครา, เกรีย ข. กาล, เวลา, หน, ครั้ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๖)

คร่ำคร่า

คร่ำคร่า นั่นคือเก่าคือแก่ เหมือนคำพูดว่าของนี้เก่า
คร่ำคร่าแล้ว คนนี้แก่คร่ำคร่าแน่ (คัสเวล, หน้า
๑๖๒)

คร่ำคร่า คืออาการที่สิ่งของทั้งปวง, ที่เก่าแก่ผุคร่ำอยู่
นั่นเอง. เหมือนอย่างโบลวัตร้าง เป็นต้น. (อักขรฯ,
หน้า ๑๐๘)

คร่ำคร่า ข. เก่าแก่ (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๒)

ครอง

ครอง นั้นคือรักษา เหมือนกับกระษัตริย์รักษาซึ่งสมบัตินั้นก็
เรียกว่าครองสมบัติ (คัสเวล, หน้า ๑๖๘)

ครอง เสวย, คือการที่รักษาดีๆนั้น, เหมือนอย่างเขาพูดกันว่า,
ครองราชย์สมบัติ, ครองผ้า, ปกครองกัน. (อักขรฯ,
หน้า ๑๐๕)

ครอง ข. กิน, เสวย, นั่ง, ระวัง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๘)

ควร

ควร นั้นคือเหน็ดเหนื่อยชอบเรียกว่าควน เหมือนคำพูดว่า
เราเห็นสมควนแล้ว (คัสเวล, หน้า ๑๓๔)

ควร คือการกอดดี, กอดสม, กอดควรนั้น, เหมือนอย่างคน
รู้ประมาณ เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๐๒)

ค่านวร, ควร ข.พ. ถูก, ต้อง, สม, (ผิจะค่านวรสารัมภ์ ถ้าจะทำสารัมภ์
ให้ถูกต้อง.) (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๗๕)

ค่านวร, ควร ข.พ. ถูก, ต้อง, สม, (ผิจะค่านวรสารัมภ์ ถ้าจะทำสารัมภ์
ให้ถูกต้อง.) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๕)

ไคลคลา

ไคลคลา To go way, to withdraw. (สัพพะฯ, หน้า ๒๕๓)

ไคล ไคลคลา vide คลา (สัพพะฯ, หน้า ๒๕๔)

คลาไคล คือการที่ไปนั้น, เหมือนอย่างคนเดินทาง เป็นต้นนั้น.
(อักขรฯ, หน้า ๑๑๓)

ไคลคลา คืออาการที่เดินไปนั้น, เหมือนอย่างคนเดินทางเป็น
ทางไป เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๑๓)

คลาไคล, ฆลิฆลิ ข. เดินไป. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๒)

คลาไคล, ฆลิฆลิ ข. เดินไป. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๗)

จบ

จบ นั้นคือไหว้^{๑๕} อนึ่งคือเรียนสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็เรียน
จบหมดสิ้น อย่างนี้เรียกว่าเรียนจบ (คัสเวล,
หน้า ๒๖๒)

จบ To end, to terminate ; end ; it is done. (ศัพท์ฯ,
หน้า ๕๔)

จบ คืออาการที่สำเร็จ, ฤแล้ว, ฤสิ้นเรื่องราว,
ภาที่สุดความ, เหมือนอย่างคนอ่านหนังสือ,
สิ้นเรื่องอยู่ดลง เป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕๐)

จบ ข. ไหว้. (ร.ศ. ๑๑, หน้า ๑๔๑)

จบ ข. ไหว้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๖)

จริง

จริง นั้นคือคนพูดไม่ปดนั้น เรียกว่าพูดจริง เหมือนคำพูด
ว่าคนนั้นเขาพูดจริง (คัสเวล, หน้า ๒๔๖)

จริง Pure, true ; truly ; it is true. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๒)

จริง แท้, เป็นชื่อคำที่ไม่ปด, เหมือนอย่างคนพูดตรงๆ,
ถ้าเห็นก็ว่าเห็น, รู้ก็ว่ารู้, ไม่อำพรางนั้น. (อักษรฯ,
หน้า ๑๔๓)

จริง คือข้อความทั้งปวง, เหมือนกันกับจริงนั้น.
(อักษรฯ, หน้า ๑๔๓)

จริง, จริง ข. แน่, แท้, ถูก. (ร.ศ. ๑๑๐ หน้า ๑๒๕)

จริง ข. แน่, แท้, ถูก. (ร.ศ. ๑๑๐ หน้า ๑๒๖)

จริง, จริง ข. แน่, แท้, ถูก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๔)

จริง ข. คูที่จริง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๖)

^{๑๕} คำว่า “จบ” ในความหมายว่า ไหว้ นั้นเป็นคำไทย ไม่ใช่คำเดียวกับคำว่า “จบ” ที่มาจากคำเขมรว่า หมายถึง สิ้นสุด
จึงจะไม่นำความหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมาย

จรรยา

จรรยา	นั้นความก็เหมือนกับจรรยาเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๘๑๗)
จรรยา	ข. รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๗)
จรรยา, จรรยา	ข.พ. รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๑)
จรรยา	ข. รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๖)
จรรยา, จรรยา	ข.พ. รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๓)

จันรรจ์

จันน	To converse, to discourse. (อักขรฯ, หน้า ๗๘)
จันรรจ์	ข.พ. พูด, กล่าว, ว่า กล่าว, คู่ที่เจรจา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๑)
จันรรจ์	ข.พ. พูด, กล่าว, ว่า กล่าว คู่ที่เจรจา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๒)

จันรรจา

จันนจา	นั้นคือพูดกัน (คัสเวล, หน้า ๒๓๒)
จันนจา	เจรจา, คือความที่กล่าวคำ, ฤๅตั้งสันทะนากัน, เหมือนแขกมาหา เป็นต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๓๕)
จันรรจา	ข.พ. คู่ที่จันรรจ์. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๑)
จันรรจา	ข.พ. คู่ที่จันรรจ์. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๒)

จันนวน

จันนวน	นั้นคือกำหนดเปนหมวดเปนหมู่ เรียกว่าจันนวน (คัสเวล, หน้า ๒๓๒)
จันนวน	Number agreed and determined upon : sum. – In a number fixed upon. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๕)
จันนวน	คือความที่เปนเค้า, ฤๅเจ้าของ, ฤๅกระทรวงนั้น, เหมือนคนที่เปนเจ้าตลาดใหญ่ เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๓๕)

จํานวน จํานวน จวร จูรี ข.พ. หมวด, หมู่, แผนก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๑)

จํานวน จํานวน จวร จูรี ข.พ. หมวด, หมู่, แผนก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๒)

จํารัศ

จํารัศ นั้นคือความว่แสงสว่างเหมือนกับแสงพระอาทิตย์สว่าง
เป็นต้นนั้น ก็เรียกว่าพระอาทิตย์จํารัศแสง (คัสเวล,
หน้า ๑๒๑)

จํารัศ Clear, splendid. (สัพพะฯ, หน้า ๑๑๐)

จํารัศ คืออาการที่กระจ่างแจ้ง, ฤาแจ่มใส, เหมือนอย่างอาทิตย์
เปล่งรัศมีกระจ่างแจ้งหมดสิ้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๓๕)

จํารัศ, จรัศ ข.พ. จํ้า, สว่าง, รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๒)

จํารัศ, จรัศ ข.พ. จํ้า, สว่าง, รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๓)

จรัศ

จรัศ นั้นคือรุ่งเรือง ตามข่าพี (คัสเวล, หน้า ๒๓๑)

จรัศ คือแสงสว่าง, ฤารุ่งเรืองนั้น, เหมือนอย่างพระอาทิตย์
จรัศดวงนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๔๐)

จํารัศ, จรัศ ข.พ. จํ้า, สว่าง, รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๒)

จรัศ, จัส ข.พ. คูที่จํารัศ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๕)

จํารัศ, จรัศ ข.พ. จํ้า, สว่าง, รุ่งเรือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๓)

คํารัศ

คํารัศ นั้นคือตรีศ เป็นคํากระมัตร (คัสเวล, หน้า ๑๓๒)

คํารัศ To command, to order. (สัพพะฯ, หน้า ๑๐๓)

คํารัศ To order, to bring an edict. (สัพพะฯ, หน้า ๑๓๑)

คํารัศ คือคํ่าว่าตรีศ, เป็นคํ่าหลวง, คํ่าสูง, คํ่าเพราะ. (อักษราฯ,
หน้า ๒๐๑)

คํารัศ คือความที่ตรีศนั้น, เหมือนอย่างคํ่าว่ามีพระบรมราช-
โองการตรีศเหนือเกล้า. (อักษราฯ, หน้า ๒๓๓)

คำหรัส, ตรัส	ข.ผ. พุด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๕)
คำหรัส, ตรัส	ข.ผ. พุด. (ใช้ในราชาศัพท์) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๘)

ตรวจ

ตรวจ	To verify, to examine. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓๘)
ตรวจ	กรวด, คือการที่นับสอบสวนดูให้ถูกต้องครบตามจำนวนนั้น, เช่น นายกรวดคุก. (อักษรฯ, หน้า ๒๖๖)
ตรวจ	ข. นับ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๕)
ตรวจ	ข. นับ. ป. พิจารณา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๔)

ตรอม

ตรอม	นั้นความเหมือนกับ กรอม เหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๔๓๐) (กรอมใจ นั้นคือทุกข์ในใจ เส่ร้ายในใจ-หน้า๑๗๖)
ตรอม	To be sick at heart. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓๗)
ตรอม	ทุกข์, เจ็บใจ, เสียใจ, คือความทุกข์, ความโทมนะนัส, ความเจ็บใจ, เสียใจนั้น, เช่น หลิงที่ฝั้วว่างไว้. (อักษรฯ, หน้า ๒๖๖)
ตรอม	ข. เล้า, รบมรทม, เล้า, รบมรทม (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๓)
ตรอม	ข. เล้า, รบม, รทม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๒)

ตระบัด

ตระบัด	Moment. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๓๔)
ตระบัด	ข. ประเดี้ยว, บัดใจ, ทันใดนั้น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๗)
ตระบัด	ข. ประเดี้ยว, บัดใจ, ทันใดนั้น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)

ตระหนัก

ตระหนัก	นั้นคือพอได้ยินเสียงเรียก ว่าพอตระหนักเหมือนคำพูดว่าไปเคาะประตู พอตระหนักได้ยินเขาก็ทักออกมา (คัสเวล, หน้า ๘๓๘)
---------	---

ตระหนัก	Manifestly, clearly. (ศัพท์, หน้า ๘๓๕)
ตระหนัก	ประจักษ์, ทักแท้, เป็นข้อความที่ได้รับความชัด, ได้ยืนยันประจักษ์แก่หูนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๒๖๔)
ตระหนัก	ข. แน่นอน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๓)
ตระหนัก	ข. แน่นอน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)
ตรัส	
ตรัส	นั่นคือพูด เป็นคำกระษัตริ (คัสเวล, หน้า ๔๒๕)
ตรัส	To speak. (ศัพท์, หน้า ๘๓๕)
ตรัส	คือคำที่พูด คำกล่าวของท่านผู้มีบุญนั้น, เช่นคำว่า ตรัสประกาศ. (อักษรฯ, หน้า ๒๖๕)
ตรัส	ข. พูด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๖)
คำหรัส ตรัส	ข.พ. พูด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๕)
ตรัส	ข. พูด. ป. รู้. (ตรัส ประกาศ, ตรัสรู้, ตรัสเทศนา. พระศรีอารยจะมาตรัสข้างหน้า.) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๕)
คำหรัส, ตรัส	ข.พ. พูด. (ใช้ในราชาศัพท์). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๘)
เตร	
เตร	นั่นคือเที่ยวไป เหมือนคำพูดว่าอยู่รักษาเรือน อย่าเที่ยว เตรไปไหน (คัสเวล, หน้า ๔๒๘)
เตร	ข. เที่ยว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๘)
เตร	ข. เที่ยว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๕)
บวง	
บวง	Offering of wine, of eatables, etc. for the goblins or angels. (ศัพท์, หน้า ๖๔)
บวง	คือบนบาน, คนเจ็บไข้อันใดอันหนึ่ง, สำคัญว่าเป็น เพราะผีปีศาจกระทำ, บนบานว่าขอให้ข้าหายโรคเถิด. ข้าจะให้ของสิ่งนั้นๆ. (อักษรฯ, หน้า ๓๖๒)

บวง	ข. บน, บนบาน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๓)
บวง	ข. บน, บนบาน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๑)

บันทูล

บรรทูล	Viceroy's tribunal; viceroy's order. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๗)
บันทูล	คือคำสูงของพระมหากษัตริย์ เปนมหาอุปราช, กรมพระราชวัง บวรสถานมงคลนั้น, เขาเรียกว่าพระบันทูลบ้าง. (อักษรฯ, หน้า ๓๖๘)
บันทูล	ข. สั่ง, รับสั่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๖)
บันทูล	ข. สั่ง, รับสั่ง. (คืออย่างเดียวกับบันฑูร.). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๓)

บำโบ

บำโบ	To caress with the hand, to rib over. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๐)
บำบอน	Vide บำโบ (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๐)
บำโบ บำโบล	ข. ลูบไล้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๑)
(คำโบล) บโบล	ข. ลูบไล้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๗๕)
บำโบ, บำโบล, บำโบย	ข. ลูบไล้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๕)
(คำโบล), บโบล	ข. ลูบไล้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๕)

เบิก

เบิก	นั่นคือกระทำให้กว้างออกเหมือนกับคนกระทำซึ่งเรือ เป็นต้น ให้กว้างออกด้วยสิ่งมีไฟเป็นต้น ก็เรียกว่า เบิกเรือ อนึ่งเหมือนกระทำซึ่งตาที่หลับให้ลืมขึ้นก็ เรียกว่าเบิกขึ้น อนึ่งเหมือนดอกไม้โตใหญ่ออกไปนั้น ก็เรียกว่าดอกไม้เบิกบาน (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๖๐)
เบิก	To open, to blossom, to dilate. – To enlarge. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๓)

เบิก	เปิด, เผย, คือเปิดขึ้น, คนทำของอันใดที่เคบอยู่, ให้กว้างวาเปิดออก เหมือนคนเบิกเรือมาด. (อักขรฯ, หน้า ๓๕๘)
เบิก	ข. เปิด, เผย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๗๑)
เบิก	ข. เปิด, เผย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๘)

ประจัญ

ประจน	นั่นคือตามกระทำอันตรายนั้น เรียกว่าประจน เหมือนกับมารเที่ยวประจนสัตว์ทั้งปวงนั้น (คัสเวล, หน้า ๕๔๑)
ปะจน	นั่นคือความเหมือนพะจนเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๔๕๕)
ประจน	To attack, to commence the fight, to resist, to torment, to tempt, to fight. (สัพพะฯ, หน้า ๖๑๕)
ปจน	To attack the enemies, to make an irruption, to assail. (สัพพะฯ, หน้า ๕๐๕)
ประจัญ	คือความต่อสู้ธรรมาน, เช่น พระยะโสวาทำแก่พวก ยิศราเอลนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๓๘๔)
ประจัญ	คือต่อสู้ธรรมานเหมือนพระยะโสวากระทำแก่พวก ยิศราเอลนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๔๐๕)
ประจน, ประจัญ, ผจัญ	ข. รบ, รวบกวน, ต่อสู้ (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๕๓-๒๕๔)
ประจน, ประจัญ, ผจัญ	ข. รบ, รวบกวน, ต่อสู้ (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๑๕)

ประทม

ประทม	นั่นความว่านอนเป็นคำกระษัตร์ (คัสเวล, หน้า ๘๗๑)
ปะทม	คือนอน, พุดถึงเจ้านอนว่าปะทม เป็นคำสูง เพราะคน นอกจากเจ้าว่าปะทมไม่ได้, เพราะไม่ควร. (อักขรฯ, หน้า ๓๘๖)
ประทม	คือนอน, เจ้านอนเขาว่า เจ้าประทม, พุดเป็นคำสูง เป็น คำเพราะนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๔๑๒)

บรรทม ประทม	ข.พ. นอน, นอนหลับ (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๘)
บรรทม, ประทม	ข.พ. นอน, นอนหลับ. (ไชรราชาศัพท์) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๕)
ปราง	
ปราง	นั่นคือแก้ม เป็นคำกระษัตริ์ (คัสเวล, หน้า ๕๕๑)
ปรางค์	นั่นคือว่าแก้ม เป็นคำกระษัตริ์ (คัสเวล, หน้า ๘๗๒)
ปราง	Cheeks. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๒๑)
ปราง	ข. แก้ม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๐๔)
ปราง	ข. แก้ม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๒๓)
เพ็ง	
เพ็ง	Full. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๕๐)
เพ็ง, เพ็ญ	ข. เต็ม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๔๕)
เพ็ง, เพ็ญ	ข. เต็ม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕๖)
มะมุง	
มะมุง	Cock – roach. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๒๕)
มะมุง	ข. แมงสาบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๗๔)
มะมุง	ข. แมงสาบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๘๑)
มาท	
มาท	Although, but if. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๓๑)
มาท	ข. ถ้ำ, ถิง, แม่น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๕๕)
มาท	ข. ถ้ำ, ถิง, แม่น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕๕)
โม	
โม	นั่นคือเป็นชื่อเรียกแห่งสุนัข เรียกว่าโมๆ (คัสเวล, หน้า ๕๘๓)

โม	A word for calling a dog. (ศัพท์, หน้า ๔๔๐)
โม	มา, เป็นคำเขมรว่า มา, เหมือนคนไทยเรียกสุนัขให้มันมาว่า โมๆ นั้น. (อักษรฯ, หน้า ๕๐๔)
โม	ข. มา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๘๓)
โม	ข. มา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๘๘)
ยล	
ยล	นั่นความว่าแลดู (ศัพท์, หน้า ๖๒๓)
ยล	To see, to look. (ศัพท์, หน้า ๑๕๕)
ยล	ข. ดู, เห็น, แล, มอง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๐๕)
ยล	ข. ดู, เห็น, แล, มอง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๐๗)
สำเร็จ	
สำเร็จ	นั่นคือแล้ว คือเสร็จ (ศัพท์, หน้า ๒๘๖)
สำเร็จ	คือแล้วเสร็จ, เหมือนการกิจอันใดที่คนทำมีตีพิมพ์ในหนังสือเป็นต้นแล้วเสร็จนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๖๕๖)
สำเร็จ, เสร็จ	ข. แล้ว, หมด, ทุกอย่าง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๘)
สำเร็จ, เสร็จ	ข.พ. แล้วหมดทุกอย่าง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๖)
เสร็จ	
เสร็จ	นั่นคือแล้ว เหมือนคำพูดว่าเสร็จการแล้ว (ศัพท์, หน้า ๓๑๓)
สำเร็จ, เสร็จ	ข.แล้ว, หมด, ทุกอย่าง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๘)
สำเร็จ, เสร็จ	ข.พ. แล้วหมดทุกอย่าง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๖)

เสียม

เสียม นั่นคือเป็นชื่อแห่งเหล็กที่เขาทำสำหรับขุดดิน
อย่างหนึ่ง^{๑๖} อนึ่งเป็นชื่อแห่งคนไทเรียกว่าเสียม
(คัสเวล, หน้า ๑๒๘)

เสียม คือจอบเล็กๆ ประมาณกว้างสักสามนิ้ว, ยาวสักสี่นิ้ว
มีด้ามสำหรับขุดดิน^{๑๗}, อนึ่งเป็นคนไทย พวกภาษาอื่น
เรียกว่าเสียมบ้าง. (อักขรฯ, หน้า ๑๔๐)

เสียม ข. ไทย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๒๖)

เสียม ข. ไทย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๐)

องอาจ

องอาจ นั่นความเหมือนกล้ำहारเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า
๕๖๕)

องอาจ Rash, impudent, audacious. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๑)

องอาจ Audacious, powerful, rash. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๐๔)

องอาจ กล้ำहार, คืออาการที่อาจหาญไม่เกรงขามผู้ใด,
เหมือนคนผู้มีอิศริยศศักดิ์เข้าสู่ที่ประชุม
ไม่ครั้นคร้ามผู้ใดนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๘๐๐)

องอาจ ข. กล้ำहार. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗๒)

องค์อาจ ข. กล้ำहार. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๗๕)

อวย

อวย To give, to wish. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๔๑)

อวย ข. ให้, ให้สำเร็จผล, (อวยไชย, ให้ความชนะ,

^{๑๖} คำว่า “เสียม” ในความหมายว่าเป็นอุปกรณ์สำหรับขุดดินนี้ แท้จริงแล้วเป็นความหมายของคำว่า “เสียม” ที่เป็นคำไทย แต่ปรากฏอยู่ร่วมกับคำว่า “เสียม” ที่เป็นคำเขมรและหมายถึงคนไทย เนื่องจากความเข้าใจผิดของผู้จัดทำพจนานุกรมชาวต่างชาติ จึงไม่นำมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่า “เสียม” ในที่นี้

^{๑๗} ดูเชิงอรรถก่อนหน้า

อวยพร, ให้ความประเสริฐ.) (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗๘)
 อวย ข. ให้ ให้สำเร็จผล, (อวยไชย, ให้ความชนะ, อวยพร,
 ให้ความประเสริฐ.) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓๕)

ข. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๓๖ คำ ได้แก่

กรรม

กรรม Burned-like, dry, broken. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๖๑)
 กรรม การหาพนักงาน หนึ่งผีหาขาดแปลกลัดหนองเข้า,
 ว่า กรรมหนองอยู่. (อักษรฯ, หน้า ๕๗)
 กรรม กรอม คือความซ้ำใจ, เสร์ใจ, เหมือนคนได้เป็นผิวเมียกัน
 ใหม่ๆ, แลเขาพรากเสียจากกันนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๕๘)
 กรรม ๑ [กรรม] ก. ระทม เช่น กรรมใจ, กลัด เช่น กรรมหนอง.
 (ข. กุรุ (กรรม) ลำบาก เช่น กุรุ จิต หมายถึง ลำบากใจ).
 (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๓)
 กรรม ๑ [กรรม] ก. ระทม, เจ็บใจอยู่ในเรื่อยไป, เช่น กรรมใจ.
 กลัด เช่น กลัดหนอง (ข. กุรุ หรือ กรรม ว่า ลำบาก เช่น กุรุ
 จิต = ลำบากใจ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕)
 กรรม ๑ [กรรม] ก. ระทม, เจ็บใจอยู่ในเรื่อยไป, เช่น กรรมใจ.
 กลัด เช่น กลัดหนอง (ข. กุรุ หรือ กรรม ว่า ลำบาก เช่น กุรุ
 จิต = ลำบากใจ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒)
 กรรม ๑ [กรรม] ก. ระทม, เจ็บอยู่ในเรื่อยไป, เช่น กรรมใจ;
 กลัด เช่น กรรมหนอง. (ข. กุรุ (กรรม) ว่า ลำบาก เช่น กุรุ
 จิต = ลำบากใจ), ตรม กี่ว่า. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑)

กรรไตร

กไตร Scissors. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๕๓)
 กะไตร ของทำด้วยเหล็กมีขาสองอันสำหรับหนีบหมาก, แลตัด
 ฝ้ายเป็นต้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๕)
 กรรไตร [กัณไตร] น. เครื่องมือสำหรับตัดโดยใช้หนีบ มีสองขา
 ลักษณะนามว่า เล่ม เขียนเป็น กรรไกร ตะไกร ก็มี

	(ข. กนฺไทร ; ส. กนฺตริ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗)
กรรไทร	[กัณฺไทร] น. เครื่องมือสำหรับตัดโดยใช้หนิบ มี ๒ ขา ลักษณะนามว่า เล่ม เขียนเป็น กรรไกร หรือ ตะไกร ก็มี (ข. กนฺไทร ; ส. กนฺตริ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒)
กรรไทร	[กัณฺไทร] น. ตะไกร (ข. กนฺไทร ; กฺตริ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕)
กรรไทร	[กัณฺไทร] น. ตะไกร. (ข. กนฺไทร ; ส. กฺตริ). (คู ตะไกร๑) (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๕)
กรวด	
กรวด	นั่นคือเป็นชื่อแห่งดอกไม้จุกอย่างหนึ่ง อนึ่งคือเป็น ลูกหินเล็กๆ ก็เรียกว่ากรวด อนึ่งคือเป็นความว่าสูง เหมือนคำพูดว่ามั่นสูงกรวดนี้ ^{๑๘} (คัสเวล, หน้า ๑๖๐)
กรวด ๑	[กรวด] น. ก้อนหินเล็กๆ เชื่อกว่าเม็ดทราย. (ข. กุรวฺสุ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๑)
กรวด ๑	[กรวด] น. ก้อนหินเล็กๆ เชื่อกว่าเม็ดทราย. (ข. กุรวฺสุ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๔)
กรวด ๑	[กรวด] น. ก้อนหินเล็กๆ เชื่อกว่าเม็ดทราย. (ข. กุรวฺสุ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๘)
กรวด ๑	[กรวด] น. ก้อนหินเล็กๆ เชื่อกว่าเม็ดทราย. (ข. กุรวฺสุ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๘)
กระ	
กระ	นั่นคือเป็นชื่อของอย่างหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๑๖๒)
กระ	Marbled shell of a sea-turtle. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๔๕)

^{๑๘} คำว่า “กรวด” ในความหมายว่า ดอกไม้จุกอย่างหนึ่ง และความหมายว่า สูง นั้น ปรากฏเป็นคำตั้งอีกคำหนึ่งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คือคำว่า “กรวด ๒” ซึ่งไม่ใช่คำเดียวกับคำว่า “กรวด” ที่หมายถึงลูกหินเล็ก จึงจะไม่นำความหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมาย

- กระ
สัตว์หยาบหนึ่งตัวเหมือนเต่า เขาเอากระดองทำเครื่องใช้
สอยต่างๆ, ศีหฬ้อมลายคำเหลืองต่างๆ. (อักขรฯ, หน้า
๔๕)
- กระ ๑
น. เต่าทะเลชนิดหนึ่ง (*Chelonia imbricata*) มีอยู่ตาม
ทะเลแถบร้อน เมื่อถึงฤดูวางไข่ก็ขึ้นมาถ่ายฟองตาม
หาดทรายชายทะเล หลังเป็นเกล็ด แผ่นโตๆ พื้นเหลือง
มีกระเป็นสีน้ำตาลแก่ เนื้อเกล็ดใสเหมือนเขาวัว
ใช้ประดิษฐ์ทำสิ่งของ เช่น หวี เรียกว่า เครื่องกระ ว. จุด
พร้าวๆ เป็นสีต่างๆ เรียกว่า ตกกระ (ข. กุราศ : ตัวกระ).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๓ - ๒๔)
- กระ ๑
[กระ] น. เต่าทะเลชนิดหนึ่ง (*Eretmochelys imbricata*)
ในวงศ์ Cheloniidae มีอยู่ตามทะเลแถบร้อน หลัง
เป็นเกล็ดแผ่น โตๆ ดูเหมือนซ้อนกันอย่างกระเบื้อง
มุงหลังคาพื้นเหลือง มีกระเป็นสีน้ำตาลแก่ เนื้อเกล็ด
ใสเหมือนเขาวัว ใช้ทำสิ่งของ เช่น หวี เรียกว่า เครื่อง-
กระ. (ข. กุราศ = ตัวกระ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕)
- กระ
[กระ] น. ชื่อเต่าทะเลชนิด *Eretmochelys imbricate*
ในวงศ์ Cheloniidae หลังเป็นเกล็ดแผ่น โตๆดูเหมือน
ซ้อนเหลื่อมกันอย่างกระเบื้องมุงหลังคาสีน้ำตาล
ลายเหลือง ปากงุ้มคล้ายปากเหยี่ยว ขาแบบเป็นพาย
มีไข่กลม เปลือกนึ่มเหนียว ไข่ตามหาดทรายครั้งละ
๑๕๐-๒๕๐ ฟอง (ข. กุราศ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๐)
- กระ ๑
[กระ] น. ชื่อเต่าทะเลขนาดใหญ่ชนิด *Eretmochelys*
imbricate Rüppell ในวงศ์ Cheloniidae ปากยาวงุ้มคล้าย
ปากเหยี่ยว หลังเป็นเกล็ดแผ่น โตๆซ้อนเหลื่อมกันอย่าง
กระเบื้องมุงหลังคา สีน้ำตาลลายเหลือง ขาแบนเป็นพาย
มีไข่กลมเปลือกนึ่มเหนียว เรียก ไข่จะละเม็ด ไข่ตาม
หาดทรายครั้งละ ๑๕๐-๒๕๐ ฟอง. (ข. กุราศ). (ราชฯ
๒๕๕๔, หน้า ๒๐)

กระท่อม

- กระท่อม นั้นคือเป็นชื่อแห่งต้นไม้อย่างหนึ่งเรียกว่าต้นกระท่อม^{๑๕}
อีกประการหนึ่งที่อยู่อันบุทลกะทำเล็ก ๆ กระทำด้วย
ไม้ไผ่แล ไม้แก่น กระทำไม่สู้ดีแต่พออาไศรเรียกว่า
กระท่อมคลออยู่ เหมือนคำพูดว่าเขาอยู่ในกระท่อมนั้น
(คัสเวล, หน้า ๕๖)
- กระท่อม เรือนเล็ก ๆ สำหรับคนยากคนจนอยู่นั้น, เรียก กระท่อม,
อนึ่ง ต้นไม้อย่างหนึ่งใบเหมือนกะทุม ใบมันกินแก้เจ็บ
ผื่นได้^{๑๖} (อักขรฯ, หน้า ๒๑)
- กระท่อม ต้นไม้อย่างหนึ่งใบคล้ายกระท่อม, กินเมากลายผื่น. อนึ่ง
เรือนเดี่ยวเล็ก ๆ สำหรับคนจนอาไศรย. (อักขรฯ, หน้า
๔๕)
- กระท่อม น. เรือนเล็ก ๆ ทำพออยู่ได้ (เทียบ ขุทม, ขุทอม) ; ไม้ต้น
ขนาดย่อม ใบเมื่อเคี้ยวกินจะรู้สึกเมากลายสุมผื่น,
มีหลายชนิด เช่น กระท่อมหนู ซึ่งบางที่เรียกเพี้ยนไป
ว่า กระท่อมหนู หรือ กทมู้หนู). (Mitragyna speciosa)
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๘)
- กระท่อม ๑ น. เรือนเล็ก ๆ ทำพออยู่ได้. (ข. ขุทม, ข. ทอม). (ราชฯ
๒๕๒๕, หน้า ๓๓)
- กระท่อม ๑ น. เรือนเล็ก ๆ ทำพออยู่ได้. (ข. ขุทม). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๔๑)
- กระท่อม ๑ น. เรือนเล็ก ๆ ทำพออยู่ได้, กระต๊อบ ก็เรียก. (เทียบ
ข. ขุทม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๑)

^{๑๕} คำว่า “กระท่อม” ในความหมายว่าเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งนั้น ไม่ใช่คำเดียวกับคำว่า “กระท่อม” ในความหมายว่าที่อยู่อาศัยซึ่งมาจากคำว่า ฐึบ ในภาษาเขมร จึงไม่น่ามาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่า “กระท่อม” ในที่นี้

^{๑๖} ดูเชิงอรรถก่อนหน้า

กระบอง

กระบอง	นั่นคือไม้อันบุทคลกระทำให้กลมแลเหลี่ยมสั้นยาวสำหรับไว้ได้ทุบตีกัน เรียกว่าไม้กระบอง เหมือนเปนม้าพูดว่า เขาตีเราด้วยไม้กระบอง (คัสเวล, หน้า ๖๓)
กระบอง	Stick. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๕)
กบอง	Cudgel to strike with. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๑๕)
กระบอง	Stick. (ศัพท์ฯ, หน้า ๓๕๐)
กระบอง	ของคนทำด้วยไม้ เป็นเหลี่ยมบ้าง, กลมบ้าง, สั้นบ้าง, ยาวบ้าง, สำหรับทุบตีกัน. (อักขรฯ, หน้า ๒๒)
กระบอง	ของทำด้วยไม้ เป็นเหลี่ยมบ้างกลมบ้าง, ยาวบ้างสั้นบ้าง สำหรับตีคนแลสัตว์. (อักขรฯ, หน้า ๕๐)
กระบอง	น. ตะบอง. (ไตรภูมิ) (ข. ภูบง : ปักข์ได้ บอง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๔)
กระบอง	น. ไม้สั้นสำหรับใช้ตี มีรูปกลมบ้าง เหลี่ยมบ้าง คล้ายพลองแต่สั้นกว่า (ภูบง ; ปักข์ได้ บอง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๖)
กระบอง	น. ไม้สั้นสำหรับใช้ตี มีรูปกลมบ้างเหลี่ยมบ้าง คล้ายพลองแต่สั้นกว่า, ใช้ว่าตระบอง ก็มี (ภูบง ; ปักข์ได้ บอง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๖)
กระบอง	น. ไม้ใช้เป็นอาวุธสำหรับใช้ตี มีรูปกลมบ้าง เหลี่ยมบ้าง, ใช้ว่า ตะบอง ก็มี. (ข. ภูบง ; ปักข์ได้ บอง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๖)

กำแพง

กำแพง	นั่นคือสิ่งท่ก่อด้วยศิลาแลอิฐ ทำสำหรับกันอันตรายต่าง ๆ นั้นเรียกว่ากำแพง (คัสเวล, หน้า ๓๗๔)
กำแพง	Wall, walls. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๔)
กำแพง	คือที่ล้อมก่อด้วยอิฐ เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๑๓)
กำแพง	น. เครื่องกัน เครื่องล้อม ที่ก่อด้วยอิฐ ดิน หรือหิน เป็นต้น. (ข. กำแพง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕)

คำแพง	น. เครื่องกั้น เครื่องล้อม ที่ก่อด้วยอิฐ ดิน หรือหิน เป็นต้น. (ข. คำแพง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓)
คำแพง	น. เครื่องกั้น เครื่องล้อม ที่ก่อด้วยอิฐ ดิน หรือหิน เป็นต้น. (ข. กำแพง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๔)
ขนบ	
ขนบ	นั่นคือสิ่งที่พับอยู่เดิมเหมือนผ้าลายผ้าขาวที่เขาพับขายนั้น รอยพับเดิมนั้นเรียกว่าขนบ เหมือนนำพุดว่าพับให้ถูกขนบเก่าของมัน (คัสเวล, หน้า ๖๐)
ขนบ	Hundred balls of cloth. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๘)
ขนบ	Manner, usage, custom. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๘)
ขนบ	สิ่งที่เป็นเหมือนอย่างผ้า, ที่คนพับๆจีบไว้เป็นกลีบๆ, เป็นชั้นๆ, เรียงกันอยู่. (อักษรฯ, หน้า ๙๔)
ขนบ	[ชะหุบบ] น. แบบอย่าง, แผน, ระเบียบ; กลีบ, รอยที่พับ (ของสมุด หรือผ้าจีบ หรือจีวร เป็นต้น); ชั้น เช่น ขนบหิน. (ข. ขุนบ่ ว่า สิ่งที่อยู่ในห่อ, ที่หมก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๖)
ขนบ	[ชะหุบบ] น. แบบอย่าง, แผน, ระเบียบ, กลีบ, รอยที่พับ (ของสมุดข่อย หรือผ้าจีบ หรือ จีวร เป็นต้น) ; ขนบหิน (ข. ขุนบ่ ว่า สิ่งที่อยู่ในห่อ, ที่หมก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๑)
ขนบ	[ชะหุบบ] น. แบบอย่าง, แผน, ระเบียบ; กลีบ, รอยที่พับ (ของสมุดข่อย หรือผ้าจีบ หรือจีวร เป็นต้น) ; ชั้น เช่น ขนบหิน. (ข. ขุนบ่ ว่า สิ่งที่อยู่ในห่อ, ที่หมก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๕)
จอง	
จอง	นั่นคือปักไม้หมายกรวยไว้เรียกว่าจองไว้ เหมือนกับคนจะทำรังหักพงที่ประเทศใดประเทศหนึ่ง จะทำที่บ้าน เรือกวานไรนาทีดี ก็ยอมปักไม้หมายกรวยไว้เรียกว่า

จงไว้ เหมือนคำพูดว่า ที่นี่เราปักไม้หมายกรุยไว้แล้ว
(คัสเวล, หน้า ๒๔๘)

จง To mark. – To stick a post in the ground for a mark.
(สัพพะฯ, หน้า ๕๗)

จง ผูก, คือการที่หมายไว้, จำไว้, กำหนดไว้, เหมือนอย่าง
คนไปจับจงที่ไร่, ที่นา, อันว่างเปล่าไม่มีเจ้าของ.
(อักษราฯ, หน้า ๑๔๔)

จง ก. ผูกไว้; มันหมายไว้, ขอกำหนด, เช่น จงกฐิน จงที่.
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๐๕)

จังกูด

ตะกูด Helm of a boat or of a ship. (สัพพะฯ, หน้า ๗๗๔)

จังกูด เป็นชื่อเครื่องที่สำหรับถือท้ายเรือ, เหมือนหางเสือนั้น,
ทำด้วยไม้เป็นใบใหญ่มีด้ายวกล้ายๆกาย. (อักษราฯ,
หน้า ๑๔๓)

ตะกูด เป็นชื่อสิ่งของสำหรับถือท้ายเรือใหญ่ขึ้นเหนือนั้น

จังกูด น. หางเสือเรือ จะกูด, ตะกูด ก็เรียก (ข. จงกูด).
(ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๒๘๑)

จังกูด น. หางเสือเรือ จะกูด, ตะกูด ก็เรียก (ข. จงกูด).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒๒)

จังกูด น. เครื่องถือท้ายเรือ คล้ายหางเสือ ทำด้วยไม้เป็น
แผ่นใหญ่ รูปร่างคล้ายพาย มีด้ามยาว, จะกูด หรือ
ตะกูด ก็เรียก. (ข. จงกูด). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๘)

จังกูด น. เครื่องถือท้ายเรือ คล้ายหางเสือ ทำด้วยไม้ เป็น
แผ่นใหญ่ รูปร่างคล้ายพาย มีด้ามยาว, จะกูด หรือ
ตะกูด ก็เรียก. (ข. จงกูด). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๐)

จิ้งไร

- จิ้งไร นั้นคือสิ่งที่โลกย์ทั้งปวงเรียกว่าเปนของไม่ดีนั้น เรียกว่าจิ้งไร เหมือนคำพูดว่าคนนั้นมันจิ้งไรนัก (คัสเวล, หน้า ๒๔๔)
- จิ้งไร Execrable ; bad omen, unhappy accident. (สัพพะฯ, หน้า ๘๒)
- จันไร Vide จิ้งไร (สัพพะฯ, หน้า ๘๓)
- จิ้งไร อีปมงคล, เปนชื่อความอัปรี, ความไม่ดี, ความไม่เป็นมงคล, ไม่จำเริญ, เหมือนคนที่ต้องโทษ ได้ทุกขนั้น. (อักษรฯ, หน้า ๑๔๓)
- จิ้งไร ว. เลวทราม, เป็นเสียด, ไม่เป็นมงคล, จัญไร ก็ว่า. (ข. จงไร). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๘)
- จิ้งไร ว. เลวทราม, เป็นเสียด, ไม่เป็นมงคล, จัญไร ก็ว่า. (ข. จงไร). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๐)

เจียน

- เจียด นั้นคือหนีบคือตัด เหมือนกับคนหนีบแลตัดซึ่งกระดาษ แลฝ้านั้นก็เรียกว่าเจียน อนึ่งความก็เหมือนกับเกือบ เหมือนคำพูดว่าข้าเจียนจะตายแลเกือบจะตาย^{๒๐} (คัสเวล, หน้า ๒๖๑)
- เจียน Tu cut up. – To peel areca with a knife. – To square wood. (สัพพะฯ, หน้า ๕๑)
- เจียน To put round. – To put a piece of cloth round one's head. (สัพพะฯ, หน้า ๕๑)

^{๒๐} คำว่า “เจียน” ในความหมายว่า เกือบ ไม่ใช่คำเดียวกับคำว่า “เจียน” ในความหมายว่า ตัด ขริบ จึงจะไม่นำความหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมาย ส่วนคำเขมรที่มีความหมายว่า เกือบ นั้น คือคำว่า ใญีว

เจียน จวน, คือความที่แทบ, ฤๅเกือบนั้น เหมือนเขาพูดกันว่า, เราเจ็บเจียนตาย, อนึ่งคือเอามืดตัดผ้าไปตามเส้นที่จีดลงไว้ นั้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๔๕)

เจียน ๑ ก. ตัด ขริบ หรือเฉือนให้ไปตามแนวหรือให้ได้รูปตามที่ ต้องการ เช่น เจียนพลุ เจียนใบตอง. (ข. เจียร ว่า ตัด, เล่ม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๒๖)

เจียน ๑ ก. ตัด ขริบ หรือเฉือนให้ไปตามแนวหรือให้ได้รูปตามที่ ต้องการ เช่น เจียนพลุ เจียนใบตอง. (ข. เจียร ว่า ตัด, เล่ม). (ราชฯ ๒๕๕๕, หน้า ๓๓๘)

สลัก

สลัก นั้นความเหมือนกับสลักเหมือนกัน (กัศเวล, หน้า ๘๑๓)

สลัก Vide สลัก (สัพพะฯ, หน้า ๘๖๓)

สลัก เป็นชื่อการช่างสลักนั้น, เหมือนอย่างช่างสลักเป็น กระหนกสลักต่าง ๆ นั้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๕๕)

สลัก [นะหฺลัก] ก. สลัก, แคะให้เป็นลวดลาย. (ข. จุลากว่า สลัก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๓)

สลัก [นะหฺลัก] ก. สลัก, แคะให้เป็นลวดลาย. (ข. จุลากว่า สลัก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๕)

ดล

ดล Till. (สัพพะฯ, หน้า ๑๒๐)

ดล ๒ ก. ถึง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๖๐)

ดล ๒ [दन] ก. ถึง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๖)

ดล ๒ [दन] ก. ถึง. (ข. ฎล). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๕๕)

ดล ๒ [दन] ก. ถึง เช่น เเท่าถึงอรหนตล นฤพาน โสคเทอญ (ม. คำหลวง ทศพร). (ข. ฎล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๒๑)

คำ

คำ นั้นคือเป็นสื่ออย่างหนึ่งเหมือนกับศัพท์นั้น^{๒๒} หนึ่งคือกระทำซึ่งศัพท์กับทั้งทำยให้จมลงในน้ำมิให้เหน็นั้นก็เรียกว่าคำนั้น หนึ่งคือถอนซึ่งกล้าไปเที่ยวปักไปในนานั้น ก็เรียกว่าคานา (คัสเวล, หน้า ๓๓๗)

คำ ๒

ก. ปลุกข้าวกล้า. น. ชื่อที่นาชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้ถอนต้นกล้ามาปลูก เรียกว่า นาคำ คู่กับ นาหว่าน ซึ่งใช้หว่านเมล็ดข้าวลงในนา. คานา ก. ปลุกต้นข้าวลงในนา. (ข. คำ ว่า ปลุก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า๓๖๘)

คำ ๒

ก. ปลุกข้าวกล้า, เรียกนาชนิดหนึ่งซึ่งใช้ถอนต้นกล้ามาปลูกว่า นาคำ, คู่กับ นาหว่าน ซึ่งใช้หว่านเมล็ดข้าวลงในนา. (ข. คำ ว่า ปลุก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๐๔)

คำ ๒

ก. ปลุกข้าวกล้า, เรียกนาชนิดหนึ่งซึ่งใช้ถอนต้นกล้ามาปลูกว่า นาคำ, คู่กับ นาหว่าน ซึ่งใช้หว่านเมล็ดข้าวลงในนา. คานา ก. ปลุกต้นข้าวลงในนา. (ข. คำ ว่า ปลุก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๐๔)

ดูจ

ดูจ

Like, alike, likewise ; the same. (ศัพท์ฯ, หน้า ๑๒๔)

ดูจ

เป็นชื่อเหมือนนั้น, เหมือนอย่างคำเขาพูดเปรียบว่า, สิ่งของทั้งนี้ดูจเดียวกัน. (อักษรฯ, หน้า ๒๑๖)

ดูจ

[ดูด, ดูดจะ] ว. เหมือน, คล้าย, เช่น, เพียงดัง, ราวกะ, บางทีในกลอนใช้ว่าดวง ก็มี. (ข. ดูจ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๓๕)

^{๒๒} คำว่า “คำ” ในความหมายว่า สิดำ เป็นคำไทย ไม่ใช่คำเดียวกับคำว่า “คำ” ในความหมายว่า ปลุกข้าวกล้า จึงจะไม่นำความหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมาย ส่วนคำเขมรที่มีความหมายว่า สิดำ นั้น คือคำว่า ខ្មែរ

ตระโมจ

ตระโหมค	นั้นความเหมือนกับชะโหมคเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๘๓๕)
ตระโมค	Solitary, alone. (สัพพะฯ, หน้า ๘๓๕)
ตระโมจ	ว. ว้าเหว้, เปลี่ยวใจ, โดดเดี่ยว. (ข.) (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๘๖)
ตระโมจ	[ตระโหมค] ว. ว้าเหว้, เปลี่ยวใจ, โดดเดี่ยว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒๒)
ตระโมจ	[ตระโหมค] ว. ว้าเหว้, เปลี่ยวใจ, โดดเดี่ยว. (ข. สุธโมจ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๒๗)
ตระโมจ	[ตระโหมค] ว. ว้าเหว้, เปลี่ยวใจ, โดดเดี่ยว, เขียนเป็น ตระโมจ ก็มี เช่น ก็จะทำให้ให้เธออยู่ถึงโจจ ตระอมตระโมจ พระองค์ในไพรพพงพนเวศนั้น (ม. คำหลวง สักรบรรพ). (ข. สุธโมจ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)

ตำลึง

ตำลึง	นั่นคือเป็นชื่อแห่งฝักอย่างหนึ่ง ^{๒๓} อึ่งคือเป็นเงินสี่บาท เรียกว่าเงินตำลึงหนึ่ง (คัสเวล, หน้า ๓๗๒)
ตำลึง	Weight of four ticals, about twelve franks. (สัพพะฯ, หน้า ๗๗๗)
ตำลึง	เป็นชื่อฝักอย่างหนึ่ง, เป็นเถา ลูกสุกสีแดง ยอดอ่อนต้มกินได้. ^{๒๔} อึ่งเงินสี่บาทนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๒๓๓)
ตำลึง ๒	น. มาตราเงินตามวิธีประเพณี มีจำนวน ๔ บาท ;

^{๒๓} คำว่า “ตำลึง” ในความหมายว่า ฝักชนิดหนึ่ง ไม่ใช่คำเดียวกับคำว่า “ตำลึง” ที่หมายถึงมาตราเงิน จึงจะไม่นำความหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมาย ส่วนคำเขมรที่มีความหมายว่า ตำลึง ที่เป็นฝักนั้น คือคำว่า **ខ្នុរ**

^{๒๔} ดูเชิงอรรถก่อนหน้า

- ชื่อมาตราซึ่งตามวิธีประเพณี สำหรับกำหนดน้ำหนัก
เท่ากับเงินหนัก ๔ บาท หรือ ๖๐ กรัม. (ข. ฎึง, ตมฺลึง).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๔๕)
- คำลึง ๒ น. มาตราเงินตามวิธีประเพณี ๔ บาท เท่ากับ ๑ คำลึง,
เขียนตามวิธี โบราณดังนี้ ๔ หมายถึงความว่า ๔ คำลึง ;
ชื่อมาตราซึ่งตามวิธีประเพณี สำหรับกำหนดน้ำหนัก
เท่ากับเงินหนัก ๔ บาท หรือ ๖๐ กรัม. (ข. ฎึง, ตมฺลึง).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๖๓)
- คำลึง ๒ น. มาตราเงินตามวิธีประเพณี ๔ บาท เท่ากับ ๑ คำลึง,
เขียนตามวิธี โบราณดังนี้ ๔ หมายถึงความว่า ๔ คำลึง ;
ชื่อมาตราซึ่งตามวิธีประเพณี สำหรับกำหนดน้ำหนัก
เท่ากับเงินหนัก ๔ บาท หรือ ๖๐ กรัม. (ข. ฎึง, ตมฺลึง).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๘)
- ถนน
ถนน นั้นคือหนทางบกที่ก่ออิฐก็ดี มิได้ก่ออิฐก็ดี แต่ทำสูง
เป็นทางไปนั้นก็เรียกว่าถนน (คัสเวล, หน้า ๓๗๖)
- ถนน Road, path. (ศัพท์ฯ, หน้า ๙๕๕)
- ถนน หนทาง, สถลมารค วิธีทาง, คือหนทางเดินที่เขาปูอิฐ
ปูหิน เช่น ถนนหลวง. (อักษรฯ, หน้า ๒๗๐)
- ถนน [ละหฺนฺน] น. หนทางที่ทำขึ้น, ลักษณะนามว่า สาย,
สนน ก็ว่า, โบราณเขียนเป็น ถนน. (จารึกวัดป่ามะม่วง
๔/๑). (ข. ถนน). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๓๐)
- ถนน [ละหฺนฺน] น. หนทางที่ทำขึ้น, ลักษณะนามว่า สาย,
สนน ก็ว่า, โบราณเขียนเป็น ถนน. (จารึกวัดป่ามะม่วง
๔/๑). (ข. ถนน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๖๑)
- ถนน [ละหฺนฺน] น. หนทางที่ทำขึ้น, ลักษณะนามว่า สาย,
สนน ก็ว่า, โบราณเขียนเป็น ถนน. (จารึกวัดป่ามะม่วง) ;
(กฎ) ทางเดินรถ ทางเท้า ขอบทาง ไหล่ทาง ทางข้าม
ตามกฎหมายว่าด้วยการจราจรทางบก ตรอก ซอย

		สะพาน หรือ ถนนส่วนบุคคล ซึ่งเจ้าของยินยอมให้ประชาชนใช้เป็นทางสัญจรได้. (ข. ถนน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๘๕)
	ถนน	[ละหุณน] น. ทางที่ทำขึ้น ลักษณะนามว่า สาย, เส้น, สนน ก็ว่า, โบราณเขียนเป็น ถนน. (จารึกวัดป่ามะม่วง). (ข. ถนน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๑)
	ทำนบ	
	ทำนบ	นั่นคือกั้นคือปิด เหมือนกับคนกั้นปิดซึ่งห้วยหนองคลองเล็กน้อย มิให้น้ำไหลเข้าออกได้นั้นก็เรียกว่าทำนบ เหมือนคำพูดว่าปิดทำนบเสียอย่าให้น้ำออกได้ ปิดทำนบเสียอย่าให้น้ำเข้าไปได้ (คัสเวล, หน้า ๓๗๑)
	ทำนบ	Causeway, eminence. (สัพพะฯ, หน้า ๗๕๔)
	ทำนบ	กระบัง, ฝาย, การทค่น้ำ, เป็นชื่อที่กระบังที่ปิดน้ำไว้นั้น, เช่นทำนบที่เขาปิดคลองข่งน้ำไว้. (อักษราฯ หน้า ๒๘๘)
	ทำนบ	น. สิ่งก่อสร้างที่ปิดกั้นลำน้ำมิให้น้ำไหลผ่าน, ที่กั้นน้ำเพื่อการชลประทาน. (ข. ท้นบ่ ว่า ที่กั้น, ทำนบ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๖๕)
	ช้ำมรงค์	
	ทำมรงค์	นั่นคือแหวนใสมือกลางที่ใช้ธรรมงอย่างนี้เป็นคำกระษัตริ์ (คัสเวล, หน้า ๓๗๒)
	ช้ำมรงค์	Ring of the king. (สัพพะฯ, หน้า ๗๕๔)
	ทำมรงค์	แหวนหัว, แหวนเพชร, คือแหวนหัวทั้งปวงนั้น, เช่นแหวนเพชรอย่างดีของพระเจ้าแผ่นดิน. (อักษราฯ, หน้า ๒๘๕)
	ช้ำมรงค์	เป็นชื่อแหวนอย่างที่ดีทั้งปวงนั้น, เช่น ช้ำมรงค์ของพระมหากษัตริ์ย์. (อักษราฯ, หน้า ๓๑๕)
	ช้ำมรงค์	เป็นคำหลวงเรียกแหวนของจ้าว เป็นต้น. (อักษราฯ, หน้า ๓๑๕)

ข้ามรงค์ [ข้ามะรง] (ราชา) น. แหวน. (เทียบ ข. ทิ้ง).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๘๕)

ข้ามรงค์ [ข้ามะรง] (ราชา) น. แหวน. (เทียบ ข. ทิ้ง).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๑๘)

ข้ามรงค์ [ข้ามะรง] (ราชา) น.แหวน. (เทียบ ข. ทิ้ง).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๕๓)

ปรัง

ปรัง Fields of rice that can be cultivated during the dry
season. (ศัพท์, หน้า ๖๒๑)

ปรัง คือเข้าปรังแลหัวหอมปรัง, เข้านาปรังแลหัวหอมปรัง,
คือเข้าปลูกไร่เทศกาฬว่าปลูกผิกระดู. (อักขรฯ, หน้า
๔๑๖)

ปรัง [ปรัง] น. เรียกนาที่ต้องทำนอกฤดูทำนา เพราะในฤดู
ทำน่าน้ำมากเกินไป ว่า นาปรัง (ข. ปรัง ว่า ฤดูแล้ง).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๗๔)

ปรัง [ปรัง] น. เรียกนาที่ต้องทำนอกฤดูทำนา เพราะในฤดู
ทำน่าน้ำมักจะมากเกินไป ว่า นาปรัง (ข. ปรัง ว่า ฤดู
แล้ง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๑๑)

ปรัง [ปรัง] น. เรียกนาที่ต้องทำในฤดูแล้ง ว่า นาปรัง.
(ข. ปรัง ว่า ฤดูแล้ง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๖๘)

ปรัง [ปรัง] น. เรียกนาที่ต้องทำในฤดูแล้ง ว่า นาปรัง.
(ข. ปรัง ว่า ฤดูแล้ง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๑๔)

ผสม

ผสม To join, to couple with one another, to accumulate.
(ศัพท์, หน้า ๕๔๕)

ผสม ประสม, คือระคนปนเข้า, คนทำอย่า เป็นต้น เอาทรัพยากร
มาหลายสิ่งปนกันเข้านั้น. (อักขรฯ, หน้า ๔๓๓)

ผสม ก. ประสม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๑๕)

ผสม	[ผะ-] ก. รวมกันเข้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕๔)
ผสม	[ผะ-] ก. รวมกันเข้า. (ข. ผุ่). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๒๘)
ผสม	[ผะ-] ก. รวมกันเข้า. (ข. ผุ่). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๗๔)
เผอิญ	
พะเอิน	นั่นความว่าจำเภาะเป็นไป เรียกว่าพะเอินเป็นไป เหมือนคำพูดว่าจำเภาะพะเอินเป็นไปเช่นนั้นเช่นนี้ด้วย (คัสเวล, หน้า ๘๘๖)
พะเอิน	Accident; it happened by chance. (คัสเวล, หน้า ๕๔๓)
เผอิญ	คือบังเหตุให้เป็น หากให้เป็นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๔๓๓)
พะเอิน	คือบังเหตุให้เป็นไป, บันดาลให้เป็นไป เป็นต้น. (อักขรฯ, หน้า ๔๕๔)
เผอิญ	ว. หากให้เป็น, จำเภาะเป็น ใช้ว่าเผอิญ, พรระเอิญ ก็มี. (เทียบ ข. เผอิญ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๒๖)
เผอิญ	[พะเอิน] ว. หากให้เป็น, จำเภาะเป็น ใช้ว่าเผอิญ, พรระเอิญ ก็มี. (เทียบ ข. เผอิญ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๖๒)
พยุห์	
พยุห์	นั่นคือลมพัดมากล้าหนักมากนั้ก แลพัดมายังสิ่งทังปวงให้ย่อยยับก็คิมได้ย่อยยับก็ดี เรียกว่าลมพยุห์ (อักขรฯ, หน้า ๕๐๑)
พยุ	น. ลมแรง. (ข. พยุ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๓๗)
พยุ	[พะยุ] น. ลมแรง, (ข. พยุ; ป., ส. วาย). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๗๓)
พยุ	[พะยุ] น. ลมแรง. (ข. พยุ; ป., ส. วาย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๕๘)

พยุ	[พะยุ] น. ลมแรง, (ข. พยุะ; ป., ส. วายุ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๐๕)
ไพเราะห์	
ไพเราะ	นั่นความว่าเพราะเหมือนคำพูดว่าเสียงนั้นไพเราะหนัก (กัศเวล, หน้า ๕๔๒)
ไพเราะ	Musical, melodious, sonorous, harmonious. (กัศเวล, หน้า ๕๓๒)
ไพเราะ	Melodious, agreeable to hear. (สัพพะฯ, หน้า ๕๗๕)
ไพเราะ	Harmonious. (สัพพะฯ, หน้า ๖๖๘)
ไพเราะห์	ว่าสเนาะห์ ว่าเพราะ, เหมือนอย่างเครื่องมะโหรี ฤทธิพิณ เพลงนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๔๕๑)
ไพเราะห์	คือสเนาะห์หู, เหมือนเสียงคนที่ดีเป็นที่จับใจคนทั้งปวง, ว่าเสียงไพเราะห์. (อักษราฯ, หน้า ๔๗๒)
ไพเราะ	คือเพราะน่าฟังเหมือนเสียงพิณเพลงนั้น, ว่าเสียงไพเราะสเนาะห์หู. (อักษราฯ, หน้า ๔๗๒)
ไพเราะ	(แปลจาก ข. พิเราะ) ว. เพราะ, สเนาะ, น่าฟัง. (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๗๕)
เพล	
เพล	The thighs. (สัพพะฯ, หน้า ๕๖๕)
เพล ๓	[เพล] น. ตัก, ขา (ราชาศัพท์ว่า พระเพล). (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๖๕)
เพล ๓	[เพล] น. ตัก, ขา (ราชาศัพท์ว่า พระเพล). (ข.). (ราชฯ, หน้า ๖๐๑)
เพล ๕	[เพล] น. ตัก, ช่วงขาตั้งแต่เข้าถึงโคนขา, ราชาศัพท์ว่า พระเพล. (ข. เภลา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๐๐)
เพล ๕	[เพล] น. ตัก, ช่วงขาตั้งแต่เข้าถึงโคนขา, ราชาศัพท์ว่า พระเพล. (ข. เภลา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๔๗)

มโนมนา

มะนิมมะนา	นั่นคือด่วนๆเร็วๆ เรียกว่ามะนิมมะนา (คัสเวล, หน้า ๕๘๕)
มโนม	Hastily, quickly ; to make haste, to do speedily. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๒๘)
มะนิมมะนา	แปลคำโลกย พุคว่ามะนิมมะนา, ว่าไปมา มาเร็วๆ รีบไปรีบมา. (อักษราฯ, หน้า ๕๐๖)
มโนมนา, มโนมนา	[มะนิมมะนา, มะนิมมะนา] ว. เร็ว, ด่วน, ขมิขมัน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๕๔)
มโนมนา, มโนมนา	[มะนิมมะนา, มะนิมมะนา] ว. เร็ว, ด่วน, ขมิขมัน, เช่น ก็มโนมนาการมาสู่ศาลวัน (ปฐมสมโพธิกถา). (ข. มโนมนา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๒๔)
มโนมนา, มโนมนา	[มะนิมมะนา, มะนิมมะนา] ว. เร็ว, ด่วน, ขมิขมัน, เช่น ก็มโนมนาการมาสู่ศาลวัน. (ปฐมสมโพธิกถา). (ข. มโนมนา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๓๒)
มโนมนา, มโนมนา	[มะนิมมะนา, มะนิมมะนา] ว. เร็ว, ด่วน, ขมิขมัน, เช่น ก็มโนมนาการมาสู่ศาลวัน (ปฐมสมโพธิกถา). (ข. มโนมนา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๗๕)

ยุบล

ยุบล	นั่นคือเรื่องความที่กล่าวไว้ (คัสเวล, หน้า ๖๑๒)
ยุบล	New, story, accident, event, thing. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๐๕)
ยุบล	คือข้อคดีเรื่องความ, คนเอาเนื้อความมาเล่าให้ฟัง อย่างไรอย่างหนึ่ง. (อักษราฯ, หน้า ๕๓๔)
ยุบล	น. ข้อความ, เรื่องราว. (ข. โยบล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๕๘)

ระลอก

- ระลอก นั้นคือคลื่นเล็กๆนั้น เรียกว่าระลอก เหมือนคำพูดว่า แม่น้ำนี้เป็นระลอกน้ำก ยังข้ามไม่ได้ (คัสเวล, หน้า ๖๔๑)
- ละลอก นั้นคือคลื่นแต่ทว่าเล็กกว่าคลื่น เรียกว่าละลอก เหมือน คำพูดว่าวันนี้เป็นละลอกน้ำก (คัสเวล, หน้า ๖๖๖)
- ลลอก Waves. (สัพพะฯ, หน้า ๓๗๗)
- ระลอก Wave. (สัพพะฯ, หน้า ๖๔๗)
- ระลอก คือคลื่นที่ซัดมาเบื้องบนเป็นฟองฟูนั้น, เรียกว่าระลอก เพราะแรกขาวเป็นฟองนั้น. (สัพพะฯ, หน้า ๕๗๓)
- ละลอก คือลูกคลื่นที่แตกเป็นฟองต่างๆ อย่างหนึ่งหัวฟี่ที่มันขึ้น หัวเดี่ยว เป็นต้นนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๖๑๘)
- ระลอก น. คลื่นขนาดเล็ก, โโรคชนิดหนึ่งพองเป็นหัวเล็กๆ คล้ายฟี่. (ข. รลก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๖๒)
- ระลอก ๑ น. คลื่นขนาดเล็ก. (ข. รลก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๘๖)
- ระลอก ๑ น. คลื่นขนาดเล็ก. (ข. รลก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๗๖)
- ระลอก ๑ น. คลื่นขนาดเล็ก. (ข. รลก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๘๒)

สนุก

- สนุก นั้นคือสิ่งที่ยังจิตรให้เพลิดเพลินไปนั้นเรียกว่าสนุก (คัสเวล, หน้า ๒๕๐)
- สนุก Amiable, agreeable, joyful. (สัพพะฯ, หน้า ๗๑๖)
- สนุกนี้ คือความเปรมปรีดาชื่นชมยินดี, เช่นคนเที่ยวไปเหนที่ ระโหฐาน ว่าเป็นที่สนุกนี้เปรมปรีนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๗๐๐)
- สนุก ว. เพลินใจ, ให้ความเบิกบานใจ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๗)

- สนุก [สะหฺนุก] ว. เพลินใจ, ให้ความเบิกบานใจ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๘๑)
- สนุก [สะหฺนุก] ว. ทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน, ทำให้เบิกบานใจ, เช่น หนังสือเรื่องนี้อ่านสนุก ภาพยนตร์เรื่องนี้สนุก. (ข. สุรณุก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๑)
- สนุก [สะหฺนุก] ว. ทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน, ทำให้เบิกบานใจ, เช่น หนังสือเรื่องนี้อ่านสนุก ภาพยนตร์เรื่องนี้สนุก. (ข. สุรณุก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๓)
- สมบัติ
- สมบัติ Embroidered cloth. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๔๗)
- สมบัติ ผ้าลายหรือผ้าปุมเป็นต้น, เขาทำเป็นผืนใหญ่สำหรับขุนนางนุ่งเข้าเฝ้าขุนหลวงนั้น, ว่าผ้าสมบัติ. (อักษรฯ, หน้า ๗๓๖)
- สมบัติ น. ผ้าลายหรือผ้าปุมสมัยเก่าสำหรับขุนนางเป็นต้นนุ่ง, ผ้าเขียวก็เรียก. (เทียบ ข. สัพท : ฟ้านุ่ง). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๘๗๐)
- สมบัติ น. ผ้าลายหรือผ้าปุมสมัยเก่าสำหรับขุนนางเป็นต้นนุ่ง, ผ้าเขียวก็เรียก. (เทียบ ข. สัพท : ฟ้านุ่ง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๘๔)
- สมบัติ น. ผ้าลายหรือผ้าปุมสมัยเก่าสำหรับขุนนางนุ่งหรือห่อคัมภีร์เป็นต้น, ผ้าเขียว ก็เรียก. (เทียบ ข. สัพท ว่า ฟ้านุ่ง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๒๖)
- สมบัติ น. ผ้าลายหรือผ้าปุมสมัยเก่าสำหรับขุนนางนุ่งหรือห่อคัมภีร์เป็นต้น, ผ้าเขียว ก็เรียก. (เทียบ ข. สัพท ว่า ฟ้านุ่ง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๖๘)

เสี่งี่ยม

- เสี่งี่ยม Moderation, modesty. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๑๒)
- เสี่งี่ยม คืออาการกิริยาที่สงบเรียบร้อยไม่คะนองมือ -
คะนองเท้าันั้น. (อักษรฯ, หน้า ๖๕๘)
- เสี่งี่ยม [สะเหี่งี่ยม] ว. รัมั๓ระวัง, เรียบร้อย, ไม่คะนอง,
ไม่ฟุ้งซ่าน. (ข.). (ราชฯ ๒ หน้า ๕๒๒)
- เสี่งี่ยม [สะเหี่งี่ยม] ก. สำรวมกิริยาวาจาด้วยเจียมตัว.
ว. สุภาพเรียบร้อย. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า
๘๓๑)
- เสี่งี่ยม [สะเหี่งี่ยม] ก. สำรวมกิริยาวาจาด้วยเจียมตัว.
ว. สุภาพเรียบร้อย. (ข. เสี่งี่ยม). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๑๒๑๑)
- เสี่งี่ยม [สะเหี่งี่ยม] ก. สำรวมกิริยาวาจาด้วยเจียมตัว.
ว. สุภาพเรียบร้อย. (ข. เสี่งี่ยม). (ราชฯ ๒๕๕๔,
หน้า ๑๒๕๑)

แสวง

- แสวง นั้นคือหา (คัสเวล, หน้า ๒๕๗)
- แสวง To sek for, to serch. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๒๓)
- แสวง คือสืบเสาะขวนขวาย, เช่นวัวฤๅแพะแกะหายไป
แลคนเที่ยวค้นหานั้น. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๗)
- แสวง [สะแหวง] ก. เที่ยวหา, ค้นหา, เสาะหา. (ข.).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๒)
- แสวง [สะแหวง] ก. เที่ยวหา, ค้นหา, เสาะหา. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๕)
- แสวง [สะแหวง] ก. เที่ยวหา, ค้นหา, เสาะหา. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓๒)
- แสวง [สะแหวง] ก. เที่ยวหา, ค้นหา, เสาะหา. (ข.).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๗๒)

หรือ

- หรือ นั้นความเหมือนกับเช่นไรอย่างไรเหมือนกัน (คัสเวล, หน้า ๖๕๘)
- หรือ Or, else. (สัพพะฯ, หน้า ๖๘๑)
- หฤ Is it that? A final interrogatives particle. (สัพพะฯ, หน้า ๖๘๑)
- ฤ Who? which? how? (สัพพะฯ, หน้า ๖๘๑)
- ฤ หนะ, เป็นคำถามว่าจะไปฤ, จะกินฤ เป็นต้น, ฤนี้ เป็นปลายคำพยางค์ด้วยสยงไสยนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๘๒๘)
- หรือ สัน. เป็นคำประกอบกับประโยคคำถาม เช่น ไปหรือ, เป็นคำบอกความให้กำหนดเอา เช่น คำหรือแดง เป็นต้น. (ข. ฤ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๔๕)
- อาน
- อาน นั้นคือเป็นชื่อแห่งเครื่องมือนำอย่างหนึ่ง^{๒๕} อนึ่งความว่าลับ ว่าถูเหมือนคำพูดว่าเอาดาบไปลับอานเสียว (คัสเวล, หน้า ๗๖๐)
- อาน To sharpen. (สัพพะฯ, หน้า ๑๖)
- อาน ๓ ก. ลับมีดหรืออาวุธให้คม เช่น อานดาบ อานอาวุธ, ใช้มีดหรืออาวุธถูกับหินให้เรียบหรือคม เช่น อานมีด อานหอก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๖๓)
- อาน ๓ ก. ลับมีดหรืออาวุธให้คม เช่น อานดาบ อานอาวุธ, ใช้มีดหรืออาวุธถูกับหินให้เรียบหรือคม เช่น อานมีด อานหอก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔๐๔)

^{๒๕} คำว่า “อาน” ในความหมายว่า อานม้า ปรากฏเป็นคำตั้งอีกคำหนึ่งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คือ คำว่า “อาน ๑” ซึ่งไม่ใช่คำเดียวกับคำว่า “อาน” ที่หมายถึงการลับให้คม จึงจะไม่นำความหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมาย

ค. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ พบทั้งหมด ๖๒ คำ ได้แก่

กรอ

กรอ	ข. เจ็ญใจ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๗)
กำรอ, กรอ	ข.พ. เจ็ญใจ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑)
กรอ	ข. เจ็ญใจ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๑)
กำรอ, กรอ	ข.พ. เจ็ญใจ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)
กรอ ๓	ว. เจ็ญใจ โดยปรกติใช้เข้ากับคำ เบียด ว่า เบียดกรอ. (ข. กุร ว่า ยากลำบาก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๒)
กรอ ๓	ว. เจ็ญใจ โดยปรกติใช้เข้ากับคำ เบียด ว่า เบียดกรอ. (ข. กุร ว่า ยากลำบาก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๔)
กรอ ๔	ว. ยากจน, เจ็ญใจ, ฝืดเคือง, ในคำว่า เบียดกรอ. (ข. กุร ว่า ยากลำบาก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕)
กรอ ๔	ว. ยากจน, เจ็ญใจ, ฝืดเคือง, ในคำว่า เบียดกรอ. (ข. กุร ว่า ยาก, ลำบาก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๕).

กรอง

กรอง	ข. กำไลย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๒)
กรอง	ข. กำไล. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓)
กรอง ๓	(กลอน) น. กำไล โดยมากใช้ประกอบกับคำอื่นๆ เช่น กรองเชิง หมายถึง กำไลเท้า, กรองไค หมายถึง กำไลมือ, กรองศอ หมายถึง สร้อยคอ, สร้อยนวม เช่น กรองศอซ้อนสลับทับองศา (อิเหนา) (ข.กง (กอง) ว่า กำไล, วงกลม). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๒ – ๒๓)
กรอง ๓	[กรอง] (กลอน) น. กำไล, โดยมากใช้ประกอบกับคำอื่นๆ เช่น กรองเชิง = กำไลเท้า กรองไค = กำไลมือ กรองศอ = สร้อยคอ, สร้อยนวม เช่น กรองศอซ้อนสลับทับ. (ข.กง หรือ กอง ว่า กำไล, วงกลม). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕)
กรอง ๓	[กรอง] (กลอน) น. กำไล, โดยมากใช้ประกอบกับคำอื่นๆ เช่น กรองเชิง = กำไลเท้า กรองไค กำไลมือ

กรองศอ = ฝร็อยคอ, ฝร็อยนวม เช่น กรองศอซ็อน
สลับท้บ (ข.กง หรือ กอง ว่า กำไล,วงกลม). (ราชฯ
๒๕๔๒, หน้า ๑๕)

กรอง ๓

[กรอง] (กลอน) น. กำไล, โดยมากใช้ประกอบกับคำ
อื่นๆ เช่น กรองเชิง = กำไลเท้า กรองไค = กำไลมือ
กรองศอ = เครื่องประดับคอ, นวมคอ, เช่น กรองศอ
ซ็อนสลับท้บอังกา (อิเหนา). [ข. กง (กอง) ว่า กำไล,
วงกลม]. (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๕).

กระจอก

กระจอก

ข. เล็บ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๓)

กระจอก

ข. เล็บ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๗)

กระจอก ๒

(โบ) น. เล็บ เช่น กระจอกสอกายใหญ่หน้าเล็กลาน
หล็อนแฮ. (ตำราช้างคำโคลง). (ข. กระจก : เล็บ).
(ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๖)

กระจอก ๒

(โบ) น. เล็บ เช่น กระจอกสอกายใหญ่หน้าเล็กลาน
หล็อนแฮ. (ตำราช้างคำโคลง). (ข. กระจก = เล็บ).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๗)

กระจอก ๒

(โบ) น. เล็บ เช่น กระจอกสอกายใหญ่หน้าเล็กลาน
หล็อนแฮ. (ตำราช้างคำโคลง). (ข. กุจก ว่า เล็บ).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๒)

กระจอก ๒

(โบ) น. เล็บ เช่น กระจอกสอกายใหญ่หน้าเล็กลาน
หล็อนแฮ. (ตำราช้างคำโคลง). (ข. ขจก ว่า ขาพิการ).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๒)

กะแอก

กะแอก

ข. กา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕)

กะแอก

ข. กา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๗)

กะแอก ๒

น. อีกา. (ข. แกอก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๗)

กะแอก ๒

น. อีกา. (ข. แกอก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๐)

กระแอก	น. อีกา. (ข. แก่อก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๔)
กระแอก ๒	น. อีกา. (ข. แก่อก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๔)

กะแอบ

กะแอบ	ข. ตขาบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕)
กะแอบ	ข. ตขาบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๗)
กระแอบ	น. ตั่วตะขาบ. (ข. แก่อบ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๗)
กระแอบ	น. ตั่วตะขาบ. (ข. แก่อบ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๐)
กระแอบ	น. คู ตะขาบ. (ข. แก่อบ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๔)
กระแอบ ๓	น. คู ตะขาบ ๑. (ข. แก่อบ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๔)

กั้นลง, กั้นลอง

กั้นลง, กั้นลอง	ข. แมลงภู. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๕)
กั้นลง, กั้นลอง	ข. แมลงภู. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕)
กั้นลง, กั้นลอง ๑	น. แมลงภู เช่น กั้นลงกันถึงคั้งคนธ์ (ม.คำหลวง จุลพน). (ข. กนฺลง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๒๖)
กั้นลง, กั้นลอง ๑	น. แมลงภู เช่น กั้นลงกันถึงคั้งคนธ์ (ม.คำหลวง จุลพน). (ข. กนฺลง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๒)
กั้นลง, กั้นลอง ๑	(แบบ) น. แมลงภู เช่น กั้นลงกันถึงคั้งคนธ์ (ม.คำหลวง จุลพน). (ข. กนฺลง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๕)
กั้นลง ๑, กั้นลอง ๑	(แบบ) น. แมลงภู เช่น กั้นลงกันถึงคั้งคนธ์ (ม. คำหลวง จุลพน). (ข. กนฺลง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๖)

กำจร

กำจร, ขจร	ข.ผ. ฟุ้ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕)
กำจร, ขจร	ข.ผ. ฟุ้ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔)
ขะจร, ขจร	ข. ฟุ้ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗)

ขจร	ข. ฟุ้งไป. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐)
กัจจกร	[-จอน] ก. ฟุ้งไป. (ข. ขจร ว่า ฟุ้งไป แปลงเป็นกัจจกร ก็ได้; ป., ส. ข ว่า อากาศ + จร ว่า ไป). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๒)

กุโงก

กุโงก	ข. นกยูง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔)
กุโงก	ข. นกยูง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑๒)
กุโงก	ข. นกยูง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๑)
ทะโงก, กุโงก	ข. นกยูง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๐)
กุโงก	น. นกยูง, กระจงก กี่ใช้. (ข. โกงก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๕๑)
กุโงก	น. นกยูง, กระจงก กี่ใช้. (ข. โกงก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๐๒)
กุโงก	น. นกยูง, กระจงก กี่ใช้. (ข. โกงก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๒)
กุโงก	น. นกยูง, กระจงก กี่ใช้. (ข. โกงก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๔)

กูน

กูน	ข. กูน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๑)
กูน, กูน	ข. กูน. (กูนขลา, กูนเสื่อ). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๖)
กูน, กูน	ข. กูน. (กูนขลา, กูนเสื่อ). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๖)
กูน	น. กูน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๕๖)
กูน	น. กูน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๐๗)
กูน	น. กูน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๓)
กูน	น. กูน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๓๕)

โกน

โกน	ข. ลุก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๖)
โกน	ข. ลุก. ท. เอามีคคมขุดผมที่หัวออก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)
โกน ๑	น. ลุก. (ข. กุณ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗๑)
โกน ๑	น. ลุก. (ข. กุณ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๑)
โกน ๑	น. ลุก. (ข. กุณ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕๕)
โกน ๑	น. ลุก. (ข. กุณ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๕๘)

โกรย

โกรย	ข. หลัง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๔)
โกรย	ข. หลัง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๑)
โกรย	น. หลัง เช่น โจนบเหลียวโกรยเกรง (ยวนฟ่าย) ออกกระอุกรยม โกรยกระด้าง (ทวาทสมาส). (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗๓)
โกรย	[โกรย] น. หลัง เช่น โจนบเหลียวโกรยเกรง (ยวนฟ่าย) ออกกระอุกรยม โกรยกระด้าง (ทวาทสมาส). (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๒)
โกรย	[โกรย] น. หลัง เช่น โจนบหลยวโกรยเกรง ท่านข้า (ยวนฟ่าย), ออกกระอุกรยม โกรย กระด้าง (ทวาทสมาส) (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕๖)
โกรย	[โกรย] น. หลัง เช่น โจนบหลยวโกรยเกรง ท่านข้า (ยวนฟ่าย), ออกกระอุกรยม โกรย กระด้าง (ทวาทสมาส). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๕๕)

ขตอย

ขตอย, ขตอย	ข. แมลงป่อง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓)
ขตอย	ข. แมลงป่อง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๓)
ขตอย, ขตอย	ข. แมลงป่อง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๓)
ขตอย	ข. แมลงป่อง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๔)

ขตอย	น. แมงป่อง. (ข. ขุทวย). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗๖)
ขตอย	[ขะ-] น. แมงป่อง. (ข. ขุทวย). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๕)
ขตอย	[ขะ-] น. แมงป่อง. (ข. ขุทวย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๐)
ขตอย	[ขะ-] น. แมงป่อง. (ข. ขุทวย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๔)
খনอง	
খনอง	ข. หลัง อนึ่ง ไทเรียกคนโลอย่างหนึ่งว่าขนอง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๘)
খনอง	ข. หลัง, อนึ่ง ไทเรียกคนโลแห่งหนึ่ง ว่า ขนอง. (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๑)
খনอง	[ขะหฺนอง] น. หลัง ใช้เป็นราชาศัพท์ว่า พระขนอง, ปฤษฎางค์ กี่ว่า. (ข. ขุนง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๗๘)
খনอง	[ขะหฺนอง] น. หลัง, ใช้เป็นราชาศัพท์ว่า พระขนอง, ปฤษฎางค์ กี่ว่า. (ข. ขุนง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๖)
খনอง	[ขะหฺนอง] น. หลัง, ใช้เป็นราชาศัพท์ว่า พระขนอง, ปฤษฎางค์ กี่ว่า. (ขุนง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๒)
খনอง	[ขะหฺนอง] น. หลัง, ใช้เป็นราชาศัพท์ว่า พระขนอง. (ข. ขุนง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๗)
ขมูม	
ขมูม, ฆะมูม	ข. ผึ่ง, แมลงผึ่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๓)
ขมูม, ฆมูม	ข. ผึ่ง, แมลงผึ่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๔)
ขมูม	น. ผึ่ง. (ข. ฆมู). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๘๑)
ขมูม	[ขะหฺมูม] น. ผึ่ง. (ข. ฆมู). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๙)
ขมูม	[ขะหฺมูม] น. ผึ่ง. (ข. ฆมู). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๕)
ขมูม	[ขะหฺมูม] น. ผึ่ง. (ข. ฆมู). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๑)

ขยล

ขยน ขยอล	ข. ลม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๑)
ขยน, ขยอล	ข. ลม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓)
ขยล	น. ลม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๘๑)
ขยล	[ขะหุยน] น. ลม. (ข. ขยล). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๕)
ขยล	[ขะหุยน] น. ลม. (ข. ขยล). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๖)
ขยล	[ขะหุยน] น. ลม. (ข. ขยล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๑)

ขลวน

ขลวน	ข. ต้ว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๑)
ขลวน	ข. ต้ว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๓)
ขลวน	น. ต้ว. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๘๓)
ขลวน	[ขลวน] น. ต้ว. (ข. ขลวน ว่า ต้วตน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๓๑)
ขลวน	[ขลวน] น. ต้ว. (ข. ขลวน ว่า ต้ว, ตน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๘)
ขลวน	[ขลวน] น. ต้ว. (ข. ขลวน ว่า ต้ว, ตน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๓)

เขดา

กำเดา, เขดา	ข.พ. ร้อน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕)
เขดา	ข. คูที่กำเดา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๖)
กำเดา, เขดา	ข.พ. ร้อน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔)
เขดา	ข. คูที่กำเดา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐)
เขดา	น. กำเดา, ความร้อน เช่น ชลเขดาเค็ดคคาลพอง. (ม.คำหลวง ฤกษ์ตรีย์). (ข. เกดา). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๐๘)
เขดา	[ขะเดา] น. กำเดา, ความร้อน, เช่น ชลเขดาเค็ดคคาลพอง (ม. คำหลวง ฤกษ์ตรีย์). (ข. เกดา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๑)

เขดา	[ขะเดา] น. กำเดา, ความร้อน, เช่น ชลเขดาเดือด คาลพอง (ม. คำหลวง ฦกษัตริย์). (ข. เกตุดา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕๖)
เขดา	[ขะเดา] น. กำเดา, ความร้อน, เช่น ชลเขดาเดือด คาลพอง (ม. คำหลวง ฦกษัตริย์). (ข. เกตุดา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๐๕)
คัล	
คัล	ข. เฝ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๕)
คัล	ข. เฝ้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๖๒)
คัล	(กลอน) (ราชา) ก. เฝ้า เช่น พระโรงคัล ว่า ที่เฝ้า. (ข. คาล). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๔๑)
คัล	(กลอน) (ราชา) ก. เฝ้า เช่น พระโรงคัล ว่า ที่เฝ้า. (ข. คาล). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๘๒)
คัล	[คัน] (กลอน) (ราชา) ก. เฝ้า เช่น พระโรงคัล ว่า ที่เฝ้า. (ข. คาล). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๔๑)
คัล	[คัน] (กลอน) ก. เฝ้า เช่น พระโรงคัล ว่า ที่เฝ้า. (ข. คาล). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๕๒)
คำเพลิง	
คำเพลิง	(ข.) ปีน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑)
คำเพลิง	น. ปีน. (ข. กำเพลิง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๔๖)
คำเพลิง	[-เพลิง] น. ปีน. (ข. กำเพลิง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๘๘)
คำเพลิง	[-เพลิง] น. ปีน. (ข. กำเพลิง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๑)
คำเพลิง	[-เพลิง] น. ปีน. (ข. กำเพลิง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๖๑)

จรรอก

- จรรอก ข. ทาง, ทางแคบ, ทางเล็ก, ตรอก, ซอย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๓๗)
- จรรอก ข. ทาง, ทางแคบ, ทางเล็ก, ตรอก, ซอย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๓)
- จรรอก ๑ [จะหุรอก] (กลอน) น. ทาง, ทางแคบ, ทางเล็ก, ตรอก, ซอก. (ข. จุรก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๗๓)
- จรรอก ๑ [จะหุรอก] (กลอน) น. ทาง, ทางแคบ, ทางเล็ก, ตรอก, ซอก. (ข. จุรก). (๒๕๒๕, หน้า ๒๑๖)
- จรรอก ๑ [จะหุรอก] (กลอน) น. ทาง, ทางแคบ, ทางเล็ก, ตรอก, ซอก, เช่น มาคะคล้ายโดยทาง ถับถึงกลางจรรอกปู. (ลอ), บ้างก็นั่งในทำน้ำข้างก็ค้ำกัน ไปนั่งในจรรอก. (ม. คำ หลวง ชูชก). (ข. จุรก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๘๕)
- จรรอก ๑ [จะหุรอก] (กลอน) น. ทาง, ทางแคบ, ทางเล็ก, ตรอก, ซอก, เช่น มาคะคล้ายโดยทาง ถับถึงกลางจรรอกปู. (ลอ), บ้างก็นั่งในทำน้ำข้างก็ค้ำกัน ไปนั่งในจรรอก (ม. คำหลวง ชูชก). (ข. ขุจก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๐๒)

จรรยา

- จรรยา, จรรยา ข.ผ. ผลัก, พัง, ทำลาย, กระจาย, ดับ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๑)
- จรรยา, จรรยา ข.ผ. ผลัก, พัง, ทำลาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๓)
- จรรยา (กลอน) ก. ผลัก, พัง, ทำลาย, กระจาย, ดับ. (ข. จุราน ว่า ผลัก). (ราชฯ ๒๔๕๓, ๒๗๔)
- จรรยา [จะราน] (กลอน) ก. ผลัก, พัง, ทำลาย, กระจาย, ดับ. (ข. จุราน ว่า ผลัก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๑๖)
- จรรยา [จะราน] (กลอน) ก. ผลัก, พัง, ทำลาย, กระจาย, ดับ. (ข. จุราน ว่า ผลัก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๘๐)
- จรรยา [จะราน] (กลอน) ก. ผลัก, พัง, ทำลาย, กระจาย, ดับ. (ข. จุราน ว่า ผลัก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๐๓)

จรรูก

- จรรูก ข. หมู. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๓๗)
- จรรูก ข. หมู. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๓)
- จรรูก (แบบ) น. หมู (จินคามณี). (ข. ชุรุก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๗๕)
- จรรูก [จะหุรุก] (แบบ) น. หมู. (จินคามณี). (ข. ชุรุก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๑๗)
- จรรูก [จะหุรุก] (แบบ) น. หมู. (จินคามณี). (ข. ชุรุก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๑)
- จรรูก [จะหุรุก] (แบบ) น. หมู. (จินคามณี). (ข. ชุรุก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๐๔)

จันลอง

- จันลอง ข. ลำธาร. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๘)
- จันลอง ข. ลำธาร. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๗)
- จันลอง ๑ น. ลำธาร. (ข. ชุระ ว่า เหว, ลำธาร). (ร.ศ. ๒๔๕๓, หน้า ๒๘๔)
- จันลอง น. ลำธาร. (ข. ชุรง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒๔)
- จันลอง ๑ น. ลำธาร. (ข. ชุรง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๐๑)
- จันลอง ๑ น. ลำธาร. (ข. ชุรง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๓)

จันเลา, จันเลาะ

- จันเลาะ ข. ลำห้วย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๗)
- จันเลาะ ข. ลำห้วย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๗)
- จันเลา, จันเลาะ น. ลำห้วย. (ข. ชุระ ว่า เหว, ลำธาร). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๘๔)
- จันเลา, จันเลาะ น. ลำห้วย. (ข. ชุระ ว่า เหว, ลำธาร). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๒๔)
- จันเลา, จันเลาะ น. ลำห้วย. (ข. ชุระ ว่า เหว, ลำธาร). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๐๑)

จันเฒ่า, จันเฒ่า น. ลำห้วย. (ข. เพราะ ว่า เหว, ลำธาร). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๑๓)

เจரியง

เจரியง ข. จำเรียง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๖)
 จำเรียง, เจரியง ข.ผ. ขับ, กล่อม, ร้องเพลง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๑)
 เจரியง ข. คู่จำเรียง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๖)
 จำเรียง, เจரியง ข.ผ. ขับ, กล่อม, ร้องเพลง. (ส่งคำนำ) (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๓)
 เจரியง [จะเรียง] (แบบ) ก. ขับคำ, ขับกล่อม, ร้องเพลง. (ข. เจரியง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๒๒)
 เจரியง [จะเรียง] (แบบ) ก. ขับคำ, ขับกล่อม, ร้องเพลง. (ข. เจரியง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๓๔)

ฉนัง

ฉนัง ข. หม้อ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๕)
 ฉนัง ข. หม้อ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๕)
 ฉนัง น. หม้อ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๓, หน้า ๓๐๕)
 ฉนัง [ฉะหุฉนัง] น. หม้อ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๔๖)
 ฉนัง [ฉะหุฉนัง] น. หม้อ, โบราณเขียนเป็น ฉนง ก็มี เช่น ฉนงบ่อมาทนนสายเสบท้อง. (กำสรวล). (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๑)
 ฉนัง [ฉะหุฉนัง] น. หม้อ, โบราณเขียนเป็น ฉนง ก็มี เช่น ฉนงบ่อมาทนนสาย เสบท้อง (กำสรวล). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๔๔)

ชทิง

ชทิง ข. แม่น้ำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๖๑)
 ชทิง ข. แม่น้ำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๑๒)

ชทิ้ง [ชะ-] (กลอน) น. แม่น้ำ เช่น ชลชทิ้งบึงบาง. (ประกาศพระราชพิธี), ใช้ว่า จทิ้ง ฉทิ้ง ชรทิ้ง หรือ สรทิ้ง ก็มี. (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๒)

ชทิ้ง [ชะ-] (กลอน) น. แม่น้ำ เช่น ชลชทิ้งบึงบาง. (ประกาศพระราชพิธี), ใช้ว่า จทิ้ง ฉทิ้ง ชรทิ้ง สทิ้ง สทิ้ง หรือ สรทิ้ง ก็มี. (ข. สทิ้ง ว่า คลอง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๓ – ๓๔๔)

ชทิ้ง [ชะ-] (กลอน) น. แม่น้ำ เช่น ชลชทิ้งบึงบาง (ประกาศพระราชพิธี), ใช้ว่า จทิ้ง ฉทิ้ง ชรทิ้ง สทิ้ง สทิ้ง หรือ สรทิ้ง ก็มี. (ข. สทิ้ง ว่า คลอง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๖)

ชมา

ชมา ข. แมว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๔)

ชมา ข. แมว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๕)

ชมา น. แมว. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๒๓)

ชมา [ชะ-] น. แมว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๓)

ชมา [ชะ-] น. แมว. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๕)

ชมา [ชะ-] น. แมว. (ข. นูมา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๘)

ชไม

ชไม ข. ทิ้งคู่, ทิ้งสอง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๔)

ชไม ข. ทิ้งคู่, ทิ้งสอง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๕)

ชไม [ชะ-] ว. ทิ้งคู่, ทิ้งสอง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๒๓)

ชไม [ชะ-] ว. ทิ้งคู่, ทิ้งสอง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๓)

ชไม [ชะ-] ว. ทิ้งคู่, ทิ้งสอง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๔๕)

ชำนรร

ชำนรร	ข. เขี้ยบ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๖๑)
ชำนรร	ข. เขี้ยบ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๑๐)
ชำนรร	ก. เขี้ยบ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๓๗)
ชำนรร	ก. เขี้ยบ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๗๐)
ชำนรร	ก. เขี้ยบ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๖๒)
ชำนรร	ก. เขี้ยบ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๗๕)

คมไร

คำรี, คำเรีย, คำไร, คำรีย	ข.พ. ช้าง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๕)
คมไร	น. ช้าง โดยมากใช้ คำไร, คำรี. (ข. ฎีรี). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๖๐)
คมไร	น. ช้าง โดยมากใช้ คำไร, คำรี. (ข. ฎีรี). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๕)
คมไร	น. ช้าง, โดยมากใช้ คำไร หรือ คำรี. (ข. ฎีรี). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๕๔)
คมไร	น. ช้าง, โดยมากใช้ คำไร หรือ คำรี. (ข. ฎีรี). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๒๑)

คำรี

คำรี, คำเรีย, คำไร, คำรีย	ข.พ. ช้าง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๕)
คำรี, คำรีย, คำไร, คำรีย	ข.พ. ช้าง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๘)
คำรี	น. ช้าง, ใช้ว่า คำไร ก็มี. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๗๐)
คำรี	น. ช้าง, ใช้ว่า คำไร ก็มี. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๐๕)
คำรี	น. ช้าง, ใช้ว่า คำไร ก็มี. (ข. ฎีรี). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๐๖)
คำรี	น. ช้าง, ใช้ว่า คำไร หรือ คมไร ก็มี. (ข. ฎีรี). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๓๔)

ไค

- ไค ข. มี. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๔)
- ไค ท. อะไร, ไคร, ติงไร. ข. มีอ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๒๘)
- ไค น. มีอ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๘๐)
- ไค น. มีอ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๑๔)
- ไค น. มีอ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑๘)
- ไค น. มีอ เช่น ขอไคพวงกัศรผม ประนมมนักขลุ่ยการ (ม. คำหลวง ฉกษัตริย์). (ข. ใญ่). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๔๘)

ตระซั๊ก

- ตระซั๊ก ข. เย็น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๕๓)
- ตระซั๊ก ข. เย็น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๘)
- ตระซั๊ก ว. เย็น, บางที่ใช้ตระซั๊ก ตามเสียงเขมร (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๘๕)
- ตระซั๊ก [ตระ-] ว. เย็น, บางที่ใช้ตระซั๊ก ตามเสียงเขมร (ข. ตุรซาก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๒๑)
- ตระซั๊ก [ตระ-] ว. เย็น, บางที่ใช้ตระซั๊ก ตามเสียงเขมร. (ข. ตุรซาก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๒๖)
- ตระซั๊ก [ตระ-] ว. เย็น, หนาว, เขียนเป็นตระซั๊ก ก็มี เช่น องงเอา อาย้อคนี้ เพื่อผุดศรีไสสาว บหนีหนาวหน้าตระซั๊ก (ม. คำหลวง ทานกัณท์). (ข. ตุรซาก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๕๓)

ตุก

- ตุ๊ก ข. เรือ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๔)
- ตุ๊ก ข. เรือ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๓)
- ตุก น. เรือ. (ข. ทูก). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๒๑)
- ตุก น. เรือ. (ข. ทูก). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๕๑)

ตุก น. เรือ. (ข. ว่า ทูก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๗๓)

ตุก น. เรือ. (ข. ทูก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๐๕)

ถนิม

ถนิม ข. เครื่องประดับ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๑๐)

ถนิม ข. เครื่องประดับ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๕)

ถนิม [ถะหุถนิม] น. เครื่องประดับ เช่น ถนิมพิมพาภรณ์, ธารถนิมทองถ้องถือก (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์), ใช้ สนิม ก็มี เช่น สร้อยสนิมพิมพาภรณ์. (ข. ฐนิม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๒๔)

ทีก

ตีก ข. น้ำ, (ตีกขมูม, น้ำฝิ่ง). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๐๔)

ทีก ตีก ข. น้ำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒๖)

ตีก ข. น้ำ, (ตีกขมูม, น้ำฝิ่ง). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๔๓)

ทีก, ตีก ข. น้ำ, (ทีกตระซั๊ก, น้ำเย็น). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๖๑)

ทีก ๒ น. น้ำ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๖๕)

ทีก ๒ น. น้ำ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๐๓)

ทีก (กลอน) น. น้ำ เช่น ปางคราสนมจันทนคันธาเนียบ เทียบทีกสรา ส่ำรวลส่ำราญริมถน (อนิรุทธ์). (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๗๔)

บั้งคัล

บั้งคัล ข. เฝ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๑)

บั้งคัล ข. เฝ้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕)

บั้งคัล ก. เฝ้า. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๐)

บั้งคัล ก. เฝ้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๖๘)

บั้งคัล ก. เฝ้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๑๔)

บั้งคัล ก. เฝ้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๖๐)

บาน

- บาน ข. ใต้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๖)
- บาน ข. ใต้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๔)
- บาน ๓ ก. ใต้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๘)
- บาน ๓ ก. ใต้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๗๕)
- บาน ๓ ก. ใต้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๒๒)

ผลู

- ผลู ข. ท่าง, (ผลูแบก, ท่างแยก, ผลูบก, ท่างเลี้ยว).
(ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๕)
- ผลู ข. ท่าง, (ผลูแบก, ท่างแยก, ผลูบก, ท่างเลี้ยว).
(ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๖)
- ผลู น. ท่าง (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๑๕)
- ผลู [ผลู] น. ท่าง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕๔)
- ผลู [ผลู] น. ท่าง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๒๘)
- ผลู [ผลู] น. ท่าง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๗๔)

เผือก

- เผือก ข. ฝน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๒๐)
- เผือก ข. ฝน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๗)
- เผือก น. ฝน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๒๖)
- เผือก [เผือก] น. ฝน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๖๒)
- เผือก [เผือก] น. ฝน. (ข. เกือก). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๗๔๒)
- เผือก [เผือก] น. ฝน. (ข. เกือก). (ราชฯ ๒๕๕๔,
หน้า ๗๘๘)

ไผท

- ไผท ข. แผ่นดิน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๕)
- ไผท ข. แผ่นดิน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๖)

ไผท	น. แผ่นดิน. (ข. ไผท). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๒๕)
ไผท	น. แผ่นดิน. (ข. ไผท). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๖๔)
ไผท	[ผะไท] น. แผ่นดิน. (ข. ไผท). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๔๕)
ไผท	[ผะไท] น. แผ่นดิน. (ข. ไผท). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๕๒)

พิโคร

ไพโคร	ข.ผ. พุ่ง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๔๐)
ไพโคร	ข.ผ. พุ่ง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕๓)
พิโคร	[พิโคน] ก. พุ่งไป (สำหรับกลืน). (ข. พิโคร; ส. วิตร). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๕๕)
พิโคร	[พิโคน] ก. พุ่งไป (ใช้แก่กลืน). (ข. พิโคร; ส. วิตร). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕๒)
พิโคร	[พิโคน] ก. พุ่งไป (ใช้แก่กลืน). (ข. พิโคร; ส. วิตร). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๘๗)
พิโคร	[พิโคน] ก. พุ่งไป (ใช้แก่กลืน). (ข. พิโคร; ส. วิตร). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๓๕)

กุม

กุม	ข. ไม่. (กุ่มมาน, ไม่มี, ไม่ได้, กุมอวย, ไม่ให้). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๖๕)
กุม	ข. ไม่. (กุ่มมาน, ไม่มี, กุมบาน, ไม่ได้, กุมอวย, ไม่ให้). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๗๗)
กุม ๑	ว. ไม่ เช่น กุ่มมาน ว่า ไม่มี, กุมบาน ว่า ไม่ได้. (ข. พุ) (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๘๘)
กุม ๑	ว. ไม่ เช่น กุ่มมาน ว่า ไม่มี, กุมบาน ว่า ไม่ได้. (ข. พุ) (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๑๘)

กุ่ม ๑ ว. ไม่เช่น กุ่มมาน ว่า ไม่มี, กุ่มบาน ว่า ไม่ได้. (จ. พุ)
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๒๔)

กุ่ม ๑ ว. ไม่เช่น กุ่มมาน ว่า ไม่มี, กุ่มบาน ว่า ไม่ได้. (จ. พุ)
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๓๑)

มมาก

มะมาก ข. แมลงหิว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๗๔)

มะมาก ข. แมลงหิว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๘๑)

มมาก น. แมลงหิว. (เทียบ ข. มมาจ ว่า ตัวชีฟ้าขาว).
(ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๖๕๕)

มมาก [มะ-] น. แมลงหิว. (เทียบ ข. มมาจ ว่า ตัวชีฟ้าขาว).
(ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๒๕)

มมาก [มะ-] น. แมลงหิว. (เทียบ ข. มมาจ ว่า ตัวชีปะขาว).
(ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๓๓)

มมาก [มะ-] น. แมลงหิว. (เทียบ ข. มมาจ ว่า ตัวชีปะขาว).
(ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๘๐)

มาน

มาน ข. มี. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๘๓)

มาน ม. นับ, กิดถือตัว. ข. มี. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕๒)

มาน ๔ ก. มีเช่น มานพระบัณฑูร. (จ.). (ราชฯ ๒๕๕๓,
หน้า ๗๑๕)

มาน ๔ ก. มีเช่น มานพระบัณฑูร. (จ.). (ราชฯ ๒๕๒๕,
หน้า ๖๔๒)

มาน ๔ ก. มีเช่น มานพระบัณฑูร. (จ.). (ราชฯ ๒๕๔๒,
หน้า ๘๕๓)

มาน ๔ ก. มีเช่น มานพระบัณฑูร. (จ.). (ราชฯ ๒๕๕๔,
หน้า ๙๐๓)

ระนค

- ระนค ข. คราด. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๑๓)
- ระนค ข. คราด. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๑๓)
- รนค น. คราด. (เทียบ ข. รนัส). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๕๔)
- รนค [ระนค] น. คราด. (เทียบ ข. รนัส). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๗๕)
- รนค [ระนค] น. คราด. (เทียบ ข. รุนาส). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๒๔)
- รนค [ระนค] น. คราด. (เทียบ ข. รุนาส). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๗๐)

ระตี

- ระตี ข. ไม้ไผ่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๑๕)
- ระตี ข. ไม้ไผ่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๑๕)
- ระตี น. ไม้ไผ่. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๖๓)
- ระตี น. ไม้ไผ่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๗๖)
- ระตี น. ไม้ไผ่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๓๓)
- ระตี น. ไม้ไผ่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๕๗๒)

ลปอง

- ลปะอง ข. แบบ, ฉบับ, แต่ง, ทำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๓๒)
- ลปะอง ข. แบบ, ฉบับ, แต่ง, ทำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๒๗)
- ลปะอง น. แบบ, ฉบับ. ก. แต่ง, ทำ. (ข.ลปะอง ว่า ลอง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๗๗)
- ลปะอง น. แบบ, ฉบับ. ก. แต่ง, ทำ. (ข.ลปะอง ว่า ลอง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๐๕)
- ลปะอง [ลปะอง] น. แบบ, ฉบับ. ก. แต่ง, ทำ. (ข. ลปะอง ว่า ลอง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๕๗๓)
- ลปะอง [ลปะอง] น. แบบ, ฉบับ. ก. แต่ง, ทำ. (ข. ลปะอง ว่า ลอง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๓๔)

ล้นโทม

- ล้นโทน ข. น้อมลง, ก้มลง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๔๓)
- ล้นโทน ข. น้อมลง, ก้มลง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๓๖)
- ล้นโทม ก. น้อมลง, ก้มลง. (ข. ล้นโทน). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๗๕๗)
- ล้นโทม ก. น้อมลง, ก้มลง. (ข. ล้นโทน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๑๗)
- ล้นโทม ก. น้อมลง, ก้มลง. (ข. ล้นโทน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๐๓)
- ล้นโทม ก. น้อมลง, ก้มลง. (ข. ล้นโทน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๕๐)

ล้าเงด

- ล้าเงด ข. เย็น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๓๕)
- ล้าเงด ข. เย็น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๓๓)
- ล้าเงด น. เย็น. (เทียบ ข. ลเงจ). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๐๑)
- ล้าเงด น. เย็น, เวลาเย็น, ใ้ช้ว่า ลเงจ ลเงด หรือ ล้าเงด ก็มี. (ข. ลเงจ). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๐๕๗)
- ล้าเงด น. เย็น, เวลาเย็น, ใ้ช้ว่า ลเงจ ลเงด หรือ ล้าเงด ก็มี. (ข. ลเงจ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๑๑)
- ล้าเงด น. เย็น, เวลาเย็น, ใ้ช้ว่า ลเงจ ลเงด หรือ ล้าเงด ก็มี. (ข. ลเงจ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๕๗)

ศก

- ศก ข. ผม. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๘๕)
- ศก ข. ผม. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๖๕)
- ศก ๑ น. ผม. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๕๐)
- ศก ๑ น. ผม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๖๖)

- ศก ๑ น. ผม เช่น พระศกพระพุทธรูป. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๕๒)
- ศก ๑ น. ผม เช่น พระศกพระพุทธรูป. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๓๖)
- ศคำ
- ศคำ ข. ขวา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๕๐)
- ศคำ ข. ขวา. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๕)
- ศคำ ข. ขวา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๒)
- ศคำ ข. ขวา. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๓)
- ศคำ ว. ขวา. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๖๓)
- ศคำ [สะ] ว. ขวา. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๗๘)
- ศคำ [สะ] ว. ขวา. (ข. สุกฺา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๑๔)
- ศคำ [สะ] ว. ขวา. (ข. สุกฺา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๕๖)
- ศรูก
- ศรูก ข. เมือง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓๑)
- ศรูก ข. เมือง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๓)
- ศรูก น. เมือง (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๗๘)
- ศรูก [ศรูก] น. เมือง (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๕๑)
- ศรูก [ศรูก] น. เมือง. (ข. สุกฺก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓๗)
- ศรูก [ศรูก] น. เมือง. (ข. สุกฺก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๗๘)
- สวาย
- สวาย ข. ม่ม่วง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๒๘)
- สวาย ข. ม่ม่วง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐๑)
- สวาย ๑ น. ตันมะม่วง (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๘๓)
- สวาย ๑ [สะหฺวาย] น. ตันมะม่วง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๗๕๕)

- สวาย ๑ [สะหฺวาย] น. ตั้มนมะม่วง. (ข. สฺวาย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๔๔)
- สวาย ๑ [สะหฺวาย] น. ตั้มนมะม่วง. (ข. สฺวาย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๘๖)

สันถึก

- สันถึก ข. ไบตาล. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๕)
- สันถึก ข. ไบตาล. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๔)
- สันถึก น. ไบตาล. (ข. สฺถึก ว่า ไบไม้). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๕๓)
- สันถึก น. ไบตาล. (ข. สฺถึก ว่า ไบไม้). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๐๓)
- สันถึก น. ไบตาล. (ข. สฺถึก ว่า ไบไม้). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๖๓)
- สันถึก น. ไบตาล. (ข. สฺถึก ว่า ไบไม้). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๐๓)

ลำบอก

- ลำบอก ข. เปลือก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๘)
- ลำบอก น. เปลือก. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๐๕)
- ลำบอก น. เปลือก. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๑๕)
- ลำบอก น. เปลือก. (ข. สับก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๘๘)
- ลำบอก น. เปลือก. (ข. สับก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๒๘)

สุจ๊ะ

- สุจ๊ะ ข. รึ้น. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๑)
- สุจ๊ะ ข. รึ้น. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๑)
- สุจ๊ะ น. ถึ้น. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๑๓)
- สุจ๊ะ น. รึ้น. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๒๖)

สุจະ น. รุ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๐๒)

สุจະ น. รุ่ง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๔๒)

เสนง

เสนง ข. เขาสัตว์. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๖)

เสนง ข. เขาสัตว์. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕๒)

เสนง, เสน่ง น. เขาสัตว์, เขนง, แสนง กี่ใช้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๒๓)

เสนง, เสน่ง [สะเหฺนง, สะเหฺนง] น. เขาสัตว์, เขนง, แสนง กี่ใช้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๒)

เสนง, เสน่ง [สะเหฺนง, สะเหฺนง] น. เขาสัตว์, เขนง, แสนง กี่ใช้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๑๓)

เสนง, เสน่ง [สะเหฺนง, สะเหฺนง] น. เขาสัตว์, เขนง, แสนง กี่ใช้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๕๓)

เสมา

เสมา ข. หญ้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๐)

เสมา ข. หญ้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๓)

เสมา ๑ น. หญ้า. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๒๕)

เสมา ๓ [สะเหฺมา] น. หญ้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๓)

เสมา ๓ [สะเหฺมา] น. หญ้า. (ข. เสมา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๑๖)

เสมา ๓ [สะเหฺมา] น. หญ้า. (ข. เสมา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๕๕)

แสอก

สะแอก ข. พรุ้งนี้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๕๕)

สะแอก ข. พรุ้งนี้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๖)

แสอก น. เวลาพรุ้งนี้. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๒)

แสอก น. เวลาพรุ้งนี้. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๕)

แสอก [สะแอก] น. เวลาพຽ່ງนี้. (ข. แสอก). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓๒)

แสอก [สะแอก] น. เวลาพຽ່ງนี้. (ข. แสอก). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓๒)

แสะ

แสะ ข. ม้า. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๕)

แสะ ข. ม้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๓)

แสะ น. ม้า. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๒)

แสะ น. ม้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๕)

แสะ น. ม้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๓๒)

แสะ น. ม้า. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓๒)

ง. คำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย พบทั้งหมด ๒๕ คำ ได้แก่

กระบือ

กระบือ นั้นคือควาย (คัสเวล, หน้า ๓๘)

กระบือ Buffalo. (สัพพะฯ, หน้า ๒๑๕)

กระบือ เป็นชื่อควายแต่เป็นภาษาเขมร. (อักษราฯ, หน้า ๒๑)

กระบือ เป็นชื่อบ้านแห่งหนึ่งอยู่ในแขวงเมืองประทุมธานี. อนึ่ง เป็นชื่อควาย. (อักษราฯ, หน้า ๕๐)

กระบือ ข. ควาย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖)

กระบือ ข. ควาย. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖)

กระบือ ข. ควาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๘)

กระบือ ข. ควาย. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔)

กระบือ น. ควาย. (ข.กรุบี่ ; มลายู เกรเบา). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๔๕)

กระบือ น. ควาย. (ข.กรุบี่ ; มลายู เกรเบา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๗)

กระบือ น. ควาย (มักใช้เป็นทางการ) เช่น รูปพรรณโค กระบือ (ข. กรุบี่ ; มลายู เกรเบา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๗)

กระบี่ น. ควายเป็น (มักใช้เป็นทางการ) เช่น รูปพรรณโศกกระบี่.
(ข. กรบี่ ; ม. เกรเบา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๗)

กั้นแสง

กั้นแสง นั่นคือร้องไห้ เป็นคำกริยา. (กัศเวล, หน้า ๑๒๑)
 กั้นแสง To cry, to weep. (ศัพท์ฯ, หน้า ๒๓๕)
 กั้นแสง, กระแส ข. ร้องไห้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๕)
 กั้นแสง, กระแส ข. ร้องไห้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕)
 กั้นแสง, กระแส ข. ร้องไห้. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕)
 กั้นแสง (ราชา) ก. ร้องไห้, ราชาศัพท์ใช้ว่า ทรงพระกั้นแสง หรือ ทรงกั้นแสง. (ข. กั้นแสง ว่า ผ้าเช็ดปาก, ผ้าเช็ดมือ, ผ้าเช็ดหน้า). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๕)

ขจอก

ขจอก คือคนถนัดตัวขาหักเบงออยเคียรเขย, คือคนขาโยก
 นั้นเอง. (กัศเวล, หน้า ๗๓)
 ขจอก ขจอก ข. ง่อย, เคียร โขยก. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๓)
 ขจอก, กระจอก ข. ง่อย, เคียร โขยก. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗)
 ขจอก ว. ง่อย, ขาเขย. (ข. ขจก). (ราชฯ ๒๕๕๓, หน้า ๑๗๖)
 ขจอก [ขะ-] ว. ง่อย, ขาเขย, กระจอก. (ข. ขจก ว่า เขย, ขาเขย). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๕)
 ขจอก [ขะ-] ว. กระจอก, ง่อย, ขาเขย. (ข. ขจก ว่า ขาเขย, พิการ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๐)
 ขจอก [ขะ-] ว. กระจอก, ง่อย, ขาเขย. (ข. ขจก ว่า ขาเขย, พิการ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๔)

ขง

ขง คือว่าคิ้ว เป็นคำกริยา. (กัศเวล, หน้า ๕๘)
 ขง ว่าคิ้ว. อนึ่งหนึ่งงัวหนังควายหนังแรด, ที่เขาเผาไฟแล้ว
 ชูดดมเข่น้ำ, แล้วเอามาหั่นยอกิน. (อักขรฯ, หน้า ๗๓)

ขนาง	ข. คิ้ว, อนึ่ง ไทเรียกเนื้ออย่างหนึ่งว่าขนาง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๘)
ขนาง	ข. คิ้ว, อนึ่ง ไทเรียกเนื้ออย่างหนึ่งว่าขนาง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๑)
ขนาง	น. คิ้ว, ใช้เป็นราชาศัพท์ ว่า พระขนาง. (ข. โขนาง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๗๘)
ขมิมัน	
ขมิมัน	นั่นคือเร็วๆ ค่วนๆ เหมือนคำพูดว่าทำให้ขมิมันเข้า (กัศเวส, หน้า ๗๓)
ขมิมัน	นั่นความว่าเร็วๆ ค่วนๆ เหมือนคำพูดว่าทำขมิมันอย่าช้า (กัศเวส, หน้า ๗๘๓)
ขมิ	In a hurry. (สัพพะฯ, หน้า ๒๗๒)
ขมิมัน	อาการที่เร็วๆ, ค่วนๆ, ไวๆ, พลัน, (อักษราฯ, หน้า ๗๕)
กะหมิกะมัน	คืออาการค่วนนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๒๖)
ขมิมัน	ข. เร็ว, เร็วพลัน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๖)
ขมิมัน	ข. เร็ว, เร็วพลัน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐)
ขมิมัน	[ขะหุมิขะหุมัน] ว. เร็ว, เร็วพลัน. ทันที. (ข. ขุมิ ; ค. ขมัน). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๘๐)
ขมิมัน	[ขะหุมิขะหุมัน] ว. รีบเร่งในทันทีทันใด. (ข. ขุมิ ; ค. ขมัน). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๕)
ขมิมัน	[ขะหุมิขะหุมัน] ว. รีบเร่งในทันทีทันใด. (ข. ขุมิ ; ค. ขมัน). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๕)
ขมิมัน	[ขะหุมิขะหุมัน] ว. รีบเร่งในทันทีทันใด. (ข. ขุมิ ; ค. ขมัน). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๑)
ขลา	
ขลา	คำเขมรว่าเสื่อ. (อักษราฯ, หน้า ๘๗)
ขลา	ข. เสื่อ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๗)
ขลา	ข. เสื่อ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๐)

ขลา	น. เสื่อ. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๑๘๓)
ขลา	[ขุลา] น. เสื่อ. (ข. ขุลา). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๓๑)
ขลา	[ขุลา] น. เสื่อ. (ข. ขุลา). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๖๘)
ขลา	[ขุลา] น. เสื่อ. (ข. ขุลา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๓)

เขนย

เขนย	นั่นคือหมอน เป็นคำกรณัฏฐ (กัศเวล, หน้า ๖๑)
เขนย	Cushion. (กัศวะ, หน้า ๒๗๕)
เขนย	คือหมอน, คำเขมร. (อักษราฯ, หน้า ๗๔)
เขนย	ข. หมอน, หมอนหนุน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๖๓)
เขนย, เขนอย	ข. หมอน, หมอนหนุน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๔๔)
เขนย	(กลอน) น. หมอนหนุน, ราชศัพท์ว่า พระเขนย. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๐๕)
เขนย	[ขะเหฺนย] (กลอน) น. หมอนหนุน, ราชศัพท์ว่า พระเขนย. (ข. เขฺนีย). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๒)
เขนย	[ขะเหฺนย] (กลอน) น. หมอนหนุน, ราชศัพท์ว่า พระเขนย. (ข. เขฺนีย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๕๗)
เขนย	[ขะเหฺนย] (กลอน) น. หมอนหนุน, ราชศัพท์ว่า พระเขนย. (ข. เขฺนีย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๐๖)

แเง

แเง	นั่นคือดวงจันทร์ เป็นคำต่างภาษา (กัศเวล, หน้า ๒๐)
แเง	Orbit of the moon, moon (malay word). (กัศวะ, หน้า ๒๘๕)
แเง	ว่าดวงจันทร์. (อักษราฯ, หน้า ๗๐)
แเง	ข. เดือน, จันทร์. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๖)
แเง	ข. เดือน, จันทร์. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๕)
แเง	น. ดวงเดือน, พระจันทร์. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๑๕)

- แข น. ดวงเดือน, พระจันทร์. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๕)
- แข น. ดวงเดือน, พระจันทร์. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๐๕)
- แข น. ดวงเดือน, พระจันทร์. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๑๔)

ครวัก, ครวี

- คะวกคะวี นั้นความว่า พด โบก ไปมา (คัสเวล, หน้า ๓๘๘)
- คระวี, กระจวี ข. แก้ว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๘๑)
- คระวี, กระจวี ข. แก้ว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๕๖)
- ครวัก, ครวี [คระวก, กระจวี] ก. กวัดแก้ว. (ข. ครวาค, คุรวี). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๒๒๕)
- ครวัก, ครวี [คระวก, กระจวี] ก. กวัดแก้ว. (ข. ครวาค, คุรวี). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๑๖๘)
- ครวัก, ครวี [คระวก, กระจวี] ก. กวัดแก้ว. (ข. ครวาค, คุรวี). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๒๑๕)
- ครวัก, ครวี [คระวก, กระจวี] ก. กวัดแก้ว. (ข. ครวาค, คุรวี). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๒๓๐)

เจนิยน

- เจนิยน เป็นชื่อขอบสระ, ฤทธิมฝั่งสระเป็นต้นนั้น. (คัสเวล, หน้า ๑๕๘)
- เจนิยน ข. ฝั่งน้ำ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๓)
- เจนิยน ข. ฝั่งน้ำ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๐)
- เจนิยน [เจเหุณียน] น. ฝั่งน้ำ. (ข. เจนร ว่า ชายฝั่ง). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๓๑๖)
- เจนิยน [เจเหุณียน] น. ฝั่งน้ำ. (ข. เจนร ว่า ชายฝั่ง). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๒๕๑)

เจนีย	[ละเหฺนียน] น. ฝิ่งน้ำ. (จ. เจนร ว่า ชายฝิ่ง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๘)
เจนีย	[ละเหฺนียน] น. ฝิ่งน้ำ. (จ. เจนร ว่า ชายฝิ่ง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๐)
เจलय	
เจलय	นั่นคือเป็นคำแก้งสไสนั้น เรียกว่าคำเจलय (คัสเวล, หน้า ๒๓๘)
เจलय	To answer. (สัพพะฯ, หน้า ๘๗๕)
เจलय	คือคำจำเอยนั้น, เหมือนอย่างที่ต้องกล่าวแก่, คำที่เขาโจทถามนั้น. (อักษราฯ, หน้า ๑๕๕)
เจलय	ข. พุดแก่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๔๘)
เจलय	ข. พุดแก่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๐๑)
เจलय	[ละเหฺลย] ก. อธิบายหรือชี้แจงข้อปัญหาต่างๆให้เข้าใจ เช่น เจलयปัญหาเจलयความ. (ข. เจลีย ว่า ตอบ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๓๓๘)
เจलय	[ละเหฺลย] ก. อธิบายหรือชี้แจงข้อปัญหาต่างๆให้เข้าใจ เช่น เจलयปัญหาเจलयความ. (ข. เจลีย ว่า ตอบ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๓๕๑)
ค่านิน	
ค่านีร	นั่นคือเดิรไปก็ว่า มิได้เดิรแลไปด้วยสิ่งอื่นๆก็เรียกว่า ค่านีรเป็นคำกระษัตร์ (คัสเวล, หน้า ๓๗๑)
ค่านีร	To go, to form a resolution. (speaking of army). – To advance (speaking of the king). (สัพพะฯ, หน้า ๑๐๗)
ค่านิน	To go, to walk. (สัพพะฯ, หน้า ๗๗๘)
ค่านีร	คือเดิน, ว่าเป็นคำเพราะ, คำหลวง, ว่าค่านีร. (อักษราฯ, หน้า ๒๐๘)
ค่านิน	คืออาการที่เดิรไปนั้น, เหมือนอย่างเขาพุดกันว่า ทรงพระราชค่านิน. (อักษราฯ, หน้า ๒๓๓)

คำเนิร, เดิร	ข.ผ. ไป ก้าวไป ยกเท้าข่างไป. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๕)
คำเนิร	ข.ผ. คูคำเนิร. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๘๖)
คำเนิร, เดิร	ข.ผ. ไป, ก้าวไป, ยกเท้าข่างไป. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๘)
คำเนิร	ข.ผ. คูที่คำเนิร. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๗)
คำเนิน ๑	ก. เดิน, ไป, ราชาศัพทไ้ใช้ว่า เสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระดำเนิน ทรงพระดำเนิน ; ให้เป็นไป เช่น คำเนินงาน คำเนินชีวิต. (ข. ฎัณเธิร). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๐๔)
คำเนิน ๑	ก. เดิน, ราชาศัพทไ้ใช้ว่า ทรงพระดำเนิน ; ให้เป็นไป เช่น คำเนินงาน คำเนินชีวิต. (ข. ฎัณเธิร). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๐๖)
คำเนิน ๑	ก. เดิน, ใช้ในราชาศัพทไ้ว่า ทรงพระดำเนิน ; เป็นไป เช่น การประชุมดำเนินไปด้วยดี, ทำให้เป็นไป, เช่น คำเนินงาน คำเนินการ คำเนินชีวิต. (ข. ฎัณเธิร). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๓๔)
เดิม	
เดิม	นั้นความว่่าก่อน เหมือนกับจำเดิมแลเดิมที่ (กัศเวล, หน้า ๓๕๔)
เดิม	Beginning, commencement. (สัพะฯ, หน้า ๑๒๑)
เดิม	ต้น, มูลเหตุ, เป็นชื่อความแรกฤๅต้นนั้น. (อักขรฯ, หน้า ๒๒๔)
เดิม	ท. แรก, ก่อน, ต้น, เค้า. (เดิมเฉอ, ข. รากไม้). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๓๑)
เดิม	น. แรก, ก่อน, ต้น. (ข. เดิม ว่่า ต้น). (ราชฯ ๒๔๘๓, หน้า ๔๘)
เดิม	ว. แรก เช่น แต่เดิม, เก่า เช่น บ้านเดิม พระราชวังเดิม, ก่อน เช่น เหมือนเดิม. (ข. ฎัณเธิร ว่่า ต้น). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๓๑๒)

เดิม	ว. แรก เช่น แต่เดิม, เก่า เช่น บ้านเดิม พระราชวังเดิม, ก่อน เช่น เหมือนเดิม. (ข. ฎีกา ว่า ต้น). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๔๑๕)
เดิม	ว. แรก, ก่อน, เก่าก่อน, เช่น แต่เดิม บ้านเดิม เหมือนเดิม. (ข. ฎีกา). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๔๔๔)
บรรทม	
บันทึก	นั่นคือนอนเป็นคำกระษัตริ์ (คัสเวล, หน้า ๔๗๑)
บันทึก	To sleep (speaking of the King). (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๗)
บันทึก	คือนอน เป็นคำสูงสำหรับกระษัตริ์แลเจ้า, เขาพูดว่าท่านบันทึกอยู่, บันทึกคำนี้เป็นสยามภาษา. (อักษราฯ, หน้า ๓๖๘)
บรรทม ประทม	ข.พ. นอน, นอนหลับ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๘)
บรรทม, ประทม	ข.พ. นอน, นอนหลับ. (ไชรราชาศัพท์). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๕)
บรรทม	[บันทึก-] (ราชา) ก. นอน. (ข. พทม). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๒๒)
บรรทม	[บันทึก-] (ราชา) ก. นอน, ประทม หรือ พทม ก็ว่า. (ข. พทม). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๕๕)
บรรทม	[บันทึก-] (ราชา) ก. นอน, ประทม หรือ พทม ก็ว่า. (ข. พทม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๐๕)
บรรทม	[บันทึก-] (ราชา) ก. นอน, โบราณใช้ ประทม ก็มี. (ข. พท). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๕๑)
บังคม	
บังคม	นั่นคือไหว้ เป็นคำกระษัตริ์ (คัสเวล, หน้า ๔๖๒)
บังคม	Homage, ohedience to the king. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๔)
บังคม	นมัสการ, คำรพ, นบนอบ, คือคนไหว้เจ้า, กล่าวเป็นคำสูงว่าบังคมนั้น, คนถ้าไหว้พระไม่ว่าบังคม, เว้นแต่เจ้า. (อักษราฯ, หน้า ๓๕๕)

บังคม	ข. ไหว้. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๑)
บังคม	ข. ไหว้. (ใช้ราชาศัพท์คือ ชาวเราไหว้เจ้านายๆ ไหว้ก็ใช้.). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๐)
บังคม	ก. ไหว้เจ้านาย. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๒๒)
บังคม	(ราชา) ก. แสดงความเคารพพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชินี และพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง ตามประเพณีไทย, ใช้ว่า ถวายบังคม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๖๘)
บังคม	(ราชา) ก. แสดงความเคารพพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี และพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง ตามประเพณีไทย, ใช้ว่า ถวายบังคม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๑๑)
บังคม	(ราชา) ก. แสดงความเคารพพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี และพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง ตามประเพณีไทย, ใช้ว่า ถวายบังคม. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๖๐)
บังอวด	Window. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๕)
บังอวด	ข. น่าต่าง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๖๑)
บังอวด	ข. น่าต่าง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๕๐)
บังอวด	น. หน้าต่าง. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๓๑)
บังอวด	น. หน้าต่าง. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๔๖๕)
บังอวด	[-อวด] น. หน้าต่าง. (ข. บงอ้วจ). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๑๕)
บังอวด	[-อวด] น. หน้าต่าง เช่น บังอวดบังอวดอ้อมเรื่อง (อนิรุทธ์). (ข. บงอ้วจ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๖๐)

ปรัก

- ปรัก เป็นภาษาเขมร เรียกเงินว่าปรัก, พวกเขมรเมืองกำภูชา
นั้น, เงินว่าปรัก. (คัสเวล, หน้า ๔๑๖)
- ปรัก ข. เงิน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๐๕)
- ปรัก ข. เงิน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๒๘)
- ปรัก ๑ ว. เงิน. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๗๓)
- ปรัก ๑ [ปรัก] ว. เงิน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๑๑)
- ปรัก ๑ [ปรัก] ว. เงิน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๖๖๘)
- ปรัก ๑ [ปรัก] ว. เงิน. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๑๔)

ผทม

- ผทม To sleep. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๔๓)
- ผทม ข. นอน. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๑๗)
- ผทม ข. นอน. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๓๔)
- ผทม ก. นอน (ใช้สำหรับเจ้านาย) ประทม หรือ บรรทม ก็ใช้.
(ข.ผทม). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๑๗)
- ผทม [ผทม] ก. นอน (ใช้แก่เจ้านาย), ประทม หรือ บรรทม
ก็ใช้. (ข. ผทม). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๕๕๒)
- ผทม [ผทม] ก. นอน (ใช้แก่เจ้านาย), ประทม หรือ บรรทม
ก็ใช้. (ข. ผทม). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๗๒๕)
- ผทม [ผทม] ก. นอน (ใช้แก่เจ้านาย), ประทม หรือ บรรทม
ก็ใช้. (ข. ผทม). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๗๗๑)

เพลิง

- เพลิง นั่นคือไฟ (คัสเวล, หน้า ๕๖๔)
- เพลิง Fire, flame. (ศัพท์ฯ, หน้า ๕๖๕)
- เพลิง ไฟ, คือไฟ, เป็นคำภาษาเขมรเรียกเพลิง, คำไทว่าไฟ,
คำสืบทว่าอัคคี. (อักษราชฯ, หน้า ๔๘๓)
- เพลิง ข. ไฟ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๔๗)
- เพลิง ข. ไฟ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๕๘)

เพลิง	น. ไฟ (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๖๕)
เพลิง	[เพลิง] น. ไฟ (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๐๑)
เพลิง	[เพลิง] น. ไฟ เช่น เพลิงไหม้บ้าน คับเพลิง. (ข. เกฺลิ่ง). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๐๐)
เพลิง	[เพลิง] น. ไฟ เช่น เพลิงไหม้บ้าน คับเพลิง. (ข. เกฺลิ่ง). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๔๗)

มคย

มคย	Mother (a camboge word). (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๑๖)
มคย	ข. แม่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๗๓)
มคย	ข. แม่. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๘๐)
มคย	น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๕๒)
มคย	[มคย-] น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๒๓)
มคย	[มคย-] น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๓๑)
มคย	[มคย-] น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๗๗)

เม

เม	Mother. (ศัพท์ฯ, หน้า ๔๓๓)
เม	ข. แม่. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๓๘๑)
เม	ข. แม่. ม. ของข้า. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๒๘๗)
เม	น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๖๒๕)
เม	น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๖๕๐)
เม	น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๘๓๑)
เม	น. แม่. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๘๑๗)

สว

สว	Monkey. (ศัพท์ฯ, หน้า ๗๒๖)
สว วานร	คือลิงอยู่ในไพรพวงนั้น, สวเป็นนำเขมร วานรเป็นคำมคธ ทั้งสองบทแปลว่าลิง. (อักขรฯ, หน้า ๗๐๗)
สว	ข. ลิง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๑๑)

- สวา ข. ถึง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๘)
 สวา [สะหฺวา] น. ถึง (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๘๒)
 สวา [สะหฺวา] น. ถึง (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๙๕๔)
 สวา [สะหฺวา] น. ถึง (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๔๔)
 สวา [สะหฺวา] น. ถึง (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๘๕)

สอ

- สอ White. (ศัพท์, หน้า ๗๔๓)
 สอ ข. ขาว. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๖)
 สอ ข. ขาว. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๔)
 สอ ๑ ว. ขาว เช่น ดินสอพอง. (ข. ว่า ขาว). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๖๔)
 สอ ๑ ว. ขาว เช่น ดินสอพอง. (เทียบ ข. ส ว่า ขาว). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๘๗)

สอ

- สอ นั้นคือคอเป็นคำกรัษยัทร อนึ่งเป็นคำวามาก เหมือนคำพูดว่าคนที่เขาวังสอๆมาทำไม (กัศเวล, หน้า ๓๓๔)
 สอ Neck. (ศัพท์, หน้า ๗๔๓)
 สอ ข. คอ. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๕๐๖)
 สอ ข. คอ. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๘๔)
 สอ ๑ น. คอ (ข.); ชื่อโกลูชนิดหนึ่งใช้ทำยาได้. ว. ขาว เช่น ดินสอพอง. น. ปูนก่อ.^{๒๖} (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๘๘๔)
 สอ ๓ น. คอ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๙๕๖)
 สอ ๓ น. คอ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๔๖)
 สอ ๓ น. คอ. (ข.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๘๗)

^{๒๖} คำว่า “สอ” ในความหมายว่า โกลที่ใช่ทำยาได้, ขาว และปูนก่อ นั้น ในภาษาเขมรไม่ใช่คำเดียวกับ “สอ” ที่มีความหมายว่า คอ จึงจะไม่นำความหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์ในการเปลี่ยนแปลงความหมาย

สะบาย

สะบาย	Satisfied. (ศัพท์ฯ, หน้า ๖๘๓)
สะบาย	คือความสบายเป็นสุข. (อักษรฯ, หน้า ๗๐๒)
สะบาย เสบาย	ข. สร้างจากสิ่งหมองใจ, ใจผ่องใส. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๔๕๑)
สะบาย, เสบาย	ข. สร้างจากสิ่งหมองใจ, ใจผ่องใส. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๓๗๓)
เสบาย	[สะบาย] ก. สบาย. (ข.). (ราชฯ ๒๔๕๓, หน้า ๕๒๔)
เสบาย	[สะบาย] ก. สบาย. (ข.). (ราชฯ ๒๕๒๕, หน้า ๘๓๓)
เสบาย	[สะบาย] (ปาก) ก. สบาย เช่น วันนี้ดูหน้าตาไม่เสบาย. (ข. เสบาย). (ราชฯ ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๑๕)
เสบาย	[สะบาย] (ปาก) ก. สบาย เช่น วันนี้ดูหน้าตาไม่เสบาย. (ข. เสบาย). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๒๕๔)

จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย
ข้างต้น สามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายและคำยืมภาษาเขมรที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายจำแนกตามสมัยและลักษณะการ
เปลี่ยนแปลงได้ดังตาราง

คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมมากกว่า ๑ สมัย แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
ความหมายได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔ จำนวนคำยืมภาษาเขมรที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย

สมัยที่ปรากฏ	จำนวน
คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และ ๒	๔๔
คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓	๓๖
คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓	๖๒
คำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย	๒๕
รวม	๑๖๗

คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมมากกว่า ๑ สมัย แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมาย สามารถจำแนกได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๕ สรุปพัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงความหมายคำยืมภาษาเขมรที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย

สมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย	สมัยที่ปรากฏ	การเปลี่ยนแปลงความหมาย			
		แคบเข้า	กว้างออก	ย้ายที่	รวม
สมัยที่ ๒	คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และ ๒ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๒	๒๑	๔๕	๒๘	๙๔
	คำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย แต่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๒ เพียงครั้งเดียว แล้วคงความหมายเดิมต่อไปในสมัยที่ ๓	๓	๓	๔	๑๐
รวม		๒๔	๔๘	๓๒	๑๐๔
สมัยที่ ๓	คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๓	๓๘	๖๑	๑๕	๑๑๔
	คำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๓	๑๐	๒๔	๕	๓๙
	คำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้งสามสมัย โดยมีความหมายคงเดิมในสองสมัยแรก แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๓	๒	๒	๑	๕
รวม		๕๐	๘๗	๒๑	๑๕๘
สมัยที่ ๒ และ ๓	คำที่ปรากฏในพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย และมีการเปลี่ยนแปลงความหมายสองครั้ง				๓๙
รวม					๓๐๕

ผลการศึกษา จากคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๘๑๕ คำ ที่ตัดคำที่ซ้ำกันระหว่างพจนานุกรมแต่ละสมัยออกไปแล้ว มีคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมมากกว่า ๑ สมัย จำนวนทั้งสิ้น ๔๗๒ คำ หรือ ร้อยละ ๕๗.๑๓ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด พบว่ามีคำที่ไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงความหมาย ๑๖๗ คำ คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๓๘ ของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมมากกว่า ๑ สมัย ส่วน

คำที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายพบทั้งหมด ๓๐๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๖๒ ของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมมากกว่า ๑ สมัย หรือประมาณร้อยละ ๓๗.๒๔ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำส่วนใหญ่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๒ หรือสมัยที่ ๓ เพียงสมัยเดียว พบเป็นจำนวน ๒๖๖ คำ หรือมากถึงร้อยละ ๘๗.๒๑ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย ประกอบด้วยคำยืมที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๒ จำนวน ๑๐๘ คำ คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๔๑ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย และคำยืมที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๕๘ คำ คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๘ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย ส่วนคำยืมที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายสองครั้งหรือสองสมัยพบเพียง ๓๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย เมื่อจำแนกตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงความหมายที่ปรากฏในแต่ละสมัย พบว่า การเปลี่ยนแปลงในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า ๑๒ คำ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก ๑๗ คำ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ ๑๐ คำ ส่วนในสมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า ๑๓ คำ การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก ๑๘ คำ และการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ ๘ คำ

การเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นในสมัยเดียว ส่วนใหญ่เป็นคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏตั้งแต่ในสมัยที่ ๑ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายเมื่อปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ หรือ ๓ เนื่องจากพจนานุกรมสมัยที่ ๑ เป็นพจนานุกรมที่จัดทำโดยชาวต่างชาติในช่วงที่ประเทศไทยยังไม่มี การพัฒนาด้านการศึกษา จึงยังไม่มี การจัดการความรู้ด้านภาษาไทยหรือคำไทยให้เป็นระบบ อักษรวิธีมีความลึกลับ ทำให้เกิดการนิยามความหมายซ้ำซ้อนกันบ้าง ไม่ตรงคำบ้าง โดยเฉพาะการนิยามความหมายของคำที่ไม่แม่นยำ ซึ่งความผิดพลาดส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากความเข้าใจผิดของผู้จัดทำพจนานุกรมซึ่งไม่ใช่เจ้าของภาษา เมื่อนำคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ ไปเปรียบเทียบกับพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ จึงพบว่ามี การเปลี่ยนแปลงความหมายค่อนข้างมาก เพราะพจนานุกรมสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ เป็นพจนานุกรมที่สมัยที่จัดทำโดยคนไทยซึ่งเป็นเจ้าของภาษาและมีหน่วยงานราชการรับผิดชอบ โดยตรงในการจัดทำพจนานุกรมในสมัยที่การศึกษาของประเทศ รวมทั้งความรู้และหลักเกณฑ์ภาษาไทยพัฒนาเป็นระบบแล้ว รายละเอียดของคำ อักษรวิธีและการนิยามความหมายจึงชัดเจน ไม่ลึกลับสับสนเช่นในสมัยแรก โดยเฉพาะการนิยามความหมายที่ครอบคลุมขอบเขตความหมายตามที่เจ้าของภาษาใช้จริง ไม่คลาดเคลื่อนไปเพราะความเข้าใจผิดเช่นในสมัยแรก

ในขณะที่คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏเฉพาะในสมัยที่ ๒ และ สมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายระหว่าง ๒ สมัยน้อยกว่ามาก ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะระบบการศึกษาทำให้การจัดทำ

พจนานุกรมเริ่มเป็นระบบมากขึ้นแล้วตั้งแต่ในสมัยที่ ๒ ซึ่งพจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ และพจนานุกรมแปลคำศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้อง ตัวสะกด ร.ศ. ๑๒๐ ต่างเป็นพจนานุกรมที่จัดทำขึ้นโดยกรมศึกษาธิการ จึงมีความแม่นยำในการใช้เขียนตัวสะกดการันต์และการนิยามความหมายของคำยิ่งมากกว่าพจนานุกรมสมัยแรก จึงไม่มีความผิดพลาดหรือการเปลี่ยนแปลงความหมายมากนักเมื่อพัฒนาเข้าสู่สมัยที่ ๓ ซึ่งราชบัณฑิตยสถานรับผิดชอบในการจัดทำพจนานุกรม

เมื่อพิจารณาจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงความหมายทั้ง ๓ ลักษณะ คือการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก และการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ พบว่าคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกมากที่สุด ทั้งการเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นสมัยเดียว และการเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นสองสมัย ทั้งนี้อาจสันนิษฐานได้ว่า คำยืมภาษาเขมรบางคำเมื่อถูกนำมาใช้ในภาษาไทยเป็นเวลานานก็ยังสามารถนำไปใช้เรียกอาการหรือสิ่งใด ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังและมีลักษณะ โดยปริยายคล้ายคลึงกับความหมายของคำที่ยืมมาแต่เดิม เช่น คำว่ากรรเชียง

- กะเชียง นั้นคือไม้สิ่งหนึ่งที่คล้ายกับแจวแต่ที่ไม่มีมือ ไม้สั้นสำหรับคนนั่งตีไปเรียกว่าไม้กะเชียง (กัศวล, หน้า ๑๗)
- กะเชียง ของทำด้วยไม้ มีด้ามใบคล้ายแจว สำหรับกั้วตีลงในน้ำให้เรือแล่นไป. (อักษราฯ, หน้า ๑๖)
- กระเชียง ของคนทำด้วยไม้ รูปคล้ายกับแจว, สำหรับกั้วลงในน้ำให้เรือแล่นไป. (อักษราฯ, หน้า ๔๖)
- กรรเชียง [กัณ-] น. เครื่องพยุ่น้ำให้เรือเคลื่อนไป รูปคล้ายแจวแต่ไม่มีหมวกแจว พาดกับหูกกรรเชียงบนหลักที่อยู่ข้างแคมเรือข้างละอันคู่กัน ใช้เหนี่ยวด้ามให้พยุ่น้ำ, ใช้ว่ากระเชียง ก็มี, ทำวายน้ำโดยนอนหงายแล้วใช้แขนทั้ง ๒ พยุ่น้ำให้ตัวเคลื่อนไป, ตีกรรเชียง ก็ว่า. (ข. กุรชิง ว่ากรรเชียง, หันกลับ, หวนกลับ). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่ากรรเชียง ว่าหมายถึงอุปกรณ์สำหรับพยุ่น้ำให้เรือเคลื่อนที่ไป มีรูปร่างคล้ายกับไม้พาย แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ มีการ

เปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก คือนอกจากหมายถึงอุปกรณ์พืชน้ำเช่นเดียวกับความหมายในสมัยที่ ๑ แล้ว ยังเป็นเป็นชื่อท้าวายน้ำประเภทหนึ่งที่อยู่จะนอนหงายแล้วใช้แขนทั้งสองข้างพืชน้ำไป ซึ่งอาการของแขนที่วาดพืชน้ำไปนั้นคล้ายกับอาการของกรรเชียงเรือเมื่อคนใช้พืชน้ำไปนั่นเอง

ข้อจำกัดของผู้จัดทำพจนานุกรมเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก ดังที่ได้กล่าวข้างต้นว่า ในสมัยแรกเริ่ม ชาวต่างชาติซึ่งเป็นผู้จัดทำพจนานุกรมยังไม่เข้าใจธรรมชาติของภาษาไทยว่าเป็นภาษาที่มีคำใช้มาก คำบางคำมีความหมายใกล้เคียงกันมาก คำยืมภาษาเขมรบางคำเมื่อนำมาเทียบกับคำไทยเพื่อนิยามความหมาย จึงใช้คำไทยที่ใกล้เคียงกันเหล่านั้นนิยามความหมายและเกิดเป็นความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย โดยคนไทยซึ่งเป็นเจ้าของภาษาสามารถบอกความแตกต่างเล็กน้อยของความหมายของคำเหล่านั้น แต่ชาวต่างชาติไม่เข้าใจ เมื่อรู้จักคำยืมภาษาเขมรคำหนึ่งก็อาจรู้จักคำนั้นในความหมายเดียว ไม่ได้คิดและไม่ได้เข้าใจการใช้คำมากพอที่จะรู้ถึงขอบเขตความหมายที่กว้างออกไปได้อีก การนิยามความหมายในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ จึงเป็นความหมายแคบๆ คู่มือรายละเอียดเจาะจงเฉพาะตามประสบการณ์ของของผู้จัดทำพจนานุกรมดังกล่าวในฐานะชาวต่างชาติเท่านั้น โดยเฉพาะคำยืมภาษาเขมรบางคำที่นิยมนำมาใช้ในวรรณคดีมากกว่าพูดในชีวิตประจำวัน เช่น คำว่า จรุง

จรุง	Joyous. (ศัพท์ฯ, หน้า ๘๖)
จรุง จุง	ข.พ. ปรุง, ปน, อบ, ชั่น, นำมา, เจริญ, เฟลิน, รื่น, บันเทิง. (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๒๖)
จรุง, จุง	ข.พ. ปรุง, ปน, อบ, ชั่น, นำมา, เจริญ, เฟลิน, รื่น, บันเทิง. (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๘๖)

คำว่าจรุง ไม่ใช่คำที่คนไทยใช้พูดทั่วไปในชีวิตประจำวัน แต่จะพบในภาษาหนังสือ หรือในการแต่งวรรณกรรม วรรณคดี จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าจรุง ว่ามีความหมายเกี่ยวกับความปิติ เบิกบาน ยินดี (Joyous.) เท่านั้น อาจเป็นเพราะผู้จัดทำรู้จักหรือมีประสบการณ์กับคำว่าจรุงเฉพาะในความหมายนี้ แต่พจนานุกรมในสมัยที่ ๒ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก โดยนอกจากจะมีความหมายว่า เจริญ เฟลิน รื่น บันเทิง ซึ่งเป็นความหมายที่สอดคล้องกับความหมายในสมัยที่หนึ่งแล้ว ยังหมายถึง ปรุง, ปน, อบ, ชั่น, และ นำมา อีกด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงความหมายทำให้ขอบเขตความหมายเพิ่มขึ้นเช่นนี้ สะดวกต่อการนำคำว่าจรุงไปใช้ในการแต่งคำประพันธ์ เนื่องจากใช้แทนได้หลายความหมาย ขึ้นอยู่กับบริบท

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยในครั้งนี้ พบว่ามีคำจำนวนหนึ่งที่มีความหมายโดยแท้จริงไม่ได้เปลี่ยนไป แต่จัดว่าการเปลี่ยนแปลงความหมาย เนื่องจากวิธีการจัดทำพจนานุกรมที่เปลี่ยนไปจากเดิม โดยเฉพาะในพจนานุกรมในสมัยที่ ๓ ซึ่งเป็นสมัยที่ราชบัณฑิตยสถานเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดทำพจนานุกรมขึ้นโดยตรง ในสมัยนี้ อักษรวิธีของไทยได้พัฒนามาเป็นระบบ มีแบบแผนแน่นอน ทำให้อักษรวิธีของคำบางคำแตกต่างไปจากที่เคยปรากฏในสมัยก่อนหน้า อีกทั้งเกณฑ์การนิยามความหมายของคำแต่ละคำในพจนานุกรมก็มีความเปลี่ยนแปลง จึงส่งผลให้คำบางคำถูกจัดว่ามีการเปลี่ยนแปลงความหมายในการศึกษาครั้งนี้

จากการศึกษาพบว่า คำยืมภาษาเขมรบางคำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ เป็นคำคำเดียวที่มีมากกว่าหนึ่งความหมาย แต่ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ แยกคำดังกล่าวออกจากกันตามจำนวนความหมายที่มีในพจนานุกรมสมัยก่อนหน้า กลายเป็นคำพ้อง คือคำที่มีรูปและเสียงเหมือนกัน แต่ต่างความหมายกัน เช่น คำว่า บน

บน

นั่นคือใช้ข้างล่างก็ว่า คือสูงก็ว่าเหมือนคำพูดว่าข้าอยู่บนเรือน แลไม้แผ่นบนแลอยู่บนยอดไม้แลอยู่บนฟ้า บนสวรรค์ อื่นเหมือนผู้รัยลักเข้าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปแล้วแก่ผู้ใดผู้หนึ่งว่าช่วยสืบของให้เราที่เราจะให้เงินแก่ท่านเท่านั้นเท่านั้น อย่างนี้ก็เรียกว่าบนเขา (คัสเวล, หน้า ๔๖๘)

บน ๒

ก. ขอร้องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยโดยให้คำมั่นว่าจะให้สิ่งของตอบแทนหรือทำตามที่ได้สัญญาไว้เมื่อเป็นผลสำเร็จ, บนบาน ก็ว่า. (จ.). (ราชฯ ๒๕๕๔, หน้า ๖๔๕)

จากข้อมูลจะเห็นว่าพจนานุกรมสมัยที่ ๑ พจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ คัสเวลฯ นิยามความหมายของคำว่า บน ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกหมายถึง ตรงข้ามกับล่าง หรือสูงกว่า ส่วนความหมายที่สองหมายถึง การร้องขอให้ใครทำหรือช่วยสิ่งใดให้โดยสัญญาว่าถ้าสำเร็จจะมีของแลกเปลี่ยน แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๓ ซึ่งเป็นพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เหลือเพียงความหมายที่สอง เกี่ยวกับการร้องขอและแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า แต่ในความเป็นจริง ความหมายของคำว่า “บน” ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ยังคงความหมายตามพจนานุกรมสมัยที่ ๑ ไว้ทั้งสองความหมาย แต่

- คำสรวย, คำสรวล ข. เสรี (คำเป็นอุปสรรค ลงในความว่าไม่มี คือไม่มีความหัวเราะ หัวเราะไม่ได้). (ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๒๒)
- คำสรวย, คำสรวล ข. เสรี (คำ เป็นอุปสรรค, ลงในความว่าไม่มี, คือไม่มีความหัวเราะๆไม่ได้). (ร.ศ. ๑๒๐, หน้า ๑๖)

จากข้อมูลจะเห็นว่าคำว่าคำสรวลมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๒ เดิมพจนานุกรมในสมัยที่ ๑ นิยามความหมายของคำว่าคำสวร หรือ คำสรวน ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกปรากฏในศัพท์ พระจนนะ พาสาไท ว่าหมายถึง หัวเราะ, ยินดีปรีดา ความหมายที่สองปรากฏในอักษรภิธานศรีบริศ์ หมายถึง โศกเศร้า แต่พจนานุกรมสมัยที่ ๒ ทั้ง ๒ เล่มลดความหมายลงเหลือเพียงความหมายว่าเศร้าเท่านั้น

ในกรณีนี้ พบว่า ศัพท์ พระจนนะ พาสาไท เป็นพจนานุกรมเพียงเล่มเดียวที่นิยามความหมายของคำว่าคำสรวลหรือคำสวรแตกต่างออกไป และน่าจะเกิดจากความผิดพลาดของการจัดทำพจนานุกรมมากกว่าจะเป็นความหมายจริงที่ใช้ในสมัยดังกล่าว เนื่องจากอักษรภิธานศรีบริศ์ ซึ่งเป็นพจนานุกรมที่จัดทำในเวลาห่างกันเพียง ๑๕ ปี ก็ให้ความหมายเหมือนกับพจนานุกรมในสมัยที่ ๒ จึงสันนิษฐานได้ว่าผู้จัดทำ ศัพท์ พระจนนะ พาสาไท อาจเกิดความสับสนระหว่างคำว่า “คำสวร” กับคำว่า “สรวย” ซึ่งปรากฏในศัพท์ พระจนนะ พาสาไท เช่นเดียวกัน และมีความหมายว่า to laugh, to smile คือ หัวเราะ หรือ ยิ้ม เนื่องจากคำว่า “สรวย” และ “สวร” ในพยางค์หลังของคำว่า “คำสวร” ออกเสียงเหมือนกัน อาจทำให้ผู้จัดทำพจนานุกรมเข้าใจว่าเป็นคำเดียวกัน จึงนิยามความหมายด้วยความหมายดังกล่าว และ ทำให้คำว่า คำสวรหรือคำสรวลในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ มีความหมายแตกต่างจากสมัยที่ ๒ และจัดเป็นคำที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๑. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องพัฒนาการของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยสมัยต่างๆ ๓ ประเด็น คือ พัฒนาการด้านจำนวนศัพท์ของคำยืมภาษาเขมร พัฒนาการด้านกลุ่มความหมายของคำยืมภาษาเขมร และพัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมร โดยมีสมมติฐาน ๒ ประเด็น คือ คำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยมีปริมาณคำศัพท์กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการเป็นส่วนใหญ่ และคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกเป็นส่วนใหญ่

ผู้ศึกษาเลือกเก็บข้อมูลคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย จากพจนานุกรมไทยที่จัดทำขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๓๘๕ จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๔ รวม ๘ เล่ม โดยแบ่งพจนานุกรมทั้งหมดออกเป็น ๓ สมัย ตามลักษณะการจัดทำพจนานุกรมในแต่ละสมัย สมัยที่ ๑ ประกอบด้วยพจนานุกรมที่จัดทำขึ้นโดยชาวต่างชาติจำนวน ๓ เล่ม ได้แก่ พจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ. คัสเวล และ เจ. เอช แซนเลอร์ พ.ศ. ๒๓๘๕ ศัพท์ พะจะนะ พาสาไทย พ.ศ. ๒๓๙๖ และอักษรภิธานศรีบท ฉบับ หมอบรัดเลย์ พ.ศ. ๒๔๑๖ สมัยที่ ๒ ประกอบด้วย พจนานุกรมที่จัดทำขึ้นโดยกรมศึกษาธิการ ในสมัยที่ไทยเริ่มวางรากฐานระบบการศึกษาจำนวน ๒ เล่ม ได้แก่ พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๕) และพจนานุกรมแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสกค ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ส่วนสมัยที่ ๓ ประกอบด้วยพจนานุกรมที่จัดทำขึ้นโดยราชบัณฑิตยสถานในปัจจุบัน จำนวน ๔ เล่ม ได้แก่ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยคัดเลือกคำที่มีการระบุที่มาของคำว่ามีมาจากภาษาเขมรโดยอักษรย่อ ข. คือคำเขมร หรือ ข.ผ. คือ คำเขมรแผลง ส่วนคำยืมภาษาเขมรจากพจนานุกรมในช่วงที่ ๑ ซึ่งไม่มีการระบุที่มาของคำ จะใช้วิธีการนำคำจากพจนานุกรมเล่มอื่นในช่วงที่ ๒-๓ ที่มีการระบุที่มาของคำมาเทียบ ถ้าคำในพจนานุกรมช่วงที่ ๑ ตรงกับคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมในช่วงที่ ๒-๓ ถือว่าคำนั้นเป็นคำยืมภาษาเขมร ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

๑.๑ พัฒนาการด้านจำนวนของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย จากการศึกษา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นพจนานุกรมที่พบคำยืมภาษาเขมรมากที่สุด ส่วนพจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับ เจ. ศัสเวล และ เจ. เอช. แชนเลอร์ เป็นพจนานุกรมที่พบคำยืมภาษาเขมรน้อยที่สุด เมื่อตัดคำที่ซ้ำกันระหว่างพจนานุกรมแต่ละเล่มออกแล้ว พบว่ามีคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยจำนวนทั้งสิ้น ๘๑๕ คำ และหากนับเฉพาะแต่ละสมัยโดยตัดคำที่ซ้ำกันระหว่างพจนานุกรมแต่ละเล่มในสมัยเดียวกันออกแล้วจะพบว่า มีคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๓๗๕ คำ ในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๔๗๒ คำ และในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๕๒๗ คำ

ผลการศึกษาคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยในแต่ละสมัยพบว่า คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๒ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๓ มีจำนวนมากที่สุดถึง ๑๕๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕๖ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด รองลงมาคือ คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๓ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๒ เท่ากับ คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๓ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๒ คือ ๑๕๐ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓๒, คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ และ ๒ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๓๘ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘๕, คำยืมภาษาเขมรที่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แต่ปรากฏในสมัยที่ ๒ และ ๓ จำนวน ๑๐๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓๓, คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยทั้ง ๓ สมัย จำนวน ๘๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๑๓ และคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แต่ไม่ปรากฏในสมัยที่ ๒ และ ๓ จำนวน ๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๘ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ตามลำดับ

๑.๒ พัฒนาการด้านกลุ่มความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย พบว่า คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยนั้นสามารถจำแนกได้เป็น ๑๕ กลุ่มความหมาย ดังนี้

๑.๒.๑ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกริยาอาการ พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๕๒๕ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๓๖ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๑๖๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๒๕ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๑๗๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘๔ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๙๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๒๒ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๒ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๒๕๘ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘๖ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๗๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๖ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน

๑๐๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๗.๒ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๘๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๑ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๓ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับคำเรียกบุคคล พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๔๗ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๑๐ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๕ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๒๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๒ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๔ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๔ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาชีพ สถานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๒๕ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๑ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๒ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๒ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๖ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๕ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการแต่งกาย พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๒๓ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๗ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๘ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๒ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๐ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๖ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๓๖ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๘ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๕๕ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๑๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๓ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๑ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๗ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาหารและการปรุงอาหาร พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๑๐ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๘ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๑ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๑ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๘ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วย พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๕ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๒ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๔ พจนานุกรมสมัยที่ ๒

จำนวน ๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๔ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๓๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๕ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของและเครื่องมือเครื่องใช้ พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๑๕๕ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๐๑ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๕๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๓.๖ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๓๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๒.๒๒ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๗๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๕.๑๘ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๑๐ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างและที่อยู่อาศัย พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๒๘ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๑.๙๔ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๑๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๕ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๘ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๖ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๑๑ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับจำนวน ลำดับ และปริมาณ พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๓๑ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๗ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๘ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๑๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๓ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๓ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๑๒ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๗ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๘ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๔ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๑ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๐๗ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๘ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๑๓ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับพืช พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๕๗ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๓.๙๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๑๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๓ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๑๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๒ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๓๐ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๙๙ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๑๔ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสัตว์ พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๕๐ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๖.๒๓ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๑๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๑ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน

๓๗ คำ คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๖ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๓๗ คำ คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๖ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๑๕ **กลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ** พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๘๒ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๘ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๑๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๕ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๒๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๔๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๘ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๑๖ **กลุ่มความหมายเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง** พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๗ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๘ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๔ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๑ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๔ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๑๗ **กลุ่มความหมายเกี่ยวกับภาษาและศิลปะ** พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๑๒ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๓ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๔ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๘ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๑ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๕ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๓๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๑๘ **กลุ่มความหมายเกี่ยวกับวันและเวลา** พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๒๒ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๒ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๔ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๘ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๕๕ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๒ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๓ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๒.๑๙ **กลุ่มความหมายเกี่ยวกับตำแหน่งที่อยู่และทิศทาง** พบคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด ๑๒ คำ จากพจนานุกรมทั้ง ๓ สมัย คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๓ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด โดยแบ่งตามสมัยได้ดังนี้ พจนานุกรมสมัยที่ ๑ จำนวน ๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๑ พจนานุกรมสมัยที่ ๒ จำนวน ๓ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๑ และพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จำนวน ๖ คำ คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๒ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

๑.๓ **พัฒนาการด้านการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย** การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำส่วนใหญ่เกิดขึ้นในสมัยเดียว พบเป็นจำนวน ๒๖๖ คำ หรือมากถึงร้อยละ ๘๗.๒๑ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย

ประกอบด้วยคำยืมที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๒ จำนวน ๑๐๘ คำ คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔๑ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย และคำยืมที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายในสมัยที่ ๓ จำนวน ๑๕๘ คำ คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๘ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย ส่วนคำยืมที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายสองครั้งหรือสองสมัยพบเพียง ๑๕ คำ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ ๑๒.๑๕ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย โดยการเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกิดขึ้นในสมัยเดียว ส่วนใหญ่เป็นคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายเมื่อปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ หรือ ๓ ในขณะที่คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏเฉพาะในสมัยที่ ๒ และ สมัยที่ ๓ มีการเปลี่ยนแปลงความหมายระหว่าง ๒ สมัย น้อยกว่ามาก

เมื่อพิจารณาจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงความหมายทั้ง ๓ ลักษณะ คือการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้า การเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก และการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ พบว่าคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกมากที่สุด

๒. อภิปรายผลการศึกษา

เมื่อตัดคำที่ซ้ำกันระหว่างพจนานุกรมแต่ละเล่มในสมัยเดียวกันออกแล้ว พบว่า คำยืมภาษาเขมรมีจำนวนมากที่สุดในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ รองลงมาคือสมัยที่ ๒ และสมัยที่ ๓ ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีคำยืมภาษาเขมรปรากฏในพจนานุกรมมากขึ้นในแต่ละสมัย ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากความรู้และหลักเกณฑ์การทำพจนานุกรมที่ชัดเจนแน่นอนมากขึ้นตามการพัฒนาการศึกษาที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ความรู้ต่างๆ ทางภาษาที่สมบูรณ์มากขึ้นกว่าสมัยแรกทำให้มีการศึกษาค้นคว้าที่มาของคำยืมต่างๆ มากขึ้น คำจำนวนหนึ่งจึงได้รับการพิสูจน์และระบุต้นเค้าภาษาเดิมกำกับไว้เพิ่มขึ้นในพจนานุกรม

ในทางตรงข้าม เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป คำจำนวนหนึ่งที่เคยมีใช้ในสมัยเก่าไม่เป็นที่นิยม คำจำนวนหนึ่งจึงสูญไปจากพจนานุกรมในสมัยหลัง หรือบางคำที่ถูกใช้ข้ามสมัยอย่างกลมกลืนกับภาษาไทย จนกระทั่งพจนานุกรมไม่ระบุว่าเป็นคำยืมภาษาเขมรอีกต่อไป คำยืมภาษาเขมรซึ่งใช้เกณฑ์ตัดสินจากการระบุที่มาของคำในพจนานุกรมจึงมีจำนวนลดลงบ้าง นอกจากนี้การถูกจัดให้เป็นคำตั้งหรือลูกคำในพจนานุกรมก็มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมแต่ละสมัย เนื่องจากคำบางคำที่เคยเป็นคำตั้งในพจนานุกรมสมัยก่อน ถูกจัดให้เป็นเพียงลูกคำในพจนานุกรมสมัยต่อมา ซึ่งลักษณะนี้เกิดกับคำยืมที่เป็นคำประสม เช่น คำว่า “สรุทกรา” ในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ เป็นคำตั้ง จึงนับรวมเป็นหนึ่งในคำยืมภาษาเขมรในสมัย

ดังกล่าว แต่ในสมัยที่ ๓ คำว่า “สรุกระา” เป็นลูกคำของคำตั้ง “สรุก” จึงถือว่าคำว่า “สรุกระา” ไม่ใช่คำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในพจนานุกรมในสมัยที่ ๓ ตามเกณฑ์การศึกษาที่นับเฉพาะคำที่เป็นคำตั้งเท่านั้นเช่นเดียวกับคำว่า “กัน” ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ หมายถึง โคนให้เป็นแนวเสมอกัน แต่ในพจนานุกรมสมัยที่ ๑ คำว่า “กัน” ปรากฏในคำตั้งว่า “กันไร” หมายถึงกันไรผม คือ โคนแนวผม จึงไม่สามารถนับคำว่า “กัน” ให้เป็นคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ เพราะไม่ได้เป็นคำตั้ง แต่เป็นส่วนหนึ่งของคำตั้งคำอื่น

การศึกษาพัฒนาการของคำยืมภาษาเขมรสืบเนื่องจากการปรากฏในพจนานุกรมแต่ละสมัย ดังกล่าว พบว่ามีบางข้อไม่ปฏิบัติตามสมมติฐานซึ่งมีทั้งหมด ๒ ประเด็น ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ ๑ คำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยมีปริมาณคำศัพท์กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการเป็นส่วนใหญ่ พบว่าเป็นไปตามสมมติฐาน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า จากการจัดกลุ่มความหมายทั้ง ๑๕ กลุ่มความหมาย กลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการเป็นกลุ่มความหมายที่พบคำยืมภาษาเขมรเป็นจำนวนมากที่สุดทั้ง ๓ สมัย และพบในจำนวนที่มากกว่ากลุ่มความหมายอื่นๆ ค่อนข้างมาก นอกจากนั้นยังพบว่า กลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะ เป็นกลุ่มความหมายที่พบคำยืมภาษาเขมรมากที่สุดเป็นอันดับสองทั้ง ๓ สมัยเช่นกัน ซึ่งเมื่อนำคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดจาก ทั้งสองกลุ่มความหมายดังกล่าวมารวมกัน พบว่ามีจำนวนมากถึงร้อยละ ๕๔.๒๓ ของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมด

เมื่อวิเคราะห์ตามชนิดของคำ พบว่าคำยืมภาษาเขมรในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการทุกคำเป็นคำกริยา ส่วนคำยืมภาษาเขมรเกี่ยวกับลักษณะ ประกอบด้วยคำยืมที่เป็นคำวิเศษณ์หรือคำคุณศัพท์ ในขณะที่คำยืมภาษาเขมรในอีก ๑๗ กลุ่มความหมายที่เหลือส่วนมากพบว่าเป็นคำนาม มีบางกลุ่มความหมายที่ประกอบด้วยคำชนิดอื่น ได้แก่ คำสรรพนามและคำบุพบท ซึ่งพบเป็นจำนวนน้อย

ผลการศึกษาแตกต่างกับการยืมคำในภาษาอื่น โดยทั่วไปนั้นการยืมคำภาษาต่างประเทศเข้ามาใช้ในภาษาของตน จะมีความเกี่ยวข้องของการรับเอาความคิดหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ไม่มีในสังคมหรือวัฒนธรรมของตนเข้ามาใช้ จึงจำเป็นต้องยืมคำที่เป็น “ชื่อ” สำหรับเรียกความคิดนั้นหรือสิ่งนั้นเข้ามาด้วย การยืมภาษาโดยทั่วไปจึงเป็นการยืมคำประเภท คำนาม คือประมาณร้อยละ ๗๕ ของคำยืมทั้งหมด อันดับรองลงคือ คำกริยา ส่วนคำที่ยืมน้อยที่สุดคือ สรรพนาม แต่ในการศึกษานี้พบว่าคำยืมที่เป็นคำนามนั้น เมื่อรวมกับคำสรรพนามและคำบุพบทแล้วยังพบเพียงไม่ถึงร้อยละ ๕๐ ส่วนที่เป็นคำกริยาและคำคุณศัพท์หรือคำวิเศษณ์ที่บอกลักษณะต่างๆ กลับมีจำนวนมากว่า

คำยืมภาษาเขมรในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการที่พบในการศึกษานี้ มีทั้งคำที่มีความหมายต่างกับคำไทยที่ยืมเข้ามาใช้เพิ่มเติม และคำที่มีความหมายตรงกับคำไทยที่มีอยู่แล้ว

นอกจากนี้ยังพบว่าคำเขมรบางคำที่สามารถใช้ได้ทั้งในรูปคำปกติและคำแผลงในภาษาเขมรนั้น บางคำมีการยืมมาใช้ในภาษาไทยเฉพาะคำใดคำหนึ่งแต่บางคำก็ปรากฏว่ามีการยืมมาทั้งคำเดิมและคำแผลง ทำให้เป็นการเพิ่มจำนวนคำยืมในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ รวมทั้งกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะด้วย เช่น คำว่า “แสดง” และ “สำแดง” ซึ่งมีความหมายเหมือนกันทั้งสองคำเกี่ยวกับอาการที่ทำให้รู้ ทำให้เห็น ทำให้เข้าใจ, คำว่า “กรอ” และ “การอ” ซึ่งมีความหมายเหมือนกันคือ เชื้อใจ หรือคำบางคำจะมีการนำคำใดคำหนึ่งที่ยืมมานั้นไปใช้เพื่อเป็นคำราชาศัพท์ เช่น คำว่า “เดิน” ยืมมาใช้เป็นคำสามัญ แต่คำที่เป็นรูปคำแผลงคือ “ดำเนิน” นั้น นำมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ได้โดยนำไปประกอบกับคำว่า ทรงพระ เป็น ทรงพระดำเนิน หมายถึง เดิน เป็นต้น การใช้คำราชาศัพท์นี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมการปกครองแบบทวารวดีที่ไทยรับมาจากชนชาติขอมหรือเขมรโบราณ

นอกจากพบว่ามีคำยืมในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการและกลุ่มความหมายเกี่ยวกับลักษณะมากเป็นพิเศษแล้ว ยังพบว่ามีการยืมภาษาเขมรจำนวนไม่น้อยที่เป็นคำพื้นฐานในชีวิตประจำวัน ได้แก่ คำเรียกอวัยวะต่างๆ ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ เช่น กระจเข, จมูก หรือบางคำที่นำมาใช้เพื่อเป็นคำราชาศัพท์เช่นเดียวกับคำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการ เช่น คำว่า ขนง ที่หมายถึง คิ้ว นำมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ว่า พระขนง, คำเรียกญาติพี่น้องและคำสรรพนามต่างๆ ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับคำเรียกบุคคล เช่น โคน หรือ กอน หมายถึง ลูก รวมไปถึงคำเรียกสิ่งที่มีตามธรรมชาติ เช่น แขน หมายถึง ดวงจันทร์ เป็นต้น คำจำพวกนี้โดยทั่วไปจะต้องเป็นคำในภาษาคั้งเดิมของผู้ใช้ภาษานั้น แต่ในการศึกษาครั้งนี้ กลับพบว่ามีการยืมภาษาเขมรปรากฏอยู่ไม่น้อย ยิ่งสะท้อนให้เห็นว่ามีการสัมผัสภาษาระหว่างภาษาไทยกับภาษาเขมรมาอย่างยาวนานจนกระทั่งมีการใช้คำสามัญร่วมกัน

กลุ่มความหมายเกี่ยวกับตำแหน่งที่อยู่และทิศทาง เป็นอีกกลุ่มความหมายหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยและภาษาเขมร เนื่องจากกลุ่มความหมายนี้ประกอบด้วยคำยืมที่เป็นคำบุพบท บอกตำแหน่งต่างๆ เช่น คำว่า เลอ หมายถึง เหนือ ข้างบน หรือยั้ง โดยปริยายคือบอกตำแหน่งที่อยู่เหนือขึ้นไป หรืออยู่สูงนั่นเอง หรือคำว่า ใน ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในภาษาไทยจนผู้ใช้ภาษาไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นคำที่มาจากภาษาเขมร ซึ่งการยืมคำบุพบทลักษณะนี้พบได้ยากหรืออาจไม่พบเลยในการยืมคำจากภาษาอื่นๆ และยังมีคำนอกเหนือจากกลุ่มความหมายทั้ง ๑๕ กลุ่มความหมาย เป็นคำไวยากรณ์ประกอบการสื่อสารในระดับประโยค คือคำว่า “หรือ” ที่ใช้ในประโยคคำถาม และคำว่า “มาท” ซึ่งหมายถึง ถ้า ถึง แม้ ทั้งสองคำนี้จัดว่าเป็นคำสันธานตามปกติทั้งคำบุพบทและคำสันธานจะต้องเป็นคำดั้งเดิมเช่นเดียวกับคำสามัญต่างๆ แม้ว่าจะพบเป็นจำนวนไม่มาก แต่ก็แสดงให้เห็นว่าภาษาไทยกับภาษาเขมรมีความใกล้ชิดกันจนเกิดความ

กลมกลืนกัน ไปถึงระดับคำไวยากรณ์ ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่ปรากฏในการยืมคำในภาษาอื่น ซึ่งในกรณีนี้วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์^๑ ได้เสนอสมมติฐานไว้ว่า กรุงศรีอยุธยาในช่วงต้น เป็นสังคมทวิภาษา คือมีประชากรที่พูดได้ทั้งภาษาไทยและภาษาเขมร ต่อมาลูกหลานของประชากรที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาแม่ได้เปลี่ยนไปใช้ ภาษาไทยเพียงภาษาเดียว ทำให้การคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏมีความหลากหลายและกลมกลืนกับภาษาไทยมากกว่าคำยืมจากภาษาอื่น และยังคงปรากฏในพจนานุกรมให้ใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

สมมติฐานข้อที่ ๒ คำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกเป็นส่วนใหญ่ พบว่าเป็นไปตามสมมติฐานเช่นเดียวกัน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ทั้งการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำที่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๒ การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำที่เกิดขึ้นในสมัยที่ ๓ และการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำที่เกิดขึ้นทั้งสองสมัย ต่างพบว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกมากที่สุด เนื่องจากคำยืมภาษาเขมรบางคำเมื่อนำมาใช้ร่วมกับภาษาไทยเป็นเวลานาน จะมีการนำไปใช้เรียกอาการหรือสิ่งใด ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังและมีลักษณะโดยปริยายคล้ายคลึงกับความหมายเดิมที่ใช้มาตั้งแต่สมัยแรกด้วย ทำให้คำนั้นขยายขอบเขตความหมายออกไป เป็นการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออก เช่น คำว่า “กรรเชียง” ในสมัยที่ ๑ และสมัยที่ ๒ หมายถึงอุปกรณ์ลักษณะคล้ายพายใช้สำหรับพยุ่น้ำให้เรือเคลื่อนที่แต่เมื่อมาปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ พบว่ามีความหมายกว้างขึ้นโดยหมายถึงท้าวายน้ำที่นอนหงายและใช้แขนเหวี่ยงตีน้ำพาตัวเคลื่อนไปเหมือนอาการกรรเชียงเรือ เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่าคำยืมภาษาเขมรที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเพียงสมัยเดียวมีจำนวนมากกว่าคำยืมภาษาเขมรที่มีการเปลี่ยนแปลงสองสมัยค่อนข้างมาก และส่วนมากเป็นคำยืมภาษาเขมรที่ปรากฏในสมัยที่ ๑ แล้วมีการเปลี่ยนแปลงความหมายเมื่อปรากฏในพจนานุกรมสมัยที่ ๒ หรือ สมัยที่ ๓ เนื่องจากพจนานุกรมสมัยที่ ๑ เป็นพจนานุกรมที่จัดทำโดยชาวต่างชาติในยุคที่ประเทศไทยยังไม่มีมีการจัดการระบบการศึกษา ความรู้ความเข้าใจในการเขียนการอ่านหรือการใช้ภาษาของชาวต่างชาติซึ่งไม่ใช่เจ้าของภาษาทำให้เกิดความผิดพลาดในการจัดทำพจนานุกรม เช่น การให้ความหมายไม่ตรงกับคำ ให้ความหมายไม่ครบถ้วนหรือบิดเบือนไป หรือการใช้อักษรวิธีไม่ถูกต้องทำให้เกิดคำที่มีความหมายซ้ำซ้อนกันบ้าง เมื่อมีการจัดทำพจนานุกรมในยุคต่อมาหลังจากมีการพัฒนาการศึกษาและให้หน่วยงานราชการรับผิดชอบการทำพจนานุกรม คำเหล่านั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงทางความหมายไปบ้างเมื่อมีการชำระจัดทำพจนานุกรมขึ้นใหม่

^๑ วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์, “ไทย+เขมร → ไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา,” ใน วารสารศิลปศาสตร์ ๑, ๒ (ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๔๔),

พจนานุกรมในสมัยที่ ๓ ราชบัณฑิตยสถานเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการทำพจนานุกรม เป็นสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาเขมรมากที่สุด ได้แยกคำที่มีรูปเหมือนกันแต่ความหมายต่างกันออกไปเป็นคำตั้งและใช้ตัวเลขกำกับ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายจากคำที่ปรากฏในพจนานุกรมสมัยก่อนหน้าที่ผู้จัดทำเข้าใจว่าเป็นคำเดียวกันและรวมทุกความหมายไว้ในคำเดียว เช่น คำว่า “บน” ซึ่งพจนานุกรมสมัยที่ ๑ ระบุว่าหมายถึงการบนบาน และหมายถึงตรงข้ามกับล่าง แต่ในพจนานุกรมสมัยที่ ๓ จัดให้คำว่า “บน” ที่หมายถึงการบนบาน และคำว่า “บน” ในความหมายว่าตรงข้ามกับล่าง ไม่ใช่คำเดียวกัน แยกกันโดยใช้หมายเลขกำกับเป็น “บน ๑” และ “บน ๒” จึงถือว่าคำว่า “บน ๒” ซึ่งมีตัวอักษร (ข.) ระบุว่ามาจากภาษาเขมร เป็นคำยืมภาษาเขมรที่เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้าในสมัยที่ ๓

อย่างไรก็ตาม ยังมีคำอีกจำนวนไม่น้อยที่คาดว่าจะจะเป็นคำยืมภาษาเขมรหรือตรงกับคำที่มีใช้ในภาษาเขมร แต่พจนานุกรมไม่ได้ระบุที่มาว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะคำที่พจนานุกรมระบุที่มาของคำเป็นลายลักษณ์อักษรว่าเป็นคำยืมภาษาเขมร ผลการศึกษาที่ได้ในครั้งนี้จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อสรุปของคำยืมภาษาเขมรทั้งหมดที่มีใช้ในภาษาไทย แต่เป็นผลเฉพาะกลุ่มข้อมูลที่ปรากฏในพจนานุกรมไทยเท่านั้น หากสามารถขยายขอบเขตการศึกษาเพิ่มเติมให้ครอบคลุมคำทุกคำที่มีความเป็นไปได้หรือคำทั้งหมดที่เทียบได้กับคำที่มีใช้ในภาษาเขมร และพิสูจน์ที่มาของคำได้ทั้งหมดโดยไม่อาศัยเพียงการระบุที่มาในพจนานุกรม อาจได้ผลการศึกษาที่ต่างออกไปและทำให้ความรู้เกี่ยวกับการยืมภาษาเขมรในภาษาไทยสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๓. ข้อเสนอแนะ

๓.๑ การศึกษาคำยืมภาษาเขมรในวิทยานิพนธ์นี้จำกัดเฉพาะคำที่ระบุที่มาในพจนานุกรมชัดเจนว่ามาจากภาษาเขมร ควรมีการศึกษาคำอีกจำนวนหนึ่งที่น่าจะเป็นคำยืมภาษาเขมรแต่ไม่ระบุที่มาไว้ในพจนานุกรมด้วย รวมทั้งควรมีการศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ในพจนานุกรมไทยกับคำศัพท์ในพจนานุกรมเขมร ว่ามีคำที่เกี่ยวข้องซ้ำซ้อนกันมากน้อยเพียงใด อย่างไร

๓.๒ ควรศึกษาต่อยอดจากการสูญหายไปของคำยืมภาษาเขมรในพจนานุกรมบางคำหรือคำที่น่าจะเป็นภาษาเขมรและได้รับการระบุว่ามาจากภาษาเขมรในพจนานุกรมสมัยหนึ่งแต่ไม่ระบุในสมัยหนึ่ง ว่ามีสาเหตุอย่างไร โดยอาจเปรียบเทียบจากพจนานุกรมเล่มอื่นๆ ในสมัยเดียวกันหรือศึกษาเปรียบเทียบว่ายังคงมีใช้ในวรรณคดีในสมัยเดียวกันหรือใกล้เคียงกันหรือไม่อย่างไร

รายการอ้างอิง

หนังสือภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทย.**

หนังสือชุดบรรทัดฐานภาษาไทย, อันดับที่ ๒. กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของ สกสค. , ๒๕๕๒.

กาญจนา นาคสกุล. **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม ๑.** กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๘.

คำชัย ทองหล่อ. **หลักภาษาไทย.** กรุงเทพฯ : รวมสาส์น (๑๕๗๗) จำกัด, ๒๕๕๐.

คัสเวล เจ. และ เอช แซนเลอร์ เจ. **พจนานุกรมไทย-ไทย Z A Dictionary of the Siamese**

language. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔

จิตร ภูมิศักดิ์. **ศัพท์สันนิษฐานและอักษรวิจิตร.** กรุงเทพฯ : ไฟเดียวกัน, ๒๕๔๘.

จูไรรัตน์ ลักษณ์ศิริ. **จากลายมือไทยสู่อักษรไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ศุภกวีพร ชำนิโรคนานต์. **ภาษาศาสตร์เชิงประวัติและภาษาไทยเปรียบเทียบ.** ม.ป.ท., ๒๕๒๖.

แบรดเลย์, แดนปีช. **อักษรภาษาไทยฉบับที่ Dictionary of Siamese language.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

คุรุสภา, ๒๕๑๔.

ประเทือง โพธิ์ชะออน. **ประวัติศาสตร์ตลอดกาล ไทยรบเขมร.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. ดอกหญ้า, ๒๕๕๖.

ปาเลอกัว, ซอง-บาติสต์. **ศัพท์ พระจะนะ พาสาไท.** กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓.** พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรือง

ธรรม, ๒๕๑๐.

_____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕.** กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์,

๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์

พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.

_____. วิวัฒนาการของพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร :

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๕.

วิลยา ช่างขวัญยืน และคนอื่นๆ. บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาไทย

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕.

ศานติ ภัคดีคำ. เขมรใช้ไทยยืม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๕๓

_____. ความสัมพันธ์วรรณคดีไทย-เขมร. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์

พับลิชชิง, ๒๕๕๐.

ศุภชัย ติงวิชัย. วรรคศาสตร์ (SEMANTICS). นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,

๒๕๕๔.

ศึกษาธิการ, กรม. พจนานุกรมลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐. พระนคร : ศึกษา

พิมพ์การ, ๒๔๓๕.

ศึกษาธิการ, กรม. พจนานุกรมแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้อง ร.ศ. ๑๑๒.

พระนคร : ศึกษา พิมพ์การ, ๒๕๔๑.

อนันต์ อารีย์พงศ์. ภาษาเขมรที่สัมพันธ์กับภาษาไทย. สงขลา : การกิจเอกสารและตำรา

มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๘.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ภาษาในสังคมไทย ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา.

พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

อำไพ คำโท. รวมบทความและศิลาจารึก. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

อุบล เทศทอง. ภาษาเขมรเพื่อการสื่อสาร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๕๘.

อุไรศรี วรสระริน. ร่องรอยภาษาเขมรในภาษาไทย. นครปฐม : เมตตาก็อปปี้ปริ้น, ๒๕๕๓.

หนังสือภาษาเขมร

ฤๅษีสถาปนกิจ. **รชสารกุญแจไข**. เบาะ: ๓๒๒๑๑. ๓. ๒๕๑๑. ๒๕๑๑.

บทความภาษาไทย

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, “ไทย+เขมร → ไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา,” ใน **วารสารศิลปศาสตร์**. ๑, ๒ (ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๔๔), ๓ - ๒๖.

วิทยานิพนธ์

กาญจนา นาคสกุล. “คำสันนิษฐานในภาษาไทยที่มีมูลรากเป็นคำภาษาเขมร.” วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๑-๒๕๐๒.

ไพโรจน์ ประมวลศิลป์ชัย. “วัฒนธรรมภาษาของคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๓๒.

ฐิติรัตน์ รักษาศรี. “คำศัพท์ภาษาตะวันตกในพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.
๒๕๔๒” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร,
๒๕๕๑.

บัญญัติ สาลี. “คำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย :กรณีศึกษามหาชาติคำหลวง.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
ดุขฎิบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๓.

ประสงค์ ทองประ. “การศึกษาคำที่มีความสอดคล้องกันในภาษาไทยและภาษาเขมร.” วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๖.

เปรมินทร์ คาระวี. “คำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยถิ่นใต้” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุขฎิบัณฑิต
สาขาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ศุภกร เลิศอมรมีสุข. “พัฒนาการของคำยืมภาษาจีนที่ปรากฏในพจนานุกรมไทย.” วิทยานิพนธ์

อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

ศุภวรรณ มองเพชร. “การเปรียบเทียบคำยืมที่ปรากฏในอักษราภิธานศัพท์ของหมอบรัดเลย์ พ.ศ.

๒๔๑๖ กับคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๒๕.”

วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,

๒๕๔๒.

สุกัญญาโสภี ใจกล้า. “การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำภาษาบาลี-สันสกฤต

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๒.”

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙.

สิริภัทร พรหมราช. “พัฒนาการของคำยืมภาษาอังกฤษที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับ

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๔๙๓, พ.ศ.๒๕๔๒ และ พ.ศ.๒๕๔๒.” วิทยานิพนธ์

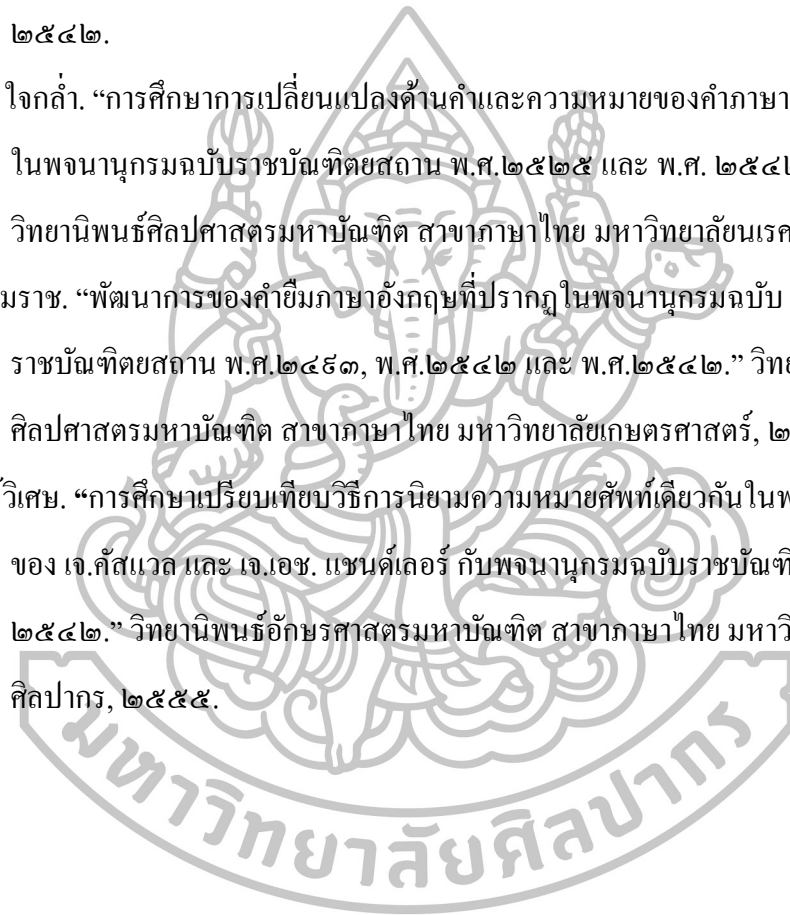
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑.

เสาวรส มนต์วิเศษ. “การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการนิยามความหมายศัพท์เดียวกันในพจนานุกรม

ของ เจ.คัสเวล และ เจ.เอช. แชนด์เลอร์ กับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.

๒๕๔๒.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัย

ศิลปากร, ๒๕๕๕.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล นางสาวสุรางคนางค์ รัตนวิจารย์
 ที่อยู่ ๔๐๑/๓ หมู่ ๒ ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมือง จังหวัดตราด
 ประวัติการศึกษา
 พ.ศ. ๒๕๕๓ สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย เกียรตินิยมอันดับ ๑
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร
 พ.ศ. ๒๕๕๔ ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย
 มหาวิทยาลัยศิลปากร อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

